Alexandru SALCÃ

Dãruit cu suferinþã

memorii I

Editura Transilvania Expres
Braºov, 1998

Gott beschenkte mir nur Leid! Memoiren

God bestowed me only pain. Memoirs

Culegere: Benedek Ildikó
Tehnoredactare: Adriana Monda
Coperta: Adriana Monda. Desenul de pe copertã este semnat de Viorel Pârligras.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naþionale

SALCÃ, ALEXANDRU
Dãruit cu suferinþã: memorii/Alexandru Salcã
Braºov: Editura Transilvania Expres, 1998
2 vol.; il.; 20 cm.
Vol. 1 - 1998 - 288 p. - ISBN 973-98344-8-5

343.8 (498) Salcã, A. (0:82-94)
859.0 - 94
929 Salcã, A. (0:82-94)

© Alexandru Salcã. Toate drepturile asupra ediþiei rezervate

Motto:

Precum cea mai înaltã Evanghelie este o Biografie, tot aºa Viaþa fiecãrui om de treabã este o neîndoioasã Evanghelie, care predicã ochilor ºi inimii ºi întregului om, aºa încât chiar Diavolii sunt siliþi sã creadã ºi sã tremure, aceste veºti foarte îmbucurãtoare: „Omul este un nãscut al Cerului; nu robul împrejurãrilor, al necesitãþii, ci biruitorul lor glorios: iatã cum poate ajunge el „Vestitorul sãu însuºi ºi al Libertãþii sale”; ºi este pururea cum i□a zis Cugetãtorul: „Mesia Naturii”.

Thomas Carlyle

ÎNAINTE DE PUªCÃRIE

SATUL NATAL CÃCUCIU

Un sãtuleþ sãrac, fãrã nici un fel de perspectivã în viitor. Nu se ºtie de unde îºi trage numele (deºi este posibil sã vinã de la cuc, în maghiarã kakuk, iar denumirea sa în aceastã limbã era Görgénkakucs), cu locuitori puþini ºi nevoiaºi, din care cauzã cei tineri pãrãsesc satul cãutând sã înveþe meserii la oraº. Iar unii mai în vârstã lucrează pe Valea Mureºului, la fabricile de cherestea, proprietatea unor evrei care îi exploatează.Totuºi au de lucru ºi îºi pot creºte copiii, deseori numeroºi. Am fost nouã copii douã fete ºi ºapte bãieþi. Fetele au murit de pojar. Una avea 12 ani, Maria, iar Lucreþia 10 ani. Noi, bãieþii, am rãmas în viaþã, dar în anul 1968 al treilea nãscut, Iuliu, a murit în Bucureºti.

Am fost crescuþi mai mult de mama, o femeie micã, dar energicã. Tata lucra la fabricã în Ilva (Lunca Bradului). Venea acasã o datã la douã sãptãmâni ºi stătea cu noi 24 de ore, dupã care pleca. Aveam pãmânt puþin ºi nu ne ajungau bucatele. Aveam nevoie de bani sã mai cumpãrãm ºi sã plãtim dãrile la stat ºi comunã, sã cumpãrãm ceva haine. Apoi, când am început ºcoala, aveam nevoie de cãrþi ºi caiete. Tata þinea foarte mult ca noi sã mergem la ºcoalã, deºi el nu a fãcut ºcoalã. A învãþat sã scrie ºi sã citească în Armata Românã. Când avea 9 ani, mama lui a murit. Bunicul a rãmas cu patru copii: doi bãieþi ºi douã fete. A fost nevoit sã dea copiii la lucru, aºa se face cã una din surori, cea mare, a plecat la Budapesta ca servitoare.

Acolo s□a ºi cãsãtorit ºi nu a mai venit acasã. A doua s□a cãsãtorit la Nadãºa, un sat vecin. Dupã un timp a divorþat ºi a plecat la Bucureºti, unde s□a recãsãtorit cu un oltean, pe care nu l□am vãzut niciodatã. La Nadãºa fusese ºi tata slugã ºi acolo l□a gãsit începerea primului rãzboi. Avea 18 ani când a fost încorporat în armata austro□ungarã. Dupã instrucþie a fost trimis pe frontul din Italia, unde a cãzut prizonier. Tot timpul avea ideea sã fugã în România ºi sã se înroleze ca voluntar în Armata Românã. La fel gândeau toþi tinerii din satul lui. Aºa se face cã un numãr destul de mare de tineri au luptat ca voluntari pentru întregirea neamului. În acest scop i□a ajutat prizonieratul din Italia. Acolo s□au format corpuri de voluntari români, care, apoi, au luptat contra celor care, mai bine de 1000 de ani, i□au stãpânit. Mulþi dintre ei au murit. Eram la ºcoalã, nu mai ºtiu în ce clasã, când în mijlocul satului s□a ridicat, în amintirea lor, un monument la umbra teiului, care avea o vechime de mai multe secole ºi unde aceºti tineri, duminica, îºi petrecuserã timpul la joc. Tata a fost rãnit uºor când, în 1919, trupele române au trecut Tisa ca sã înãbuºe revoluþia lui Béla Kuhn. Deoarece el cunoºtea foarte bine limba maghiarã, este trimis în recunoaºtere dincolo de Tisa, dar un þigan ungur, cu care a fost într□o unitate militarã înainte de a cãdea prizonier, l□a recunoscut într□o cârciumã ºi l□a denunþat. A scãpat, ca prin minune, doar cu o micã ranã la cap.

Întors la unitãþile române, a adus informaþii preþioase. Pentru aceasta a fost decorat. De altfel, a mai fost decorat cu încã alte douã ocazii. Era foarte mândru cã a luat parte la rãzboiul contra Ungariei ºi regreta cã nu a fost dat la ºcoalã ºi nu s□a putut reangaja în Armata Românã.

Tinerii din vremea aceea erau mari patrioþi ºi doreau realizarea visului de secole: UNIREA. Întorºi din rãzboi, nu încetau cu povestirile despre luptele date cu austrieci, unguri ºi nemþi. La Ispas, când era Ziua Eroilor, tot satul, cu mic cu mare, mergeam în satul vecin, pe Dealul Auºãlului. Acolo s□au dat lupte aprige între Armata Românã ºi unguri, unde au cãzut mulþi. În

memoria lor era un cimitir. Toate satele din jur luau parte la organizarea unor jocuri. Noi, copiii de ºcoalã, spuneam poezii. Toþi eram încinºi cu tricolorul, parcã am fi fost pe Câmpia Blajului. Venea aici Dr. Nicoarã, de la Reghin, un mare luptãtor pentru afirmarea românilor. Se rosteau discursuri, iar preoþii erau în fruntea acestei aniversãri, susþinuþi de învãþãtorii satelor. Mândria naþionalã era fãrã limite, se juca jocul românesc.

Un alt prilej de manifestare era ceva mai devreme, la 10 mai, ziua instaurãrii monarhiei. Atunci ne adunam la Beica de Jos, o comunã ungureascã, de unde nu lipsea nimeni. La marginea comunei, pe un platou, ne strângeam cu toþii. Copiii de ºcoalã defilam prin faþa celor adunaþi, apoi spuneam poezii, dupã care urma un program artistic. Nu lipseau cuvântãrile înflãcãrate ºi naþionaliste, fãrã culoare politicã. În acea zi porþile ungurilor erau încuiate. Nici unul nu îndrãznea sã se arate, amintirea iobãgiei era încã vie în inimile românilor. Dupã ce se cinsteau, ar fi fost vai de unguri dacã se arãtau, deºi aceºti þãrani unguri nu aveau mare vinã, dar ei regretau imperiul Austro□Ungar. Aceasta era atmosfera în sat dupã Unire.

Aveau ºi românii drepturi. S□a fãcut bisericã nouã, ºcoalã, se vorbea româneºte. S□au fãcut ºcoli superioare româneºti ºi cei mai îndrãzneþi îºi dãdeau copiii la învãþãturã ori la meserii. În sat veneau mereu de la Reghin ºi Târgu Mureº, frunteºi ai vieþii culturale. Mai ales Dr. Nicoarã, care era ºi preºedintele Asociaþiei culturale Astra. El îi îndemna pe pãrinþii noºtri sã ne dea la meserii, ca sã luãm meºteºugul din mâna strãinilor. Pe unii îi sfãtuia sã intre ca bãieþi de prãvãlie ºi sã se facã comercianþi. Pãrinþii noºtri se lãsau convinºi foarte greu. Numai faptul cã au avut copii mulþi i□a determinat sã îi dea la meserii. Nu aveau curaj. Mulþi îi þineau acasã ca sã□i ajute la munca câmpului, deºi pãmântul era puþin ºi slab. Se mulþumeau cu puþin, toate le fãceau în casã. Mama era ca o fabricã: cultiva cânepã, o topea, o torcea ºi apoi þesea din ea pânzã pentru haine de pat, feþe de masã, prosoape ºi lenjerie

de corp. Numai de sărbători aveam o cămaºă de „americă”. Cămãºile erau cusute tot de mama, cu flori pe la guler ºi mâneci. Toate fetele erau pricepute la cusături. Care mai de care îºi arăta măiestria. Când se mărita o fată, cu mâna ei cosea cămaºa mirelui ºi pe a ei. În timpul iernii, seara, se făcea ºezătoare. Mai multe fete ºi femei se duceau la o casă cu furca ºi torceau acolo. Veneau flăcăii din sat ºi spuneau basme, cântau din gură, era o plăcere să mergi la o astfel de ºezătoare. Fiecare om avea câteva oiþe, din lâna lor ne făceau ciorapi ºi sumane prelucrate tot de femei.

Necunoscând altă viaþă, eram mulþumiþi cu ceea ce aveam. Fiecare îºi lucra puþinul pământ cu multă pricepere. Îºi îngrijea animalele mai bine decât ochii, deoarece acestea îi ajutau la muncă. Copiii, de mici eram deprinºi cu munca câmpului ºi creºterea animalelor. Fiecare lucra dupã puterea lui. Nimeni nu trândăvea. Cei mici mergeam la ºcoală, că altfel ne amendau. Apoi, duminica, tot satul se ducea la biserică. Copiii ºedeam în faþă, să ne vadă preotul Ilie, care, dacă lipsea vreunul, a doua zi, la ºcoală, ne da la palmă, ºi dădea tare. Nu doream să facem cunoºtinþă cu nuiaua lui. Dar, în schimb, ne învăþa lucruri frumoase. Preoteasa era învăþătoarea noastră. O femeie energică ºi cu dragoste pentru meseria ei. Îºi făcea datoria. Îi păstrez ºi azi o mare recunoºtinþă. Era dreaptă. Avea doi copii în ºcoală, dar, dacă nu învăþau, îi pedepsea la fel ca pe oricare altul. Mi□a plăcut să învăþ cu ea. Þinea mult la mine, deºi cu tatăl meu nu erau în relaþii bune. Niciodată nu a arătat acest lucru faþă de noi, copiii.

Preotul era venit la noi în comună ºi căsătorit cu fata învăþătorului. Avea ºi unele părþi negative: făcea politică cu Goga ºi a dezbinat satul, era cu Partidul Naþional Creºtin. Avea ºi avere, pe care dorea să o sporească, aºa că repede a venit în conflict cu unii săteni. Alþii îl ajutau. Dar, în 1940, când s□a pierdut Ardealul de Nord, a lăsat totul ºi s□a refugiat în satul lui, pe Târnave, în Alba. Din această cauză, toþi oamenii s□au supărat. În 1945 s□a întors în sat, dar a găsit un alt preot.

Satul meu era de religie greco□catolicã, cu oameni cu fricã de Dumnezeu. Toate sãrbãtorile de peste an erau þinute. Se mergea la bisericã, iar dupã□amiazã copiii ne adunam în mijlocul satului, la tei, ºi priveam la cei mari cum jucau în horã sau la bãtrânii satului cum jucau cãrþi. Bunicul era un mare jucãtor de cãrþi. Purta pãlãrie cu borurile mari ºi chimir cu buzunar, în care îºi þinea bãºica cu tabac, amnarul, iasca ºi piatra cu care îºi aprindea pipa. Îmi amintesc, când mergeam cu el la plug, ca sã conduc caii pe brazdã, cum se chinuia uneori sã□ºi aprindã pipa. Îºi umezea iasca, mã punea sã încerc ºi eu. Îmi loveam vârful degetelor, dar eram fericit când reuºeam sã□i aprind iasca. Aceºti oameni simpli erau oameni buni. În majoritate, cei bãtrâni erau neºtiutori de carte. Se ajutau între ei, se respectau. Nu erau bogaþi, dimpotrivã. Erau fericiþi ºi întotdeauna mulþumiþi. Oricine gãsea în casele lor gãzduire ºi ceva de□ale mâncãrii. Aveau respect pentru cei cu carte. Tineretul era ascultãtor faþã de pãrinþi ºi muncea cu ei la un loc pânã la însurãtoare, care se fãcea de obicei, în comunã, dupã ce terminau bãieþii armata. Se umbla, la cãsãtorie, mai mult dupã avere. Unii se mai cãsãtoreau ºi în satele dimprejur. Mulþi dintre feciorii din sat, înainte de armatã, se duceau în satele sãseºti ºi se bãgau slugi la saºi, ca sã înveþe de la aceºtia cum sã lucreze pãmântul ºi sã întreþinã animalele. Acelaºi lucru îl fãceau ºi fetele. Ele mergeau la oraºe ºi intrau servitoare în case de intelectuali, pentru a învãþa cum se întreþine o casã, cum se face curãþenie ºi se pregãteºte mâncarea, precum ºi servitul la masã.

Sãtenii mei nu râvneau la bogãþia altora, erau foarte mândri cã sunt români. Din ºcoalã, toþi copiii am plecat cu acest sentiment al dragostei pentru þara noastrã ºi cu convingerea cã alta mai frumoasã nu este în lume, ºi nici mai viteazã. Eram mândri cã satul nostru, Cãcuciu, a trimis la Alba Iulia, la Marea Adunare Naþionalã de la 1 Decembrie 1918, pe reprezentantul sãu ºi al învãþãtorilor din centrul Reghinului, Ioan Suciu, învãþãtor în sat.

Voluntarii care au luptat în rãzboi au fost împroprietãriþi cu pãmânt din moºiile grofilor, la Reghin ºi Beica de Jos. Agricultura se fãcea cu plugurile de fier sau din lemn, dar cu brãzdarul de fier ºi tras de cai, boi sau vaci. Erau prea puþini oameni care sã nu aibã animale de muncã, cãruþã sau car. Bunicul avea cai frumoºi. A fãcut armata în Austria, la împãrat, la cai, ºi nu putea sã meargã undeva fãrã cãruþã ori cãlare. De mic copil mã urca pe cal ºi mã þineam de coamã. La 8 ani cãlãream singur. Avea ºi cai dresaþi pentru cãlãrie.

Pe hotarul satului se cultiva porumb, grâu, orz, ovãz, cartofi, cânepã, floarea□soarelui, sfeclã, fasole, dovleci ºi altele. Þãranii îºi produceau aproape totul, nu depindeau de alþii. În grãdina casei aveau zarzavaturi ºi pomi. În curte, care era mare, ca sã poatã întoarce carul, erau pãsãri, coteþe de porci ºi coºare pentru oi. De cum venea primãvara, erau la arat ºi semãnau culturile de primãvarã. Aratul îl fãceau bãrbaþii, dar la celelalte munci lucrau cu toatã familia: femei ºi copii, cã aceºtia erau numeroºi. Aproape fiecare avea 6□10 copii ºi aceasta pentru cã trãiau cu frica lui Dumnezeu. Nimeni nu se gândea sã facã ceva sã nu aibã copii, era pãcat de moarte. Apoi, aveau nevoie de ei la munca câmpului. Lucrul la câmp era o plãcere, nu un chin. Oamenii ºtiau cum sã□l facã plãcut. Fiecare avea mândria lui sã aibã cel mai frumos porumb, cel mai frumos grâu, sã termine primul seceratul sau cositul. Erai socotit un slab gospodar dacã aveai buruianã în semãnãturã sau dacã nu□þi fãceai lucrul la timp. În sat se cunoºteau cei care sunt leneºi ºi nimeni nu se ajuta cu ei. Atunci când timpul urgenta unele lucrãri ca seceratul, ce avea regulile lui, oamenii se ajutau între ei ca sã nu se piardã recolta. Cel care termina primul de secerat fãcea o cununã de spice ºi o punea pe capul unui tânãr sau tinere ºi, urmat de secerãtori, pleca prin câmp spre casã. Aceºtia cântau ºi, când treceau prin faþa caselor, oamenii ieºeau în faþã cu cãni cu apã ºi pe cel cu cununa de spice îl udau. Nimeni nu risca sã i se strice recolta pe câmp. Ziua de lucru era de la rãsãritul zorilor pânã la apusul soarelui.

Mama venea mai târziu, cã sta sã facã mâncare ºi sã o aducã dimineaþa la câmp, apoi, pentru amiazã, de la caz la caz, mâncam brânzã, slãninã ºi ce mai rãmânea de dimineaþã. Dimineaþa ºi seara baza era mãmãliga, iar pâine la amiazã ºi la ojinã..

La noi în sat câmpul nu se cultiva în întregime. În fiecare an un sfert din teren era lãsat sã se *hodineascã,* cum spuneau þãranii, în timpul verii, apoi era îngrãºat, arat ºi pregãtit pentru anul urmãtor. În felul acesta, sporea mult recolta.

Pe timpul verii, animalele erau strânse în ciurdã. Satul avea o pãºune la marginea lui, numitã Dumbravã, unde ciurdarul le pãºtea. Seara erau aduse în sat. Þãranul oprea acasã numai cele care erau necesare pentru muncã. Vacile de lapte cu celelalte animale erau trimise la munte împreunã cu oile.

Casele se fãceau din lemn. În trecut se lipeau cu lut, amestecat cu pleavã, acoperite cu ºindrilã. Apoi au evoluat ºi le construiau din cãrãmidã, acoperite cu þiglã. Când eu m□am nãscut, pãrinþii mei locuiau în casa veche a bunicului, o casã compusã dintr□o camerã ºi o tindã cu lut pe jos ºi acoperitã cu paie, cu geamuri mici.

Bunicul îºi fãcuse o casã nouã, cu duºumea pe jos ºi acoperitã cu ºindrilã, cu târnaþ în faþã ºi lateral. Grajdurile nu erau neglijate. Unii oameni, din marea dragoste ce o aveau faþã de vite ºi cai, fãceau grajdul mai bine decât casa, prevãzut cu ºurã pentru adãpostul atelajelor. Cei mai înstãriþi construiau magazii pentru pãstrarea bucatelor, mulþi le urcau în podul casei, iar cele de sãmânþã le bãgau în gropi, unde se pãstrau foarte bine. O parte din recoltã o duceau la Reghin, în piaþã, ºi o vindeau destul de ieftin. Dar, în schimb, aveau nevoie de bani pentru a□ºi plãti dãrile, pentru a cumpãra unele lucruri ce nu le puteau face în casã, cum ar fi încãlþãmintea. Aproape fiecare avea cizme, ºi bãrbaþii, ºi femeile. La lucru, în câmp, bãrbaþii purtau opinci. De asemenea, cumpãrau ºi unelte agricole. Târgul de la Reghin se þinea în ziua de joi. Acest târg avea ºi un obor de vite, unde þãranii duceau animalele ºi le

vindeau între ei pe cele de muncã, iar cele de tãiere le vindeau unor negustori evrei, pentru cã aceºtia stãpâneau negoþul. Prin misiþii lor fixau preþurile ºi þãranul le dãdea cum putea, deoarece nu avea ce face. Din sat, în fiecare joi pornea convoiul de cãruþe spre oraº. Acesta era plin de prãvãlii îmbietoare, cu de toate, ºi numeroase cârciumi, la care mulþi intrau ºi se ospãtau. Fiecare cârciumã avea o curte mare cu ºopron, care servea ca adãpost pentru cãruþe. Apoi, dupã ce îºi fãceau cumpãrãturile, se întorceau acasã.

În sat aveam ºi noi o prãvãlie, a unui evreu, cã în satele noastre ei fãceau negoþ. De la el fãceam mici cumpãrãturi, în special petrol, sare, zahãr ºi multe mãrunþiºuri. Nu lipsea rachiul, care în zilele de sãrbãtori avea o mare cãutare. Dacã nu aveam bani, ne dãdea ºi la schimb sau pe datorie. Duceam ouã, cereale, pãsãri, deoarece primea orice. El avea legãturile lui ºi câºtiga de douã ori. Când fãceam rost de 1 leu, mergeam la el ºi îmi dãdea patru bucãþele de zahãr cubic. De Crãciun ºi Paºti aducea vin cu butoaiele.

La mine în sat, aceste sãrbãtori erau mult aºteptate ºi sãrbãtorite aºa cum se cuvine, dupã datina strãmoºeascã, cu post ºi rugãciune. Apoi se tãiau porcii, se pregãteau cârnaþii, cartaboºii, cãlbasu ºi celelalte. Dupã un post de ºase sãptãmâni ne ospãtam copios, începând din seara de Ajun, pânã dupã Sfântul Ioan. Noi, copiii, mergeam cu pluguºorul, buhaiul, sorcova, iar feciorii mai mari cu turca (capra). Cei bãtrâni se colindau ºi la fiecare sfârâia cratiþa cu cârnaþi ºi oala cu sarmale. Mãmãliga avea o mare cinste, la fel colacii ºi vinul. În prima zi de Crãciun tot satul era prezent la bisericã cu haine noi, deoarece la marile sãrbãtori se fãceau haine noi. Dupã predicã plecam acasã ºi luam masa în familie. Obiceiul era ca toþi ai casei, la marile sãrbãtori, în prima zi, sã fie împreunã, apoi, a doua zi, mergeau în vizite. Aºa trecea Crãciunul. Venea Anul Nou, când porneam cu semãnatul. Apoi, seara, se adunau fetele ºi feciorii în mai multe locuri ºi în aºteptarea noului an fãceam unele jocuri. Ascundeam sub farfurii diverse obiecte □

ca de exemplu bani, sare, pâine, piepteni, oglinjoare ºi altele □ apoi îºi alegea fiecare câte unul, dupã care þi se prezicea cum are sã□þi fie norocul dacã te cãsãtoreºti. Se puneau foi de ceapã cu sare pentru fiecare lunã ºi se prezicea dacã vor fi ploioase lunile sau secetoase, dupã cum se topea sarea. Era foarte multã veselie. Cu ocazia Crãciunul se fãcea bal la ºcoalã, cu program condus de învãþãtoarea din sat. Imediat dupã Crãciun începeau nunþile, la care lua parte aproape tot satul.

Nunta avea obiceiuri frumoase. Cu douã sãptãmâni înainte se anunþa de cãtre preot în biserică cãsãtoria tinerilor, apoi începeau chemãtorii sã meargã din casã în casã ºi sã invite lumea la nuntã. Chemãtorii erau foarte frumos îmbrãcaþi, în portul nostru specific, cu flori la pãlãrie, zurgãlãi la picioare, bastoane frumos sculptate ºi împodobite cu panglici de cãtre chemãtoare, care, la rândul lor, erau foarte frumos gãtite. Când intrau în casã spuneau oraþii ºi întindeau plosca sã bei din ea, apoi, în numele mirelui ºi a miresei, fãceau invitaþia la ospãþul ce va avea loc. Totul avea un ritual solemn. Gazdele, mulþumite de onoarea ce li s□a fãcut îi cinsteau ºi ei, urau noroc tinerilor în cãsãtorie ºi sã le binecuvânteze Dumnezeu casa ºi copiii. Perioada dintre Crãciun ºi postul Paºtelui se numea câºlegi. În aceastã perioadã aveau loc cele mai multe nunþi, deoarece vara erau toþi prea ocupaþi. Nunþile aveau loc numai dimineaþa la casa socrului mare, de regulã. La cununia religioasã se mergea cu cãruþele frumos împodobite ºi, mai ales, cu caii. Feciorii chemãtori ºi alþi feciori, la unele nunþi, mergeau cãlare, mai ales atunci când fata era din altã comunã. Alaiul de nuntã era escortat de cãlãreþi. Toatã lumea avea sticle în mânã ºi chiuia. De dimineaþã se mergea la nãnaºi, care îi pofteau în casã, îi cinsteau, apoi mergeau împreunã la mire ºi de acolo mergeau cu toþii dupã mireasã. La poarta ei era legat drumul ºi un staroste îi oprea ºi□i întreba unde merg ºi ce doresc, în timp ce þiganii cântau din instrumentele lor. Atunci, starostele din partea mirelui sau

nãnaºul începea o oraþie cã ei cautã o cãprioarã sau o porumbiþã ce bãnuiesc cã s□ar fi ascuns aici ºi trebuie sã o ducã stãpânului lor. Dupã mai multe târguieli, naºul plãteºte o vamã, se taie sfoara ºi sunt lãsaþi sã treacã. În tot acest timp fetiþe gãtesc mireasa, care, dupã ce este cerutã de cei veniþi, este adusã, mirele o ia în braþe ºi dupã ce se cinstesc ca la nuntã, pleacã la cununie. Cu mare alai se încarcã zestrea în cãruþe ºi, plângând, fata îºi cere iertare de la pãrinþi. Într□o clipã toate mãtuºile, surorile încep sã plângã, pentru ca, dupã puþin timp, totul sã se transforme în chiuituri ºi veselie. Pentru mine a fost o mare plãcere sã particip la o nuntã þărãneascã care þinea, în copilãria mea, 3 zile, cu foarte multã mâncare ºi bãuturã. Se fura mireasa ºi mirele trebuia sã o rãscumpere fie cu bani, dar mai ales cu bãuturã. La masã se dãruia pentru ajutorarea tinerilor, rudele apropiate dãdeau, pe lângã bani, ºi purcei sau viþei, iar mãtuºile perini, covoare, þoale, veselã ºi altele. Nu încetează urările de fericire ºi sã le dea Dumnezeu mulþi copii. Tinerii, înainte de a se cununa, dacã trãiau împreunã era o mare nelegiuire. Fata trebuia sã fie fecioarã, altfel era trimisã acasã ºi atunci începeau târguielile. Socrul mic mai dãdea un plus de zestre. Erau ºi unele fete care, în înþelegerea cu mirele, mai ºantajau pe socrul mic de o vacã sau o bucatã de pãmânt.

La noi, regula era ca cel mai mic dintre copii, mai ales bãieþii, sã rãmânã în casa pãrinteascã sã□i ajute la muncã, sã□i îngrijeascã. Ceilalþi primesc la cãsãtorie zestrea lor. Pãrinþii nu□ºi dãdeau averea pânã când trãiau, fãrã condiþionarea întreþinerii ºi a înmormântãrii. Prevedeau totul, þineau foarte mult sã fie înmormântaþi cu mare cinste, sã li se facã pomanã, cã la Cãcuciu aºa este obiceiul, sã fie poftiþi la pomanã toþi cei care au însoþit mortul la groapã. ªi slavã Domnului cã nu lipseºte nimeni, ba vin ºi cei din alte sate care îl cunoscuserã. În sat sunt femei bãtrâne care fac pe bocitoarele ºi tot timpul cât mortul este priveghiat ele bocesc, la noi se zice glãsit.

Oamenii satului meu erau cinstiþi. Nu a fost nici un caz de

condamnare pentru fapte de furt, înºelãciune, viol sau alte fapte degradante. Douã divorþuri pe o duratã de multe zeci de ani. Femeile care ºi□au pierdut soþii pe front nu s□au mai recãsãtorit, ºi□au crescut copiii cu greu, dar s□au dedicat lor. Chiar unele tinere sub 30 de ani au trãit ca niºte eroine adevãrate. Nici ideile politice revoluþionare nu au prins în satul meu. Abia mai târziu, dupã al doilea rãzboi mondial, au gãsit adepþi la unii care erau stabiliþi la oraºe ºi ei au contaminat doi□trei oameni fãrã cãpãtâi în sat. Nici intelectualii de vazã nu au avut idei extremiste de stânga în sat.

PLECAREA LA BRAªOV

De mic am dorit sã plec la oraº, sã învãþ o meserie. Mai mult, doream sã mã fac preot, dar pãrinþii mei nu aveau bani ca sã mã dea la un liceu ºi nici nu ºtiau cum sã facã sã fie mai bine. Aºa cã, hotãrârea au luat□o ei, fãrã sã þinã seama de preferinþele mele. Fratele mamei fiind poliþai în Braºov, au vorbit cu el ºi m□au trimis la el. Ca sã pot pleca, mama mi□a fãcut o pereche de pantaloni, þesuþi din bumbac negru ºi alb. Tata mi□a cumpãrat ghete negre de box. La începutul lunii septembrie 1937 am plecat cu tata, cu cãruþa, la Reghin. Aveam un cufãr ºi ceva lucruri în el. În garã mi□a cumpãrat bilet de tren ºi m□a urcat în el. Mi□a spus cã în Gara Braºov mã va aºtepta unchiul Petre, fratele mamei. Cãlãtoream pentru prima datã cu un tren mare. Cu trenul mic mai cãlãtorisem de la Gurghiu la Reghin, dar acum mã depãrtam mult de casã. Eram foarte satisfãcut cã am plecat la Braºov, un oraº pe care nu mi□l puteam imagina, deoarece în afarã de Reghin nu mai vãzusem alt oraº. Tot timpul am stat la geam, când într□o parte, când în alta, ca sã citesc numele gãrii, de teamã sã nu mã rãtãcesc.

Dupã vreo 8□10 ore de mers cu trenul, am ajuns în Gara Braºov. Unchiul mã aºtepta. Am coborât ºi împreunã am mers pe jos din garã pânã la locuinþa sa din strada Cãprioarei nr.

13, lângã Dealul ªprenghi. Pe drum mã uitam la case, la prãvãlii; oraºul se deosebea mult de Reghin.

Unchiul Petre avea trei copii: Miron, Nelu ºi Maria, micuþa de câteva luni. Mãtuºa era muncitoare la Fabrica de Postav „Tellman". Deja, de a doua zi, am rãmas cu copiii acasã. Ei locuiau cu chirie, aveau o singurã camerã ºi o bucãtãrie de varã. Locuiam împreunã cu ei. Îmi dãdeau mâncare, aºa cã trebuia sã fac treabã, ca sã□mi achit masa. Eram tratat la fel ca ºi copiii lor. Unchiul mi□a spus cã, dacã poate, mã va înscrie la Liceul Industrial „Astra", care a luat fiinþã pe lângã marea uzinã „Astra" Braºov. Aºa cã, într□o zi, m□a luat ºi m□a dus la examen, fãrã nici o pregãtire. Eu terminasem clasa a VII□a cu un an ºi trei luni mai înainte. Prima probã a fost una de psihotehnicã, pe care am luat□o cu bine, dar pe cele de la românã ºi matematicã niciodatã nu am aflat cu ce notã le□am trecut. Pentru aflarea rezultatelor s□a dus unchiul, care mi□a spus cã am reuºit, dar fãrã loc. Nu□mi dãdeam seama ce înseamnã fãrã loc, dar am vãzut mai târziu cã nu m□a mai trimis acasã. Am rãmas la el ºi am avut grijã de copii pânã în luna septembrie anul urmãtor.

Încã din primele zile ale venirii mele în oraº mi□am schimbat vocabularul. Încercam sã vorbesc ca orãºenii; eram numai ochi ºi urechi, sã vãd ºi sã aud tot ce se petrece în jurul meu. Mai bine tãceam decât sã spun ceva ce ar face pe ceilalþi copii sã râdã de mine. În vecini erau copii cu care mai stãteam de vorbã ºi ale cãror gesturi ºi expresii le urmãream cu multã atenþie. Eram destul de timid, pe când copiii din oraº erau îndrãzneþi, iar unii chiar obraznici. Un vecin avea o fetiþã de vreo 12□14 ani, care mã tot ironiza cã sunt þãran, dar ea fiind pelticã, o imitam cum vorbeºte. Se supãra ºi fugea în curte plângând. Cum eu am învãþat bine la ºcoalã ºi aveam o bunã þinere de minte, am reuºit repede sã mã familiarizez cu viaþa de oraº pentru a mã integra printre copiii din vecini ºi pentru a mã bucura de respectul lor.

Dupã ce venea mãtuºa de la fabricã, eu mã duceam prin

oraº, am cutreierat tot oraºul. Autobuzele erau foarte puþine, aºa cã mergeam pe jos, mã opream în faþa vitrinelor ºi admiram mãrfurile expuse.

Braºovul era, la vremea aceea, un oraº foarte bogat, cu numeroase magazine ºi restaurante, toate particulare ºi mai cu seamã proprietatea saºilor. Erau ºi români, dar aceºtia mai la periferia oraºului. Cu timpul s□au impus în parte românii, mai ales în restaurante. În centrul oraºului erau marile magazine Hesshaimer □ de coloniale, Sherg □ de stofe, restaurantul Luther, Coroana hotel ºi multe altele. În centrul oraºului era piaþa, unde vinerea veneau tot felul de negustori ºi producãtori cu mãrfurile lor. Pe atunci gãseai de toate. Toþi comercianþii te invitau în magazinele lor ºi îþi prezentau mãrfurile. Negustorii concurau unii cu alþii, fiecare vindea la preþuri dupã înþelegere, iar mãrfurile erau de o calitate cât mai bunã. Fiecare era interesat sã nu□ºi piardã clientela.

Anul în care am stat cu copiii unchiului m□a întârziat în a învãþa o meserie. Dupã ce venea mãtuºa mea de la fabricã mergeam sã fac cumpãrãturile de la bãcãnia din strada Bãlþilor ºi la mãcelãrie. Luam carnetul ºi mergeam la bãcãnie. Acolo, d□na Priºcu, proprietara, îmi dãdea ceea ce aveam nevoie ºi îmi scria în carnet. Plata o fãcea unchiul meu la sfârºitul lunii. Atunci aºa era obiceiul; negustorii dãdeau pe datorie celor pe care îi ºtiau cã locuiesc în apropierea prãvãliei. Acelaºi lucru îl fãceam ºi la mãcelãrie, unde gãseai carne cât doreai ºi ce doreai. Mãcelarul te întreba de unde sã□þi taie. Dimineaþa venea un lãptar, din Stupini, cu cãruþa ºi ne aducea lapte. În fiecare zi luam doi litri. În urma lui venea brutarul cu pâinea, o pâine albã cu cartofi, moale ºi pufoasã. Avea pâini rotunde de 1 kg, de 2 ºi 3 kg. Dacã nu era proaspãtã, nu o luam, iar cine vroia sã cumpere pâine de o zi, plãtea cu 1 leu mai puþin pe kg. La fel ºi lãptarul, ºi brutarul primeau banii o datã pe lunã. Noi luam pâinea de la Schmidt, care era cea mai renumitã brutãrie din Braºov. Dupã ce terminam toate treburile, plecam în oraº. Fie cã mergeam peste deal, pe la Foiºorul

Junilor Braºovecheni, fie coboram pe strada Lungã. Prima mea grijã era sã□mi cumpãr ziare. Pe atunci citeam „Universul”, „Curentul”, „Timpul”, dar, din lipsã de bani, luam din cele de 1 leu, cum era „Tempo” seara, iar zilnic „Braºovul” sau „Gazeta Transilvaniei”. La þarã nu avusesem ocazia sã citesc ziare. Începuse sã mã pasioneze foarte mult politica.

Pe atunci eram un mare admirator al Franþei ºi Angliei. Din ºcoalã ºtiam cã ei ne□au ajutat sã ne întregim þara. Pe germani nu□i puteam agreea ºi, ca fiecare fiu de ardelean al cãrui tatã a luat parte la rãzboiul de întregire, îi uram pe unguri. La acea vârstã nu aveam cristalizate în cap problemele care□i frãmântau pe oameni. Judecam mai mult cu inima.

Aºa s□a apropiat iarna. La jumãtatea lunii noiembrie au fost alegeri. În ziare citeam despre apropiatele alegeri, dar habar nu aveam ce reprezintã ele. De la þarã ºtiam cã Goga este bun ºi asta pentru cã el era urmat de dr. Nicoarã, în care lumea de la noi din sat avea mare încredere. Dupã alegeri am auzit cã dr. Nicoarã este preferatul judeþului Mureº. Acest lucru m□a bucurat, crezând cã va face ceva pentru noi, românii, din judeþul Mureº. Dar, dupã puþin timp, Goga a cãzut de la putere ºi Regele l□a adus pe patriarhul Miron Cristea ca ºef de guvern.

Se apropia Crãciunul ºi unchiul meu nu m□a lãsat sã merg acasã. Ce□i drept, nici eu nu trãgeam prea tare sã merg acasã, aºa cã am rãmas aci de Crãciun. Mãtuºa a fãcut cozonaci, cârnaþi, sarmale ºi tot ce se fãcea la noi în sat. Au venit copiii cu buhaiul, cu pluguºorul, au venit colindãtori, oameni de pe la noi, deoarece în Braºov erau multe familii din Cãcuciu. Aici, în Braºov, locuia ºi un alt unchi de□al meu, fratele tatei, Simion, care atunci s□a strãmutat din Bucureºti. Printre aceºti musafiri am avut ºi unul aparte. Era fratele mãtuºii, care a venit de la Bucureºti sã îi prezinte sorei lui pe Emilia, soþia lui. Aceºti musafiri mi s□au pãrut ciudaþi la început ºi pentru unchiul meu cam incomozi, el fiind poliþist. ªi de ce erau ciudaþi? Cuscrul Ilie, fratele mãtuºii, avea pe el o uniformã, o cãmaºã verde cu pantaloni negri ºi cizme. Era

foarte vorbãreþ ºi încrezãtor în sine. Tot timpul povestea despre o organizaþie de care, pânã atunci, ºtiam prea puþin. Ei ne□au cântat cântece de□ale lor ºi dupã douã□trei zile au plecat, ca sã revinã dupã trei luni definitiv în Braºov, spunând cã sunt nevoiþi sã pãrãseascã Bucureºtiul, deoarece cineva de la poºta de acolo, unde lucrau, i□a transferat în cea din Braºov.

Au trecut sãrbãtorile ºi eu am observat cã unchiul lipseºte mereu noaptea de acasã. Mergea foarte des la instrucþie; îºi curãþa pistolul des. Am dedus cã ceva nu este în regulã, dar el era un om închis în sine, nu spunea niciodatã nimic acasã. Mai veneau ºi alþi poliþiºti pe la el ºi plecau împreunã. Se pregãtea ceva. Poate nici ei nu ºtiau ce va fi, dar dupã douã luni, în februarie, se schimbã totul. Regele împarte þara în regiuni, numeºte oameni de vazã în fruntea lor. Se votează o nouã Constituþie ºi începe Dictatura Regalã, sprijinitã de rezidenþi regali, ca Iorga, Vaida-Voievod ºi toate personalitãþile de frunte.

Citeam toate astea în ziare ºi, fiind abia la vârsta de 15 ani, nu aveam idei proprii. Credeam cã aºa este bine ºi Regele ºtie ce face.

Aºa a trecut iarna ºi a venit Paºtele cu ouã roºii, cu miel. Am mers din nou la bisericã, din nou musafiri, iar eu continuam sã îngrijesc copiii unchiului, iar în timpul liber mergeam prin oraº. Acum mergeam la celãlalt unchi, care lucra la cantina I.A.R., soþia lui la bucãtãrie, iar el la pivniþa de vinuri. Cantina I.A.R. era mai mult un restaurant: se serveau multe feluri de mâncare ºi vinuri. De câte ori mergeam cu unchiul Simion, mâncam pe sãturate tot ce vroiam, nu þinea nimeni cont de o porþie de mâncare. Cantina era concesionatã unui particular.

La ºcoala de ucenici a I.A.R. aveam un prieten la care mergeam. Îmi plãceau foarte mult condiþiile în care locuiau la internat. Masa se servea tot de la cantinã. Aveau uniforme ºi fãceau sport. Am râvnit mult sã merg acolo, dar unchiul m□a dat unde a vrut el. Am ajuns sã cunosc toate cartierele oraºului. Aºa mi s□au întipãrit în memorie, cã ºi astãzi pot spune ma-

joritatea străzilor cu denumirea de atunci, cu prăvăliile sau alte localuri care se aflau pe aceste străzi.

Braºovul era împărþit în cartiere, fiecare cu specificul lui. Pe atunci saºii erau majoritari ºi ocupau centrul oraºului, numit Cetate, ºi cartierul numit Braºovul Vechi, care cuprindea străzile principale: Lungã, De Mijloc, Avram Iancu, Mihai Viteazul ºi cele de legãturã dintre acestea. Saºii din acest cartier aveau case cu curþi mari ºi cu grãdini. Pe strada Lungã erau multe ateliere ºi prăvălii mai mici ale saºilor, dar, în schimb, erau mulþi care se ocupau cu agricultura. Ei erau proprietarii terenurilor din jurul oraºului. Îi vedeam cum merg cu cãruþele la arat ºi la alte lucrări. Erau îmbrăcaþi în portul saºilor agricultori din Transilvania. Zilnic vedeam ciurda de vite care se îndrepta la pãºune în jurul Dealului ªprenghi ºi pe la Fabrica de cărămidă Schmidt.

Dar în Braºovul Vechi erau ºi români, ei ocupând partea mărginaºă a oraºului. Erau oameni cu tradiþie. Ei se mândreau cã sunt braºovecheni. Erau mai săraci decât saºii, dar cu un centru cultural. La acea vreme, în jurul Bisericii Române, situatã pe strada cu acelaºi nume, românii se îndeletniceau cu meserii precum zidărie, dulgherit, faianþare, zugrăvit, iar în ultimul timp erau muncitori la serviciile Primăriei. Apoi, la solicitarea industriei de avioane, românii erau preferaþi. Cu multă mândrie spuneau cã lucrează la I.A.R. Tot în această parte a oraºului erau mai multe unitãþi militare. Regimentul 41 artilerie, Legiunea de Jandarmi, Regimentul 2 Căi Ferate, Batalionul 2 Vânători de munte ºi 3 Vânători, Escadronul 6 Cavalerie ºi un Divizion de obuziere. Zilnic, aceste unitãþi ieºeau la instrucþie în locul numit Bălþi. De unde locuiam îi vedeam când mergeau ºi veneau cântând, frumos echipaþi. Cel mai mult mã încântau cavaleriºtii, dar, în schimb, ºi artileriºtii. Aceºtia mergeau cu tunurile trase de cai. Ofiþerii erau în faþă călări pe cai foarte frumoºi. ªi ei erau foarte mândri ºi eleganþi. Mulþi din aceºti ofiþeri ºi subofiþeri locuiau în partea românească a cartierului.

La capãtul strãzii Lungi era Cimitirul Eroilor Români din 1916. Aici, la Ispas, se organizau manifestări în amintirea lor de către unitãþile militare, se þineau discursuri de către comandanþi, militari ºi apoi urma defilarea trupelor. Elevii ºcolilor erau ºi ei prezenþi în uniforme de strãjeri.

Cartierul Cetãþii cuprindea centrul, de la Poarta ªchei la Tribunal. În acest cartier era Liceul de fete „Principesa Ileana", foarte mult apreciat, cu internat ºi cu o disciplinã foarte severã. La Liceul german „Honterus" românii nu prea aveau acces, deoarece saºii erau mult prea distanþi faþã de români. Pe Bulevardul Ferdinand era ªcoala de Gospodãrie Urbanã. Aici fetele învãþau arta gospodãriei ºi deveneau maestre la ºcoli. Dupã absolvire, noi îi spuneam „ºcoala de rânta". Pe strada Republicii, fostã Porþii, fostã Regele Carol, era Liceul Comercial de Fete, iar la capãtul strãzii, lângã Liceul „Principesa Ileana, era Liceul Comercial pentru bãieþi „Andrei Bârseanu", iar pe B□dul Ferdinand □ Liceul Teoretic „Dr. Ioan Meºotã". ªi ungurii aveau liceul lor pe strada Voievodul Mihai.

Cetatea nu avea întreprinderi, dar prãvãliile ºi restaurantele erau numeroase ºi felurite. Pe atunci erau multe bãnci: Banca Naþionalã, Banca Germanã, Banca Italianã, Banca Cehoslovacã, Banca Românească, Banca Agricolã ºi alte bãnci particulare. La toate zgâiam ochii ca un copil venit din altã lume. Nu aveam pe cine întreba, a trebuit sã mã descurc singur ca sã înþeleg ce înseamnã toate acestea.

În vitrinele prãvãliilor vedeam de toate cu preþuri afiºate ºi cu anunþuri: „Vindem în 5 rate lunare". Nu cumpãram nimic, pentru cã nu aveam bani, ci priveam ºi mã gândeam la ziua când voi avea bani sã□mi cumpãr un costum gri pe care□l vãzusem în vitrinã la „Vulturul" sau o pereche de bocanci de schi de la „Mociorniþa" sau „Dermata". Însã a trecut destul de mult timp pânã când am putut sã□mi cumpãr câte ceva din banii mei, dar chiar ºi atunci cu multã economie, deoarece vremurile s□au stricat ºi locul bunãstãrii a fost luat de sãrãcie.

În vitrinele restaurantelor erau expuse multe feluri de mân-

care, frumos ornate, ºi toate soiurile de vinuri ºi rachiuri din producþia þării ºi din străinătate, ba chiar ºi nelipsitul afiº cu meniul fix de 20 lei cu trei feluri de mâncare. Lãutarii cântau la fiecare local. Toate erau pline. Lumea se distra; nimeni nu se gândea cã vor veni vremuri mai grele.

Tot în Cetate erau instituþiile mai mari: Primãria, Prefectura, Tribunalul, Administraþia Financiarã, Poºta, Camera de Muncã, Camera de Comerþ ºi Industrie, Telefoanele ºi altele mai mici. În Piaþa Sfatului, frumoasa clãdire a Sfatului, la parterul cãreia era un restaurant, „La Ghiþoc". Apoi Casina Românã, care astãzi nu mai sunt.

Cartierul ªchei, cu vestitul liceu „Andrei ªaguna", îmi plãcea foarte mult. Elevii acestui liceu, cu uniforma lor, cu fireturi ºi, mai ales, chipiile, erau porecliþi „þucãlari", dar erau frumoºi. La toate serbãrile erau în frunte, având grade la mânã dupã care ºtiai în ce clasã sunt. Tot în ªchei era Liceul Industrial de fete ºi Casa Asigurãrilor Sociale. ªcheienilor, pe lângã frumosul renume de apãrãtori ºi creatori ai culturii româneºti, le□a mers vestea ºi de bãtãuºi. Dacã erai străin ºi mergeai pe acolo, te luau la întrebãri, cum ar fi „Pe cine cãutaþi străinilor?" ºi ne spuneau „gãgani".

În 1938 am vãzut pentru prima oarã junii. Erau douã cete: junii ºcheeni ºi junii braºovecheni, care îºi aveau foiºorul lor. Fiecare ceatã îºi alegea vãtaful lui. M□a impresionat foarte mult când i□am vãzut intrând în Cetate cãlãri, îmbrãcaþi în costumele lor foarte frumoase ºi cu caii frumos împodobiþi. Dupã□amiazã am fost la maialul dat de ei, unde se aruncau buzdugane, se bea bere, se cânta, era o mare veselie.

Alt cartier al Braºovului era Blumãna, care se întindea de la Tribunal pânã la Garã, strada Zizinului, I.A.R ºi fabrica de ciment. Acesta era cel mai nou cartier ºi se tot extindea, depãºind Fabrica Scherg (astãzi Carpatex, pe str. Nicolae Titulescu), Schiell (azi Hidromecanica, în Centrul Civic) ºi se construia încontinuu cãtre I.A.R., Fabrica Voina (astãzi Carfil), Fabrica de ciment (dezafectatã acum, pe str. Carpaþilor), Metrom. Astra

era un cartier industrializat. Atunci s□a construit foarte mult, s□au extins Fabricile Metrom, ASTRA (Roman S.A.), Voina, armament ºi s□au construit altele mai mici. La aceste fabrici lucrau mulþi muncitori, în marea lor majoritate români, veniþi din toate pãrþile þãrii. Aici se plãtea bine. ªi azi se vede cã au fost construite casele în grabã ºi nu dupã un plan de sistematizare bine precizat. Era mare nevoie de locuinþe. Prin acest cartier, de la Promenadã pânã la Satu Lung circula un tren mic, cãruia în ziceam tramvai. Acesta cobora pe Calea Victoriei la Fabrica Schiell, unde avea un fel de depou, apoi îºi continua drumul pe Calea Bucureºti, pe Carpaþilor, la Fabrica de ciment □ ºi acolo era o garã □, apoi la Metrom, Astra ºi, pe lângã pãdure, în Noua, Dârste. Aici era o garã principalã, de unde se îndrepta spre Satu Lung. Acest tren circula destul de des ºi aducea ºi ducea muncitorii la muncã. În acest cartier era Liceul Industrial pentru bãieþi „Regele Carol II” ºi Cãminul de ucenici „Regele Ferdinand I”.

Am amintit de Promenadã. Aceasta era lângã Parcul Central, paralel cu Bulevardul Ferdinand, ceva mai sus decât bulevardul cu aproximativ 2 m ºi începea de la poºtã pânã la strada Lungã, adicã aproape de Restaurantul Ursu (azi Carpaþi). Aceastã promenadã era strãjuitã de□o parte ºi de alta de castani ºi cu bãnci pe ambele pãrþi. Dacã luai loc pe bancã, venea un încasator care îþi lua taxã de 1 leu, apoi, la mijlocul promenadei era un foiºor de formã rotundã, unde, în fiecare zi de varã, se cânta muzicã militarã de cãtre o fanfarã a Regimentului 89 de infanterie. Tot în Cartierul Blumãna se plimbau tineri ºi tinere, mai ales militari care îºi însoþeau iubitele.

În Braºov erau mulþi ardeleni ca oameni de serviciu ºi fete servitoare. De asemenea, erau ºi multe fete din secuime, angajate ºi ele ca servitoare. Acestea nu îºi abandonau costumele populare ºi nu aveau voie sã se plimbe pe Promenadã, ci aveau locul lor de plimbare, pe strada Cuza Vodã. Deseori le vedeai în ºiruri de câte 8□10, þinându□se de braþ ºi cântând duminicã ºi joia dupã□masã.

Aºa se prezenta Braºovul când am venit eu. Anul a trecut ºi în luna septembrie 1938 am dat examen la Fabrica de armament „Voina”, iar pe data de 10 octombrie acelaºi an am fost primit ca ucenic strungar. Aceastã meserie era la modã atunci, mult cãutatã ºi bine plãtitã. Am fost repartizat la secþia aruncãtoare Brand ºi dat în seama unui muncitor ungur, Szilágyi, care imediat m□a ºi pus sã fac câte ceva. În fiecare dimineaþã trebuia sã ºterg cu bumbac pãrþile glisante ale strungului ºi sã le ung cu ulei. Nici un muncitor nu se apuca de lucru dacã nu era unsã maºina. Trebuia sã fac ordine în jurul maºinii, sã scot ºpanul la interval, de unde era luat de omul de serviciu. Pe dulap, piesele trebuiau sã fie în mare ordine. Fãceam aprovizionarea cu materialele necesare, pregãteam emulsia pentru rãcire, dãdeam sculele ºi piesele la mânã muncitorului. Nu am stat mult la acest muncitor, Szilágyi, deoarece a fost dat afarã în baza unei legi care interzicea ca sã lucreze minoritari în fabricile de armament. Pãcat, pentru cã era un bun muncitor ºi foarte priceput. Dupã aceea, am fost repartizat la strungarul Ionescu Biju, venit din Bucureºti la Fabrica „Voina”. Aici era mai bine plãtit ca la Bucureºti, primind 32 de lei pe orã. ªi□a adus ºi familia ºi s□a stabilit în Braºov. Era mai iute la lucru ºi un bun meseriaº. Muncea câte 10□12 ore zilnic. La ora prânzului mã trimitea la cantinã, ca sã□i aduc mâncare, deoarece nu vroia sã piardã o orã mergând la masã. Mie îmi dãdea de lucru la strung lucrãri mai brute ºi anume sã dau gãuri, sã eboºez, adicã lucrãri mai puþin pretenþioase. Tot în acea toamnã au mai fost admiºi mulþi ucenici din alte localitãþi, dar fabrica ne□a lãsat sã ne înscriem la ºcoalã numai pe data de 1 septembrie 1939 la ªcoala de ucenici Regele Ferdinand I de lângã cãminul cu acelaºi nume. Dintre colegi îi menþionez pe Pavel Gugu din Bihor, Vasile Negulici din judeþ, Gheorghe Popica din judeþ, Ioan Opriº din Fãgãraº, Gheorghe Malene din Fãgãraº, Constantin Baicu din Buzãu, Alexandru Vlad din Slatina, Ioan Þupuianu din Sãcele, Gheorghe Floroiu din Braºov, Iosif Stroie din Braºov, Petre Boca din Bacãu, Gheorghe Priºcu din Braºov ºi

mulþi alþii. Cu toþii am început ºcoala la 1 septembrie 1939, iar o parte dintre noi am fost primiþi în urma unui examen de admitere în internatul ºcolii. La intrarea în fabricã am semnat un contract cu uzina, în 3 exemplare, unul pentru mine, altul pentru uzinã, iar al treilea pentru Camera de Muncã. Din partea mea a semnat unchiul Petre, ca tutore, din partea fabricii domnul Peteu, ºeful serviciului personal, iar din partea Camerei de Muncã domnul Manea, având funcþia de preºedinte. Prin acel contract, tutorele meu se angaja ca eu sã merg regulat la fabricã ºi la ºcoalã, sã□mi asigure cele necesare, iar obligaþia mea era de a mã supune regulamentului de uzinã, de a însuºi cunoºtinþele practice ºi de a fi disciplinat. Uzina se obliga sã-mi asigure condiþii corespunzãtare pentru învãþarea meseriei, sã-mi acorde timp necesar pentru a putea frecventa ºcoala, sã□mi acorde o salopetã pe an, o pereche de bocanci, o indemnizaþie de 360 de lei, în anul I, lunar, 480 lei □ anul II ºi 800 lei în anul III, iar în anul IV deveneam practicant ºi urma sã fiu plãtit cu ora, 17 lei/h. Camera de Muncã se angaja sã vegheze ca noi, pãrþile, sã ne respectãm angajamentele ºi, mai cu seamã, patronul, noi ucenicii întotdeauna eram apãraþi, apoi, pentru ca acest contract sã aibã o bazã legalã. Cam astea erau, în mare, raporturile dintre ucenici ºi patron. De menþionat este faptul cã nu am fost folosiþi la alte munci, decât la cele legate de meseria noastrã ºi de curãþenia locului de muncã, ce trebuia fãcutã zilnic de cãtre ucenici. Aveam dreptul la un concediu de odihnã de 30 de zile anual, în timpul vacanþei ºcolare. Cu viaþa de fabricã m□am deprins repede, nu am avut probleme de disciplinã. Executam tot ceea ce mi se dãdea. Muncitorul era suveran. Când maistrul avea nevoie de mine, venea ºi mã cerea de la muncitor. Dacã acesta avea treabã cu mine, îl refuza, iar maistrul cãuta altul mai liber. Singur, o datã pe sãptãmânã, ºi aceasta se întâmpla sâmbãtã, eram toþi la dispoziþia maistrului pentru curãþenia generalã a atelierului. Noi ºtergeam geamurile, spãlam pe jos ºi curãþam cu petrol ma-

ºinile.

Raporturile cu muncitorii erau de respect, fiecăruia ne adresam cu domnule ºi la persoana a doua, foarte respectuos. Altfel, te trezeai cu un picior în fund sau o păruială din partea maistrului, iar muncitorul de care aparþineai nu intervenea, te mai certa ºi el. Maistrul nostru era domnul Ioan Sârbu, venit de la Bucureºti, iar ºefi de echipă erau Vlase ºi Rizescu. La un schimb erau doi ºefi de echipă. Se lucra în două schimburi. La celălalt era Horotan Ion, un om foarte rău. Cei care aveau norocul să fie în schimbul lui, erau mereu bătuþi. Cu domnul Sârbu ne împăcam foarte bine. În toþi anii în care am lucrat cu el, o singură dată a dat o palmă unui coleg, care nu a prins bine o þeavă de brand 80 ºi când a dat drumul la maºină, aceasta avea turaþie mare, iar þeava a zburat în aer. Mare noroc că nu a căzut pe cineva. Atunci l□am văzut pe domnul maistru Sârbu foarte furios, dându□i o palmă acelui coleg, care, mai târziu, s□a plâns la Camera de Muncă. Dar, din lipsă de martori, s□a încheiat incidentul. Personal, ºi astăzi îi păstrez o plăcută amintire acestui maistru, care a contribuit în mare măsură la pregătirea mea ca strungar. La aceasta a contribuit ºi faptul că am fost ascultător ºi m□a îndrăgit. Mai târziu, când am rămas despărþit de părinþi, prin cedarea Ardealului, în zilele de duminică mă ducea la dumnealui, la masă, iar soþia lui era, de asemenea, o femeie foarte bună. La uzină îmi dădea de lucru pe un strunguleþ mic ºi pentru că îmi vedeam de treabă, în fiecare sâmbătă primeam o primă de 100 de lei. Cu aceºti bani mai făceam ºi eu câte ceva, în schimb cheltuiam mult pe ziare ºi reviste.

În oraº frecventam clubul de pe lângă Centrul de pregătire premilitară de sub Tâmpa, unde cumpăram revista „Marea Noastră”. Preºedintele clubului era col. Petrescu.

Tot ceea ce lucram trebuia să fie de bună calitate. Pe atunci nu se vorbea de rebuturi. Muncitorului care nu realiza lucrări de calitate ori i se reducea salariul ºi primea lucrări mai puþin pretenþioase, ori maistrul îi spunea că nu mai are nevoie de el.

Astfel, era nevoit sã□ºi caute alt loc de muncã. Maistrul avea puteri nelimitate faþã de muncitori. El te angaja, el te concedia ºi, totodatã, el îþi fixa salariul. Dacã executai lucrãri bune ºi veneai la lucru regulat, fãrã întârzieri, te pomeneai avansat cu 2□3 lei la orã. Nu se þinea cont de vechime sau de alte criterii, ci numai de ceea ce ºtii sã faci. Nu te proteja nimeni. Patronul te plãtea ca sã□i lucrezi, nu pentru cã eºti rudã cu el. Aºa cã, ºi maistrul, la rândul lui, trebuia sã fie foarte corect ºi priceput, altfel era dat afarã. Îmi amintesc de un inginer, nepot al domnului Voina □ proprietarul fabricii, care, dupã ce a fost ajutat de unchiul sãu sã□ºi facã studiile de inginer, a fost angajat la turnãtoria fabricii, dar cum nu se þinea de treabã, domnul Voina, unchiul inginerului, i□a spus: „Nepoate, tu nu eºti de mine. Du□te ºi cautã□þi de treabã în altã parte”.

În anul II am fost repartizat pe lângã strungarul Vasile Bratu, un om energic ºi harnic, venit aici de la o schelã petroliferã. În 1939 avea cel mai mare salariu la orã, 36 de lei. Lucra pe un strung mare, la prelucrarea þevilor pentru branduri. Aici am rãmas ºi dupã ce am ieºit calfã. În schimb, cu el m□am specializat în confecþionarea þevilor pe strung. Din anul III am lucrat singur în schimb, cu domnul Bratu eram ºase strungari la þevi, fiind ºi cei mai apreciaþi. Þevile aveau o mare precizie ºi erau foarte riguros controlate de Comisia militarã. Tot timpul, domnul Protopescu □ adjutant ºi domnii Ignat □ maior, Teodoru □ cãpitan □ veneau ºi controlau fiecare þeavã. Noi le numerotam, le treceam în registru ºi ei le controlau. Dacã nu corespundeau, sesizau conducerea secþiei. Noi nu aveam nici un interes ca aceste þevi sã nu le facem bune. Eram destul de conºtiincioºi.

Deci, din primul an am locuit la unchiul Petre ºi din strada Cãprioarei mergeam pe jos la fabricã. Era o cale de mai mulþi kilometri. Îmi era destul de greu, aºa cã am dat examen ºi, la 1 septembrie 1939, am devenit intern la cãminul de pe Calea Bucureºti, „Regele Ferdinand I” (astãzi clãdirea gãzduieºte Spitalul Municipal). Directorul cãminului era domnul profesor de matematicã Ioan Taras. Dumnealui locuia în cãmin, deasu-

pra bucătăriei. Medicul căminului era dr. Pârvu Dumitrescu. În cămin eram în jur de 250 de ucenici, de la diferite ateliere din oraº ºi de la fabricile Astra, Schiell ºi Voina, care eram cei mai numeroºi. Sălile de clasă erau la parterul ºi demisolul căminului. La ºcoală veneau foarte mulþi elevi, chiar ºi cei externi. Directorul ºcolii era profesorul de limba română Nicolae Nediu, iar secretarul ºcolii era domnul Niculescu.

Viaþa de intern era frumoasă, dacă te supuneai regulilor de internat, care nu erau prea grele, dar nici uºoare. Iată programul unei zile: la ora 5 dimineaþa era deºteptarea. Ne făceam patul, apoi spălatul, îmbrăcarea ºi serveam ceaiul la sala de mese. La 5.50 era plecarea la uzină ºi aceasta numai pentru cei de la „Voina", ºi aceasta numai în vara anului 1940, deoarece, după aceea, fabrica a început să lucreze câte 12 ore, în două schimburi. În schimbul I noi lucram doar 6 ore, pentru că mergeam la ºcoală, iar în schimbul II lucram 10 ore ºi la ºcoală mergeam normal.Eu am fost repartizat la dormitorul 4, cu 45 de paturi. În dormitor era amenajat un colþ pentru pedagog, care trebuia să doarmă cu noi. Aveam ºi un ºef de dormitor care urmărea desfăºurarea programului, îl ajuta pe pedagog. Culcarea era la ora 9.00 seara, fiecare îmbrăcat în cămaºa de noapte primită de la lenjeria internatului, împreună cu papucii de casă. La intrarea în dormitor, ºeful ne controla dacă ne□am spălat pe picioare.

Masa de prânz o luam fiecare cum veneam de la lucru: cea de seară între 7.30□8.30, într□o ordine perfectă, câte 8 la masă. Fiecare masă avea un responsabil, care răspundea de liniºte. Când ne adunam toþi, pedagogul de serviciu ne ridica în picioare ºi unul dintre noi spuneam rugăciunea de masă, apoi ne aºezam, iar personalul de la bucătărie ne servea. Până la începerea războiului masa era foarte bună, aveam la fiecare masă 1/4 kg de franzelă albă dimineaþa, ceai sau lapte cu marmeladă, sau telemea la prânz, iar seara două feluri de mâncare cu carne foarte bine gătite. Erau mâncăruri care ne plăceau mai mult ºi, de obicei, în fiecare zi era alta. Aºteptam

anumite zile cu mâncarea preferatã.

Unii dintre noi eram mai fomiºti ºi ceea ce nu mâncau alþii adunam la masa noastrã; Megelea era cel care strângea 3□4 porþii de ciorbã ºi pe toate le mânca, plus porþia lui. Era un tip mic ºi slab, dar foarte mâncãcios. La altã masã stãtea Spãtaru, la alta Papuc, ne mai distram pe seama lor. Dupã masa de searã ne retrãgeam, în timpul ºcolii, în sãlile de clasã ºi fãceam o orã meditaþii cu pedagogul. Tot timpul era ocupat în oraº. Noi nu aveam voie sã mergem în oraº decât numai cu bilet de voie semnat de domnul director. La 9.00 seara se închidea poarta ºi portarul nu□þi mai deschidea dupã aceastã orã. Cei din ultimul an se mai aranjau cu pedagogii ºi mai scãpau. Sâmbãtã dupã□amizã ºi duminica aveam program mai lejer. Jucam volei în curtea cãminului, fãceam baie. Apoi, sâmbãtã mai erau ºi învoiri în oraº în cazul în care nu ai fãcut ceva rãu în timpul sãptãmânii. Dacã ai vorbit la masã sau în dormitor, erai pedepsit. Seara aveam o societate de lecturã care þinea prelegeri în sala bibliotecii, unde asistau directorul ºi pedagogii. Duminicã, scularea era la o orã mai târzie, iar masa la ora 8.00. Micul dejun conþinea cafea cu lapte. Apoi, dupã□amiazã, în curte, ne încolonam pe trei rânduri ºi mergeam la bisericã. Unii la biserica ortodoxã, iar alþii la cea greco□catolicã, însoþiþi, de asemenea, de pedagogi. La ora 13.00 era masa de prânz. În fiecare duminicã aveam un prânz mai aparte, iar seara hranã rece: pâine, salam, telemea ºi ceai, ceea ce ne plãcea foarte mult.

Pentru internat noi plãteam din banii ce□i primeam de la fabricã. În anul I mi se reþineau 300 de lei lunar. Banii erau ridicaþi de la fabricã de cãtre conducerea cãminului ºi fiecare aveam o cartotecã cu suma primitã, cu cea reþinutã de cãmin. Banii rãmaºi se pãstrau la casieria cãminului, iar când aveam nevoie de ei mergeam ºi ceream. Suma reþinutã de la noi nu acoperea cheltuielile, dar restul era subvenþionat de Ministerul Muncii. În anul II plãteam 400, iar în anul III □ 500 de lei. ªcoala se fãcea dupã□amiazã, de la orele 14.00□19.00. Uneori

aveam ore mai puþine. La limba românã preda domnul director Nediu, un om bun, care, pe lângã aceastã materie, ne fãcea expuneri pe diferite teme culturale, politice. Dumnealui fusese liberal ºi mereu vorbea de Brãtianu, de întregirea neamului, de pericolul comunist, de ameninþarea Rusiei sau de primejdia germanã. Avea un adevãrat cult pentru Franþa ºi Anglia. Orele de matematicã le þineam cu domnul director al cãminului, un om sobru, nu zâmbea niciodatã. La ora lui eram ca sfinþii. Fizica o þineam cu Macavei (tot timpul zâmbea), tehnologia cu Moraru □ inginer, care ne beºtelea cum îi venea la gurã, dar foarte pretenþios la materia lui. La orele lui, când vroiam sã nu þinem ora, stingeam lumina de la tablou, dar nu pleca, ci ne vorbea în semiîntuneric. Dacã spuneai la o unealtã aºa cum vorbeam cu muncitorii în atelier, pe numele lor german ºi nu pe româneºte, dupã ce te fãcea în toate felurile, îþi trântea un doi în catalog. Iubea tehnica germanã, dar îl înfuria la culme dacã nu foloseam denumirile româneºti. Fãceam ore de contabilitate, de drept, istorie, geografie, religie ºi educaþie cetãþeneascã cu pãrintele Voineag, care atunci venise în Braºov. Preot tânãr, plin de entuziasm, era foarte îndrãgit de noi. El era ºi dirigintele clasei. Ne vorbea cu multã blândeþe despre viaþã, despre datoria de a fi om cinstit, muncitor, de a ne iubi þara ºi pe semenii noºtri. Pe atunci nu se lipsea de la ºcoalã, toþi veneam cu drag. De învãþat nu aveam aºa mult timp. Când ieºeam de la fabricã fugeam repede la masã, apoi repede la ºcoalã. Când terminam, lãsam cãrþile în dulap, apoi iar la masã ºi începea programul de searã.

În fabricã, muncitorii mai vechi nu aveau ºcoalã, în schimb cu noi se organiza învãþãmântul de ucenici. Din anul II s□a introdus ºi limba francezã ºi, în unele locuri, germana. Se fãceau tatonãri. ªcoala avea o duratã de 3 ani ºi dãdeam un examen, prin care se obþinea o diplomã, pe baza cãreia se elibera cartea de lucrãtor calificat de cãtre Camera de Muncã. Cei care nu fãceau ºcoalã trebuiau sã susþinã un examen de calificare în faþa unei comisii de la Camera de Muncã. La

sfârºitul anului III, ºcoala s□a fãcut de 4 ani ºi cei care am vrut, am absolvit ºi anul IV. La terminarea clasei a IV□a am fost echivalaþi cu ceilalþi de la liceele industriale, cursul inferior, ºi puteam sã ne continuãm, în urma unui examen, ºcoala la liceul industrial. Cei care absolveau liceul industrial, pe baza diplomei, primeau de la Camera de Muncã carte de maistru ºi erau primiþi ca maiºtri în fabrici. În schimb, cei mai mulþi se angajau ca desenatori, iar unii îºi deschideau ateliere, deoarece statul le creea avantaje prin acordare de credite ºi scutirea de impozite pe o perioadã de timp. Astfel, se urmãrea înlocuirea strãinilor din diferite meserii cu românii.

La ºcoala de ucenici nu se plãtea taxã. Cãrþile le primeam gratuit. Învãþãmântul de ucenici era organizat de Ministerul Muncii ºi subvenþionat de el. Corpul profesoral era bine pregãtit ºi, mai ales, însufleþit de o mare dragoste faþã de elevii acestor ºcoli. Erau conºtienþi de ceea ce ne cerea dezvoltarea industrialã. Aveau o bunã cunoaºtere a meseriei, completatã cu studii tehnice de mecanicã, fizicã, desen ºi alte discipline. Începutul a fost bun. Rezultatele s□au vãzut imediat ce primele promoþii au intrat sã manevreze maºini moderne, sosite din strãinãtate, prin folosirea noilor unelte ºi materiale. Noi nu mai lucram dupã explicaþiile maiºtrilor, ci citind desenele ºi fiºele întocmite de specialiºti.

La cãminul nostru se servea masa contra□cost muncitorilor care nu aveau cantine la locurile de muncã. Veneau foarte mulþi la ora prânzului, apoi, de douã ori pe sãptãmânã, baia era la dispoziþia muncitorilor, care, tot contra unei sume de bani, puteau face baie, care era deservitã de ucenici mai vechi. Cu toatã stricteþea, viaþa petrecutã în cãmin a fost, pentru mine, plãcutã, cu confort, cu reguli de igienã precise, curãþenie exemplarã. Colegii care erau prinºi cã fumeazã sau beau, erau exmatriculaþi. Au fost câteva cazuri, chiar cu elevi care mai aveau puþin pânã sã termine contractul, deoarece în cãmin erai internat pe durata contractului cu fabrica. Aveam un coleg, Rusu, de la Uioara, acesta era singur la pãrinþi ºi bine

îngrijit, elegant. Avea cele mai frumoase haine din internat. Bãiatul juca ºi în echipa de fotbal a fabricii, era un jucãtor cu talent. A murit la primul bombardament, din 16 aprilie 1944. ªi, cum avea un costum de sport frumos ºi bocanci maro de schi, un alt coleg, Cojocaru, într□o noapte când era de planton □ la noi în internat fãceam de planton de la 9 seara la 5 dimineaþa pe coridor, în faþa dormitoarelor □ i□a furat costumul ºi bocancii, apoi a dispãrut din internat. Rusu a observat lipsa hainelor ºi a anunþat pedagogul. Bãnuiala a cãzut pe Cojocaru, care a fost de planton ºi a dispãrut. Mai târziu, a fost gãsit acasã. Tatãl lui a venit la cãmin sã plãteascã costumul, dar Rusu nu a mai avut nici o pretenþie. Pãrinþii i-au fãcut alte costume, dar Cojocaru nu a mai fost primit nici în cãmin, nici la fabricã.

În cãmin se organizau ºezãtori literare. La aceste ºezãtori erau colegi talentaþi, care prezentau un program artistic ºi recitãri. Veneau ºi cei de la Camera de Muncã, în frunte cu preºedintele, domnul Manea. De Crãciun, celor mai sãraci li se dãdeau ajutoare din partea Camerei de Muncã: haine, bocanci ºi alte lucruri.

Noi nu eram organizaþi în strãjerie sau alte formaþiuni, cum erau cei de la I.A.R., dar mai ales cei de la Astra, care bãteau toate recordurile în Braºov. Astra avea un cãmin propriu ºi mari posibilitãþi bãneºti. Directorul cãminului era Modoran. Acesta umbla îmbrãcat în uniformã de comandant de strãjeri. El organizase elevii de la Astra cum nimeni în Braºov nu reuºea s□o facã. La toate serbãrile ºcolare el era primul, toþi în uniformã de strãjeri ºi bine disciplinaþi. Aveau Poiana Honterus la dispoziþie ºi acolo mãrºãluiau toatã ziua ºi cântau. La fel ºi cei de la IAR, aveau terenul de fotbal al fabricii ºi acolo fãceau exerciþii. Noi, la cãmin, eram de la toate atelierele de prin oraº ºi de la 2□3 fabrici care nu colaborau între ele ca sã ne ajute mai mult decât scrie în contract. Aceste fabrici, Astra ºi I.A.R., îºi fãceau ºi o reclamã când apãreau ºcolile lor cu ucenici, frumos echipaþi ºi disciplinaþi. Ei erau invidiaþi de toate liceele

din oraº, deoarece acestea nu aveau acelea ºi posibilitãþi materiale.

ªi aºa a trecut primul an de internat. La fabricã lucram de zor sã facem arme. Oamenii câºtigau bine ºi nu îi prea interesa ziua de mâine. Câþiva dintre muncitori erau înscriºi în bresle ºi mergeau pe acolo mai des, chiar ºi ºeful meu, Rizescu, ºi schimbul meu, Bratu, dar eu nu ºtiam ce urmãresc ei acolo. Mai târziu, aceste bresle s□au desfiinþat. De altfel, nu li se acorda nici o atenþie de cãtre muncitorii din fabrica noastrã.

Regele Carol înfiinþase Frontul Renaºterii Naþionale. La Fabrica „Voina", care era condus de inginerul Teodoru, fost maior ºi care, în acelaºi timp, era ºi ºeful Apãrãrii Pasive, care luase fiinþã la fiecare uzinã. Frontiºtii aveau o uniformã albastrã, cu chipiu. Puþini au aderat la aceastã formaþiune.

Noi, tinerii, eram numeroºi în fabricã. Bãieþi, dar chiar ºi fete multe lucrau la secþia de cartuºe, iar unele ºi pe maºini de gãurit sau la prese, dar mai puþine. Fabrica noastrã avea patru secþii principale productive: secþia Aruncãtoare □ la care lucram ºi eu, Focoase, Cartuºe ºi Turnãtoria. Mai erau ºi alte ateliere: tâmplãrie, laborator, sudurã ºi nichelaj. Fabrica era condusã de directorul Crãciun, inginer. Acesta a fost lucrãtor strungar la „Voina". A fãcut liceul la fãrã frecvenþã, iar Voina l□a trimis în Germania la Politehnicã, unde a luat diploma de inginer ºi a ajuns directorul fabricii din Braºov. Crãciun era un om foarte priceput ºi bun. În fiecare zi venea la fabricã ºi vizita toate secþiile. La noi, la þevi, venea ºi se interesa cum merge treaba. Odatã, la maºina lui Bratu ºpanul ieºea continuu ºi se întindea în împrejurul strungului. Când a vãzut cum se întinde ºpanul, a cerut sã opreascã maºina ºi sã□i dea cuþitul. S□a dus la polizor, l□a ascuþit, l□a fixat pe strung ºi a dat drumul. Acum ºpanul se rãsucea scurt ºi sãrea jos. Era un cuþit cu plãcuþã vidia, care abia atunci se introduceau în lucru, iar noi încã nu eram deprinºi cu folosirea lui. Toþi conducãtorii erau ºi buni executanþi. ªeful nostru de secþie era inginerul Cuºmuliuc, din Bucovina, un om zâmbãreþ. Pe noi, pe tineri,

ne iubea foarte mult. Printre strungari avea câþiva fotbaliºti care au evoluat foarte bine în echipa fabricii ºi chiar ºi la alte cluburi, de unde au venit. Inginerul mergea cu ei la toate meciurile. Pe vremea aceea ei nu au fost scoºi din producþie pentru antrenamente sau pentru joc. Totul se fãcea în afara programului. Pe noi, ucenicii, domnul Petricioiu ne lua ºi în timpul programului la cor ºi piese sau mici scenete, pe care le pregãteam în vederea sãrbãtoririi pomului de Crãciun. Ne mai ducea în comunele din jur, pentru a da câte un spectacol.

SITUAÞIA POLITICÃ

A venit ºi anul 1940, cu necazurile lui. Din primãvarã se fãceau concentrãri printre muncitori. Ungurii cereau Ardealul, bulgarii Cadrilaterul. Se anunþau nori grei, dar nu îmi dãdeam seama. Fiind formaþi în cultul franco□englez, ziceam cã nemþii vor fi bãtuþi. Deºi în toamna anului 1939 am vãzut mulþi polonezi trecând pe la noi, nu îi luam în seamã. Dar, când am cedat Cadrilaterul ºi ruºii ne□au luat Basarabia ºi, în plus, ºi Bucovina, s□a produs panicã. Ne temeam cã ºi ungurii se vor năpusti asupra noastrã, dar, în schimb, eram încã încrezãtori în linia de foc Carol II ºi speram cã în faþa ungurilor nu vom ceda. Astfel, în luna august am plecat în concediu, la pãrinþi. Pe tata l□am gãsit îngrijorat cã vom cãdea la unguri. Eu eram convins cã aºa ceva nu se poate întâmpla, iar tata mã privea cu neîncredere. Dar, pe data de 30 august, temerile i s□au adeverit.

În dimineaþa de 31 august, împreunã cu tatãl meu, tãiam lemne cu fierãstrãul, când vine un vecin, badea Sandu, care fusese în sat, ºi ne spune minunea. Tata a rãmas pe gânduri, apoi a spus: „Acum numai ruºii sã mai vinã ºi suntem aranjaþi!”. Eu m□am revoltat, cã aºa nu se poate, deoarece armata noastrã este cea mai viteazã ºi nu dãm Ardealul aºa uºor.

Dupã□amiazã, mama mi□a pregãtit bagajul ºi, în dimineaþa urmãtoare, am plecat în refugiu, de unde m□am întors în sat dupã 5 ani.

Tata m□a dus cu cãruþa la Reghin, la garã, ºi m□a îmbrãþiºat cu lacrimi în ochi. Nu ºtia dacã ºi când ne vom mai vedea. Am urcat în trenul de Braºov. În vagoane era o atmosferã imposibil de imaginat. Românii erau rezervaþi ºi abãtuþi, iar ungurii cântau, se îmbrãþiºau, aruncau cu pãlãriile în sus, vorbeau de te asurzeau. Pânã la Braºov am stat într□un colþ, nu am vorbit cu nimeni. Am plâns, dar aºa sã nu mã vadã ungurii. Mã gândeam la toate. Oare ce o sã mi se întâmple? Îmi pãrea rãu cã m□am despãrþit de fraþi, de surori ºi de pãrinþi. Ziceam cã Dumnezeu nu va admite aºa o nedreptate ºi cã vom reveni din nou acasã. Aºa a început viaþa mea de refugiat.

În Gara Braºov lume multã. Toþi erau agitaþi. Unii veneau din Ardealul de Nord, alþii mergeau. Era un vacarm nemaipomenit. Am mers la unchiul meu sã□i duc veºti de la tata ºi sã□i spun cã nu mã mai întorc acasã, ci rãmân aici, în Braºov. L□am gãsit foarte abãtut ºi decis sã rãmânã aici cu toatã familia.

A doua zi m□am dus la internat, unde am fost primit cu multã înþelegere de director ºi de pedagogi, ca, de altfel, de toþi ardelenii care erau în internat. Dupã câteva zile au sosit de la Oradea vreo 60 de ucenici cu conducãtorii lor. Li s□a amenajat mansarda pentru dormitoare. Viaþa din internat s□a complicat. Aceºti refugiaþi ne□au restrâns mult condiþiile de cazare ºi confort nouã, celor vechi. Masa era în douã serii, chiar ºi baia ºi altele, dar în situaþia lor eram ºi eu ºi mulþi alþii mai vechi. Totuºi, noi eram tineri ºi plini de optimism. La fabricã, muncitorii, care erau în majoritate din vechiul regat, au început sã manifeste faþã de cei din Ardealul de Nord mai multã atenþie. În zilele urmãtoare, la Braºov, au avut loc manifestaþii contra actului de la Viena. Românii ardeleni erau foarte indignaþi de aceastã nedreptate. Spãrgeau geamurile

de la casele saºilor ºi ungurilor, care evitau sã se arate pe strãzi. Dar, în dupã□amiaza zilei de 5 septembrie eram în promenadã când vãd cã dinspre Tribunal venea o coloanã mare de oameni, cântând niºte cântece pe care nu le mai auzisem. În rândurile din faþã am recunoscut niºte muncitori de la noi, din fabricã, ºi în aceeaºi coloanã ºi niºte elevi de la internatul nostru. Au trecut prin faþa Hotelului ARO, s□au îndreptat pe Voievodul Mihai în sus ºi au mers în Piaþa Sfatului, iar de acolo pe Regele Carol, dupã care din nou pe B□dul Ferdinand. Mulþi din cei ce priveau pe margini se alãturau acestei coloane. Am privit un timp, apoi am plecat la cãmin. Acolo, seara, am aflat cã aceºtia sunt legionari ºi cã au ocupat Poliþia ºi postul de Radio Bod. Unii dintre colegii care au fost în coloanã au adus veºti mai multe. În ziua urmãtoare au venit la lucru unii muncitori care lipseau de 3□4 zile, de la aceºtia aflând mai multe amãnunte. Atunci am vãzut cã ºeful secþiei, ing. Cuºmuliuc, era legionar, maistrul meu Rizescu la fel, chiar ºi alþi muncitori. Pânã atunci nu ºtiam nimic despre ei. S□a anunþat venirea generalului Antonescu ºi a legionarilor, abdicarea Regelui Carol ºi urcarea pe tron a lui Mihai I, evenimente politice foarte importante. Printre muncitori au început comentariile pe marginea evenimentelor. Majoritatea comentariilor erau favorabile noii conduceri. La internat se discuta aprins. Erau colegi care veneau seara târziu din oraº ºi pedagogii nu□i pedepseau, ba din contrã, le fãceau curte. În oraº s□au schimbat autoritãþile, erau alþi conducãtori. Pe strãzi ºi în fabricã vedeai muncitori în cãmãºi verzi, cu centurã ºi diagonalã, iar unii aveau ºi pistol. Populaþia nu regreta vechea conducere ºi, mai ales, pe Carol II, care, prin politica lui de leu transforma în mieluºel speriat pe oricine. Când au venit greutãþile peste þarã, a fost înlãturat de un general care încã nu avea asentimentul armatei, dar ºtiuse sã ºi□i asocieze pe legionari, a cãror forþã era încã necunoscutã ºi pe care, dupã 137 de zile, îi aruncã la închisoare. Legionarii au fãcut o mare greºealã: în loc sã□ºi regrupeze forþele, sã le disciplineze, ei

deschid larg porþile tuturor ºi încep sã aparã legionari peste tot. În Fabrica „Voina” aproape toþi au intrat în legiune, fãrã nici o triere. Cei mari îl aveau în frunte pe ing. CuºmuliuC, iar cei tineri pe un muncitor vrednic din secþia Sculãrie, un anume Marcu, din Azuga. Am vãzut cum colegii mei au devenit „fraþi de cruce”. Din vreo 30 câþi eram la secþia mea, doar patru nu am fost înscriºi, cã atunci se abandonase vechiul procedeu, în care membrii acestei organizaþii erau recrutaþi dupã anumite criterii. Oricine vroia, mergea la sediul de pe strada Zizinului la ºedinþã sau la diferite exerciþii pe Valea Rãcãdãului, unde Marcu fãcea instrucþie cu tineretul. Aºa cã, pânã la 6 octombrie, þara era toatã înregimentatã la marea demonstraþie de la Bucureºti din Piaþa Naþiunii, unde au fost peste un milion de cãmãºi verzi. De la cãmin au plecat foarte mulþi colegi, aºa cã am plecat ºi eu, împreunã cu un coleg, ªteblea. Nu aveam cãmãºi verzi, în schimb am cãlãtorit fãrã bilet. Veneau trenuri din toate pãrþile, încãrcate cu legionari, trenuri speciale. Am urcat ºi noi într□un vagon; nu ne□a întrebat nimeni nimic. Pe parcurs se tot urcau. Toþi aveam aceeaºi destinaþie. Ajungând la Bucureºti, ne□am þinut ºi noi de grupurile de cãmãºi verzi ºi aºa am ajuns în Piaþa Naþiunii. Cei care aveau cãmãºi verzi erau grupaþi pe localitãþi, iar ceilalþi se strecurau pe unde puteau. Eu ºi ªteblea ne□am apropiat cât am putut, iar apoi ne□am urcat într□un pom ºi de acolo am putut urmãri desfãºurarea festivitãþilor. L□am vãzut pe generalul Antonescu în cãmaºã verde, pe Horia Sima rostindu□ºi discursurile credinþei. Pânã atunci nu am mai vãzut atâta entuziasm ºi aºa lume la o manifestaþie. Când a început sã se împrãºtie lumea, am mers la garã. Eram flãmânzi ºi obosiþi. Am urcat într□un tren ce venea spre BraºOv ºi noaptea am ajuns la internat. Nu ne□a întrebat nimeni de unde venim; nimeni nu îndrãznea.

Colegii mai mari aveau uniformã ºi s□au organizat. Eu eram un spectator în acea vreme. Eram prea legat de ceea ce învãþasem în ºcoalã. Credeam cã Franþa ºi Anglia fac minuni. S□au întâmplat multe în toamna aceea. Mã minunam de entu-

ziasmul unor colegi care fãceau zarvã, mai ales Gheorghe Priºcu, Costel Budiºteanu ºi alþi muncitori. Erau 90% favorabili Miºcării Legionare. Vedeau în ea apãrãtorul intereselor celor nevoiaºi. De altfel, s□au fãcut majorãri de salarii tuturor categoriilor de salariaþi. Se intervenea în favoarea muncitorilor, ceea ce îi fãcea sã se încadreze în aceastã Miºcare.

Muncitorii noºtri nu aveau o instrucþie politicã ºi nici sindicalã. Cum toþi muncitorii proveneam din mediul þãrãnesc, nu aveam idei revoluþionare de stânga. Pe noi ne atrãgeau foarte mult ideile naþionaliste, eram ºi continuatorii Marii Uniri, curent ce nu se stinsese încã. Conducãtorii Unirii încã erau foarte activi.

Tot în toamna anului 1940 am început pregãtirea premilitarã. Aceasta o fãceam pe lângã uzinã în fiecare duminicã dimineaþa. Comandantul centrului Voina era locotenentul Proca, rezervist ºi contabil în uzinã, ajutat de mai mulþi subofiþeri, salariaþi ai uzinei. La aceastã pregãtire luau parte toþi tinerii care au împlinit 18 ani, pânã la plecarea în armatã. Programul prevedea noþiuni de instrucþie militarã ºi trageri cu arma sau aruncãri de grenade. Instrucþia dura de la ora 8.00 la 12.00

Cãtre sfârºitul anului 1940 a venit un nou ºef de centru, cãpitanul Barbu, care atunci când a primit ordin sã pãrãseascã Linia de foc Carol II, din Nordul Transilvaniei, ºi sã cedãm acea parte Ungariei, a dezbrãcat uniforma militarã ºi a demisionat din armatã, deoarece nu a putut îndura acea umilire ca un ofiþer român sã pãrãseascã poziþia încredinþatã fãrã sã tragã mãcar un foc de armã. Era un gest de protest împotriva Regelui Carol II ºi a Dictatului de la Viena. Cãpitanul Barbu a avut asupra noastrã o mare înrâurire. De la el am învãþat multe lucruri bune: mai puþinã instrucþie militarã, dar, în schimb, multã educaþie moral□cetãþeneascã. Era o mare plãcere sã stai sã□l asculþi predând lecþiile sale de comportare civicã. Cu respect faþã de bunele moravuri, ne învãþa cum sã ne prezentãm când intrãm într□o casã, cum sã folosim batista, furculiþa, cuþitul, ºerveþelul ºi toate lucrurile legate de etichetã.

Ne spunea cã cel mai bine crescut salutã întâi. Nu era adeptul unei pregãtiri cazone, ci avea o educaþie a bunului simþ ºi a respectului. Trei ani cât am fãcut instrucþie premilitarã cu cãpitanul Barbu, toþi ne grãbeam sã nu întârziem de la programul sãu ºi îi sorbeam vorbele. Pentru noi a rãmas o plãcutã amintire.

În toamna anului 1940 au început sã aparã pe ºosele coloane de motorizate germane. Erau foarte frumos îmbrãcaþi ºi ºedeau în maºinile lor parcã erau statui, cu armele între picioare ºi cu cãºtile pe cap. Unde se opreau nu vorbeau cu nimeni. Când coborau nu se îndepãrtau de la maºini, hainele lor erau frumoase, parcã pentru fiecare se confecþionase anume, cu cizme scurte în picioare. Între soldaþi ºi comandanþi nu se observau diferenþe. Era o disciplinã impresionantã. Unele unitãþi au rãmas în Braºov. Se spunea cã au venit ca instructori pentru armata noastrã. De altfel, dupã un timp i□am vãzut fãcând instrucþie cu armata românã. Nu am auzit despre incidente între ei ºi soldaþii noºtri. Locuiau în barãci special construite în jurul oraºului. Un asemenea centru era la Timiºul de Jos, pe Lamba.

Dupã rãzboi s□a vorbit mult despre incidente între armata noastrã ºi germani, dar pânã atunci nu ºtia nimeni de ele. În Braºov, populaþia de origine germanã a intrat în contact imediat cu germanii, iar aceºtia le fãceau vizite în casele lor. Pe strãzi se puteau vedea destul de des ostaºi germani cu tinere sãsoaice, în sãlile de cinema, în restaurante, în cofetãrii. Populaþia germanã a trecut cu totul de partea trupelor germane. Pe noi, românii, saºii ne dispreþuiau. Dacã erau ceva antipatii, acestea erau îndreptate împotriva saºilor, care vroiau sã facã stat în stat. Mulþi dintre ei au plecat sã facã armata în Germania, înrolându□se în trupele SS. Cu sau fãrã aprobarea guvernului român, ei s□au organizat în formaþiuni paramilitare. Îi vedeam cum mãrºãluiau duminica dimineaþa pe drumurile ce duceau pe Warthe, Valea Timºului, Valea Rãcãdãului ºi altele, erau îmbrãcaþi în cãmãºi brune, pantaloni

negri ºi cizme negre. Autoritãþile noastre nu se amestecau în activitãþile lor.

Saºii aveau un conducãtor al lor, Grupul Etnic German, având sediul pe strada Voievodul Mihai. ªeful grupului din România era Andreas Schmidt. Printre ei erau ºi saºi care păstrau o rezervã, dar cei mulþi credeau cã ei vor anexa Ardealul sau, cel puþin, vor avea supremaþia în Ardeal.

Armata germanã s□a îndreptat, în majoritatea ei, spre zona petroliferã, deoarece aceasta îi interesa cel mai mult. Spre Germania zilnic treceau trenuri□cisterne. Nimeni nu cunoºtea adevãrate intenþii ale germanilor ºi ale generalului Antonescu. Faptul cã germanii nu se amestecau cu noi ºi nu ne deranjau, nu s□a fãcut opoziþie din partea populaþiei. De altfel, noi, românii, nu mai aveam pe nimeni care să ne ajute. Efectiv, aliaþii noºtri tradiþionali aveau problemele lor foarte grave. Franþa era ocupatã, englezii au trãit cu frica de a fi alungaþi de pe continent ºi, de asemenea, cu frica de a nu fi invadaþi de cãtre nemþi. Dacã ar fi debarcat, atunci poate cã englezii ori se refugiau în colonii, ori încheiau pace cu Hitler. Rusia era o ameninþare ºi pentru întreg Balcanul. În cazul invaziei Germaniei în Anglia, trebuiau concentrate toate forþele de elitã ale Germaniei în acea parte ºi nu erau siguri cã ruºii nu vor profita de conjuncturã ºi vor ocupa întreaga zonã a Balcanilor, mai ales cã ei aveau concentrate, în această parte, numeroase trupe. Poate cã în aceste condiþii se putea întâmpla o mare nenorocire pentru noi, încã de atunci. Forþele noastre politice erau corupte ºi fãrâmiþate, prea pãtimaºe.

Cei care la venirea lui Carol II tunau ºi fulgerau împotriva lui, s□au pus destul de repede în slujba sa. Se întreceau care să□l lingușească mai tare. Oameni de talia lui Iorga îl preamãreau ºi îl lingușeau. Când a venit în þarã Carol, Duca s□a exprimat cã mai bine să i se taie mâna decât să i□o întindă, ca apoi să fie cel mai devotat prim□ministru al sãu. Toate fostele partide politice s□au resemnat ºi se limitau la a discuta prin cafenele soarta þării. Nimeni, în afarã de legionari,

nu a avut de suferit de pe urma dictaturii regale. Carol a spus odatã cã nu are un cur atât de mare câþi se înghesuie sã□l pupe. Parcã ºtia cã va fi alungat. Îºi plasa veniturile în afara þării ºi se lãsa mituit. Îi plãceau cadourile. La jocurile de cãrþi cu marii industriaºi de la Malaxa, Auschnit ºi alþii, câºtiga numai el. Când Gigurtu i□a fãcut cadou harta þării în relief, din aur, a luat□o în mâini ºi, sãltând□o, a zis: „Uºoarã□i România!". Pentru el valoarea o constituia doar aurul ºi nu simbolul. Carol a lucrat în aºa fel, încât a semãnat discordia între fruntaºii politici ai þării. În preajma marilor evenimente nu au mai fost capabili sã ia hotãrâri majore. Apoi, lipsa unui parlament cu o opoziþie deschisã, cu o presã liberã, ne□a adus într□o stare haoticã. Circulau tot felul de zvonuri, care nu se puteau verifica. Agenþiile străine întreþineau aceste zvonuri, chiar cele engleze care propagau ura împotriva germanilor ºi nãscoceau tot felul de pretexte, pentru a ne face sã ne împotrivim Germaniei ºi sã ne rãzboim cu ea. Ce urmări ar fi avut o astfel de luptã? S-ar fi petrecut urmãtoarele: îndepãrtarea pericolului german de insula britanicã, angajarea unor efective germane în þara noastrã, trecerea economiei noastre în mâna germanilor □ sub formã de despãgubiri de rãzboi, întreþinerea armatelor de ocupanþi, pierderea petrolului. Noi am fi ajuns primii pãgubiþi, apoi, odatã cu germanii ar fi înaintat ºi armata ungarã, care nu ar fi luat numai jumãtate din Ardeal, ci l-ar fi luat pe tot! Dar oare ce ar fi fãcut Rusia în acel timp? Nu veneau ruºii pânã la Focºani, cel puþin, ºi în Carpaþi? Precedentul se crease cu Polonia ºi acolo au ºi rãmas. Care ar fi fost soarta evreilor din România? Ar fi fost duºi în Germania, ca ºi cei din Ungaria, ºi lichidaþi. Evreii ar trebui sã vadã acest lucru ºi sã nu acuze poporul român de atrocitãþi, cã nu este în firea noastrã sã chinuim pe alþii. Poate cã ei, evreii, au comis mai multe faþã de români. De multe ori s□au amestecat în viaþa noastrã publicã ºi de fiecare datã când þara noastrã, care i□a ocrotit la greu, era la rãscruce, ei au pactizat cu duºmanii noºtri. Sã ne fie iertat, dar în 1918 ce au fãcut cei care au

rãmas în teritoriul ocupat? Ce au fãcut în Basarabia? ªi noi uitãm, trebuie sã uitãm. Dar ei nu uitã.

În acea perioadã, 1939□1941, România era centrul tuturor intrigilor. Toate forþele spionajului erau concentrate în România ºi nimeni nu urmãrea binele nostru, ci numai interesele lor. Unii oameni politici de la noi erau prinºi în aceste cercuri ale spionajului, fie de partea Angliei, fie a Germaniei sau a Rusiei ºi luptau unii contra altora pânã la distrugere.

Armand Cãlinescu a fãcut jocul Angliei. Este primul ºef de guvern care a reuºit înscenarea unor procese fãrã probe legale ºi a asasinat oameni întemniþaþi. De aici au venit toate crimele de mai târziu. Cãlinescu era ºeful Guvernului ºi lui nu□i era permisã nici o ilegalitate. Un individ oarecare, chiar dacã face o crimã, angajeazã persoana sa ºi nu a unui guvern sau a Coroanei. Dacã el a plãtit cu viaþa crima sãvârºitã ca ºef de Guvern, atunci rãspunderea cade asupra lui ºi a Guvernului. Nu poþi cere unor indivizi care îºi divinizeazã ºeful sã fie mai buni decât un conducãtor al statului ºi ei sã procedeze legal, când toate cãile de atac sunt închise, iar tu, ca ºef de stat, ai toate posibilitãþile legale la dispoziþie ºi nu faci uz de ele, în schimb, te foloseºti de pretexte ca sã ucizi. Cum pot fi supuºii mai buni în faþa acestor exemple?

Ce a urmat, se ºtie. Carol a dat libertate generalului Argeºanu sã ucidã în masã mai mult de 300 de legionari, luaþi din lagãrele din Miercurea Ciuc ºi Vaslui, iar mulþi alþii au fost luaþi în acea noapte din pat, de lângã soþiile ºi copiii lor. Au fost scoºi de jandarmi ºi poliþie, la marginea oraºelor ºi satelor, ºi împuºcaþi. Ce raþiuni au putut duce la asemenea barbarie în judeþul Braºov? Au fost asasinaþi 12 oameni. În timpul ce a urmat au fost numeroase asasinate politice: preºedintele SUA, John Fitzgerald Kennedy, liderul americanilor de culoare, Martin Luther King, Aldo Morro □ în Italia ºi mulþi alþii, dar nimeni nu ºi□a permis sã ia oameni de la casele lor ºi sã□i ucidã. Chiar dacã asasinii aveau adepþi, unii închiºi, iar alþii în libertate, este evident cã în culise lucrau agenþi de spionaj care ur-

mãreau destabilizarea internã. Poate cã istoricii de mai târziu vor putea dezlega misterul acelor evenimente, vor fi obiectivi ºi vor da fiecãruia ceea ce□i aparþine. Cei de azi gãsesc un singur vinovat ºi îl trec sub tãcere.

Responsabilii guvernelor nu au pomenit nimic de represaliile ce au urmat ºi nici dacã acestea erau justificate. Dar, istoria, cu trecerea timpului, a fãcut întotdeauna dreptate. Va face ºi în acest caz.

Dupã toate aceste frãmântãri interne, cu rãsturnãri spectaculoase, cu ciuntirea þãrii, alungarea Regelui Carol, a urmat preluarea conducerii de Mareºalul Antonescu, în colaborare cu legionarii. Aceastã guvernare nu a fost uºoarã. De partea legionarilor au trecut toþi aceea care aveau ceva de revendicat. În confuzia creatã au avut loc mai multe abuzuri, în urma cãrora adversarii politici ai legionarilor au trecut la lucru, atrâgând atenþia lui Antonescu asupra tuturor abuzurilor ºi pregãtind în tainã ruptura dintre Antonescu ºi legionari.

În perioada ce s□a scurs pânã la aºa□zisa rebeliune au fost multe evenimente. Legionarii au organizat cantine pentru nevoiaºi ºi refugiaþi. În Braºov funcþiona un centru de ajutor în clãdirea Sfatului din Piaþa Libertãþii. Acolo se împãrþeau bonuri de hranã pentru refugiaþi ºi articole de îmbrãcãminte. Astfel, se ajutau oamenii ca sã□ºi gãseascã o locuinþã, o slujbã. Braºovul era, practic, asaltat de refugiaþi. În acea vreme, fiind intern la Cãminul „Regele Ferdinand I", cu ocazia Crãciunului s□a organizat pomul de Crãciun, la care a venit noul preºedinte al Camerei de Muncã Braºov ºi a împãrþit daruri celor mai nevoiaºi. A fost o atmosferã sãrbãtoreascã.

Tot atunci s□au format echipe de legionari care îi cercetau pe nevoiaºi ºi le dãdeau ajutoare. Cu ocazia Crãciunului s□au împãrþit alimente, îmbrãcãminte ºi lemne de foc. Unor colegi, care erau încadraþi în frãþiile de cruce, le□au fost indicate câteva familii de bãtrâni ºi nevoiaºi cãrora sã le dea ajutor material sau la unele treburi gospodãreºti.

Timpul a fost scurt ºi lumea nu a reuºit sã pãtrundã în tainele

acestei formaþiuni. Pentru ºcolari s□au petrecut unele evenimente mari: a fost desfiinþatã Strãjeria, conducãtorul ei a fost întemniþat, mulþi tineri au trecut la noua organizaþie, în timp ce alþii au regretat Strãjeria, care unora le□a adus multe satisfacþii ºi, mai ales, avantaje. Strãjeria a fost creatã de Regele Carol al II-lea pentru a□l sluji ºi a îndepãrta tineretul de la participarea la frãþiile de cruce, cercetãºie ºi alte organizaþii de tineret pe care nu le putea controla. În Strãjerie se depunea jurãmântul de credinþã faþã de Rege, care era primul strãjer al þãrii. La serbãrile strãjeriei era îmbrãcat în uniformã, alãturi de el era Voievodul Mihai, tot strãjer, ºi Teofil Sidorovici, comandantul Strãjeriei. Cultul Regelui Carol al II□lea era principalul scop al conducãtorilor acestei organizaþii de tineret.

S□au organizat tabere pentru strãjeri, diferite concursuri. Strãjerii aveau diferite grade, toate acestea pentru a□i atrage de partea Regelui. Tot în aceastã perioadã s□au luat mãsuri de naþionalizare a proprietãþilor evreieºti din þarã sau, mai exact spus, de românizare. Aºa au trecut în administrarea unor români întreprinderile evreilor, prãvãliile ºi proprietãþile imobiliare. Cei care au preluat aceste proprietãþi au plãtit o despãgubire evreului, iar unii au fãcut în ascuns înþelegeri cu evreii ºi i□au menþinut în continuare ca asociaþi. Aºa se explicã cã dupã terminarea rãzboiului, evreii nu au deschis procese contra celor ce au preluat bunurile lor.

Apropierea þãrii de Germania, Italia ºi Japonia, aducerea armatei germane în þarã, a declanºat o luptã nedeclaratã între Antonescu ºi Horia Sima pentru putere, fiecare o dorea numai pentru el. Vizita lui Antonescu la Hitler fãrã Horia Sima, nemulþumirea lui Antonescu pentru abuzuri fãcute de unii dintre membrii Gãrzii de Fier, graba cu care legionarii au pedepsit pe cei închiºi la Jilava, asasinarea lui Iorga ºi Madgearu, toate acestea prevesteau ruptura dintre legionari ºi Antonescu. La ea contribuiau din plin intrigile puse la cale de agenþii Angliei în þarã ºi o mare parte dintre vechii conducãtori ai þãrii ºi toþi fruntaºii celor douã mari partide, P.N.L. ºi P.N.Þ. Aºa va începe,

la 21 ianuarie 1941, lupta decisivã.

Fiecare se bizuia pe sprijinul armatei germane. Cu douã zile înainte fusese împuºcat un ofiþer german, la Bucureºti, maiorul Doering, de cãtre un agent al unor servicii de spionaj. Agentul avea naþionalitate greacã. Legionarii au ieºit pe strãzi strigând „Jos Rioºanu! Jos masonii din Guvern!", fãcându-i rãspunzãtori de uciderea ofiþerului german. Pe de altã parte, Antonescu îl înlocuieºte pe generalul Petrovicescu, de la Interne, ºi pe Alexandru Ghica, de la Siguranþã, fãcându-i responsabili pentru asasinarea maiorului Doering. Dar acesta a fost numai pretextul, deoarece lucrurile erau de mult hotãrâte. Antonescu ar fi dorit sã preia el ºi conducerea Miºcãrii Legionare, iar Horia Sima ºi pe cea a guvernului. Dacã Sima nu a vrut sã meargã la Hitler, Antonescu a profitat din plin de aceastã vizitã ºi Hitler, care era un om practic ºi expert în a se debarasa de cei care l-au ajutat sã vinã la putere, s-a opus ca Antonescu sã facã în aºa fel cu Sima ºi oamenii lui, cum a fãcut el cu Röhm. Nici Antonescu nu accepta un concurent la putere. De fapt, el l-a minþit ºi pe Carol. Dupã ce s-a vãzut învestit cu puteri, i-a cerut abdicarea. Pe legionari i-a folosit ca masã de manevrã pânã a putut sã-ºi consolideze puterea. Cei care au fost pedepsiþi de legionari erau în funcþii când el a fost trimis la Mãnãstirea Bistriþa ºi erau devotaþi lui Carol al II-lea; cã nu i-a plâns se vede ºi din mãsurile luate de el dupã debarasarea de legionari: un foarte mare numãr de generali care au colaborat cu Regele au fost puºi în disponibilitate. Când legionarii au venit la conducerea þãrii, se bucurau de o mare popularitate, în mare parte datoritã excesului de zel, care a început, însã, sã scadã ºi Antonescu a apãrut el ca un protector al celor nemulþumiþi. În aceastã acþiune i s-au alãturat ºi reprezentanþii fostelor partide politice în speranþa cã Antonescu le va permite sã-ºi reia activitatea, dar s-au înºelat, deoarece Antonescu nu s-a gândit la aºa ceva. El era militar, foarte ambiþios ºi puterea îl orbea. Mai târziu circula o glumã pe seama lui: d-na Veturia Goga, prietena casei, îl adula cu

cuvintele „Micul meu Napoleon”, ceea ce pe Antonescu îl mãgulea.

Pe atunci aveam 18 ani ºi nu mã peocupa politica activã, dar citeam zilnic trei-patru ziare ºi, cum memoria mã ajuta, reþineam ceea ce citeam, aºa cã aveam în minte faptele, aºa cum erau ele redate. În zilele de 19□21 ianuarie vedeam luãri de poziþie de partea legionarilor, în ziare ºi chiar la legionarii din fabricã, ºi agitaþie în oraº. Unii dintre legionari veneau la lucru înarmaþi, aveau pistoale asupra lor, iar eu nu ºtiam de ce. Am aflat de la unii colegi cã în oraº, în rândul populaþiei maghiare ºi evreieºti, ar fi grupuri de comuniºti, care se organizeazã, dar aceasta a fost o diversiune. În ziua de 21 ianuarie, de la lucru lipseau legionarii. Circulau tot felul de zvonuri, dar nimeni nu ºtia nimic. La orele 15.00, când am mers la cãmin, colegii de internat, care veneau din oraº, spuneau cã pe strãzile din apropierea centrului este armatã multã, cu tunuri. Am luat masa în vitezã ºi am plecat în oraº. Când am ajuns pe Calea Victoriei, la Foto Mimoza (în dreptul strãzii Vlad Þepeº, astãzi magazin de electronice, Duplex) erau montate tunuri în poziþie de tragere spre centru, iar cordoane de militari încercuiserã centrul oraºului ºi pe cei care vroiau sã meargã sau sã iasã din centru, îi percheziþionau. Am pãtruns înspre centru ºi, la sediul legionar de lângã Tribunal, am vãzut numeroºi legionari în uniformã, cu arme. În faþa sediului, pe la geamuri ºi prin curte acelaºi lucru. Acelaºi lucru se întâmpla ºi la Telefoane ºi la alte instituþii. M□am întors la cãmin fãrã sã mã pot lãmuri ce s□a întâmplat.

Dupã trei zile, muncitorii au venit la lucru, cu excepþia câtorva. De la mine, din atelier lipsea Ion Cãlvãrãsan, Nicolae Pitaru ºi ºeful secþiei, ing. Cuºmuliuc, care au fost trimiºi mai târziu în judecatã ºi condamnaþi. În oraº, armata ºi□a retras tunurile ºi ostaºii de pe poziþii, care au fost echipaþi ca la rãzboi. În schimb, circulau patrule numeroase ºi legitimau oamenii, erau dublate de comisari de poliþie. În tot acest timp, ostaºii germani circulau nestânjeniþi prin oraº ºi unii dintre ei fãceau

fotografii. După încetarea acestei stări de încordare au circulat mai multe versiuni, între altele că ºeful Corpului Muncitoresc Legionar, Dumitru Grozea, a fost comunist ºi că a fugit la Moscova, că această răzmeriþă a fost organizată de elemente comuniste, că Horia Sima este agent englez ºi a pus la cale o răscoală împotriva Armatei Române ºi câte alte poveºti care toate ocoleau adevăratul motiv. Antonescu dă o proclamaþie lipită de toate gardurile, declarându□se legionar ºi, chemând pe toþi legionarii cinstiþi să i se alăture pentru a continua lupta sub conducerea sa. În scurt timp fabricile au fost militarizate ºi puse sub pază militară. Comandantul militar avea răspunderea asupra actelor de indisciplină. La Fabrica Voina a fost numit comandant militar colonelul Damºa, din Jandarmerie, un om rău. Personal am avut de□a face cu el într□o dimineaþă. La ora 6.00 am ieºit de la schimbul de noapte, în iarna anului 1942 ºi pe stradă am întâlnit niºte fete. Am făcut bulgări de zăpadă ºi am dat după ele, fără voie am lovit un maistru militar din Comisia de recepþie a uzinei. Acesta s□a dus ºi m□a raportat colonelului. În dimineaþa următoare am fost luat din atelier ºi dus la colonel, care aºtepta în birou. Când m□a văzut a început să þipe ºi să dea ordin locotenentului să mă ducă la închisoare pentru 10 zile, pentru că sunt comunist. Doi soldaþi cu baioneta la armă, unul în faþă ºi altul în spate, m□au escortat până la arestul din incinta fabricii, că acolo făcuse acest colonel un arest. Era o cameră cu priciuri, fără saltele, numai scândură, ºi o altă cameră cu niºte cutii de scândură, numită carceră. Încă din acea seară locotenentul, ºeful gărzii, a venit ºi m□a scos afară, la cantină, ºi am luat masa împreună. Acesta era un om de omenie. Am băut ºi câte o bere. A doua zi a permis mai multor prieteni ºi prietene de□ai mei să intre la mine ºi să mă viziteze, iar a treia zi a venit la mine, să mă viziteze, colonelul, ºeful Comisiei de control, însoþit de ºeful de secþie. M□au luat cu ei, deoarece strungarul la care eu lucram sta ºi era mare nevoie de þevi. Aºa am scăpat de arest. Acest comandant militar a făcut multe isprăvi în timpul cât a fost în

funcþie.

Îmi amintesc de trei colegi care erau anglofili. Ei susþineau mereu cã germanii vor pierde rãzboiul ºi englezii vor câºtiga, dar niciodatã nu vorbeau de ruºi cu simpatie. Turnãtorii care erau în fabricã au raportat colonelului ºi acesta, aºa zelos cum era, i□a adunat pe toþi muncitorii schimbului I ºi pe cei trei în faþa colegilor de muncã. Dupã o prezentare fãcutã de colonel, cã sunt comuniºti, li s□au aplicat câte 25 lovituri la spate, în indignarea tuturor. Vroia sã□i intimideze pe ceilalþi. De remarcat cã aceºtia trei nici dupã 23 august nu º□au schimbat ideile, intrând în conflict ºi cu comuniºti. Dupã lichidarea tovarãºului de drum, Antonescu a trecut la înãsprirea mãsurilor de siguranþã, supunându□ne unui regim de disciplinã militarã. Nu mai puteai lipsi de la lucru fãrã aprobare justificatã, cu dovezi. Toþi eram mobilizaþi pe loc. În fabricã ia fiinþã un birou de mobilizare ºi fiecare salariat era luat în evidenþã ºi mobilizat pe loc. S□au fãcut ºi multe escrocherii de cãtre dl. Diaconescu, ºeful acestui birou, un plutonier major. Cum fabrica ducea mereu lipsã de muncitori, el angaja negustori, morari, proprietari de atelier ºi pe cei pe care îi putea jupui de bani ºi le fãcea ordine de mobilizare pe loc. Aceºtia lucrau ca muncitori, unii necalificaþi, dar, în general, fãceau orice muncã, numai sã fie scutiþi de armatã. Regele Carol ºi uneltele lui I□au trimis în judecatã pe Codreanu ºi susþinãtorii lui pe motiv cã sunt agenþi ai germanilor. Acum, în timpul celor trei zile de confruntare între Antonescu ºi legionari, germanii trec de partea lui Antonescu ºi îi abandoneazã. Legionarii sunt consideraþi rebeli, comuniºti ºi rãu□fãcãtori, trimiºi în faþa tribunalelor militare, condamnaþi ºi aruncaþi în temniþe. O parte se refugiazã în Germania; o nouã prigoanã se dezlãnþuie. Poliþia are din nou ce face. Deºi armata era pregãtitã pentru a începe lupta împotriva Rusiei, se ducea o campanie hotãrâtã contra naþionaliºtilor ºi de toleranþã faþã de comuniºti.

La scurt timp, Antonescu cere aprobarea poporului pentru

politica sa. Trebuia să spui da sau nu. Cine a îndrăznit să spunã nu a fost arestat, bãtut de poliþie ºi i s□a fãcut dosar. Apoi, când a început rãzboiul, a fost trimis pe front, în batalionul de indisciplinaþi de la Sãrata. Au fost foarte puþini care să aibã curajul să spunã „Nu”.

În aceastã atmosferã se fãceau pregãtirile de rãzboi. Au fost foarte mulþi þãrani concentraþi. Contingentele ce trebuiau să fie lãsate la vatrã, din 1939 încoace, nu au mai fost eliberate, oamenii fiind în continuare mobilizaþi, unii chiar pânã la sfârºitul rãzboiului. Ion Antonescu îºi consolidează poziþia, se alãturã total politicii germane. Armata este în centrul atenþiei, stimulatã, bine echipatã ºi bine instruitã sub supravegherea instructorilor germani.

Zilnic treceau prin Gara Braºov numeroase trenuri□cisternã cu petrol, benzinã ºi uleiuri spre Germania, pe lângã acestea ºi multe cu cereale. În direcþia Predeal se deplasau trenuri cu trupe germane, cu materiale, cu camioane, avioane, bucãtării militare, tunuri, tancuri ºi trupe.

Peste nenorocirile anului 1940 a început să se lase uitarea. Doar atunci când ungurii mai aruncau frunta ºi români peste graniþã se mai rãsteau unii în ziare sau atunci când veneau veºti despre orori sãvârºite de unguri, precum cele de la Ip ºi Trãsnea sau cazul protopopului Munteanu. În 1941, la Braºov a venit, fãrã voia sa, doctorul Eugen Nicoarã, din Reghin, care hotãrâse să rãmânã în teritoriul cedat, dar ungurii se temeau de popularitatea lui în rândul românilor ºi au hotãrât sã□l expulzeze. Astfel, l□au pus într□un vagon ºi i□au dat drumul peste graniþã. La Braºov a þinut o conferinþã de presã în care denunþa atrocitãþile sãvârºite de unguri contra românilor. Doctorul Nicoarã a fost numit director al Spitalului Mârzescu din Braºov, dar nu a stat mult, deoarece a fost mutat la Bucureºti ca director la Spitalul Colþea, unde a rãmas pânã s□a întors din nou la Reghin.

RÃZBOIUL

Duminicã, 22 iunie 1941, eram în curtea Fabricii Voina la instrucþia premilitarã care începea la ora 8.00. Unul dintre instructori a scos un aparat de radio dintr□un birou ºi l□a pus pe geam. Spre uimirea tuturor, la 8.00 a început ordinul lui Antonescu, cu cuvintele: „Ostaºi, vã ordon, treceþi Prutul!". Pânã atunci nu aveam nici o idee de cele ce urmau sã se întâmple. La auzul acestor cuvinte, ca la o comandã, am izbucnit cu toþii în urale. Ne□a cuprins o euforie nespusã. Aruncam cu bãºtile în sus, cântam, vorbeam fiecare ºi îl felicitam pe Antonescu. Cu toþii eram fericiþi cã vom lua înapoi Basarabia ºi Bucovina ºi, în acele clipe, credeam cã într□o zi tot aºa va veni ºi rândul Ardealului. În acea duminicã nu am fãcut instrucþie. Stãteam în jurul aparatului de radio ºi ascultam primele comunicate care erau urmate de cântecele noastre preferate: „Eroi au fost, eroi sunt încã", „Pe□al nostru steag", „Deºteaptã□te române!" ºi altele. Cu toþii cântam, apoi în jurul orelor 11.00 am plecat în oraº, în grupuri, cântând. Când am intrat în oraº, steagurile erau arborate, populaþia era grupuri□grupuri, discutând ºi manifestându□ºi bucuria faþã de intrarea noastrã în rãzboi. Poate cã azi sunt mulþi vizionari întârziaþi care sã spunã cã ei au fost contra intrãrii noastre în rãzboi, dar realitatea este cã atunci toþi românii ºi□au manifestat bucuria sincerã faþã de aceastã intrare a noastrã în rãzboi. Au fost lãsate la o parte toate resentimentele faþã de germani ºi popularitatea lui Antonescu a urcat vertiginos. Dupã succesele rãsunãtoare obþinute de armata germanã pânã atunci, puþini erau cei care credeau cã germanii vor pierde rãzboiul. Cei care afirmau aºa ceva nu îºi bazau afirmaþiile decât numai pe o dorinþã lãuntricã, fãrã o bazã motivatã. Cei trei colegi ai mei care spuneau acest lucru, niciodatã nu au putut aduce argumentãri în sensul cã Germania va pierde acest rãzboi, doar atât cã Anglia nu a pierdut niciodatã rãzboaiele. În acea zi de 22 iunie, la toate restaurantele, muzica cânta marºuri ºi mulþime multã cânta ºi destupa sticle,

era veselie peste tot. În zilele urmãtoare au apãrut ediþii speciale ale ziarelor, care anunþau succese ale Armatei Române, eliberarea unor localitãþi din Basarabia ºi Bucovina. Toate aceste succese ne umpleau inima de bucurie, cã Armata Românã dã lovituri puternice Rusiei ºi cã teritoriul þãrii este eliberat. Nu cunosc pe nimeni, în afarã de unii evrei, care sã nu fi avut bucurie de succesele noastre.

În scurt timp, Basarabia ºi Bucovina au fost eliberate. Ziarele transmiteau informaþii cum populaþia românã din Basarabia i□a primit cu flori ºi multã bucurie pe soldaþii eliberatori, dar aduceau ºi unele ºtiri care arãtau cum cetãþenii evrei din Basarabia s□au pus în slujba inamicului, constituind puncte de rezistenþã lãsate în urma frontului. Trãgeau în armata românã ºi semnalizau inamicului poziþiile armatei noastre. Dar, dupã toate aceste succese, au venit ºi veºti neplãcute, cu primii morþi ºi rãniþi de pe front, constituirea primelor spitale pentru rãniþi. Cãminul nostru de ucenici, „Regele Ferdinand I", a fost transformat în spital, iar noi, internieºtii, am fost repartizaþi pe la întreprinderi. Fabrica Voina ºi□a fãcut propriul cãmin, în care m□am mutat, dar nu am stat mult timp acolo, doar câteva luni. La sfârºitul anului 1941 m□am mutat la unchiul Petre, care acum locuia la Timiºul de Jos. Ocupa proprietatea unui fost industriaº evreu, ce trãia în Anglia. Proprietatea i□a fost luatã de statul român ºi se compunea din douã case pentru oamenii de serviciu ai evreului, un grajd, unde îºi þinea calul ºi douã vaci, ca atunci când venea aici în timpul verii, ca sã aibã lapte de la vacile lui, iar calul îl folosea la trãsurã, deoarece îi plãcea dupã□masã sã iasã la plimbare pe Timiº în sus. Pentru a□ºi satisface aceste plãceri, care durau maximum douã luni pe an, acest evreu, pe nume Zamft Filip ºi care nu era nici cetãþean român, angajase o familie de maghiari, soþ ºi soþie. Erau salariaþii lui ºi îi îngrijeau proprietatea tot anul. Evreul ºi□a construit o vilã frumoasã, mai retrasã, în grãdinã, vilã ce avea tot confortul: mobilier, lenjerie, veselã, o bucãtãrie modernã ºi terasa acoperitã cu verdeaþã. Grãdina, cu o suprafaþã de mai

multe hectare, cu numeroºi pomi meri, peri, pruni, nuci, viºini ºi cireºi. Unchiul meu, care era poliþai, a fost trimis sã locuiascã acolo ca sã nu devasteze cineva vila, pânã când a cumpãrat-o Fabrica Voina de la statul român. Aºa cã eu, mutându mã la unchiul Petre, am locuit în vilã. Dormeam acolo singur ºi pãzit de un câine, pânã în vara anului 1944, când dl. Voina sa refugiat aici din Bucureºti din cauza bombardamentelor. În acest timp, eu am locuit în casa îngrijitorului, la unchiul Petre.

Dupã 23 august, dl. Voina sa reîntors la Bucureºti, iar dl. director al Fabricii de ºuruburi Voina, Ivanovici, ma chemat sã locuiesc în continuare în vilã. În ianuarie 1945, într o duminicã, vine o maºinã de Bucureºti, cu patru persoane, doi bãrbaþi ºi douã femei. Unul din ei sa prezentat cã el este proprietarul acestei vile. Se numea Vogel, ziarist, ºi cã el moºteneºte aceastã vilã de la unchiul sãu din Anglia. Dupã ce au vizitat vila, mau rugat sã primesc în continuare sã am grijã de vilã, sã locuiesc mai departe acolo. Fireºte cã am acceptat, dar am mai stat acolo numai pânã la începutul lunii martie 1945.

De la Timiºul de Jos veneam pe jos pânã în Gara Dârste ºi de acolo cu trenul cursã pânã la fabricã. Eram multe sute de muncitori care cãlãtoream cu acest tren. În Gara Dârste ne amuzam în fiecare dimineaþã de un þap pe care soldaþii lau adus din Transnistria ºi îl botezaserã Stalin. Acesta venea în fiecare dimineaþã din Baciu în urma unor tineri ºi ne însoþea la garã pânã pleca trenul, apoi mergea din nou cu soldaþii.

Deci, anul 1941 a trecut cu mari succese pentru Armata Românã ºi germanã, cãci, dupã eliberarea provinciilor cotropite, Antonescu a hotãrât sã continue rãzboiul alãturi de Hitler, pânã la victoria finalã. Trupele române au trecut Nistrul ºi, alãturi de germani, sau luptat eroic. În sectorul rezervat armatei noastre, ruºii luptau cu înverºunare, dar ostaºii români sau dovedit superiori. Zilnic comunicatele militare aduceau noi mãrturii de vitejie. Au fost cucerite importante zone din Ucraina de

Sud, între acestea Odessa, port important la Marea Neagrã. Acolo a fost un grav incident. Comandamentul militar româno□german a fost aruncat în aer. Pe atunci se spunea cã evreii au pus la cale acest atentat. Aici º□au pierdut viaþa români º germani. S□au anunþat º represaliile ce au urmat. Un numãr destul de mare de evrei a fost masacrat la Odessa. În þarã soseau mari coloane de prizonieri ruºi. Comunicatele militare anunþau capturarea cu zecile de mii a ruºilor. Am vãzut în jurnalele de la cinematografe aceste cohorte de prizonieri ce erau escortaþi de ostaºii români sau de germani. Nu se vedea pe feþele lor dârzenie, ci o nepãsare faþã de soarta lor. Mulþi din aceºti prizonieri au fost folosiþi la diferite munci în agriculturã º în fabrici. La Fabrica Voina au fost aduºi mulþi prizonieri. S□a construit o clãdire mare în care au fost cazaþi º repartizaþi în fabricã, la lucru. Ei lucrau fãrã restricþie de securitate chiar º în secþiile de armament. În atelierul de aruncãtoare Brandt am avut doi ruºi, ca oameni de miºcare. Ne aduceau materiale, mãturau în atelier, scoteau ºpanul º fãceau ceea ce li se cerea. Erau oameni simpli, corecþi. Unul era foarte muncitor, celãlalt muncea la cerere. Au învãþat ceva româneºte º ne puteam înþelege. Atitudinea muncitorilor a fost prietenoasã faþã de aceºti prizonieri. Le dãdeam mâncare º când se ridica salariul le dãdeam º lor bani pentru þigãri. De altfel, º atitudinea pazei militare a fost corectã, chiar º conducerea întreprinderii îi trata ca pe muncitorii liberi, cu omenie º înþelegere. În fabricã erau liberi sã se miºte de la un loc la altul, fãrã sã li se impunã restricþii. Am observat la ei cã viaþa de la noi li se pãrea mai bunã, mai ales la cei mai bãtrâni, deoarece erau printre ei unii trecuþi de 40 de ani. Aceºtia nu doreau ca Stalin sã câºtige rãzboiul, nu□i doreau nici pe germani. Erau foarte îngrijoraþi de ce li se va întâmpla când vor merge acasã. Nu ºtiau nimic de soarta familiilor lor.

În vara anului 1941, Radio Moscova a anunþat cã Braºovul a fost bombardat de cãtre aviaþia rusã, dar aºa ceva nu s□a întâmplat. O singurã datã niºte avioane ruseºti au ajuns pânã

la Întorsura Buzãului ºi, fiind noapte, au vãzut focul de la o stânã ºi în apropierea ei au aruncat bombele, fãrã a face stricãciuni ºi victime, mai ales cã majoritatea bombelor nici nu au explodat.

Dupã cucerirea Basarabiei, Antonescu a fost fãcut mareºal. Portretul lui era expus prin instituþii, alãturi de al Regelui Mihai ºi al Reginei Mamã. Soþia mareºalului apãrea tot mai des la spitalele de rãniþi, fiind însoþitã de doamna Goga ºi alte doamne. Era preºedinta Consiliului de Patronaj. Acest consiliu conducea toate organizaþiile de ajutorare a rãniþilor ºi a celor nevoiaºi, organiza diferite manifestãri artistice, iar cu banii adunaþi ajutau spitalele. Consiliul de Patronaj trimitea pachete ostaºilor, pe front. În rândul populaþiei fãceau apel la bunãvoinþa tuturor, sã vinã în sprijinul frontului. Femeile sã împleteascã ciorapi ºi mãnuºi. S□a rãspuns din partea populaþiei ºi aproape toatã lumea dãdea ce putea. Când treceau trenuri cu rãniþi, prin gãri oamenii le dãdeau þigãri, bani ºi tot ce aveau la îndemânã. Eram foarte mândri de succesele lor pe front, mai ales cã foarte des erau citaþi prin ordine de zi de cãtre Rege ºi de cãtre comandamentul german. Ostaºul român s□a luptat vitejeºte ºi nu a dezertat la inamic, aºa cum vor sã spunã unii. S□a identificat cu conducãtorii sãi, au fost mulþi decoraþi. Pierderile au fost mari, multe familii i□au pierdut pe cei dragi, familii care suferã ºi azi, pentru cã jertfa lor nu a mai fost luatã în seamã dupã terminarea rãzboiului, ca ºi cum ei erau vinovaþi cã ºi□au îndeplinit datoria, aºa cum le cerea legea þãrii în vigoare atunci. Apoi, mai trebuie sã avem în vedere ºi conºtiinþa de român, care nu admitea cã hotarele stãpânite de ªtefan cel Mare nu sunt ale noastre. Ce□ar spune cei care au batjocorit memoria morþilor ºi a invalizilor, care ºi□au sacrificat viaþa în slujba þãrii, dacã atunci când ei ar cere ostaºilor români sã□ºi facã datoria faþã de patrie ar refuza ºi ar pactiza cu duºmanii lor ºi ai þãrii? Ei ºi□au fãcut datoria ºi nu au precupeþit sã□ºi dea viaþa dacã a fost nevoie, fãrã sã facã judecãþi politice. Aceasta era treaba altora, nu a celui cu arma

la picior. Soldatul nu a pus în discuþie competenþa conducãtorilor sãi. Anul 1941 s□a desfãºurat în favoarea noastrã ºi a Germaniei. Cu mari bãtãlii câºtigate armata noastrã s□a remarcat în bãtãliile de la Odessa, Sevastopol, Nicolaevo, Kerci ºi multe alte locuri strategice din Ucraina. Peste tot au fost în frunte ºi s□au bãtut cu vitejie.

În întreprindere nu s□au semnalat acte de sabotaj. Fiecare, la locul de muncã, îºi fãcea datoria, comentarii erau, dar nu pãtimaºe. Rãspundeam cu conºtiinciozitate la cererile celor de pe front. Se lucra 12 ore pe zi, în douã schimburi. Aprovizionarea populaþiei se fãcea corect. S□au împãrþit cartele pentru pâine ºi carne, zahãr, ulei, mãlai ºi fãinã. Personal nu prea mã interesa cartela, doar pentru pâine, dar ºi aceasta o primeam când luam masa la cantinã, 1/4 kg la masã, pâine neagrã, pe cartelã. Se dãdea, de asemenea, dupã munca depusã: 0,750 kg muncitorii, 0,500 kg funcþionarii ºi 0,350 kg membrii familiei. Cine vroia mai multã pâine, gãsea. Mulþi aveau rude la þarã ºi aduceau fãinã. Nu se punea problema raþionalizãrii. Þãranii erau liberi sã□ºi vândã produsele la cine vroiau. Statul se aproviziona la piaþa liberã. Ceea ce intra în obligaþiile cetãþeanului faþã de stat erau caii ºi automobilele, care se achiziþionau pentru armatã. Restaurantele aveau mâncare ºi bãuturã suficientã, la fel ºi cantinele care funcþionau pe lângã întreprinderi ºi cele ale Primãriei ºi Consiliului de Patronaj.

Deºi în þarã apãruserã cartelele ºi unele lipsuri, cei de pe front îºi fãceau datoria cu multã dãruire, s□a mers din victorie în victorie. Toatã lumea era mulþumitã. Politicienii îºi sorbeau cafeaua la „Coroana", rãsfoind ziarele ºi comentând evenimentele, fãrã sã□ºi facã probleme de ce luptãm în Rãsãrit, cu toþii erau acasã. Doar refugiaþii din Ardealul de Nord erau mai îngrijoraþi ºi se întrebau dacã ceea ce se aude va fi adevãrat. Se zvonea cã trupele noastre se vor întoarce în þarã prin Maramureº, dezrobind Ardealul. Circula ºi o hartã cu traseul ce□l vor urma. În anul 1942, la Restaurantul Coroana a fost un incident între avocatul Gavril Olteanu, refugiat din Reghin, ºi

consulul Ungariei la Braºov. Acesta fiind la o masã cu alþi maghiari, au pus pe masa lor un steguleþ unguresc, care includea ºi Ardealul de Nord. Avocatul Olteanu a considerat aceasta o ofensã la adresa þării noastre ºi s□a dus la masa lor, le□a rupt steagul ºi i□a bătut bine. A urmat un conflict diplomatic între România ºi Ungaria.

Anul 1941 s□a încheiat cu succese pentru noi. S□au făcut colecte în þară de mănuºi, ciorapi, flanele ºi altele pentru iarnă. Populaþia a răspuns la această colectă peste aºteptări. Primăvara anului 1942 ne găseºte din nou în ofensivă. Primul insucces îl înregistrăm la Cotul Donului, unde a fost rupt frontul. Germanii îi acuză pe români de defecþiune, iar românii pe germani. Aici pierdem un mare număr de oameni. Morþi, răniþi, prizonieri; un mare număr de soldaþi au fugit până în þară, abandonând totul în calea lor. Îmi amintesc de vărul meu, Mărcuº Ion, refugiat ºi el ºi stabilit ca brigadier silvic la Zlatna. Fiind concentrat ºi luptând la Cotul Donului, a venit într□o noapte de pe front ºi s□a oprit la Timiºul de Jos, la unchiul Petre. Eram ºi eu acolo. L□am văzut tare îngrozit de cele ce văzuse acolo ºi de drumul ce l□a făcut. Nemþii au fugit ºi ei, dar comandanþii lor au reuºit să□i oprească, aplicând unora pedepse severe. Apoi au restabilit situaþia. În partea de sud a Ucrainei, frontul a înaintat până în Caucaz ºi până la Stalingrad. După înfrângerea de la Stalingrad, soarta războiului s□a modificat în defavoarea Germaniei. La această înfrângere se pare că a contribuit foarte mult pactul de neagresiune încheiat între Japonia ºi Rusia, permiþând ruºilor să□ºi retragă diviziile ce staþionau în Manciuria ºi să le arunce în bătălia Stalingradului. Astfel au avut superioritate numerică ºi, mai ales, clima le□a fost de foarte mare ajutor. Gerul a făcut mari ravagii în rândul trupelor germano□române. Ostaºii noºtri au degerat, pur ºi simplui, nefiind rezistenþi la asemenea geruri. În þară această înfrângere a fost primită cu îngrijorare, dar s□a uitat repede. În primăvara anului 1943 ruºii au contraatacat, iar trupele noastre au fost tot mai mult solicitate. Am fost mobilizat

în fabricã, ca specialist, dar la 5 aprilie 1943, la cererea mea, am fost încorporat la Batalionul 2 Transmisiuni de Munte, din Braºov, la Cazarma Neagrã din strada Nicolae Bãlcescu.

Aveam o frumoasã pãrere despre armatã ºi doream sã fiu ºi eu militar, dar, odatã ajuns în cazarmã, am început sã iau contact cu realitatea, cu programul de instrucþie ºi cu absurditatea unor instructori. Armata ducea lipsã de echipament, noi fiind îmbrãcaþi în salopete ºi în picioare cu opinci. Cum nu se gãseau opinci pentru piciorul meu, mi□am încãlþat bocancii de acasã ºi peste ei puneam opincile, ca sã fiu în acord cu ceilalþi. Când plecam din cazarmã, peste curmãturã, în Valea Rãcãdãului, la instrucþie nu se mai auzea pasul ostãºesc. Dacã pe stradã ºi, mai ales, pe iarbã era umezealã, când se comanda „Stai!" intram unii în alþii, deoarece alunecam parcã aveam schiuri la picioare.

Comandantul batalionului era locotenent-colonelul Ionescu, un om de mare þinutã moralã, fiu de þãran din Dâmboviþa. Ne iubea ca pe copiii lui. Erau alþi ofiþeri mai rãi, ca, de exemplu, un sublocotenent oltean care ne pãlmuia pentru orice fleac sau ne trimitea la carcerã. Am scãpat de el, deoarece, într□o zi, ajutorul de comandat, Colan, a venit pe câmpul de instrucþie din Valea Rãcãdãului. Era cãlare ºi privea de la distanþã cum acest ofiþer ºi cu ceilalþi gradaþi ne culcau ºi ne fugãreau pe deal în sus, cãtre Tâmpa, iar pe cei care nu mai puteau de obosealã îi loveau. Dupã un timp, ajutorul comandantului Colan a pornit cu calul în galop ºi s□a oprit lângã instructori ordonând pauzã pentru ostaºi ºi adunarea pentru subofiþeri ºi gradaþi, iar sublocotenentul care comanda în acea zi, când sã raporteze, i□a strigat: „Dacã îþi place aºa mult sã baþi, du□te la batalion. Fã□þi bagajele ºi pleacã pe front!". Cu ceilalþi subofiþeri ºi gradaþi a fãcut culcãri, salturi pe deal în sus ºi în jos, cum au fãcut ºi ei cu noi. Eram singura unitate din Braºov care, la masa de prânz, aveam douã feluri de mâncare. Acest comandant era bun organizator ºi în Valea Rãcãdãului a fãcut grãdini de zarzavat, în care munceau ostaºi ºi aºa ne îmbunãtãþeam

hrana. La masa de prânz comandantul venea de controla mâncarea, împreunã cu preotul unitãþii, pãrintele Saftu, maior, iar noi ne ridicam în picioare ºi spuneam Tatãl Nostru. Apoi, comandantul ne ura „Poftã bunã!", noi rãspundeam „Sã trãiþi!" ºi ne aºezam jos, iar artelnicii serveau masa. Într□una din zile am fost adunaþi în curte toþi recruþii ºi un ofiþer ne□a chestionat pe fiecare în parte ce ºcoalã avem, ce ocupaþie am avut acasã, apoi, pe cei care am avut mai multe studii, ne□a trecut de□o parte, în numãr de 32, ºi a spus: „Voi mergeþi la ºcoala de radiotelegrafiºti, la Regimentul 3 Transmisiuni din Deva". Acolo am plecat sub comanda inginerului Ionescu, din Ploieºti, concentrat cu gradul de locotenent. Lucrase la o întreprindere de petrol ºi, pentru cã fusese legionar, i s□a ridicat mobilizarea în întreprindere ºi a fost concentrat. Era un om „pâinea lui Dumnezeu". Când ne□au ales pentru aceastã ºcoalã, nimeni nu s□a gândit cã pentru a putea recepþiona semnalele Morse trebuie sã ai ureche muzicalã. Aºa se face cã unii nu puteau recepþiona ºi instructorul se repezea cu pumnii asupra lor. Acest spectacol m□a fãcut sã nu mai vãd în armatã o instituþie dreaptã ºi sã nu o mai îndrãgesc, mai ales cã nu aveai cui te plânge. Gradaþii spuneau cã „ºi noi am fost bãtuþi ºi acum e rândul vostru".

La 17 iunie 1943 am plecat la Braºov, pentru a susþine examenul de absolvire la ºcoala industrialã. Dupã examen nu am mai plecat înapoi la unitate. Cei de la uzinã au venit cu un ordin de lãsare la vatrã, emis de Marele Stat Major, fiind încadrat ca specialist la Fabrica Voina, secþia armament, unde mai lucrasem. Întors la fabricã, mi□am reluat locul ºi am locuit la unchiul meu, la Timiºul de Jos. Frontul se replia dupã planuri înainte stabilite, dupã cum arãtau comunicatele. În vara anului 1943 Italia a ieºit din rãzboi ºi trupele italiene, care luptau pe frontul de rãsãrit, au fost dezarmate. Aºa se face cã prizonierii italieni au fost distribuiþi pe la diferite instituþii la lucru. La fabrica noastrã au venit 100 de italieni, care aveau un statut special, în comparaþie cu ruºii. Italienii erau civili, locuiau

într□un bloc ºi puteau merge în oraº liberi. Se duceau la consulatul lor, unde se organizau serate în onoarea lor. Am constatat la ei o mare aversiune pentru rãzboi ºi faþã de Germania ºi Mussolini. Puþini dintre ei erau fasciºti. Mã împrietenisem cu unul înalt ºi blond, strungar. Acesta era fascist convins. A plecat în Italia de Nord, deoarece era de acolo. Am mai avut vreo doi□trei prieteni, pe care îi tot tachinam cã au abandonat lupta. Nu se supãrau, dar când ziceam cã i□au bãtut grecii, îi apuca o furie nestãpânitã ºi mã înjurau. ªefii lor nu erau ofiþeri români, ci italieni, iar comandantul □ un om serios, s□a cãsãtorit cu domniºoara Sulicã, funcþionarã în fabricã, cu care a plecat în Italia la sfârºitul rãzboiului.

Soldaþii italieni nu prea erau muncitori; erau preocupaþi mai mult de distracþii. Cântau toatã ziua.

În 1943, anglo□americanii au atacat cu bombardierele zona petrolierã ºi Ploieºtiul. Incursiunea a fost un eºec pentru ei ºi un mare succes pentru aviaþia de vânãtoare românã. Multe bombardiere inamice au fost doborâte atunci, cam 36 de aparate. Ai noºtri au atacat fãrã teamã. Unul din aviatorii noºtri nemaiavând combustibil ºi nici muniþie, s□a aruncat cu aparatul sãu asupra unui bombardier american, prãbuºindu□se cu el cu tot. Aviatorul român a scãpat ca prin minune. Era rãnit grav, dar a supravieþuit.

În apropiere de Ploieºti este o comunã, Diþeºti, locuitã de þigani. Din greºealã, datoritã faptului cã þiganii aveau numeroase vetre sub cerul liber, majoritatea bombelor au fost aruncate aici. Se lansase dupã aceea o glumã: „Alo, amorocanii? Mai hacana cu bombardeaua! Aici Diþeºti, nu Ploieºti!” Aviaþia anglo-americanã a aruncat, sub presiunea antiaerienei româno-germane, bombele la întâmplare, un numãr mare de avioane duºmane (în total 36) au fost doborâte. Cu aceastã ocazie au fost luaþi mulþi prizonieri dintre aviatorii americani. La Timiºul de Jos a fost fãcut un lagãr pentru ei. Locuiau în apropiere. Îi vedeam foarte des prin curtea vilelor în care erau cazaþi, împrejmuite de sârmã ghimpatã ºi pãzite de soldaþi.

Totuºi, cine vroia sã vorbeascã cu ei, putea prin gardul de sârmã. Lumea mare din Braºov, sub patronajul Primãriei ºi al Prefecturii, venea la aceºti aviatori cu pachete, cu veºti ºi petreceau cu ei în lagãr. La vila ofiþerilor s□a încercat o evadare. Au sãpat un tunel, spre pãdure, dar au fost descoperiþi. Poate cã faþã de comportamentul þãrii lor li s□a acordat prea multã atenþie.

Anul 1943 se încheie cu slabe speranþe. Comunicatele germane anunþau cã în curând vor fi puse în luptã arme noi, care vor schimba soarta rãzboiului. Mulþi ostaºi români au fost lãsaþi la vatrã sau în refacere. Frontul se apropia tot mai mult de noi. O mare nelinişte îi cuprinse pe unii care se temeau de o victorie rusească, deoarece îºi dãdeau seama ce urmãri va avea pentru noi.

1944 începe într□un climat de nesiguranþã. Conferinþa de la Ialta este consideratã de nemþi ca un succes al ruºilor. Se spunea cã Roosevelt ar fi vândut Europa lui Stalin. Noi, muncitorii, nu eram familiarizaþi cu politica ºi nu prea dãdeam mare atenþie acestor ºtiri, ne vedeam de muncã. Apoi, Antonescu a reglementat raporturile dintre patronat ºi muncitori, a mai adoptat unele practici germane la Organizaþia „Muncã ºi Luminã". Ducea o muncã de culturalizare ºi de informare a muncitorilor. Se organizau excursii pe cheltuiala fabricilor sau a camerelor de muncã. Se difuzau filme; în unele se arãta viaþa muncitorilor germani. La Braºov, în vara anului 1942, a fost organizatã o mare demonstraþie muncitoreascã pe stadionul fabricii I.A.R., dupã o pregãtire de mai multe zile, fãcutã pe stadion. Mergeam zilnic ºi fãceam exerciþii sportive ºi defilam prin faþa tribunei. La sfârºitul sãptãmânii, duminica, am defilat în faþa Majestãþii Sale Regele Mihai, a lui Icã Antonescu, a ministrului Muncii ºi în faþa altor conducãtori români, fiind de faþã ºi ministrul german al Muncii ºi alþi conducãtori ai organizaþiilor muncitoreºti germane. Manifestaþia a fost un adevãrat succes. S□a defilat într□o ordine perfectã. Fiecare fabricã avea locul ei dinainte stabilit pe stadion. În afarã de

muncitorii braºoveni au mai venit ºi muncitori din centrele petrolifere. Dupã defilare ºi dupã discursurile prilejuite de eveniment, un numãr de muncitori au fost decoraþi cu medalii de cãtre Regele Mihai. Dupã festivitatea decorãrii au fost invitaþi la recepþia care s□a dat în localul cantinei I.A.R., cu participarea Regelui Mihai ºi ai celorlalte oficialitãþi. S□au rostit toasturi. De la Uzina Voina au fost aleºi, în adevãr, cei mai harnici muncitori, dar nu prea mulþi. A fost decorat ºi directorul. Nu a lipsit Bratu Vasile, strungar la þevile de Brand. Cel mai mare succes a fost înregistrat de ªcoala de ucenici I.A.R.. Ei au executat un program admirabil, cu diferite exerciþii. Toatã lumea a defilat în salopete. Cu o zi înainte am primit câte o salopetã ºi o bascã, gratuit, din partea fabricii.

Pe atunci era obiceiul ca muncitorii sã primeascã al 13□lea salariu. La sfârºitul anului, cu douã□trei zile înainte de 1 ianuarie, mergeam la casierie ºi primeam echivalentul a 208 ore, fãrã nici o penalizare. Nu te întreba nimeni câte zile ai lipsit în cursul anului ºi nici cât s□a realizat din plan. De altfel, în acea perioadã muncitorii nu aveau obiceiul sã lipseascã, sã ponteze unul pentru altul, sã facã fuºeraie în timpul programului sau sã umble de colo□colo. Fiecare avea grijã sã nu□ºi piardã locul de muncã. Patronul mai adãuga ceva la salariu. Dacã vedea cã îþi vezi de lucru, nu te lãsa sã pleci. Patronii nu prea erau bucuroºi sã aibã între muncitori agitatori politici. Politica se fãcea în afara uzinei. Totuºi, Consiliile de Administraþie aveau ºi câte un reprezentant al marilor partide.

În timpul rãzboiului nu am auzit de greve, de sabotaje sau alte conflicte de muncã. La Uzinele „Astra", la un Crãciun, legionarul Macrea, împreunã cu alþi câþiva, au fãcut un pom de Crãciun împodobit cu zdrenþe, ca protest pentru faptul cã uzina nu a fãcut un pom de Crãciun. Pentru aceastã faptã au fost concediaþi ºi bãtuþi de colonelul Strat, comandantul militar al uzinei.

Începutul anului 1944 a fost nelinişºitor. Moare preºedintele Americii, unii se bucurã, mai ales nemþii. În schimb, ruºilor le

pare rău. Circulă zvonuri că englezii nu ar fi străini de moartea preºedintelui, pentru că prea s□a dat cu Stalin ºi l-a pus pe Churchill pe linia moartă. Se vorbea că s□a pus la cale distrugerea Imperiului Britanic ºi că americanii ºi ruºii vor împărþi lumea în două. Apoi, la 4 aprilie, Bucureºtiul a fost grav bombardat de aviaþia anglo□americană cu bazele la Foggia. ªi în Italia au fost multe victime ºi multe instituþii bombardate. Cel mai mult a avut de suferit populaþia civilă.

Antonescu, într□un discurs la radio, a condamnat acest bombardament, spunând că cei la care nu le□am făcut nici un rău ne□au lovit aºa de tare. Populaþia a fost indignată, dar agresorilor nu le□a pãsat de suferinþele acesteia ºi au continuat bombardamentele lor sălbatice asupra þării noastre.

În data de 16 aprilie, prima zi de Paºti, am plecat de dimineaþă la biserica de la parc, cea greco□catolică. La ora 10.00 am plecat spre casă cu tramvaiul. Când am ajuns la Dârste□pod am coborât ºi m□am îndreptat către ºoseaua ce duce la Timiºul de Jos. La circa 100 de metri erau doi jandarmi plutonieri. M□am apropiat de ei ºi unul din ei îmi spune: „Uitaþi□vă ce avioane frumoase". ªi, într□adevăr, dinspre Postăvarul, se îndrepta un grup de avioane spre Braºov. Eu am zis: „Cred că sunt nemþii, se duc la Iaºi, că frontul se apropie". Nu am terminat bine de zis, că am ºi auzit niºte explozii puternice. Abia atunci am înþeles despre ce este vorba. După primele explozii, a sunat alarma ºi artileria a început să tragă. Avioanele veneau în valuri succesive, mergând la fabrica de avioane ºi la gară, apoi se întorceau către Piatra Mare ºi din nou spre Postăvarul. Cred că au făcut de trei ori acest tur, apoi au plecat tot pe crestele Munþilor Bucegi ºi Făgăraº, iar pe la Turnu Severin au părăsit þara. Aviaþia noastră de vânătoare a intrat în acþiune, dar fără mare succes, deoarece acei mari uriaºi nu s□au lăsat angajaþi în luptă ºi lansau niºte benzi strălucitoare de staniol care împiedicau reperarea lor. Eu ºi cu plutonierii am luat□o la fugă pe Timiº în sus, am ajuns acasă repede. După ce s□a domolit vacarmul,

am plecat în oraº pe jos, cã tramvaiul nu mai circula. În oraº lumea era speriatã de cele întâmplate. S□au petrecut mari tragedii: foarte mulþi morþi ºi rãniþi. Am fost surprinºi nepregãtiþi, cu adãposturi improvizate, niºte gropi în zig□zag, care au fost uºor strãpunse de bombe. Aºa au murit cu zecile în adãposturile de pe Dealul Melcilor ºi în cele de sub Tâmpa. Pe strãzile Hãrmanului ºi Zizinului erau morþii încã pe strãzi, mulþi soldaþi germani. Dupã câteva ore viaþa a reintrat în normal. S□au deschis restaurantele. Cu unii prieteni am mers la Restaurantul Azuga, la o bere ºi la comentarii. Impresia generalã era de revoltã faþã de aceºti pãgâni care au ales ziua de Paºti, când lumea era în biserici. Adevãratã barbarie. A doua zi am mers la fabricã normal. La Secþia armament nu s□a produs nici o stricãciune. Toate bombele au cãzut pe câmp. La fabrica de ºuruburi au cãzut douã bombe care au avariat moara ºi o secþie la Voina. La Astra toate bombele au cãzut pe câmp, avarii mai mari a suferit fabrica de avioane ºi gara, deoarece acestea erau vizate. Unele avioane au lãsat bombe la întâmplare. Aºa au cãzut în zona centralã, în ªchei ºi la Vila Kertsch, unde este astãzi Modarom. Acolo s□au refugiat oamenii, în beci, ºi nu au mai putut ieºi afarã mai multe zile, trãind sub dãrâmãturi clipe de groazã. Abia acum înþelegeam ce este rãzboiul. Aceºti monºtri de oþel, la întoarcere, au fost atacaþi de bravii noºtri aviatori, care le□au cauzat grele pierderi. Dupã acest bombardament, fabricile au început pregãtirile pentru dispersarea secþiilor importante în locuri ferite. Aºa a fost mutatã o parte a I.A.R. la Câmpulung, iar secþiile Aruncãtoare □ de la Voina ºi Tunuri de la Astra la Timiºul de Jos. La mutarea lor am muncit fiecare din noi unde a fost nevoie: la sãpat, la turnat beton etc. Dar pânã sã ne mutãm, am mai îndurat un bombardament mai violent. În luna mai, într-o dimineaþã, a sunat alarma ºi tot personalul a ieºit în câmp. Acum nu mai foloseam adãposturile, cã în ele muream sigur în caz de cãdea bomba. Tot exerciþiul fãcut a fost degeaba. Se fãceau exerciþii de apãrare pasivã ºi fiecare

dintre noi aveam locul nostru. Comanda o avea domnul Teodoru, inginer. Acum el ne scotea pe câmp, împreunã cu Þuþuianu ºi Negulici. Ne□am îndepãrtat de fabricã, la vreo 300 de metri, ºi ne□am aºezat pe iarbã. Cum tot vorbeam noi, la un moment dat auzim bubuituri. Ne ridicãm speriaþi ºi vedem cã avioanele sunt deasupra Braºovului. Din spatele nostru o baterie de antiaerianã deschisese focul; avioanele de vânãtoare roiau într□un zgomot asurzitor când coborau în picaj sau când urcau. Ne□a cuprins groaza ºi am luat□o la fugã pe câmp, unde erau mulþi þãrani din Sãcele, la munci, cu boii, cu caii. Avioanele duºmane treceau în valuri pe deasupra noastrã ºi lansau un fel de grenade care au ucis plugari ºi animale. Când exploda una în apropiere, fugeam îngroziþi în altã parte, unde exploda altã bombã. Minutele acelea mi s□au pãrut o veºnicie, deoarece am vãzut moartea cu ochii. Când s□a terminat, lângã mine mai era Þuþuianu, eram plin de praf în cap, în urechi, pe tot corpul. Am observat cã am pierdut un pantof ºi nici nu l□am mai gãsit. Gara ºi împrejurimile ardeau. Un fum gros, amestecat cu praf, învãluia oraºul. Dupã ce am mai scãpat de spaimã, ne□am întors la fabricã, care, nici de data aceasta, nu a fost lovitã. Am fãcut un duº, ne□am schimbat în hainele de oraº ºi am plecat, cu prietenul meu, sã vedem ce distrugeri s□au fãcut. Am vãzut multe case complet distruse, morþi, mai ales soldaþi, români ºi germani, care erau la datorie. Acest al doilea bombardament a fãcut mai multe pagube materiale decât primul, dar, în schimb, mai puþine victime omeneºti. Populaþia pãrãsise oraºul. Au rãmas numai cei care aveau treburi; familiile s□au dus în satele din jur.

ªi la noi, la Timiº, în vilã, a venit proprietarul Voina cu toatã familia, de la Bucureºti. ªedeau înghesuiþi, iar într□una din cele douã case º□a instalat birourile. La noi au venit patru familii din Braºov, care dormeau în ºoproane ºi în pod, pe fân. Cei care au rãmas pe loc când suna alarma, fugeau pe Warthe, la Pietrele lui Solomon, pânã trecea pericolul. Alarmele erau foarte dese. Când se îndreptau spre þara noastrã, se suna

alarma ziua, noaptea, dar nu de fiecare datã când era alarmã veneau la noi, ci mergeau în Ungaria. Noi nu ºtiam unde merg, aºa cã fugeam care încotro apucam, pânã se anunþa încetarea alarmei. Noaptea era mai greu din cauza camuflajului. Nu erau permise decât lumini albastre, toate geamurile aveau hârtie albastrã. Au apãrut legi care reglementau totul. Furtul pe camuflaj era sever pedepsit, la fel dacã foloseai lanterna ºi nu era prevãzutã cu sticlã albastrã. Riscai sã fii trimis la Curtea Marþialã pentru semnalizarea inamicului. Erau ºi persoane care o fãceau. În tot timpul cât au durat aceste bombardamente, nu a fost nici unul rusesc. Avioanele lor nu au apãrut deasupra þãrii noastre, iar când au încercat, aviatorii noºtri i□au mãturat de pe cer. Aceste bombardamente anglo□americane au semãnat o oarecare panicã în rândul populaþiei, dar mai ales înaintarea ruºilor pânã la Prut punea probleme, o parte a armatei era rãmasã la Sevastopol. Multe fabrici ºi□au redus producþia din cauza bombardamentelor; mulþi din ostaºii noºtri au rãmas în stepele ruseºti, alþii prizonieri în Siberia. Teama de o ocupaþie rusã ne îngrozea; spaima de ororile comunismului ne□a dus la disperare. Prizonierii ruºi cu care eram în contact în fabricã ne întãreau aceastã teamã. ªi ei se aºteptau la represalii când vor fi eliberaþi, pentru cã au rãmas prizonieri.

Apoi, ºtiam din ºcoalã ºi din literatura cititã toate câte s□au întâmplat în Rusia de la revoluþie încoace: biserici dãrâmate, oameni deportaþi, procese înscenate, libertatea încãtuºatã etc. ªtiam din invaziile anterioare comunismului cum prãdau soldaþii ruºi, siluiau femeile, nu vroiau sã pãrãseascã þara. Toate acestea erau fixate în subconºtientul nostru. Cu nemþii lucrurile stãteau altfel. Ei au venit la noi, au evitat contactul cu poporul, nu umblau dupã furtiºaguri, ne deranjau mai puþin. Ei lucrau cu cei mari. Acolo erau probleme, dacã erau, dar care nu ne erau comunicate nouã, celor de jos. Poporul avea un dinte contra lor: Ardealul. Antonescu ne tot liniºtea cã ne vom întoarce de pe front prin Transilvania. Era o agitaþie de masã.

Nu era toatã lumea liniºtitã, în afarã de cei de sus, care se frâmântau ºi cãutau soluþii de ei ºtiute. Ziarele preziceau mai departe victoria Germaniei. Trezirea Apusului ºi întoarcerea armelor împotriva Rusiei bolºevice. Dar puterile occidentale ºi□au pregãtit în liniºte invazia de la 6 iunie. A fost ceva grozav, de reuºita ei depindea sfârºitul rãzboiului. Eram prea tânãr ca sã□mi pot da seama ce va fi, dar „bine nu va fi” □ îmi ziceam. Conducãtorii noºtri erau foarte atenþi la noua evoluþie. Aºa se face cã s□au întreprins acþiuni diplomatice în cãutarea unei soluþii pentru ieºirea þãrii din rãzboi. Panica i□a cuprins ºi pe guvernanþi ºi pe cei din opoziþie ºi fiecare, ferindu□se de celãlalt, au cerºit bunãvoinþa anglo□americanilor. Aceºti ºacali i□au trimis la ruºi dupã ce i□au descusut bine ºi au comunicat ruºilor toate slãbiciunile noastre. Mai bine zis, ne□au trãdat la ruºi. Englezii au uitat cã atunci când ei erau în pericol aruncau în gura leului tot câte□o þãriºoarã din centrul ºi din sud□estul Europei, ca sã mai provoace încurcãturi Germaniei. Ce s□a ales din garanþiile date Poloniei, Cehoslovaciei, Iugoslaviei, Greciei ºi României, câþi soldaþi englezi au murit în Polonia, dar în Iugoslavia, Grecia ºi România? Polonia a fost atacatã din douã pãrþi. De ce au declarat rãzboi numai uneia? La sfârºitul rãzboiului, de ce nu au restabilit adevãrata Polonie? De ce au fãcut ceea ce au fãcut Hitler ºi Mussolini la Viena, când fãrã sã þinã seamã de dreptatea noastrã, au împãrþit Ardealul? Oare nu aºa au fãcut ºi ei la Yalta? Au împãrþit Polonia, România, Ungaria, Cehoslovacia ºi Germania, dar oare cu ce drept? Doar rãzboiul a început pentru suveranitatea Poloniei. Stalin ºi□a bãtut joc de democraþiile occidentale, a obþinut tot ce a vrut. Ei dãdeau, cã doar nu dãdeau de la ei. Frumoase calcule! De fapt, interesele lor erau în altã parte, în Pacific, pentru americani ºi în Orient, pentru englezi. Nu au prevãzut o dezvoltare militarã a Rusiei la proporþiile la care s□a ajuns, în dorinþa de a□l distruge pe Hitler fãceau orice. Franþa, prietena noastrã, privea neputincioasã. Avea ºi ea nevoie de ajutorul lor pentru a□ºi elibera þara.

Poporul nostru a fost silit de falimentul politicii engleze din anii 1938□1940 să se salveze. Prins în cleºtele ruso□german, nu aveam nici o ieºire; sau eram împărþiþi ºi distruºi sau, aºa cum s□a procedat, din atâtea rele noi am ales unul singur, pe cel mai puþin rău: jertfe mari ºi inutile, dar puteam face oare altfel, se putea renunþa la Basarabia ºi Bucovina? Am mers cu istoria în ambele sensuri. Aceasta era soarta celor mici. Cehoslovacia nu s□a opus ºi a ieºit mai bine, dar Ungaria care a mers până la capăt, a fost tratată mai rău ca noi? Nu! Atunci, ce concluzie se poate trage din atitudinea acestor „campioni ai libertăþii", cum le place să□ºi zică?

Dupã invazia din Franþa au apărut multe semne de întrebare ºi la noi. Nici Grupul Etnic German nu mai era aºa de zgomotos. Veneau veºti rele de pe front. Frica de ruºi, toate au creat o atmosferă mai apăsătoare. Am fi dorit o debarcare a anglo□americanilor în Balcani, dar acum, la conducerea Europei erau alþi oameni, puºi pe distrugere, pe compromisuri, pe trădări. Ce soartă au rezervat aceºtia sârbilor, care le□au urmat planul? ªi, totuºi, se punea ceva la cale. Am văzut ofiþeri români de la Statul Major insultându□i pe germani destul de violent. Asta, pe Valea Timiºului, lângă Braºov.

În fabrică munceam normal, câte 12 ore, în două schimburi. Nu mai aveam aºa materiale, dar făceam faþă. Cantina ne asigura masa în mod regulat, nu erau lipsuri. Disciplina era mai severă, militarii mai atenþi. Concediile de odihnă se plăteau ºi puteai să□l ºi efectuezi, dar numai vara.

23 AUGUST 1944

Mă găseam în locuinþa unchiului meu Petre, la Timiºul de Jos □ Braºov. Erau de faþă toþi ai casei, plus poliþistul Criºan Aurel de la Poliþia Braºovului. Acesta, din cauza bombardamentelor îºi aduse familia la unchiul meu, care era tot poliþai ºi dormeau în podul grajdului, pe fân. Eu îmi făceam de lucru pe

lângã aparatul de radio. Era ceva muzicã care îmi plãcea. Unchiul ºi colegul lui se cinsteau cu bere ºi discutau. Totul era normal pânã la un moment dat, când se întrerupe ºi se anunþã cã „se va transmite un comunicat important” (nu reþin exact fraza). Din acel moment cei doi au lãsat berea ºi, împreunã cu mine, erau numai urechi, foarte curioºi ce se va întâmplat. Poliþaii îºi fãceau socoteli cum sã ajungã la Poliþie dacã este ceva grav. Numai de ieºirea din rãzboi nu□i trecea nici unuia prin cap. Tot frãmântându□ne noi aºa, se anunþã surpriza cea mare. Vorbeºte Regele, care ne anunþã hotãrârea României de a ieºi din rãzboi. La auzul acestei veºti, instinctiv am avut o izbucnire de revoltã la adresa Regelui. Am spus cã□i trãdãtor, cã ne□a vândut ruºilor, cã ºi□a sacrificat armata, cã de acum înainte vom fi sclavii comunismului, apoi am trecut la Maniu, pe care l□am acuzat de toate relele câte s□au întâmplat în þara asta. Cei doi, unchiul ºi colegul lui mã priveau nedumeriþi, dar, la un moment dat, poliþaiul Criºan Aurel sare în picioare, scoate revolverul ºi se rãsteºte la mine: „Dacã mai zici o vorbã de Rege sau de Maniu, te arestez imediat!”. Unchiul, mai calm, îmi zice sã tac, iar colegului sãu îi zice „Ce, mã, te□ai prostit?”. Dupã acest incident am rãmas fiecare cu gândurile noastre. Abia am aºteptat a doua zi sã merg la fabricã sã comentãm cu colegii evenimentul.

Am gãsit lumea împãrþitã. Unii, triºti, nu ºtiau ce soartã îi aºteaptã. O minoritate era foarte zgomotoasã, iar cei mai mulþi erau indiferenþi. Multe discuþii aprinse au avut loc, dar teama de ruºi era mare. Fel de fel de ipoteze. S□a dus libertatea noastrã, ne vor jefui bunurile, ne vor batjocori femeile, ba ne vor deporta □ ziceau alþii. Bucuria din ajun s□a transformat în teamã, în nesiguranþã. Dupã câteva zile, când oamenii s□au mai liniºtit, au început sã se grupeze pe idei politice. Fabrica, deºi avea în jur de 3.000 de muncitori, era fãrã un sindicat. Singura organizaþie a fost cea creatã de Ministerul Muncii, „Muncã ºi Luminã”, condusã, la noi în fabricã, de Ioan Gãlbeazã. Voina îi dãdea indicaþii. Tot Gãlbeazã a fost ºi ºeful parti-

dului F.R.N. a lui Carol II. Tot lui i s□a încredinþat ºi conducerea cãminului de ucenici. Alte organizaþii legale nu erau, în schimb activa ilegal gruparea legionarã. Dupã 23 august au apãrut ºapte comuniºti. Unul din ei, Ghement din Basarabia, s□a angajat la noi cu puþin timp înainte de 23 august. Venea din puºcãrie, iar ceilalþi au apãrut la momentul oportun, unul venind de la cuziºti. Ghiþã Augustin a fãcut carierã politicã pânã l□au demascat. De îndatã ce politicienii de la Centru s□au pus în miºcare, s□au grupat oamenii ºi la noi în fabricã. Au apãrut liberali, socialiºti, naþional-þãrãniºti, comuniºti. Cei mai gãlãgioºi au devenit comuniºtii. Ei acþionau dupã instrucþiuni precise, primite zilnic de la conducerea lor din oraº. Celelalte partide lucrau la fel ca înainte, fãrã sã aibã obiective ºi sarcini precise de îndeplinit □ aceeaºi vorbãrie goalã. Comuniºtii erau cei mai puþini, dar foarte activi. Alergau din om în om ºi se strãduiau sã□l convingã cã viitorul este al lor, cã ruºii câºtigã rãzboiul. Îi asaltau pe cei mai slabi, cu mai puþinã carte, pe cei care au fost legionari, cuziºti ori frontiºti ºi s□au gãsit mulþi care s□au lãsat ademeniþi din oportunism, din teamã ori din laºitate. Aceºtia toþi înjghebau organizaþii de bazã în fabrici. Pe mãsurã ce armata rusã câºtiga bãtãlii, poporul îºi pierdea speranþele, iar comuniºtii deveneau tot mai încrezãtori ºi mai agresivi. Aveau spatele acoperit. Ei nu mai tratau cu poporul, ci direct cu cotropitorul, cu stãpânul nou.

În primele zile ale lunii septembrie s□a întâmplat un fapt ieºit din comun. Teodoru, ºeful secþiei Întreþinere ºi ºef al Apãrãrii Pasive, s□a spânzurat. Au circulat multe zvonuri, dar nu ºtie nimeni nimic precis. Se ºtia cã el era ºi rezidentul S.S.I. din fabricã ºi cã se temea cã va fi arestat de comuniºti. Atmosfera era foarte încãrcatã în fabricã. Comuniºtii erau agresivi ºi întrerupeau lucrul ca sã facã comunicãri, sã lucrãm o zi pentru front. Fãceau adunãri în care ne cereau sã ne organizãm în sindicate. Conducerea întreprinderii nu se opunea. Oamenii mergeau la aceste adunãri din curiozitate, din interes, dar mergeau cã, de lãturi, fiecare clevetea, râdea, îºi bãtea joc de ei.

Este adevărat numai că, până la urmă, comuniºtii i□au încălecat pe toþi. Toþi aceia care mergeau la ºedinþele lor în oraº, când se întorceau, erau ca fiarele. Acolo li se făceau promisiuni ºi li se ofereau posturi în Armată, în Poliþie, în administraþie etc. Marea majoritate a muncitorilor se lăsă manevrată, fiind dezorganizată. Cei care au format unele nuclee socialiste mergeau alături de comuniºti, pe calea revendicărilor, constituirii în sindicate. La socialiºti s□au refugiat toþi cei nu voiau să intre în Partidul Comunist, care nu□ºi dădeau seama că acolo, la conducere, s□au strecurat comuniºtii ºi că tot ei manevrau din culise. Când îi asaltau să se înscrie la comuniºti, mulþi se apărau, spunând că s□au înscris la socialiºti.

La cei 22 de ani ai mei, eram destul de neastâmpărat ºi foarte înverºunat împotriva comuniºtilor. De altfel, aºa erau majoritatea prietenilor mei. Din secþia mea puþini s□au aventurat cu partidul. Eram vecin cu un legionar, Nicolae Pitaru, care, în vara aceea, venise de la închisoare ºi lucram în aceeaºi secþie cu el. Mai discutam împreună ºi eram cam de aceeaºi părere. Eu nu fusesem legionar, dar voiam să lupt ca să□i alungăm pe ruºi afară din þară. Acest om a fost căsătorit ºi a avut două fetiþe. La al doilea bombardament el a luat una în braþe ºi soþia lui alta, îndreptându□se spre adăpost; o schijă îi loveºte fetiþa ºi soþia ºi le ucide pe loc, în faþa lui ºi a celeilalte copile (aceasta trăieºte ºi astăzi ºi este ingineră în Braºov). Un om plin de durere. Prin el am intrat în contact cu tot grupul legionar din fabrică, aproximativ 40. Îi cunoºteam pe toþi de mai mulþi ani, dar nu ºtiam ce activitate duc. Acum, însă, ne întâlneam la ºedinþe. În fabrică ne comportam ca mai înainte, poate chiar mai reticenþi, să nu atragem atenþia. Fiind cel mai tânăr, trebuia să fac mai multe munci, să adun cotizaþia, să□i anunþ când avem ºedinþă sau când intervine ceva nou, că evenimentele se succedau rapid. Se adunau ajutoare pentru cei închiºi, pentru familiile lor □ ajutoare în bani, alimente, îmbrăcăminte etc. Această treabă îmi plăcea, o făceam cu multă dăruire. Tot timpul liber îl foloseam în acest

scop. Eram foarte fericit când duceam unei familii ceva alimente, ceva bani sau un mesaj din partea celui închis sau ascuns pe la unii oameni de bine. Eu nu eram cunoscut de poliþie ºi puteam lucra fãrã sã fiu bãnuit. În acelaºi timp, trebuia sã facem faþã agitaþiei comuniste. Încurajaþi de armata rusã, au devenit foarte agresivi ºi au recrutat agenþi din rândul oportuniºtilor ºi, mai ales, al ungurilor care nu au fost concediaþi în timpul rãzboiului de la Fabrica de ªuruburi, pe când, cei care aparþineau partidelor istorice, ºi aceºtia erau numai români, ºi social-democraþii îºi þineau întrunirile la sediile lor din oraº. Comuniºtii organizau mitinguri de masã în fabricã, la care luau parte toþi muncitorii, în frunte cu conducerea. De remarcat, cã deºi 95% din cei prezenþi nu erau de acord cu ceea ce se spunea la aceste adunãri, dar totuºi mergeam cu toþii, din prudenþã, din laºitate, din curioitate, dar eram prezenþi. Aici auzeam multe îndemnuri: sã□i pedepsim pe cei care au dus þara în rãzboiul antisovietic, sã muncim pentru front, sã ne plãtim datoriile faþã de marea þarã a muncitorilor, sã demascãm pe sabotori, sã lichidãm fascismul, sã... Nu mai ºtiai ce trebuie sã faci sau sã nu faci. Cei dintre noi, care nu puteau fi fãcuþi sã tacã, erau declaraþi de cãtre comuniºti ca fiind duºmani al poporului, fasciºti sau unelte ale imperialismului anglo□american. Împreunã cu camarazii mei discutam zilnic evoluþia evenimentelor militare, dar, mai ales cele interne. Eram foarte atenþi la toatã aceastã agitaþie ºi la eroii ei. S□au ales comitete de partid cu primi□secretari, comitete de întreprindere. Partidele istorice au redeschis vechile cluburi, la fel ºi social □ democraþii, dar fãrã sã desfãºoare o activitate susþinutã zi de zi, cum fãceau comuniºtii. La comuniºti, în toamna anului '44□'45 prim□secretar era Ion Motronea, la þãrãniºti □ Aron Suciu, la liberali □ Valer Roman ºi la social□democraþi - Clopoþel.

În primele zile ale lunii septembrie au fost arestaþi foºtii legionari ºi alte personalitãþi, considerate ca fiind vinovate de dezastrul þãrii, ºi internate în lagãre. Unul era la Hãlchiu, lângã

Braºov. Nu toþi cei cãutaþi de zeloºi poliþiºti, din Poliþia veche, au putut fi arestaþi. Unii se aºteptau sã fie ridicaþi ºi dormeau pe la prieteni, alþii au mai fost înºtiinþaþi ºi s□au fãcut nevãzuþi. Dupã 23 august s□au înfiinþat comisii judeþene, formate din reprezentanþii celor patru partide. Aceste comisii hotãrau cine sã fie arestat ºi cine nu, apoi, s□a trecut la trierea arestaþilor în lagãre, cã la început au fost luaþi cu vinã ori fãrã, numai sã nu le scape. Deci la triere, în majoritatea cazurilor, delegaþii partidelor Naþional-Þãrãnist ºi Liberal au fost foarte duri cu legionarii. Ceilalþi parteneri manifestau mai multã înþelegere, mai ales în cazul oamenilor de jos. Mulþi au fost înlãturaþi din slujbe, în locul lor erau numiþi oameni ai comuniºtilor pe posturi de conducãtori de instituþii: primari, prefecþi º.a. Alþii, numiþi de Ministerul de Interne, dar care nu erau pe placul comuniºtilor, au fost de asemenea înlocuiþi. Împotriva lor s□a ridicat presa comunistã prin ziarul local „Drum Nou”, abia înfiinþat. Partidele istorice au scos ziarul „Avântul”. S□a dus o luptã aprigã între cele douã ziare. „Avântul” era foarte cãutat ºi citit, iar „Drum Nou” se distribuia de comuniºti voluntari printre muncitori, în fabrici. Cei de la „Avântul” nu au recurs la voluntari. La sfârºitul lunii septembrie a fost o mare adunare în oraº. Comuniºtii depuneau toatã stãruinþa ca sã mergem cu toþii. Au confecþionat lozinci, steaguri tricolre ºi roºii. S□a pornit de□a valma spre centrul oraºului. Mii de muncitori s□au adunat pe strada Porþii, azi Republicii. Acolo se afla sediul Primãriei. Cum eram liber ºi mã puteam miºca, m□am apropiat de Primãrie, unde un grup gãlãgios striga „Jos primarul fascist! Vrem primar muncitor!”. Majoritatea grupului îl formau evreii ºi ungurii. Toatã aceastã mascaradã a durat mult ºi agitatorii îi îndemnau continuu la revoltã. Un grup a pãtruns în clãdirea Primãriei ºi care, dupã un timp, au apãrut la geamurile de la etaj, dintre ei s□a desprins un om în vârstã cu plete albe. S□a urcat pe geam, cu o mânã se þinea, iar cu cealaltã gesticula: „Tovarãºi, am venit aici ca sã facem dreptate ºi sã punem primar muncitor”. Aveam impresia cã acest om

este dezechilibrat, aºa urla ºi gesticula. Ceata de agitatori îl aplauda, iar cei care erau mai departe, nici nu ºtiau ce se petrece acolo. Vorbitorul îl cheamã lângã el pe strungarul Cucu, de la Fabrica Astra, ºi cere mulþimii sã□l numeascã primar. Bineînþeles cã grupul de agitatori a fost de acord ºi Cucu devine primarul oraºului Braºov. Dupã instalarea primarului, pletosul revine la geam ºi începe sã urle cât îl þinea gura: „ªi acum, fraþilor, mai avem o misiune de îndeplinit! Fiþuica otrãvitã, «Avântul», sã o distrugem!". ªi coboarã, se pune în fruntea unei cete de agitatori, înarmatã cu rãngi, ºi pornesc pe stradã în sus, cã nu departe era redacþia ziarului „Avântul", pe care o devastează.

Cine era pletosul? Nu era altcineva decât Podea Ion, fost preot în America. Dupã ce a adunat bani de la credincioºii de acolo, ca sã construiascã o bisericã, ºi□a luat frumos tãlpãºiþa, cu bani cu tot, în þarã. Aici a intrat în Frontul Plugarilor. I□a ajutat ºi pe comuniºti, dar s□a ajutat ºi pe el, cã se pare cã a avut niºte încurcãturi cu unele vagoane de cartofi. ªi aºa s□a pus capãt ascensiunii lui politice. Cu banii din America ºi□a construit o vilã în Braºov ºi ºi□a dat copiii la învãþãturã. Unul a ajuns spicher la Radio Londra. Aceasta a fost prima lor loviturã datã la Braºov ºi le□a reuºit. Mai ales cã printre noi se roteau patrule ruseºti, gata sã le sarã în ajutor la ziarul „Avântul". Mulþi angajaþi ºi cetãþeni care s□au opus, au fost loviþi barbar cu rãngile. Noi, cei care pânã atunci fãceam haz, am plecat spre casã indignaþi de cele vãzute, uitând de cum râdeam când strigau unii „Jos fasciºtii!", iar alþii „Jos farmaciºtii!" sau când l□au fãcut primar pe Cucu ºi unii strigau „Trãiascã Cucu!", iar glumeþii „Închideþi geamul, cã zboarã cucul!". Cucul nu a zburat, a rãmas vreo doi-trei ani primar, iar noi, încet□încet, am fost lichidaþi. În fabricã, patronul era îngrijorat de evoluþia evenimentelor, se lucra de zor pentru front, cu formarea sindicatului toatã lumea era de acord, în principiu, numai cã lupta s□a dat ºi cine sã conducã acest sindicat? Comuniºtii! Marea masã a muncitorilor nu□i doreau, dar nici nu fãceau

nimic ca sã□i împiedice sã ia conducerea. În aceastã situaþie, noi, grupul legionar, care la acea datã era condus de Stanca Augustin, ajutat de mine, am luat legãtura cu Pitaru Nicolae, care, fiind cãutat de poliþie ca sã□l ducã în lagãr, a fost ascuns în casa lui Motronea, secretarul judeþean PCR, cu care a copilãrit împreunã. Ziua umbla prin oraº, aºa cã ne□am sfãtuit ce sã facem cu alegerile sindicale ºi, dupã instrucþiunile primite, am cerut oamenilor noºtri sã treacã la acþiune ºi sã introducem în comitet cât mai mulþi necomuniºti.

Au avut loc alegeri ºi ca preºedinte ºi vicepreºedinte au fost aleºi doi social□democraþi. Se punea problema alegerii unui reprezentant al tineretului, cãci majoritatea muncitorilor erau tineri. La sugestia lui Pitaru s□a hotãrât introducerea în comitet a lui Priºcu Gheorghe, legionar, dupã ce, în prealabil, s□a convenit cu el, angajându□se, ca tot ceea ce se discutã în comitet sã ne aducã la cunoºtinþã ºi cã va þine legãtura cu unul dintre noi. Dar, dupã scurt timp avea sã ne trãdeze. Aºa cã, în comitet nu au pãtruns comuniºti. Numai cã, preºedintele ºi vicepreºedintele, cu Priºcu de la Tineret, erau chemaþi la Comitetul Judeþean al Sindicatelor ºi cei de acolo erau toþi comuniºti □ evrei, unguri ºi saºi. Aceºtia aveau misiunea de a□i îndruma ºi a le trasa sarcini cum sã lucreze. În zadar ceream ceva de la ei, cã spuneau cã trebuie sã cearã instrucþiuni de la centru. Deci, încã de la început urmãreau sã subordoneze sindicatele partidului. Nevoile muncitorilor erau lãsate pe planul al doilea. Partidul fiind foarte slab, a cãutat sã manipuleze sindicatele pentru scopurile sale politice. Niciodatã nu au fost scoºi muncitorii sã cearã pâine sau condiþii mai bune de lucru, deoarece acestea se rezolvau la nivel de fabricã, între sindicat ºi patron. Apoi, frontul cerea arme, muniþii, combustibil ºi alimente. Totul era subordonat ruºilor. În plus, trebuia hrãnitã ºi Armata Roºie. Deci, toate aceste manifestãri de stradã aveau un substrat politic. De fiecare datã le cãºuna ceva împotriva Guvernului, a unui ministru care nu era de acord cu fãrãdelegile lor. Agitatorii strigau „Jos Sãnãtescu! Jos Rãdescu! Jos

fasciºtii din Guvern!". Ce crime au fãcut aceºtia nu trebuia sã ºtim. Era necesarã înlocuirea lor cu reprezentanþii Partidului Comunist, ca ºi cum apartenenþa la partid constituia o carte de vizitã cã eºti bun la toate ºi chiar cinstit. Aceste manevre erau inspirate de consilierii ruºi. Aºa se face cã atunci când comuniºtii ºi aliaþii lor scoteau lumea pe strãzi, comandamentul sovietic nu protesta, ba, dimpotrivã, trimitea ºi ajutoare. Iar când partidele istorice organizau vreo manifestaþie, ruºii se scandalizau, cã se pune în pericol Armata Roºie. Dupã alegerea Comitetului Sindical de fabricã, grupul comunist era foarte nemulþumit ºi cãuta mereu motive ca sã□l înlocuiascã. Se organizase o ºedinþã a membrilor de sindicat, dar nu în fabricã, ci într□o salã, pe Calea Bucureºti. Dupã formalitãþile de deschidere, lovitura de teatru, omul nostru, Priºcu, cere cuvântul ca reprezentant al tineretului ºi, dupã o scurtã introducere, dezlãnþui un atac furibund împotriva inginerului Olteanu, fost legionar, ºi pe care îl fãcea rãspunzãtor de toate relele posibile ºi imposibile. El este un fascist înrãit ºi nu vede cu ochi buni eliberarea patriei de sub jugul fascist. Urãºte clasa muncitoare ºi, cu ajutorul unor elemente de teapa lui, cautã sã îi dezbine pe muncitori. În concluzie, cerea internarea lui în lagãr, ceea ce a doua zi s□a ºi întâmplat. Toatã lumea a rãmas asmuþitã pe inginerul Olteanu. Îl ºtiam ca om corect ºi foarte apropiat de muncitori. Era clar cã a fost ales de cei din partid ca sã fie sacrificat pentru a□i intimida pe ceilalþi. Priºcu a fost unealta de care s□au folosit, deoarece nu au acþionat ei direct. Eu, care ºtiam ce rol avea Priºcu în comitet, am rãmas nãucit. I□am comunicat lui Pitaru cele întâmplate ºi acesta a hotãrât sã□l abandonãm. Informându□ne la vicepreºedintele sindicatului, Struþeanu, acesta ne□a dat unele lãmuriri, cã Priºcu era luat la Comitetul Judeþean de Partid ºi acolo instruit cum sã se comporte ºi ce atitudine sã aibã în ºedinþele de comitet. I s□au fãcut promisiuni ºi a cedat. Era foarte periculos, punea o mulþime de probleme.

Arestarea inginerului Olteanu a fost un strigãt de alarmã

pentru noi ºi solidaritatea dintre angajaþii întreprinderii a crescut. Priºcu, încurajat de stãpânii lui, punea probleme, acuza Comitetul de slãbiciune în faþa reacþiunii ºi cerea mereu schimbarea lui. Susþinut de comuniºtii din fabricã ºi din oraº, reuºesc, în luna octombrie, sã convoace o adunare a muncitorilor din fabricã în sala cinematografului Modern (pe locul unde se afla acesta se ridicã astãzi bolcurile înalte de lângã Hidromecanica în care îºi au sediile Banca Dacia Felix ºi Mindbank). Dacã adunarea ar fi avut loc în fabricã, ei ar fi fost în minoritate. Dar ºi aici am mers aproape toatã fabrica. În salã am fost aºteptaþi de un grup de activiºti, în frunte cu secretarul sindicatelor locale Braºov. Intenþia lor era sã□l numeascã preºedinte pe unul de□al lor, un polonez, Sicorschi. Noi, grupul legionar, aveam misiunea sã împiedicãm schimbarea ºi un grup de câþiva tineri s□au postat lângã scenã, unde era pusã o masã ºi câteva scaune. Se deschide ºedinþa de cãtre Marian, preºedintele, ºi apoi dã cuvântul tovarãºului Rãceanu, secretarul Comitetului Local sindical, un evreu. Când acesta începe sã vorbeascã, o ia mai pe ocolite, dar revine la tema ce□i interesa: schimbarea comitetului. Atunci, doi dintre bãieþii noºtri, Negulici ºi Orlanda, sar pe scenã ºi□l apucã, unul de o mânã, altul de cealaltã, ºi îi fac vânt în mulþime. Receanu se sperie ºi o ia la fugã, iar dupã el toþi ceilalþi agitatori. Astfel se încheie ºedinþa, fiecare plecând acasã ºi organizatorii scãpând cu fuga, mai mult de fricã. Noi nu eram pregãtiþi de luptã. Gestul celor doi era spontan, dar cu efect. Dupã acest insucces au stat liniºtiþi vreo douã luni. Ceea ce se petrecea la noi la Fabrica Voina, se petrecea ºi la toate celelalte fabrici din oraº. Peste tot aveau loc ciocniri cu comuniºtii în organizare. Marea masã a muncitorilor peste tot le era ostilã. Atunci au recurs la o nouã strategie. La fabrica Metrom, Comitetul sindical era format din naþional□þãrãniºti, iar aceºtia nu se supuneau sindicatelor locale conduse de comuniºti. Atunci au luat hotãrârea sã□i lichideze ºi, pe la sfârºitul anului, au trecut la acþiune. Atelierele CFR aveau mulþi comuniºti români ºi

unguri. La Fabrica de Ciment cel puþin 90% erau unguri, la Fabrica de Cauciuc tot unguri, la Fabrica Schiell tot unguri. Aceºti muncitori au fost aduºi cu camioanele, au dat nãvalã în fabricã ºi i□au luat la bãtaie cu rângile de fier pe cei de la Metrom, dãdeau ungurii la disperare. Au fost mulþi rãniþi, mulþi au scãpat fugind în pãdure. Apoi comuniºtii, cu grupul lor din fabricã, au declarat vechiul comitet, înlocuit cu unul de□al lor. Mulþi muncitori au fost concediaþi. Fratele tatãtul meu a fost maltratat de aceste bande ºi pus pe liber. Metoda a reuºit ºi acum erau mereu ameninþaþi muncitorii de la celelalte fabrici cã ºi ei pot avea soarta celor de la Metrom.

Întreprinderea, care din cauza bombardamentelor se dispersase, acum era din nou întregitã ºi-ar fi desfãºurat activitatea normal dacã nu ar fost aceste frãmântãri din mijlocul muncitorilor. Salariile au fost majorate pe baza legii. Inflaþia care crescuse ºi pânã acum, dar controlatã, a scãpat de sub control. Fiecare vindea cum dorea ºi cum putea. Ruºii aveau bani ºi cumpãrau mai ales bãuturã ºi mâncare. În afarã de ceea ce luau cu japca, te buzunãreau pe stradã, îþi luau ceasul de la mânã, îþi scoteau paltonul pe care mai încolo îl vindeau pe bãuturã. Dacã te opuneai, te ameninþau cu pistolul. Era plinã þara cu bande înarmate care au dezertat ºi acum trãiau din jaf. Nu□i vorba, cã nici ofiþerii lor nu erau mai buni. Grupul nostru de legionari strângea rândurile mereu, eram gata pentru orice. Tatonam terenul ºi la unii ºi la alþii. Un grup dintre noi a fãcut o vizitã la sediul naþional□þãrãniºtilor, unde a fost primit cu multã simpatie. Mai ales dupã ce le□am spus ce hram purtãm, ne□au declarat cã în lupta lor cu comuniºtii au mare nevoie de ajutorul nostru ºi sã nu uitãm de pactul Maniu□Codreanu. Dacã acum lucrurile s□au schimbat, nu înseamnã cã nu mai luptãm pentru binele patriei, sub steagul naþional□þãrãnismului.

L□am ascultat cu atenþie pe avocatul Munteanu, care ne□a vorbit. L□am asigurat de tot sprijinul nostru ºi, dupã ce ne□a trecut pe o foaie de hârtie numele, ca sã ne întocmeascã

carnete de membru, i-am strâns mâna; pe vremea aceea legionarii aveau un fel aparte de a□ºi strânge mâna cu multã forþã ºi hotãrâre. Întreaga înfãþiºare se transforma pentru câteva clipe. Era un act solemn. Parcã ºi cerul te binecuvânta ºi natura □ un moment de trãire spiritualã greu de explicat ºi înþeles numai de cei în cauzã. Acel Doamne Ajutã, spus cu atâta convingere, te fascina. Am tatonat ºi liberalii, dar ei nu pãreau dornici de a colabora cu noi. La social□democraþi s□au strâns tot felul de foºti cuziºti, din partidul naþiunii □ Frontul Renaºterii, vaidiºti, averescani etc., un partid al oportuniºtilor ºi al nedeciºilor, un fel de purgatoriu, înainte de a fi luaþi în primire de comuniºti. Tot pe atunci apare gruparea comunistã Apãrarea Patrioticã. Gurile rele imediat au rebotezat□o Apãrarea Patrihoþilor. Aceastã organizaþie cãuta sã activeze în rândurile sale tineretul. Cãuta sã□i strângã pe cei ce fugeau de comuniºti. Organiza duminicã ceaiuri dansante la sala Olimpia, lângã Poarta ªchei. Într□o duminicã am mers cu mai mulþi colegi de muncã sã vedem ce□i acolo ºi sã dansãm. Am fost primiþi foarte curtenitor de niºte fete, romînce, evreice ºi unguroaice. Am fost serviþi cu ceai, am dansat. Se cânta Katiuºa ºi încã un cântec din care mai reþin doar: „Mâine steagul libertãþii flutura□va peste ocean". Niºte ovreiaºi îl cântau cu mare foc. Totul era propagandã comunistã, un mijloc de a cuceri tineretul. Împreunã cu colegii ne□am retras de acolo dupã ce ne□am edificat asupra organizatorilor ºi asupra scopului urmãrit de ei. Cam tot atunci se luau din fabricã câte patru-cinci tineri, seara, de cãtre organizaþia sindicalã ºi erau duºi în oraº sã facã de pazã la sediul sindicatului. A doua zi îi întrebam unde au fost, dar nu prea aveam încredere în spusele lor. Aºa cã, într□o zi m□am oferit sã merg ºi eu de pazã. Am fost acceptat imediat ºi împreunã cu alþi trei colegi am fost conduºi în oraº la Comitetul Judeþean de Partid. Acolo am fost luaþi în primire de unul care fãcea de serviciu la intrare ºi ne□a condus la etajul întâi, într□o salã de mese. Acolo ne□a predat unui ins pirpiriu, cam pistruiat.

Acesta ne□a strâns mâinile ºi ne□a zis „Noroc, tovarãºi! În aceastã noapte veþi merge cu mine. Vedeþi, avem o sarcinã foarte grea. Trebuie sã veghem la ziarul nostru, sã nu se producã vreun sabotaj, tovarãºi. Partidul are mare încredere în noi ºi, apoi, duºmanul nu doarme, tovarãºi, abia aºteaptã sã ne loveascã". Acolo eram mulþi tineri, în grupuri mai mari sau mai mici, în funcþie de destinaþie. Între timp, intrã unii în salã cu farfurii ºi tacâmuri ºi un bucãtar care a adus niºte ciorbã de chimen. Ne□au poftit la masã, am servit ciorba ºi o mâncare de cartofi. Dupã□masã, pistruiatul, un evreu, ce se lãuda cã e luptãtor din ilegalitate, ne□a spus cã trebuie sã mergem. De la sediul partidului pânã în strada Regele Mihai, azi 7 Noiembrie, nu era departe. La ora 7.00 seara am fost acolo. Redacþia ziarului era în localul fostului ziar german al Braºovului. Acolo am fost introduºi în holul clãdirii care servea pe timpul nopþii drept corp de gardã. Am fost primiþi de un cetãþean care a schimbat câteva cuvinte cu ºeful nostru. I□a predat douã puºti vechi ºi niºte cartuºe, apoi, cu unul dintre noi ºi cu ºeful, au ieºit în curtea interioarã, care avea douã porþi, una la strada principalã ºi una spre Piaþa Enescu. Pe dreapta ºi pe stânga erau atelierele pe care trebuia sã le pãzim ºi sã fim foarte atenþi ºi la acoperiº. Schimbul unu a început, cu arma în spate, sã mãsoare curtea de la un capãt la altul. Pânã la ora 10.00 seara, ceilalþi stam de vorbã. La 10.00 a intrat schimbul doi, ªerban Liviu. Eu eram în schimbul trei. Totul a mers normal. Noi moþãiam pe scaune pânã în jurul orei 24.00, când am auzit un foc de armã. Sãrim cu toþii speriaþi. Ovreiul, disperat, striga: „Tovarãºi, ne□au atacat!". Noi, cum nu fãcusem armata, fiind mobilizaþi ca specialiºti, nu ºtiam de fricã. Am fugit în curte, la Liviu, întrebându□l: „Ce□i, mã, ce s□a întâmplat?". „Nu ºtiu ce□i acolo pe acoperiº ºi am tras!". ªeful ºi□a mai revenit ºi a început sã strige: „Mã, care eºti acolo, mãi? Dã□te jos, mãi!" Noi, uitându□ne în toate pãrþile vedem o pisicã pitulatã dupã un coº, care s□a speriat. Vãzând atâta hãrmãlaie în curte, a rupt□o la fugã, în partea cealaltã a acoperiºului. Pânã

dimineaþa am stat cu toþii în curte, bucuroºi cã s□a încheiat misiunea. ªeful ne□a mulþumit ºi ne□a urat noroc. Întorºi în fabricã, am povestit, fiecare în felul nostru, cele petrecute, iar eu am raportat acolo unde trebuia despre cele constatate: ce fel de armament au ºi cum se face paza. Grupul nostru legionar a trecut la lucru în mod foarte activ. Au apãrut probleme noi, care comportau mult risc, cum ar fi legionarii cãutaþi de Poliþie. Unii evadaþi din lagãre trebuiau gãzduiþi ºi alimentaþi, atât ei, cât ºi familiile. Din Germania au sosit, în toamna anului '44, mai multe echipe de legionari paraºutiºti în zona Braºovului. Aceºtia au luat legãtura cu conducerea legionarã localã ºi cu unele grupãri rãzleþe de militari germani, care se adãposteau prin Munþii Ciucaº ºi Postãvarul. Se apropia iarna. Soarta lor era tot mai grea, trebuia fãcut ceva. Un grup legionar sub comanda paraºutistului Iovin s□a stabilit în Postãvarul, într□un bordei sãpat în stâncã, destul de încãpãtor. ªi□au fãcut priciuri suprapuse ºi o masã. Alãturi de ei un grup de militari germani, îmbrãcaþi în uniforme de militari români. În total, români ºi germani sã fi fost vreo 30. Acestora trebuia sã le ducem zilnic hranã. Cel care organiza strângerea ºi transportul alimentelor era Galea ªerb, de meserie tipograf, ºi el evadat din lagãrul de la Hãlchiu, de un curaj ºi de o dãruire fãrã limitã, ajutat fiind de Anghel Matache, muncitor la Uzinele Astra, care avea acelea ºi calitãþi. Ambii au sacrificat totul pentru crezul lor legionar. Anghel a murit în Aiud, iar Galea la puþin timp dupã ce a ieºit de la Aiud. În spatele Fabricii de ciment, pe strada Wilson nr. 8 (astãzi strada nu mai existã, pe locul ei fiind o alee, între blocuri, între strãzile Diana ºi Vârful cu Dor), locuia camaradul nostru Gârbuleþ. Aici se adunau toate proviziile dupã un plan bine pus la punct. Zilnic plecau de aici 4□5 oameni cu rucsacurile în spate prin Valea Rãcãdãului, spre Postãvarul. Cam la jumãtatea drumului, erau aºteptaþi de cei din munte, care luau raniþele pline ºi le dãdea pe cele goale. Anghel îºi desfãºura activitatea în Sãcele. Locuia în Turcheº ºi cu oamenii lui aduceau alimentele în strada Wilson.

Galea, care era ºeful Corpului Muncitoresc Braºov, stabilise un orar precis. Fiecare cuib ºtia ziua ºi ora când este de serviciu ºi toþi ne fãceam datoria. Mai mult, totdeauna se gãseau voluntari pentru toatã aceastã treabã. A durat pânã în februarie-martie 1945, când, în urma unui act de indisciplinã comis de niºte ofiþeri germani care au coborât în oraº, îmbrãcaþi în soldaþi T.R. români ºi, necunoscând limba românã, au fost arestaþi: ei au divulgat ascunzãtoarea. Când armata rusã, însoþitã de poliþie a urcat pe munte, tot grupul lucra la un nou buncãr. S□au apropiat dupã zgomot, cei din munte, din lipsã de prevedere, nu au instalat un planton ºi nici armele nu le aveau asupra lor. Aºa cã, niºte luptãtori, care de atâtea ori au înºelat vigilenþa poliþiei ºi care au reuºit sã evadeze din lagãr, acum au fost o pradã ieftinã pentru Poliþie. Împreunã cu grupul legionar au fost arestaþi ºi germanii. Românilor li s□a fãcut un proces, iar germanii au fost predaþi ruºilor. Grupurile legionare din Braºov ºi împrejurimi au trecut la reaorganizare. Dupã ce, în prealabil, s□a dat dezlegare de jurãmânt fiecãruia sã acþioneze cum îl lasã conºtiinþa, în funcþie de noua întorsãturã a evenimentelor politice. Explicându□se cã noua situaþie cere mari sacrificii ºi jertfe, cã o biruinþã legionarã nu se mai poate prevedea în noile condiþii, deci cei care cred cã intrând la alte partide pot duce o activitate politicã, sunt liberi sã o facã. Aceastã recomandare s□a fãcut în urma unei dispoziþii primite de sus. În urma acestei comunicãri, au fost unii bucuroºi cã au scãpat de jurãmânt ºi aceºtia erau septembriºtii, aceia care au fost atraºi spre Miºcarea Legionarã de evenimentele din septembrie 1940. Nu au fost mulþi, cãci dupã evenimentele din 21□24 ianuarie 1941 au rãmas foarte puþini, dar cei care au rãmas acum au rãsuflat uºuraþi. S□au aciuit pe la toate partidele. Unii au ocupat funcþii, mai ales la comuniºti. Aceºtia, din lipsã de cadre, primeau pe oricine, numai sã vinã. Dintre colegii mei de muncã, fostul ºef de cuib, Ionescu, a trecut la comuniºti ºi devenise foarte activ. În timpul guvernãrii legionare a stãruit foarte mult

pe lângã mine sã intru în rândul frãþiilor de cruce. Nu am intrat apoi tot timpul rãzboiului. Era un susþinãtor convins al Germaniei, ca acuma sã treacã la comuniºti ºi sã încerce din nou sã mã convingã sã trec la comuniºti, explicându□mi el cã ceea ce fac comuniºtii, a vrut sã facã ºi Cãpitanul, sã dea pãmânt la þãrani, sã ia fabricile din mâna exploratorilor. La toate acestea i□am rãspuns: „D□le Ionescu, despre Cãpitan eu ºtiu prea puþine. Încã nu am citit nimic din programul lui, dar ceea ce vãd în jurul meu nu□mi place. Eu nu sunt împotriva muncitorilor care îºi apãrã dreptul la muncã ºi la condiþii mai bune de viaþã ºi eu doresc din toatã inima acest lucru, dar, vedeþi dumneavoastrã, cum o mânã de huligani, de leneºi, cãrora niciodatã nu le□a plãcut munca, acum se agitã în dreapta ºi în stânga. Vin din oraº, de la partidul lor, cu idei care nu au nimic comun cu interesele noastre de muncitori. Suntem ameninþaþi, ºantajaþi, terorizaþi de acest grup, ori noi nu avem dreptul de opinie, am crezut cã sindicatul ne va apãra interesele, nicidecum sã se amestece în gândurile noastre, sã ne transforme într□o masã de manevrã pentru interesele partidului. ªi, dacã stãm bine sã ne gândim, partidul s□a pus în slujba ruºilor ºi, deci, face jocul lor. Cine are interes ca o seamã dintre oamenii noºtri de stat sã fie puºi la zid. Noi? Eu cred cã nu. Când are loc un miting, îi vezi pe unii care au niºte coli de hârtie pe care scriu ce lozinci sã strige. Nici una nu conþine numele Regelui Mihai, dar toate au numele lui Stalin, cu o gamã largã de superlative, parcã noi nu am avea armatã, nu îi cinstitã mãcar cu o lozincã. Regele ºi armata au întors armele, ceilalþi au fost numai figuranþi. ªi astãzi aflãm, din gura comuniºtilor, cã Armata Roºie ne□a eliberat. Sã fie oare aºa? Ce face Armata Românã în Ungaria ºi Cehoslovacia? Eu, d□le Ionescu, pun mai întâi interesele noastre ca neam, aºa cum le pun ºi ruºii. Basarabia ne□au luat□o ºi o parte din Bucovina. De asemenea, nu se ºtie dacã acest partid, care se vrea al muncitorilor, într□o bunã zi nu se va adresa Tãtucului, sã ne elibereze cu totul ºi sã ne acorde marea cinste de a face ºi noi

parte din marea familie a popoarelor sovietice. Dumnoavoastrã mergeþi aºa cum vã dictezã cugetul. Am lucrat mult împreunã, am învãþat multe de la dumneavoastrã în meserie. Vã mulþumesc, dar în politicã nu vã pot urma. Îmi vine greu sã vãd cum neamul nostru este lovit în tot ce are mai scump, cultul strãmoºilor, religia, care ne□a legat, atât de cer, cât ºi de pãmânt, la sânul bisericii, am învãþat sã□L slãvim pe Dumnezeu, dar ºi sã ne iubim ºi sã ne apãrãm moºia strãbunã. Voievozii noºtri au zidit mãnãstiri, lãcaºuri de culturã, biserici. Acum auzim tot mai des îndemnuri ca sã le dãrâmãm, sã urmãm exemplul marelui frate de la Rãsãrit, care a terminat cu religia, cu misticismul, care a þinut popoarele într□o stare de înapoiere, dar vedem cu ochii noºtri cum aratã aceºti oameni fãrã Dumnezeu. Þi□e fricã sã mergi cu ei pe stradã, nu ºtii când te atacã. Domnule Ionescu, ºtiþi bine cã în 1940 nu aveam încã 18 ani ºi mi□am lãsat pãrinþii ºi fraþii, satul în care m□am nãscut, cu toate amintirile copilãriei, ºi am rãmas cu dumneavoastrã aici, în fabricã. Am înfruntat tot greul refugiului, iubeam prea mult România ºi socoteam cã aici e locul meu. A urmat rãzboiul cu toate ale lui. Nu am crezut niciodatã cã nu mã voi mai întoarce în satul meu. Îl credeam pe Antonescu când spunea cã din Rusia ne vom întoarce acasã prin Maramureº. Simpatizam mult cu armata. Actele lor de vitejie îmi umpleau inima de bucurie. Doream, ca ºi dumneata, sã câºtige Germania. Doresc ºi acum, din teamã pentru viitorul României ºi al Europei. Dacã aceºti barbari reuºesc sã se instaleze în Europa, multe decenii de aici încolo nu mai miºcã nimeni. Aºa cã, nouã ne□a rãmas un lucru de fãcut: sã ne opunem cât putem, sã nu capitulãm; cel puþin istoria va consemna acest fapt. Eu aleg lupta cu toate riscurile ei". Ne□am despãrþit privindu□ne ºi Ionescu a apucat pe noua lui cale. A fost bine primit de comuniºti. Dupã un timp a fost transferat cu serviciul la Automotoare ºi s□a fãcut secretarul organizaþiei de bazã, o funcþie importantã aici. El a participat în mod activ la epurãri, demascãri ºi la alegeri. Dupã ce l□au

compromis total, s□au lipsit de el. A ajuns ºi el un duºman de clasã, care s□a strecurat în rândurile partidului, la ordinul stãpânilor sãi pentru a compromite partidul. David, muncitor la montaj, era un simpatizant al legionarilor, om de treabã. Contribuia cu ce putea pentru a□i ajuta pe cei urmãriþi ºi pe familiile lor. Dar, la un timp, în mod discret, a început sã mai rãreascã întâlnirile cu noi ºi nu mai oferea nimic ºi în discuþii era mai reþinut. Am observat la el cã prea mult sta de vorbã cu unii dintre comuniºti, aºa cã ºi noi l□am lãsat în pace. David avea peste 30 de ani ºi destul de serios, bine pregãtit profesional, iar pentru comuniºti o bunã achiziþie. L□au fãcut membru de partid ºi, la scurt timp, a dispãrut din fabricã. Când s□a întors era ofiþer. A urcat pânã la gradul de lt. colonel. Când cei care l□au promovat ºi□au adus aminte cã în tinereþe simpatiza cu legionarii, l□au pus pe liber. De acum aveau cadre tinere ºi nu mai aveau nevoie de unii ca David. El a trebuit sã se întoarcã la ciocanul pãrãsit, oricât de greu i□a venit, dar nu a avut încotro. David nu ºi□a demascat camarazii, nici nu a ºtiut prea multe, el fiind doar simpatizant.

Alt „erou" a fost cuzistul Augustin Ghiþã, ajustor. Acesta a stabilit contacte în organizaþia de tineret comunistã. Încã din anii '42□'43 lucram împreunã, locuiam în acelaºi cartier. Mergeam la fabricã cu trenul din Dârste, iar el nu discuta politicã. La premilitãrie eram împreunã, nu manifesta nici o opoziþie, cum fãceau alþii. În concluzie, comportarea lui nu era cea a unui revoluþionar, cum îi plãcea sã□ºi spunã dupã 23 august. Reamintesc cã în apropierea Gãrii Dârste erau cantonaþi niºte soldaþi în refacere dupã frontul din Rusia, care au adus cu ei un þap, ce venea în fiecare dimineaþã în garã. Toatã lumea îl cunoºtea de Stalin ºi acest „revoluþionar", Augustin, îl chema la el: „Hai, Stalin" ºi se juca cu el, ca, mai târziu, prin poziþia ce a deþinut□o, sã dispunã de arestarea celor care spuneau ceva la adresa tiranului. Omul s□a schimbat din cuzist în comunist ºi ascensiunea a fost spectaculoasã. Îndatã, dupã 23 august, ºi□a arãtat adevãrata sau, mai bine zis, noua lui faþã. Era

foarte activ în rândurile tineretului comunist. A fost scos din producþie ºi lucra la Comitetul Judeþean, unde se preocupa îndeaproape de fabrica noastrã. Ori de câte ori se întâmpla ceva, el venea sã rezolve problemele. Relaþiile dintre el ºi mine au fost foarte dure. A încercat de multe ori sã mã atragã de partea lui; ºtia cã sunt sãrac, cã am trãit în timpul rãzboiului fãrã pãrinþi. Îmi vedeam de treabã, eram corect în relaþiile cu lumea. Aveam multe simpatii în rândul tineretului ºi al muncitorilor, dar toate încercãrile lui au eºuat. În luna noiembrie a venit la fabricã ºi ne□a adunat pe toþi tinerii în sala de mese a cantinei. Nu ºtiam scopul adunãrii. Am mers acolo cu Augustin, Priºcu ºi Bãrbulescu. Erau la o masã, în fundul sãlii, cereau tinerilor sã ia loc ºi sã facã liniºte. Când au dat cu ochii de mine m□au invitat sã iau loc la masa lor. Am rãmas la capãtul mesei ºi Augustin s□a ridicat sã deschidã ºedinþa. Dupã ce a spus câteva cuvinte de introducere, l□am întrerupt ºi, adresându□mã asistenþei, am spus: „Fraþilor, nu avem ce face cu timpul nostru liber? Trebuie sã□l pierdem ascultând minciunile ãstora? Hai sã plecãm!”. Am ieºit pe uºã ºi, dupã mine, au ieºit toþi ceilalþi. Din acel moment, furia lui Ghiþã nu s□a mai potolit împotriva mea. A trecut timpul ºi el a înaintat în partid. Ne□am mai întâlnit în 1946, când eu m□am dus la fabricã dupã o adeverinþã, deoarece am pãrãsit uzina prin demisie, de bunã voie. În momentul când preºedintele sindicatului îmi semna adeverinþa, intrã Augustin. Puse mâna pe adeverinþã, o citeºte, ia stiloul, ºterge prin demisie de bunã voie ºi scrie, cu scrisul lui deºirat „Epurat” ºi mã dã pe uºã afarã. Nimeni nu mai avea curajul sã i se opunã acestui activist, care, nu dupã mult timp, a fost numit prim-secretar al judeþului Fãgãraº. Avea maºinã la scarã, secretarã, toatã lumea la picioarele lui. Pe mulþi i□a ridicat în funcþii, pe mulþi i□a trimis la Canal. De□acum putea totul. În 1948, când eu am dispãrut din viaþa publicã, el era în plinã ascensiune. Dupã ºase ani m□am reîntors. Braºovul nu mai era Braºov, ci Stalin, iar Augustin □ prim□secretar al regiunii Stalin, care cuprindea

mai multe judeþe. Fãgãraºul era raion ºi nu□l mai încãpea. Asta se întâmpla în 1954. Am auzit de el cã este mare, cã între timp a fãcut liceul ºi facultatea, cã are diplomã de inginer. M□am tot mirat cum e posibil ca în numai ºase ani sã faci ºi liceul ºi facultatea, dar se vede cã atunci când eºti prim□secretar, se poate. Dar tot pe atunci, unii de la Comitetul Central adunau dovezi cu trecutul lui ºi chiar în acea toamnã, la o plenarã a CC, Gheorghiu□Dej l□a atacat, acuzându□l cã lucrează ca sectar, cã nu þine seamã de democraþia de partid. Îi cere excluderea din Comitetul Central ºi înlocuirea din funcþie. Norocul lui a fost cã ºi□a fãcut rost de diplomã de inginer ºi nu a nimerit la munca de jos. E ºi asta o curiozitate la comuniºti: muncã de rãspundere ºi muncã de jos. Adicã, cum? Stãpâni ºi robi. Aºa i se încheie cariera lui Ghiþã cuzistu'. Cineva a avut grijã, cã a pãstrat ºi o fotografie cu el în cãmaºã albastrã, cu centurã ºi diagonalã. Nici el nu s□a aºteptat la acest sfârºit.

Pe Gãlbeazã, dupã ce Voina l□a folosit în Frontul Renaºterii, în Partidul Naþiunii, acum i□a venit rândul sã intre la Naþional Þãrãniºti. Omul cãuta sã formeze mici nuclee printre muncitori. Mulþi dintre tineri s□au alãturat lui, mai ales cã marea majoritate erau anticomuniºti. Toþi aceºti tineri erau dornici de luptã ºi cãutau sã se mãsoare cu comuniºtii, dar conducerea Partidului Þãrãnist era îmbãtrânitã ºi nu putea duce lupta pe baricade. Se rezuma numai la metodele anilor '30□'40 cu promisiuni, cu vorbe goale, lipsite de conþinut. Ei nu vedeau cã au în faþã un adversar gata la orice, un adversar care foloseºte toate mijloacele pentru a prelua puterea. Aceºti politicieni care s□au oprit în 1937 ºi nu au mai acþionat în nici un fel, doar scriind proteste care nu impresionau pe nimeni, erau complet rupþi de realitate. Îºi închipuiau cã prin scrisori adresate lui Carol, îl vor readuce la respectarea drepturilor cetãþeanului sau cã Antonescu va înceta rãzboiul. Naivitãþi. Obiºnuiþi cu acest gen de politicã ºi netrãgând concluziile necesare, au continuat ºi dupã 23 august sã frâneze elanul

poporului ºi, mai cu seamã, al tineretului. Noi, tinerii, nu doream comunismul ºi nici rusificarea þării. Vechii politicieni nu aveau încredere în cei tineri. De la Marea Unire ºi pânã în zilele noastre s□a urmărit numai împiedicarea tinerilor ca sã participe la viaþa politicã. Cei care nu s□au supus capriciilor celor ce deþineau puterea au fost îndepărtaþi. Cei care au renunþat la personalitatea lor ºi au acceptat slugărnicia au fãcut carierã. Mulþi tineri am fost dezamãgiþi de aceastã neputinþã a politicienilor din cele douã partide istorice. Toþi ºtiau care a fost comportarea lui Gãlbeazã în timpul celor douã dictaturi, dar acum, fiindcã el a fost ales de conducerea P.N.Þ sã organizeze tineretul muncitor din fabricã, a fost acceptat aºa cum era. Fiecare dorea sã facã ceva, numai sã nu cãdem sub dominaþia comuniºtilor. Sloganurile lor erau contrare spiritului românesc. Noi nu am vehiculat idei mari în istorie, dar am ºtiut sã ne apãrãm pãmântul ºi credinþa în Dumnezeu. Ne înspãimânta colectivizarea, distrugerea lãcaºurilor de închinãciune, hulirea trecutului nostru, preamãrirea celor care ne□au încãlcat pãmântul sfânt de nenumãrate ori. Îl cunoºteam bine pe Gãlbeazã ºi eram în contact cu el, împreunã cu bunul meu prieten Gugu, care, ca toþi tinerii, era un bãiat corect, bun român, dar el nu cunoºtea ºi a doua mea legãturã cu legionarii. Noi îl ascultam pe Gãlbeazã cum se lansa în demonstraþii politice: „Partidul Þărãnist este viitorul þării, sã îl susþinem, el ne apãrã interesele” etc. Multã vorbărie, dar, concret, nimic nu se fãcea. Pe la începutul anului '45 a organizat ºi o nuntã þărãnistã în Baciu□Sãcele, el fiind naºul. Mulþi nuntaºi în costume naþionale, în frunte cu naºul ºi mirii, doi tineri muncitori din fabricã. Mulþi tineri am participat, de la biserică, la sala de dans ºi felicitări. Am mers pe jos demonstrând patriotismul nostru. Seara, în timpul mesei, când se aduna darul, a venit profesorul universitar Ghiþã Dragoº, de la Academia Comercialã, un fruntaº de seamã al P.N.Þ., care a înmânat tinerilor un dar din partea conducerii P.N.Þ. BraºOV ºi a toastat spre fericirea lor, a tuturor nuntaºilor ºi pentru un viitor

luminos þării. A mai toastat ºi naºul, a fost o searã plãcutã. Nunta a trecut ºi totul s□a uitat. Fiecare dintre noi ne□am vãzut de rosturile noastre, am uitat ºi de manifestaþia din 8 noiembrie 1945 ºi de multe altele care s□au petrecut anterior manifestaþiei.

Spre sfârºitul anului, situaþia noastrã în fabricã era foarte încordatã, progresele fãcute de comuniºti erau minime, sindicatul nu putea fi dominat de ei, nu□l puteau utiliza aºa cum doreau ºi au hotãrât remanierea comitetului, numai cã lucrurile au ieºit pe dos. Într□o salã mare, la fabrica de ºuruburi, a avut loc adunarea. Ei sperau cã muncitorii de la armament vor veni în numãr mic ºi cei de la ºuruburi, mai mulþi, îºi vor impune candidaþii lor. Spre marea lor surprindere, tot „armamentul" a fost prezent în frunte cu directorul de la Comisia Militarã ºi întregul personal de birou. ªedinþa a fost deschisã de Marian, preºedintele sindicatului, care a arãtat cã la cererea unor tovarãºi s□a convocat aceastã adunare generalã, arãtând cã comitetul sindicatului nu□ºi poate desfãºura în mod normal activitatea. El prezintã demisia comitetului ºi cere ca Adunarea Generalã sã aleagã un nou comitet. Demisia a fost acceptatã ºi s□a trecut la desemnarea noilor reprezentanþi. Cum grupul nostru de tineret era unit ºi noi eram inspiraþi de grupul legionar, am trecut la acþiune ºi l□am propus în comitete ca preºedinte tot pe Marian, iar ca vicepreºedinte pe Struþeanu. Au fost aprobaþi, chiar dacã cineva ar fi fost contra nu era auzit. Eram în jur de 400 de tineri care fãceam mare gãlãgie. Dupã alegerea celor doi s□a trecut la alegerea reprezentantului de tineret. Pânã acum fusese Priºcu, acum s□a ivit ocazia sã ne debarasãm de el. S□a produs o surprizã pe care nu am bãnuit□o. Tot grupul de tineret a început sã scandeze numele meu. Când am auzit, m□am pierdut. Îmi vâjâiau urechile ºi cãutam sã mã ascund, dar prietenii ºi camarazii mei Orlanda, Negulici ºi Gugu m-au luat pe sus ºi m□au urcat la tribunã. Nu mai vedeam nimic. Auzisem strigându□mi□se numele continuu. Am profitat de

puþinã întrerupere ºi am îngânat ceva: „Vã mulþumesc pentru încredere ºi vã promit cã nu vã voi înºela”. Apoi am ºters o repede printre ai mei, emoþionat ºi transpirat. La aceste alegeri, puþinii comuniºti din vechiul comitet nu au mai fost aleºi. În dimineaþa urmãtoare, înainte de începerea lucrului, eram mai mulþi muncitori în mijlocul atelierului ºi comentam evenimentele de ieri. Se apropie de noi Priºcuºiºpeºunºtonºde revoltã spune: „Din acest comitet numai Horia Sima mai lipseºte”. Nu l-a luat nimeni în seamã. Eram cu toþii bucuroºi cã am scãpat de el. Aceastã alegere a mea în fruntea tineretului din Fabrica Voina Braºovºaveaºsãºmiºfieºînceputul necazurilor. De la primele ºedinþe ale comitetului, am fãcut opoziþie faþã de trimisul Consiliului Sindical Municipal. Acesta ne cerea sã lucrãm dupã indicaþiile lui ºi sã ne prezentãm la Consiliul Local pentru instructaj ºi sã primim ordine, sã ne încadrãm în politica partidului, fiind singurul în mãsurã sã reprezinte interesele clasei muncitoare. Toþi ceilalþi sunt duºmanii muncitorilor. Nu citisem Marx, Lenin, Stalin, doar cât ºtiam de la ºcoalã ºi din diferite broºuri citite, apoi citisem în timpul rãzboiului presa: „Curentul”, „Timpul”, „Universul” ºi unele reviste, aºa cã aveam eu idee de ce înseamnã comunismul. Mai ºtiam de la lecþiile de istorie cum ruºii au folosit biserica multã vreme ca pretext al eliberãrii popoarelor de sub dominaþia otomanã, iar acum, comunismul pentru dominaþia universalã. De aceea, pe toþi aceºti predicatori îi socoteam unelte inconºtiente în ghearele lor. Deci, de la început am spus cã eu nu voi participa la aceste instructaje ºi noi, tineretul de la Voina, ne vom conduce dupã propriile noastre interese. Douã luni ºi jumãtate, cât eu am deþinut aceastã funcþie, nu am avut nici un contact cu ei, de altfel, majoritatea activiºtilor erau evrei ºi unguri. Au încercat în diferite moduri sã mã ademeneascã, dar am rezistat, deºi eram tânãr, fãrã experienþã. Îi credeam pe oamenii buni, am început sã lucrez pentru ei. Vroiam binele, iubeam frumosul. Toatã lumea avea probleme ºi tot altele, era fiecare cu ale lui. Eu vedeam lucrurile într-un fel, ei în altul. Era greu

să le împaci. Împreunã cu prietenii mei politici urmãream restrângerea controlului comunist în fabricã. Comuniºtii, prin difuzorii lor voluntari, distribuiau la locul de muncã ziarul „Drum Nou”. Opoziþia nu fãcea acest lucru. Ziarele „Dreptatea”, „Liberalul” ºi cel local, „Avântul”, parcã erau ziare clandestine ºi nu se difuzau în fabricã. Am discutat acest lucru cu câþiva colegi ºi nu gãseam o soluþie, dar un coleg, Stroie Iosif, tânãr liberal, ne□a venit în ajutor. Când a venit Priºcu cu ziarul „Drum Nou”, Stroie s□a dus la el ºi i□a zis cã împarte el ziarele. Acesta, bucuros, i le□a dat ºi l□a felicitat pentru hotãrârea lui. Stroie ia braþul de ziare ºi, cu pas grãbit, se îndreaptã cãtre mijlocul halei. Acolo era un godin care ardea ºi aruncã ziarele în foc. În urma acestui fapt s□a produs o încãierare care a fost câºtigatã de prietenii noºtri. Eu am profitat de incident ºi am mers la direcþiune. Am redactat o circularã care, începând cu acea datã, interzicea distribuirea ziarelor la locul de muncã. Cei care au fost aleºi în Comitetul Sindicatului nu erau toþi dezinteresaþi. Unii cãutau sã□ºi rezolve problemele lor, nu ale colectivitãþii. Cei numiþi cu supravegherea cantinei mai cãdeau la învoialã cu dl. Georgescu, ºeful. Cei de la Economat împãrþeau printre ei ºi prietenii lor ce era mai bun. O echipã a fost trimisã la Comandãu sã expedieze lemne pentru muncitori. Întâi ºi□au umplut curþile lor ºi ale rudelor, în timp ce lumea aºtepta în frig. Oamenii nevoiaºi, cei cu salarii mici ºi cei cu copii mulþi, te asaltau cu tot felul de întrebãri. Ei observau toate neregulile. Patronul ne□a lãsat nouã aceastã treabã dificilã, cu împãrþirea lipsurilor. Fiind în rãzboi, erau destule. Am încercat sã vin în ajutorul celor nevoiaºi. Deseori am ºters de pe listele de lemne pe unii cu salarii mari ºi am trecut pe unul cu un salariu mic ºi cu mulþi copii. Toate acestea mi□au atras simpatia celor mulþi, dar, în schimb, ºi duºmãnia celor împiedicaþi de mine sã□ºi facã interesele meschine.

Sfârºitul anului 1944 ºi începutul anului 1945 se caracterizează printr□o luptã acerbã pentru putere. Comuniºtii fãceau mari presiuni, fiind sprijiniþi de puterea ocupantã. În

întreprinderi se întocmeau liste cu cei ce sunt contra lor, fiind intimidate conducerile fabricilor. Toatã lumea crede cã e bine sã câºtige timp, cã odatã rãzboiul terminat, ruºii vor pleca acasã ºi viaþa îºi va lua cursul normal. Mã temeam cã vor veni comuniºtii la conducerea þãrii ºi cã ruºii nu vor mai pleca. De aceea, cei care credeau la fel, strângeau rândurile. La început mai mulþi, apoi tot mai puþini. A venit Crãciunul. Ca de obicei, s□a fãcut pomul de Crãciun, cu mici cadouri. Am avut douã zile libere, cãci trebuia sã lucrãm pentru front. Înainte de Crãciun s□au mãrit salariile, iar al treisprezecelea salariu l□am primi majorat. Am trimis treizeci de mii de lei mamei. Tata nu venise încã din Ungaria, era tot în lagãr. Mama era foarte îngrijoratã de soarta lui, deoarece rãzboiul se ducea pe teritoriul Ungariei. Revelionul 1945 l□am fãcut cu prietenii mei în vila de la Timiºul de Jos nr. 8, unde s-a fãcut apoi tabãrã de pionieri. Acolo locuiam eu. Am luat cu noi ºi trei italieni, foºti prizonieri de rãzboi dupã cãderea lui Mussolini. Aceºtia continuau sã lucreze în fabricã ºi dupã 23 august, deoarece încã nu aveau condiþii de repatriere. Toþi trei aveau chitare ºi cântau foarte frumos. În total eram 14 persoane. Pe atunci se gãsea cu ce sã faci o petrecere. Erau vinuri bune, bere, þuicã, carne, cârnaþi etc. Noi am adus o bucãtãreasã care a pregãtit totul. A fost foarte plãcut. Italienii au fost foarte impresionaþi. Totul a decurs frumos pânã în jurul orei unu, când au apãrut trei ruºi, deºi vila era retrasã de la ºosea, în pãdure. Dacã au venit, i□am tratat civilizat, cu sarmale, cârnaþi, bãuturã, cozonaci ºi prãjituri. Dupã ce ruºii s□au vãzut sãtui, le□a venit chef de dans, de Cazacioc, ºi de femei, pe care le trãgeau dupã ei. Acestea, speriate, au fugit în camerele de la etaj ºi s□au încuiat. Când noi ne sfãtuiam ce sã facem cu ei, italienii au fost mai practici: i□au scos pe uºã afarã, în marginea pãdurii. Dupã ce i□au bãtut bine, au rupt□o la fugã prin pãdure, ba chiar, unul dintre italieni a aruncat ºi cu grenadã dupã ei. Probabil cã erau niºte ruºi rãtãciþi. Ne aºteptam sã mai vinã cu alþii, dar nu s□am întâmplat nimic. Au trecut sãrbãtorile, a

început noul an, în condiþii foarte grele. Războiul făcea multe jertfe omeneºti ºi mari sacrificii materiale. În þară era o agitaþie continuă, cu ameninþări, cu teamă, cu unele deportări, arestări, condamnări: militari, ziariºti, oameni politici. Comuniºtii îi ameninþau pe toþi cei care nu erau cu ei. Guvernul Generalului Rădescu era supus la tot felul de presiuni. Se schimbau primarii ºi prefecþii fără aprobarea Guvernului. La Ministerul de Interne s□a aciuit un subsecretar comunist ºi acesta făcea ce vroia acolo, fapt ce l□a determinat pe Rădescu să□l demită. Demiterea lui a provocat o avalanºă de luări de poziþii împotriva generalului ºi a Guvernului. Consecinþele au fost dezastruoase pentru viitorul naþiunii.

În toamnă am cunoscut doi legionari, paraºutaþi din Germania în þară, Ciupală ºi Enăchescu. În primele zile ale lui ianuarie au venit la mine ºi mi□au făcut o propunere, ºi anume, ca în vila în care locuiesc să găzduiesc niºte ofiþeri germani. Am acceptat propunerea lor ºi seara au venit patru persoane: trei bărbaþi ºi o femeie. Unul era maior, al doilea căpitan □ îl chema König, fostul ºofer al lui Kilinger; pe femeie o mai văzusem în Braºov, în casa unei doamne, Emilia, ºi îi spuneam Maria. ªoferul ºtia bine româneºte ºi am convenit să stea toată ziua în casă, să facem foc la o sobă electrică, ca să nu atragem atenþia. Vila avea tot confortul. Pe parcursul ºederii lor la mine, am mai aflat câte ceva de la ei, cum că formau nucleul de comandă al celor rămaºi în spatele frontului. Am îndeplinit, la rugămintea lor, unele servicii. Îl anunþam pe Ciupală atunci când aveau nevoie să comunice cu el, îi aprovizionam cu alimente de la anumiþi saºi din oraº. Apoi, într□o zi, Ciupală m□a rugat să le cumpăr un porc. Am plecat cu o sanie la Satu Nou ºi am cumpărat un porc în jur de 150 kg, l□am tăiat acolo ºi, cu el în sanie, am venit acasă. Unde este acum Spitalul Judeþean am fost oprit de un rus, care s□a repezit la cal, l□a prins de zăbală ºi l□a oprit. Când s□a îndreptat spre mine, i□am dat una cu biciul peste ochi ºi striga cât îl þinea gura. În clipa următoare am biciuit calul, care a

rupt□o la fugã. Rusul a rãmas vâicãrindu□se, iar eu am alergat calul cât mai tare, de teamã cã poate rusul are pistol ºi trage dupã mine. Nu s□a mai întâmplat nimic ºi am ajuns cu bine acasã, unde mã aºteptau sã vin cu porcul, sã facã fripturã. Gãzduirea acestor germani s□a desfãºurat normal, ei nefiind pretenþioºi ºi fãcându□ºi singuri menajul. Maria pregãtea masa, care era compusã mai mult din conserve ºi semipreparate. Tot Maria spãla lenjeria. Am observat destulã armonie între ei ºi cel care avea iniþiativa, Arno. Când veneau Ciupalã ºi Enãchescu, cu el discutau mai mult în limba germanã ºi, astfel, eu nu ºtiam niciodatã ce discutã. Maria încerca sã vorbeascã cu mine în limba ei, ea spunând obiectelor în limba germanã, iar eu repetam, apoi pronunþam în românã ºi ea repeta. Ceilalþi citeau, fumau sau jucau cãrþi. La o sãptãmânã dupã sosirea lor sunt anunþat de vechiul meu prieten, Pitaru, sã mã duc în acea searã în parcul din faþa Prefecturii, acolo voi fi aºteptat de o tânãrã studentã, pe care o cunoºteam mai de mult din cãminul studentelor, unde mergeam mereu. Duceam acolo pachete cu alimente ºi medicamente pentru deþinuþii politici, legionari, ce se aflau la spitalul închisorii din Braºov. Pe atunci, la spital era Radu Gyr. Studentele puteau preda cu mai multã uºurinþã aceste pachete. Întâlnirea a avut loc seara. Când am ajuns, eram aºteptat. Dupã salut, fata îmi comunicã cã mai încolo, pe o bancã, se aflã un ofiþer german rãnit ºi cã trebuie sã□l iau, sã□l duc la ceilalþi, apoi ne□am apropiat de o bancã, unde era rãnitul. L□am luat în primire. Studenta ne□a pãrãsit, iar eu, împreunã cu ofiþerul, am plecat. El era civil îmbrãcat. M□a luat la braþ ºi, sprijinindu□se de mine, am plecat. Vorbea bine româneºte. Mi□a spus cã este locotenent SS, îl cheamã Horst ºi cã, cu câteva zile în urmã, a fost paraºutat ºi la aterizare ºi□a luxat piciorul ºi acum trebuie sã stea undeva pânã îºi vindecã piciorul. Eu i□am explicat cã acolo unde□l duc mai sunt ºi alþi ofiþeri germani ºi sper cã se va simþi bine. ªi aºa, tot vorbind, am ajuns la tramvai, cu care am mers pânã în Dârste. De acolo, din nou pe jos, pânã la

Timiºul de Jos. Când am sosit, era foarte obosit. Toþi ceilalþi au coborât în hol ºi l□au luat în braþe, apoi eu m□am retras în camera mea. În zilele urmãtoare am avut multe discuþii cu el. Era sas din Hãlchiu ºi am rãmas cu impresia cã a acceptat sã fie paraºutat ca sã se întoarcã acasã. Într□una din zile am dus o scrisoare mamei lui, care, la aflarea veºtii cã trãieºte ºi cã e pe aproape, mã îmbrãþiºa pe mine în locul lui. Aceºti ofiþeri suportau foarte greu domiciliul obligatoriu, dar îl acceptau mai bine decât prizonieratul. Greul a fost pe capul meu. Du□le de mâncare, fii mereu cu ochii în toate pãrþile, sã nu îi descopere cineva. Ar fi fost fatal pentru ei, dar ºi pentru mine.

În luna februarie, unchiul meu, care era la Poliþie, m□a anunþat cã se pregãtesc mari razii în zonã pentru depistarea celor care nu au fost încã arestaþi, a dezertorilor. ªi, de asemenea, se bãnuieºte cã prin casele saºilor s□ar adãposti ceva nemþi. L□am informat imediat pe Ciupalã, acesta, la rândul lui, pe germani. Când am venit acasã de la serviciu am gãsit casa goalã. Ciupalã îi mutase în altã parte. Nu am întrebat nimic, nu voiam sã par curios. Dupã vreo doi ani m□am pomenit la mine la serviciu cu fostul ºofer a lui Kilinger. Am rãmas surprins. El mi□a spus de toþi cã sunt în RFG ºi sunt bine. De atunci nu mai ºtiu nimic de ei ºi nici nu am cãutat sã aflu.

ÎNCEPUTUL CALVARULUI

1945 este anul care îmi va schimba viaþa complet. La 23 de ani am intrat definitiv într□o luptã pe viaþã ºi pe moarte, fiind urmãrit, arestat ºi persecutat pânã la bãtrâneþe. Suferinþele s-au þinut lanþ, suferinþe care se vor rãsfrânge ºi asupra familiei. Nu aº putea spune cã am cãutat înadins suferinþa, dar cred cã ea m-a îndrãgit aºa de mult, cã nu m□a mai lãsat sã□mi trag sufletul. Am avut impresia, de□a lungul anilor, cã fac parte din oastea unei forþe nevãzute, de undeva din afara acestei lumi. Nu am luat nimic în tragic. Tot timpul eram împãcat cu hazardul. Nu m-am revoltat; am primit suferinþa ca pe ceva de laDumnezeu. Ziceam cã eu sunt prea tânãr ca sã fi fãcut pãcate grele pentru care trebuie sã plãtesc, iar dacã o fi având neamul nostru pãcate, trebuie sã plãteascã cineva pentru el.

În luna februarie, comuniºtii º□au înteþit atacurile împotriva Guvernului Rãdescu ºi a partidelor politice conduse de Maniu ºi Brãtianu. Au încheiat o serie de alianþe cu Frontul Plugarilor, cu Madosz-ul ºi, ce a fost mai trist, s□au format dizidenþe în rândul Partidului Naþional Þãrãnesc, gruparea Anton Alexandrescu, iar la liberali cea a lui Gheorghe Tãtãrescu ºi Bejan, cu care comuniºtii vor forma guvernul lor, sub conducerea lui Groza. În aceastã luptã noi nu am stat inactivi, mai ales cã eram mereu provocaþi de comuniºtii din fabricã. Au pus la cale un plan: sã vinã cu ajutoare de la alte întreprinderi sã ne lichideze, aºa cum au fãcut cu cei de la Metrom. Ei au discutat problema în Comitetul Judeþean ºi Motronea, care era

prim□secretar, i□a transmis lui Pitaru, pe care îl ocrotea, ca să nu fie arestat. Ne sfătuia să ne supunem sindicatelor dominate de ei, lucru pe care noi nu l□am acceptat, bineînþeles, cu consimþământul lui Pitaru, care era sfătuitorul nostru. Deci, am trecut ºi noi la pregătiri. Eu, în calitate de reprezentant sindical al tineretului, am adus la cunoºtinþa tinerilor cele ce se pun la cale contra noastră ºi am cerut părerea lor. Cu toþii am fost de acord să ne opunem ºi să luptăm, în caz că vom fi atacaþi. Unora li s□au dat misiuni pe care le îndeplineau cu mult devotament. Comuniºtii erau supravegheaþi îndeaproape, chiar ºi prietenii lor. Zilnic ne informam de situaþie. Mă întâlneam zilnic cu Pitaru ºi□l þineam la curent cu atmosfera din fabrică. Am discutat cu Ciupală situaþia noastră ºi hotărârea de a rezista dacă vom fi atacaþi. De la el am primit câteva grenade ºi vreo zece cartuºe fumigene, cu care urma să producem panică. Toate acestea le□am introdus în fabrică ºi le păstram în dulapul meu de scule. Doar grenadele le□am plasat în curtea fabricii. În această acþiune aveam nevoie ºi de ajutorul altora, aºa că, împreună cu un alt coleg, am făcut o altă vizită la preºedintele P.N.Þ., Aron Suciu. Am fost primiþi cu multă amabilitate, am expus scopul vizitei. Ne□a ascultat cu bunăvoinþă, ne□a declarat că împărtăºeºte punctul nostru de vedere, dar cu ce să ne ajute, deoarace în rândul partidului nu se găsesc oameni dispuºi de sacrificiu. Partidul a fost organizat pe alte baze, democratice, de discuþii libere ºi care nu avea un sistem de subordonare a membrilor, fără o doctrină ideologică. În afară de programul electoral ºi regulile parlamentare nu se cerea nimic. Dl. Suciu era foarte dezamăgit de comportamentul comuniºtilor, pe care, spunea domnia sa, i□a ajutat foarte mult. Au fost adăpostiþi în Partidul Þărănesc. Când au fost trimiºi în judecată, avocaþii þărăniºti îi apărau. Se făceau intervenþii peste tot în favoarea lor. „ªi acum, iată□i, se folosesc de protecþia ruºilor ºi caută distrugerea noastră; nu au nici cea mai mică recunoºtinþă".

Cu evreii a fost ºi mai critic. „În timpul războiului, când erau

strânºi în lagãre de muncã ºi unii erau cãutaþi de Gestapo, noi riscam ºi îi adãposteam prin casele noastre, fãceam intervenþii la Poliþie ºi îi internam prin spitale, cã sunt bolnavi. Pe alþii îi solicitau unele întreprinderi, ca specialiºti. Am fãcut totul pentru ei ºi acum au îngroºat rândurile Partidului Comunist ºi lovesc în interesele neamului nostru, atacã pe oricine fãrã menajamente. Nu au scrupule. Încep sã îi înþeleg pe cei ce s□au ridicat contra lor".

În încheierea acestei vizite, dl. Suciu ne□a urat succes ºi curaj, apoi a scos din sertar un pistol de poºetã ºi l□a dat prietenului meu, spunând: „Þine acest pistol, poate îþi va folosi la ceva, eu tot nu mã mai pot ajuta de el". Înainte de a ne lua rãmas bun a dat un telefon d□lui Valer Roman, ºeful Partidului Naþional Liberal Braºov, spunându□i cã îi trimite doi tineri. Dl. Roman ne aºtepta în biroul sãu, ne□a strâns mâna ºi, oferindu□ne câte un scaun, ne□a cerut sã□i spunem ce necazuri ne aduc la dânsul. Am spus noi povestea noastrã cu sindicatul ºi despre ameninþarea comuniºtilor. S□a arãtat foarte îngrijorat de cele ce se petrec. Domnul era un om energic, dar ce folos! Partidul Liberal, la acea datã, era numai un simbol. Regele Carol l□a uzat. Dl. Roman ne□a oferit tot concursul moral. Face tot ce poate pentru noi. În acele zile erau mari demonstraþii politice în toatã þara, organizate de comuniºti împotriva generalului Rãdescu ºi a guvernului condus de el. Generalul nu avea un partid care sã□l susþinã prin mitinguri. Susþinerea lui se fãcea de oameni care îºi dãdeau seama de primejdie. În concluzie, dl. Roman ne recomandã sã fim alãturi de Rãdescu, aceasta fiind o singurã speranþã a noastrã. Domnia sa dã apoi un telefon unui general, care era comandantul Garnizoanei Braºov. Cred cã era vorba de generalul Solomon. Ne invitã sã mergem cu maºina la general. Acesta ne□a primit ºi am început, din nou, cu temerile noastre, la care generalul ne□a spus sã nu avem teamã, pentru cã armata este de partea noastrã ºi cã va sta de vorbã cu colonelul comandant militar al fabricii ºi îi va da ordin sã

întărească paza ºi să nu permită nimănui intrarea în fabrică. Dacă avem probleme, să luăm legătura cu comandantul militar din fabrică. Am plecat la aceºti oameni cu speranþa că vom fi ajutaþi, dar toþi aceºtia, în desfăºurarea evenimentelor ulterioare, s□au dovedit neputincioºi sau prudenþi.

La 13 februarie, în sala Aro din Bucureºti, generalul Rădescu a rostit un discurs, atacându□i pe comuniºti, demascându□le intenþiile. A caracterizat□o pe doamna Pauker, aºa cum era: o străinã de neamul nostru. În aceeaºi zi, comuniºtii au þinut o întrunire la Sala Scala, unde s□au produs încãierări. Discursul lui Rãdescu ne□a mai încurajat, dar bucuria s□a estompat foarte repede când am aflat cã la Bucureºti a sosit trimisul lui Stalin, Vîºinski. Toatã lumea a intrat în panicã, în afarã de comuniºti, care, din zi în zi, erau mai optimiºti. Noi strângeam rândurile ºi aºteptam ziua decisivã. Ziarele anunþau primirirea la Rege a lui Vîºinski. În public nu se cunoºtea scopul vizitei.

La 28 februarie, bomba: demisia generalului. A venit ca un trãsnet. Nu ne aºteptam ºi nu doream una ca asta. Regele îl însãrcineazã pe Groza cu formarea guvernului, un personaj controversat, impus de ruºi. Pânã în ziua formării guvernului strãzile vuiau: „Vrem Guvern democrat! Îl vrem pe Groza prim□ministru!”.

La 6 martie 1945 este format Guvernul lui Groza, din comuniºti, Frontul Plugarilor, dizidenþi ai partidelor istorice ºi un fost legionar la Culte, popa Burducea, „când cu steaua, când cu crucea”.

Pe data de 5 martie, dimineaþa, comuniºtii fiind siguri de victorie, au trecut la lichidarea rezistenþei în întreprinderi, sub diverse forme. La Fabrica Voina, eu ºi colegul meu, Eugen, de cum am venit la lucru, am fost supravegheaþi de câþiva indivizi, în frunte cu maistrul Horotan, o lichea care nici nu era membru de partid, dar se temea, pentru cã fãcuse, în timpul rãzboiului, pe agentul de poliþie printre muncitori. În jurul orei 9.00 a venit la mine cu încã câþiva ºi mi□a spus cã trebuie sã

deschid dulapul, ca sã□mi facã percheziþie. Am refuzat ºi ei s□au dus la director ca sã□i cearã aprobare. ªi directorul i□a refuzat. S□au reîntors ºi se tot sfãtuiau ca sã încerce cu forþa. Nu ºtiau cum vor reacþiona ceilalþi muncitori. În cele din urmã, s□au retras. Eu am profitat de lipsa lor ºi am mers la director, care era de partea noastrã, dar, în schimb, se vedea într□o mare încurcãturã. Dacã nu le dã aprobare îl vor acuza cã el a pus totul la cale; dacã le dã □ ce facem noi? În jurul orei unu au venit cu aprobarea de la director. Am deschis dulapul ºi am luat din el un proiectil fumigen, l□am izbit de beton. Acesta a fãcut explozie, a rãspândit un fum negru înecãcios. „Amicii" care au venit la percheziþie s□au speriat ºi au rupt□o la fugã. Împreunã cu prietenul meu, Gugu, am înaintat prin norul de fum la uºa de ieºire din secþie ºi ne□am îndreptat spre santinela care era sus, pe un podium. I□am spus cã trebuie sã sãrim gardul, cã ne atacã comuniºtii. Acesta le□a tras o înjurãturã ºi ne□a dat voie sã urcãm scara, la el, ºi de acolo am sãrit în câmp. Am alergat mult ca sã ne pierdem urma, apoi am mers la Sãcele ºi de acolo la Timiº. Felul cum am pãrãsit uzina nu a fost observat ºi, de aceea, ne□au tot cãutat prin uzinã.

Pe Gugu l□am lãsat la Timiº ºi m□am întors la Sãcele, la Matache Anghel, ca sã□l anunþe pe Pitaru sã vinã sã□i spun cele întâmplate. Anghel m□a oprit acolo de teamã sã nu fiu reperat de poliþie pe drum. Gugu era singur la Timiº ºi tot în pericol. Noroc cã nu s□a întâmplat nimic. A doua zi dimineaþa am mers dupã Gugu. El a plecat în oraº, iar eu □ la Anghel, ca sã□l întâlnesc pe Pitaru, care venise ºi mã aºtepta. Am plecat împreunã la Sãcele, la niºte camarazi, care urmau sã ne gãzduiascã. Pe drum i□am povestit ce s□a întâmplat ºi de□odatã se opreºte ºi mã întreabã: „Unde□i Gugu?". „Pãi, s□a dus în oraº"... „Dacã□l arestează Poliþia, ce facem?". Era sã mã strângã de gât. Ne□am continuat drumul în tãcere. Am ajuns unde trebuia. S□a aranjat gãzduirea ºi ne□am înapoiat la Anghel. Venise ºi Gugu, totul a ieºit cu bine.

Calvarul începuse. Poliþia ne cãuta, bani nu aveam. Trebuia sã trãim din mila altora. Cât va dura, vom putea oare noi rezista? Dupã câteva zile Gugu nu a mai putut suporta viaþa de fugar ºi a plecat la Reºiþa. Acolo avea un unchi care i□a fãcut rost de lucru. Eu am rãmas cu Pitaru, Anghel ºi Ciupalã, Galea ºi cu alþii, care erau în situaþia mea. Fusesem prea mult amestecat în diverse probleme ºi ºefii mei nu ar fi vrut sã mi se întâmple ceva, sã fiu arestat ºi sã nu rezist la torturi sau sã vorbesc ce nu trebuie. Dupã plecarea lui Gugu eu am mai continuat sã merg la gazdele noastre din Satu□Lung, de astã datã cu unii camarazi paraºutaþi, din Germania. Frontul se apropia de sfârºit ºi cât mai mulþi erau trimiºi în þarã. Nemþii îi trimiteau ca sã organizeze acte de sabotaj în spatele frontului, dar care cum ajungea pe sol românesc îºi îngropa paraºuta ºi armamentul, apoi lua legãtura cu cei din þarã ºi primeau îmbrãcãminte militarã sau civilã ºi erau gãzduiþi pe unde se putea, în vederea terminãrii rãzboiului. Se credea cã o sã se gãseascã o modalitate ca toþi aceºti oameni sã intre în viaþa normalã Printr□un amic þineam legãtura cu casa ºi cu fabrica.

Într□una din zile mã anunþã cã a sosit tata ºi e la unchiul Petre. Am plecat, spre searã, sã□l întâlnesc. Nu□l mai vãzusem din septembrie 1940 ºi acum eram în martie 1945. Tata abia venise de la Budapesta, unde fusese în lagãr, din 1942. Revederea a fost emoþionantã. Tata scãpase de închisoare, iar eu eram cãutat sã fiu dus la închisoare. Soþia unchiului a pus masa ºi ne□a omenit cum se cuvine, dar, când ne simþeam mai bine, a bãtut cineva la uºã. Am deschis eu ºi în uºã apare ºeful Postului de Jandarmi Timiº ºi un civil. I□am poftit înãuntru ºi ºefului i□am oferit un scaun lângã mine. L□am servit cu vin ºi, dupã ce a bãut câteva pahare, scoate din porthart un mandat de arestare ºi îmi spune: „Îl caut pe Salcã Alexandru”, la care îi rãspund foarte degajat: „Aici nu locuieºte nimeni cu acest nume”. ªeful întoarce mandatul ºi scrie „Necunoscut la adresã”. El mã cunoºtea, dar nu□mi ºtia numele. Credea cã sunt fiul ºi nu nepotul unchiului. Imediat

dupã plecarea lui am plecat ºi eu. Am dormit la un vecin. Cu tata am stat doar 2□3 ore ºi a trebuit sã ne despãrþim. A rãmas foarte mâhnit. Nu m□a certat, nu mi□a zis nimic; se vedea cã suferã. ªi eu eram trist.

Întors la Sãcele, am intrat la Anghel. El locuia la d□na Papp, o femeie de o bunãtate rarã. Pe foarte mulþi dintre ai noºtri i□a ajutat. Eu pãream mai mult un copil. Mã mai vãzuse, dar acum, în urma întâlnirii cu tata, eram rãvãºit, nelimiºtit. M□a întrebat ce s□a întâmplat, iar eu i□am spus cã a venit tata la mine ºi ce primire i□am fãcut... „Lasã, nu fi supãrat! Vei rãmâne la noi pânã se va alege ceva, cã n□o sã þie o veºnicie toate astea”. Aºa am rãmas la aceastã familie de unguri foarte cumsecade: nenea Andrei, la vreo 50 de ani, iar doamna la vreo 38 de de ani. Aveau o fetiþã de 10□12 ani, elevã la o ºcoalã catolicã din Braºov, care stãtea la internat. Nenea Andrei avea cai, ca oricare ungur care se respectã, ºi lucra la fabrica Astra, cu cãruþa. Doamna se ocupa de gospodãrie. În câmp aveau pãmânt. Casa lor a fost întotdeauna deschisã pentru noi. Avea o intrare principalã, apoi curtea cu grajduri, magazii, o ºurã mare ºi grãdinã, care mergea pânã în câmp. Din câmp se intra în grãdinã ºi nu erai vãzut de nimeni. Toþi ai noºtri foloseau aceastã intrare. Mulþi veneau ºi noaptea. Intrau prin grãdinã, se culcau în ºurã, pe fân, ºi apãreau dimineaþa cu mesajele lor. Aici s□a desfãºurat o activitate extraordinarã, îndrumatã de cel mai modest om pe care l□am întâlnit, Anghel, ºi care era de o bunãtate nemaiîntâlnitã. Anghel a jertfit totul, veniturile lui, timpul lui liber ºi, în cele din urmã, viaþa la închisoarea Aiud, toate le-a dat crezului sãu legionar. Deci, am rãmas la doamna Papp. De la început m□a prevenit cã voi fi ca ºi copilul lor ºi sã nu mã simt jenat. Sigur cã în douã□trei zile m□am orientat ºi am gãsit modalitatea de a mã face folositor. Am început ca dimineaþa sã□l ajut pe nenea Andrei sã□ºi pregãteascã caii ºi cãruþa, apoi scoteam bãlegarul din grajd, dam apã la vacã, fãceam toate treburile gospodãreºti. În martie ºi aprilie i□am ajutat la muncile

agricole, la câmp. Ei aveau mult teren arabil ºi de cosit. Am considerat cã aºa îmi pot recompensa cheltuielile cu gãzduirea. La puþin timp dupã intrarea mea în rândul celor urmãriþi de poliþie ºi dupã arestarea legionalilor ºi soldaþilor germani de pe Muntele Postãvarul a fost arestat, pe o stradã din Braºov, Ciupalã Ion, de cãtre comisarul Smãrãndoiu, din Poliþia oraºului Ploieºti. Poliþiºtii fiind informaþi cã Ciupalã, care era din Ploieºti, ar fi la Braºov, au deplasat aici o brigadã condusã de Smãrãndoiu, care l□a recunoscut ºi l□au transportat la Ploieºti, în mare secret. Acolo a fost supus interogatoriilor care nu au avut succes ºi atunci au folosit tortura. Cum nici aceasta nu ºi□a atins scopul, Smãrãndoiu a aplicat o tehnicã specialã. L□a dezbrãcat, i□a turnat benzinã pe picioare ºi i□a dat foc. Chinurile au fost groaznice. Ciupalã a leºinat ºi când s□a trezit era la un spital din Ploieºti, cu picioarele bandajate de la genunchi în jos, muºchii de la tãlpile picioarelor arºi pânã la os, gambele arse. Medicii au fãcut tot ce a depins de ºtiinþa lor, dar omul a rãmas toatã viaþa infirm. Unul din medici a anunþat□o pe mãtuºa lui de cele întâmplate, Ionescu Alexandrina, din Ploieºti, proprietara uni croitorii de femei. La rândul ei, mãtuºa, care avea ºi un atelier de tricotaje pentru femei în Sãcele, venea des la Sãcele, eu fiind legãtura d□nei cu Ciupalã. Când a venit mi□a spus totul ºi eu am transmis mai sus.

Pierderea lui Ciupalã a fost foarte grea. La plecarea lui în Germania, în 1941, a lãsat acasã soþia ºi un copil, pe care nu a apucat sã□i mai vadã. Era un luptãtor încercat. A luat parte la echipa de rezervã care l□a pedepsit pe Armand Cãlinescu. Judecat în 1945, cu cei din Ciucaº ºi Postãvarul, a fost condamnat de colonelul Ghica, preºedintele Tribunalului Militar Braºov, la 15 ani muncã silnicã. Aºa urmãrit cum eram, nu m□am putut abþine sã nu merg la proces. L□am vãzut; avea acelaºi zâmbet ca întotdeauna, aceeaºi liniºte interioarã. Ne□am salutat din priviri, apoi a dus un deget la gurã ºi s□a întors cãtre cãlãii ce îi pregãteau surghiunul.

Cum eram cãutat de Poliþie, nu prea mã puteam deplasa.

Îmi făcusem un buletin de identitate pe numele de Stan Andrei. Nu mă deranja atât poliþia, cât cunoscuþii care puteau da informaþii, căci în cazul grenadelor am fost trădaþi de unul dintre ai noºtri, Viscăreanu Ion.

Dupã preluarea puterii de către Guvernul Groza, comuniºtii au preluat Ministerul de Interne ºi au trecut la înlocuirea vechilor comisari cu de□ai lor. Aceºtia erau mai zeloºi ºi au trecut la urmărirea tuturor celor declaraþi de ei duºmani. Legionarii erau în capul listei. S□a trecut la epurări în întreprinderi ºi instituþii. Pe data de 1 aprilie 1945 ºi numele meu a apărut pe lista de epurare din întreprindere. Această epurare îmi va aduce mari neplăceri, atât mie cât ºi celorlalþi, deoarece nimeni nu a mai vrut să ne angajeze. Mulþi au ajuns să□ºi vândă ce mai aveau sau să lucreze cu ziua pe unde puteau ca să□ºi poată întreþine familia. Comuniºtii recurgeau la toate mijloacele pentru a îngenunchia poporul. Toată lumea, care nu era cu ei sau nu se prefăcea că este cu ei, era lovită fără milă. În casa lui Anghel, ajutorul pentru cei surghiuniþi ºi pentru familiile lor funcþiona din plin. În Săcele au fost destui camarazi ºi oameni de bine care au contribuit la ameliorarea suferinþelor cu ce au putut: cu bani, alimente, îmbrăcăminte, adăpost ºi locuri de muncă. Numai că numărul celo nevoiaºi creºtea mereu ºi tot mai greu se putea face faþă ajutorării lor. Războiul se apropia de sfârºit, apăreau probleme noi. Circulau tot felul de temeri, de zvonuri, nimeni nu îºi putea imagina cum va arăta lumea după război. Se vântura ideea că americanii ºi ruºii se vor bate. La acea dată era de neconceput pentru omul obiºnuit să creadă că jumătate din Europa va fi lăsată la cheremul ruºilor. Aceasta ar fi o crimă, se spunea. Americanii sunt un popor care iubesc libertatea ºi luptă pentru restabilirea drepturilor popoarelor la libertate. Dar toate s□au dovedit vorbe goale. Prinºi de acest curent ºi neavând informaþii, aºteptam ºi noi încăierarea dintre aliaþi. În consecinþă, făceam pregătiri, aveau loc ºedinþe restrânse cu oamenii de încredere. Se culegeau informaþii, se stabileau legături cu alþi oameni

politici, cu armata care nu era comunizatã ºi se aºtepta ca la terminarea rãzboiului sã fie epuratã. Multe s□au vãzut în acele zile: cetãþeni disperaþi, dar ºi unii, care, peste noapte, deveneau oameni ai regimului. Îi vedeai în diferite funcþii, ei, care, cu câteva zile mai înainte erau patrioþi, acum îi vedeai cum îl preamãresc pe marele Stalin, parcã ar fi fost formaþi la ºcoala lui. Nulitãþile ºi lichelele au fost puse în drepturi.

Prin luna aprilie îmi spune Anghel cã vom face o excursie, sã mã pregãtesc. Alte amãnunte nu mi□a furnizat. La douã□trei zile, când a fost plecarea, a venit ºi Dinescu, ºi el cãutat de Poliþie, sã fie dus în lagãr, dar l□au scãpat ºi acum trãia pe unde putea. Am pregãtit rucsacurile, am luat pãturi ºi de dimineaþã am plecat. Am urcat în Piatra Mare, apoi, de acolo, pe fosta graniþã am luat□o spre Ciucaº. Dupã□amiazã am ajuns într□o poianã destul de mare, acolo am oprit ºi Anghel ne□a spus cã vom rãmâne aici peste noapte. Am adunat lemne pânã la cãderea serii ºi apoi Anghel le□a aranjat în formã de cruce ºi am fãcut focul. Abia acum ne□a spus Anghel scopul excursiei noastre. În acea noapte sau în urmãtoarea urmau sã fie paraºutaþi mai mulþi legionari aduºi din Germania, ca sã nu□i prindã acolo prãbuºirea frontului. Focul era semn de recunoaºtere al locului de paraºutare. Am stat douã nopþi, dar nu a venit nimeni. Au fost trimise echipe ºi în alte zone ale Munþilor Carpaþi. Nu ºtiu dacã acolo a venit cineva sau nu. Se apropia luna mai. Comuniºtii fãceau pregãtiri pentru sãrbãtorirea primului 1 Mai liber, cum spunea propaganda oficialã. Sindicatele erau numite cureaua de transmisie, au fost mobilizate pentru acest scop. Nu m□am putut rãbda ºi am venit în Braºov pe Dealul Melcilor ºi de acolo am urmãrit, împreunã cu alþi prieteni, desfãºurarea demonstraþiei. Veneau muncitorii de la fabricile Astra, Metrom, Ciment, Bere, Voina, IAR în coloane cu steaguri roºii ºi tricolore. Un rând din faþã purta niºte tablouri mari cu cei patru „pãrinþi ai omenirii”, iar în rândul doi erau tablouri mai mici cu Ana Pauker, Gheorghiu-Dej, Groza, Teohari Georgescu,

Bodnãraº, Luca, Chiºinevschi, Chivu Stoica ºi Apostol. Aceºtia erau reprezentanþii clasei muncitoare □ dacã erau sau nu, aceasta□i altã poveste. O mulþime de lozinci, unele începeau cu „Trãiascã marele Stalin!”, altele „Jos duºmanii poporului” ºi jos unii, jos alþii, toatã lumea „jos!”, numai „Stalin ºi poporul rus, care□n lume pacea au adus”. Nu era o reafirmare a drepturilor ºi libertãþilor muncitorilor, ci aprobarea ocupaþiei ruseºti a þãrii noastre, condamnarea tuturor cã am îndrãznit sã ne luãm înapoi Basarabia. Era ca ºi în povestea cu lupul ºi mielul: oricum o dai, tot vinovat eºti ºi trebuie sã te ocup. Apoi, voi intelectualii, veþi plãti scump îndrãzneala de a spune adevãrul ºi de a nu vã fi þinut gura. Coloanele acestea se îndreptau, fiind bine strãjuite pe margini de activiºti, ca nu cumva sã□i treacã vreunuia prin cap sã fugã acasã sau sã abandoneze vreun sfânt sau vreun popor, cum le zicea lumea. Muncitorii trebuiau duºi pânã în faþa tribunei, unde noii stãpâni, aºteptau sã fie salutaþi. Când au ajuns coloanele aproape de centru, am plecat la treburile mele.

Prietenul Gugu era la Reºiþa ºi îmi scria sã merg ºi eu acolo, deoarece acolo se simþea strãin ºi spunea cã nu are prieteni. Poate cã în doi ar fi mai uºor. Se temea sã vinã la Braºov, pentru cã înainte de plecare mai fãcusem o ispravã. La nunta maistrului nostru, Vlase, naº fiind Pãtru Victor, alt susþinãtor de□al nostru, ne□am hotãrât ca în timpul serii, dupã ce se întunecã, sã mergem ºi noi la nuntã. Nu am luat în calcul riscurile. Zis ºi fãcut. Am apãrut în casa în care se þinea nunta. Am prezentat ºi noi felicitãrile ºi ne□am retras la capãtul mesei, lângã uºa de ieºire. Printre nuntaºi am vãzut unele persoane suspecte. Ni s□a adus mâncare ºi vin. În timp ce mâncam eram cu ochii în patru. Îi vedeam pe unii cã se agitau, mai ales pe Mucºariu, un comunist mai vechi. Când am observat cã vrea sã se ridice ºi sã vinã la noi, ne□am ridicat, am mulþumit de ospãþ ºi am ieºit. Eu aveam un pistol de calibrul 9, cu butoi. Era încãrcat. La intrarea în casã, l□am lãsat afarã, lângã o magazie. Când am ieºit cu Gugu în stradã l□am luat.

Mucºariu ºi încã doi□trei au venit dupã noi, strigând sã ne oprim. Am tras un foc de revolver în sus. Când au auzit împuºcãtura, þipau cât îi lua gura ºi se îmbrânceau unii pe alþii pe uºa de la intrare. Cei care se uitau pe geamuri au dispãrut ºi ei. Am rãmas singuri. Am mers undeva în apropiere ºi ne□am culcat. A doua zi Gugu a plecat, iar eu am dat pistolul unchiului meu, care era la Poliþie. Îmi era teamã sã nu fac ceva necugetat.

La 9 mai s□a terminat rãzboiul. Era multã veselie. Numeni nu iubeºte rãzboiul. Oamenii au fost fãcuþi sã trãiascã în pace unii cu alþii, dar setea de putere ºi de glorie îi mânã la rãzboi. Toþi îi aºteptau pe cei dragi ca sã revinã la rosturile lor. Din învinºi nu a mai rãmas nimic, doar convoaie de oameni nebãrbieriþi, murdari, zdrenþuroºi ºi apatici care înaintau undeva spre Rãsãrit, escortaþi de mujicul rus cu balalaica lui în faþã ºi cu degetul pe trãgaci, gata sã te rãpunã dacã te apropiai sã□i dai unuia din nenorociþi o canã de apã. Trenurile treceau unul dupã altul cu aceºti nefericiþi care au avut nenorocul sã se nascã în Germania. Revanºa era luatã din plin. Printre aceºtia am vãzut ºi unii cu ochii oblici ºi care nu aduceau a nemþi. Aceºtia erau straºnic pãziþi, încuiaþi în vagoane de vite. Mai târziu am aflat cã erau ruºi din armata generalului Vlasov, un ucrainean care a luptat alãturi de nemþi pentru independenþa þãrii sale. Se vorbea cã englezii au predat, ca plocon, pe cei capturaþi în zona lor de luptã, lui Stalin ºi acesta pe toþi i□a ucis, ca trãdãtori. Învingãtorii o þineau numai în petreceri. Fãceau planuri de viitor, cum, când ºi unde vor fi spânzurate victimele, cine va face funiile ºi câte altele. Pânã la urmã, au gãsit ºi tribunal, ºi acuzatori, motive cu grãmada. Au fãcut ºi o lege ºi totul s□a aranjat.

Numai victimele alergau speriate în cãutarea unui loc de refugiu. La noi, comuniºtii revendicau pentru ei succesele armatei, fãceau declaraþii, amenințau ºi trãgeau foloasele. Legionarii erau vinovaþi de toate dezastrele. Ei au dus rãzboiul contra fratelui cel mare, dar nu spuneau cã aceeaºi armatã din

Răsărit a mers în Apus. Legionarii erau acuzaþi de pogromul de la Iaºi. Nu suflau o vorbă, că în acel timp unii din ei erau plecaþi în Germania, alþii erau prin puºcării ºi unii în lagărul de la Sărata. Cei care erau pe front erau aºa de bine supravegheaþi ºi li se încredinþau misiuni, numai în linia întâi; nu aveau nici o misiune de comandă. Iar, cei demobilizaþi, la terminarea războiului, erau imediat luaþi în urmărire de Poliþie. Unii au fost trimiºi în lagăre, alþii au fugit. Dintre cei fugiþi au venit la Anghel doi oameni liniºtiþi, Gusan ºi Dinescu, amândoi cu frica lui Dumnezeu, mai ales Gusan, un greco-catolic practicant. Problema găzduirii se complica prin durata ei. Trebuiau găsite soluþii, cea mai la îndemână fiind să găsim un loc în pădurile din apropiere. S□a găsit acest loc în apropierea cascadei Tamina, la Timiºul de Sus, pe o vale neumblată. Am mers acolo. Cu Gusan, Dinescu ºi Matache am făcut un cort, unde am rămas noi trei. Matache a coborât. Aceasta s□a întâmplat la sfârºitul lunii mai 1945. Aveam la noi alimente, 3 topoare ºi un fierăstrău. Prima noastră grijă a fost să cercetăm zona, să ne asigurăm dacă nu ne urmăreºte cineva. La 1,5 km de cortul nostru era o stână. Am intrat în vorbă cu baciul care era aici cu toată familia. Îl chema Ilie, era de prin părþile Sibiului. Oile erau ale lui. Aici arendase păºunea. S□a dovedit a fi un român de nădejde. Ne vedeam aproape zilnic. Prin Anghel i□am procurat alimente ºi mălai, pentru că erau sătui de brânză. Le dădeam conserve ºi ei, în schimb, ne dădeau brânză. Ne□am împăcat foarte bine. Poate că în trecutul neamului nostru ciobanii au fost aceia care au dat ajutor haiducilor ºi au rămas cu acest obicei, de a fi alături de cei ce, din diferite pricini, se adăpostesc prin munþi.

Nenea Ilie ºi□a dat seama că noi nu suntem niºte tăietori de lemne, aºa cum ne□am prezentat. Doamna Papp a aranjat cu pădurarul să marcheze mai multe lemne, aºa că noi mai tăiam buºteni de fag, îi curăþam ºi apoi dam pe coastă□n jos. La 3□4 km se afla Gara Timiºul de Sus, acolo mergeam numai când unul din noi trebuia să vină jos. Călătoria o făceam cu

trenul de marfã, pentru cã era mai sigur ºi nici nu ne trebuia bilet. Peste ºosea ºi râul Timiº, vizavi de garã, era tabãra ACT (Asociaþia Creºtinã a Tinerilor, YMCA, în englezã). Am cercetat□o. Nu era acolo decât o centralã telefonicã, nimic suspect. Mai sus, pe ºosea, se afla o mânãstire romano□catolicã ºi o capelã cu un preot. Acest lãcaº de rugãciune era sub protectorat american. Am fost de câteva ori acolo la sfânta liturghie, care se fãcea în latinã, iar predica în germanã. Cãlugãriþele erau germane. Prietenul Gusan se ducea în fiecare dimineaþã la sfânta liturghie, pânã când a devenit suspect ºi a trebuit sã renunþe. Dinescu era creºtin, cã aºa s□a nãscut. Apoi, numai animalele nu au credinþã, noi oamenii trebuie sã ne rugãm ºi sã avem dragoste pentru semenii noºtri ºi milã. Se închina la masã ºi mulþumea lui Dumnezeu pentru toate. Deci, dupã ce ne□am recunoscut vecinii, ne□am apucat de treburile noastre. Dimineaþa ne fierbeam ceai. Care se scula mai devreme fãcea focul, de obicei era Dinescu. El era fumãtor ºi când îºi aprindea þigara, aprindea ºi focul; Gusan mai puþin. El era ocupat cu rugãciunile sau da o fugã de 3 km la mânãstire. Mâncam toþi odatã ce aveam. Nu erau alimente din belºug, dar nici foame nu am fãcut. Cortul era pe malul unui pârâu cu apã rece ºi cristalinã, în el ne spãlam ºi tot în acel pârâu ne spãlam rufele. În zilele frumoase eram prin pãdure. Timpul trecea repede, dar în zilele ploioase stãteam în cort, mai vorbeam, mai încercam sã dormim. Ne supãra vremea ploioasã, deoarece era ºi frig ºi nu se putea face foc.

Dupã□amiezele ne mai duceam la nenea Ilie, stam de vorbã, asistam cum fãcea telemeaua. Ne fãcea ºi nouã urdã ºi jintiþã. Eu, uneori, rãmâneam peste noapte la stânã. Dormeam în cãruþa lui Ilie, pe fân. Eram mai tânãr decât camarazii mei cu 10□12 ani ºi nenea Ilie mã simpatiza ºi mã oprea la stânã.

În pãdure, dimineþile erau o adevãratã încântare. De cum apãreau zorile, nu se mai putea dormi. În preajma cortului erau zeci de pãsãrele care cântau cele mai minunate triluri, un concert extraordinar, care dura pânã în jurul orei 7.00, apoi

înceta, deoarece se răspândeau prin pădure în căutare de hranã. Noi, în cort, stãteam nemiºcaþi ºi ne minunam de acest cor. Nu vroiam sã le deranjãm. Le vedeam cum aleargã în toate pãrþile, pline de viaþã, scotând acele triluri minunate.

Zilele treceau cam monotone, nu prea se deosebeau unele de altele. Seara, în faþa cortului vorbeam de toate. În concepþii ne potriveam, cu mici diferenþe. Eu, fiind mai tânãr, mai visãtor □ ceilalþi mai în vârstã, mai aproape de realitate. Credeam cã dacã rãzboiul s□a terminat, se va face pace ºi vom reveni din nou la ocupaþiile noastre. Aºteptam cu nerãbdare sã vinã duminica. De dimineaþã ne schimbam, ne bãrbieream ºi apoi coboram în jos, pânã la drum, în marginea poienii. În jurul orei 10.00 sosea cãruþa d□lui Andras cu Anghel, Galea, Pitaru, Petricã, Nicu ºi cu alþi 2□3 de fiecare datã. Ne bucuram mult. Petreceam ziua împreunã, mâncam împreunã, iar ei ne aduceau alimente. Duminica mai primeam ºi noi veºti de ce se mai întâmplã în lume. Era aºa de plãcutã întâlnirea. La despãrþire rãmâneam cu un gol. Comentam pânã noaptea târziu veºtile ºi impresiile în cortul nostru, în întuneric. În aceastã vãgãunã, unde eram noaptea, se lãsa un întuneric de mormânt. Totuºi, vizita ºi ajutorul camarazilor ne dãdea speranþã ºi convingerea cã nu suntem singuri în aceastã lume.

ªederea noastrã aici a durat trei luni. Prin luna iulie, dl. Andrei a cosit multã iarbã mai jos de tabãra A.C.T. Dimineaþã veneam ºi noi la uscat fânul. Aproape o lunã am ajutat la fân. Doamna Papp venea cu mâncare la noi, pentru cã lucram. Nimãnui nu□i trecea prin cap cã noi am fi urmãriþi de poliþie. Duminica, ca de obicei, veneau vizitatorii, care ºi ei erau cãutaþi de poliþie. Dupã ce am întors fânul, stam împreunã cu familia d□lui Andrei la masã, pe iarbã. Mai râdeam, mai vorbeam. Prietenul Gusan se întreþinea cu Petricã despre religie. Eram cu toþii dezbrãcaþi de cãmãºi, fãceam plajã. Gusan avea o cãmaºã albã frumoasã, fãcutã din paraºutele celor veniþi din Germania, cã doar nu era sã le lãsãm îngropate. Am fãcut cãmãºi din ele ºi din sfori □ cravate. Era o mãtase naturalã. El

îºi spãlase cãmaºa ºi o întinse pe iarbã, sã se usuce, mai departe de noi. Acolo pãºteau niºte vaci, iar eu am observat cum din gura unei vaci atârna o mânecã de cãmaºã. Mã ridic repede, dau fuga, prind mâneca, trag ºi iese o bucatã de spate, gulerul ºi mâneca. Mã întorc la Gusan ºi îi zic: „Þi□a mâncat vaca cãmaºa", ºi m□a apucat râsul. Au râs ºi ceilalþi. Gusan a fost foarte afectat. S□a supãrat rãu pe mine. Era prima datã când îl supãram. Râsul meu nu a fost potrivit ºi a fost ºi molipsitor.

Pe la sfârºitul lunii august, am observat cã suntem filaþi, cã cineva, în lipsa noastrã, a umblat în cort. Nu a luat nimic, poate numai a vrut sã ºtie ce avem. Apoi, nenea Ilie a fost întrebat ce facem noi pe acolo. În consecinþã, am pãrãsit cortul ºi dormeam la stânã. Aici nu putea veni nimeni fãrã sã nu□l întâmpine câinii. Ilie fãcea pregãtiri de plecare la Sibiu, iar noi am coborât. Fiecare am mers unde am putut, eu la d□na Papp. Am mai ajutat la câmp, apoi cu banii de la Anghel am început, cu Dinescu ºi Oprea, alþi doi fugari, sã facem comerþ. Nu ne pricepeam noi la comerþ, dar primul drum l□am fãcut la Reghin, de unde am cumpãrat brânzã, mezeluri ºi ºuncã. Le□am adus la Braºov ºi am câºtigat ceva. Am repetat de mai multe ori aceasta ºi câºtigam cât sã trãim. În Reghin am luat legãtura cu legionarii de acolo. Eu îi cunoºteam pe unii din refugiu. Reghinul a fost sub ocupaþie. Armatele în retragere au luat tot ce le□a cãzut în cale, armatele învingãtoare luând ºi ele ce au gãsit. ªi, totuºi, la numai ºase luni dupã terminarea rãzboiului, viaþa economicã era acolo înfloritoare. În restaurante se gãsea o masã la alegere; vinuri ºi rachiuri naturale. Pe piaþã, þãranii aduceau produse din belºug. Am întâlnit mulþi braºoveni care îºi aprovizionau prãvãliile de aici. Un numãr mare de mãcelãrii se ocupau cu prepararea mezelurilor. Dupã fiecare drum mergeam la bãieþii care locuiau pe strada Wilson nr. 8 (din str. Vasile Alecsandri, la stânga). Aci se mutase de curând Cãlin Aurel, cu soþia. El era ºeful cel mare. Tot aici erau Galea, Pitaru, Popa, Ion Baba, Radu ªutu,

unii veniþi din Germania. Când veneam, scãpam greu de aici. Cãlin mã folosea în diferite treburi. La Turcheº era adãpostit dl. Ion Protopopescu, profesor universitar, fost ministru legionar. Trebuia sã transmit unele mesaje sau sã aranjez câte o întâlnire. Pe strada Bisericii Române, aleea E, locuia o inginerã. Acolo mã trimitea sã întreb când va veni Prinþesa Ileana. Cãlin avea dese întrevederi cu Alteþa Sa, alteori mã trimitea la un telefon public ºi sunam casa unui general ºi întrebam dacã dl. Florian poate fi primit ºi la ce orã. Astfel, eram mai mult pe drumuri.

Cãtre sfârºitul lunii octombrie eram cu toþii la nr. 8 ºi soseºte un curier de la Bucureºti, care a fost introdus la Cãlin. Au stat de vorbã ºi mai târziu au venit împreunã la noi. Ne adusese o veste rea. Ne-a spus cã Nicolae Pãtraºcu a fost arestat. Aceastã ºtire ne-a lovit ca un trãsnet; nimeni nu a mai scos nici o vorbã. Apoi, curierul ºi-a luat rãmas bun de la noi, el plecând mai departe, la Cluj, cu vestea rea. El încerca sã ne îmbãrbãteze, spunându-ne cã Pãtraºcu a trecut prin multe încercãri ºi totdeauna a ieºit cu bine. Curierul a adus cu el niºte manifeste sau, mai bine zis, o circularã în care se preciza poziþia legionarilor faþã de comandantul ad interim Nicolae Pãtraºcu. Dupã câte îmi mai pot aminti, scria: „Camarazi, comandantul ad interim Nicolae Pãtraºcu a cãzut. Întreaga miºcare legionarã este alãturi de el”. Desigur, acesta este doar un scurt rezumat.

Dupã plecarea curierului, Cãlin m-a chemat ºi mi-a spus cã trebuie sã distribuim în oraº, în apropierea Poliþiei, a partidului ºi prin centru aceste circulare ºi cã s-a gândit la mine. Am luat o mânã de asemenea circulare ºi am plecat în oraº. Era searã, puteam merge liniºtit. M-am dus direct la sediul Comitetului Judeþean P.C.R. Acolo, în faþã, aºtepta maºina primului secretar. Avea geamul lãsat, aºa cã nu mi-a fost greu sã strecor înãuntru prima circularã. De acolo am mers în Piaþa Enescu, unde era sediul Poliþiei ºi am lãsat pe jos câteva. Am mai lãsat pe strãzile centrale ºi m-am întors

acasã, unde eram aºteptat de Cãlin. Dupã ce i□am spus ce am fãcut, el mi□a zis sã mã pregãtesc de drum, cã dimineaþa vom pleca. A doua zi, de dimineaþã, cu un camion de ocazie, am plecat spre Fãgãraº. Pe drum, eu trebuia ca în fiecare comunã sã arunc din aceste circulare. Ajunºi la Fãgãraº, am coborât ºi ne□am dus în colonia fabricii de cãrãmidã, unde l□am întâlnit pe Macovei, venit din Germania. El lucra aici ca muncitor, împreunã cu alþii. Dupã ce Cãlin l□a informat de cele întâmplate, am luat o gustare, dupã care eu am plecat mai departe, la Sibiu, pentru a duce o scrisoare cãtre ºeful organizaþiei sibiene, cu mai multe circulare. O a doua scrisoare a fost adresatã domniºoarei Boiu, cu misiunea de a pleca la Râmnicu Vâlcea. Pânã la Sibiu am mai lãsat prin sate o parte din circulare. Când am ajuns, am fost primit de ºef, un om foarte amabil, care nu era în conflict cu poliþia. I□am spus ce□i pe la Braºov. Mi□a spus sã trec a doua zi sã□mi dea un manifest pentru Cãlin. Domniºoara Boiu locuia chiar pe strada cu acelaºi nume (tatãl ei fusese profesor universitar ºi dupã ce a murit, în semn de respect strada pe care locuia în Braºov a primit numele lui). Am gãsit□o acasã, i□am dat scrisoarea ºi ce mai aveam. Am dat sã plec, dar îmi tot povestea ºi nu ºtiam cum sã mã descurc. Mai aveam sarcina de a□l cãuta pe fratele lui Pitaru. Acesta era învãþãtor în Sibiu ºi trebuia neapãrat sã□i duc veºti de la fratele lui ºi sã îmi comunice câte ceva în legãturã cu familia fratelui, care era la Rãºinari. Spre searã am reuºit sã ajung la familia Pitaru, care locuia în centru. Când am intrat în casã m□a impresionat frumuseþea lucrurilor. M□au primit cu multã amabilitate. Erau dornici sã afle veºti în legãturã cu fratele lui. Peste noapte am fost reþinut la ei, punându□mi la dispoziþie o camerã curatã, în care nu□mi venea ºapte-opt persoane într□o singurã încãpere. Îmi venea greu sã mã apropii de un pat cu plapumã, cu cearºafuri ca spuma. A doua zi am trecut pe la ºefu', dupã care m□am înapoiat la Braºov.

Arestarea lui Nicolae Pãtraºcu a produs emoþie ºi îngrijorare

pentru toþi legionarii. Ne temeam pentru sãnãtatea lui, pentru viaþa lui. El era trimisul lui Horia Sima ºi lucra în numele lui. Noi toþi eram subordonaþii comandantului ºi nu fãceam un secret din aceasta, dimpotrivã, ne afirmam ataºamentul. Sima era condamnat la moarte de cãtre Antonescu, iar noul regim ar fi dat mult sã punã mâna pe el. Între noi erau multe discuþii pe aceastã temã, fiecare spunând ceea ce crede: cã va fi predat ruºilor, cã va fi judecat înr□un mare proces ºi câte ºi mai câte pãreri. În schimb, nu am intuit□o pe cea care a urmat. Am plecat din nou la Reghin. Cei de acolo aflaserã nenorocirea ºi îmi cereau sã le dau amãnunte mai exacte. Le□am spus ºi eu ce se ºtie la Braºov. Aceeaºi nervozitate domnea ºi acolo. Întors la Braºov, am continuat sã stau la dispoziþia lui Cãlin. Ne□a trimis la locuinþa lui Petricã Baicu. Nu ºtiam ce are sã□mi comunice doamna, eu fiind doar o cãlãuzã. Ajunºi la poartã am sunat, dar nu ne□a rãspuns nimeni. Aºa cã am traversat strada. Acolo era o bancã, pe care ne□am aºezat ºi aºteptam. Dinspre partea dreaptã apare o trãsurã ºi din ea sare un comisar în uniformã, intrând repede în curte. Noi am rãmas înmãrmuriþi; nu ºtiam ce sã facem, sã plecãm sau sã stãm. În final, totuºi ne□am hotãrât sã stãm pe loc, sã vedem ce se întâmplã. Dupã vreo zece minute iese Baicu, urmat de comisar, ºi se urcã în trãsurã. Se întoarce cu faþa la noi ºi strigã „Sunt la Poliþie!”. El avea locul lui unde se ascundea, dar acum venise pânã acasã sã o întâlneascã pe soþia lui Cãlin. Cineva din curte urmãrea locuinþa lui ºi acum, probabil, a dat telefon ºi aºa a venit Poliþia. Baicu era cãutat de un an, deoarece el jucase un rol activ în organizaþia braºoveanã. Dupã arestarea lui eram cu ochii□n patru. Poliþia era foarte activã.

La începutul lunii decembrie a sosit o nouã circularã de la Bucureºti, de data aceasta cu un alt conþinut. Se întâmplase ceva neobiºnuit. Nicolae Pãtraºcu a fost eliberat. Circulara ne anunþa cã Miºcarea Legionarã recunoaºte noile transformãri ce au intervenit în þara noastrã. Se angajeazã sã nu mai des-

fãºoare nici un fel de activitate politicã, dar va continua sã se manifeste pe plan spiritual ºi cultural. Aceasta suna ca un pact de neagresiune între Guvern ºi Miºcarea Legionarã. Guvernul se angaja ca în schimbul abþinerii noastre de la activitãþi politice sã înceteze orice urmãrire penalã. Toþi cei arestaþi ºi ale cãror procese nu au fost puse pe rol, sã fie eliberaþi, iar cei puºi în urmãrire sã se prezinte la inspectoratele de poliþie pentru a fi scoºi de sub urmãrire ºi aducând cu ei armele, ce eventual le□ar avea asupra lor. Pentru cei condamnaþi de Antonescu se admitea rejudecarea proceselor ºi achitarea lor. Aceastã nouã întorsãturã a lucrurilor ne□a surprins. Noi, cei ataºaþi comandantului, am primit□o cu încredere. Tot ce hotãrãºte comandantul e bun. Au fost ºi legionari care au combãtut aceastã acþiune, chiar ºi în Braºov. De altfel, aceºti oameni l□au combãtut pe Pãtraºcu de când a venit din Germania, în 1944. Ei erau contra oricãrei astfel de acþiuni, în frunte cu profesorul Bordeianu, vechi comandant legionar, un om de o cinste ireproºabilã, dar care se temea pentru soarta camarazilor sãi. Mulþi din cei cu care a pornit la luptã au fost uciºi ºi aceasta îl chinuia. Mai târziu avea sã□ºi dea viaþa în cel mai groaznic lagãr, Midia. Câþiva erau nemulþumiþi de activitatea noastrã, aceºtia reuºiserã sã se îmbogãþeascã în timpul rãzboiului, cu prãvãliile luate de la evrei, cum au fost ªerban, Teodorescu, Drãghici ºi alþii. În situaþia disperatã în care se aflau mulþi dintre noi ºi mai cu seamã familiile al cãror susþinãtor era fie urmãrit, fie la închisoare, s-a primit cu interes înþelegerea dintre Pãtraºcu ºi Guvern. Din nou a fost toatã lumea informatã. S□au discutat îndelung toate aspectele problemei. Toþi erau de acord cã din partea comuniºtilor nu□i decât o mãsurã tacticã, ei cãutând sã câºtige timp. Comuniºtii amânau ora rãfuielilor pentru mai târziu. La comandamentul nostru se spunea sã ne cruþãm forþele ºi sã ne menþinem în libertate cu preþul unor concesii. Dar cui foloseºte închisoarea?

Deºi cei de afarã ascultam de ºefii noºtri, totuºi nu aveam

încredere în Guvern cã se va þine de cuvânt ºi nu am mers la inspectoratele de poliþie sã ne predãm, pânã dupã ce am vãzut cã încep sã vinã din cei arestaþi. Pânã sã ne hotãrâm, a trecut o lunã. Crãciunul l□am fãcut la familia Baicu, iar de Anul Nou am mers acasã la þarã. Nu mai fãcusem sãrbãtorile cu familia de ºase ani. În drum spre casã m□am oprit în Reghin. Aveam o scrisoare de la Miºu Langa pentru un prieten de□al lui, din Reghin. În 30 decembrie, seara, am luat masa cu trei amici la un restaurant. Acolo, la o masã vecinã, erau doi colonei ºi avocatul Truþa, din localitate. Noi discutam nu ºtiu ce. Unui colonel i s□a pãrut suspect, deoarece a plecat afarã ºi s□a întors cu un poliþist. Pe mine ºi încã pe unul ne□au invitat la Miliþie. Acolo ne□a fãcut percheziþie corporalã ºi la mine a gãsit scrisoarea de la Langa. Mi□a reþinut scrisoarea ºi mi□a dat drumul, dar nu m□a întrebat unde merg. Eu am mers la bunul meu prieten, Criºan Ilie, funcþionar la poºtã. Aici am dormit, iar dimineaþa la ora 6.00, vine un poliþai dupã mine. Am rãmas surprins de unde ºtia cã sunt aici. Îmi spune cã l□a trimis ºeful dupã mine. Am plecat cu el la ºeful. Acesta, de cum m□a vãzut, m□a luat la înjurãturi. Avea scrisoarea în mânã, spunând: „Ce□i cu asta? Vã învãþ eu pe voi!”. Îi spune poliþaiului: „Ia-i ºireturile ºi la beci cu el!”. Atunci am fãcut pentru prima oarã cunoºtinþã cu beciul Poliþiei, dar numai o zi. La ora 10.00, Criºan vine la mine, în beci, ºi îmi spune cã a venit tata de la þarã, cu sania, ºi a aflat cã sunt aici. Acum umblã cu un vãr care e la Poliþie sã mã ia acasã. Într□adevãr, pe la ora 16.00, se deschide uºa beciului ºi mã cheamã afarã. Acel vãr mã duce în stradã, unde era tata cu sania ºi caii. Vãrul îmi întinde mâna, urându□mi „La mulþi ani!”. „Ce□i cu scrisoarea?” □ m□a întrebat. Eu i-am rãspuns: „Am distrus□o”.

Tata nu m□a întrebat ce caut pe la Poliþie. Era convins cã nu pentru fapte rele sunt acolo. El era de acord cu lupta aceasta contra celor ce vor sã le ia pãmântul ºi sã□i facã colectiviºti. Era bine informat de cele petrecute în Rusia ºi

credea sincer cã, mai devreme sau mai târziu, ºi þãranul român va ajunge acolo. Nu putea suporta cotele ºi cã trebuia ca el, þãranul, care abia venise din lagãr, sã plãteascã despãgubiri de rãzboi, sã ducã el vaca din grajd la Reghin, ca sã o dea în contul armistiþiului.

Tata avea un armãsar pur sânge englez ºi de câte ori se cereau cai în contul armistiþiului îl supunea unui tratament cu o plantã la un picior, deoarece calul ºchiopãta ºi i se umfla piciorul. Medicul rus îl respingea ºi venea cu el acasã atât de fericit. Dupã plecarea comisiei îi fãcea alt tratament ºi piciorul îi revenea. Multã urã a adunat în sufletul lui; spunea: „Mai bine mor, dar nu le dau armãsarul".

În 3 ianuarie am venit la BraºoV. Am tras, ca de obicei, la nr. 8, pe str. Wilson. Toþi erau acolo. Le□am împãrtãºit pãþaniile mele ºi ei mi□au destãinuit hotãrârea lor de a se prezenta la Poliþie. Astfel, am stabilit ziua de 5 ianuarie, spunându□le cã voi merge ºi eu.

Dupã ce au fost discutate toate amãnuntele, care ce arme are sã ducã ºi ce va rãspunde la eventualele întrebãri, s□a stabilit ºi ordinea în care sã ne prezentãm, sã aºteptãm întoarcerea celui intrat la Poliþie ºi dupã aceea sã meargã altul. Sorþii l□au ales pe Galea, un încercat luptãtor. S□a prezentat la inspectorul de Poliþie Negreanu, un evreu, care l□a primit foarte amabil. Nu l□a întrebat nimic, a repetat doar o formulã tip. „Domnule, am ordin sã nu vã întreb nimic. Dacã dumneavoastrã aveþi ceva de spus, eu vã ascult. Dacã aveþi ceva arme, vã rog sã le predaþi", la care Galea a rãspuns: „Nu am de fãcut nici o declaraþie, am, în schimb, un pistol ºi îl predau". S□a fãcut un proces verbal de predare ºi o adeverinþã cã este scos de sub urmãrirea Poliþiei, pe baza cãreia sã se întocmeascã actele la evidenþa populaþiei. „De□acum sunteþi liber, d□le Galea!". A urmat Pitaru, el neavând pistol, din partea inspectorului s-a repetat aceeaºi formulã. Dupã Pitaru vine MiºU Langa. Acesta din urmã avea un bagaj în spate. Inspectorul s□a uitat lung la el ºi el la fel. Apoi, dupã ce îºi lasã

bagajul jos, din spate de prezintă: „Sunt legionarul Miºu Langa. Eu sunt inspectorul Negreanu”, apoi repetă formula, la care Langa răspunde: „Arme nu am, dar am aici o cutie”. Începe să o desfacă. Era un aparat de emisie□recepþie tip G. Inspectorul se uită lung ºi spune: „Mult am umblat după acest aparat ºi noi, ºi ruºii”, la care Langa replică: „Acum nu mai trebuie să umblaþi, îl aveþi aici. Urmează Radu ªutu, fost chestor. El le predă o armă veche, din 1877 ºi pe rând Popa, Baba ºi alþii. Penultimul sunt eu. Când intru, se repetă formula: „Ai arme?” □ „Nu!”. Inspectorul mă privea, apăsase un buton. Pe o altă uºă intră un cetăþean voinic, cu ºapcă. „Inspectore, ce zici de copilul ăsta, câþi ani ai?” □ mă întreabă cel cu ºapcă. „23” □ îi răspund. El se prezintă: „Eu sunt Picalski, muncitor la CFR. Îmi pare rău de tine. Ai fi putut avea un viitor frumos la noi, la comuniºti. Ai lucrat la Voina? Dar ºtii, nici acum nu□i târziu. Partidul are nevoie de oameni ca tine. Vei face carieră. Gândeºte□te bine ºi, când te□ai hotărât, vino să stăm de vorbă, dar nu aici, să nu te vadă cineva. Vii la mine acasă, eu locuiesc pe Lutheranã”. Nu i□am răspuns. Inspectorul mi□a dat hârtia, am salutat ºi am plecat.

Ultimul a fost Călin. În jurul orei 17.00 se prezintă inspectorului ºi îºi dezvăluie identitatea. Inspectorul rămâne năucit, nu credea. A adus fotografii ca să□l compare, apoi îi anunþă pe Picalski ºi pe alþii care se ocupau de cazul Călin. „Domnule, mult ne□ai dat de lucru. Spune□ne dacă eºti una ºi aceeaºi persoanã cu Florian”. „Da, domnilor” □ a răspuns. Se uitau lung unii la alþii ºi nu le venea să creadă. În jurul orei 21.00 vine Călin acasă. Noi eram foarte îngrijoraþi de întârzierea lui. Când a venit, ne□a povestit cum s□a desfăºurat întâlnirea cu Poliþia ºi că de acolo a plecat la un prieten ºi acolo a întârziat. După ce am comentat evenimentele din acea zi, spunând fiecare cum am fost primiþi, ne□am retras la culcare. Călin în camera lui, cu soþia, iar eu cu mai mulþi în altă camerã. În jurul orei 24.00□24.30, cum dormeam fără griji, auzim bubuituri puternice în uºa care dădea în grădină. Acolo aveam

noi un adăpost bine camuflat, în care, la nevoie, ne puteam adăposti. De data aceasta, cei care băteau la uºă au intrat fără să fie auziþi. Ne□am mirat mult ºi dupã aceea cum de au putut intra de câine, care era dresat ºi nu lăsa pe nimeni să treacă dacă persoana nu era însoþită de Gârbuleþ, un camarad care locuia permament acolo. Aceste zgomote ne□au sculat pe toþi. Primul care a ieºit în hol am fost eu. Dupã mine, din camera alăturată, a ieºit Călin. Mă întreabă ce□i acolo. Eu îi răspund: „Să întreb". „Întreabă!". Mă apropii de uºă ºi întreb cine□i acolo. De afară îmi răspunde o voce: „Poliþia Română! Deschide!. Mă întorc la Călin ºi□l întreb ce fac în continuare. „Deschide, casa este încercuită". Soþia lui se uitase pe geam ºi i□a văzut în jurul casei. Am luat cheile ºi am deschis uºa. În prag apare un maior rus, un om voinic, ºi în spatele lui un sergent de stradă român.

Rusul păºeºte pe hol ºi spune în româneºte: „Îl căutăm pe Călin". Călin, îmbrăcat în pijama, era în hol, răspunzând: „Eu sunt", la care rusul comandă „Îmbrăcaþi□vă ºi mergeþi cu noi!". Călin a intrat în camera lui ºi s□a îmbrăcat. Nu a pus nici o întrebare rusului. Abia acum câinele a început să latre ºi să□i alunge pe cei din curte. Poliþistul român nu a intervenit în nici un fel, el fiind numai paravan. Dupã plecarea ruºilor cu Călin, ceilalþi am rămas stupefiaþi ºi ne întrebam cum au nimerit ruºii casa. În jurul acesteia erau mai multe maºini cu soldaþi. Soþia lui Călin m-a chemat ºi mi-a spus să mă pregătesc, că mergem în oraº. M-am îmbrăcat ºi am plecat, iar pe drum mi-a spus că mergem la Nelu Bânda, că aºa îi ºoptise Călin. Am plecat dupã ora 1 ºi la 1.30 am fost la Bânda; l-am sculat din somn. A rămas ºi el dezamăgit când i-am spus motivul venirii noastre. Doamna i-a spus că Aurel, soþul ei, a trimis-o la el să-i spună să meargă imediat la Bucureºti, la Vică Negulescu. Eu i-am povestit cum a fost la Siguranþă, cum ne-am predat ºi cum ne-am dat seama că ei îl caută numai pe Călin. În timp ce discutam, s-a auzit soneria. La semnul lui Bânda am deschis eu ºi în uºă a apărut un ins cu ºapcă ºi fără o

mânã. Ne-a spus „Bunã seara” ºi a intrat direct în subiect; ºtia cã ruºii l-au arestat pe Cãlin. „Tocmai asta vorbeam ºi noi. Doamna este soþia lui Cãlin, iar dumnealui un prieten”, i-a spus Bânda. Noul venit relateazã mai departe: „La ora 20.00 au venit la mine la birou. Ruºii mi au cerut adresa lui Cãlin. Am cãutat în evidenþã ºi le am spus cã nu figurează în actele noastre. Au plecat. Noi am rãmas consemnaþi în birou pânã acum, când s a comunicat arestarea lui, am venit sã te previn”. Apoi, ºi a luat la revedere de la noi ºi a plecat. Bânda ne a spus cã este comisarul Stoica, zis „Ciungul”, deoarece îºi pierduse o mânã pe front. El este ºeful Biroului de Evidenþã a Populaþiei la Poliþie, fiind coleg de facultate cu el ºi de liceu cu Cãlin.

Dupã plecarea lui Stoica, Bânda a început sã se pregãtească sã plece la Bucureºti, pentru a l informa pe Vicã Negulescu. Mai târziu am aflat cã Vicã Negulescu era omul de legãturã dintre Miºcarea Legionarã ºi Guvern, care îl delegase pe generalul Nicolschi ca om de contact. Vicã l a informat pe Nicolschi de arestarea lui Cãlin ºi acesta a fost pus în libertate dupã o sãptãmânã.

Întors acasã, Cãlin ne a povestit cele întâmplate la ruºi, cum fãceau asupra lui tot felul de presiuni psihologice ºi de intimidare pentru a le spune care este misiunea lui, ce ºtie de Horia Sima, unde se ascunde, ce depozite de arme deþine ºi multe alte bazaconii. Noaptea îl plimbau prin Cimitirul ªprenghi, iar ei trãgeau cu pistoalele. Dupã venirea lui ne am liniºtit, dar cu mici rezerve. În tot acest aranjament dintre Pãtraºcu ºi Ministerul de Interne noi vedeam o cursã, o amânare a rãfuielilor. S a luat hotãrârea ca fiecare sã ne aranjãm o situaþie. Cãlin, Pitaru ºi Galea au plecat la Sibiu, Baba în Iugoslavia, Popa la Alba Iulia, iar Radu ªutu cu Macovei au deschis un chioºc alimentar în halã ºi fiecare a început sã lucreze ceva. Eu am cãutat sã mã angajez, dar am fost refuzat, pentru cã nu aveam avizul sindicatului de la Voina. Atunci am plecat la Reghin cu intenþia de a mai face comerþ cu valizele, pânã se va

ivi ceva mai bun.

La 24 ianuarie eram deja în Reghin. Vãzând cã nimeni nu comemorează această zi, i□am fãcut o vizitã domnului Iustin Handrea, fost învãþãtor în comuna Porceºti, din apropierea Reghinului. Domnul Handrea avea o bogatã activitate culturalã în rândul sãtenilor, iar în timpul rãzboiului a fost refugiat în Bucureºti, unde a luat parte activã la constituirea cãminului cultural al refugiaþilor ardeleni. Eram însoþit de doi fraþi ai lui Alexandru Popºor, fost conducãtor al frãþiilor din þarã în timpul rãzboiului ºi i□am spus: „Domnule Handrea, astãzi este 24 ianuarie 1946 ºi nimeni nu miºcã în Reghin", la care dumnealui mi□a rãspuns: „Eu ce pot face; nu am nici o calitate oficialã. Mi se rupe ºi mie inima, dar vedeþi ºi voi cã am ajuns, cu Ardealul eliberat, sã ne conducã tot ungurii. Nu vedeþi cã membrii *rongyos gárda* s□au transformat în comuniºti ºi terorizează Reghinul? Ce sã mai zic de jidani? Ei fac pe martirii; cine mai are curajul sã se opunã lor? Parcã noi, românii, am fi vinovaþi cã i□au dus hortiºtii în lagãre. Ei au uitat de 1940, când noi plângeam ºi ne pãrãseam avuturile, mormintele pãrinþilor ºi strãmoºilor noºtri ºi luam calea pribegiei. Dar ei, evreii, se bucurau ºi ieºeau cu flori întocmai ca ºi ungurii. Dragii mei copii, eu ce sã vã spun. Vãd ºi eu cum stau românii. Demoralizaþi, aºteaptã dreptatea. Faceþi ºi voi ce credeþi!". Am plecat de la domnul Handrea fãrã nici un sfat. Ne□a lãsat sã facem ceea ce credem. Dupã□amiazã, în jurul orelor 16.00, am luat muzica localului „Niþu Sãlãgean" ºi am pornit de□a lungul pieþii din centrul Reghinului, unde astãzi este parcul. Am mers cântând „Hora Unirii" pânã la Biserica Ortodoxã ºi înapoi. Mare ne□a fost bucuria vãzând cã în spatele nostru se adunã mult tineret ºi cântã cu înflãcãrare „Hora Unirii". Apoi, cu muzica în faþã, ne□am îndreptat spre Cãminul Cultural, unde am ºi intrat. Vestea s□a rãspândit în oraº ºi în jurul orei 20.00 sala era ticsitã de lume □ tineri ºi vârstnici. Mare ne□a fost bucuria când am vãzut cã la o masã, în colþ, domnul ºi doamna Handrea ºi mulþi alþi intelectuali din Reghin au venit sã

cinsteascã aceastã zi. Voia bunã, dansul ºi veselia au þinut pânã în zori. Erau deja ºase ani de când românii nu au mai sãrbãtorit ziua de 24 ianuarie.

Am rãmas în Reghin pânã la jumãtatea lunii aprilie. Mai treceam prin BraºoV cu unele alimente pe care le dãdeam prietenilor mei, Oprea ºi Dinescu, iar ei le vindeau ºi îmi dãdeau banii. Trãiam din ceea ce câºtigam. ªederea la Reghin a fost foarte plãcutã. Locuiam la CriºanIlie. Aveam mult timp liber, pe care l□am petrecut în compania unor legionari din Reghin. Seara ne întâlneam la inginerul agronom Stãnicã Ioan, ºeful Ocolului Agronom Reghin. Inginerul Stãnicã era un om cu o culturã aleasã. A terminat facultatea la Bucureºti. Aici veneau profesorul Man Vasile, de la Liceul „Petru Maior”, preotul Grama, Bidilicã Gheorghe □ licenþiat al Academiei de Înalte Studii Comerciale ºi Industriale, crescut în casa profesorului universitar Bãrbat, venit la Reghin pentru a□ºi pierde urma. În 1946 se înscrie la Drept, deoarece vroia o a doua licenþã. Uneori, la aceste ºezãtori culturale, mai veneau ºi alte persoane. Aici se citeau poezii, nuvele, cãrþi de literaturã românã ºi universalã. Întotdeauna, la început, se fãcea un schimb de informaþii politice, cu noutãþile la zi ºi se încheia cu comentarii culturale, adicã ce a mai apãrut nou prin librãrii ºi ce direcþii noi se manifestau în lume.

O mare parte dintre cei urmãriþi de poliþie am fost scoºi de sub urmãrire ºi am acceptat aranjamentul lui PãtraºcuV. În schimb, au fost ºi mulþi care nu s□au declarat de acord. Aceia care s□au opus, majoritatea erau în închisoarea Aiud, ca de exemplu grupul BiriºGhica, grupul Trifan□Marian, din BraºoV, ºi alþii. Biriºsusþinealã el nu crede cã Sima l□ar fi autorizat pe PãtraºcuV sã încheie aceste aranjamente cu comuniºtii ºi cã datoria noastrã este sã ducem lupta împotriva lor. Trifan ºi cei care îl urmau aveau o atitudine misticã, vãzând în comuniºti niºte distrugãtori ai credinþei creºtine ºi, astfel, nu se putea sta de vorbã cu ei. Lupta pentru salvarea creºtinismului trebuia continuatã. O altã parte dintre cei aflaþi la Aiud au fãcut cereri

de revizuirea sentinþelor date de regimul Antonescu ºi au fost achitaþi ºi puºi în libertate.

ªi din cei din afarã s□au distanþat de Pãtraºcu, cum ar fi Radu Mironovici, Vojen, Dumitrescu-Borºa ºi alþii, care nu voiau sã□l accepte pe Sima ca ºef. Dar marea majoritate a lor s□a conformat instrucþiunilor date de Nicolae Pãtraºcu.

ªederea mea la Reghin a fost temporarã. Acolo nu aveam ce lucra în meseria mea ºi, astfel, în luna aprilie am revenit definitiv în Braºov. Am mers tot la Turcheº, la familia Papp ºi la Anghel. Am început sã□mi caut de lucru, dar vechea poveste: aveam nevoie de avizul sindicatului unde am lucrat înainte. Neavând încotro, m□am dus la Fabrica Voina sã cer o adeverinþã cã ei sunt de acord sã fiu angajat la altã întreprindere. La secretariat mi s□a fãcut o adeverinþã, în care scria cã am lucrat în acea întreprindere pânã la data de 1 aprilie 1945, când am plecat, prin demisie, de bunã voie. Am obþinut semnãtura directorului, a personalului ºi acum aveam nevoie de cea mai importantã semnãturã ºi ºtampilã, a sindicatului. Mi□am luat inima în dinþi ºi am intrat. Acolo i□am gãsit pe Marian, preºedintele, ºi Struþeanu, vicepreºedintele, care, fiind foarte binevoitori, îmi dau aprobarea de care aveam nevoie. Dar, ghinion. Când îmi iau hârtia ºi vreau sã plec, intrã în birou Ghiþã Augustin ºi îmi smulge hârtia din mânã, o citeºte ºi, cu scrisul lui de analfabet, ºterge unde era bãtut la maºinã „prin demisie de bunã voie" ºi scrie „Epurat". Astfel mi□a distrus toate ºansele de a mai putea fi angajat. Am plecat abãtut ºi nu vedeam nici o soluþie pentru moment. Dupã douã□trei zile vine la gazda mea Ion Macrea, un vechi legionar, pe care eu nu□l cunoscusem pânã atunci. Împãrtãºindu□i necazul meu cu gãsirea unui loc de muncã, Macrea îmi face o propunere: sã lucrãm împreunã. Dumnealui avea un atelier de reparaþii auto pe strada Lungã nr. 79. Începând cu data de 6 mai 1946 am început lucrul. Macrea a dat de lucru mai multor prieteni care erau în situaþia mea, în jur de 25 de persoane. Macrea m□a ales pe mine ca sã□i þin locul în lipsa lui. Munceam foarte

mult. Ne gândeam la o asociaþie model. Noi, aproape toþi eram legaþi între noi prin idei politice. Mai târziu ni s□a alãturat ºi inginerul Supostat Alexandru. Dupã angajare am cãutat o locuinþã ºi, cum eram legat de Timiºul de Jos, am gãsit una la un cetãþean care era îngrijitorul crescãtoriei de pãstrãvi Tartler, luatã ulterior de ministrul de Interne Teohari Georgescu. Am locuit acolo din luna mai pânã în septembrie. Nu am fost niciodatã legitimat de oamenii de pazã, deoarece mã credeau bãiatul lui nenea Liþã. Soþia lui Teohari nãscuse ºi locuia mai mult aici cu copilul, iar pentru sâmbãtã ºi duminicã venea ºi Teohari. Aici am vãzut cum se trãieºte muncitoreºte. Îl vedeam cum apãrea în jurul lacurilor în pantaloni scurþi, cu faþa lui ciupitã de vãrsat, pe care ºi□o ascundea sub o mare pãlãrie de cowboy american. La o distanþã de mai mulþi metri doi agenþi în civil, cu o mânã în buzunar, pe pistol, îl pãzeau. Îndatã ce s□a mutat aici a dat ordin sã se aducã niºte vaci pentru lapte, ca sã aibã copilul lui lapte curat. A adus ºi un separator de unt. Þinea foarte mult sã aibã totul. Zilnic venea o dubiþã cu alimente. Peºtii erau folosiþi tot la bucãtãria lor. Uneori veneau ºi miniºtri. I□am vãzut aici pe Dej, pe Ana Pauker, Pãtrãºcanu cu soþia. Îmi amintesc cã la intrare era o firmã pe care scria „Casa de odihnã a muncitorilor din Gaz Metan”. Într□o duminicã au venit niºte camioane cu muncitori de la Gaz Metan ºi s□au oprit în faþa porþii. Poliþistul de la poartã îi opreºte ºi le strigã: „Ce cãutaþi aici? Înapoi! Aici este casa noastrã de odihnã”. Între timp, au ieºit alþi agenþi, care au lãmurit lucrurile, spunându□le cã aici sunt tovarãºii miniºtri. Muncitorii au început sã se retragã, strigând „Noi i□am pus sus, noi îi dãm jos!”. Sub o salcie pletoasã, în grãdinã, se afla Teohari ºi cu încã trei miniºtri, care atunci când i□au vãzut pe muncitorii furioºi, au luat□o la fugã în vilã, unde s□au baricadat. Agenþii ºi□au luat locul de pazã. După acest incident s□au luat mãsuri. A fost adus un pluton de soldaþi care sã pãzească casa de odihnã a domnului ministru. În septembrie m□am mutat de acolo. În curtea atelierului aveam

multã treabã ºi trebuia sã fiu tot timpul prezent. Din luna mai 1946 pânã în mai 1948 nu am mai avut nici o activitate politicã, ci îmi vedeam numai de serviciu.

(Mai multe amãnunte despre perioada 1944-1948 se pot gãsi în: Baicu, P.; Salcã, A. - *Rezistenþa în Munþi ºi în Oraºul Braºov. 1944-1948,* Editura Transilvania Expres, Braºov, 1997).

15 MAI 1948

Bomba cu explozie întârziatã explodeazã, comuniºtii trec la arestarea legionarilor în masã. Toþi veteranii ºi toþi cei care au deþinut funcþii în Miºcare ºi în guvernarea din '40□'41 sunt internaþi în lagãr. Se pregãtea naþionalizarea ºi trebuiau luate mãsuri de intimidare. Cei mai indicaþi erau foºtii legionari. Pe ei nu□i apãra nimeni. Toþi acceptau teza comunistã cu defascizarea þãrii, cum scria în convenþia de armistiþiu ºi în tratatul de pace de la Paris. Sunt arestaþi reprezentanþii capitalismului românesc, în frunte cu inginerul Bujoiu, Pop ºi mai mulþi oameni politici, printre care ºi legionari, cum ar fi Pãtraºcu, Manu, Teodorescu, Vicã Negulescu ºi alte personalitãþi. Procesul înscenat s□a bucurat de multã publicitate. Se pregãtea terenul viitoarelor procese care nu s□au bucurat de publicitate. Condamnãrile au fost foarte mari. În noaptea de 14/15 mai 1948, la Braºov, au fost arestaþi peste 50 de legionari. Încã în cursul nopþii s□a dat alarma, dar puþini au scãpat dintre cei vechi. A doua zi nu a mai venit la lucru Gusan Octavian. Soþia lui ne□a înºtiinþat cã a fost arestat ºi era cãsãtorit numai de douã sãptãmâni. Panica a fost mare. Am fost luaþi prin surprindere. În fiecare zi cãdeau alþii ºi arestãrile nu mai conteneau. Cei arestaþi erau torturaþi în chip groaznic ºi li se smulgeau declaraþii dupã dorinþa anchetatorilor. S□a formulat o acuzaþie nouã, „ajutorul legionar”. Dacã ai dat cuiva o bucatã de pâine ºi acesta s□a întâmplat sã fie legionar, erai arestat.

Îndatã ce am avut o idee asupra celor ce se petrec am plecat în concediu, la þarã, unde am rãmas o lunã, dupã care m□am întors la Braºov. Aceasta s□a întâmplat dupã naþionalizare. La noi, în atelier, mai fuseserã arestaþi. Pestrea Vasile ºi Fulicea Alexandru, iar Mareº Ion a plecat prin Moldova cu familie cu tot ca sã□ºi piardã urma. În aceastã situaþie am pãrãsit ºi eu atelierul ºi am plecat în Sãcele, la firma Ocrit ºi m□am angajat ca strungar. Aceastã firmã a apãrut dupã rãzboi. Trei maiºtri pricepuþi de la fosta fabricã de avioane, Oprea, de orientare þãrãnistã, Filip ºi Crisbãºanu, de orientare legionarã, s□au asociat ºi au fãcut un atelier de turnãtorie care s□a dezvoltat mereu, devenind o adevãratã întreprindere, cu foarte multe comenzi pentru tractoare. La aceºti prieteni am gãsit repede de lucru. Cu locuinþa m□am mutat în apropiere, la o familie de unguri. În Braºov ºi în judeþ se fãcuserã mari arestãri, dar în Sãcele nu. Cel care avea conducerea grupului sãcelean era Anghel, care, printr□o întâmplare ciudatã, a fost arestat la Reghin. Se dusese acolo sã cumpere alimente ºi fãcea acest drum de aproape doi ani. Eu îi fãcusem legãtura cu oamenii noºtri de acolo ºi trãgea la ei. De astã datã s□a dus la Vultur Zaharie ºi a rãmas peste noapte acolo. În timpul nopþii a venit securitatea sã□l ia pe Vultur ºi îl gãseºte pe Anghel acolo. Îi verificã actele ºi îl duc cu ei furioºi, pentru cã Vultur nu era acasã. Dus la poliþie, unchiul meu Cioba era de serviciu. Îl cunoºtea ºi îl întreabã ce a fãcut, apoi securiºtii, care erau obosiþi dupã o noapte de muncã, îi zic unchiului sã□i ia tot ce are el ºi sã□l ducã la beci. Anghel avea asupra lui ceva scrisori ºi una de la mine, trimisã pentru Criºan. Scrisorile au fost bãgate în buzunar de unchiul meu. Dupã o sãptãmânã m□a anunþat sã merg la Reghin, pentru cã Anghel este arestat ºi grav bolnav, fiind internat în spital.

Am plecat imediat la Reghin ºi acolo am aflat cum a fost arestat, cum a fost bãtut sãlbatic de plutonierul de Securitate, Anca Alexandru, consãtean cu mine. Acest Anca a fost croitor în Bucureºti ºi în 1938, când a început dictatura lui Carol, s□a

retras la þarã. Unii spuneau cã ar fi fãcut pe legionarul prin Bucureºti ºi a venit acasã sã□ºi piardã urma. În timpul ocupaþiei hortiste a trecut de partea ungurilor ºi a fost primarul comunei. El este cel care l□a denunþat pe tatãl meu cã a fost voluntar, fapt pentru care tata a fost dus în lagãr. Dupã 23 august s□a dat, din primele clipe, cu comuniºtii ºi l□au angajat în Poliþie. Astfel s□a mutat la Reghin, a ocupat o casã sãseascã în centrul oraºului ºi a fost cel mai mare zbir al Poliþiei Reghin. Mulþi oameni au fost bãtuþi de el pânã ºi□au pierdut viaþa. Astãzi, dupã 40 de ani, amintirea lui îi cutremurã pe oameni. A fost dat afarã, ca toate unelte le de care nu mai era nevoie, ºi a murit în chinuri groaznice, fiind rãpus de cancer.

La Poliþia Reghin nu le dãdeau mâncare celor arestaþi, astfel familia era nevoitã sã le ducã de acasã. Anghel, cum nu avea pe nimeni acolo, nu primea de mâncare. Un gardian a vorbit la mãcelãria vecinã cã au unul din Braºov ºi nu□i aduce nimeni nimic de□ale gurii. Mãcelarul, pe numele lui Vultur Nicolae, a chemat□o pe soþia lui ºi i□a povestit cazul. Doamna Vultur, o femeie de o bunãtate rarã, de un curaj excepþional, s□a prezentat la Poliþie ºi a cerut permisiunea sã□i ducã cele trebuincioase braºoveanului. I s□a permis domniei sale sã ducã tot ce avea mai bun. Ducea de trei ori pe zi ºi îl întreba mereu dacã mai are nevoie de ceva. Trecuse mai bine de o sãptãmânã ºi aceastã doamnã se ducea cu mâncare la spital ºi la agentul care îl pãzea, ca sã□i câºtige bunãvoinþa. Sosit în Reghin, am luat legãtura cu doamna Vultur ºi am rugat□o sã îi ducã ºi ceea ce i□am adus eu, adicã mai multe lucruri de toaletã ºi îmbrãcãminte, rufãrie, ciorapi, bocanci ºi pulover, mai multe bileþele cu veºti din Braºov. Era important sã ºtie care dintre prietenii noºtri au fost arestaþi. Am rãmas câteva zile la Reghin ºi în fiecare searã mã întâlneam cu doamna Vultur ºi dânsa îmi spunea ce mai este nou.

La Reghin, toþi prietenii mei fuseserã arestaþi, cum ar fi profesorul Man Vasile, ca ºef al grupului, inginerul Stãnicã,

Bidilicã, fraþii Vultur, Criºan ºi alþii. În urma schingiuirilor de la poliþie nu au mai revenit acasã inginerul Pantea Bidilicã ºi bunul meu prieten Anghel. A treia zi am mers la spital cu o prietenã, ca sã intrãm la Anghel. Toate tentativele noastre au eºuat. Agentul era prea fricos. Spre searã eram la prietena mea ºi a venit consãteanul meu, Anca, ºi mi□a pus în vedere sã pãrãsesc imediat Reghinul, cã altfel mã arestează. În aceeaºi noapte am plecat la Braºov, nu înainte de a□i mai face o vizitã doamnei Vultur. Am vrut sã o rog pe doamna sã se ocupe în continuare de Anghel, dar nu a fost nevoie. Doamna mi□a luat□o înainte, spunându□mi cã aceasta este o obligaþie a ei faþã de amintirea mamei sale ºi cã soþul nu se ocupã de această treabã. Era mai prudent, dar ºi el a fost mai târziu arestat.

Anghel a rãmas în spital trei sãptãmâni, până ce a putut fi transportabil. Nu am mai avut ocazia sã o întâlnesc pe doamna Vultur, sã□i mulþumesc pentru curajul ºi mărinimia ei. Nici nu ºtiu dacã a putut afla cã Anghel, în urma bătăilor de la poliþia Reghin, nu s□a mai însănătoºit ºi cã ºi□a dat viaþa în Aiud, acolo unde cei mai viteji fii ai neamului românesc se odihnesc până la învierea neamului, aºa cum spunea Î.P.S.S. episcopul Suciu al Blajului, în 1946, când a vizitat închisoarea Aiud în predica þinutã în capela greco□catolicã a închisorii: „Adevãraþii repreentanþi ai României sunt la Aiud, nu la Bucureºti". Într□adevãr, acolo se gãseau numeroºi foºti miniºtri, generali ai armatei române, oameni ai poliþiei, numeroºi ofiþeri de toate gradele, vinovaþi cã au respectat disciplina militarã, ziariºti, diplomaþi etc. Ajuns la Braºov, mi□am continuat lucrul. Mã interesam cine a mai fost arestat. Am aflat de mulþi prieteni, printre care ºi Vultur Gavril, soþia lui rãmânând cu trei copii mici, între 1 ºi 5 ani, fãrã sã lucreze undeva. Nici nu avea cum, era fãrã resurse materiale, soþul ei fusese pantofar.

Din cei care nu cãzuserã încã, fiecare trebuia sã mai ajute câte o familie, dar numãrul celor rãmaºi liberi se împuþina, iar al celor care aveau nevoie de ajutoare creºtea. Într□una din

zile sunt chemat la fosta locuinþã a lui Anghel. Acolo mã aºtepta a veche cunoºtinþã, Gheorghiu, muncitor la Fabrica Astra ºi ºeful grupului legionar din fabricã. Când au venit sã□l aresteze s□a fãcut nevãzut ºi l□au scãpat. N□a rezistat prea mult, cã tot alerga de colo□colo cu treburi ºi a fost arestat. Acum venise la mine, sã□mi facã legãtura cu Grigorescu, un muncitor de la Astra, care locuia în Satu Lung ºi cu Marinescu, alt muncitor care locuia în Turcheº. Îl lãsase pe Grigorescu în locul lui ºi acesta, la rândul sãu, prin Marinescu, pãstra legãtura cu mine, iar cu Gheorghiu mã întâlneam. Aºa se transmiteau ordinele, informaþiile ºi se colectau ajutoare pentru cei închiºi, dupã care erau distribuite la familii.

În vara anului 1948 arestãrile se produceau cu o vitezã nebãnuitã. Oricine a fost vãzut stând de vorbã cu unul din cei vizaþi, se putea aºtepta sã fie arestat. La începutul lui iulie am fost cãutat de studentul Isac Costache, bucovinean de origine, student la Academia Comercialã Braºov. De când au început arestãrile locuia pe unde putea. În acea perioadã a fost plasat la Turcheº ºi cei din Braºov i□au indicat sã ia legãtura cu mine. În urma arestãrii lui Anghel, la Reghin, se pierduse contactul cu cei din Sãcele, ori eu îi cunoºteam bine ºi se recomanda continuarea contactelor. Dupã ce mi□a împãrtãºit misiunea lui, am spus cã nu ar fi prudent sã ne întâlnim cu fiecare în parte, dar eu voi fi mijlocitorul între el ºi oamenii pe care îi cunosc. Isac mergea des în Braºov, deºi era foarte cãutat de poliþie. Într□una din zile a fost arestat. Dupã cercetãrile de la Securitate a fost depus la penitenciar. Nu dupã multe zile este dus din nou la cercetãri ºi când îl aduc înapoi, la depozit □ cã aºa ziceau ei, cã ne pun în depozit pânã se va hotãrî ce sã facã cu cei arestaþi. Cum Isac venea pe jos, escortat de un agent, în capãtul strãzii, azi Politehnicii, a încercat sã fugã înspre Castelului, iar ei coborau pe Bãlcescu. Agentul avea mâna în buzunar, pe pistol, care era încãrcat. A tras ºi l□a lovit mortal. Doar atât a mai putut striga: „Sunt studentul Isac!”. Vestea s□a rãspândit ca fulgerul în tot oraºul. Am aflat ºi noi la Sãcele. Era

prima crimã în public. Am regretat mult moartea lui, deoarece era un bãiat studios. Pãrinþii lui au venit sã□l ridice, în rest nu ºtiu ce au fãcut. Din stradã a fost dus la morga închisorii. La puþine zile dupã stabilirea contactului cu Grigorescu am trecut pe la locuinþa lui, unde am gãsit□o pe soþia sa plângând, cu fetiþa în braþe. Printre lacrimi ºi suspine abia îmi spune cã a fost arestat. M□a înduioºat foarte mult suferinþa acestei femei distruse. În interval de o sãptãmânã au fost arestaþi ºi Marinescu ºi Gheorghiu. Intrasem în panicã, pentru cã nu ºtiam ce ar putea fi la mijloc, de cad aºa de mulþi ºi majoritatea de la Astra. Îmi voi explica mai târziu toate acestea.

O altã victimã a vitejilor de la Securitate este prietenul meu, cu care am stat în cort la Tamina, Dinescu. El lucra pe strada Mihai Viteazul, la camaradul nostru, Sârghie Manole, care îºi fãcuse acolo un atelier de bobinaj ºi lãcãtuºerie. Într□una din zile vine Securitatea sã□i aresteze pe Manole ºi Dinescu. Aceasta se întâmpla în luna iulie 1948. În timp ce se ocupau de Manole, Dinescu încearcã sã iasã din atelier pe o uºã ce da în curtea atelierului, dar acolo era un viteaz cu pistolul în mânã ºi, fãrã somaþie, trage, îºi descarcã pistolul în capul lui Dinescu, A fost lãsat acolo ºi au plecat cu Manole. Ceilalþi muncitori au anunþat□o pe soþia lui. Aceasta l□a dus acasã ºi l□a înmormântat dupã datina creºtinã. Eu am luat parte la înmormântare, la care miºunau copoii. Am plâns de unul singur.

În Sãcele era liniºte. Puþinele arestãri ce s□au fãcut erau legate de locul de muncã, organizaþia din Sãcele rãmânând neatinsã. La sfârºitul lunii august am revenit cu serviciul la Macrea. Am fost solicitat sã mã ocup de unele treburi în oraº ºi nu puteam altfel. De la închisoare se comunica pe mai multe canale ºi se insista ca cei rãmaºi sã se dea la fund, sã nu mai facã nimeni nimic. Cuvântul de ordine era ca sã nu mai cadã nimeni. Primul lucru cerut a fost ca soþiile celor arestaþi sã nu mai stea toatã ziua în jurul închisorii, printre ele se amestecau ºi agente care le trãgeau de limbã. Altã problemã: cei care soseau de la Securitate spuneau despre ce au fost anchetaþi ºi

dacã erau în cauzã persoane, ne comunicau sã avertizãm. Dacã la anchetã descopereau vreun informator, acest lucru se comunica din nou. În timpul anchetei îºi puteau da seama de unde deþin unele informaþii. În concluzie, am început, în plinã prigoanã, sã fiu iarãºi activ, fãrã a pune ceva la cale împotriva regimului. Totul se reducea la a ajuta niºte familii nevoiaºe. Eram de mai mulþi ani prieten cu Elena Faina din Mãrgineni Fãgãraº, ea fiind absolventã a Liceului Comercial de fete Braºov, locuia cu sora ei Victoriþa, cãsãtoritã cu Fulicea Alexandru, locuiau pe strada Transilvaniei nr. 5. Cu Fulicea am lucrat la Voina ºi am activat ºi pe linie politicã, apoi am continuat sã lucrãm la Macrea, de unde a fost arestat. Dupã revenirea mea la Macrea, mã întâlneam zilnic cu Lenuþa, cã aºa îi spuneam ºi eu ºi familia ei, mergeam la ea acasã ºi, de multe ori la Mãrgineni. Sora ei a rãmas cu trei copii mici, servici nu avea, aºa cã ia dus la Mãrgineni la pãrinþi ºi ea a revenit în Braºov. Se ducea zilnic ºi dãdea târcoale închisorii, cu scopul de aºi vedea soþul. Nu era singurã, de fiecare datã era însoþitã de cumnata ei, Tereza, soþia lui Fulicea Ion, ºi de doamna Vultur. În zadar le explicam cã nui bine sã tot meargã pe acolo, cã nu înþelegeau. Într-una din seri, când merg în vizitã la Lenuþa, îl gãsesc acolo pe Dumitriu Ion, chiriaºul doamnei Tereza. Sau fãcut prezentãrile. Pânã atunci nul mai vãzusem. Era un tip cu vervã, înalt, brunet, ochii ageri, corp atletic, pãrul creþ, aducea cu figura lui Codreanu. Asta se petrecea în luna lui septembrie. Eu umblam mereu cu domniºoara Lenuþa. Cãutam sã fac impresia unui îndrãgostit, dar gândurile ºi peocupãrile erau altele. Lenuþa ºtia acest lucru ºi mã ajuta. În zilele urmãtoare îl întâlneam tot mai des pe Dumitriu. Aflu cã ºi el dã ocol închisorii, cã este la curent cu una din legãturile cu penitenciarul, cea prin Gherghiºan. Îl rog sã nu mai dea pe la închisoare. Îmi promite, dar firea lui era prea neastâmpãratã. Avea asupra lui tot timpul un pistol. La o întâlnire la avocatul Badiu, îl gãsesc acolo, fiind foarte activ. Mã interesez de trecutul lui. Aflu cã este din copii orfani, pe

care i□a crescut Legiunea. În Braºov a lucrat ca funcþionar, a fost pe front. Mai multe nu aflu. În cele douã luni ºi jumãtate cât am mai lucrat cu el aveam impresia cã se mai temperase. Eu nu□i spuneam lui ceea ce fãceam ºi cu cine mã întâlneam. Era o metodã de□a mea de a vorbi de toate în afarã de ceea ce fãceam ºi acesta mi□a promis cã totul o sã fie bine. Nici numele nu mi□l dãdeam, eram pentru toþi Sandu ºi atât. Într□una din zile vine la mine cu un prieten al lui, Benone Pepene, funcþionar la un birou de transport lângã Coroana. Aceastã cunoºtinþã se va dovedi mai târziu foarte dãunãtoare pentru mine. Benone era un bãiat foarte bun ºi corect, dar nu avea rezistenþa fizicã pentru asemenea torturi. Avea o figurã angelicã, o educaþie frumoasã. Am devenit prieteni. Prin octombrie ni se semnalează de la închisoare să nu mai luăm contact cu inginerul Secu ªerban, care fãcea legãtura între Braºov ºi Bucureºti. Aceeaºi veste o aduce ºi Dumitriu, foarte cãtrãnit pe el, cã ar fi în serviciul Securitãþii. Am cãutat sã□l liniºtesc ºi sã vorbim mai întâi cu el. Deci, se fixează o întâlnire sub Tâmpa. Dumitriu merge ºi îl întâlneºte, cu mâna în buzunar, pe revolver. Era searã. Secu vine îmbrãcat într□un pardesiu, cu pãlãrie pe cap ºi cu ochelari. Avea ºi el mâinile în buzunar. Probabil pentru prudenþã. Eu, împreunã cu Pepene eram pe aproape, gata să intervenim dacã se va întâmpla ceva. Dupã un timp au coborât amândoi, discutând amical, dupã care s□au despãrþit. Dumitriu a revenit la noi ºi ne□a relatat discuþia, dar noi am rãmas ºi mai departe rezervaþi faþã de Secu. Se fãcuserã multe arestãri ºi noi ne comportam foarte imprudenþi, poate chiar zgomotoºi. Uitam cã soþiile celor arestaþi sunt supravegheate, precum ºi toate rudele lor ºi orice vizitã fãcutã unuia dintre ei era observatã. Am rãmas încremenit când a fost arestatã doamna Fulicea, sora prietenei mele. Imediat i□am spus Lenuþei să plece la Mãrgineni, iar doamnei Vultur să□ºi ducã copiii la Întorsura Buzãului ºi să rãmânã acolo. La plecare, doamna Vultur mi□a lãsat cheile locuinþei, ca să mai trec ºi să ud florile. Am fãcut o mare greºealã. Seara vine la

mine Dumitriu ºi îmi spune ºi el de arestare. Aceasta se întâmpla luni, 17 noiembrie. Îi spun cã probabil cã pe el îl cautã Securitatea. Se pare cã a ajuns la urechea lor cã el locuieºte la familia Fulicea, dar nu ºtiau la care. Am avut o inspiraþie proastã. În acel moment i□am spus sã plece imediat din Braºov. La replica lui cã nu are unde, i□am zis: „Du□te la Mãrgineni pânã ce trece furtuna”. În ziua de 18 noiembrie Dumitriu pleacã la Mãrgineni. Acolo o întâlneºte pe Lenuþa Faina, cu care nu ºtiu ce au discutat. A doua zi, pe 19 noiembrie 1948, la orele 6.00 dimineaþa, sosesc amândoi în Braºov, Dumitriu fiind îmbrãcat în haine þãrãneºti, cu cioareci. Nu se duc în strada Transilvaniei, la locuinþa Lenuþei, ci merg pe strada Decebal, la Fulicea Tereza, unde locuia ºi Dumitriu. Ei nu□ºi dau seama cã în cursul nopþii doamna Fulicea a fost arestatã ºi, în jurul orelor 6.20 dimineaþa, bat la uºã. Se aprinde lumina ºi se deschide uºa. Lenuþa intrã, iar în urma ei □ Dumitriu. Uºa se închide ºi, din spatele ei, un agent, cu pistolul în mânã, îi someazã: „Mâinile sus!”. În pat, alt agent dãdea plapuma la o parte ºi se freca la ochi. Lenuþa ºi Dumitriu se lipesc cu spatele de perete ºi ridicã mâinile. Cel din pat îi spune colegului sãu sã le facã percheziþie. Dumitriu, în schimb, duce mâna la buzunar, îºi scoate pistolul ºi trage în plin ºi îi omoarã pe amândoi. Îi aºeazã unul lângã altul, îi acoperã cu plapuma ºi, împreunã cu Lenuþa, dispar. Afarã era încã întuneric. Speriaþi, emoþionaþi, au alergat pe Tâmpa, prin Valea Rãcãdãului. Cei doi agenþi au fost lãsaþi acolo. Când au arestat□o pe doamna Fulicea, Securitatea bãnuia cã Dumitriu va veni acasã ºi îl vor putea aresta. Numai cã lucrurile au luat o altã întorsãturã. Dumitriu nu era omul care putea fi arestat aºa de uºor. Ajunºi pe Tâmpa au fost necesare trei ore pânã când sã□ºi revinã din emoþii ºi sã ia o decizie ce sã facã. În jurul orei zece, Dumitriu o trimite pe Lenuþa la Pepene Benone, care avea biroul lângã Hotelul Coroana, ca sã□i relateze cele întâmplate, sã□i aducã haine, ca sã le schimbe pe cele de þãran ºi sã vinã la mine sã□mi spunã întâmplarea, iar eu sã□l

îndrum unde să se ascundă. Lenuþa aºtepta sub Tâmpa întoarcerea lui Icã (aºa îi spuneam noi lui Benone). Când a venit Icã ºi mi□a povestit, avea asupra lui ºi hainele. Am rãmas uluit, la aºa ceva nu mã aºteptam. I□am ºi spus lui Icã cã de aici iese ceva rãu. El tremura, deoarece avea o fire foarte emotivã. „Aºa cred ºi eu, dar acum trebuie ajutaþi". Icã mi□a spus cã nu ºtiu unde să se ducã, cum în Braºov toþi cunoscuþii erau supravegheaþi, nu se putea gãsi nici un adãpost pentru ei. Mã ºi gândeam la represalii, aºa cã am indicat o adresã la Câmpina, pe care Lenuþa o cunoºtea. Când a ajuns Icã la ei, pe Tâmpa, erau hotãrâþi pentru împrejurimile Fãgãraºului, dar fiind ziua, nu puteau risca să plece la garã. Icã i□a condus în ªchei, la Angheli Dumitru, o veche cunoºtinþã a lui Dumitriu, unde au rãmas pânã a doua zi dimineaþa. În dimineaþa zilei de 20 noiembrie, Angheli i□a condus în Gara Bartolomeu. Le□a scos bilete pentru Fãgãraº. Ei au stat mai rezervaþi pânã a venit trenul ºi au plecat. Eu nu i□am mai vãzut. Din relatãrile fãcute de unii deþinuþi mai târziu ei au fost gãzduiþi împreunã de mai mulþi buni români de prin pãrþile Fãgãraºului ºi Sibiului. În toatã aceastã pribegie au fost împreunã. Dupã aproape un an, Lenuþa a dat naºtere unui copil în casa unui român cinstit ºi cu frica lui Dumnezeu de prin pãrþile Cisnãdiei. S□au ascuns multã vreme prin codrii. Fraþii românilor, în vremuri grele, au avut numeroase ciocniri cu Securitatea ºi au învins. Codrul le□a fost un aliat de nãdejde. La sfârºitul anului 1952 au fost descoperiþi la Cisnãdie de Securitate. Lupta s□a dat pe viaþã ºi pe moarte. Securiºtii i□au asaltat din toate pãrþile, gloanþele încruciºându□se. Dumitriu a rãpus mai mulþi atacatori, printre care ºi un cãpitan, iar ultimul cartuº ºi□l trage în cap. Aºa se încheie epopeea acestui erou.

Lenuþa este arestatã ºi în urma ei foarte mulþi români care i□au sprijinit în lupta lor. Ei aveau să primeascã mulþi ani de închisoare. Elena Faina a fost condamnatã la muncã silnicã pe viaþã. A fost eliberatã în 1964. Nu am cãutat să mai intru în legãturã cu ea. Vremurile erau prea grele penru amândoi.

Puþine informaþii am avut despre ei. Cred cã au înscris ºi ei o paginã în cartea suferinþelor neamului nostru. Faina Elena a fost o tânãrã dârzã ºi curajoasã. Îºi iubea þara, fapt ce a fost dovedit îndurând patru ani de haiducie în condiþiile anilor 1948□1952, când cea mai cruntã teroare din istorie s□a dezlãnþuit asupra celor care mai aveau curajul sã creadã în dreptatea acestui neam. Familia acestei tinere a fost greu lovitã. Sora ei Victoria, dupã ce i□a fost arestat soþul, a fost ºi ea luatã de lângã cei trei copilaºi, sub 5 aniºori, ºi condamnatã. Doi fraþi ai cumnatului ei au fost, de asemenea, arestaþi, dintre care unul a murit la Gherla. Fratele tatãlui, avocatul Faina Liciniu, deputat P.N.Þ., în alegerile din 1946, a fost ºi el arestat ºi condamnat. Era o familie distrusã.

ARESTAREA MEA

Dupã descoperirea celor doi securiºti, toate indiciile duceau la Dumitriu, cum doamna Fulicea a recunoscut cã locuieºte în gazdã. La domnia sa cercetãrile au fost îndreptate înspre cunoºtinþele comune. În ziua de 19 noiembrie este cãutatã doamna Vultur ºi, negãsind□o acasã, este interogat soþul ei, unde ar putea fi. Soþul se afla la penitenciar. El crede cã dacã nu□i la locuinþa lor din Braºov, nu poate fi în altã parte decât la Sita Buzãului, la mama ei. Cum Securitatea lucreazã numai noaptea, cã treburile necurate se fac la întuneric, în noaptea de 20□21 noiembrie s□au deplasat la Sita Buzãului, crezând cã acolo vor da de Dumitriu. Au gãsit□o pe doamna Vultur cu cele trei fetiþe sub 4 ani ºi, ca sã nu vinã cu mâna goalã, au luat□o de lângã fetiþã ºi au adus□o în beciul Securitãþii. Luându□i un interogatoriu în legãturã cu Dumitriu ºi□au dat seama cã îl cunoºtea, dar cã în acea noapte ea fusese la mama ei. Unuia i□a venit ideea cã Dumitriu s□ar putea ascunde la locuinþa ei din Braºov ºi i□a cerut cheile, sã meargã sã facã percheziþie. Din acest moment lucrurile se complicã. Doamna Vultur nu avea cheile, sã spunã unde sunt nu vroia. ªtia cã va urma o nouã arestare. Declarã cã le□a pierdut, dar securiºtii nu se lasã convinºi ºi încep tortura. O jignesc în fel ºi chip, o lovesc cu pumnii, cu palmele peste faþã. Este ameninþatã în toate felurile, dar nu spune nimic. Îi dau timp de gândire. O duc în celula trei, la subsol, dupã care o readuc. Ei credeau cã a dat cheile lui Dumitriu, o prind din nou de cap, o trag de pãr. Ea rezistã. Înfuriaþi, o bat la tãlpi. Dimineaþa, nemaiputând suporta chinurile fizice ºi morale, le spune cã cheile le□a dat unui prieten. Acum insistau sã le declare cine□i acel prieten. A cãutat sã evite, folosind tot felul de argumente. Anchetatorul ºi□a rechemat bãieþii (bãtãuºii) ºi a somat□o pentru ultima oarã sã□l declare pe prietenul ei,

dându-i cuvântul de onoare (sic!) cã nu îi va spune nimic soþului ei. Altfel, bãieþii sunt pregãtiþi pentru o nouã reprezentaþie. Sãtulã de chinuri, dându-i seama cã nu are nici o scãpare, a mãrturisit. Ai a, în 20 noiembrie 1948, în jurul orelor 10.00, din atelier, unde lucram la un strung, vãd patru in în haine militare cã se îndreaptã spre ua de intrare. Ma trecut un fior. Ei deschid ua i doi dintre ei intrã, iar doi rãmân afarã. Un muncitor, care era prin preajmã, este întrebat „Cinei Sandu?" Acela ma arãtat i cei doi vin la mine cu mâinile pe pistoale, adresându-se cãtre mine: „Dumneata eti Sandu?". Apare eful atelierului, Macrea i întreabã ce sa întâmplat. „Nimic deosebit, merge cu noi, iar întro orã este înapoi, dupã o micã declaraþie", la care Macrea spune: „Sã mi-l trimiteþi repede înapoi, cã eu am de lucru aici". „O, nici vorbã, noi nu avem ce sãi dãm de lucru, aa cã vine numaidecât". Din nou Macrea: „Hai, îmbracãte i vezi sã nu te opreti prin ora". „Ei nu, meitere, nici bani nu am". În sufletul meu îmi fãceam tot felul de idei. Lo fi arestat pe Dumitriu, o fi arestat pe cineva din Sãcele? Nu tiam ce sã cred. Plec cu cei doi. Cheile le las în dulap, ca sã nu le gãseascã la mine i sãmi cearã sã merg cu ei acasã, sãmi facã percheziþie. Când ies în curte mi se alãturã cei doi. Mergem în stradã, unde îi lãsaserã maina. Mã urcã în mainã i plecã, Ajuni la vila Popovici, unde îi instalase Securitatea sediul, sunt urcat la etajul unu i introdus întrun birou. În spatele lui era agentul Brãilã, din vechea poliþie. Îl cunoteam mai de mult, pentru cã venea pe la atelier cu o motocicletã i Macrea o repara pe gratis. Cum mã vede, mã recunoate: „A, tu erai? Dãmi cheile de la Vultur!" i se uitã la mine cu coada ochiului. „Pãi, nu le am la mine, le am la atelier". Dã fuga la uã i îi strigã pe cei ce mau adus, dar acetia plecaserã, erau în activitate. Îmi dã telefonul ca sãl sun pe Macrea, ca acesta sãmi trimitã cheile. Macrea trimite cheile printrun bãiat. Eu, între timp, ateptam în birou, în picioare. Se deschide ua i intrã Stoica ciungul, cu care fãcusem cunotinþã când a fost arestat Cãlin.

Acum era cãpitan de Securitate. Când a dat cu ochii de mine, a ieºit ºi s□a dus în spatele lui Brãilã ºi mi□a fãcut semn cu degetul la gurã sã tac, sã nu□l recunosc. Aveam eu grijã de asta, cã doar nu eram naiv sã mã încurc ºi sã□mi complic singur situaþia, apoi se întoarce brusc ºi pleacã. În urma lui intrã unul cu vreo 30 de centimetri mai înalt ca mine, având 1,95 m. Se uitã la mine ºi îl întreabã pe Brãilã: „Ce□i cu ãsta?”, dar pânã sã□i rãspundã □ îmi trage o cizmã în burtã, aruncându□mã în perete ºi adresându□mi înjurãturi ºi ameninþãri. Aveam sã aflu mai târziu cã se numea Gãzdac ºi cã a fost muncitor la Astra. Vine bãiatul cu cheile, le predã lui Brãilã ºi□l concediazã. Mie îmi spune sã îmi scot ºireturile, cureaua de la pantaloni, ceasul ºi tot ce am prin buzunare. Am fãcut ce mi□a zis, le□am pus pe birou, iar el le□a bãgat într□un plic ºi mi□a scris numele pe el. Apoi, l□a chemat pe unul ºi i□a spus sã mã ducã la „doi”.

Am coborât la subsolul clãdirii pe niºte coridoare întortocheate. Ne□am oprit în faþa unei uºi, pe care a descuiat□o ºi m□a vârât înãuntru. Aceasta era o celulã. Înãuntru, un om în picioare în faþa unui pat din scândurã, fãrã nimic pe el. Dupã închiderea uºii, omul îmi întinde mâna ºi se prezintã: „Mã numesc Boldizsár”, „Eu Sandu”, i□am rãspuns. Apoi, omul se aºeazã turceºte pe acel pat de scândurã ºi mã invitã sã iau loc. Dupã un timp se uitã la mine ºi îmi fãcea niºte semne cu mâna, spre talpa picioarelor, pe care le þinea în mâini. Nu pricepeam ce vrea sã□mi spunã prin acele gesturi. El vãzând nedumerirea mea, mã întreabã:

□ Te□au bãtut la tãlpi?

□ Nu □ îi rãspund □ ºi apoi nu ºtiu de ce m□au adus aici.

□ Nu eºti legionar?

□ Nu, am avut la mine cheile de la locuinþa unei femei ºi au venit patru inºi cu o maºinã. M□au adus aici ºi mi□au cerut sã le dau cheile.

□ O fi ea legionarã?

□ Asta nu am de unde sã o ºtiu, nu întreb femeile ce politicã

fac.

ªtiam de la prietenii mei, care au avut mai multã treabã cu poliþia, cã în celule sunt introduºi informatori ºi asta mã fãcea sã am rezervã faþã de acest om. Pânã seara, omul îmi spune cine este ºi cum a fost prelucrat de un ofiþer, care i□a dat ºi acest nume, rugându□mã sã□i spun în continuare Boldizsár. Sub pretextul cã îl duc la anchetã, era scos zilnic din celulã ca sã le spunã ce vorbim. Nu am discutat nimic pe teme politice. Nu cunoºteam pe nimeni. Mã arãtam nemulþumit de încurcãtura cu cheile. Omul mi□a dezvãluit cã se numeºte Stelicã ..... ºi cã a fost sanitarul închisorii din Braºov, iar soþia lui este gardiancã la secþia de femei a închisorii. A fost cununat de actualul director al închisorii, domnul Budaca. Motivele pentru care se afla acolo dumnealui erau cã în calitate de sanitar avea ºi obligaþia de a duce probele de sânge la laborator, în oraº. Acolo, la laborator, lucra o doctoriþã, nepoata doctorului Sonea, care se gãsea închis în penitenciar ºi cu care Stelicã se cunoºtea de multã vreme. Tot mergând la laborator, mai ducea câte o scrisoare de la dr. Sonea la nepoatã ºi înapoi, la unchiu'. Asta nu a fost de□ajuns, i□a mai dus ºi lui Drãghici, ºi lui Teodorescu, la tipografie. Securitatea a intrat pe fir ºi într□una din zile, când ieºea pe poartã, i□a fãcut percheziþie, gãsind asupra lui trei scrisori. A fost arestat ºi dus la cercetãri, bãtut crunt ca sã dezvãluie toate legãturile. Omul avea o mare calitate: era bun ºi pentru o atenþie te servea. Nu□l preocupa politica. Era încrezãtor cã naºul lui, directorul Budaca, îl va scoate de aici ºi, pânã la urmã, l□a scos. Eu am rãmas cu sentimente plãcute faþã de el. Mi□a fost de ajutor în sãptãmâna cât am stat împreunã. Mi□a furnizat multe informaþii din închisoare ºi m□a prevenit asupra misiunii lui în celulã, deºi eram foarte rezervat faþã de el. Când m□a mutat, dupã o sãptãmânã, pe alt coridor, la celula trei, mi□a pãrut rãu cã ne desparte. Oricum, în doi timpul trecea mai uºor. Unde m□a mutat eram singur. În prima sãptãmânã nu m□a întrebat nimeni nimic. În prima zi, dupã ora 13.00, a venit cel care era

de serviciu pe coridor ºi ne□a dat câte un sfert de kg de pâine ºi un polonic de ciorbã. Aceasta era raþia noastrã pentru o zi, seara nimic, dimineaþa nimic. La ora 21.00 ne□a zis sã ne culcãm, dar nici tu saltea, nici tu pãturã ori pernã. Colegul m□a invitat sã ne înghesuim pe acest pat de scândurã. Dimineaþa mã dureau oasele chiar ºi de frig, cã în beciul acela nu era foc, dar ºi din cauza scândurii. Când aveam nevoie de WC bãteam în uºã ºi ne ducea plutonierul. La celula trei, unde m□a mutat, se vedea cã acum a fost terminatã. Tencuiala udã, curgea apã, patul, tot din scândurã, era nou. Prima noapte am dormit singur, a doua zi, noaptea târziu, se deschide uºa ºi un securist îmbrânceºte pe unul în celulã, zãvoreºte uºa ºi pleacã. Noul venit era în jur de 40 de ani, bine fãcut, elegant ºi foarte nervos. Se uita la mine ºi dupã un timp îmi zice „Bunã seara”. Cu pãlãria în mânã mã întreabã „Aici nu este nici un cui, sã□mi pot pune pãlãria?”.

□ Nu este, domnule. Pãstraþi□o, cã aici este frig noaptea.

Dar el, furios, bate în uºã puternic ºi vine plutonierul.

□ Ce s□a întâmplat, domnule?

□ Unde sã□mi pun pãlãria?

Plutonierul îi trage o înjurãturã ºi□i împinge uºa în nas. Omul, dezamãgit, se aºeazã pe marginea patului ºi rãmâne pe gânduri. Mai târziu, îmi spune cã□l cheamã Moldovan, cã este din Bucureºti ºi a venit în concediu la Braºov.

Plimbându□se prin Braºov, a ajuns la fabrica Steagul Roºu ºi a scos aparatul de fotografiat ºi a fãcut o fotografie. Imediat a fost înconjurat de unii care l□au dus la Securitate, l□au bãtut ca sã spunã pentru cine a fãcut fotografia, cu ce spion are legãturi. Omul nu avea ce sã le spunã. Era foarte indignat, nu□ºi putea explica cum este posibil sã fie învinuit de aºa ceva. Dimineaþa a fost luat din celulã. Nu am mai aflat nimic. Eu am rãmas cu convingerea cã nu avea nici o vinã. Era un om constit ºi încã nu luase contact cu realitatea comunistã.

Chiar în acea dimineaþã am o mare surprizã. La celula de vizavi erau femei. Astfel deduceam eu dupã discuþiile cu

plutonierul care venea mereu la uºa lor ºi se întreþineau. Dimineaþa, la prânz ºi seara le scotea la curãþenie pe coridoare ºi la toalete. În acea dimineaþã plutonierul, cu una din femei, era în alt coridor. Aici rãmãsese doamna Vultur. Ea mã observase cã sunt în celula doi ºi a venit la uºã, a tras zãvorul ºi a intrat la mine.

– Sandule, nu le-am spus nimic. Tu ce ai declarat?

– Am declarat cã sunteþi amanta mea, aºa sã le spuneþi ºi dumneavoastrã, nimic altceva.

A ieºit ºi a închis uºa la loc ºi ºi-a continuat treaba. Curajul doamnei m-a miºcat ºi au fost suficiente câteva cuvinte sã fim pe o vorbã. Soluþia nu era moralã, dar trebuiau evitate alte surprize care ne-ar fi complicat mult pe noi ºi pe alþii.

Pe data de 29 noiembrie se dezlãnþuie furtuna. Spre searã sunt scos din celulã ºi dus la anchetã într-un birou la etaj. În birou, un ofiþer cu douã stele ºi opt zdrahoni, înºiraþi pe lângã pereþi. Fiecare avea ceva în mânã. Unul o curea, altul un baston, alþii cu bastoane de cauciuc, cu cabluri electrice împletite. Fiecare mã privea cu un fel de surâs batjocoritor. Cel cu uniformã ºi stele mã întreabã numele, prenumele, tata, mama, unde locuiesc, locul ºi data naºterii, unde lucrez, meseria, ce politicã am fãcut, în prezent ce legãturi am cu doamna Vultur. Eu rãspund la fiecare întrebare, el notează. În acest timp bãieþii fumau, ºuºoteau între ei, pãrea cã nu-i interesează discuþia. Nu pentru asta erau ei acolo. Aveau altã misiune, încredinþatã de partid, mult mai productivã. Fãrã ei Securitatea nu îºi putea îndeplini planul la fabricarea declaraþiilor. Aceºtia aveau metode experimentate ºi pe alte meleaguri ºi, aplicate ºtiinþific, nu se putea sã nu dea roade. Deci, dupã câteva ºedinþe în compania bãieþilor, era imposibil sã nu inventezi un complot, o ºedinþã, un ajutor dat cuiva care s-ar putea sã fi fost legionar, ba chiar a fost, numai sã le faci pe plac bãieþilor. Apoi intervenea cel cu stea, care tot timpul cât bãieþii transpirau cu munca, se uita prin niºte hârtii, nu se amesteca în treaba lor.

 Ei, nu puteai sã ne spui asta de la început? Nu se mai supãrau tovarãºii ºi dumneata nu aveai necazuri.

 Luaþi loc!

Numai de luat loc nu i ardea, celui care, fiind lovit cu bastoanele pe tot corpul la întâmplare, era dat apoi la fus ºi bãtut la tãlpi pânã leºina. Bãieþii prevãzãtori ºi cu experienþã aveau întotdeauna o gãleatã cu apã rece ºi limpede, aºa cã nefericitul era luat aºa cu fusul de doi viteji mai voinici ºi cufundat cu capul în apã, ca sã ºi revinã. Pe unii, când îi dãdeau jos, îi obligau sã joace conga împrejurul camerei. Dacã aveai tãlpile umflate ºi nu puteai, venea specialistul cu bastonul ºi þi dãdea peste degete. Ca sã nu mai dea, fugeai ca la manej, incurajat fiind de cel cu bastonul. Rãmas cu anchetatorul, cãci bãieþii se retrãgeau sã se odihneascã, acesta începea sã þi punã întrebãri ºi dacã nu repetai ceea ce ai spus pe fus, se supãra ºi chema din nou bãieþii ºi se plângea lor cã nu se poate înþelege cu acest „bandit". ªi o lua de la început, alte bãtãi, alte chinuri. Se întâmpla ca unii sã nu reziste ºi sã moarã. Deci, când a epuizat ofiþerul întrebãrile introductive, trece la subiectul ce l interesa ºi mã întreabã dacã l cunosc pe Dumitriu.

 Nu l cunosc îi rãspund.

Atunci, la un semn, bãieþii intrã în acþiune. Dupã ce îºi fac încãlzirea lovindu mã cu bastoanele care pe unde nimerea, au trecut la faza a doua. Unul îmi cere sã mi scot încãlþãmintea, am dat jos pantofii. „Scoate ºi ciorapii!", se rãsteºte la mine. Îi scot.

 Stai jos!

Mã uit la el.

 Ce te holbezi aºa, aºeazã te!

Mã aºez, deoarece nu am încotro.

 Întinde mâinile!

Le întind ºi cel cu cureaua mi le leagã pe la încheietura palmei.

 Trage picioarele cu genunchii la gurã! Lasã mâinile!

Le las ºi cuprind cu ele genunchii. Cel cu bâta (fusul) mi-o introduce sub genunchi ºi peste mâini. Apoi se înfãþiºeazã încã unul la celãlalt capãt al fusului ºi mã ridicã, în timp ce altul aºeza niºte scaune. Când m□au ridicat, am cãzut cu capul în jos ºi cu picioarele în sus. În aceastã poziþie m□au aºezat pe cele douã scaune ºi au început sã□mi care cu bastoanele la tãlpi. Loviturile cãdeau ca niºte cuþite, mã secau. Oi fi þipat, cã unul mi□a vârât ciorapii în gurã. Nu ºtiu cât a durat repriza, dar m□am vãzut în faþa celui cu stele în picioare ºi cu mâinile legate.

□ Îl cunoºti pe Dumitriu...

□ Nu□l cunosc. Atunci îmi aratã o fotografie.

□ Pe ãsta îl cunoºti.

□ Nu!

Era o fotografie 9/6 a lui Dumitriu.

□ Aduceþi□l pe celãlalt!

Dupã câteva minute apare în birou Icã (Benone Pepene). Tresar. Anchetatorul îl întreabã:

□ Îl cunoºti?

□ Da, este Sandu □ rãspunde Icã.

□ Tu îl cunoºti?

□ Da, este Icã.

□ Îl cunoaºte pe Dumitriu? □ întreabã anchetatorul.

□ Da.

□ Duceþi□l! □ comandã anchetatorul.

În timp ce ieºea, Icã, cu lacrimi în ochi, mi se adresa astfel: „Sandule, iartã□mã. Uitã□te la mine". Sãracul Icã abia mai cãlca pe picioare. Faþa lui tumefiatã era de nerecunoscut. Nu aveam de ce sã nu□l iert, eram doar la Securitate, iar rezistenþa umanã are anumite limite. Erou nu este cel ce vrea, ci acela care poate ºi este favorizat de anumite circumstanþe. Dupã plecarea lui Icã, ofiþerul îmi mai dã o datã fotografia ºi mã lasã sã o privesc.

□ Ei, ce ai de spus? Îl cunoºti, sau o luãm de la cap? Poate aºa te stimulãm sã□þi aminteºti.

Eu mã uitam foarte atent la fotografie.

 Acesta nu□i Dumitriu, adicã nu□l cheamã aºa. Eu l□am cunoscut cu vreo douã luni în urmã prin Faina Elena ºi s□a recomandat Tãrâþã Moise.

La auzul acestui nume s□a aºezat la birou, a spus unuia sã mã dezlege ºi mi□a dat voie sã mã încalþ. Ceilalþi ºi□au aºezat sculele într□un colþ ºi au ieºit. Rãmânând cu el mi□a oferit un scaun ºi a început sã scrie.

„Declaraþie"

Anchetatul, apoi urmau toate datele personale. El îmi punea întrebãri ºi eu îi răspundeam. Toate întrebãrile erau în legãturã cu Dumitriu ºi Faina, cum i□am cunoscut ºi ce ºtiu în legãturã cu împuºcarea celor doi securiºti ºi unde se ascund. În urma confruntãrii cu Icã mi□am dat seama de ceea ce a putut mãrturisi ºi nu am depãºit cu nimic ceea ce ºtiam. Am recunoscut cã Icã a venit ºi cã mi□a relatat ce s□a întâmplat, cã m□a întrebat unde s□ar putea adãposti. A scris o coalã de hârtie ºi mi□a întins□o sã o semnez. Atunci am văzut cã cel cu douã stele semna locotenent Popovici. Am semnat fãrã sã citesc ºi i□am înapoiat□o. A sunat ºi a venit un subofiþer ºi m□a dus în celulă. Ajuns în celulă, mi-am dat imediat pantofii jos ºi am pus picioarele goale pe beton, sã□mi tragã fierbinþeala. Tare îmi mai ardeau tãlpile, erau umflate. Am cãzut pe gânduri, îmi fãceam tot felul de pãreri. Nu mă puteam domestici. Aveam în imagine figura disperatã ºi desfiguratã a lui Icã. Eram singur. Nu ºtiam ce va mai urma, ce alte surprize mă mai aºteaptã. Dacã îi gãsesc pe Dumitriu, pe Elena, ce se va întâmpla? Îi vor împuºca înainte de a□i face să vorbească? Dacã vor vorbi, ce vor spune? Ce mă aºteaptã în continuare? Au apărut frământările. Bănuiam cã Dumitriu nu se va lãsa arestat viu, dar nu se ºtia ce se mai putea întâmpla.

M□am lungit pe patul de scânduri ºi, copleºit de griji, am adormit. Astfel, nu am mai simþit duritatea scândurii. Am avut un semn tulburat de coºmar ºi vise urâte. A fost o noapte grea. În următoarele trei zile nu s□a mai întâmplat nimic, deºi tre-

săream la fiecare zgomot, când auzeam paºi pe coridor. Eram foarte atent ce celulă se deschide, dar nu am mai fost deranjat. Eu eram la celula trei când, în timp ce ne dădea pâinea dimineaþa un sfert de kg fără cafea (adică surogat) sau ceai, auzeam cum cel de la celula unu iese afară ºi se duce la chiuvetă ºi ia apă. Într□o dimineaþă, ºeful a uitat uºa deschisă ºi am împins□o puþin să□l pot vedea pe cel de la apă. Era un bărbat solid, care muºca din sfertul de pâine cu o foame de lup, iar din canã bea apă în loc de ceai. A terminat foarte repede ºi apoi ºi□a făcut de mai multe ori semnul crucii în jurul ochiului drept ºi s□a dus în celulă. Aveam să aflu cine e ºi să□l cunosc mai târziu la închisoare pe comandorul Ciulei. M□am aºezat pe pat ºi mă gândeam ce greu trebuie să fie pentru oamenii mai voinici ºi mai mâncăcioºi, deoarece raþia nu se dă dupã nevoile omului.

PENITENCIARUL BRAªOV

În seara zilei de 3 decembrie 1948, în jurul orelor 19.00 se deschide uºa celulei ºi plutonierul îmi spune: „Haide, vezi sã nu□þi uiþi ceva pe aici". Nu aveam ce sã uit, pentru cã nu aveam nimic, numai ce era pe mine. M□au scos în curte ºi acolo unii, înarmaþi cu automate, lângã o dubiþã, m□au luat în primire. Unul din ei mi□a poruncit sã urc. Am urcat, acolo mai erau douã persoane. Îl recunosc pe prietenul meu Icã. Se urcã ºi cei cu automatele ºi maºina pleacã, dar opreºte dupã câteva minute. Securiºtii sar jos ºi ne fac semn sã coborâm. Era o salã de aºteptare cu mulþi miliþieni. Era corpul de gardã al închisorii. L□am vãzut pe unul predând un plic, apoi un gardian a venit ºi ne□a identificat. Rãmaºi cu gardienii, aceºtia ne□au dus prin curte, în penitenciar. Am trecut prin mai multe uºi pãzite de câte un gardian. La ultima ne□am oprit. Era un grilaj de fier gros. Se vedea un coridor lung ºi lat. Apare un gardian mic ºi grãsuþ. Îl salutã pe cel care ne□a adus: „Sã trãiþi, domnule prim!".

□ Ce□i cu ãºtia?

□ Ia□i ºi bagã□i la neagra.

Acesta deschide grila ºi înaintea noastrã se opreºte la prima uºã, pe stânga, trage zãvorul ºi ne aratã cu mâna sã intrãm.

□ Sã stea aici pânã dimineaþã □ zice „primul" ºi plecã.

Celula era fãrã luminã, fãrã paturi, fãrã geam. Gardianul trage uºa, îi pune zãvorul ºi noi rãmânem în beznã. Nu ºtiam în ce direcþie sã o apucãm. Am pornit cu braþele întinse sã cãutãm pereþii, apoi am pipãit. Pe jos era duºumea. Ne□am aºezat lângã un perete, pe jos, ºi am început sã discutãm. Pe

Icã îl cunoºteam, dar pe celãlalt nu. Ne prezentãm. Era Angheli Dumitru, maistru tâmplar, care locuia în ªchei. Se cunoºtea cu Dumitriu de multã vreme. Dupã ce Icã a venit la mine sã□mi spunã ce fãcuse Dumitriu, s□a dus la locul de întâlnire ºi a dus haine pentru Dumitriu, care aºtepta ºi rãspunsul meu în legãturã cu locul unde sã se ascundã, el gãsindu□l nepotrivit. Îi cere lui Icã sã□l însoþeascã pânã la Anghel, ceea ce ºi face. Toatã noaptea am vorbit ºi am dezlegat misterul arestãrilor. Eu fusesem arestat primul, dar nu m□au bãnuit cã aº ºti ceva. Al doilea este arestat Icã ºi este interogat în legãturã cu Dumitriu, dar el declarã cã nu l□a mai vãzut de vreo doi ani ºi îi dã drumul. Al treilea fiind Ivan, adus de la penitenciar. ªl acesta declarã cã în urmã cu douã luni a fost cu Dumitriu la Icã. În urma acestei declaraþii, la Securitate se trage concluzia cã Icã ascunde ceva ºi, din aceastã cauzã, este rearestat. Supus torturilor, cedeazã ºi declarã cum a venit Faina la el, cum l□a trimis la mine, cum i□a dus haine ºi cum l□a condus la Angheli. Acesta nu recunoºtea nimic, este torturat în mod bestial, bãtut cu bastoane, cu rãngi. Dãdea fiecare cu ce apuca ºi unde nimerea. Faþa îi era desfiguratã, corpul numai vânãtãi. La tãlpi l□au bãtut pânã leºina ºi apoi îl aruncau în celulã. Dupã ce□ºi revenea începeau din nou, ca sã le spunã unde se ascunde Dumitriu. Când era aproape mort, l□au confruntat cu Icã. Atunci a admis cã au dormit o noapte la el ºi a doua zi, la trenul de ºase, a fost cu ei în Gara Bartolomeu, le□a luat douã bilete ºi i□a urcat în trenul de Fãgãraº. Dupã aceastã declaraþie a fost lãsat în pace ºi acum eram cu toþii aici, la neagra, mulþumiþi cã am scãpat din ghearele cãlãilor, dacã asta poate fi o mulþumire. Icã se ruga stãruitor sã□l iertãm. Nu aveam nici o urmã de reproº. Fiecare am experimentat pe viu metoda convingerii, ca sã declarãm ceea ce vroiau aceºti eroi ai comunismului.

Toatã noaptea am vorbit ºi ne□am mângâiat rãnile. Mã durea inima de suferinþele care erau pe capul lui Angheli. Parcã ne vedeam unul pe altul. Cu o dubã, înaintea noastrã,

au fost aduse ºi cele trei femei. De aici înainte drumul va fi lung, presărat cu multe surprize, una mai monstruoasă decât alta.

CAMERA 5

La ora nouă seara, o toacă de fier anunþa stingerea, iar la cinci dimineaþa deºteptarea. Un an ºi jumătate cât voi sta în Penitenciarul Braºov această toacă va fi bătută de două ori pe zi, de acelaºi gardian, Cozoº. După o noapte de incertitudini nu ºtiam ce vor face cu noi. Dimineaþa, în jurul orei ºapte, se deschide uºa ºi apare acelaºi „prim" de seară, spunându□ne: „Ieºiþi afară!". Am ieºit pe coridor. Aici erau mai mulþi gardieni. Primul se adresează unuia: „Pe ãºtia doi du□i la tineret, iar pe dumnealui du□l la ºase". Gardianul o ia înainte, eu ºi Icã după el. Trage zăvorul ºi ne spune să intrãm. Când pătrundem înăuntru, o mulþime de feþe palide priveau din toate unghiurile. Ne□am oprit lângă uºã ºi îi priveam ºi noi. Nu ºtiam cum să începem. De pe priciul din stânga, de sus, sare un tânăr ºi vine la Icã. Cu lacrimi în ochi îl prinde în braþe ºi strigă: „Icã, ce□i cu tine? Cum ai ajuns aici? Ce□i cu tata?". Icã, stăpânindu□se, îi răspunde: „Tata este sănãtos, la fel ºi sora". Acesta era fratele lui Icã, arestat de mai multe luni, elev la Liceul Meºotă, regăsindu□se acum în penitenciar.

De pe priciul de jos apar Virgil Neagu ºi Luca Călvărăsan. Se apropie de mine, mă îmbrăþiºeazã ºi cautã să mă încurajeze. Cu Neagu am fost coleg la internat, iar cu Luca activasem în perioada '45-'46. Apoi am fost prezentaþi de ei celorlalþi ºi ni s□au fãcut ºi nouă locuri pe prici. Cu greu am reuºit să ne facem loc. Norocul nostru cã amândoi eram subþirei. În această camerã erau în jur de 50□55 de persoane. Camera avea 4x6 m cu două priciuri suprapuse pe laturile de 4 metri. Pe partea centralã era o masă de 3 metri lungime ºi două bănci, cu 4 geamuri de 60x80 cm, pe latura de 6 m, care era înspre curtea interioară a închisorii. Geamurile erau prevăzute cu drugi de

fier. În camerã se mai afla un ciubãr de lemn, la care îi spuneam tinetã ºi un ciubãr cu apã de bãut ºi de spãlat faþa ºi mâinile, iar dupã masã vesela. Am observat cã era un ºef de camerã, care, atunci când a venit pâinea, a cerut ºi pentru cei noi veniþi ºi douã gamele care ne au fost aduse.

Prima zi ºi urmãtoarele au trecut foarte repede, fiecare din ceilalþi ne asaltau cu tot felul de întrebãri. Noi eram cei mai recent veniþi din libertate ºi fiecare avea de pus o întrebare, cum ar fi „De ce eºti arestat? Cum a fost la Securitate? Te au bãtut? Unde ai lucrat?" ºi câte alte întrebãri. La unele rãspundeam sinceri, la altele aveam rezerve. Nu i cunoºteam pe toþi, apoi niciodatã nu ºtiai când poate continua ancheta, de unde pot aduna noi informaþii. Camera era destul de pestriþã, oameni cu diferite convingeri politice ºi oameni care nu aveau nici o opinie politicã. Cu toate acestea, oamenii nu disperau. Luau situaþia aºa cum era. Moralul era bun, toþi aºteptând sã se întâmple ceva. Ce anume. nimeni nu putea spune. Pe lângã majoritatea tinerilor erau ºi vârstnici, chiar în jurul vârstei de 70 de ani. Aceºtia suportau mai greu, deoarece erau bolnavi.

Vrând nevrând a trebuit sã mã acomodez la noua situaþie, cel mai greu a fost cu tineta. Nu ºtiam cum sã mã folosesc de ea în camera în care dorm ºi în vãzul tuturor. Cãutam sã respectãm un program, dar era foarte greu. Unii dintre noi erau bolnavi ºi se chinuiau grozav sã nu deranjeze, dar cu toaã bunãvoinþa, nu întotdeauna reuºeau. Aceastã tinetã a fost chinul cel mai greu de suportat. Câþi deþinuþi nu s au îmbolnãvit de colon din cauzã cã nu puteau avea scaun în prezenþa altora ºi aºteptau noaptea când dormeau ceilalþi.

Programul de camerã al zilei era urmãtorul: la ora 5 dimineaþa suna deºteptarea. Ne sculam, ne îmbrãcam ºi aºteptam sã vinã gardianul care ne deschidea uºa. În fiecare zi erau patru inºi de serviciu. Doi duceau tineta ºi doi cibãrul cu apa. Tineta o spãlam ºi o aduceam înapoi, la fel ca apa. Toþi deþinuþii dintr o camerã mergeam afarã la WC, unde, la o þeavã, ne spãlam ºi, în timpul afectat, unii foloseau WC-ul. Acest pro-

gram se fãcea pe camere, în ordinea numerelor. Într□o zi începea de la camera trei, în altã zi de la camera 14. Dupã terminarea acestui prim punct al programului de dimineaþã aºteptam deschiderea. La ora 7.00 venea suita de gardieni, în frunte cu primul gardian. Gardianul de noapte fãcea predarea cãtre cel de zi. Deschidea uºa ºi noi trebuia sã fim în picioare, aliniaþi pe mai multe rânduri. De regulã, pe 5 rânduri, ca sã ne poatã numãra mai uºor. Învãþaserã ºi gardienii sã numere din 5 în 5. Primul gardian apãrea în uºã ºi ºeful de camerã raporta: „Sã trãiþi, domnule Prim. Camera 5 are un efectiv de «n» oameni", apoi Prim-ul spunea „Bunã dimineaþa", la care noi trebuia sã rãspundem în cor „Sã trãiþi!". Prim-ul ne numãra, dupã care, împreunã cu cel de zi plecau. Dupã terminarea celui de□al doilea punct din program urma ieºirea în curte, la gimnasticã. Acum ieºeam toate celulele deodatã în curte, ne încolonam câte trei ºi fãceam un marº forþat, dupã care ne aranjam pe multe rânduri ºi, sub comanda profesorului Pop Gavril, executam diferite miºcãri. Întorºi în celule, aºteptam cafeaua, adicã un surogat de orz. Bucãtãria era în curte ºi din camera noastrã se vedeau toate miºcãrile de la bucãtãrie. Din cauza foamei mari, mulþi dintre noi priveau pe geam. Erau posturi de observaþie care anunþau masa. Taras Bulba a plecat. Acesta era bucãtarul ºef. Ieºea cu polonicul în mânã ºi, în urma lui, doi deþinuþi de drept comun, cu hârdãul cu cafea ºi alþii cu pâine. ªi masa se împãrþea într□o zi de la camera 14, iar în alta de la 3. În camerã erau alte reguli. Echipe de patru oameni primeam o pâine, tãiatã în patru, ºi o împãrþeam între noi. Pe unii foamea i□a împins aºa de departe, cã ºi□au confecþionat un fel de balanþe, un lemniºor mai lung suspendat cu o sfoarã de la jumãtate ºi cu două beþigaºe, la capete ascuþite. Cu acest soi de balanþã împãrþeau pâinea. Cele 250 grame însemnau foarte puþin pentru 24 de ore, când ºi mâncarea era mult sub necesarul de calorii. Ca sã primim cafeaua ne aºezam la rând, într□o ordine strictã. Cel care a fost astãzi primul, mâine va fi ultimul. Dacã se întâmpla sã se dea ceva supliment ºi aici era

o ordine precisã, ca nu cumva sã ia unul de douã ori. ªeful de camerã avea grijã de toate acestea. Unii împãrþeam pâinea în trei, alþii în douã. Cei mai chinuiþi de foame o mâncau imediat ce o primeau. Dupã masa de dimineaþã se formau grupuri ºi începeau discuþiile pe diverse probleme, fiecare ce□l interesa. Cei de la observator transmiteau din când în când ce se mai întâmpla prin curte, ce s□a adus la bucãtãrie. Începând cu ora 11.00, foamea îºi spunea cuvântul. Oamenii se agitau, deveneau nervoºi, se miºcau prin camerã în aºteptarea mesei. La ora 12.00, crainicii anunþau plecarea lui Taras Bulba, a plecat primul ciubãr, al doilea, ne înarmam cu gamelele ºi aºteptam la rând sosirea ciorbei, de cartofi sau varzã acrã, ori arpacaº, rareori fasole. Acestea erau alimentele ce ni se serveau. Dacã la prânz era unul din ele, seara era altul. Nu era nici un fel de regim pentru cei bolnavi, deºi penitenciarul avea spital, asistenþã medicalã, care era nulã pentru noi. În timpul mesei unii îºi aruncau ochii în gamela vecinului ºi aveau impresia cã acesta a fost mai norocos. Foamea îi teroriza aºa de mult, încât credeau cã ei sunt urmãriþi de ghinion. Nu era aºa, mâncarea era atât de puþinã ºi lipsitã de consistenþã, încât tot timpul erai chinuit de foame. Imediat dupã terminarea mesei se spãlau gamelele cu puþinã apã, ca sã nu umplem tineta, care, la aºa mulþi oameni, era o mare problemã, mai ales cã funcþiona 24 de ore din 24. Apoi ne mai culcam, mai stam de vorbã pânã la ora 17.00, când începea din nou programul de searã. Cei de serviciu duceau tineta, o spãlau ºi aduceau apã pentru noapte. În jurul orei 18.00 venea masa de searã, o ciorbã la fel de insipidã ca la prânz. La masã eram pe grupuri, aºa cum primeam pâinea. De fiecare datã, înainte de masã, ne fãceam rugãciunea. Dupã servirea mesei aºteptam stingerea, cu o oarecare plãcere. ªtiam cã dupã închidere nu ne mai deranjeazã nimeni, cu unele excepþii. Doar gardianul mai bãtea în uºã, strigând „Liniºte!”. Înainte de stingere, pe la orele 19.00, venea gardianul de zi ºi deschidea uºa. Dupã el un altul, cu un ciocan de lemn, cu coadã lungã. Se ducea la

fiecare geam ºi lovea gratiile, ca nu cumva sã fie tãiate ºi sã evadãm. În spatele lui aceeaºi suitã, cu „primul” în faþã, urma acelaºi ritual ca ºi dimineaþa. Dupã aceea ne încuia, dar parcã noi ne simþeam liberi în celula noastrã. Directorul ºi ceilalþi ciraci ai lui plecau, iar noi rãmâneam în seama gardianului. Pânã la culcare fiecare fãceam ceva. Unul povestea un film, altul un roman, vorbeam despre stupãrit, fãceam lecþii de filosofie, de drept, lecþii de chimie, probleme de agriculturã, de viticulturã, probleme comerciale, dar nu lipseau nici banalitãþile. Astfel nu ne dãdeam seama când a trecut timpul. Auzeam toaca, dar ºi în pat continuam discuþiile, mai puþin înflãcãraþi. Erau multe cu subiect gastronomic. Aveai impresia cã te afli la cea mai înaltã ºcoalã de acest fel. Cu cât foamea devenea mai chinuitoare, cu atât fantezia era mai bogatã în tot felul de reþete. Discuþiile politice se duceau în cercuri restrânse. Nu toatã lumea prezenta încredere ºi nu toþi eram acolo pentru acelaºi motiv politic. Veºtile ce le primeam nu întotdeauna erau verificabile, ba conþineau ºi o mare dozã de subiectivism, se transformau de la unul la altul, fie cã se adãuga ceva în plus sau se pierdea sensul. Fiecare din noi dorea veºti bune, vroia sã se întâmple ceva, ca sã scãpãm din închisoare. Cel care vedea lucrurile mai realist, trebuia sã mintã, sã se mintã, dacã ar fi spus cã acest regim e de lungã duratã risca sã fie etichetat ca agent de Securitate sau cã ºi□a pierdut mintea. De altfel, nici pentru el nu era indicat sã se aventureze în astfel de raþionamente.

Aceste veºti ºi zvonuri care circulau de la unul la altul ridicaserã moralul deþinuþilor. Era oxigenul nostru. Încã a doua zi când am ieºit la plimbare în faþa mea a apãrut domnul Petre Baicu, care era în mod tacit socotit ºeful legionarilor din închisoare. M□a întrebat care este situaþia pe afarã, dacã am primit unele mesaje din închisoare, de ce am cãzut ºi cum a fost la anchetã. I□am rãspuns la toate întrebãrile ºi, la sfârºit, mi□a spus cã la camera 5, domnul inginer Rãducanu este omul de contact, dar cã de azi încolo eu voi fi. Este mai prudent aºa.

În continuare, aproape zilnic primeam ºtiri, majoritatea din ziare, pe care le împărtãºeam discret la unul sau la doi colegi de celulã, iar ei, la rândul lor, mai departe. În câteva minute toatã lumea ºtia ce e nou. Comentau în ºoaptã ºi noi speranþe se aprindeau în inimile noastre. Aceste ºtiri erau selectate ºi numai ceea ce prezenta interes din punctul nostru de vedere se difuza. Pe atunci se stricau relaþiile între Est ºi Vest ºi nu ne intra în cap cã va face casã bunã comunismul cu capitalismul. Marea parte a poporului credea într□un rãzboi. Era greu sã crezi cã marile democraþii occidentale îl vor lãsa pe Stalin sã ne distrugã orânduirile democratice ºi sã punã în locul lor o nouã dictaturã mai feroce, ca tot ce am avut înainte. Acesta era motivul pentru care citeam ziarul printre rânduri ºi reþineam numai ce corespundea mentalitãþii ºi speranþelor noastre. „Vin americanii!" □ aceasta era lozinca □ „La primãvarã, la varã, la toamnã, dar vin". ªi nu au mai venit. Ne□au dat pe mâna ruºilor, iar ei ºi□au vãzut de□ale lor. Erau mulþi care nu□ºi puneau speranþa în americani, ci în Dumnezeu; doar el ne mai putea ajuta.

DESPRE COLEGII DE CELULÃ

Îi vom lua pe grupuri ºi orientãri. Cei peste 50 de colegi de celulã nu aveau aceleaºi idei politice. Majoritatea erau aici fãrã sã fi fost nici simpatizanþii vreunui partid politic, ceea ce aveam în comun era faptul cã ne iubeam þara ºi nu doream sã ne facem comuniºti. Mulþi elevi de la liceele din Braºov ºi Fãgãraº erau aici pentru cã fãceau parte din „Frãþiile de cruce", organizaþie de tineret de orientare legionarã. Liceul Industrial din Braºov, cu un grup de opt elevi din clasele VII□VIII se opunea noilor stãpâni. ªeful lor era un elev eminent, Borza, de prin pãrþile Fãgãraºului, foarte liniºtit ºi încrezãtor. Toatã ziua fãcea probleme cu cei din grupul lui Mogoº, care s-a dovedit a fi tipul luptãtorului dârz ºi neînfricat dupã ispãºirea condamnãrii. Sofonea a plecat ºi el la grupul din Munþii Fãgãraºului, condus de

Gavrilă, un student de la Cluj. Gavrilă era un elev cuminte, studios, din Lisa □ Făgăraº. Visul lui ar fi fost să devină inginer. Roºca, în ultimul an de ºcoală, suporta privaþiunea cu stoicism, măsurat la vorbă, respectuos faþă de toþi colegii de suferinþă. Cârje □ mereu zâmbitor ºi amabil, la fel ºi ceilalþi colegi ai lor □ era mai mare dragul să□i priveºti cum, după programul de dimineaþă, toþi opt se aºezau turceºte pe priciul de sus în jurul lui Roºca sau Borza ºi povesteau în ºoaptă sau recitau poezii ori îºi repetau din ce îºi aminteau de la orele de curs. Nu am văzut la nici unul dintre ei regrete că sunt aici. Să mai lămurim o problemă: aceea a cititului ºi scrisului. Cei care au fost arestaþi înainte de august 1948 aveau ziare, cărþi ºi pachete. Comuniºtii au făcut primele arestări la 15 mai. Ca măsură de intimidare a populaþiei, în vederea naþionalizării, care se pregătea pentru luna iunie. Între timp, nu se ºtie ce a intervenit pe arena internaþională ºi în interior sau ce sfaturi au primit de la ruºi, că au intensificat arestările, iar regimul de închisoare s□a agravat. Nu s□au mai permis pachete, scrisori, ziare, cărþi. Orice legătură cu familiile a fost întreruptă. Au început percheziþiile, s□au confiscat cărþile, creioanele, caietele, ziarele. Deþinuþii le-au ascuns prin saltele, pe unde credeau că nu pot fi găsite, dar destul de puþine au putut fi salvate. Puþinele cărþi salvate circulau din om în om ºi cu multă atenþie. Dacă erai prins că ai o carte, riscai pedepse aspre. Aceasta este explicaþia că aceºti tineri elevi ºi studenþi făceau probleme de matematică ºi citeau unele cărþi. Studenþii ºi elevii au fost arestaþi în toiul examenelor, prin lunile mai□iunie ºi acum repetau materia, deoarece specrau să□ºi mai susþină examenele.

Grupul elevilor de la Liceul „Radu Negru” Făgăraº era condus de elevul clasei a VIII□a Mazilu Nicolae, originar din Oltenia. El era socotit cel mai bine pregătit dintre toþi. Era înalt, cu ochelari, blond ºi meditativ. Făcea versuri. Ion Mogoº, fiul unui medic din Făgăraº, bine legat, foarte volubil, inteligent ºi încrezător. Au fost condamnaþi ºi trimiºi la Târgºor, lângă Ploieºti,

unde erau trimiºi toþi elevii dupã condamnare, cu intenþia de a□i reeduca. Elevii s□au dovedit foarte refractari la reeducare, mai ales cã educatorii trimiºi aveau un nivel cultural foarte scãzut. În general, elevii arestaþi erau dintre cei mai buni ºi foarte studioºi. Mazilu ºi Mogoº dupã ce au fost eliberaþi de la Târgºor s□au hotãrât sã treacã graniþa în Iugoslavia ºi au fost împuºcaþi pe graniþã. S□au pierdut doi tineri valoroºi pentru cauza românească. Opriº, fost elev la Liceul „Radu Negru”, student în anul I la Teologie, fusese ºeful Frãþiei în liceu ºi îi predase lui Mazilu; era o fire blândã. Avea toate însuºirile ca sã devinã preot. Se ruga mult, se retrãgea sub prici, pe cel de jos, ºi medita. Condamnat la trei ani, dupã executarea condamnãrii ºi□a reluat studiile la teologie, devenind preot. Motoc era cel mai tânãr, având 16 ani. Toatã ziua râdea, fãcea glume, era îndrãgit de toatã lumea. Nu ºtia ce□i frica; îi lua pe gardieni peste picior.

Lungoci, un tip dur, foarte intransigent, se nãscuse în America. Visul lui era sã scape de aici ºi sã plece. ªtia cã□l vor chema sã□ºi facã serviciul militar acolo. Dupã ce ºi□a ispãºit condamnarea de un an, a plecat în America.

Liceul ªaguna avea un singur reprezentant, Oajã. Un tip singuratic, care nu fãcuse nimic. Se gãsea aici mai mult din cauza surorii sale, Paula Agapie, care era arestatã ºi fusese o legionarã foarte activã ºi cu relaþii în lumea mare. Paula s□a cãsãtorit cu Agapie la închisoare în timpul rãzboiului, Agapie a fost închis de Antonescu ºi eliberat de comuniºti în 1964. Erau cãsãtoriþi numai legal, fãrã sã fi convieþuit mãcar o zi împreunã. Paula l□a aºteptat mai bine de 20 de ani. Pepene Ioan, fratele lui Benone, era singurul elev al Liceului „Dr. Ioan Meºotã”; bun bãiat. Suporta greu detenþia din cauza foamei, fiind condamnat doi ani. Îl vãd ºi acum cum sta la postul de observaþie, îºi muºca buzele ºi aºtepta sã□l vadã pe Taras Bulba plecând sã împartã masa.

De la Liceul Industrial Astra, era un grup de patru elevi, în celula noastrã fiind numai doi: Cãlvãrãsan, credincios ca un

câine cauzei române, tăcut. Foarte rar se angaja în discuþii care îl plictiseau. Era omul faptelor. Nu□l deranja suferinþa. Fiecare dintre noi mai povesteam câte ceva, ne mai aduceam aminte de vreo prietenă, de vreo petrecere. La Călvărăsan, acestea nu trezeau nici un ecou. Era preocupat numai de probleme serioase. Crăciun, colegul lui, un băiat durduliu, vesel, fără probleme, pe care nu□l atrăgea politica; ºtia că□i român ºi nu trebuie să meargă cu duºmanii neamului. Problemele mari să le rezolve cei cu mai multă pregătire. A fost condamnat un an. După revenirea acasă a făcut o ºcoală de maiºtri ºi ºi□a câºtigat pâinea fără compromisuri, onorabil.

Un grup de opt tineri bucureºteni, elevi ºi studenþi, veniþi la sanatoriul T.B.C. Colceag, din Satu Lung, judeþul Braºov, în vara anului 1948, făcând o excursie prin pădurea din apropiere, au comentat situaþia politică. Unul dintre ei, ªtefan ªtefan a dat foc unui brăduleþ ºi, împreună cu ceilalþi, au dansat în jurul focului, cântând cântece orientale ºi strigând „Kali, ardeþi în numele lui Kali!". În timpul dansului, ªtefan a strigat: „Cum arde acest brad, să ardă România comunistă!". Joaca lor a fost povestită la întoarcerea în sanatoriu. O ureche formată a recepþionat ºi a dus cele auzite unde trebuia. ªtefan a fost chemat la biroul sanatoriului ºi chestionat, ameninþat. Pus pe gânduri, a povestit cele întâmplate unei fete, elevă în clasa a VIII□a. După două-trei zile ªtefan este arestat, dus la Securitate, torturat ca să recunoască că este legionar ºi să dea numele celor cu care a fost în pădure. I□a declarat pe toþi. A declarat□o ºi pe domniºoara Bucurenciu, căreia îi povestise întâmplarea ºi, iată, pe toþi i□au arestat, fiind acuzaþi de legionarism. Am stat cu ei în cameră un an. Nu aveau idei politice, nu ºtiau nimic despre legionari. ªtefan se simþea vinovat că dintr□o joacă trebuie să sufere unii colegi de□ai săi, printre care se numărau Savopol □ student, fiul unor oameni înstăriþi, Patriciu □ fiu de preot, Velicu □ un băiat simpatic, care ne cânta cântece orientale ºi pe care noi îl porecleam Bughi. După un an au fost judecaþi ºi condamnaþi cu suspendarea

executării, la un an. Doar ªtefan a fost condamnat cu executarea pedepsei. Domniºoara Bucurenciu Stela, alintatã Luþa, o tânãrã blondã ºi drãguþã, a stat ºi ea un an la închisoare, pentru cã i□a spus ªtefan cã s□ar putea sã fie arestat. Din camera în care eram o vedeam zilnic ºi toþi colegii îi fãceau bezele. Era foarte mândrã cã toatã lumea o adorã. Pe atunci încã nu se puseserã obloanele la geamuri. Printre noi erau unii care sculptau în os cruciuliþe, medalioane cu chipul Fecioarei Maria ºi al lui Iisus cu coroana de spini. Multe din aceste lucrãri îi erau oferite acestei rãsfãþate a tuturor. Câte stratageme erau folosite ca sã ajungã aceste podoabe la ea! ªi cei mai în vârstã o admirau. Era ca un înger când apãrea în fereastrã cu doamna Pop, o femeie în toatã firea ºi care îl avea ºi pe soþul ei la camera 6. Aceasta este o mostrã de cum proceda Securitatea. Nu trebuia sã faci nimic, doar sã schimbi niºte pãreri sau sã faci o glumã, cã imediat erai acuzat de legionarism sau vândut anglo□americanilor.

Un grup mai aparte era grupul Anca Romeo, al aviaþiei militare. O parte a grupului erau oameni în vârstã. Într□o camerã erau 5 persoane. Socrul lui Anca Romeo, Bologa, învãþãtor în Sibiu, avea peste 70 de ani. Suporta cu greutate detenþia, fiind ºi bolnav. Reproºa ginerelui sãu cã l□a implicat. Fãceam împreunã multe planuri de viitor, deoarece trecea timpul mai uºor. Al doilea personaj era colonelul Socol din Fãgãraº, cãsãtorit cu o evreicã, prefectul judeþului Fãgãraº, în vremea lui Antonescu. Îl cununase pe Anca Romeo, îl gãzduise când acesta era fugar. Acum blestema. Îl înþelegeam. Era bolnav; uneori nu mai credea cã va mai ajunge sã□ºi vadã soþia, ºi ea bolnavã. Când îl mai încurajam, spunându□i ceva veºti mai optimiste se declara gata sã mã înfieze, pentru cã nu avea copii. Omul acesta a însemnat ceva pentru armata românã ºi pentru Þara Fãgãraºului. Acum era redus la cea mai mizerã existenþã. Fãcându-ºi nevoile la o tinetã, adicã într-un hârdãu, într□o camerã de 55 oameni, revenindu□i cel mult 40 cm pe un prici din scândurã, fãrã nici un fel de aºternut. Vâja Vasile, negustor, vãr

cu soþia lui Anca Romeo, singurul care se împãca cu soarta, nu□ºi mai fãcea probleme. Era ºi mult mai tânãr. În ceea ce□l priveºte pe Anca Romeo, acesta era la camera 6. Un tip atletic, patriot desãvârºit, urmãrit pentru vitejiile sale pe frontul de rãsãrit. A doborât mulþi „cioloveci". Îi plãteau eroismul cu ani de temniþã, dar poate cã aceasta este mai mult decât toate decoraþiile: dupã ce þi□ai fãcut datoria, sã fii trimis în temniþã de cei ce nu au ridicat un deget pentru apãrarea patriei.

Grupul Corneliu Octavian sau, mai bine zis, grupul comandorului de aviaþie Ciulei, din care fãceau parte, în afarã de cei doi Teodorescu, Gheorghe Constantinescu ºi Teodor Pãun. Aceºtia erau rude între ei ºi lucrau la Codlea. Comandorul Georgescu, zis ºi „ªarpe", din Ploieºti, a fost ataºat acestui grup Ciulei. Având multe relaþii, era urmãrit de Securitate ºi a fost apoi arestat. La Securitate a fost maltratat ºi înfometat, cerându□i□se sã spunã ce legãturi are cu americanii. Observând cã tot ce i se cere este ireal ºi cã existã numai în minþile bolnave ale anchetatorilor, a imaginat un plan pe placul lor. Acest plan prevedea debarcãri de trupe aeropurtate americane, în zona Braºovului. Vor fi aduse tancuri ºi alte unitãþi motorizate, ce vor fi ascunse pe Valea Spurcatã, prin pãdurile Codlei. Desigur, trebuie sã mai ºtie cineva de acest plan ºi aºa s□a ajuns la arestarea celorlalþi. Oricum, ceilalþi arestaþi nu ºtiau nimic de acest plan. Ciulei a fost grav torturat, iar Securitatea a cãutat alte motive de implicare a grupului. Pentru cã oricum, Corneliu Octavian fusese legionar ºi condamnat de Antonescu, a fost declarat el ºeful grupului ºi dupã un an de detenþie întreg grupul a fost trimis în judecatã. Cum acuzaþii erau strãini de activitatea legionarã de care erau acuzaþi, au fost puºi în libertate, reþinându□l numai pe Corneliu Octavian, pentru cã el mai fusese condamnat. Acum, alãturi de ceilalþi, fãrã condamnare, a fost trimis într□un lagãr de muncã, de unde s□a întors grav bolnav dupã ºapte ani. Corneliu era un om cultivat, licenþiat în matematici, în drept ºi ºtiinþe economice. Era foarte energic ºi neastâmpãrat. Vorbea mult, þinea

conferinþe audiate cu mult interes.

Teodorescu Alexandru, mereu zâmbitor ºi reþinut, avea o inteligenþã vie, era un om educat ºi un creºtin profund. Constantinescu, fãrã preocupãri politice, ajuns aici îºi ducea în liniºte suferinþa. Pãun, un utecist convins, îi pãrea rãu cã a ajuns aici fãrã voie. Numai meditaþiile luate de la Corneliu Octavian l□au adus aici. Un bãiat bun, dar regreta cã în urma acestei arestãri nu va mai putea sã se realizeze politic. O personalitate îndrãgitã de noi era învãþãtorul Teodor Ioanid, maior în rezervã, a luptat de la Nistru pânã în Caucaz ºi retur, pânã în Munþii Tatra, decorat cu medalii române ºi germane ºi, în final, ruseºti. În afarã de profesiunea de dascãl în comuna Cegani □ Ialomiþa, mai avea ºi pasiunea de apicultor. Am ascultat multe conferinþe ale dumnealui despre albinãrit. Dl. Ioanid era ºi membru al Asociaþiei Naþionale de Stupãrit. Captivante erau povestirile lui despre eroismul ostaºilor români în cel de□al doilea rãzboi mondial.

ALTE PERSOANE DIN CAMERA 5

Domnul dr. Remus Cocoº, din Fãgãraº, inteligent, pedant, credincios ºi amabil cu toþi, a fost adus la închisoare pentru cã în timpul studenþiei a fost legionar: în timpul guvernãrii legionare a fost concentrat. Pentru vina de a fi fiu de preot ºi fost legionar, dupã august 1944 a fost internat în lagãrul de la Caracal ºi epurat din magistraturã. Am devenit repede amici. Dormeam pe acelaºi prici. Remus Cocoº era foarte cultivat, fiind licenþiat ºi în teologie. Conferinþele dumnealui erau urmãrite cu deosebit interes.

Avocatul Iavorschi, refugiat din Bucovina, arestat ºi cercetat pentru faptul cã fusese în studenþie legionar, nu a mai avut în Braºov nici o activitate politicã îºi vedea de avocaturã ºi de brutãria pe care a deschis□o în Braºov cu fratele sãu. Comuniºtii vroiau aceastã brutãrie ºi l□au trimis la închisoare, pe care o suporta greu din cauza celor douã fetiþe cu pãr de aur,

pe care le lãsase acasã.

Avocatul Adrian Nicoarã, ºeful tineretului PNÞ Maniu, a fost arestat în lotul Jinga□Herlea□Chiºu, acuzaþi cã au urmãrit reorganizarea partidului ºi rãsturnarea guvernului comunist, o invenþie a Securitãþii. Nicoarã era un om simpatic, realist, nu□ºi fãcea iluzii. ªtia ce□i comunismul, mai fusese arestat ºi avea experienþã. Deºi camera era pestriþã, Nicoarã era prieten cu toatã lumea. Credea cã numai naþional-þărãnismul poate salva þara. Toþi îl simpatizam. Personal am devenit un amic al sãu. Ne stimam reciproc.

Olteanu Gheorghe, primarul comunei Barcani, arestat pentru ajutor legionar, pentru cã a dat ceva bani ºi alimente pentru cei închiºi ºi pentru familiile lor. Þãran, cu capul limpede, ºtia cã nu trebuie sã colectivizãm agricultura. Alãturi de el erau notarul comunei, Varzã, casierul Balcu ºi pãdurarul Bocârnea. români curaþi, toþi aceºtia erau ataºaþi preotului ortodox din comuna lor, părintele Filip Nicanor, care în tinereþe fusese legionar ºi acum avea unele relaþii la Braºov cu unii legionari ºi adunase ajutoare de la ceilalþi.

Stoicănea Moise, þăran din apropierea Făgăraºului, când îl întreba cineva de ce e în puºcărie, răspundea cã a fost mãcelarul legionarilor în '40 ºi acum l□au arestat. Era foarte ºiret, nu□l putea înºela nimeni. A luat destulã bãtaie, dar a fost socotit prost ºi a fost lãsat repede în pace. Avram Sebastian, condamnat în 1941 pentru participare la manifestaþii anti□Antonescu, eliberat în 1947, se angajeazã la CFR ca muncitor. Este rearestat în 1948 ºi trimis la penitenciar. Un om blând, tãcut la cei 30 de ani. I se spunea Taciturnul. Avea sãpatã suferinþa pe faþã ºi în toatã fãptura lui. În anii petrecuþi în Aiud a studiat matematica. Îi impresiona pe toþi cu cunoºtinþele lui în materie. Asculta pe fiecare, răspundea cu dragoste, a lãsat o bunã impresie.

Inginerii Răducanu ºi Mărcuþã de la Uzina Astra Braºov, modeºti ºi corecþi, arestaþi pentru suta de lei datã pentru niºte familii nevoiaºe. Acum eram aduºi la cea mai de jos condiþie

umanã. Trãind în uzinã alãturi de muncitori, le cunoºteau necazurile ºi presiunile ce se fãceau asupra lor ca sã intre în partid. Se mândreau cu atitudinea lor.

Simpaticul inginer Cioroiu Miron, de prin pãrþile Brãilei, a ajuns inginer chimist la Fabrica de Hârtie Zãrneºti, o proprietate a familiei Brãtianu. Aici ajunsese inginer ºef de producþie. Dupã naþionalizare, cu noii directori comuniºti producþia a scãzut ºi trebuiau cãutaþi vinovaþii. Aceºtia nu puteau fi alþii decât foºtii conducãtori din trecut, ºi anume inginerul Cioroiu Miron ºi dr. inginer Simionescu, ºeful Laboratorului de cercetãri. Arestaþi la începutul anului '49, dupã proba de foc de la Securitate, ing. Cioroiu a fost adus la camera 5 cu picioarele distruse. Ne□am împrietenit repede. Era ºi bolnav; îl mai ajutam. Era un om comunicativ ºi sentimental. Dupã ce ºi□a mai revenit, a þinut multe prelegeri despre fabricarea celulozei ºi hârtiei. Dupã arestarea lor, producþia a continuat sã scadã ºi Securitatea, dupã aproape un an de presiuni în care cereau sã recunoascã cã au sabotat, s□a vãzut nevoitã sã□i punã în libertate ºi sã admitã cã a fost vorba de incompetenþa directorului comunist ºi a secretarului de partid.

CEI TREI JANDARMI

Istrãþoiu, Þenea ºi Scarlat Ioan au „aterizat" în camera 5 în iarna anului 1949. Veneau de la Securitate; deºi doreau sã se arate nepãsãtori, totuºi se observa pe ei cã sunt îngrijoraþi pentru activitatea lor. Au urmãrit comuniºtii ºi legionarii. Dar acum comuniºtii le cereau socotealã ºi, mai mult, le cereau informatorii. Deseori erau duºi la Securitate ºi veneau de acolo ciufuliþi. Se pare cã în final au fost ºi ei pãcãliþi, cã dacã vor divulga numele informatorilor, vor fi liberi. La început s□au temut, pentru cã unul din informatori era prim-secretar al judeþului. În cele din urmã, l□au divulgat ºi primul a fost destituit, iar ei au fost condamnaþi.

Boicu Mircea, student la Academia Comercialã, arestat pen-

tru cã l□a cunoscut pe studentul Liviu Magu ºi pe doamna Cucu, al cãrei soþ, inginerul Teodor Cucu, a fost dat dispãrut.

Un alt student ºi anume Catanã, în ziua de 6 noiembrie 1948, împreunã cu alþi colegi, a fost trimis de conducerea UTC□ului în sala de mese a cantinei studenþilor din Braºov sã împodobeascã pereþii sãlii cu tablourile tovarãºilor comuniºti Marx, Engels, Lenin, Stalin, Dej, Ana Pauker. ªi cum unul era pe scarã ºi îi aranja dupã mãrime pe pereþi, Cãtanã când i□a dat tabloul Anei Pauker i□a zis celui de pe scarã: „Reguleaz□o ºi pe asta, mãi!". A doua zi Catanã a fost arestat ºi adus la camera 5 ºi dupã 7□8 luni □ condamnat la trei ani închisoare.

Cu grupul Jinga□Herlea au fost arestaþi ºi fraþii Moº, cel mare medic veterinar la Turda, iar cel mic era student în Braºov. Foarte simpatici, cu cel mic am fost ºi la canal.

Ernest Bernea a fost arestat pentru apartenenþa sa la Miºcarea Legionarã, fost director în Ministerul de Externe, profesor de sociologie, coleg cu Traian Herseni. Avea o culturã aleasã, un om de o modestie rarã. Povestea frumos între douã boli, când uita de ele. Era foarte obsedat de ideea cã□i cel mai bolnav. Am regretat despãrþirea de dumnealui ºi de cultura sa.

Tot în camera 5 a venit, în 1949, studentul Gheorghe Cimpoacã din Dârste□Braºov, un bãiat bun. Îl cunoºteam din libertate. Cu alþi bãieþi din Dârste au trecut pe lângã vila locuitã de Teohari Georgescu, la Timiºul de Jos, ºi au cântat cântece patriotice ºi au scandat „Trãiascã Iuliu Maniu". Au fost arestaþi de garda lui Teohari ºi aduºi la închisoare dupã proba de foc de la Securitate. Am relatat acest caz Cimpoacã, întrucât de el se leagã întâmplãri tragice. În vara anului 1949, mã scoate gardianul Lãzãroiu sã mãtur coridorul ºi cu aceastã ocazie îmi lasã ziarul „Scânteia" sã□l citesc. La grilã venea plantonul de la grefã, cu diferite treburi. Într□o zi, acest planton m□a întrebat în tainã dacã îl cunosc pe Cimpoacã. La rãspunsul meu afirmativ, a scos din sân mai multe pachete cu þigãri, rugându□mã sã i le duc lui Cimpoacã de la doamna care lucra

la grefa închisorii. Aceasta s□a repetat periodic. În afarã de þigări, cu timpul, a venit ºi cu ceva alimente în cantitãþi mici, pastã de dinþi ºi câte o scrisoricã. Treaba a mers bine, pânã în primãvara anului 1950, când au sosit, de la Piteºti, studenþii Sobolevschi ºi Prisãcaru. Aceºtia au fost cazaþi la celula trei, în carantinã. Am aflat de sosirea lor ºi am reuºit sã vorbesc cu ei când fãceam curat pe coridor. I□am comunicat domnului Baicu ºi lui Jimboiu, student, care era bolnav de TBC ºi izolat de unul singur la celula patru. Jimboiu a spus cã□i cunoaºte ºi sã le acordãm toatã atenþia cã sunt bãieþi buni. În vremea aceea noi nu ºtiam nimic despre Piteºti ºi toþi studenþii erau nerãbdãtori sã ajungã odatã la Piteºti, sã fie cu ceilalþi împreunã. Într□o zi când mãturam ºi profitând de neatenþia gardianului, care moþãia în biroul lui, la cererea lui Jimboiu, l□am bãgat în celula trei sã vorbeascã cu ei, sã afle de la ei ce fac studenþii la Piteºti. Desigur cã aceºtia erau bine instruiþi de Þurcanu ºi i□au vorbit lui Jimboiu, în aºa fel cã l□au câºtigat de partea lor. De acum, totul le□a mers în plin. Dupã perioada de carantinã au fost mutaþi la camera 5. Eu nu mai eram acolo, mã mutaserã la camera 14. Ajunºi în camera 5, ºi□au jucat rolul de bãieþi buni, cu accentul aparte la grupul studenþesc legionar, s-au fãcut prieteni cu Cimpoacã, cã acesta avea þigări. ªi□au dat repede seama cam pe ce cãi pot veni aceste þigări, dar au lucrat cu rãbdare sã afle cât mai multe ºi au aflat totul. Au fost chemaþi la Securitate ºi l-au turnat pe Cimpoacã, au dat în vileag relaþia cu doamna de la grefã, prin planton (un deþinut de drept comun). Doamna a fost arestatã, la fel ºi contabilul ºef, colegul ei de birou, pentru cã nu o denuþase. Cimpoacã a fost dus la anchetã ºi bãtut rãu sã recunoascã. Camera 5 s-a disipat ºi cei doi veniþi de la Piteºti au început o acþiune de reeducare. Norocul meu a fost cã nu dupã mult timp am fost mutat la Gherla.

PROCESELE

În iarna anului 1949 au început procesele. Tribunalul Militar funcþiona pe strada Nicolae Iorga nr. 25. Simulacrele de procese s□au format, totuºi, pe întreprinderi, oraº, ºcoli ºi academie ºi unele grupuri mai mici. Procesele au început fãrã nici o instrucþie ºi fãrã posibilitatea luãrii de contact cu un apãrãtor.

Primul lot a fost format din grupul muncitorilor de la Uzina Astra, cam 38□40 de inculpaþi, conducãtorul lotului a fost desemnat de Securitate. Maistrul Pop Traian ºi secundul Gheorghiu Gheorghe, muncitor strungar, alþi componenþi ai lotului □ Mãrcuþã, Rãducanu, Munteanu Mihai □ ingineri, Budulan □ maistru, maistru Gârbã Negoescu, Hegeduº, Man, Greblã, Sculeanu, Ivan, Tudose, Tiºe, Bucuþea, Grigorescu, Marinescu.

În ziua procesului au fost îmbarcaþi într□un autobuz ºi duºi mai întâi la Securitate ºi întrebaþi dacã îºi menþin declaraþiile. Cum oamenii nu puteau recunoaºte enormitãþile din declraþiile semnate sub presiune au fost din nou maltrataþi în chip bestial de ofiþerii de Securitate Brãilã, Dumitraºcu, Cernat, Popovici, Gãzdac. Aºa timoraþi au fost duºi în faþa Tribunalului. Sigur cã nici unul din ei nu a putut recunoaºte nici în faþa Tribunalului aceste declaraþii ale securiºtilor. Fiecare a spus: „Nu pot recunoaºte. Am semnat pentru cã nu am putut suporta chinurile. Puteau scrie orice, cã nu mai eram în stare sã citesc. Se poate vedea dupã scris cã nu ne aparþine, doar semnãtura”. Au fost judecaþi de un complet militar, în frunte cu colonelul Ghica, având alãturi doi asesori populari ºi o apãrare din oficiu, care au fãcut presiuni asupra inculpaþilor ca sã□ºi recunoascã vina,

cã numai aºa vor obþine clemenþã din partea sistemului comunist. Condamnãrile au fost dure. 10 ani pentru muncitorul strungar Gheorghiu Gheorghe, 7 ani pentru maistrul Pop Traian, 5 ani pentru inginerul Munteanu Mihai ºi muncitorul Tudose Constantin, 4 ani pentru sudorul Grigorescu Constantin ºi Sculeanu, apoi o serie de condamnãri la 3 ani, 2 ani, 1 an. Din cei 38 care formau acest grup de la Astra Braºov nici unul nu a scãpat necondamnat. Marele numãr de deþinuþi aflaþi în depozitul Securitãþii de la Penitenciarul Braºov urmãreau cu mare atenþie desfãºurarea acestui proces, considerat un test al atitudinii comuniste faþã de opoziþie.

Dupã cunoaºterea verdictului, a fost clar pentru toþi cã Guvernul continuã politica de lichidare a opozanþilor politici. Au urmat alte loturi de oameni care au spus un NU rãspicat comunismului. Lotul de la Uzina Tractorul de sub conducerea maistrului Tilea, format din ºapte muncitori, toþi primind condamnare între 7 ºi 2 ani. Lotul muncitorilor de la Uzina Dumitru Voina, condus de muncitorul Fulicea Ioan, condamnat la 7 ani ºi apoi ucis în reeducarea de la Gherla, Vultur Gavril □ 4 ani, ucis la colonia Peninsula Canal; Fulicea Alex □ 3 ani, muncitor ajustor; muncitorul Negulici Vasile, muncitorul Voina Ioan ºi Cojocaru Gheorghe. Un lot cu o notã hazlie este cel al muncitorilor de la Fabrica de armament Tohan. Aici era un maistru, fost legionar, Stan Ioan. Securitatea nu□ºi putea imagina cã acest legionar ar sta liniºtit, oamenii ei credeau cã trebuie sã facã ceva. Pornind de la acest raþionament l□au arestat pe Stan ºi l□au supus torturii, sã spunã ce face ºi care îi sunt camarazii de luptã. Rezistenþa a cedat ºi ca sã□ºi salveze viaþa ºi□a inventat partizanii, ºi anume: Teianu, secretarul de partid al fabricii, Chiriac □ preºedintele comitetului sindical pe fabricã ºi Bojincã □ secretarul sindicatului. Toþi trei au fost arestaþi, torturaþi ca sã recunoascã fanteziile lui Stan. Au recunoscut, pentru cã nu aveau încotro. Aceºtia au fost o pacoste pe capul nostru. Ajunºi la închisoare, au intrat în contact cu educatorul politic, un cretin, care i□a cazat la celula 7,

cu alþi trei: Greblã, muncitor la Astra, Cojocaru Gheorghe muncitor la D. Voina ºi Groza Vasile muncitor la CFR. Stan a fost condamnat la 4 ani, iar cei trei câte un an cu suspendare, dar pânã la proces ºi apoi pânã la eliberare a trecut mai bine de un an, timp în care aceºtia au lucrat, fãcându-ne viaþa mai grea. Ei scriau articole la o gazetã de perete. În aceste articole, la ordinul politicului ºi a Securitãþii, ponegreau pe ceilalþi deþinuþi. Acuzaþiile erau murdare ºi mincinoase, mai cu seamã cã ei nici nu cunoºteau persoanele calomniate. Se foloseau de materialul furnizat de Securitate, care urmãrea dezbinarea noastrã. Cei de la camera 7 erau liberi ºi trãgeau cu urechea pe la uºi, apoi fãceau note informative cu relatãri imaginare. Dacã cineva avea ceva de discutat, nu o fãcea cu voce tare.

Lotul Frãþiilor de cruce era condus de studenþii Petre Arapu ºi Alexandru Munteanu. Cu Munteanu ne cunoºteam de mulþi ani. Au fost în jur de 30 de elevi în mai multe loturi. Munteanu ºi Arapu au fost judecaþi cu lotul studenþilor de la Academie ºi condamnaþi la câte 15 ani fiecare.

LOTUL STUDENÞILOR BRAªOVENI

ªeful de lot a fost stabilit de cãtre Securitate în persoana lui Jimboiu Gheorghe, fiind mai în vârstã decât ceilalþi. Alegerea s-a bazat pe considerentul cã Jimboiu fusese arestat pe vremea lui Antonescu ºi condamnat ca legionar. Acum era recidivist, dupã Securitate, ºi punerea lui în faþã dãdea mai mare credibilitate învinuirilor. Realitatea era cu totul alta. Acest om se bucura de mult respect în faþa studenþilor braºoveni ºi trebuia izolat. Deºi starea sãnãtãþii lui era foarte gravã, fiind bolnav de plãmâni, expectorând sânge, a fost maltratat la Securitate în chip bestial, iar apoi aruncat în celula 4, de unul singur, în Penitenciarul Braºov. Fãrã asistenþã medicalã, dupã doi ani de anchetã, a fost condamnat la 15 ani ºi dus în Aiud, unde a decedat. Era un om blajin, cinstit, crescut de mama lui, o

þărancã credincioasã din Oltenia, fiind unicul ei fiu, pierdut într□o luptã nemiloasã ºi inegalã, dusã în slujba binelui ºi a credinþei în Dumnezeu ºi neam.

Dintre aceºti studenþi mai reamintesc, în primul rând, pe bunul meu prieten, Cantemir Ioan, din Botoºani. Tatãl lui a rãmas undeva prin stepele Rusiei, iar el a fost educat de mama lui, speranþa bãtrâneþelor sale, dar nu a fost sã fie aºa. Condamnat la 3 ani în 1950, este dus la Piteºti, L□au luat de lângã mine, din celula 5. Ne□am îmbrãþiºat îndelung când gardianul Cozoº, seara la ora 9.00, a deschis celula ºi a pronunþat: „Cantemir Ioan, ia□þi bagajul!". Scurt. Ne□am uitat unul la altul ºi am suspinat. Cantemir a plecat pe un drum de unde nu s□a mai întors. Peste un an voi afla la Canal ce s□a petrecut, la Piteºti, cu Cantemir. Acolo coborâse iadul peste ei, cu acel întunecat Þurcanu. Supus reeducãrii, Cantemir nu a acceptat□o, fiind torturat de Þurcanu personal. Dupã mai multe zile, cãlãul, vâzând cã nu□l supune, s□a dezlãnþuit nebuneºte, împreunã cu toatã banda de torþionari, lovindu□l care pe unde apuca. Când au obosit, nebunii au constatat cã loveau un cadavru, deoarece Cantemir decedase. Sufletul lui era în drum spre ceilalþi eroi ai neamului: Lae Grozavu □ alt student din grup, Sântimbreanu, Spătăceanu, Maniu, Sava, Cimpoacã, Bârsan, Boieru, Moº º.a.

În închisoarea din Braºov erau toate categoriile de cetãþeni: medici, cum ar fi Sonea, Cărpiniºan, Tomescu, Cojocaru; ingineri: ªandru, Mosora □ toþi de la Tractorul, Simionescu, Cioroiu □ de la Zărneºti, Rãducanu, Cucu, Mărcuþã, Munteanu □ de la Astra; profesori: Ghiþescu, Bordeianu, Pop º.a.; contabili: Boian, Teodorescu, Constantinescu, Ion Ion, Gheorghe Clonþea, Trâmbiþaº ºi mulþi alþii; preoþi: Filip Nicanor, Beleuþã, Comºa, Popescu º.a.; comercianþi: Ovidiu Clonþea, Teodorescu, Drãghici, Banciu, Valer Pop; industriaº: Stănicel.

Prin rotativa Securitãþii Braºov au trecut mii de oameni de diferite convingeri politice ºi de profesii diferite. Câteva luni am stat în celula 14 cu Drãghici Constantin, un om simpatic ºi co-

rect, fiind camarazi de celulã. Acesta nu se lãsa intimidat de temniceri. Nu se supunea lor ºi îi lua în zeflemea. Mã amuzam când îi cânta lui Maier evreu, responsabil politic: „Hai la lupta cea mare sã ne c... în cãldare” sau lui Roman, primul gardian, îi zicea: „Aici vã bag ºi vã pun difuzorul sã vã cânte «Hai la lupta cea mare»”. Nu l luau în serios, altfel ar fi fost tot la neagra. Burcoi Ioan, patronul unei frizerii, acuzat de legionarism, foarte cumsecade om ºi bun, era frizerul politicilor. Mergea din celulã în celulã ºi bãrberea ºi tundea la zero, pentru cã aºa erau regulile. Pe lângã asta mai fãcea ºi altã treabã. Ducea mesajele de la unii la alþii. Prin el se transmiteau multe informaþii, chiar ºi atunci când ne scoteau câte unul pe coridor, în prezenþa gardianului sã fim bãrbieriþi, se fãceau transmiterile de informaþii.

Biriº Nicolae, maistru zugrav din ªcheii Braºovului, credincios în biserica creºtinã, ataºat fãrã rezerve de politica legionarã, gata de orice sacrificii pentru credinþã ºi legiune. Nu regreta nimic, era fericit cã a fost ales sã ispãºeascã o pãrticicã din pãcatele neamului acesta.

Clonþea Gheorghe, fost director la Uzina Astra, un om îngrijorat ºi timorat, fost legionar, conºtient de soarta ce i a fost rezervatã acestui neam de naivii de la Yalta. Nu avea motive sã fie optimist. A fost eliberat dupã 17 ani de detenþie. Tracasat tot timpul de Securitate, a ajuns o epavã. Se temea ºi de umbra lui.

PROCESUL GRUPULUI MEU
DOSAR 1370/49 SENTINÞA 780/26.10.1949

Menþinuþi în depozitul Securitãþii Braºov, dupã 11 luni am fost trimiºi în judecatã la Tribunalul Militar Braºov, în data de 20 octombrie 1949. Nu aveam un ºef de lot. Dumitriu ºi Lenuþa Faina nu erau arestaþi. Trei bãrbaþi, Angheli Dumitru maistru tâmplar, Pepine Benone proiectant, Salcã Alexandru

□ mecanic auto ºi trei femei: Fulicea Tereza □ casnicã, Fulicea Victoriþa □ casnicã ºi Vultur Zenovia □ casnicã, ultimele douã cu câte trei copii sub 5 ani. Dumitriu ºi Elena erau lipsã, nefiind prinºi. Lenuþa va fi arestatã în 1952 ºi rejudecatã, iar Dumitriu a cãzut eroic în luptã cu Securitatea, dupã ce a terminat muniþia.

Dupã ce ne□a bãrbierit nea' Ionicã Burcoi am fost duºi la poartã. Acolo au sosit ºi femeile. Pe douã rânduri de trei, femeile în faþã, însoþiþi de toþi atâþia gardieni ºi soldaþi, am pornit pe jos pe strãduþa ce duce spre parc ºi pe strada Nicolae Iorga, la nr. 18. Acolo era sediul Tribunalului Militar. În salã erau câþiva securiºti în civil. Nimeni nu era prezent din partea familiilor. Vreo trei inºi, tot în civil, s□au dat drept avocaþi din oficiu. Unul dintre ei mi s□a adresat: „Domnule, eu sunt apãrãtorul dvs. ºi v□aº sfãtui sã fiþi sincer ºi sã nu negaþi declaraþiile date la Securitate. Îmi îngreunaþi ºi mie apãrarea, apoi, dacã vã recunaºteþi vina, Tribunalul va þine cont de sinceritatea ºi cãinþa dvs ºi o sã vã dea o pedeapsã minimã". L□am ascultat pânã la capãt ºi i□am spus: „Domnule avocat, eu nici nu ºtiu ce au scris ei în declaraþii. Eu le□am semnat ca sã scap de torturã. Nu le pot recunoaºte". „Domnule □ cu o voce rãstitã □ în aceastã situaþie eu nu vã pot apãra. Cum credeþi dumneavoastrã?". Nu ºtiu dacã ºi□a spus numele, dar nici nu am fost curios sã□l aflu. Am rãmas cu impresia cã era ofiþer de Securitate sau le fãcea jocul. Acelaºi lucru s□a întâmplat ºi cu ceilalþi din lot. Nu dupã mult timp a apãrut preºedintele, un colonel, urmat de doi ofiþeri ca asesori ºi grefierul. Dupã apel ºi identificarea clasicã, cu întrebarea dacã îmi menþin declaraþia datã la Securitate, ºi rãspunsul a fost tot clasic: „Nu!". Acelaºi rãspuns l□au dat toþi. Aceasta i□a nemulþumit ºi le□a dat de lucru. Trebuia sã ne ia interogatorii. Ne□au dus în altã salã ºi apoi, câte unul, eram chemaþi la interogatoriu. Preºedintele nu se ostenea sã afle adevãrul. Jocurile erau fãcute de Securitate. Rolul Tribunalului era sã consfinþeascã ceeea ce se hotãrâse de cãtre anchetatori. Aºa

a trecut prima zi. A doua a continuat cu rechizitoriul procurorului. Acesta ne□a declarat duºmani al poporului ºi a cerut condamnarea noastrã cu maximum de pedeapsã pentru crima de uneltire contra ordinei sociale. A venit rândul apărării, care, aºa cum ne prevenise, a început cu susþinerea cã clienþii lor sunt vinovaþi faþã de noua orânduire socialã. Dar ei sperã ca pedepsele ce se vor da sã nu fie prea aspre ºi□i vor face pe acuzaþi sã□ºi regrete faptele. Fiind încheiatã această parodie, s□a anunþat cã pe 26 octombrie se va pronunþa sentinþa. Mã aºteptam la o condamnare de un an sau doi. În 26 a venit grefierul la penitenciar sã ne comunice pedepsele, care au fost dure. Angheli Dumitru a primit 7 ani de temniþã grea, Pepine Benone □ 7 ani temniþã grea, Salcã Alexandru □ 3 ani închisoare corecþionalã, Vultur Zenovia □ 3 ani închisoare corecþionalã, Fulicea Tereza □ 2 ani închisoare corecþionalã, Fulicea Victoria □ 1 an ºi 6 luni închisoare corecþionalã. Am declarat recurs, dar fãrã succes. În lipsã, au fost condamnaþi Dumitru ºi Faina la muncã silnicã pe viaþã. De acum eram condamnaþi ºi aºteptam sã fim trimiºi la închisorile de execuþie. Femeile au fost trimise la Mislea, Benone ºi Angheli □ la Aiud, iar ultimul am fost eu □ trimis la Gherla. Aceasta se întâmpla abia în luna aprilie 1950. În timpul cât am mai rãmas, au fost aduºi deþinuþi din alte judeþe pentru procese. Unii au fost „cazaþi" la etajul 1, iar alþii la parter. Printre aceºtia am cunoscut grupul Dragon, din Prahova: avocatul Moºoiu, nepotul generalului Moºoiu, Niculescu-Basu □ paraºutat din Austria, fraþii Bozdoc □ din Sinaia, cãlugãrul Anghel □ de la Cheia, Andronescu □ fost coleg de internat cu mine la Braºov.

Din grupul buzoienilor, care au stat la parter, persoanã mai reprezentativã a fost Eugen Iliescu, moºier, fost primar al Buzãului, cu studii de drept ºi un doctorat la Sorbona. A fost condamnat la ani de temniþã grea. Împreunã cu el am mers la Gherla, în 1950. Era bãtrân ºi bolnav. Am stat trei sãptãmâni în carantinã la camera 91. M□a îndrãgit mult, eu fiind tânãr. Îl scuteam de micile corvezi. Când ne□au despãrþit, m□a îm-

brăþiºat îndelung ºi, cu lacrimi în ochi, mi□a spus: „Te iubesc ca pe copilul meu. Rar mi□a fost dat să mă despart de un om aºa cum mă despart de dumneata. Eu nu cred că voi mai ajunge în libertate, dar dumneata eºti tânăr ºi continuă pe calea ce ai apucat". M□a sărutat ºi ne□am despărþit. Nu după mult timp, am aflat că a fost ucis în Gherla.

Grupul buzoienilor a făcut impresie plăcută la Braºov. ªefii lui erau avocatul Păun ºi doctorul veterinar ªercăianu, oameni corecþi ºi luptători curajoºi. Au desfăºurat activităþi în munþi cu un grup mai numeros. Acest grup a fost judecat la Braºov ºi membrii lui au primit condamnări dure. Securitatea din Buzău a fost foarte durã cu ei. Pedepsele au fost de 15 ani muncă silnică pentru Păun, ªercăianu ºi alþii. Printre ploieºteni era un tânăr, Rodas, foarte talentat ºi cu el în celulă era Ciobanu. Amândoi prelucrau din os cruciuliþe ºi medalioane cu chipul Feciorei Maria ºi pruncul în braþe. Mântuitorul era făcut cu cununa de spini ºi cu făclia în mână. Cred că s□au făcut sute de asemenea obiecte din os. Cei mai mulþi dintre deþinuþi au primit câte unul sau două medalioane.

PLECAREA LA GHERLA

În seara zilei de 17 aprilie 1950 se deschide uºa celulei. În uºã gardianul de noapte, Cozoº, care spune: „Salcã, în noaptea asta pleci la Gherla. Pregãteºte□þi lucrurile!”, la care eu i□am spus: „Da, am înþeles, dar v□aº ruga ceva”. „Ce?” □ mã întreabã acesta. „Vreau sã□mi iau la revedere de la prietenii mei din camera 5”. „Haide!”. El mergea în faþã, iar eu în urma lui. S□a oprit la camera 5, a descuiat ºi a dat uºa la o parte. Eu am apãrut singur în faþa uºii. Toatã camera a dat buluc la mine, fiind curioºi ce s□a întâmplat. Foarte emoþionat, le□am spus: „Plec la Gherla”. I□am îmbrãþiºat pe cei din faþã. Îmi amintesc de dl. Cocoº, care, cu o voce puternicã s□a adresat: „Sandule, sã ne vedem cât mai curând în libertate!”. Petre Baicu s□a apropiat de mine, m□a îmbrãþiºat ºi mi□a dat, la repezealã, unele instrucþiuni pentru Vasile Dâmbu, spunându□mi cã îl roagã sã aibã grijã de oamenii din Gherla, sã□l salut pe Hogescu Alexandru ºi pe toþi ceilalþi din Braºov. Aceastã despãrþire a fost dramaticã, cu lacrimi în ochi m□am despãrþit de cei din camera 5, care au rãmas în continuare la Braºov unde am stat un an ºi jumãtate. De puþin timp am fost mutat la celula 14. Cineva se va întreba cum a fost posibil ca gardianul Cozoº sã mã ducã la fosta camerã. Gardianul era conjudeþean cu mine. El îmi aducea câte ceva de la unchiul meu, Bogdan Alexandru. Îmi mai spunea câte ceva din afarã. Am pãstrat totalã discreþie. Nu doream sã cunoascã nimeni aceastã legãturã. Unchiul meu avea doi copii studenþi ºi aº fi fost nenorocit dacã ar fi pãþit ceva. Dupã aceastã despãrþire, mi□am luat boarfele strânse într□o valizã din lemn ºi am ieºit

în hol, unde au fost aduºi ºi alþii de la alte celule, precum ºi de la etaj, în total 18 deþinuþi braºoveni, buzoieni ºi prahoveni. Mai mulþi gardieni în jurul nostru, unul mãrunþel ºi iute împãrþea pachetele cu hranã rece. Acest gardian era un bufon, dupã nervii pe care ni i fãcea la percheziþii. Ne dezbrãca, ne arunca totul pe jos ºi le cãlca cu picioarele. Ne distra, cã la fiecare percheziþie ne þinea un discurs tip: „Mãi, ascultã aici, nu ai voie sã ai asupra ta decât pâine, pe care ai cãpãtato astãzi, cãmaºa, izmenele, batista, prosopul, pasta de dinþi etc. Dacã te mai prind cã mai ai altceva, tea luat mama dracului! Ai înþeles?”. Îl chema Anton ºi era de prin Oltenia. Odatã terminate pregãtirile, am fost scoºi în curte, unde celor cu pedepse mai mari leau fost puse lanþuri la picioare, iar altora cãtuºe la mâini. Eu am fost scutit, fiind condamnat numai la trei ani . În jurul orei 23.00 am plecat pe jos spre garã. Timpul era frumos, în oraº liniºte. Câte trei pe rând am strãbãtut Calea Victoriei (astãzi bulevardul 15 Noiembrie), apoi Hãrmanului, pânã la garã. Lanþurile fãceau zgomot ºi atrãgeau atenþia trecãtorilor. Nu mult dupã miezul nopþii am fost urcaþi în dubã, unde am mai gãsit alþi deþinuþi ce veneau din Jilava. Abia în dubã am putut vorbi între noi. Dupã miezul nopþii am pãrãsit Braºovul. Nu am ºtiut ora. La închisoare, Banditul nu trebuie sã ºtie ora ºi nici ziua. A fost ºi aceasta o luptã cu temnicerii, numai cã, cu ajutorul clopotelor îi învingeam. Pânã la Gherla mam întreþinut cu d-nii. Iliescu ºi Popescu-Pogoanele (îºi adãugase ºi numele satului din care era), proprietar a 100 pogoane ºi cu ceilalþi ocupanþi ai dubei. În Aiud au urcat noi deþinuþi pentru Gherla. În zorii zilei am ajuns la destinaþie. De la garã la închisoare am mers pe jos escortaþi de o armatã de gardieni ºi miliþieni. Puºcãria Gherla, cunoscutã prin faima sinistrei „Zarca”, funcþiona întro construcþie din Evul Mediu, pe malul Someºului, propietate, cândva, a familiei Martinuzzi. Cele douã laturi ale clãdirii formau un „L”, la subsolul laturii mai scurte fiind o pivniþã, cu pavimentul acoperit încontinuu de apã, din cauza infiltrãrilor din râu.

Pereþii erau foarte groºi, peste un metru, ºi igrasioºi plini de apã ºi mucegai. În pivniþã aceasta era zona penitenciarului cea mai înspãimântãtoare, Zarca aproape nu se putea respira, fapt pentru care gardienii nu prea întârziau în aceastã parte a închisorii. Neputând comunica prin bãtãi în pereþi, deþinuþii de aici, profitând ºi de absenþa caraliilor, strigau la uºi ºi puteau vorbi între ei. Parterul ºi celelalte etaje erau pline de celule, în afara casei scãrilor, cabinetelor pentru gardieni ºi biroului lui Lazãr, comandantul de aici. Dupã percheziþia din holul celularului, am fost urcaþi la camera 99, unde am rãmas în carantinã douã sãptãmâni. În timpul carantinei nu puteam lua contact cu nimeni. Nu ne duceau la plimbare sau medic. Secretul era total în jurul noilor veniþi. La camera 99 dormeam pe jos, nu erau paturi, iar WC uri erau în fiecare celulã. Fiind camera mare, ne miºcam de la unul la altul. Dupã trecerea celor douã sãptãmâni, am fost repartizaþi la celule. Eu am ajuns la celula 93, unde am dat peste prietenii mei din Braºov, Fulicea Alex ºi fratele sãu Fulicea Ion. Eram în aceastã celulã mai bine de 30 de deþinuþi. Fraþii Fulicea m au pus la curent cu toatã situaþia din camerã ºi din Gherla, am putut sã cunosc situaþia fiecãruia din acea celulã. Am fost recomandat celor de încredere. L am cunoscut pe inginerul Bonea de la Mediaº, om de culturã ºi de atitudine. În aceastã celulã era ºi vestitul producãtor de vinuri de la Mediaº, Ambrozie, condamnat pentru cã a încercat sã plece în Vest. Nu dupã mult timp, am auzit cã a fost eliberat ºi fãcut director în Ministerul Agriculturii. Dacã a fost aºa nu ºtiu, dar Ambrozie era un mare specialist ºi locul lui nu era acolo. De la prietenii mei am aflat cã directorul închisorii se numeºte Lazãr, evreu, ºi care tratează deþinuþii foarte brutal, înjurã, loveºte fãrã motiv, urlã cã el a fost la Auschwitz, unde a fost trimis de fasciºti.

DIN ISPRÃVILE DIRECTORULUI

Sosit în Gherla în 18 aprilie, vor trece douã sãptãmâni pânã

să ajung să□mi povestească inginerul Bona ce a păþit în 13 aprilie, ziua Sfintelor Paºti. După masa de dimineaþă, forfotă mare pe coridoarele celularului, primul gardian Filip, însoþit de gardieni cu liste în mână, scoteau pe unii dintre deþinuþi ºi îi duceau în curte. Au fost duºi în curte peste o sută de deþinuþi cu condamnări diferite ºi din diverse organizaþii. Afară erau aºteptaþi de directorul Lazăr ºi alþi ofiþeri, dintre care nu lipsea cel politic. Întâmpinaþi cu înjurături ºi cu ciomege, erau hărþuiþi de la un capăt la altul, al curþii, loviþi la întâmplare cu bâtele. Din când în când Lazăr îi încolona ºi le ordona: „Culcat!", după care călcau pe trupurile lor ºi loveau cu bâtele. Printre ei erau oameni bătrâni: Aurelian Pană, fost ministru al Agriculturii, om trecut de 70 de ani. A fost batjocorit ºi torturat îngrozitor de director în persoană. La un moment dat Lazăr, obraznic ºi tendenþios, îl întreabă: „Tu ce□ai fost afară, bă?". „Agricultor" □ fu răspunsul. „Aºa ca ăsta?". „El ca el, eu ca mine". Lângă Pană era un maramureºean cu cioareci ºi opinci. Deci, nu era vorba de o luptă de clasă, ci aceasta se ducea împotriva rezistenþei române, indiferent cine a reprezentat□o. Acest spectacol a durat mai bine de două ore. Oamenii nu mai puteau să alerge, li se împleticeau picioarele. Călăii îi loveau, îi călcau la nimerealã, iar nebunul urla. Abia după ce călăii au obosit, au schimbat metoda. Oamenii epuizaþi, cu hainele ude pe ei au fost băgaþi în celular, dezbrăcaþi la pielea goală. I□au culcat pe betonul rece, cu faþa în sus, să se răcorească. Aºa le spunea Lazăr. În realitate, se urmărea să□i îmbolnăvească de plămâni. ªi a ºi realizat aceasta. Mulþi au făcut congestii ºi pneumonii. A fost greu de înþeles scopul urmărit, în afară de ura satanică ce□l stăpânea pe acest iudeu, ajuns directorul unei închisori, destinată în general þăranilor ºi muncitorilor. Hrana era controlată de Lazăr. Calitativ nu era prea rea, dar foarte puþină. Aici se suferea mult de foame. Ajunsesem scheletici. Am fost scoºi mereu ºi bătuþi de director. Nu□i plăcea de mutra ta, te înjura, te lovea bestial. Norocul meu a fost că după două luni Dumnezeu m□a scos din acest infern.

În acest mod de a trata cea mai sfântã sãrbãtoare a creºtinitãþii, „Învierea”, cãutau sã□l rãstignească încã o datã pe Iisus în sufletele celor chinuiþi. Cu toþii º□au adus aminte de pleava iudaismului, de cei care îl biciuiau pe fiul Omului pe drumul Golgotei. Crima acestui director este demnã de procesul comunismului, nu urmãrindu-se rãzbunarea, ci iertarea de care numai creºtinii sunt în stare. Nu am avut timpul necesar de a mã informa suficient despre ceea ce se petrece în Gherla cã, la jumãtatea lunii mai, ceva neobiºnuit a cuprins celularul.

COMISIA DE TRIERE

De dimineaþã erau miºcãri pe coridoare. Paºi mulþi ºi grãbiþi. Eram numai urechi, cã de vãzut nu puteam vedea nimic. A venit ºi rândul celulei noastre. Un militar intrã ºi ordonã: „Vã luaþi tot ce aveþi ºi coborâþi la parter!”. Ajunºi acolo am vãzut, în capãtul coridorului, un ºir de mese pline de dosare. În spatele dosarelor □ mulþi funcþionari civili, care ne□au cerut sã ne încolonãm în ºir indian, în ordine alfabeticã. La fiecare civil o literã. Ajuns în faþa acestuia, îþi cãuta dosarul, îl cerceta ºi apoi îl punea în altã parte. Nu se puneau toate dosarele în acelaºi loc. Unele erau date unui personaj mic ºi gras, care îl cerceta ºi le spunea ceva. Nimeni nu ºtia scopul acestei verificãri. Se fãceau multe presupuneri. Ne duc la Canal, ne duc la agriculturã? A apãrut un decret sau ne mutã la alte închisori? Am trecut prin faþa comisiei, apoi, dupã ce mi□au pus câteva întrebãri, un miliþian m□a luat ºi m□a dus la celula 67. În celulã am gãsit o persoanã care s□a recomandat cã este evreu, sionist. Avea în jur de 30 de ani, foarte vioi, bine legat ºi indiferent la mizeriile zilnice. Am stat împreunã douã sãptãmâni. M□a surprins francheþea cu care mi□a propus sã ne ducem viaþa de celulã, spunând cã el are program de rugãciune ºi dacã eu sunt de acord ca atunci când el îºi face rugãciunea eu sã nu□l deranjez, cã ºi el va face la fel când eu mã

voi ruga. Desigur, nu puteam face altfel. În restul timpului discutam de toate. El dorea din toatã inima sã ajungã în Israel, deoarece acolo era patria lui. Dupã vreo zece zile apare Lazãr, însoþit de primul gardian, Filip. Dupã ce□ºi rotesc ochii prin celulã, Lazãr întreabã care□i Salcã. „Eu sunt, domnule comandant", am rãspuns. Se uitã urât la mine ºi deodatã, ca un smintit, îmi adreseazã cele mai triviale înjurãturi, apoi pleacã, amenin þându□mã cã mã învaþã el minte. Am rãmas uluiþi, eu ºi colegul meu de aceastã ieºire de om nebun, dar în Gherla te puteai aºtepta la orice. Dar, dupã patru-cinci zile, apare un gardian ºi îmi spune sã□mi iau tot ce am ºi sã□l urmez. Mã duce la parterul celularului, într□o camerã mare. Acolo am gãsit mai mulþi fronteriºti ºi doi sîrbi, socotiþi titoiºti. Ei au fost trimiºi în România sã spioneze în rândul sîrbilor fugiþi de teama lui Tito. Aceºtia doi erau dârzi ºi vicleni. Au dovedit□o mai târziu, când au evadat din Jilava. În aceastã camerã am stat cam zece zile, când într□o noapte, suntem scoºi pe coridor, unde mai erau ºi alþii. S□au adunat 46 de deþinuþi, mulþi gardieni ºi ofiþeri de la grefã, cu dosare. Dupã ce au sosit toþi, am trecut fiecare pe la ofiþerul cu dosarele ºi dupã identificare, primeam un pachet cu hranã ºi ne luau în primire cei de la transporturi. Când s□a încheiat operaþiunea, ne□au dat pe mâna gardienilor de la dubã. Bãnuiam cã plecãm la Canal. Nu aveam mult timp. Am ajuns la Aiud, unde au urcat încã 50 de deþinuþi, numai schelete. ªi noi eram prãpãdiþi, dar cei din Aiud erau numai umbre. Ce m□a impresionat mult a fost voioºia lor, fericirea cã se duc la muncã, la Canal. Aceºtia toþi erau intelectuali. Asta se petrecea în noaptea de 10/11 iunie 1950. Noi, cei de la Gherla, abia am încãput în dubã. Cei din Aiud au fost împinºi peste noi. ªedeam unul în braþele celuilalt. Un aer viciat, sufocant. Unii erau suferinzi cu inima ºi aveam nevoie de aer. Am cãlãtorit toatã noaptea. În dimineaþa zilei de 11 iunie, am ajuns în Bucureºti. Duba a fost trasã undeva pe o linie de garare, aici am primit ceva apã. Afarã ardea soarele puternic, tabla s□a

încins. Nu mai aveam aer. Unii au leºinat. Erau împinºi peste ceilalþi, la gaura WC din mijlocul vagonului, ca sã ia o gurã de aer. Toate hainele au fost dezbrãcate. Eram la pielea goalã, ne sufocam. A fost cea mai lungã zi din viaþa mea. Dacã s□ar fi prelungit doar cu o zi staþionarea dubei în acel loc, majoritatea mureau. Parcã eram niºte fiinþe fãrã voinþã, nu mai doream nimic. Eram epuizaþi totalmente. Aproape de miezul nopþii, am fost ataºaþi la un tren care s□a pus în miºcare. Majoritatea dormeau, aºa, unul peste altul. Nu mai eram în stare sã ne mai punem întrebarea încotro ne îndreptãm. Abia când am trecut peste podul de la Cernavodã, unii au recunoscut locul. Începând de la intrarea în Dobrogea ºi aerul s□a schimbat. Era mai rece, a trebuit sã ne îmbrãcãm. În jurul orei cinci, am fost opriþi în Gara Basarabi, trenul continuându□ºi drumul spre Constanþa.

CANALUL

La garã am fost aºteptaþi de ofiþeri, gardieni ºi medicul coloniei Poarta Albã, un deþinut de drept comun, Hartman, evreu. Coborâþi din dubã câte doi-trei, eram trecuþi la medic. Acesta ne consulta, spunea „apt", apoi ne trecea la ofiþerul cu dosarele, care, dupã identificare, te da pe seama gardienilor. Din cei 96 au fost declaraþi inapþi ºase ºi urcaþi înapoi în dubã. Suferinþa acestor oameni a fost cumplitã când au fost returnaþi. Se rugau de medic, de ofiþeri sã□i reþinã, dar nu au gãsit îndurare. Toþi erau din Aiud ºi cunoºteau ororile regimului practicat la Aiud. Cei care am rãmas, în numãr de 90, am fost încolonaþi ºi am pornit spre colonia Poarta Albã, cale de circa 6 km. Cu bagajul pe spate, pe un soare dobrogean arzãtor ºi un praf care trecea peste ghete. Unii mergeau foarte greu. Miliþienii îi zoreau, îi mai bruscau. Dupã vreo douã ore, am ajuns la poarta coloniei. Fãcuþi pachet câte cinci (aºa ºtiau ãºtia sã numere, din cinci în cinci) am intrat pe poartã, fiind numãraþi cu grijã de un ofiþer. Acesta, mulþumit cã i□a ieºit numãrul, a chemat un monstru, un uriaº, cu un cap mare, o frunte îngustã, sub care sclipeau niºte ochi mici oblici, protejaþi de proeminenþe anormale, cu un maxilar de cimpanzeu, nasul cârn, gura cu buze cãrnoase, dinþi albi ºi puternici. Toate acestea erau fixate pe un gât gros ºi scurt. Avea un spate lat, peste un metru nouãzeci centimetri înãlþime, purta în mânã o bâtã. Cine era aceastã fiarã? Îl chema Stãnciugel. Un þigan de prin mahalele Bucureºtiului, condamnat pentru crimã. Îºi omorâse soþia (aºa spunea el). Pe lângã faptul cã era brutã, avea o forþã hercu-

leanã. Aici îndeplinea funcþia de prim brigadier. Lucra mânã în mânã cu ofiþerul politic ºi cu cel cu producþia. Preluaþi fiind de acest cãlãu, am fost duºi mai întâi la grefã, apoi la infirmerie, unde acelaºi doctor ne□a mai fãcut un control. Dupã consult am fost declaraþi buni de roabã ºi predaþi din nou lui Stãnciugel. Acesta, îndemnându□ne cu bâta lui noduroasã, ne cere sã pornim spre platoul de adunare. Ajunºi aici, ca o fiarã, se nãpusteºte asupra noastrã, lovind în dreapta ºi□n stânga cu ciomagul, cu picioarele, urlând „culcat". Apoi sãrea peste trupurile noastre. Cel care era mai bãtrân ºi se culca mai greu, arunca cu bâta în el. ªi iarãºi „sculaþi, înapoi fuga, înainte fuga, culcat". Plini de praf ºi de sudoare, unii nu se mai puteau þine pe picioare ºi tremurau de epuizare. Ne□a predat unui alt criminal de drept comun, Þurcanu, sã ne ducã la baraca 96, care era goalã, fãrã paturi, fãrã saltele. Mai târziu, vom constata cã Stãnciugel repetã acest scenariu cu fiecare grup sosit în colonie. Era ceva ordonat de biroul politic, ca sã timoreze, sã ne înfricoºeze. Brigadierul care ne□a luat în primire, ne□a fãcut unele recomandãri, ºi anume: sã ne organizãm pe grupe de lucru, cu ºefi de grupe, cum sã ieºim la numãrãtoarea de searã, cum nu avem voie sã pãrãsim baraca; dacã vom fi prinºi singuri prin curte vom face cunoºtinþã cu carcera. Ni s□a comunicat cã vom merge la muncã ºi fiecare este obligat sã□ºi realizeze norma, dacã doreai sã nu fii sancþionat cu reducerea raþiei de pâine ºi apoi nu vom primi cãrþi poºtale ca sã scriem acasã, nu vom avea dreptul la pachet. Stãteam drepþi în faþa acestui criminal mãrginit. Dupã lecþia administratã de odiosul Stãnciugel, profesorul universitar Golimas Aurel □ director de bancã, Florescu □ preot militar, colonel Grancea, colonel Pãunescu, cãpitan René Constantinescu, tribunul Maramureºului Mihali, omul care nu s□a pierdut în faþa lui Vîºinski când i□a cerut sã□ºi retragã trupele care ocupau Sighetul Marmaþiei, ºi câþi alþi juriºti, ofiþeri, contabili, þãrani ºi muncitori priveau cu groazã la viitor. Dar dupã acest ritual am fost duºi în partea opusã a lagãrului. Aici dãm din nou de Stãnciugel, care ne

privemte cu un ochi mi îi spune lui Þurcanu sã ne dea gamele mi mâncare. Cu gamela în mânã ne□am îndreptat spre un butoi, din care am fost serviþi cu fasole groasã mi 1/4 kg pâine. Eu nu am putut sã mãnânc tot. Dupã doi ani de celulã eram obimnuit cu mâncare puþinã, apoi îmi era mi teamã de vreo complicaþie. Cei mai mulþi au cerut mi supliment, iar noaptea au avut probleme. Întormi la baracã am fost lãsaþi liberi în jurul ei mi înãuntru oamenii au profitat de acest rãgaz, sã se cunoascã între ei. În scurt timp, ne□am „mirosit" unii pe alþii. Fiecare ce hram poartã, ce religie are mi amma ne□am ocupat locurile în baracã. Cel de care m□am apropiat primul a fost maiorul inginer Marin Dobre, fratele comandantului legionar Ion Dobre. Apoi, Ion Coroiu, contabil din Cluj, legionar; cãpitanul Constantinescu □ fiu de general, legionar; Rusu □ student la teologie, greco-catolic, legionar; tribunul Mihali; þãranul Capãtã din Oam mi avocatul Anghel din Buzãu, meful local al PNÞ. Ne□am ocupat un colþ în baracã, pe jos, deoarece paturi nu erau. Dupã□masã am fost adunaþi în faþa barãcii mi la o masã erau trei persoane. Unul scund mi gras, unul înalt mi oachem, al treilea un infirm, care avea dosarele noastre. Infirmul citea numele de pe dosar mi condamnarea. Cei cu peste trei ani erau trecuþi separat. Când a ajuns la mine grãsunul, m□a privit mai atent, apoi a închis dosarul. Nu mtiu ce scria acolo, dar în nici un caz nu de bine. Dupã aceastã verificare, cei cu mai mult de trei ani au fost scomi dintre noi, urcaþi într□un camion mi dumi la Valea Neagrã (Peninsula). La Poarta Albã am rãmas în jur de 60. Dupã plecare lor, am aflat cine erau cei trei cu dosarele: grãsunul, colonelul Albon, meful politic al coloniilor, de profesie croitor, din Turda. De el mã voi mai ocupa. Oachemul era cãpitanul Timofte, comandantul de la Poarta Albã, fost plutonier major, acum cãpitan în Securitate. Schilodul, cum îi ziceam noi, pe numele lui Archides, grec de neam, foarte rãu, era secretarul de partid al coloniei. Câte lucruri s□au putut întâmpla într□o singurã zi, dupã plecarea camarazilor nomtri la Peninsulã! Am fost vizitaþi de nimte tipi mai întremaþi, îmbrãcaþi

în salopete curate ºi care discutau foarte degajaþi cu cei care erau curioºi sã□i asculte. Nu eram curios de noutãþi ºi nu am fost atent la discuþii, dar la plecare aceºtia au luat cu ei câþiva dintre ai noºtri. Între timp, brigadierul ne□a dus la magazie. Acolo am primit câte o salopetã. Am ieºit pe platou, unde erau mii de oameni adunaþi pe detaºamente de lucru ºi aliniaþi pe câte cinci, cu brigadierul în frunte. La sunetul goarnei, a plecat o suitã sã ne numere. În prima zi am avut noroc, a ieºit numãrul din primul foc. Dupã numãr ne□am întors la baracã ºi s□a format o echipã de patru oameni care au mers sã aducã mâncarea, care iarãºi a fost bunã: arpacaº cu prune. N□au lipsit discuþiile la masã, mai ales din partea unora, care comentau favorabil. Dupã cinã, surprizã: cei care au fost plecaþi cu acei vizitatori s□au adresat celorlalþi, informându□ne cã în colonie funcþionează o secþie cultural□educativã ºi cã în interesul nostru trebuie sã luãm legãtura cu dânºii sã ne organizãm ºi noi, sã scriem la gazeta de perete a brigãzii ºi a coloniei. Sã□i demascãm pe cei care sabotează munca ºi se opun operei de construire a noii societãþi etc. Printre iniþiatori era directorul bãncii din Roman, Florescu, colonel Pãunescu, profesorul universitar Golimas Aurel etc. Lucrurile au devenit clare, când brigadierul, dupã masa de searã, a comunicat cã a doua zi vom merge la muncã ºi sã fim disciplinaþi, sã ne pãstrãm rândul în coloanã. Soldaþii au ordin sã tragã în cei care se îndepãrtează sau rãmân în urmã. Dar cel mai important lucru este reeducarea, dacã vrem sã ajungem acasã mai repede: pe cei care îºi îndeplinesc normele ºi participã la activitãþile culturale, administraþia îi eliberează mai repede. Ce ne□a mai recomandat brigadierul era un cântec pe care Florescu l□a prelucrat, era un bun cunoscãtor de muzicã. Repede i□a învãþat melodia ºi apoi, þine□te bãiete, ne□au încolonat în faþa barãcii ºi pânã la miezul nopþii, am cântat în marº. Pe loc, am repetat cântecul. Florescu era dirijor. Îmi era o ciudã, l□aº fi strâns de gât, dar eram neputincios. Brigadierul se agita mereu. Dimineaþa trebuie, după el, să ieºim pe poartã cântând.

„Să nu mă faceþi de ruºine” □ þipa într□una. Bieþii de noi abia ne mai trăgeam sufletul după înfometarea de la Aiud ºi Gherla, iar ei pretindeau să ieºim pe poartă în pas cadenþat ºi cântând. După o noapte scurtă, la ora 4.00, s□a dat deºteptarea. Gornistul a sunat parcă dinadins mai îndelung. Patru inºi au mers după hrană, cafea neagră din orz, pâine ºi o bucăþică de marmeladă. După□masă am făcut adunarea în faþa barăcii ºi cel mai slăbit dintre noi a fost lăsat planton la baracă. Apoi am pornit pe drumul unde se adunau brigăzile, una în spatele alteia ºi înaintam spre poarta de ieºire. Era un vacarm. Fiecare brigadă îºi repeta cântecul. Brigadierii ºi normatorii îi îndemnau de zor. Stănciugel, cu bâta□i noduroasă, striga „Mai repede x, z, y”, numele brigadierului. Ne□a venit ºi nouă rândul. Florescu a dat tonul ºi în pas mai mult ºchiopătând, cu voci sugrumate, am ieºit pe poartă. „Ce□i cu ãºtia, brigadier?”, întreabă plutonierul. „Ieri au venit, domnule plutonier”. Înconjuraþi de soldaþi, am pornit spre Canal. După vreo oră de mers am ajuns. Am coborât într□o groapă de vreun metru adâncime. Era săpătură proaspătă, deoarece acolo lucraserã alþii înaintea noastră. Multe roabe aliniate, o ladă mare, pe care brigadierul a descuiat□o ºi a scos din ea hârleþe, lopeþi, târnăcoape ºi rângi. „Luaþi□vă lopată ºi hârleþ, apoi câte o roabă” ºi ºefii de echipă vor primi sectorul de lucru. Norma este de trei metri cubi săpat ºi cărat. Deci, am luat o roabă care mi s□a părut destul de grea la forþele mele. Mă gândeam cum o voi ridica plină de pământ, apoi să o duc circa 100□120 m distanþă. Dar mai greu era să urc pe niºte dulapi malul de 1,45 metri. Disperat ºi deprimat nu am avut încotro ºi am purces la săparea canalului, după ce am umplut roaba cu greu. Am ajuns la capătul dulapului, pe care trebuia să-l urc. După multe opinteli am ajuns la jumătatea pantei. Spre disperarea mea nu am mai putut stăpâni roaba ºi s□a răsturnat într□o parte. Eram distrus. Brigadierul urla la mine, nimeni nu□mi sărea în ajutor. Toþi erau disperaþi, realitatea era crudă. Am îndreptat roaba ºi cu acordul tacit al brigadierului am pus numai pe jumătate pământ

în roabã ºi aºa, cu mare efort, am reuºit sã urc panta. Munca a fost istovitoare. În jurul orei 13.00 a venit o cãruþã cu mâncare. Am lãsat lucrul pentru o orã, timp în care am fost numãraþi ºi ni s□a servit masa. Sub un soare torid luam masa ºi în imediata apropiere eram nevoiþi sã ne facem ºi necesitãþile fiziologice în vãzul tuturor. Pe lângã munca grea, nici soarele nu ne□a iertat. Am acoperit unele pãrþi ale corpului, dar cu faþa, mâinile ºi gâtul, am fost expuºi. Dupã câteva zile buzele, nasul, mâinile erau numai rãni, mai cu seamã cei blonzi au suferit cumplit. Infirmeria nu avea nici o cremã. Prima zi a fost pentru acomodare. În jurul orei 18.00 am plecat spre colonie. Dupã o zi extrem de obositoare nu am fost scutiþi de pasul cadenþat ºi de cântec la intrarea pe poartã. Dupã-masã, comitetul de readucere în loc sã ne lase sã ne odihnim, ne□a forþat sã repetãm cântecul ºi sã batem pasul pe loc. L□aº fi strâns de gât pe Florescu, dirijorul ºi compozitorul acelor cântece stupide. M□am angajat în faþa prietenului meu Dobre cã nu voi învãþa aceste cântece ºi nu le voi cânta. De asemenea, pe profesorul universitar Aurel Golimas nu l□am mai salutat cât timp am fost împreunã. Am aºteptat de la acest om, care ºtia foarte bine trecutul neamului românesc, un exemplu de demnitate, nu sã se punã în slujba fostului colonel Haralambie, care conducea reeducarea, un escroc de drept comun. Începând cu a doua zi, am intrat în atenþia celor care urmãreau realizarea producþiei, deci, pe rând, am primit inspecþia domnului responsabil Petre Bârghiºan, un om mic de staturã, îndesat, care te pãtrundea cu o privire rãutãcioasã. Când l□a vãzut brigadierul a început sã strige la noi: „Umple roaba mãi! Hai mai aproape! Mãi, ãla, treci ºi umple roaba!”. Când a intrat în ºantier, brigadierul i□a ieºit în faþã dându□i raportul, apoi a venit printre noi. S□a oprit ºi la mine. Eram cu roaba aproape de rampã. „Mã, ce□i cu roaba goalã?”. „Eu fac tot ce pot.” „Sã nu te mai prind cu roaba goalã” ºi ºi□a continuat drumul, eu de asemenea. În urma lui a venit Mihalcea, un diavol. Nu avea nimic omenesc în el. Acesta umbla

cãlare, cu cravaºa în mânã. Nu putea trece pe lângã noi sã nu dea cu cravaºa ºi sã profereze cele mai urâte înjurãturi. Uneori ne alerga cu calul. Era un om nebun. Cine intra pe mâna lui, era desfigurat ºi cãlcat în picioare, apoi aruncat în carcerã sau la 33. Alt responsabil de ºantier era Pavel. Mai târziu, a ajuns comandantul coloniei, era un tip mai ponderat, mai uman, deºi nu ieºea din ordinea stabilitã. Nu adãuga de la el. Pe cel de□al patrulea satrap îl chema Boris, fost marinar. Acesta se ocupa cu atelierele. Nu dupã multe zile aveam sã□i cunoaºtem pe coloneii Cosmici ºi Albon. Au coborât dintr□un jeep ºi, îndreptându□se spre Canal, colonelul Albon m□a întâlnit cu roaba pe jumãtate plinã. A urlat la mine ºi m□a întors înapoi ca sã încarc roaba. N□am avut încotro, dar de urnit din loc nu am fost în stare, a dus□o brigadierul.

Munca a fost foarte grea. Eu nu am reuºit niciodatã sã□mi fac norma. Puþini au reuºit. Pentru mine, adio scrisoare, adio pachet. Noroc cã îmi ajungea mâncarea, supliment nu primeam, dar nici nu aveam nevoie. Roaba a fãcut din noi niºte automate, cãci ºi în somn ne urmãrea. Nu mai ºtiam ce sã□i facem sã nu ne mai chinuie aºa de mult. Dimineaþa eram morþi. Degetele mâinilor erau anchilozate, le îndreptam cu mare greutate. Cu greu reintram în normal. Ce mult poate îndura omul ºi cât de terorizante devin cincinalele când nu au în vedere ºi fiinþa umanã. Dictatorii urmãreau numai scopul, neþinând seamã de mijloace. Aceastã lucrare a urmãrit douã obiective, unul propagandistic ºi, cel mai important, supunerea la munci de exterminare a opozanþilor regimului comunist. Finalul a fost cel prevãzut de opoziþie.

PACHETELE

Au început sã sosească ºi pentru noi unele pachete de la familii. Deºi, legal, primirea unui pachet era un drept, comuniºtii îl dãdeau arbitrar. Se cerea îndeplinirea normei, dar pentru turnãtori nu se punea această condiþie, ei puteau primi pachet ºi

de douã ori pe lunã. Cu toate acestea, bucuria primirii unui pachet a fost imensã. Dupã ani de zile unii au reuºit sã afle cã familia îi aºteaptã ºi îi ajutã. Cei de acasã au pus de toate în pachete ºi peste greutatea admisã. Ei nu ºtiau cã drumul pânã la Constanþa este lung ºi mai ales de la Constanþa la Poarta Albã; ca urmare unele alimente se alterau din cauza cãldurii. Dupã ce erau aduse în colonie erai cãutat ºi noaptea se fãcea distribuirea. ªef la pachete era un deþinut din S.S.I, colonelul Mânzatu. Acesta, pe vremea lui Antonescu, fusese ºeful brigãzii mondene, deci un specialist care ºtia cum sã verifice un colet. Mânzatu era ajutat de niºte deþinuþi de drept comun, care se pricepeau la desfacerea coletelor ºi la subtilizarea unor bunãtãþi, odatã cu îndepãrtarea ambalajului. De reþinut cã unele alimente erau considerate de lux, cum ar fi mierea, ciocolata, cafeaua, cacao, caºcavalul, ouãle, nucile, cozonacul, prãjiturile, bomboanele. Toate acestea se confiscau. La acest jaf participa ºi un plutonier. Sã nu uitãm cã familiile noastre fãceau mari eforturi. Cei care veneam din colþuri îndepãrtate ale patriei, dacã primeam douã-trei pachete pe an. Ce greu veneau cei din cãtunele lipsite de mijloace de transport la închisoare sau la un oficiu poºtal sau ce ar fi gândit cei care scriau vãzând cenzura ofiþerului politic, care arunca scrisorile la coº. Era ºi aceasta o presiune psihologicã. Prietenii mei bucureºteni, Dobre Marin ºi René Constantinescu, au primit printre primii pachete. René a avut ºi vorbitor, cu soþia lui. Era sãrbãtoare ºi nu a cedat pânã nu l□a vãzut cu ochii ei, pânã nu s□a convins cã trãieºte, lãsându□i ºi un pachet. Eu nu primisem ºi nici nu erau speranþe pe curând. Ei aveau situaþii materiale mai bune, pãrinþii mei, þãrani, aveau situaþie grea. Când îmi trimiteau, pachetul era de nivel modest. Dar odatã ce au sosit pachetele am fost pus în faþa unei situaþii penibile. Dobre nu a vrut sã mãnânce din pachet fãrã mine. Oricâte argumente am invocat, el o þinea pe a lui. „Nu te vezi cum arãþi? Vrei sã□þi rãmânã oasele pe aici? ªi apoi noi suntem uniþi prin crezul nostru legionar! Cum ne vom întâlni noi în

libertate, cu ce ochi ne vom privi, dacã aici eu am numai grija mea?". Am acceptat. Ni s□a alãturat ºi René, deºi nu era legionar. Era un bãiat admirabil, fiu de general, cu educaþie aleasã. Eu, care nu adusesem nimic, am fost pus de cei doi prieteni sã fac pe administratorul pachetelor. Uneori îl aveam la masã ca oaspete pe þãranul Capãtã, din Þara Oaºului, un om cu o casã de copii, adus la Canal cã nu s□a putut despãrþi de pãmântul lui ºi al strãbunilor care o mie de ani l□au apãrat de lãcomia grofilor ºi acum au venit comuniºtii ºi l□au deposedat de el. ªi ca sã fie batjocura deplinã, l□au aruncat la Canal, sã nu mai vrea pãmânt. Mare□i era bucuria când inginerul maior Dobre ºi cãpitanul Constantinescu îl invitau la cinã. Cu timpul a venit în grupul nostru ºi inginerul agronom Blãnaru, un bãiat excepþional, bãnãþean, fiind tot legionar. Aceastã camaraderie am întâlnit□o la mulþi camarazi de suferinþã. Erau ºi din cei care nu dãdeau nimãnui nimic, se îndopau pe furiº ºi, deºi aveau pachete, erau primii la suplimente, dar aceste egoisme fac parte din firea omului.

Brigadierul pe ºantier cerea tot mai multã muncã: „Acum aþi început sã aveþi cât mai multe pachete ºi trebuie sã daþi randament". Ba au apãrut ºi corvezile. Ziua ieºeam la muncã ºi în unele nopþi lucram la bucãtãrie. Dupã o lunã ºi ceva am fost mutaþi la un alt ºantier, lângã Castelu, unde mergeam la lucru cu trenul în niºte vagoane platformã. Acest ºantier se întindea pe o suprafaþã mare ºi în acest punct o parte a Canalului era fãcutã, dar cealaltã trecea printr□o mlaºtinã care trebuia umplutã cu pãmânt ºi trasat al doilea mal. Cum am ajuns la faþa locului, a apãrut un personaj corpolent, cu ºapca trasã pe un ochi, într□o mânã þinea un caiet, cu cealaltã gesticula: „Ascultaþi aici, vã formaþi echipe de câte patru ºi luaþi câte un vagonet, îl încãrcaþi aºa, cu vârf ºi apoi îl duceþi sus pe rampã, îl goliþi prin rãsturnare ºi înapoi la încãrcat, pânã faceþi 15 vagoneþi. Asta□i norma! Executarea!". Foarte repede echipele au fost gata, dupã un singur criteriu. „Nu mã interesează ce fac cei bolnavi ºi cei slãbiþi. Fiecare sã se descurce cum poate!". Aºa

cã la un vagonet erau patru voinici ºi la altul patru leºinaþi. Pe deºiratul de Dobre, de 1,92 m înãlþime, operat ºi de stomac, ºi cu mine, de 1,62 m, slab ca un þâr nu ne□a solicitat nici o echipã. Nu era nimeni dispus sã arunce câteva lopeþi în plus ºi pentru noi. Cu încã douã schelete am fãcut ultima echipã ºi în groapã, la umplut vagonetul, ºi la transportat.

De umplut l□am umplut noi, dar la împins era mai greu. Nu aveam greutate, ne bãtea vântul, ne tremurau picioarele. Cei din faþã au ajuns sus, au descãrcat ºi acum se odihneau. Într□un fel se bucurau de neputinþa noastrã, pentru cã îºi mai puteau trage sufletul. Cu greu am fãcut primul tur, fiind însoþiþi ºi de încurajãrile brigadierului, nu tocmai mãgulitoare ºi ale celui cu ºapca pe un ochi ºi bronzat. Ritmul de lucru era alert. Trebuiau 15 vagoneþi, o parte dintre noi credeau toate balivernele comuniste cu eliberarea înainte de termen. Pentru îndeplinirea normei douã zile de muncã se considerã trei, ba turnãtorii sperau la o zi de muncã, douã de pedeapsã. Deci, presiunea venea din mai multe pãrþi. Oamenii erau sãtui de închisoare ºi vroiau sã ajungã acasã, dar nu gândeau cã au fost aduºi aici nu doar sã facem canalul pentru comuniºti, ci ºi sã ne lãsãm oasele la acest canal. Scopul principal al lui Dej era lichidarea rezistenþei naþionale româneºti. Au fost trimiºi la Canal þãranii români pentru cã au spus „Nu" colectivizãrii, nu au vrut sau nu au avut sã dea cotele înrobitoare, lor nemai rãmânându□le cereale pentru nevoile proprii. Nu aveau cu ce□ºi hrãni copilaºii. Muncitorii, pentru cã au refuzat sã devinã curele de transmisie ale Partidului Comunist, au refuzat sã dãrâme ºi sã pângãreascã trecutul religios ºi cultural al neamului. Elevii, care nu puteau fi de acord cu înlocuirea celor mai valoroºi înaintaºi ai spiritualitãþii româneºti cu niºte anonimi ai regimului. Unul ca Roller sã ne rescrie istoria noastrã, punându□i la naftalinã pe Iorga, Brãtianu, Pârvan, Xenopol etc. Învãþãtorii ºi preoþii satelor care nu au putut fi atraºi de partea comuniºtilor au sfârºit pe la Canal ºi în celelalte temniþe comuniste. Un numãr impresionant de mare de intelectuali au

fost trimiºi la Canal: juriºti, medici, economiºti, profesori, ingineri etc. Parcã þara nu mai avea nevoie de minþi luminate, mai grãia câte unul din ei: „Voi sunteþi prea deºtepþi ºi suciþi minþile poporului, aºa cã partidul nu are nevoie de deºtepþi ºi v□a trimis aici". O altã categorie batjocoritã au fost ofiþerii ºi subofiþerii. Un exemplu a fost prietenul meu. Marin Dobre a fãcut liceul militar ºi ºi□a dorit o carierã militarã. Ajuns sublocotenent la Regimentul 1 Transmisiuni Bucureºti, primeºte aprobarea sã facã Politehnica. Anul 1941 îl gãseºte proaspãt inginer locotenent, pleacã pe front ºi luptã în linia I, ajunge pânã în Caucaz. Urmeazã soarta armatei române în retragere pânã la Iaºi. 23 august 1944 îl gãseºte pe front cu gradul de cãpitan. Pleacã pe frontul de Apus, ajunge pânã în Cehoslovacia. În 1945 revine în þarã cu toatã unitatea, se terminase rãzboiul, a fost decorat de ambele fronturi ºi în Cehoslovacia înaintat la gradul de maior. Dar, în 1946, guvernul comunist, prin ministrul Apãrãrii Bodnãraº, îl scoate din cadrele armatei pe acest ofiþer, care, timp de patru ani a fost la datorie, expus în orice clipã sã□ºi piardã viaþa în slujba celui mai înalt ideal, Patria. Dobre nu a fãcut politicã, el s□a supus ordinelor primite. ªi când ne gândim cine a fost judecãtorul, trãdãtorul Bodnãraº, care a dezertat din armatã la ruºi ºi care s□a întors în þarã paraºutat ca sã spioneze pentru ruºi. Greºit au procedat cei care au pregãtit actul de la 23 august, pentru cã au conlucrat cu un trãdãtor al þãrii ºi dezertor din armata românã. Aºa au procedat comuniºtii cu armata care era mândria þãrii. Inginerului maior Dobre i□au descoperit un motiv ºi anume cã fratele sãu, prof. Ion Dobre, a fost comandant legionar, cã a plecat voluntar pe frontul de Rãsãrit ca locotenent de rezervã al Batalionului Vânãtori de munte Predeal, cã a fost prieten cu Mareºalul Antonescu ºi cu Corneliu Codreanu, dar celorlalte mii de ofiþeri ce vini le vor fi gãsit, în afarã de aceea cã ºi□au fãcut datoria faþã de Neam ºi Rege? Când plecam la lucru, aveam grijã sã ne luãm gamela ºi lingura, mâncarea la amiazã se aducea pe ºantier. Când sosea se schimba ºi garda, se fãcea nu-

mărătoarea ºi apoi se servea masa, toate acestea într□o oră. Cum eram aproape 400, totul se făcea în fugă, rămâneam nespălaþi, mâncam întinºi pe jos, în bătaia soarelui. Apoi stăteam la rând la apă, dacă mai prindeam, dacă nu trebuia oricum să ne întoarcem jos, la vagoneþi, că trecea ora. Primele luni am răbdat mult de sete ºi am umblat nespălaþi, munca la vagoneþi era ceva mai uºoară ca la roabă, nici grăsunul cu ºapca pe un ochi nu ne slăbea. Toată ziua „hai măi, hai măi". Ne□am interesat de la alþii mai vechi cine□i acest vătaf ºi am aflat că îl cheamă Barbici, fost locotenent aviator, condamnat pentru frontieră, este craiovean ºi că aici este normator, dar având tupeu, face pe ºeful de ºantier. Într□o zi ne sare vagonetul de pe linie, mare nenorocire, noi ne chinuiam să□l ridicăm. Până să-l ridicăm, vine Barbici: „Ce aþi făcut, putorilor?". Aºa ne dezmierda el. În sfârºit ne ajută să redresăm vagonetul ºi mă întreabă cum mă cheamă, de ce sunt arestat. Mă notează în carnet. Îl întreabă pe Dobre: „Mă, tu cum te numeºti?" „Sunt inginerul maior Dobre Marin, condamnat 3 ani pentru uneltire". Barbici ridică capul, îl măsoară pe Dobre cu privirea, se întoarce la mine □ „Măi, ºi tu ai fost ofiþer?". „Nu, domnule". „Vă văd tot împreună. Hai la treabă!". După aceasta dl. ºef nu mai striga „Hai, putorilor!", ci ne striga pe nume „Curva de Dobre, curva de Salcă". Nu l□am luat în seamă ºi ne vedeam de necazurile noastre. Dar, după câteva zile de la postul lui de observaþie Barbici strigă „Măi, curvele alea Dobre ºi Salcă luaþi lopeþile ºi veniþi la mine. Vedeþi voi taluzul de colo?" „Îl vedem!" „Vă duceþi acolo ºi îl nivelaþi frumos". Din acel moment atât eu, cât ºi Dobre nu am mai pus mâna nici pe roabă, nici pe vagoneþi.

Acest flecar ºi ºmecher care era Barbici avea ºi milă. Noua muncă nu mai era grea, dar după câteva zile, când aºteptam dimineaþa pe platou să plecăm la ºantier, vine Barbici cu unul ºi îmi zice: „De azi mergi la lucru cu dl. Arghir. Hai, domnule, că trebuie să ieºim pe poartă!". Un mic grup de ºapte oameni însoþiþi de un soldat, ne□am îndreptat spre Nazarcea, unde

erau niºte case de familiºti ce trebuiau tencuite. Pe mine mã luase în chip de salahor, sã fac tinci ºi mortar. Nu mai fãcusem, dar Arghir, care era zidar, mi□a arãtat cum trebuie sã fac ºi, dupã ce a aflat cã sunt deþinut politic, m□a pus ºef peste celãlalt salahor ºi amândoi trebuia sã□i aprovizionãm pe cei patru zidari cu mortar. Treaba nu era grea, las cã nici zidarii nu aveau mare chef de muncã. Aici aveam apã seara, umbrã ºi dupã doi ani de închisoare ascultam ºtirile la un difuzor care era în spatele acestor cãsuþe. Mestecam în mortar, dar ureche era pe recepþie. În spatele acestor cãsuþe se întindea un cartier de locuinþe pentru ceferiºti. Noi eram în apropierea cantinei, fiind despãrþiþi printr□un gard înalt. Puteam vedea, dar ne mulþumeam cu difuzorul. Seara, la baracã am spus lui Dobre ºi lui René ce am auzit la radio, erau primele ºtiri verificate ca deþinuþi politici, rupþi de ani de zile de realitate. Aceste ºtiri erau extraordinare: comentarii, întrebãri. Discuþiile au durat toatã seara. La un moment dat sunt chemat de Barbici ºi, fiind bine dispus, mã întreabã: „Ei, cum a fost azi?". „Bine". „Dar cu radio cum e?" „Care radio?" „Hai, mã' Salcã, eu ºtiu de la Arghir cã mergeþi acolo, în vecini, la civili, ºi ascultaþi ºtirile. Nu te feri de mine ºi eu, ca ºi voi, doresc sã scãpãm de ciuma asta. Urlu, strig tare, înjur, dar nu am trimis pe nimeni la carcerã, nu am luat pâinea nimãnui". Nu ºtiu cât era de sincer, dar din tot ce am discutat cu el nu s□a aflat în altã parte.

ªTIRILE

Încã de la închisoarea Braºov aveam aceastã pasiune de a afla noutãþi ºi a le comunica altora, ºtirile fãceau parte din viaþa deþinutului, erau oxigenul care ne mai înviora, ne mai alimenta cu speranþe. Comuniºtii fãceau mari eforturi ca sã împiedice pãtrunderea informaþiilor în închisori. De altfel, întreaga þarã era supusã bruiajului radiofonic ºi cenzurii. Posibilitatea de a asculta în direct ºtirile a fost ca o manã cereascã. Când mã întorceam seara, mã aºteptau prietenii ca

pe Mesia. Dupã ce□mi goleam guºa, cum spuneau ei, începeau comentariile. Pe atunci era la modã organizarea pactelor militare, cel Nord□Atlantic, al Pacificului, cel de la Varºovia. Ruºii furaserã secretul fabricaþiei bombei atomice. Toate acestea dãdeau speranþe ºi îngrijorãri. Nimeni nu credea cã rãzboiul nu se va declanºa, era chestiune de timp. Asta era dorinþa unanimã. Nu vedeam plecarea ruºilor din Europa în alt mod. Fiecare conferinþã ne aducea suferinþe în plus. Serviciile de Securitate reacþionau prompt prin percheziþii, mutãri dintr□o celulã în alta, izolãri, bãtãi, hranã mai proastã, supraveghere foarte atentã. La Canal, toate acestea erau mai greu de realizat, Poarta Albã avea 10□12.000 mii de deþinuþi, dintre care 3□4.000 politici, în jur de 2.000 semi□politici, ca fronteriºti ºi pistolari (adicã cei condamnaþi pentru tentativã de trecere a frontierei sau deþinere de armã), iar restul drept comun. Pe ºantiere veneam în contact cu numeroºi civili ºi cu ostaºii care îºi fãceau armata la muncã. Unii din aceºtia ne furnizau diverse informaþii, ne strecurau câte un ziar. Toate acestea cu mare risc, civilii nu ne cunoºteau ºi uneori au dat unui reeducat o veste, un ziar ºi au fost târâþi pe la Securitate, maltrataþi. Au ajuns chiar condamnaþi, dacã nu au acceptat sã fie transformaþi în informatori. Timp de patru ani cât am stat la Canal, am cules ºtiri din diverse surse de la civili. Am primit ziare, prin relaþii cu ºefii de ºantier, deþinuþi care erau în contact cu ºefii civili ºi care le transmiteau veºtile mai importante ºi mi le împãrtãºeau ºi mie. Riscul a fost mare, dar merita. Fãrã aceste ºtiri mulþi îºi pierdeau moralul. Îmi amintesc cã la Poarta Albã eram cãutat des de comandorul aviator Fãnicã Pintilescu, care îmi zicea: „Domnule, mai spune□mi ceva, chiar o minciunã, dar spune□mi!”. Era aºa simpatic. Voi cunoaºte mai târziu pe Eugen Haþeganu, frate cu celebrii universitari Iuliu ºi Emil, de la Cluj, mare naþional-þãrãnist ºi cu care fãceam schimb de informaþii. Un alt membru PNÞ de marcã cu care mã cunoºteam din libertate era Liciniu Faina. Comunicam în fiecare zi împreunã. Un alt om de o mare va-

loare moralã ºi culturalã era Alexandru Constant, fost ministru în Guvernul Horia Sima. Zilnic îi transmiteam tot ce ºtiam ºi auzeam. La baraca 4 erau doi bãtrâni trecuþi de 70 de ani. Se miºcau greu. Munca era epuizantã pentru ei. Unul era maiorul Scriban ºi celãlalt Grunberg, un evreu bogat din Lipscani, Bucureºti. Cineva mi i□a prezentat, spunându□mi sã am încredere în ei. Am observat cã erau demoralizaþi din cauza vârstei ºi îi încurajam cu tot felul de veºti. Au început sã spere ºi cred cã s□au eliberat.

PALATUL ADMINISTRATIV POARTA ALBÃ

Dupã vreo douã luni am terminat lucrul la Nazarcea ºi am fost mutaþi la construcþia palatului care avea sã serveascã drept sediul Direcþiei Generale a Canalului. O lucrare impunãtoare, cu multe birouri ºi sãli de conferinþe. ªantierul era condus de marele arhitect Constantin Joja, condamnat la 3 ani pentru ajutor legionar. Rar mi□a fost dat sã întâlnesc un om de o aºa þinutã moralã, cum a fost dl. Joja, bun prieten, gata sã ajute pe oricine. M□a întrebat ce ºtiu sã fac. „D-le arhitect, pentru meseria mea nu aveþi nimic de lucru aici, dar fac orice este nevoie. Cã tot e mai uºor ca la roabã, unde, cu fizicul meu nu pot face faþã”. A chemat un om în vârstã ºi i□a spus: „D□le Cremãr, ia□l pe dumnealui în echipa d□tale”. L□am salutat amândoi ºi în urma lui Cremãr am intrat în palat, îndreptându□ne spre locul de muncã. Cremãr era condamnat pentru trecerea frontierei ºi aºtepta din zi în zi sã fie eliberat. Un alt coechipier era dl. Amãrãscu, fost director general la Astra Românã Ploieºti, un om bãtrân, aproape de 80 de ani, bolnav, ce nu putea munci. A fost trimis aici de domnul arhitect, ca sã fie ajutat. Mai erau doi studenþi, condamnaþi pentru uneltire ºi doi condamnaþi de drept comun. Ce fãceam noi? Plafoanele sãlilor de conferinþe aveau grinzi din beton aparente ºi acestea nu trebuiau sã se vadã. Deci noi, dupã ce s□au construit schelele, am urcat pe ele ºi acopeream aceste grinzi cu plasã

de rabit, fãceam tavan drept, iar în urma noastrã veneau zidarii ºi tencuiau. Lucrarea a durat mai multe luni, poate de teama roabei, dar m□am adaptat foarte repede. Lui papá Amărăscu îi fãcusem un scãunel ºi l□am scutit de lucru. Era posibil acest lucru, deoarece pe schelã nu urca gardianul. Nu dupã mult timp, dl. Cremăr a plecat ºi dl. Joja m□a numit ºeful echipei. Am deprins repede meseria. Coechipierii îºi fãceau treaba, în timp ce papá Amărăscu ne spunea multe snoave ºi povestiri din lunga lui viaþã. Cei doi hoþi se certau mereu. Cum au fost prinºi, nu regretau faptele. Unul din ei era spărgător de biserici ºi al doilea hoþ de duzinã. La acest ºantier mai lucrau generalii Seracim ºi Iliescu pe post de salahori, oameni în vârstã cu un trecut glorios în eliberarea Basarabiei. Generalul Seracim este primul comandant militar român care a trecut Prutul. Generalul Iliescu a condus escadrilele de aviaþie. Se bucurau de respectul cuvenit. Un alt om apreciat de toþi era inginerul Petre Stănescu, din Bucureºti. Legionar, cu grad de ajutor de comandant, pe ºantier, conducea echipa de instalatori. Toþi îi spuneam nenea Petricã. Era de□o bunătate excepþionalã. M□a ocrotit ca pe propriul lui copil, a lucrat pe mai multe ºantiere, apoi la biroul tehnic. De la acest birou se repartizau mulþi oameni în locuri de muncã mai uºoare, cu motivaþia cã sunt specialiºti. Tot pe acest ºantier l□am cunoscut pe cãpitanul Breda Eugen, din Alba Iulia, condamnat la trei ani pentru uneltire. Am devenit buni prieteni. El era ºeful varniþei. Cât a lucrat în construcþii a fãcut numai var, era un om integru. Alþi prieteni apropiaþi erau Bran Iosif, din Timiºoara, funcþionar, aici zidar; Popa Tudose □ licenþiat în drept, aici zidar; Berghezan Ilie ºi Gusan Octavian □ studenþi, aici zidari; Sfeclã □ pictor de biserici, aici ipsosar; Jilavu □ cãpitan de marinã, era ºeful la a doua echipã de rabiþ. Clădirea la care lucram era împrejmuită cu gard de sârmă ghimpată, iar din loc în loc se aflau gherete cu soldaþi de pazã. Am impresia cã au fost aduºi să ne păzească cei mai răi ºi proºti soldaþi. De ce spun asta? Într□una din zile un deþinut se ducea spre WC. În

spatele WC□ului era o santinelã, care, fãrã nici un motiv, a tras în deþinut, omorându□l pe loc. Nu puþine au fost cazurile la Canal, când deþinuþii au fost împuºcaþi în interiorul zonei admise. La începutul anului 1951, lucrãrile la palat s□au încheiat. Noi am plecat care încotro. O parte, sub conducerea domnului arhitect Constantin Joja au plecat la Constanþa, sã restaureze Cazinoul, care era avariat încã din timpul rãzboiului. Domnul arhitect Joja era un mare specialist în materie, fusese condamnat la 3 ani închisoare pentru ajutor legionar. Fratele domnului Joja era Athanase Joja, membru al CC, fost reprezentant al þării în ONU. Aºa de devotat era regimului, cã nu a fãcut nimic pentru fratele sãu, ba, mai mult, Securitatea, la expirarea celor trei ani, i□a mai dat o pedeapsã administrativã de 24 de luni, transferându□l la cea mai asprã colonie de pe Canal, Midia. Comunismul nu a urmãrit recuperarea oamenilor, ci exterminarea lor. Lucrul la Cazino a durat un an. Cei mai buni prieteni au plecat acolo. Eu am rãmas cu nenea Petricã ºi Dobre Marin, care, între timp, se mutase la atelierul de reparaþii auto din Poarta Albã. La acest atelier era ºef inginerul Marian, din Turda, condamnat la 5 ani pentru sabotaj industrial. El avusese o întreprindere în Turda ºi la naþionalizare încercase sã mai omitã ceva la inventariere. Marian avea nevoie de un strungar ºi a organizat un concurs, la care am luat parte. Eram doi concurenþi: un student de la Politehnicã ºi eu. Eu nu am luat proba teoreticã, dar Marian, fãcându□i□se milã de noi, a spus ofiþerului cu producþia cã a doua zi ne va supune ºi la proba practicã, pe care eu am luat□o. Iar Marian, în marea lui omenie, l□a reþinut ºi pe celãlalt, folosindu□l la alte munci. Aici munca a fost uºoarã. Atelierul a fost utilat cu noi maºini□unelte: o rabotezã, o frezã, o maºinã de rectificat cilindri. Dar nu erau meseriaºi. Lucram ca stahanoviºtii, la trei maºini. Între timp, am completat golurile. La frezã l□am adus pe inginerul Vasile Iordãchescu, din Brãila, condamnat la 1 an ºi 6 luni pentru favorizare. Fiind inginer, repede s□a adaptat. Cu Iordãchescu s□a petrecut ceva

neobiºnuit. La sfârºitul anului 1951, în colonie au apărut niºte inspectori din Bucureºti. Aceºtia au făcut o verificare a deþinuþilor ºi a dosarelor, când i□a venit rândul lui Iordăchescu. Acela întreba cum te cheamă, cum îl cheamă pe tata, mama, locul ºi data naºterii, ce condamnare ai ºi pentru ce. Când a spus că are un an ºi jumătate ºi că a terminat de ºase luni pedeapsa aceea, l□au înjurat: „Ce crezi, bă, că ne duci pe noi, păi eºti condamnat 25 de ani pentru crimă ºi te dai politic!" Aceastã veste l□a dărâmat pe Iordăchescu. În zilele următoare l□au tot cercetat, până s□a constatat că un alt Iordăchescu Vasile a fost eliberat în locul lui. După câteva luni a fost pus în libertate. Alþi prieteni, aduºi în atelier, au fost studenþii Ovidiu Beºliu ºi Mihai Vasile. Primul lucra la montaj, iar Mihai la tinichigerie, o meserie pe care o învăþase la liceul industrial din Brăila. Cei doi fuseserã condamnaþi la 3 ani închisoare cu alþi studenþi din Timiºoara, în anul trei, dar Securitatea le□a întrerupt cursul vieþii pentru niºte acuzaþii imaginare. Am lucrat împreunã ºi pe alte ºantiere până în 1952, când eu am fost mutat la Midia. La atelierul auto erau ºi criminali de drept comun ºi alte categorii de borfaºi. Noi, politicii, am fost acceptaþi la ateliere numai pentru că dreptul comun nu făcea treabă. Dintre criminalii fioroºi l□aº aminti pe Nedelcov, un bănăþean cu părinþi bogaþi. Acesta omorâse opt ºoferi de taxi în anii '45□'47 ºi le luase maºinile. Cred că era bolnav psihic, eu mă temeam de el, mă feream de privirea lui. Acest criminal nu avea nici un regret, pentru ceea ce făcuse. Un þigan, Gogu, din apropierea Călăraºului, părea de treabă, dar ucise o studentă în Bucureºti, în 1946. Gogu se aºeza seara pe pat, turceºte, ºi ne povestea cum a făcut crima. Povestea cu lux de amănunte ºi uneori când ajungea la momentul în care fata ºi□a dat sufletul în mâinile lui, începea să plângă. Făcuse crima ca să jefuiască locuinþa părinþilor adoptivi ai fetei. Gogu era însoþit de o altă þigancă. Povestea este lungă ºi interesantă. Când termina de povestit, se adresa maiorului Dobre Marin: „Domnule colonel", îl flata, „ºtiu că o să

vinã americanii ºi dumneavoastrã o sã ajungeþi mare, aºa cã nu mã veþi uita ºi o sã mã scoateþi de aici". „Am eu grijã, Gogule. Doar împreunã am fãcut Canalul". Un alt þigan despre care am mai povestit ºi care a fost spaima coloniei Poarta Albã, Stãnciugel, dupã ce i□a apus steaua, a fost trimis la atelierul auto. Acesta, în anii '50□'51, fusese stãpânul coloniei, cu drept de viaþã ºi de moarte asupra deþinuþilor. În colonie se zvonise cã Stãnciugel ºi ajutorul sãu, Pãun, ar fi omorât un deþinut politic, care i□a înfruntat. Apoi, ca sã scape de el, l□au aruncat în cuptorul de cãrãmidã ºi l□au ars. Se pare cã acest zvon a fost adevãrat, cã au urmat douã zile de numãrat deþinuþii ºi lipsea unul. În urma acestor investigaþii, Stãnciugel ºi Pãun au fost demiºi din posturile lor. Pe Stãnciugel Marin îl repartizează ca fierar la atelierul nostru. Dar cel mai aparte era evreul Jan, un tip josnic, de care ne feream toþi. La atelier nu fãcea nimic, doar ne spiona. Când reveneam la baracã, Jan dispãrea. Se ducea la birou, era condus de fostul colonel Haralambie, ºeful politic al regiunii a treia militare Cluj. Haralambie fusese condamnat la 25 de ani muncã silnicã, vânduse niºte echipamente militare în strãinãtate ºi l□au prins. Cum el fusese deprins cu munca de informaþii, a fost reperat de lt. major Siliºteanu ºi pus sã organizeze reeducarea, care nu era altceva decât un serviciu de informaþii între deþinuþi. Haralambie, de profesiune învãþãtor, în rãzboiul de eliberare a Basarabiei, a cãzut prizonier. Când Ana Pauker a apelat la prizonieri, sã formeze Divizia Tudor Vladimirescu, Haralambie se înrolează ºi se întoarce în þarã, ajungând la gradul de colonel. La Poarta Albã îºi va juca rolul de cârtiþã, cu ramificaþii în toate barãcile. La brigada noastrã îl avea pe Jan, dar ºi la atelier aveam probleme cu acest evreu. Se temeau ºi cei de la pazã de el. În fiecare zi, între orele 11.30□12.30 sosea un camion cu masa. Jan era prezent ºi descãrca marmitele ºi apoi se ducea în podul atelierului ºi se culca. Când se fãcea schimbul gãrzii, lipsea unul. „Cine lipseºte?", se rãstea ºeful pazei. „Jan", rãspundea brigadierul. „Sã vinã la numãrãtoare!"

Acolo noi nu eram luaþi ca indivizi, ci ca numãr ºi asta conta: câþi, nu cine sunt ei. Asta a durat multe sãptãmâni. Paza se obiºnuise cu figurile lui Jan ºi uneori îl cãutau, alte ori renunþau. ªtiau cã este omul lui Pavel, ºeful producþiei ºi al lui Haralambie. Dar, într□una din zile, un sergent, ºef de pazã, s□a înfuriat ºi a trimis dupã Jan, care, însã, nu mai era în culcuºul lui. Panica a fost imensã. S□au scotocit toate ungherele ºi Jan nu era nicãieri. S□a dat alarma. Noi am fost adunaþi grãmadã ºi ameninþaþi. Toate serviciile de pazã au intrat în alertã. Lucrul nu a mai continuat ºi garda a primit întãriri ºi ordinul sã ne ducã în colonie. Când am ajuns în colonie, pe platoul de adunare, ne aºtepta ofiþerul politic al coloniilor, Albon, ºi comandantul Pavel. Colonelul era furios, abia îºi putea stãpâni nervii. La întrebarea lui Pavel „Cine□i banditul?”, brigadierul i□a rãspuns „Jan”. La auzul numelui Pavel a rãmas ca o statuie, a înþepenit. Nu se aºtepta ca Jan, informatorul lui, sã□i facã figura. În furia lui, Albon þipã: „Sã vinã la mine vecinii lui de pat!”. Primul care ajunge la Albon a fost un borfaº, Munteanu. Cam mucalit ºi fãrã fricã. La întrebarea lui Albon „Ce ºtii de Jan?” a rãspuns: „Pãi, pe mine mã întrebi, domnule colonel? Întreabã□l pe Haralambie, care l□a reeducat ºi pe Feinstein, care l□a îmbrãcat!”. Nãucit de replica lui Munteanu, colonelul se rãsteºte la comandant: „Sã vinã Haralambie ºi Feinstein!” Când sosesc aceºtia, îl întreabã pe Haralambie „Ce ºtii de Jan?”, el spune: „Eu, eu... nimic, domnule colonel!”. Intervine Munteanu: „Nu ºtie nimic, ia strângeþi□l cu uºa, cã spune tot! Ba cã i□a dat ºi sã□i aranjeze vreun blat pe afarã”. Haralambie tremura. Albon se întoarce la Feinstein „Ce ºtii de Jan?”, „Nu□l cunosc domnule colonel”. „Nu□l cunoºti?” □ replicã Munteanu. „Pãi nu i□ai dat aseará salopete noi, ca sã poatã fugi? Uite, la salopeta mea, cã□i ruptã ºi□mi spui cã nu ai”. Exasperat, Albon se întoarce la noi urlând: „Plecaþi la baracã!”. Ajunºi la baracã, am comentat în fel ºi chip evadarea lui Jan. Ne aºteptam la represalii, la tãierea pachetelor, a corespondenþei, care oricum nu venea, la

trecerea unora la brigãzile de pedeapsã, dar totul s□a uitat.

Colonia era dotatã cu douã camioane, ce transportau alimente pentru bucãtãria deþinuþilor ºi pentru popota temnicerilor. ªoferii de pe camioane erau deþinuþi ºi veneau cu ele la diferite reparaþii. Unul din ºoferi era din Bucureºti ºi acasã lucra ca mecanic auto. Într□una din zile vine la mine cu un sergent de la trupele de securitate. Acesta era ºoferul comandantului de pazã, cãpitanul Damºa, fiu de preot, din Banat. Acesta avea o maºinã de teren americanã, tip Willis, ºi avea nevoie de reparaþie capitalã. Bucureºteanul m□a recomandat pe mine sã□i fac alezajul blocului□motor. Cum deþinutul nu poate spune nu, am acceptat sã fac lucrarea ºi a doua zi au venit cu blocul motor. A venit ºi cãpitanul, care pãrea cumsecade ºi m□a rugat sã□i fac lucrarea bunã, cã o sã□mi trimitã el conserve ºi alte alimente prin sergent. Ceea ce a ºi fãcut. Avea multe de fãcut la maºinã: pistoane, bolþuri, ºuruburi, cuzineþi, biele. În colaborare cu alþii, am fãcut totul. Cu acest cãpitan am ajuns la relaþii mai speciale. Îmi spunea noutãþi din viaþa politicã, din mãsurile pe care conducerea coloniei urma sã le aplice asupra noastrã. A cerut ca montarea pieselor ºi a motorului sã se facã în garajul batalionului de pazã. Aºa cã, în fiecare dupã□amiazã mergeam împreunã cu mecanicul ºi lucram acolo. Primeam diferite alimente, pe care le luam la baracã.

În acea varã a fost împuºcat un student din Focºani. Acesta, cuprins de disperare, munca pe ºantier la pãmânt fiind foarte grea, a hotãrât sã se sinucidã. Procedeul ales i□a reuºit, a plecat din baraca 13, unde majoritatea erau elevi. A luat□o printre barãci, pânã la gardul de sârmã ghimpatã, din spatele barãcii 33, care era baraca de pedeapsã a celor care nu□ºi fãceau norma la sãpat ºi cãrat metri cubi de pãmânt cu roaba. Mai erau ºi alte pricini invocate de brigadieri ca sã fi trimis la 33, fãrã hranã ºi fãrã pat. Aici, cei pedepsiþi erau þinuþi între trei ºi 30 zile, cu hranã la trei zile, douã pe post negru. Aceastã baracã se afla între douã posturi de observaþie. Tânãrul s□a în-

dreptat spre gard calm ºi hotărât. A trecut primul gard de protecþie care marca zona până la care noi, deþinuþii, ne puteam apropia. Dincolo de acest gărduleþ, înalt de circa un metru, era zonă interzisă, care era aratã ºi grăpatã foarte fin, ca să se poată vedea eventualele urme dacă cineva s□ar fi încumetat să o traverseze. Din loc în loc erau plasate pancarte cu somaþia „Zonă interzisă, împuºcare fără somaþie". Studentul a trecut primul gard ºi se deplasa hotărât spre careul exterior. Numeroºi deþinuþi care erau prin spatele barăcilor au început să□l strige să se retragă, dar el nu vroia să audă. Cei doi soldaþi strigau ºi ei să se retragă că trag, dar el a început să urce gardul. Toþi erau disperaþi. Însă, tânărul a ajuns cu jumătatea corpului la ultima sârmă. S□a auzit atunci o rafală de puºcă mitralieră ºi într□o clipă trupul lui atârna jumătate în afară, jumătate în interior. Cei doi soldaþi din apropiere nu au tras. A tras însă al treilea, care era convins că va fi felicitat de ºefii lui ºi va primi ºi un concediu pentru vigilenþa manifestată. Dar a avut ghinion. În urma împuºcăturilor s□a dat alarma. Soldaþii au ocupat poziþii în jurul coloniei. Gornistul a sunat adunarea brigadierilor, gardienii au invadat colonia urlând. Toată lumea a sosit în baracă, au sosit ºi brigadierii, care nu ne mai dădeau voie să părăsim barăcile. Consternarea a fost imensă, toþi deplângeau gestul disperat al tânărului Muºetescu.

A doua zi am mers, ca de obicei, la garajul căpitanului Damºa, la lucru. Nu dupã mult timp a venit căpitanul, părea abătut. Fără să□l întreb, mi□a spus că regretă împuºcarea acelui tânăr, că acel soldat a încălcat consemnul. ªi era clară intenþia de sinucidere, doar dacă ar fi vrut să evadeze nu o făcea în amiaza mare ºi printre două santinele. Consemnul în asemenea situaþii era alarma ºi prinderea evadatului viu. Pentru excesul de zel, soldatul a fost dezarmat, arestat ºi trimis la închisoarea militară pentru cercetări ºi pentru trimiterea lui în judecată. După vreo lună mi□a spus că acel soldat a fost judecat ºi condamnat la 5 ani pentru această crimă.

Maºinile pe care le reparam noi erau ale direcþiei Canalului,

aduse de personalul civil ºi tot aceia le ºi ridicau. Odatã cu predarea maºinilor ne mai informau despre ce se mai petrece prin lume, ne mai strecurau câte un ziar. Iar noi cãutam sã□i informãm ce se petrece în dosul gardurilor de sârmã ghimpatã. Unii din aceºtia au fost sinceri, iar pentru curajul lor au plãtit cu ani grei de închisoare. Alþii fãceau joc dublu. Erau puºi de Securitatea din Constanþa sã ne momeascã, ca sã afle intenþiile noastre ºi starea de spirit ce domnea între deþinuþi.

STAREA DE SPIRIT

În vara anului '51, oficiul de dezinformare, secondat de Comitetul Reeducãrii activau intens. La fiecare baracã era un panou cu gazeta de perete, pe care se afiºau rezultatele întrecerilor în muncã. Brigãzile se chemau la întrecere, se organizau depãºiri de normã, procentele de realizãri. Era o lozincã: „O normã în plus, un pas spre libertate", „Prin muncã spre libertate" ºi câte alte bazaconii. Aici ºi□au gãsit vocaþia o mulþime de indivizi care scriau la gazeta de perete articole de slavã regimului, de condamnare a burghezo□moºierimii ºi, ce era mai trist, îºi acuzau colegii de suferinþã de atitudini duºmãnoase faþã de regimul care „ne creazã condiþii de reeducare prin muncã ºi ne ajutã sã devenim cu adevãrat liberi, fãrã prejudecãþi, sã ieºim din întunericul în care ne□au þinut exploratorii ºi biserica, sã□i demascãm pe cei înrãiþi". ªi, slavã Domnului, cã erau ºi din cei care îºi demascau camarazii. În colonie era ºi dirijorul Jan Ionescu, care ispãºea o condamnare ºi s□a gândit cã ar fi bine sã înfiinþeze ºi el o orhestrã. A primit aprobare de la mai marii coloniei ºi a strâns în jurul lui mulþi instrumentiºti ºi a format brigada orchestrã. Fiecare ºi□a adus instrumentul de acasã. Ba era ºi o echipã de fotbal, cu fotbaliºti internaþionali. Printre ei era ºi vestitul Miti Comºa. Toate acestea erau numai amãgeli pentru naivi, marea masã de deþinuþi era exploatatã

nemilos La cărat cu roaba, la încărcări, descărcări, în construcþii etc. În acelaºi timp, noi, cei care nu luam parte la jocul agenþilor comuniºti, nu stam cu mâinile încruciºate, strângeam rândurile în jurul unor personalitãþi care urmãreau jocul biroului politic ºi al agenþilor provocatori dintre persoanele influente ºi active. În acelaºi timp, se cuvine sã□i amintesc pe inginerul Stãnescu Petre, din Bucureºti, legionar; inginerul Burlacu Eugen, fost lt. colonel, legionar; dr. Mija Teofil, legionar; Radu Leonte, legionar; maior Dobre Marin, legionar, Liciniu Faina, þãrãnist; Ionescu Virgil, liberal, fost director la atelierele Griviþa Bucureºti; dr. Mihãilescu, fost colonel, medic la Spitalul Militar Bucureºti. Apoi, alte personalitãþi straºnic supravegheate, cum ar fi Alexandru Constant, fost ministru legionar; Haþeganu Eugen, fruntaº PNÞ; Georgescu-Gorjan; general Caramitru Petre, general Seracim, cel care a stabilit primul cap de pod la eliberarea Basarabiei; general de aviaþie Iliescu; avocat Anghel, ºeful PNÞ Buzãu; arhitect Joja Constantin, legionar. În jurul inginerului Stãnescu Petre s□au strâns foarte mulþi tineri, pe care îi îndruma cu sfaturile lui ºi, fiind ºef de ºantier la instalaþii, pe mulþi i□a luat sã lucreze cu el, scãpându□i astfel de roaba distrugãtoare. Dintre cei apropiaþi de nea' Petricã, cum îi ziceam, mã numãram ºi eu, fiind pe primul loc. Împreunã cãutam sã□i identificãm pe cei buni ºi sã□i plasãm la munci pe ºantiere de construcþii ori la atelierele mecanice. Nenea Petricã era în contact cu ceilalþi ingineri, ºefi de ºantiere ºi, cum toþi se fereau de turnãtori, apelau la nea' Petricã sã le plaseze bãieþi buni. Mie îmi revenea misiunea sã□i prezint pe cei tineri lui nea' Petricã. La biroul tehnic ºef era inginerul Burlacu Eugen. Dumnealui mã simpatiza mult. El fusese inginer colonel la Fabrica Astra Braºov în timpul rãzboiului ºi aveam multe cunoºtinþe comune în Braºov. În postul în care era avea toatã situaþia în mânã ºi oriunde apãrea un loc de muncã mai uºor, ne da de veste ºi noi îi recomandam omul. Se întâmpla ca unii din cei recomandaþi sã nu cunoascã specialitatea cerutã, dar cei mai vechi îl iniþiau

ºi□l ajutau. Era uimitor cât de repede se adaptau la noile condiþii cei scãpaþi de la muncile grele. Aº menþiona în treacãt unele nume de tineri ce fãceau parte din anturajul lui nea' Petricã: Iogu Petre, student la Bucureºti, macedonean; inginerul Tegu, din Bucureºti, macedonean; Berghezan Ilie, din Sibiu; Gusan Tavi din Sibiu; Gladcov, din Bucureºti; inginerul Bogdan Ioan, din Bucureºti; cãpitan René Constantinescu, Bucureºti; inginer Georgescu Nicolin, din Bucureºti; studenþii Beºliu Ovidiu ºi Mihai Vasile, Cãlvãrãsan Luca din Braºov etc.

ÎNCHIDEREA ATELIERULUI AUTO

Nu dupã mult timp, de la evadarea lui Jan, biroul politic al coloniei a luat hotãrârea de a retrage deþinuþii de la acest atelier, predându□l civililor. Conducerea tehnicã avea la dispoziþie circa 70 de oameni calificaþi ºi nu risca sã□i piardã. Aºa cã, pentru început, am fost repartizaþi la alte ateliere. Eu am fost cerut de atelierul greu, „Nazarcea". Aici au mai fost repartizaþi Dobre ºi Fãnicã Paraschivescu, inginer electromecanic, cu studii la Dresda, mare specialist în electronicã. Pe mine m□au luat la atelierul de prelucrãri prin aºchiere. ªef de atelier era Orghidan, un braºovean stabilit la Constanþa. Cum a ajuns ºef de atelier nu am reuºit sã aflu, dar la capitolul meserie era bâtã. De cum m□a vãzut s□a bucurat ºi mi□a spus: „Mai mult am insistat pe lângã Stoica sã te aducã aici. Tu nu vei lucra pe maºinã, vei împãrþi lucrul la oameni ºi vei avea grijã sã facã lucru bun". Am trecut la treabã. Oamenii mã ºtiau ºi s□au bucurat cã au scãpat de explicaþiile nãroade ale lui Orghidan. Pe acest ºantier erau mai multe ateliere, ºi anume: de sudurã, tinichigerie, fierãrie, lãcãtuºerie, electricitate ºi aºchiere.

Dar ce se fãcea la acest punct de lucru de au fost concentrate atâtea forþe? Aici era un deal de câteva zeci de metri înãlþime ºi trebuia strãpuns. Cu roaba nu se putea. Linia feratã nu putea fi montatã ºi atunci conducerea Canalului a recurs la

camioane basculante ºi la excavatoare. Conducerea acestui ºantier a fost încredinþatã lui Stoica, fost adjutant în aviaþie, condamnat la 5 ani drept comun. Alegerea lui Stoica a fost beneficã pentru deþinuþii politici, cele 70□80 camioane basculante aveau nevoie de 240 de ºoferi la cele trei schimburi. Aceºti ºoferi au fost gãsiþi în rândul deþinuþilor. Au preluat mulþi tehnicieni. Stoica era bun organizator ºi ataºat deþinuþilor politici pe care îi ajuta, dar ºi ei se achitau corect de obligaþiile ce le aveau în producþie. Simpatiile lui Stoica nu au scãpat ochiului ofiþerului politic Siliºteanu. Stoica a fost pus sub urmãrire, deºi el vroia sã facã treabã cu oameni serioºi. Ofiþerii politici aveau în cap numai sabotaje, comploturi, evadãri etc. În toamna anului 1951 s□a produs un eveniment emanat de Biroul Politic. Un grup de ofiþeri, în frunte cu Siliºteanu, ºi mulþi miliþieni au luat prin surprindere atelierul electric ºi au început o percheziþie foarte minuþioasã. Fiecare obiect a fost cercetat cu mare atenþie. Personalul atelierului a fost þinut cu mâinile în sus ºi cu faþa la perete. Dupã douã ore de verificãri, caralii obosiþi ºi revoltaþi au abandonat percheziþia, iar lt. Siliºteanu se adreseazã foarte disperat inginerului Fãnicã Paraschivescu cu întrebarea: „Unde□i aparatul de emisie?". Inginerul, calm, îi rãspunde: „Noi nu avem aºa ceva". „Cum nu aveþi? De unde ºtie Radio Londra ce se petrece la Canal?". Au plecat dezamãgiþi, dar urmãrile nu s□au lãsat mult aºteptate. O serie de oameni au fost mutaþi la alte locuri de muncã. Nu au scãpat inginerii Dobre ºi Paraschivescu. Eu am fost mutat la atelierul de reparat vagoane ºi locomotive. Cu mine au venit Dobre, Beºliu ºi Mihai Vasile, zis Musiu.

Aici am gãsit o halã pentru maºinile□unelte. Nu era nimic montat. Maºinile erau în curte. O a doua halã avea linii ferate pentru introducerea vagoanelor la reparat. Conducerea ºantierului a fost datã domnului inginer Ionescu Virgil, fost director la Uzina Griviþa pânã în 1945, când a fost epurat ºi apoi arestat ºi condamnat, pentru crimã contra umanitãþii, la 8 ani. În anul

1933, când a fost greva de la atelierele CFR, dl. Ionescu era director general ºi nu a acceptat revendicările comuniºtilor, care aveau un substrat politic. Dupã 12 ani, Lucreþiu Pãtrãºcanu emite o lege cu caracter retroactiv ºi condamnã numeroºi oameni pentru crime contra umanitãþii sau activitate intensã contra clasei muncitoare. Fiind la Poarta Albã, comuniºtii s□au gândit sã□l folosească. Într□adevãr, era mare specialist ºi un om integru. Am lucrat ºase luni împreunã. M□a apreciat mult. M□a însãrcinat cu conducerea atelierului mecanic ºi era mulþumit. Mi□am adus mulþi prieteni, iar el nu s□a opus niciodatã. Îi cunoºtea pe toþi cei de la Griviþa, care erau niºte puturoºi. Nu le plãcea munca. Despre Chivu Stoica avea pãreri proaste ºi de toþi ceilalþi la fel. Brigadier a fost numit un lãcãtuº de la atelierele Griviþa. Îl chema Voicu, un criminal, care, la alegerile din 1945, în campania electoralã, a ucis un om al PNÞ, în Prahova. Dupã mai mulþi ani a fost identificat ºi condamnat la 3 ani ºi aici a venit acest nemernic sã dea ordine fostului sãu director general. Bineînþeles cã dl. inginer Ionescu îl ignora ºi nu□l lua în seamã. Revoltat de nesupunerea d□lui inginer, brigadierul, într□un din zile, ne□a dus cu toatã brigada la Biroul Politic ºi a raportat cã inginerul nu se supune. Ofiþerul politic ni se adresează: „Bã, voi trebuie sã□i daþi ascultare brigadierului. Ionescule, ºi tu execuþi ordinele lui!.” „Eu nu voi asculta niciodatã de acest prost, domnule locotenent-major”. Acesta a rãmas nãuc ºi apoi, revenindu□ºi, urlã la noi: „Mergeþi, dracului, la baracã!” De atunci umbla de unul singur prin atelier. Pe lângã dl. inginer erau detaºaþi doi ceferiºti, unul de la atelierele Palas Constanþa, pe numele sãu Prodanov, fiind mai în vârstã. Noi îl porecleam „Moº Proþap”. Era comunist, vorbea puþin, pãstra distanþa. Al doilea era ungur, de la depoul Cluj, ºi avea calitatea de maistru. Verifica lucrãrile. Bãiat simpatic. Eram în legãturã cu el, ne informam reciproc. Îmi aducea ziarele „Scânteia” ºi „Lupta CFR”. Citeam cu mare interes „Scânteia” ºi împãrtãºeam prietenilor mei informaþiile. Îmi amintesc ce emoþii

am avut când, la începutul lui 1952, „Scânteia” a publicat discursul lui D. D. Eisenhower. Mi l□a adus omul a doua zi. Am intrat în WC ºi am început sã□l citesc cu rãsuflarea tãiatã. La un moment dat, aud paºi ca de pisicã. Repede am bãgat ziarul în closetul turcesc. În clipa urmãtoare uºa este împinsã cu putere ºi în cadrul ei apare plutonierul. S□a uitat la mine. Nu a zis nimic ºi dacã zicea era târziu. Multã vreme am regretat pierderea acestui ziar. Dar, ceea ce am reþinut a fost de ajuns ca sã vuiascã toatã colonia ºi sã se pornească în cãutarea ziarului. În zilele urmãtoare au apãrut mai multe ziare, le aruncau oamenii din tren. Duminica urmãtoare, la vorbitor, cei veniþi vorbeau deschis de acest discurs. Dupã ei, eliberarea noastrã era aproape chestie de zile. Pânã ºi caralii aveau altã atitudine. La colonia Galeº, fostul ofiþer Remus Radina, condamnat pentru uneltire, a citit acest discurs în faþa deþinuþilor, cu comentarii ºi îndemnuri cãtre deþinuþi, sã nu mai iasã la lucru. Această euforie a durat mai mult timp, dar conducerea coloniei, după mai multe zile, s□a hotãrât sã-i pună capãt prin coborârea teroarei din pod. Aceasta s□a concretizat prin pedepse cu carcerã, mutări în alte locuri de muncã ca pedeapsã, suspendarea corespondenþei ºi a pachetelor. Ne□am resemnat, nu înþelegeam ce s□a urmărit cu acel discurs, poate ºi generalul nu i□a evaluat consecinþele. Cert este că în urma lui, cei lipsiþi de libertate din rãsãritul Europei s□au entuziasmat ºi s□au manifestat. Erau convinºi că cineva îi sprijinã. Rezultatul a fost groaznic pentru cei ce au crezut în schimbarea situaþiei politice. Nimeni nu va putea evalua numărul celor aruncaþi în temniþe pentru că au comentat acest discurs ºi pentru un timp au avut iluzia libertãþii.

ORGANIZAREA COLONIEI POARTA ALBÃ

Colonia Poarta Albã a luat fiinþã în 1949. Primii sosiþi au fost deþinuþi de drept comun ºi câþiva ingineri constructori, condamnaþi politic. Aceºtia trebuiau să construiască barãci

pentru cazarea celor ce vor veni la munci. Apoi, birouri pentru administraþie, pentru serviciul tehnic, grup sanitar, cabinet medical, bucătăria ºi sala de mese, în care nu s□a mâncat niciodată. În afara coloniei s□au construit un fel de case tip vilă pentru conducerea lagărului ºi construcþii pentru corpul de pază. Colonia se întindea pe circa 100 de hectare, împrejmuită cu un gard exterior din sârmă ghimpată, de circa 2 metri înălþime ºi un al doilea gard interior de 1 metru înălþime, la o distanþă de 5 metri. Porþiunea dintre cele două garduri era arată ºi foarte des greblată, ca să se poată vedea orice urmă pe ea. De la început au prevăzut ºi o baracă de pedeapsă, baraca 33. În final, au fost construite peste 100 de barăci, care adăpostau cel puþin 100 de deþinuþi, una. În 1950□1952 media deþinuþilor în colonia Poarta Albă era de 12.000, aici fiind colonie de tranzit, numărul când creºtea, când scădea. De remarcat că la vremea aceea erau multe orăºele care nu aveau mai mulþi locuitori. În 1950, în această colonie au sosit marea masă a deþinuþilor, atunci au apărut ºi deþinuþii politici. La Poarta Albă se făcea trierea. Cei condamnaþi până la trei ani inclusiv rămâneau pe loc, iar cei cu pedepse mai mari erau duºi la Peninsulă sau la Coasta Galeº. Mai erau ºi alte colonii mai mici, dar despre asta relatez în alt capitol. După ce soseau dubele cu deþinuþii ºi după ce aceºtia treceau prin furcile caudine ale criminalului Stănciugel, secondat de alt criminal, Păun, cei sosiþi erau repartizaþi la o baracă sub comanda unui brigadier. Puþini au fost brigadierii din rândul deþinuþilor politici, în schimb, ºefii de ºantiere erau deþinuþi politici, ingineri, arhitecþi.

BRIGADIERII

Aceºti oameni ai administraþiei erau conducători absoluþi ai brigăzilor de lucru. Ei aveau toată libertatea de decizie asupra noastră. Brigadierul avea în subordinea lui grupuri de deþinuþi, mai mari sau mai mici. Depindea de necesitatea locului de

muncã. De regulã, componenþa unei brigãzi varia între 40□100 de deþinuþi. În munca lui se sprijinea pe ºefii de grupã ºi comitetul cultural sau, mai exact, de reeducare. Aceºti brigadieri erau ochii ºi urechile biroului politic, raportau zilnic ce se petrecea în brigadã. Mulþi au fost dintre ei care, la întoarcerea din schimb, dãdeau rapoarte ofiþerului de serviciu, liste cu cei ce nu ºi□au realizat norma. Pe baza acestor rapoarte, ofiþerul de serviciu îi bãga la carcerã ºi le tãia raþia de hranã pentru searã. A doua zi dimineaþa erau scoºi din carcerã ºi trimiºi la lucru, flãmânzi. Oare în aceste condiþii se mai putea realiza norma? Sigur cã nu, aceste pedepse aveau alt scop, acela de a ajuta biroul politic la distrugerea noastrã. Brigadierul avea un fel de birou în capãtul barãcii, locuia singur ºi îºi mai chema iscoadele la el pentru a strânge informaþii. Cel care împãrþea masa, avea grijã sã□l servească bine ºi sã□i ducã mâncarea la camerã. Domnii brigadieri se distingeau prin îmbrãcãminte. Ei purtau pantaloni ºi veston de culoare bleumarin. Aºa, precum miliþienii, aveau pretenþia sã□i salutãm cu „Sã trãiþi!” ºi sã luãm poziþia de drepþi în faþa lor. Tot ei hotãrau cine are drept la carte poºtalã, la pachet, la vorbitor etc. Toate acestea fãceau parte din metodele de constrângere la munca forþatã, experimentate pe alte meleaguri. Dacã 80□90% dintre ei executau întocmai ordinele ofiþerului politic, erau ºi din acei care au pactizat cu noi, mai închideau ochii atunci când, istovit, mai fãceai o micã pauzã sau te lãsau sã fumezi o þigarã liniºtit, dacã o aveai. Ordinele conducerii erau sã nu fie scutiþi medical, în aceastã situaþie brigadierul, te lua la muncã ºi te lãsa sã gemi undeva pe ºantier, aceasta pe riscul lui, dacã era descoperit îl pedepseau.

Primii brigadieri þineau legãtura între administraþie ºi brigadieri, dar aveau o serie de responsabilitãþi legate de muncile din interiorul coloniei, controlau bucãtãria, spãlãtoria, baia, croitoria, cismãria, închisoarea ºi multe alte activitãþi. La Poarta Albã, primul în aceasta a fost un þigan din Ferentari, criminal, care ºi□a ucis soþia ºi l□au condamnat 7 ani. Acesta

avea o figurã de cimpanzeu, mãtãhãlos, cu niºte mâini mari cu degete noduroase, când te lovea, te dãdea jos. Avea mânã liberã de la ofiþerul politic sã□i batã pe bandiþi. Dacã te prindea prin colonie fãrã bilet de voie te bãtea pânã cãdeai jos, te înjura, te scuipa, te ducea la carcerã, dacã încercai sã te aperi. Teroarea lui Stãnciugel Marin a þinut pânã în primãvara lui '51 sau începutul verii, când a sosit un nou transport de deþinuþi de la Jilava. Dupã ce au trecut pe la vizita medicalã, Stãnciugel i□a luat în primire ºi s□a îndreptat spre platoul de adunare, supunându□i metodei lui de intimidare. Numai cã a intervenit ceva neaºteptat. Unul dintre noii sosiþi nu s□a supus lui Stãnciugel. Acesta, rãnit în calitatea lui de brigadier ºef, l□a amenințat pe noul venit cã□l va aranja el. ªi chiar în acea searã s□au dus la baraca unde erau cazaþi noii veniþi. Stãnciugel ºi adjunctul lui, Pãun, tot un criminal, ºi□au trimis un om sã□l cheme afarã pe dl. Rambela, comandor de aviaþie. Acesta era cel ce nu s□a supus þiganului. Ajuns în faþa barãcii, în întuneric, a fost lovit pe la spate în cap, s□a prãbuºit la pãmânt ºi cei doi l□au luat în braþe ºi, mai în spate, era un cuptor de cãrãmidã, în care l□au ars. Noaptea a trecut liniºtitã, dar dimineaþa, la numãrãtoare, lipsea unul. S□a repetat de mai multe ori operaþia de numãrare, dar acelaºi rezultat. S□au fãcut controale în barãci. Acelaºi rezultat. Trei zile am fost numãraþi ºi rãsnumãraþi, dar unul era lipsã. Nu ºtia nimeni cine lipseºte, dar am vãzut cã Stãnciugel ºi Pãun au fost înlocuiþi ºi apoi au venit primele informaþii cã a fost ars comandorul de cei doi criminali. În locul þiganului este numit un alt terorist din rândul politicilor, locotenentul Dorneanu, originar din comuna Rãcãciuni, judeþul Bacãu, condamnat la 7 ani pentru uneltire. Dorneanu era rãu din fire, lovea ºi fãcea rapoarte. Nu a stat mult în aceastã funcþie, a fost trimis la colonia Peninsula, având o pedeapsã uºoarã. Îi urmeazã un om pervers ºi viclean, un fost colonel, venit din Rusia cu Divizia Horia, Cloºca ºi Criºan. A fost arestat pentru furtiºaguri în cadrul armatei ºi condamnat la 25 de ani. Numele lui este

Constantinescu. El nu bãtea, nu se repezea, dar avea altã meteahnã, era escroc. Una din isprãvile lui este urmãtoarea: pe vremea aceea se acorda un fel de vorbitor familial frunta°ilor în producþie, °i anume îþi venea soþia sau un alt membru al familiei °i, la propunerea brigadierului, þi se da o cãmãruþã într□o baracã construitã în acest scop, unde stãteai împreunã cu vizitatorul 24 de ore. Domnul prim□brigadier a ochit o tânãrã care venise la fratele ei într□o sâmbãtã. Cum fratele era în schimbul doi, i□a °optit sã cearã ofiþerului vorbitor familial. I s□a aprobat °i dl. colonel a dus□o la camerã, lãsând□o sã□°i a°tepte fratele.

În cursul serii aceastã bestie s□a dus în camera fetei, care avea 18 ani. Era foarte timoratã °i nu °tia de ce nu mai apare fratele ei, care, de altfel, era la lucru. Ticãlosul a încuiat u°a °i °i□a pus planul în aplicare. A violat fata, care nu se putea apãra °i nu °tia la cine sã apeleze. Se pare cã acesta a pãrãsit camera abia la ziuã. Un ochi discret l□a vãzut când a pãrãsit încãperea °i a °optit. Fata a fost vizitatã de ofiþerul de serviciu °i interogatã. S□a constatat violul, prim□brigadierul a fost dus la carcerã. Fratele victimei a fost chemat sã□°i vadã sora. Acesta, aflând despre ce este vorba, a fost a°a de tare revoltat, încât a pãrãsit□o °i i□a refuzat °i pachetul. A cerut sã i□l dea pe criminal, ca sã□l pedepseascã el. Locuiam în aceea°i baracã cu fratele victimei °i lucram în acela°i atelier. Nu am observat când a fost chemat la comandant. În jurul orei 14.00 am plecat cu toþii la lucru, de°i era duminicã. Ajun°i în faþa porþii, eram a°teptaþi de comandantul Pavel. Acesta ne□a oprit °i s□a apropiat de prietenul meu, Todira°cu, fratele victimei, °i pe un ton autoritar îi cere sã meargã sã vorbeascã cu sora lui. Rãspunsul lui Todira°cu a fost sec: „Nu” °i i□a întors spatele. Toþi cei din brigadã am rãmas muþi, nu °tiam nimic din cele petrecute în acea noapte. Abia în drum spre atelier vom afla cum administraþia a încercat sã mu°amalizeze acest caz. Numai cã Todira°cu nu era omul compromisurilor, era foarte supãrat °i pe sora lui, cum de a acceptat oferta

acelui ticãlos, sã aibã vorbitor familial, fãrã ca el sã□l fi cerut. De a doua zi omul de încredere al administraþiei a dispãrut din colonie.

În locul lui Constantinescu au numit un alt escroc ºi criminal, pe Tile Raicovici, de prin pãrþile Buzãului, vechi client al penitenciarului. Dupã o evadare de la Vãcãreºti, a încercat o figurã în stil american, în Buzãu, cerându□i unui cetãþean sã□i pregãtească o sumã de bani, cã va veni sã o ridice. ªi s□a þinut de cuvânt; a venit cu o maºinã, îmbrãcat în uniformã militarã cu grad de cãpitan ºi a ridicat banii. Abia la plecare ºeful de post, plutonierul de jandarmi, l□a somat sã opreascã, dar escrocul a scos pistolul ºi l□a ucis pe jandarm. Condamnat la muncã silnicã pe viaþã, este numit sã ne fie prim□brigadier. Avea acelea ºi maniere ca înainta ºii sãi. Am relatat aceste fapte ca sã se vadã moralitatea ce□i cãlãuzea pe comuniºti. Alegându□i pe cei mai odioºi criminali sã ne tortureze, sunt cunoscuþi borfaºi, ordinari, încadraþi în Securitate (ex. cazul Alimãnescu).

PLECAREA DIN POARTA ALBÃ

În luna noiembrie 1951 mi□a expirat pedeapsa. Credeam cã voi fi pus în libertate, dar speranþele mele nu coincideau cu planul Securitãþii. Aºteptam sã fiu pus în libertate ºi, dupã 5 luni de aºteptare, a sosit ºi mult aºteptatul ordin, dar tocmai pe dos de cum îmi închipuiam. Securitatea a concluzionat: banditul Salcã Alexandru nu s□a reeducat ºi, în consecinþã, ar fi periculos sã fie pus în libertate, deoarece ar face mult rãu în mijlocul oamenilor muncii cu ideile lui duºmãnoase. Deci, mi□au trimis un nou mandat de 24 de luni, administrativ. În ziua de 10 mai 1950, când am sosit de la lucru, am fost reþinut la poartã ºi trimis la grefã. La început m□a încercat un gând cã voi pleca acasã, dar l□am alungat imediat, ca pe un gând venit din partea satanei, o ispitã. Aºa cã, am alungat ispita ºi mã vedeam lângã prietenii mei dragi, inginerii Stãnescu, Nicolin

Georgescu, arhitectul Joja, Luca, Miti Comºa, Baicu, Cocoº, Bogdan ºi, mai ales, alãturi de pãrintele celor tineri din Poarta Albã, generalul Petre Caramitru. Toþi aceºtia ºi mulþi alþii au fost trimiºi la colonia de exterminare Capul Midia, la expirarea condamnării, decizie datã cu multã uºurinþã de tribunalele militare, la cererea comuniºtilor. De regulã, Securitatea stabilea mărimea pedepsei. Dar, sã revin la evenimente. Grefa mâ anunþat sãâmi fac bagajele ºi sã revin. În baracã, colegii de surghiun mã aºteptau triºti. Bănuiau ºi ei cã nu poate fi vorba de eliberare. Când leâam spus cã trebuie sã merg imediat la grefã cu bocceluþa, sâa aºternut o tristeþe pe feþele tuturor. Toþi ºtiau ce este Midia. Dupã ce miâam strâns sărăcia, miâam îmbrăþiºat fraþii de suferinþã ºi mâam îndreptat spre grefã, însoþit fiind de cei mai apropiaþi camarazi. Despărþirea a fost grea; am plâns ca niciodatã. Plângea Ovidiu, plângea Mihai, Dobre ºi toþi ceilalþi. Eu nu plângeam, pentru cã nu ºtiam ce mã aºteaptã, despărþirea de camarazi era foarte grea. În anii în care am fost împreunã, câte amintiri neâau legat, câte proiecte de viitor nu am fãcut împreunã! Suferinþa neâa unit sufletele, neâa fãcut poate mai buni. În jurul orei 10.00, dupã ce au venit ºi ceilalþi nouã, un camion neâa preluat. Am fost însoþiþi de o escortã militarã ºi fiind destul de triºti, am plecat de la Poarta Albã. În jurul orei 11.00 am sosit la Capul Midia. Abia acolo am aflat cã „am fost depus” cu un ordin administrativ pe 24 de luni. Aºteptând sã fiu repartizat la baracã, am avut parte de o surprizã nebãunuitã, ºi anume: din biroul tehnic au apărut arhitectul Joja, inginerul Dan ºi dragul meu prieten, inginerul Georgescu, un bãiat fin, ca o domniºoarã, incapabil sã gândească rãu ºi cu atât mai mult sã facã cuiva rãu. Mâau îmbrăþiºat, mâau întrebat de toate cele întâmplate la Poarta Albã, de prietenii lor â inginerul Burlacu, ing. Ionescu Virgil, ing. Bogdan, dr. Mihãilescu, Mircea ªeptilici ºi de mulþi alþii. Apoi ºi eu am pus întrebări în legãturã cu ce mã aºteaptã, careâi atmosfera în colonie. Apoi, după ce sâau înþeles între ei, mâau asigurat cã vor face tot ce este posibil.

Cu ajutorul lor am fost repartizat la baraca 5, chiaburi. Aici am găsit un grup de tineri braºoveni, pe Baicu Ionel, Luca Călvărăsan, Zeno Oarcea, student la Silviculturã, I□am găsit pe Miti Comºa □ fotbalist ºi alte vechi cunoºtinþe. La orele 14.00 am fost scoºi la ecluzã, la încărcat piatrã. Pânã la punctul de lucru mergeam cu trenul circa 7□8 km. Ajuns la locul de muncã, am fost luat în primire de sergentul Oancea, cel mai mare terorist. El m□a dat la un brigadier, ce mi□a pus în mânã o lopatã, un târnăcop ºi o rangã. Cum mergeam aºa echipat, am fost ajuns din urmã de inginerul Dan ºi lt. maj. Cristea, care mi□au ordonat sã las jos sculele alea ºi sã□i urmez. Mai încolo aºtepta un grup mai mic ºi m□au predat lor, spunându□le: „Îl puneþi la strung! Drumul pânã la acest atelier se fãcea pe marginea acelui cavou al înmormântării rezistenþei române. Mi□a fãcut o imagine înfiorătoare. În fundul acestei gropi imense, schelete goale se miºcau în jurul unor vagoneþi. În jurul lor niºte miliþieni rotofei îi îndemnau cu bastoane sã ridice piatra. Cum atelierul se afla la capãtul gropii, unul din coechipieri m□a pus la curent cu situaþia de fapt: „Aici, tinere, lucrează legionarii. Ãºtia au fost aduºi aici fãrã condamnări, numai aºa, pe baza unui ordin al Ministerului de Interne. Uitaþi□vă cum aratã! Vor sã□i omoare! Sunt þinuþi izolaþi de ceilalþi deþinuþi, nu primesc pachete, scrisori. Nu cred cã vor mai rezista mult. Mã uitam în fundul gropii ºi nu ziceam nimic, nu puteam distinge nici o figurã. Aveam multe cunoºtinþe în acel iad, creat de Borcea ºi stãpânii lui. Mã gândeam la fraþii Clonþea, Remus Cocoº, Nicolae Trâmbiþaº, prof. Ion Bordeianu, care, nu dupã mult timp a decedat de subnutriþie, Constantin Drãghici, Pleºu, dr. Soiu, Bătrânu ºi câþi alþii, toþi oameni de un mare caracter. Erau supuºi unei morþi lente, printr□o muncã silnicã, fãrã putinþã de a fi văzuþi de un medic. Fãrã sã aibă permisiunea ca atunci când îºi scuipã plămânii, să o facă la infirmerie. Borcea, ajutat de doctorul Liviu Radu, din Braºov, ºi el deþinut, nu scuteau pe nimeni. Dupã ei, nu aveai dreptul sã te îmbolnăveºti. Am ajuns la atelier, care a fost greu de găsit. Schimbul

I fusese adunat ºi nu am avut putinþa de a vorbi între noi. Cei din schimbul I erau legionarii ºi erau supuºi de ofiþerul politic Lupu la cea mai severã izolare. L□am zãrit pe Baicu Petre printre cei din schimbul I. Câte aº fi avut de discutat cu dl. Baicu! Nu□l mai vãzusem de doi ani ºi jumãtate. Un ºef de atelier m□a luat în primire, m□a pus la treabã. El era angajat civil. Pe timpul cât am lucrat sub comanda lui nu a avut, faþã de mine, nimic de reproºat. De altfel, ºi eu am vãzut în acest ºef un om de omenie. La terminarea schimbului, cu acelaºi tren, am revenit în colonie. La baraca 5 eram aºteptat de mulþi colegi, care auziserã de venirea mea. Fiecare mã întreba despre prietenii lui din Poarta Albã ºi mai ales ce noutãþi politice circulã la noi ºi multe alte întrebãri. În dimineaþa urmãtoare am fost primit în grupul de ajutorare al legionarilor, din sârmã. Ca sã fiu mai clar, colonia Midia era împãrþitã în douã: legionari ºi chiaburi. Legionarii erau izolaþi într□un þarc înconjurat cu sârmã ghimpatã ºi cu posturi fixe de miliþieni, care supravegheau continuu sã nu se poatã lua legãtura cu ei. Aproximativ 500 de legionari erau supuºi acestor cruzimi. La chiaburi eram 2.000□2.500 de deþinuþi, cu pedepse administrative. Erau oameni din toate categoriile sociale: generali, profesori, ingineri, avocaþi, negustori, industriaºi, fruntaºii satelor, medici, muncitori, þãrani, studenþi, elevi. Mai era o categorie de vreo 200 de oameni de drept comun, care lucrau ºi ei separat. În partea chiaburilor se primeau pachete ºi scrisori, dar dupã aprecierea canaliilor, erau ºi oameni care nu primeau pachete, deoarece nu avea cine le trimite, nu aveau ce le trimite. Odatã ce am fost primit în acest grup de ajutor, m□am supus regulei stabilite. S□a ales un artelnic în persoana celui mai tânãr, Zeno Oarcea, elev. Lui îi predam pachetele ce le primeam precum ºi cele 0.500 grame, raþia zilnicã. Din aceastã pâine, 0,250 grame erau trimise la legionari. Pachetele ce se primeau, de asemenea, le lua Zeno ºi jumãtatea conþinutului era trimis tot la legionari. Primeam 40□50 de lei, salariul pe o lunã. Eu eram mai favorizat ºi

primeam 90 de lei, dar nu am cheltuit nici un leu pentru mine. Semnam ºi□i dãdeam lui Zeno, care cumpãra cu 50 de lei o ladã de marmeladã cu 5 lei/kg, de zece kilograme ºi de 40 de lei þigări pentru prietenii legionari. Fiecare din cei 12, ce formau grupul nostru, fãcea acelaºi sacrificiu. Ce rãmânea pentru noi artelnicul fãcea porþii egale ºi luam masa în comun, dar nu înainte de a spune rugãciunea. „Mânca□vor sãracii ºi se vor sătura", apoi, la sfârºit „Mulþumim þie, Doamne, cã ne□ai săturat". Această acþiune a noastrã a durat mai bine de ºase luni, pânã am fost vânturaþi care-ncotro. Cred cã este bine sã facem cunoºtinþã cu membrii grupului. Zeno Oarcea, Luca Cãlvãrãsan, Petricã Paraschiv, Nelu Baicu, Miticã Daina, Miti Comºa, Ioan Bogdan, Alexandru Salcã, Virgil Stan, Mihai Pârlea, Dumitru Burghelea, Alexandru Anton. Ultimii trei au fost prizonieri în Rusia ºi repatriaþi în primãvara lui 1952, dar la intrarea în þarã au fost predaþi autoritãþilor române ºi bãgaþi într□o dubã ºi aduºi la Midia. Aceasta a fost primirea fãcutã de Guvernul Groza eroilor ce ºi□au fãcut datoria faþã de patria pe care au apãrat□o. Ei fãceau parte dintr□un grup mai mare de prizonieri, în frunte cu Puiu Atanasiu, care s□au opus acolo, la mii de kilometri, Anei Pauker ca sã formeze divizia de voluntari „Tudor Vladimirescu". Această atitudine îi va aduce la Midia ºi vor fi urmăriþi până la sfârºitul comunismului. Dar cel ce þinea legătura cu legionarii era Stan Virgil, vechi legionar, un om de mare curaj. El, în fiecare dimineaþã primea de la Zeno ajutoarele ce trebuia trimise. Era mare problemã sã nu fii prins. Cred cã nici unul dintre noi nu putea face ceea ce a fãcut Stan Virgil. El era un om robust, bine legat ºi foarte îndrăzneþ. Stan, cu bagajele la el, se strecura între legionari ºi urca în vagoanele lor. Până la ecluză împărþea ajutoarele, apoi se cobora cu ei ºi se reîntorcea la brigada lui. Ajutoarele trimise de noi erau ca o picãturã într□un pahar, dar valoarea moralã era mare pentru aceºti muribunzi. Au fost cazuri de disperare în care se intervenea. Aº menþiona cazul lui Viºoianu, nepotul fostului ministru de Externe. Era foarte grav bolnav ºi avea nevoie de

penicilinã. Grupul nostru, cu mari riscuri, a obþinut penicilina ºi Viºoianu a fost salvat. Aceasta a fost cea mai importantã realizare a grupului nostru. Tot Stan Virgil i□a administrat-o bolnavului. Viaþa în colonie se derula dupã voinþa imbecilului Borcea, slugãrnicia dr. Radu, pe de□o parte, ºi perfidia ofiþerului politic Lupu.

DIN ISPRÃVILE LUI BORCEA

Borcea era de meserie brutar, din Turda. În anii rãzboiului a fost cununat de croitorul Albon, tot din Turda. Albon avusese legãturi cu comuniºtii, dar ºi cu Siguranþa. Dupã '44, Albon activează în PCR ºi în '49 ajunge directorul politic al coloniilor de pe Canal, cu gradul de colonel. Îºi aduce apoi finul ºi□l numeºte comandant la Capul Midia, un imbecil, criminal notoriu. Acesta a ucis mulþi oameni. Era prototipul bestiei care te ucidea când i se urca sângele la cap. Într□un acces de furie l□a ucis pe generalul Ignat, cu complicitatea dr. Radu. Generalul era epuizat complet. Nu mai putea face nici cel mai mic efort, slãbise la cea mai scãzutã limitã. Nu a mai putut ieºi la ºantier. I s□a raportat lui Borcea cã unul nu iese la lucru, spunând cã□i bolnav. Acesta, însoþit de Radu, s□a deplasat sã□l vadã. La întrebarea lui Borcea dacã este bolnav, Radu a rãspuns cã simulează. Bestia din Borcea s□a dezlãnþuit ºi l□a lovit cu cruzime. Când generalul a cãzut, l□a lovit cu picioarele pânã ce generalul ºi□a dat duhul. Abia atunci realizează cã este bolnav, spunându□i lui Radu: „Mã, banditule, tu nu ai vãzut cã□i bolnav?”. Generalul Petre Caramitru, profesor la ªcoala Superioarã de Rãzboi, a fost trimis la carcerã, în cãmaºã ºi izmene, la vârsta lui de peste 70 de ani. Petre Vrapciu, impiegat de miºcare din Buzãu, a avut un accident: un bolovan i□a rupt piciorul, care a fost pus în ghips. Dr. Radu, la ordinul lui Borcea, nu l□a scutit de muncã ºi aºa, cu ghipsul pe picior, îl duceam cu roaba pe ºantier. Deoarece nu putea folosi lopata, a fost pus la un macaz, unde ºedea ºi□l schimba la tre-

cerea vagoneþilor.

Lucram la atelierul greu; într□o dupã□amiazã, ºeful de atelier, un lipovean de altfel cumsecade, vine însoþit de un locotenent rus din trupele antiaeriene din zonã. Maistrul îi spune cã este o lucrare delicatã ºi mã întreabã dacã cred cã aº putea sã o fac. Maistrul a vorbit în ruseºte cu rusul. Acesta a plecat ºi, dupã puþin timp, s□a întors cu un tun antiaerian, tras de un camion. Au intrat cu el în halã ºi maistrul m□a dus sã vãd ce□i de fãcut. Rusul mi□a arãtat niºte aparate pe care nu le mai putea manevra. Le□am demontat ºi am încercat sã vãd ce anume s□a blocat. Am descoperit un ax care se strâmbase prin izbirea de pãmânt ºi nu mai permitea rotirea. Cu greutate l□am demontat. Avea unele siguranþe ascunse, care a fãcut dificilã demontarea. Ofiþerul rus era îngrijorat ºi cãuta sã fie atent cu mine. În buzunarele de la pantaloni avea, într□unul mahorcã, un fel de tutun, iar în celãlalt hârtie de ziar tãiatã în bucãþele. Scotea câte o foiþã, o rãsucea, o aprindea ºi pufãia. Astfel mã tot îmbia sã□mi facã ºi mie þigãri, dar eu îl refuzam. Îi pãrea rãu cã nu are cu ce se revanºa. La un moment dat l□am vãzut cã vorbeºte cu un ostaº, care, apoi, a plecat ºi, dupã câtva timp, s□a întors cu o pâine ºi niºte conserve, pe care mi le□a dat. Pe acestea le□am primit. Când am terminat lucrarea, ruºii au rãsuflat uºuraþi. M□au felicitat ºi m□au îmbrãþiºat, promiþându□mi cã a doua zi îmi vor trimite pâine ºi conserve. ªi, într□adevãr, a doua zi au adus cele promise ºi le□au dat schimbului meu. Prin apropiere se afla sergentul Oancea, de la Colonie, cel ce ne supraveghea pe ºantier. Oancea avea în mânã o bâtã cu care lovea pe oricare dintre noi cu mare sãlbãticie. Oancea s□a repezit la schimbul meu ºi l□a lovit cu bâta ºi i□a smuls cele primite. Ofiþerul rus a vãzut scena ºi s□a repezit la sergent, pe care l□a lovit cu pumnii, aruncându□l pe jos. L□a mai lovit ºi cu picioarele. Oancea a început sã urle ºi a fugit. Rusul a plecat ºi el.

La ora trei, când am sosit la atelier, schimbul meu m□a informat de cele petrecute. M□am bucurat de atitudinea

rusului ºi de faptul cã acest tâlhar ºi□a gãsit naºul. Acestui miliþian, Oancea, într□o dimineaþã, când ieºeam de la schimbul trei, i□a pãrut cã am râs ºi m□a trimis sã lucrez departe, în ecluzã, la sãpat de piatrã. În locul unde m□a trimis, era o veche cunoºtinþã a mea, avocatul Remus Cocoº, din Fãgãraº. Acesta, când m□a vãzut, a venit la mine. Ne□am îmbrãþiºat ºi abia am reuºit sã ne spunem câteva cuvinte, cã Oancea ne□a vãzut ºi, ca o fiarã, s□a repezit la noi, lovindu□ne cu sãlbãticie cu bâta□i nelipsitã. Cele mai multe lovituri le□a încasat Cocoº. M□a înduioºat profund umilinþa la care a fost supus Cocoº, un om integru, cu doctoratul în drept ºi teologie. Figurã atleticã la intrarea în închisoare, acum era un schelet pe care atârnau niºte piei în locul muºchilor, care s□au topit.

Colegul meu, Mureºan, s□a îmbolnãvit grav ºi nu mai era în stare sã lucreze. Cum eu îl cunoºteam pe doctorul Boncea, de la cabinetul medical, am mers la el sã□l rog sã□i dea o scutire de la lucru. Dar am avut ghinion. Ne□a surprins dr. Radu, medicul ºef ºi unealta lui Borcea într□ale exterminării. Când a dat ochii cu mine m□a întrebat ce fac acolo. „Mã doare burta, domnule doctor” □ i□am rãspuns. S□a repezit la dulap, a luat un pahar, în care a pus o cantitate apreciabilã de sare amarã ºi apã, pe care mi□a dus□o la gurã sã o beau. Ca sã nu bãnuiascã legãtura mea cu Boncea, am bãut□o ºi am luat□o la fugã spre baracã. Abia am ajuns, cã ºi□a fãcut efectul.

Pe ºantierul de la Nãvodari lucra generalul Caramitru Petre. Avea peste 75 de ani ºi fãcea greu munca de ºantier. Borcea, pe motiv cã nu□ºi putea realiza norma, îl bãga noaptea la carcerã fãrã mâncare. A doua zi îl trimitea pe ºantier nedormit ºi nemâncat. A repetat aceasta mai multe nopþi, apoi generalul a dispãrut. Nu am mai aflat nimic despre dumnealui. La ºantierul betonaj, unde se turnau blocuri uriaºe din beton care se foloseau la formarea digurilor, lucrau deþinuþi de drept comun. ªef de ºantier era inginerul Stãnescu. Petre Borcea cu Radu au trimis pe ºantier doi indivizi de drept comun. Unuia, ceilalþi

colegi îi spuneau „cãcãreazã”. Acesta nu□ºi putea þine scaunul. Avea o incontinenþã. Îºi crãpase pantalonii la spate. Era într□o situaþie disperatã, dar Borcea îl trimitea la lucru. La al doilea îi spuneau „Stricaciov”. Acesta avea parezã la piciorul drept. Dr. Radu i□a zis lui Borcea cã simulează. Acesta, dupã o bãtaie, a ordonat sã meargã la lucru. Colegii îl puneau în roabã ºi□l duceau pe ºantier. Inginerul Stãnescu trebuia sã□i ponteze ºi sã le acopere norma. Cãlãul avea nevoie de bani.

ATELIERUL MECANIC DE LA BETONAJ

La sfârºitul verii 1952 sunt cãutat de mult iubitul prieten, inginerul Nicolin, care era îngrijorat cã i se ordonase de cãtre Cristea, ofiþerul cu producþia, sã preia atelierul mecanic de la betonaj. Venise sã□mi cearã sã□l ajut ºi sã□i caut oameni de meserie. Eu am fost imediat de acord. Mã ºi gândeam cã mulþi din cei ce lucrează la piatrã vor fi salvaþi ºi îi vom putea califica în diverse mserii ºi, împreunã am stabilit pe cine sã propunem la atelier. Zis ºi fãcut. Am propus dintre prieteni. Sigur cã nu se aflau la serviciul ofiþerului politic. Aveam nevoie de 30 de oameni. Cu lista întocmitã, inginerul Nicolin Georgescu s□a prezentat biroului tehnic ºi a obþinut aprobarea. Abia acum am aflat condiþiile administraþiei ºi anume sã ocupãm acest atelier prin efracþie, în timpul în care erau liberi civilii care lucrau acolo. ªi aºa au mai mers 30 de oameni, conduºi de mai mulþi ofiþeri: ofiþerul cu producþia ºi miliþienii care aveau rolul sã□i împiedice pe civili sã se apropie de locurile lor de muncã ºi, mai cu seamã, sã nu□ºi poatã recupera inventarul. Noi ne□am pretat la acest joc din mai multe motive: eram deþinuþi ºi nu fãceam altceva decât sã ne supunem ordinelor date; atracþia de a lucra într□un atelier ºi a scãpa de teroarea lucrului la piatrã ºi, în fine, ca sã putem lucra, aveam nevoie de scule. Ne□am apucat sã continuãm lucrãrile începute de cei dinaintea noastrã. A fost foarte greu. Mulþi dintre noi puneau mâna pe o sculã mecanicã pentru prima oarã. Dar ne□am bazat pe faptul

cã cei mai mulþi erau intelectuali ºi vor prinde imediat meseria. Un exemplu, avocatul Alexandru Nacu, din Bucureºti, încadrat pe post de lãcãtuº, care habar nu avea de lãcãtuºerie. „Ce faci cu unul ca mine, mãi, cã nu ºtiu în ce parte se desfac ºi se strâng ºuruburile? Mã', aflã ãºtia ºi mã bagã la carcerã pentru cã m□am dat drept lãcãtuº". „Stai liniºtit, cã nu se va întâmpla aºa ceva! Tu vei face o treabã la care nu se va înghesui nimeni. Vei spãla piesele murdare cu petrol ºi, încet□încet, vei face ºi alte treburi". A fost cel mai nostim, cã în timpul lucrului se mai murdãrea cu uleiuri. Numai ochii i se mai vedeau. Mã întreba uneori: „Ce zici, voi ajunge lãcãtuº?". „Dupã cum arãþi, da!". Chiar ºi plutonierul l□a remarcat cã munceºte bine ºi, asta, dupã înfãþiºare. Cei care eram meseriaºi munceam dublu, ca sã□i formãm pe ceilalþi ºi, în scurt timp, am reuºit, spre satisfacþia tuturora.

MAREA SCHIMBARE DE LA MIDIA

La jumãtatea lunii noiembrie s□a produs un eveniment ieºit din regulile de pânã atunci. Era o zi de duminicã. Toatã lumea era în repaos. În jurul prânzului am fost scoºi din barãci, cu tot bagajul, ºi am fost duºi pe platou. Cu aceastã ocazie au fost aduºi ºi cei din izolare, adicã legionarii. Ne□am întâlnit cu ei, ne□am îmbrãþiºat ºi ne□am bucurat. Borcea ºi ciracii lui nu mai puteau face nimic. Într□un punct al platoului erau înºirate mai multe mese, pline cu dosare. În spatele lor erau funcþionari strãini de colonie. Aceºtia au început sã ne strige numele ºi cu bagajul mergeai în faþa lor. Dupã verificarea identitãþii erai luat de miliþieni ºi dus într□un loc anume. S□au format mai multe grupuri de deþinuþi, fãrã sã putem intui scopul miºcãrilor. Grupul din care fãceam eu parte numãra în jur de 300 de persoane din toate categoriile. Celelalte grupuri erau la fel. Un grup mai numeros a rãmas pe loc. Dupã aceste împãrþeli, am tras ºi noi concluzia cã vom fi mutaþi în alte pãrþi, dar fãrã sã ºtim unde. Noi, cei din grupurile mai mici, eram mai veseli cã vom scãpa din acest iad ºi cã oriunde ne vor duce nu va fi aºa de rãu ca la Midia. Pentru grupul mare era de acum clar cã rãmân în continuare pe loc. Erau foarte triºti ºi îngrijoraþi. Pânã sã vinã maºinile ce trebuiau sã ne transporte la noua destinaþie, mai dãdeam câte o raitã pe la ceilalþi, ca sã ne luãm rãmas bun. Pe mulþi colegi i□am lãsat cu ochii plini de lacrimi. Mi□l amintesc pe prietenul meu bun, ing. Georgescu Nicolin, care era disperat cã rãmâne singur la atelier. Împreunã ne ajutam foarte mult. Sau pe inginerul Stãnescu Petre, care plângea ca dupã propriul copil, Petre Baicu ºi alþii. În jurul orei 16.00 au sosit niºte maºini Skoda basculante, în care am fost îmbarcaþi pe grupuri ºi aºezaþi pe podea în poziþia de ºezut, fiind pãziþi de soldaþi, care erau în spatele nostru cu automatele spre noi. Apoi, coloana s□a pus în miºcare. Noi îi mulþumeam lui Dumnezeu cã am scãpat din ghearele morþii.

Tot drumul ne□am rugat pentru cei ce au rãmas în Midia. Am trecut de colonia Valea Neagrã. Am ajuns la Galeº, apoi la Poarta Albã, pe care am depãºit□o. Nu puteam intui încotro mergeam. Ajungem la intrarea în Castelu. Aici, maºinile se opresc. Suntem debarcaþi pe înserat ºi introduºi într□o colonie micã, unde fuseserã înaintea noastrã deþinuþii de drept comun, iar acum era goalã. Dupã numãrãtoare am fost trimiºi la barãci, care unde apucãm. În barãci era o dezordine de nedescris. Cei ce le□au pãrãsit au întors totul pe dos. A trebuit sã aºezãm paturile ºi saltelele ca sã ne gãsim locuri de dormit. Am ocupat câte un pat ºi, obosiþi ºi dezolaþi, ne□am culcat, încurajaþi fiind cã aceastã colonie nu lucrează în Canal, ci la munci agricole, ceea ce a doua zi s□a ºi adeverit. Dimineaþa s□a dat deºteptarea. La ora 5 ne□am îmbrãcat. Am aºteptat terciul ºi apoi s□a sunat adunarea ºi s-a fãcut constituirea pe barãci în brigãzi ºi repartizarea la muncã. Eu am picat într□un grup care a fost repartizat la ferma de porcine din comuna Cuza Vodã. Ni s□a spus cã ferma asigurã transportul nostru la locul de muncã ºi înapoi. ªi, într□adevãr, în apropierea coloniei aºteptau niºte atelaje trase de boi. Am ocupat acele atelaje ºi am pornit la lucru. Vizitiul era în faþã, ostaºii prin împrejurul nostru. La ora 9.00 am ajuns la locul de muncã. Boii mergeau agale, nu se grãbeau deloc, noi □ nici atât. Am intrat pe o vale. Acolo am gãsit niºte grajduri de porci, pe care urma sã le terminãm. Ne□am apucat de treabã. Aici lucrul era lejer. Fãrã presiunea miliþienilor, îmi plãcea. În aceastã colonie era liniºte. Nu era acel ofiþer politic care avea rolul de a învrãjbi oamenii ºi de a□i teroriza. Nu am apucat mult sã rãmân în Colonia Castelul, cã la vreo douã sãptãmâni a venit ing. Mãrãºescu, cu un plutonier major de la Constanþa ºi au ridicat de la Castelul aproape 30 de tineri pentru un ºantier din Constanþa. Eu, fiind o veche cunoºtinþã a inginerului Mãrãºescu, am fost ales primul de el. Apoi, m□a rugat sã□i recomand bãieþi serioºi, adicã sã nu fie turnãtori. S□a alcãtuit o echipã de 30 de tineri. Am plecat spre Constanþa.

CONSTANÞA

Dupã o orã de mers am ajuns în strada Cuza Vodã, unde era o baracã ce urma sã ne gãzduiascã. Baraca mai gãzduia încã 40 de persoane, toþii fiiind cunoscuþi din Colonia Poarta Albã. Primul care m□a întâmpinat a fost Eugen Breda (Bubu), cãpitan deblocat de comuniºti din armatã, condamnat la 3 ani. Era originar din Alba Iulia. Nu ne mai vãzusem de mai bine de un an. Lucrasem împreunã la construcþii, el se specializase la fãcutul varului ºi þinea la meseria lui. Era mai uºoarã ºi fãrã rebuturi. Acelaºi lucru îl fãcea ºi la Constanþa.

Patul de lângã el era liber, aºa cã m□a invitat sã□l ocup. Aveam multe sã ne spunem. Din vechile cunoºtinþe l□am gãsit pe dl. Borcoman, braºovean, contabil, aici mare dulgher, arhitect Nelu Cristodulo, Mircea Marosin, moºier din Vrancea, aici decorator, iar mai târziu decorator la teatru; Ion Omescu □ scriitor; Vasile Chetele° □ instalator cu care voi lucra la instalaþii ºi tinichigerie, ºi mulþi alþii ca fraþii Iliescu din Brãila, nea Fãnicã, bucãtarul de la Capºa. Apoi am luat loc lângã Bubu ºi ne□am depãnat tot ce am pãtimit în anul ce a trecut de la despãrþire. Ne□am adus aminte cum un cretin de ostaº, în timp ce el mesteca varul la ºantierul palatului administrativ de la Poarta Albã se juca cu arma ºi cartuºul a ºuierat pe la urechea lui Bubu ºi s□a înfipt la doi metri în pieptul unui deþinut tânãr, de 21□22 ani. ªi acum resimþea ºocul ºi drama acelui nefericit. Pânã târziu în noapte am tot depãnat amintiri ºi fapte petrecute în timpul cât am fost despãrþiþi. El mi□a spus cum a ajuns la Constanþa, la restaurarea Cazinoului, ce fusese grav avariat în vremea rãzboiului de cãtre ruºi. Arhitectul Joja a fost ales

conducător al lucrării. Fusese, cum am mai spus, condamnat pentru 3 ani, pentru ajutor legionar. Dăduse niºte bani pentru ceva legionari închiºi ºi acesta, la vremea respectivă, era considerat delict de uneltire contra ordinei sociale. Bubu avea un cult faþă de acest om, care l□a marcat profund. Îi schimbase vederile ce le avea mai înainte despre legionari, pe care nu□i agreea. În cele ºase luni cât au fost împreună, s□au apropiat sufleteºte. Dl. arhitect trăia pe un plan superior, nefiind în stare să supere pe nimeni. Ca ºef de ºantier îºi făcea cu scrupulozitate îndatoririle faþă de semenii săi. Când îi venea rândul la spălat pe jos, îºi făcea datoria. Era măsurat în vorbire ºi împăciutor, la greu era cel dintâi. Această personalitate a devenit model pentru Bubu, care s□a dovedit a fi sensibil la exemplul unui om de valoare morală ºi profesională, ca cea a lui Joja. Fratele său era Atanasie Joja, ministrul comunist al þării la ONU, care nu a făcut nimic ca să□ºi salveze fratele, care, la expirarea celor trei ani, a mai primit o pedeapsă administrativă de 24 de luni ºi a fost trimis în lagărul de exterminare Midia. Aceste abuzuri îl revoltau mult pe Bubu, care constatase la arhitectul Joja o seninătate de sfânt în faþa loviturilor ºi umilinþelor la care era supus. Toate acestea mi le□a povestit Bubu cu convingere ºi cu admiraþie. În continuare îi voi povesti eu cum am ajuns la Midia. Aici erau două categorii de deþinuþi, chiaburi ºi legionari, cu regimuri diferite. Legionarii erau izolaþi de restul coloniei, cu pază straºnică în jurul barăcilor, fără cărþi poºtale, fără pachete, doar restricþii ºi munca cea mai grea: săpatul ºi încărcatul pietrei din ecluză în vagoneþi. Erau apoi scoºi, traºi de locomotive, „mocăniþa”. Foamea era cumplită pentru ei ºi de lungă duratã. Numărul legionarilor era mai bine de 500. Aceºtia erau cei arestaþi în noaptea de 14/15 mai 1948 ºi, neputând fi trimiºi în judecată din lipsă de probe, au fost trimiºi la Canal, la Midia, cu regim special de exterminare pentru ei, nu era nici asistenþă medicală. A doua categorie, chiaburii, formau o masă de 2.000□2.500 de oameni diferiþi, ca legionari cu condamnări expirate, dar

care nu erau eliberaþi, sau PNÞ□iºtii, aflaþi în aceeaºi situaþie. Mai erau diferite alte categorii, care aveau un regim mai puþin dur. Aveau corespondenþã ºi pachete.

Când am ajuns eu acolo, era o mare dezbatere între deþinuþi. Aceasta era iscatã de la o cãþea, „Lola", care era mereu în ecluzã printre legionari ºi mâncatã de foame. Farmacistul Luzi, din Ploieºti, a sacrificat□o, a prãjit□o în cãrbunii de la locomotivã ºi împreunã cu alþii a mâncat□o. Au fost condamnaþi din toate pãrþile, cã nu era bine ce au fãcut. Pãrerile erau împãrþite. Unii ziceau cã e un sacrilegiu sã mãnânci câine, alþii spuneau cã foamea te împinge la orice. A intervenit ºi administraþia, pedepsindu□l pe fãptuitor cu carcerã, dar nepunându□ºi problema de ce s□a ajuns aici. Nu cumva regimul de înfometare dura de multã vreme ºi oamenii au ajuns niºte oase fãrã muºchi, þinute în piele, ca într□un sac? Foamea i□a adus în situaþia sã mãnânce ºerpi, broaºte, pãsãri, tot ce puteau prinde. Totul a apãrut la ivealã când a dispãrut „Lola", dar conducerea coloniei s□a mulþumit sã□l pedepseascã pe fãptaº ºi nu sã mai adauge ceva la hranã sau sã mai micºoreze normele care nu se mai puteau realiza. Au întãrit mãsurile de pazã, au îndepãrtat câinii din zonã. Lui Bubu nu□i venea sã creadã cã toate cele povestite de mine s□au ºi întâmplat. El nu□l cunoºtea pe Borcea, pe ofiþerul politic Lupu, pe Oancea ºi nici pe dr. Radu Liviu. „Sã ºtii cã tot ce□þi spun s□a întâmplat în acest secol XX, la Midia ºi nu în altã parte. Toþi aceºti cinci sute deveniserã niºte automate, care nu mai protestau. Se împãcaserã cu gândul cã vor muri de foame aici, la Midia, cu târnãcopul în mânã". În continuare îi voi povesti lui Bubu despre grupul de prizonieri români, repatriaþi din URSS în primãvara anului 1952, grup condus de locotenentul în rezervã av. Puiu Atanasiu, comandant legionar din Focºani, cãzut prizonier ºi internat în lagãrul de la Oranki. Aici erau mii de prizonieri, printre care s□a remarcat grupul Puiu Atanasiu. Prin 1943 a sosit în lagãr un grup de comuniºti români, în frunte cu Ana Pauker, Vasile Luca ºi colonel Cambrea, care,

însoþiþi de politruci ruºi, au adunat pe prizonierii români cu scopul de a forma divizia Tudor Vladimirescu. La apelurile Anei Pauker, ofiþerii români au ripostat vehement, adresându□i întrebări incomode Anei Pauker, chiar amintindu□i cã ea nu este îndreptãþitã sã vorbeascã în numele poporului român. Huiduitã, a pãrãsit lagãrul. Ruºii au luat mãsuri de represalii împotriva ofiþerilor români ºi au trimis în judecatã un grup format din ofiþerii Puiu Atanasiu, Victor Clonaru, dr. Sari, Willi Popescu, Tofan ºi mulþi alþii, pe care i□au condamnat la câte 25 de ani închisoare. În 1952, un lot mare de prizonieri, în care au fost incluºi ºi ei, a fost trimis în þarã, numai cã oamenii au rãmas în lagãrul de triere de la Ungheni, de lângã Iaºi, apoi au fost îmbarcaþi în dubã ºi trimiºi la Colonia Midia. ªi aceasta dupã zece ani de prizonierat în Rusia; aºa au fost rãsplãtiþi de Guvernul Groza, cu alþi mulþi ani de detenþie în gulagul românesc. Am avut cinstea sã□i cunosc pe aceºti mesageri ai rezistenþei române, care, acolo, în patria teroarei staliniste, ºi□au manifestat credinþa în valorile autentice ale spiritualitãþii naþionale. Gestul lor are o valoare imensã, þinând cont de timp ºi de loc ºi, mai ales, de încleºtarea dintre forþele armate ale României ºi forþele comunismului cotropitor. Te întrebi cum aceºti viteji ofiþeri ai Armatei Române au subestimat pericolul ce□i ameninþa. Oricând îi puteau lichida, fãrã sã le cearã cineva socotealã de soarta acestor viteji. Lagãrul era imens, cu prizonieri de rãzboi din Extremul Orient ºi pânã în Europa, un conglomerat de naþiuni. Toþi au lucrat cu conºtiinþa ostaºilor români de a nu se pune în slujba celor fãrã Dumnezeu. Din sutele de mii de captivi, puþini au fost aceia care au acceptat compromisurile, fiind ºi aceºtia speriaþi de zecile de morþi zilnic din cauza foamei, sau ademeniþi de promisiuni cu grade de ofiþeri, pentru subofiþeri ºi chiar pentru soldaþi.

Toate acestea i le□am relatat lui Bubu, care s□a arãtat mândru de eroismul ofiþerilor români, mai ales cã ºi el, ca ofiþer, a luptat pe ambele fronturi, iar dupã victorie a refuzat sã devinã

comunist. Pentru acest motiv a fost deblocat din armatã, apoi, în 1948, a fost arestat.

La acest ºantier aveam de construit un edificiu cu 20 de birouri, o salã mare de conferinþe, încã o clãdire cu garaje, la parter, ºi locuinþe la etaj pentru personal, legate între ele cu o pasarelã între etaje. Construcþia era destinatã Direcþiei MAI de la Canal, pentru coloneii Cosmici ºi Crãciun, cu tot statul lor major. Clãdirea se întindea din strada Cuza Vodã pânã în ªtefan cel Mare, unde avea faþada. La realizarea arhitectonicã ºi au arãtat toatã mãiestria arhitectul Nelu Cristodulo ºi decoratorul Mircea Marosin. Pentru unii dintre noi mãiestria cu care se lucra le a mai adus câte o prelungire administrativã. Era foarte important pentru cãlãi sã le terminãm sediul. Aceastã construcþie, dupã încheierea Canalului, a fost destinatã Arhivelor Statului.

Condiþiile în care lucram erau mascate. Ne au îmbrãcat în salopete, ca sã arãtãm a muncitori civili. Caralii erau ºi ei la fel îmbrãcaþi ºi se amestecau printre noi. Nu aveam voie sã spunem cã suntem deþinuþi. Caraliilor ne adresam cu apelativul „domnule”, fãrã grad. Era o mascaradã. Lumea care trecea pe stradã s a prins repede. Apoi, ºi noi, prin semne, ne am arãtat identitatea. Lumea nu era interesatã de noi. Treceau în sus ºi în jos, fãrã sã ne arunce o privire. Prea puþini erau curioºi. ªi, totuºi, s a reuºit stabilirea a trei legãturi. Prin douã primeam ziare, iar a treia era mai specialã. În vecini de noi era o casã cu etaj, în care locuia o tânãrã farmacistã, macedoneancã. Distanþa între clãdiri era de 5 metri. Farmacista locuia la etaj ºi geamul ei era spre noi. Când venea de la farmacie trebãluia prin camerã ºi ne privea. Cristodulo, care era foarte frumos, o privea din camera de vizavi ºi îºi fãceau semne. Între ei s a realizat o idilã. Cristodulo îi scria scrisori, pe care, ambalate în sticluþe, le aruncã pe geamul deschis în camera farmacistei ºi invers. Aceste scrisori erau apoi trimise pe la adresele indicate. Ni se transmiteau pe aceastã cale ºi ºtirile politice, care erau ca o manã. Noi, ca

deþinuþi politici, duceam cu greu lipsa informaþiilor. Nu erai om politic fãrã sã ºtii ce se întâmplã în jurul tãu. Orice ºtire era comentatã ºi rãscomentatã, uneori era ºi îmbunãtãþitã dupã vrerea celui ce o comenta ºi dupã dorinþele subiective ale oamenilor.

Doream sã se întâmple ceva bun pentru noi, deºi lucrurile îºi urmau cursul lor normal ºi nu venea nimic extraordinar în viaþa noastrã. Continuam sã fim optimiºti ºi sã aºteptãm ziua mult visatã. ªi aºa, din ºtiri ºi din zvonuri ne amãgeam de pe o zi pe alta, când ne întâlneam unii cu alþii. Aveam aceeaºi întrebare, ºi anume: „Ceva nou?" ºi rãspundeai în funcþie de cum îl ºtiai pe preopinent, fie cã erai sincer, fie cã mai adãugai ceva la vechile ºtiri, pentru a pãstra moralul. Era nevoie de ºtiri ca de aer. Chiar o ºtire realã avea nevoie de un comentariu ºi era adaptatã dorinþelor noastre. Un mic ºi banal exemplu: flota a ºasea americanã face manevre militare în partea de Est a Mediteranei; Rusia a protestat. Noi comentam ºtirea ca ceva extraordinar, ºi anume: aceste manevre au o þintã: debarcarea în Balcani, cã doar nu□i vor lãsa pe ruºi sã□ºi facã de cap la infinit. ªi de la aceastã ºtire câte supoziþii, câte analize politico□militare se fãceau, care antrenau pe toatã lumea. Dacã cutezai sã fii realist, sã spui cã acestea sunt manevre de rutinã, erai taxat ca incompetent în materie sau, mai grav, cã ai fi de□al lor. ªi, uite aºa, ºtirea alerga din om în om ºi îi prindea în mrejele ei pe toþi, pânã se uita ºi apãrea alta mai trãznet. ªi, slavã domnului, 1953 nu a fost lipsit de evenimente.

Cel mai grozav eveniment a fost moartea lui Stalin. ªtirea a fost receptatã de noi imediat, cum era ºi normal. Ne□am bucurat foarte mult. Vedeam salvarea în dispariþia celui mai mare tiran al tuturor timpurilor. Credeam sincer cã lucrurile se vor schimba, cã noii conducãtori vor adopta o altã conduitã politicã incluzând desfiinþarea lagãrelor de muncã ºi, în general, represiunea contra convingerilor politice. La câteva zile am urmãrit convoiul mortuar de pe strada ªtefan cel Mare, când un sobor de preoþi, cu praporii care mergeau în urma unui

camion, ce în chip simbolic îl duceau pe părintele popoarelor spre cele veºnice. În spatele preoþilor erau toate mărimile oraºului Constanþa. Îþi venea să vomiþi la vederea acestui spectacol al laºitãþii ºi al cinismului. Ne puneam întrebări dacă este normal ca celui mai crud ateu să□i facă asemenea înmormântare slujitorii altarelor. Dar tiranul ne□a umilit ºi de dincolo de moarte.

Am văzut de pe acoperiº oameni care plângeau, fie că o făceau din oportunism sau erau sinceri. Aceasta este o altă problemă. Noi am crezut atunci că va apune tirania. Eram motivaþi să sperãm. Au sperat ºi alþii, care þineau soarta omenirii în mâini, pânã ºi generalul Eisenhower a crezut cã Rusia, dupã Stalin, se va schimba ºi chiar le trimisese o scrisoare, îndemnându□i să aleagă libertatea. Acelaºi lucru l□a făcut ºi Senatul American, adresând scrisori sovietului suprem, însă fără ecou. Regimul comunist era prea înrădăcinat ca să cedeze locul democraþiei. Se învãþase rusul cu jugul ºi îi venea greu fără el. Timpul a trecut, noi ne□am resemnat ºi alte evenimente au apărut, tot aºa de interesante. Comuniºtii români aveau nevoie de un pretext pentru eºecul Canalului, găsind pretextul de sabotaj, care a fost înscenat de Securitate, cu concursul colonelului Crăciun de la Direcþia Politică a coloniilor de pe Canal. Încă din 1952, Crăciun aduna informaþii printre deþinuþi, în legãturã cu sabotajul canalului. La procesul ce s□a þinut la Poarta Albă au fost duºi 20 de deþinuþi □ dupã afirmaþia lui Crăciun □ 10 buni ºi 10 răi. Noi pe 10 dintre ei i□am numit turnători ºi 10 cinstiþi. Printre ei era ºi marele Ernest Bernea. Aceºtia aveau misiunea să relateze desfãºurarea procesului de aºa□zis sabotaj. Efectul a fost cel real. Oamenii au sesizat dificultãþile care duceau la eºuarea lucrărilor: lipsa utilajelor de mare capacitate, deteriorarea celor existente, lipsa pieselor de schimb ºi a tuturor materialelor, marea dificultate tehnică de la Nazarcea□Ovidiu, unde lucrările au fost abandonate din cauza proiectului aberant. Dupã patru ani, cu eforturi supraomeneºti, eram tot la început.

Un singur lucru s□a realizat: lichidarea intelectualitãþii române, a chiaburimii, a tot ce avusese suflet de bun român. Oamenii erau aduºi la Canal în valuri ºi supuºi unor eforturi supraomeneºti pe toatã lungimea Canalului, de la Cernavodã la Capul Midia. Dupã patru ani de efort, aceastã forþã a fost distrusã. În fiecare zi mureau deþinuþi cu zecile. Au apãrut numeroase boli din cauza subnutriþiei ºi a lipsei totale a medicamentelor. Apoi, foarte mulþi deþinuþi politici erau bãtrâni ºi, în viaþa liberã, ar fi fost scoºi la pensie. Ori, la Canal, vârsta de pensionare nu era luatã în considerare. Oameni de 60, 70, 80 de ani erau trataþi la fel ca tinerii de 20□30 de ani. Li se cerea aceeaºi normã. Apoi, o altã cauzã: aceºti bãtrâni erau luaþi de la catedrã, de la planºetã ºi nu erau obiºnuiþi cu munci brute, ca lopata sau roaba, ºi cãdeau foarte repede. Dupã ce ºi□au servit þara, au fãcut rãzboiul, au sfârºit în lagãrele morþii, la Canal.

Întorcându□mã la ºantierul nostru din inima Constanþei, aº putea spune cã totul mergea bine. Eram zoriþi sã terminãm construcþia, dar pentru aceasta aveam nevoie de materiale, care lipseau. Atunci, supraveghetorii noºtri au gãsit o metodã originalã. Ne urcau pe câþiva în camion ºi mergeam sub supravegherea lor ºi la ordinele lor la furat de materiale de la ºantierele de pe Canal. Aºa aduceam cãrãmidã, nisip, fier, scândurã, var, ipsos ºi altele. În aceastã situaþie, împreunã cu Cristodulo, am hotãrât sã mã deplasez la unele colonii pentru a procura unele materiale, cum ar fi cositor, apã tare, carbid ºi altele, precum ºi a efectua unele lucrãri în atelierele coloniilor. Aceste deplasãri aveau ºi un alt scop: de a lua legãtura cu alþi deþinuþi la adãpostul procurãrii de materiale. În repetate rânduri m□am deplasat la Poarta Albã, însoþit de un plutonier, care mã preda la poarta coloniei ºi dacã aveam mai mult de lucru mã lãsa acolo ºi venea sã mã ia când eram gata. Sigur cã nu mergeam pentru lucru. Pe noi ne interesa ce fac colegii noºtri de la alte colonii. Duceam ºi aduceam veºti, apoi duceam medicamente pentru unii grav bolnavi. La locul nostru de lucru relaþia Cristodulo□farmacistã ne ajuta ºi primeam unele me-

dicamente, ce le duceam la coloniile Galeº, Midia, Poarta Albã. În fiecare colonie aveam oameni de nãdejde. La Galeº îl aveam pe Gicã Mãrculescu, ºeful grupului F.D.C. Din acea colonie mai colaboram cu ing. Cezar Zugravu, din Braºov, unde am fãcut închisoare împreunã ºi aveam multã încredere unul în celãlalt. Mai lucram cu prof. Pintilie. Ei, la rândul lor, aveau legãturã cu alþii. La colonia Midia mã duceam dupã cositor la inginerul Stãnescu Petre, ºeful betonajului, ºi la inginerul Georgescu Nicolin, un excepþional camarad. De la ei aflam ce se mai petrecea la Midia ºi le comunicam ce mai este prin celelalte colonii. La Poarta Albã mergeam la inginerul Burlacu Eugen, fost colonel în Braºov la Comisia de Recepþie a Uzinei Astra, care predase, în acelaºi timp, la liceul uzinei, matematica. Se gãsea la Canal, condamnat la 5 ani ºi fiind un excepþional inginer, ocupa aici postul de ºef al Biroului tehnic. Cu el stabilisem sã ne întâlnim ºi în afara coloniei, la atelierul Nazarcea. Aveam multe relaþii între membrii rezistenþei.

De la Nazarcea mã aprovizionam cu carbid ºi electrozi. Acolo era cea mai importantã legãturã a noastrã. Aici, la Constanþa, nu erau probleme. Nu era ofiþer politic ºi nici nu ºtiam pe vreunul care sã ne toarne. Duceam o viaþã liniºtitã, cu discuþii largi ºi principiale. Seara, între noi se întreþineau ºi oameni în grupuri sau câte doi. Nu puneam nimic la cale contra intereselor noastre. Personal, întreþineam relaþii cu toþi colegii ºi cu unii vorbeam mai mult ºi despre probleme mai dificile. Am avut multe discuþii cu prietenul meu Cotlarciuc Gheorghe, din Câmpulung, Bucovina. El era licenþiat al Academiei Comerciale ºi fost ºef al F.D.C. Câmpulung, condamnat la trei ani ºi acum, ca ºi mine, executa o pedeapsã administrativã. Era cãsãtorit cu fiica cea mare a comandantului legionar, avocat Saghin, din Câmpulung. Era cumnat cu Eugen Þurcanu, care þinea pe fiica mai micã a lui bãdia Saghin. ªi cum în închisoare am aflat multe lucruri grave despre acest Þurcanu, omul lui Nicolski, cu care avea sã punã la cale distrugerea studenþimii legionare, concentratã la închisoarea

Pitești și apoi a muncitorilor internați la Gherla. Prietenul Ghițã mia povesit ce știa el despre Țurcanu. Acesta, în 1940, la înlocuit pe Ghițã la conducerea F.D.C.ului, cu sprijinul doamnei Saghin, și a fãcut nunta cu fiica cea mare. Era un ins foarte ambițios și dornic de parvenire. Dupã cãderea regimului legionar și a continuat studiile. Politica a trecut pe planul doi. Odatã cu venirea comuniștilor, sa fãcut și el membru de partid, dar a trecut sub tãcere faptul cã a fost legionar. A fost trimis de partid la o școalã de diplomație, a avut însã ghinion. Prin anul 1946 se întâlnește cu Bogdanovici, la Iași, care îl întreabã dacã mai are legãturi cu camarazii lui și ce crede despre viitor. Țurcanu îi dã un rãspuns negativ și uitã de această întâlnire. Dar nenorocirea avea sã se întâmple în 1948, când nu se știe datoritã cãror împrejurãri, Bogdanovici declarã la anchetã discuția avutã în 1946 cu Țurcanu, acesta va fi arestat și i se va afla trecutul. Va fi condamnat la 8 ani închisoare. La închisoarea Suceava era și Bogdanovici. Acesta, la sfatul tatãlui sãu, care era prefect la Botoșani, a început un soi de reeducare în rândul elevilor și studenților, crezând cã dacã vor citi cãrți marxiste vor reuși sã fie eliberați. Bogdanovici sa înșelat. Securitatea urmãrea altfel de reeducare, inspiratã din Makarenko, care sãi aducã foloase. Această acțiune ia venit bine lui Țurcanu și cu ajutorul ofițerului politic a preluato el. În zadar, cumnatul sãu Cotlarciuc ia spus „Eugen, nu te amesteca în această reeducare, cã nu vei avea nici un folos. Se vor folosi de tine și dupã ceși fac interesele, te vor uita printro închisoare". Cumnatul și a repetat îndemnurile, dar Eugen era tot mai înverșunat împotriva lui Bogdanovici, repetândui lui Ghițã: „Îl distrug și pe el și pe ceilalți". Era ca turbat și ar fi fãcut orice ca sã se vadã liber. A trecut apoi peste cadavre, fãrã milã. Cu aceste gânduri a plecat din Suceava la Pitești și nu era singur. Boala reeducãrii îi prinseserã și pe alți suceveni. Ajunși la Pitești au fost o pradã ușoarã la îndemâna ofițerului politic, a directorului Dumitrescu. Aici au intrat în contact cu Nicolski, cu Dulgheru și Sepeanu.

Aceºtia urmãreau cu totul altceva, ºi anume demascarea. Trebuiau sã afle de la ei ceea ce nu au spus la anchetã: cine a scãpat nearestat, dacã au arme ascunse sau legãturi cu strãinãtatea. Pentru aceasta, conducerea Securitãþii ºi a partidului au dat libertate de acþiune absolutã lui Þurcanu în anchetarea camarazilor de închisoare ºi libertatea de a se miºca în voie în închisoarea Piteºti. Li s□au pus la îndemânã hârtie ºi cernealã ºi mijloace de torturã. Fãrã aprobarea forurilor superioare ale conducerii de stat, nu ar fi fost posibile demascãrile ºi numãrul mare de victime. Al cãror certificate de deces au fost falsificate, trecându□se diferite boli imaginare ºi nu cauza adevãratã, tortura. Toate acestea le□am auzit încã din 1951 când au sosit brigãzile de studenþi la Canal ºi au fost cantonaþi la colonia Peninsulei. Brigãzile 13□14 au vrut sã reediteze ºi la Canal reeducarea. Au fãcut ºi aici multe rele. Din rândul lor se recrutau brigadieri la grupele de lucru. Au fost luate în colimator brigãzile de preoþi, precum ºi unele personalitãþi ale vieþii politice interbelice, care au fost duse la brigãzile de studenþi ºi supuse persecuþiilor fizice ºi morale, de exemplu doctorul Simionescu, conducãtorul generaþiei 22, care, dupã luni de persecuþie nu a mai putut îndura ºi, într□o zi, s□a apropiat de gardul de sârmã ghimpatã cu dorinþa vãditã de a fi împuºcat. Oamenii lui Chirion, ofiþerul politic, în huiduielile studenþilor, acum deþinuþi, l□au asasinat. Era clar cã l□au silit la acest act disperat ºi a fost împuºcat înainte de a încerca sã escaladeze gardul. A fost ucis în zona de avertizare. Dr. Simionescu putea fi oprit înainte de a se trage ºi cercetat în legãturã cu gestul sãu de disperare, dar Chirion ºi studenþii au ales soluþia crimei. Aceastã întâmplare a fãcut repede ocolul coloniei. Toþi deþinuþii au condamnat crima lor ºi se aºteptau la alte fapte criminale. Vestea asasinãrii doctorului Simionescu s□a rãspândit ca fulgerul la toate coloniile de la Canal ºi oamenii erau foarte indignaþi ºi îngrijoraþi de ce se mai poate întâmpla. Abia acum s□au apreciat la adevãrata lor grozãvie efectele demascãrilor de la

Piteºti ºi Gherla. Pânã atunci, circulaserã printre deþinuþi mai multe informaþii despre ororile lui Þurcanu ºi ale bandei sale cu Bogdãnescu, Popa Þanu etc., dar le mai dãdeam ºi pe seama zvonurilor. Dupã uciderea lui Simionescu am înþeles adevãrata tragedie petrecutã, pornind de la Suceava, Piteºti, Gherla, Canal. Studenþii ºi muncitorii veniþi din aceste centre, cu multe reþineri ºi teamã, mai scãpau câte ceva din ororile la care au fost supuºi. La auzul acestor orgii te cutremurai ºi uneori þi se pãrea neverosimil tot ce auzeai. Dar, venind din mai multe pãrþi, am început sã credem ºi sã ne ferim de studenþi multã vreme. Apoi, treptat□treptat, au fost recuperaþi individual. ªi□au recâºtigat încrederea în ei ºi în noi. Au fost ºi din cei care au rãmas timoraþi ºi neîncrezãtori în cei ce vroiau sã□i ajute ºi cedau fricii sau perversitãþii ofiþerilor politici. Îmi amintesc bine o discuþie pe care am avut□o cu un muncitor la Poarta Albã, venit de la Gherla ºi care, cu lacrimi în ochi, mi□a povestit tot calvarul prin care a trecut. Nu mai vroia sã audã de studenþi. Pe acest disperat îl cunoºteam de mai bine de 10 ani ºi am rãmas uimit de o afirmaþie a lui: „Mãi, Sandule, am fost bãtut cumplit ºi când nu am mai putut rezista, am bãtut ºi eu. Te bãteam ºi pe tine dacã erai acolo. Tu ai fost norocos cã Dumnezeu te□a scos la timp din acest infern". Cred cã avea dreptate, cã nu erau decât douã alternative: sau mureai, ºi aceasta dacã erai lãsat sã mori sau deveneai ca ei. Aceºtia nu puteau admite sã fi demn printre ei trebuia sã te prostituezi ºi tu. Am încercat sã□l ajut, dar nu a fost posibil. S□a autoizolat, nu mi□a mai mãrturisit nimic. Era foarte timorat. Acesta a fost scopul Securitãþii, de a opune pe unii împotriva altora ºi a înlocui încrederea între oameni prin metoda urii de clasã. Un alt eveniment care ne□a tãiat rãsuflarea a fost tot la Peninsulã: împuºcarea lui Dumitrache de cãtre studentul la teologie, Madan, cu pistolul lui Chirion, ofiþerul politic. Dar sã vedem ce s□a întâmplat. Dumitrache lucra ca ºofer pe un camion ºi umbla fãrã pazã. Într□o zi a lãsat camionul ºi a plecat. A evadat. S□a dat alarma ºi a fost prins la Cernavodã ºi adus înapoi în

colonie. A fost luat în primire de ofiþerul Chirion, care l□a legat în colonie de un stâlp ºi prin faþa lui au trecut brigãzile 13□14 de studenþi, scuipându□l ºi adresându□i injurii, dupã care l□au dus în zona interzisã ºi a fost împuºcat de Madan cu pistolul lui Chirion. A fost o crimã monstruoasã. Normal, trebuia pedepsit pentru evadare ºi nu ucis cu atâta urã. Lucrãrile pe ºantierul nostru se apropiau de final, dar nu ºi discuþiile dintre noi pe care le vom continua pe noul ºantier de lucru.

STADIONUL DIN CONSTANÞA

Prin luna mai 1953, echipe de lucrãtori au fost trimise la Eforie Nord sã facem pregãtirile deschiderii unui ºantier la Casa ªcoalelor. În aceastã clãdire trebuiau fãcute amenajãri ºi supraetajare, toate acestea pentru C.C. al P.C.R. Au fost duse acolo mai multe sute de deþinuþi. Eu am fost repartizat la Stadion, unde au fost aduºi de la Peninsulã 600 de meseriaºi, cioplitori în piatrã, fierari, zidari, dulgheri ºi instalatori. Aceste miºcãri m□au despãrþit de Bubu, de Cotlarciuc ºi Cristodulo, dar la stadion voi întâlni alþi camarazi. Unii cunoscuþi, alþii îi voi cunoaºte aici la Stadion. Am fost dat la echipa de instalatori, cu Vasile Cheteleº, un bun meseriaº. Acesta lucra de toate ºi împreunã cu alþii vom face toate lucrãrile de instalaþii ale stadionului. Aici aveam ocazia sã mã miºc pe tot stadionul. ªeful ºantierului era o cunoºtinþã mai veche, arhitect Puºchilã, legionar, cu o moralitate indiscutabilã. Tot ce fãcea avea tentã creºtinã. Un anticomunist convins. Nu agreea cincinalele. Conducea ºantierul ºi biroul tehnic, în care lucrau mai mulþi specialiºti: inginerul Stãnicã Ioan □ topometru, pe care îl cunoºteam din 1945, la Reghin. Era ºeful ocolului agricol ºi activa în Rezistenþã. Fãcea parte din grupul cultural a lui Bidilicã Gheorghe. Acesta se refugiase din Braºov, fiind urmãrit de Siguranþã, pentru cã era legionar ºi înjghebase acest grup neoficial, la

care participau mai mulþi membrii ai rezistenþei. Stãnicã Ioan era foarte bine pregãtit ºi fãcea expuneri pertinente. Avea o bibliotecã de invidiat. Inginerul Stãnicã se bucura de un respect deosebit în lumea culturalã a acelor ani din oraºul Reghin. În 1948, luna iunie, a fost arestat în lotul Reghin. Era cãsãtorit ºi avea un bãieþel de câteva luni, pe care îl chema Marian. A fost cercetat foarte dur la Securitatea din Reghin, apoi la Tg. Mureº, pentru a se stabili legãturile lui cu grupul Rãstoliþa, condus de Cengher, fost ministru în guvernul lui Horia Sima, de la Viena. Cengher cu Grigorescu ºi cu Gheorghiu au fost duºi de la Securitatea Tg. Mureº ºi împuºcaþi la marginea comunei Rãstoliþa. Pe inginerul Stãnicã l□a ajutat fizicul lui robust ºi nu l□au putut implica în lotul Rãstoliþa. Este trimis în judecatã în lotul Mureº, împreunã cu mai mulþi din Reghin, având□l ca ºef pe Vasile Man, pe atunci profesor la Liceul „Petru Maior”. Din lot mai fãceau parte Gheorghe Bidilicã, inginerul Pantea, Matache Anghel, din Sãcele□Braºov. Toþi trei au fost supuºi unor torturi îngrozitoare la Securitatea de la Reghin, cu urmãri tragice pentru sãnãtatea lor. Toþi trei au decedat la scurt timp dupã condamnare în închisoarea din Aiud. Inginerul Stãnicã fiind lovit în ficat, cu urmãri grave, a rezistat celor trei ani cât a fost condamnat. La expirarea pedepsei nu a fost pus în libertate, cum ar fi fost legal, ci este trimis cu o pedeapsã administrativã la Canal. Aici va rãmâne încã trei ani. Avea o sãnãtate foarte ºubredã ºi era lipsit de tratamentul medical necesar. Colegii au mai încercat sã îl ajute, dar totul a fost tardiv. Ajuns acasã, în vara anului 1954, a intrat imediat în Spitalul Reghin ºi apoi în spital, la Bucureºti, unde a decedat la sfârºitul anului 1955 ºi a fost înmormântat la Cimitirul Nou, fiind condus pe ultimul drum de foºtii colegi de suferinþã. A murit în credinþa lui Dumnezeu, cu respectarea crezului sãu politic din tinereþe. A fãcut parte din grupul studenþilor legionari de la Agronomie. În 1936 a fost în tabãra de la Carmen□Silva. L□a cunoscut îndeaproape pe Codreanu, cãruia i□a rãmas devotat pânã la moarte. Pentru merite

deosebite, a fost făcut instructor legionar. Luase parte la echipele de studenþi, care, în 1936□1937, aveau misiunea de a lua contact cu muncitorii ºi a le explica pericolul comunist, reuºind să recruteze mulþi muncitori pentru cauza legionară ºi pentru a□i încadra în Corpul Muncitoresc Legionar. În acei ani, comuniºtii erau în ofensivă ºi erau celule de partid la Griviþa, Malaxa. Majoritatea muncitorilor mai cultivaþi au înþeles pericolul ce amenința România. Aceste acþiuni i□au înfuriat pe comuniºti, care nu le□au uitat. Am văzut cum au acþionat la Gherla, unde li s□au aplicat cele mai barbare metode de torturã, cu zeci de morþi. Se vroia o lecþie datã tuturor muncitorilor români pentru curajul de a se opune comunismului. În opinia Securitãþii, muncitorii legionari erau consideraþi trădători ai clasei muncitoare ºi trebuiau reprimaþi cu duritate ºi izolaþi din rândul acestei clase. Îmi vine în minte ce mi□a spus anchetatorul, cãpitanul Vera Dumitru, după o maturã chibzuinþã: „Tu eºti periculos clasei muncitoare, ai evoluat ºi trebuie să fii izolat”.

ALÞI OAMENI, ALTE FAPTE

Între cei 600 de deþinuþi care formau colonia Stadion erau oameni condamnaþi pentru felurite cauze, dar ºi dintre cei cu pedepse administrative. Fiecare cu povestea lui. Goþea Constantin, fost student la Academia Comercială Braºov, a activat în grupul legionar condus de Sântimbreanu. În 1948, s□au operat arestări la Academia Braºov. Goþea a reuºit să scape, refugiindu□se în Jugoslavia. Sîrbii, deºi erau în conflict cu comuniºtii români, îi arestau pe cei ce căutau libertatea în Occident ºi îi internau în lagãre. Sîrbii se temeau că printre aceºti numeroºi refugiaþi s□ar ascunde ºi agenþi sau, mai precis, spioni. Internarea se făcea fără nici un criteriu, la un loc bărbaþi ºi femei. Printre ei erau ºi agenþi informaori. Ziua erau scoºi la muncă, sub pazã. Autoritãþile îi interogau, voind să afle motivele refugiului în Serbia. În acelaºi lagãr cu Goþea se

mai aflau doi studenþi de la Academia din Braºov, studentul Pop Mihai ºi studenta Halalai Vetuþa. Aceºtia s□au cãsãtorit. Soarta i□a favorizat. Jugoslavii, dupã o internare ºi supraveghere de mai multe sãptãmâni sau luni, luau o hotãrâre pe cât de ciudatã, pe atât de ilogicã. Delegaþi ai serviciilor secrete se prezentau la lagãre ºi primeau un grup de refugiaþi, cu care plecau. Nu se ºtia niciodatã în ce direcþie vor fi duºi. Unele grupuri erau duse la frontiera italianã ºi trecuþi dincolo, alþii la cea austriacã. Multe grupuri au fost duse la frontierele ungarã, românã ºi bulgarã. Soarta acestora era gravã. Cei doi, trecuþi în Italia, au fost arestaþi de grãniceri. Dupã o ºedere acolo, au plecat în Canada, unde s□au realizat. Cu Vetuþa, în anii 1945□1948, am lucrat în Rezistenþã. Era ºefa grupului de studente de la Academia Comercialã Braºov. Se ocupa cu ajutorarea celor închiºi la Penitenciarul Braºov ºi la Cetãþuie. Gonþea era ghinionist. A fost predat grãnicerilor români ºi trecut la Securitate, care, dupã anchete, îl trimit în judecatã. Dupã condamnare ajunge la Canal ºi apoi la Stadion, ca cioplitor în piatrã. Aici îl întâlneºte pe profesorul universitar Axente Sever Popovici, care a avut aceeaºi soartã: a ajuns în Jugoslavia ºi, dupã o perioadã de lagãr este predat grãnicerilor români, urmând acelaºi drum. Anchete, condamnare ºi apoi canalul. Acum era la Stadion. Axente Sever Popovici, la 21 de ani, fusese redactor la „Cuvântul” lui Nae Ionescu, al cãrui elev era. Foarte bine dotat ºi pregãtit în filosofie, un bun cunoscãtor al lui Aristotel, Platon ºi Socrate, ne va fi de mare folos. Radu ªtefan, profesor universitar de astronomie la Cluj, înainte de 1948 a fost profesor la Liceul Industrial Astra Braºov, activa în Rezistenþã alãturi de profesorul Ghiþescu ºi colonelul Burlacu de la acelaºi liceu. Cu simpatii pentru legionari, din Braºov se duce la Cluj. Acolo va fi arestat ºi condamnat, apoi ajunge la Canal, la Colonia Peninsula, unde lucra ca cioplitor în piatrã. S□a dovedit un om talentat. I s□a dat sã cioplească o piesã importantã la ornamentarea fântânei arteziene din parcul Stadionului. Este vorba de un balaur încolãcit, o lucrare greu

de executat, chiar de către profesioniºti. Radu ªtefan era bun prieten al celor tineri. Profesorul Zamfiroiu, din Bucureºti, a predat limba română la liceul industrial din Bucureºti, a luptat pe frontul de răsărit ºi a căzut prizonier. S□a întors în þară în 1947. În Rusia a avut o atitudine anticomunistă, a refuzat înrolarea în diviziile de voluntari. După întoarcere a intrat în Rezistenþă ºi a susþinut grupul de elevi din liceu care editau manifeste ºi le difuzau în Bucureºti. În această acþiune au fost implicaþi mai mulþi elevi ºi profesori, dar cei activi erau elevi din clasa în care era fiica lui Dej ºi doi dintre ei erau la Stadion. Avram Iancu ºi Dascălu Nicolae, alături de profesorul Zamfiroiu ºi Zamfirescu, profesor de istorie. Cu Avram Iancu am lucrat la instalaþii, cel mai mult în subsolul fântânei arteziene. Acolo nu venea nimeni să ne controleze ºi în liniºte citeam „Scânteia”, pe care ne□o aducea aproape zilnic magazionerul ºantierului, un civil cumsecade. Nici pe el nu□l interesa numele nostru, nici pe noi al lui, din motive de securitate. Aveam o explicaþie pentru orice eventualitate. L□am sustras de la un căruþaº, dintre cei ce veneau cu materiale, dar nu a fost cazul. Nu ne□a prins nimeni. Ne□a ocrotit ºi Dumnezeu ºi prudenþa. O singură dată am fost aproape de a fi descoperit, când am dus ziarul în colonie, să□l citească cei de la biroul tehnic. Au făcut o percheziþie corporală la intrarea în colonie. Numai o minune m□a salvat să nu fiu prins, de faþă fiind ºi ofiþerul politic Lupu, deºi eram îmbrăcat numai în slip, în care era aranjat ziarul. Lupu s□a uitat la mine ºi mi□a zis: „Treci”. Am trecut cu emoþie, nu a observat nimic. Aveam inima cât un purice. Odată scăpat, am mulþumit lui Dumnezeu. Colegul Avram Iancu avea ºi el emoþii, mai ales că în ultimul timp era deseori dus la Securitatea Constanþa, de unde venea cam ciufulit. L□am întrebat: „Ce au ãºtia cu tine?”. După mai multe ezitări, începe să îmi spună motivele pentru care este în închisoare. În anul 1950, fiind elev la Liceul Industrial Polizu Bucureºti a făcut cu mai mulþi colegi o organizaþie anticomunistă cu scopul de a face ºi distribui manifeste în oraºul Bucureºti. În acei ani

apãreau organizaþiile cu zecile, mai ales în rândul tineretului era o reacþie la îngrãdirea libertãþilor ºi interzicerea întrunirilor libere. În acea vreme, oamenii mai credeau cã se mai poate face ceva pentru frânarea ascensiunii comuniste, aºa credeau aceºti tineri ºi profesorii lor. Dar demersurile întreprinse de ei au avut soarta tuturor celorlalte, au fost ºi ei trãdaþi ºi arestaþi, Securitatea a fost necruþãtoare cu ei, deºi aveau legãturi strânse cu fiica lui Gheorghiu-Dej, elevã ºi ea la Liceul Industrial Polizu, ea cunoscând bine ce fãceau colegii ei, le□a dat ºi o mânã de ajutor, împreunã cu o altã colegã a ei, o tânãrã din Galaþi, fiica unui cârciumar gãlãþean care în anii de închisoare a lui Dej s□a îngrijit de cele douã fiice ale lui. Mama lor le□a abandonat. Dupã 1944, Dej a vrut sã□ºi ia revanºa ºi a adus pe fiica cârciumarului la el, în Bucureºti, ºi a dat□o la aceeaºi ºcoalã împreunã cu fiica lui, o ºi gãzduia la el în casã. ªi aceastã elevã fãcea parte din organizaþie; aceste fete au fost corecte, nu au divulgat. Mai mult, fiica lui Dej îl prezenta pe tatãl ei ca pe un bun român atunci când colegii îi aduceau critici, le explica cã ºi tatãl ei ar face ce a fãcut Tito, dar nu are cum, consilierul rus nu□l lasã o clipã singur. În acest climat au fost arestaþi ºi anchetaþi, în achetã s□a vorbit ºi de relaþia cu fiica lui Dej ºi despre colega ei. Pentru Teohari Georgescu aceste dezvãluiri au fost ca o manã cerească ºi a îndreptat în această direcþie cercetãrile. Fata care locuia la Dej a fost arestatã ºi cercetatã în legãturã cu organizaþia ºi ce ºtia de fiica lui Dej, în final, a fost trimisã în judecatã cu tot grupul ºi condamnatã la 4 ani de închisoare ºi trimisã la Mislea. Fiica lui Dej nu a fost arestatã, dar i s□a fãcut un dosar pe care oricând Teohari îl putea folosi în scopurile lui, anti-Dej. Troica Teohari, Ana, Luca a fost eliminatã în 1952 de Dej ºi aliatul sãu Bodnãraº.

Dosarul conþinea unele acuzaþii, se ºtie cã la întocmirea lui s□au fãcut presiuni asupra celor din lot sã spunã cât mai multe despre fiica lui Dej. Unii dintre inculpaþi au spus tot ce ºtiau, crezând cã dacã îºi leagã numele de fiica lui Dej vor scãpa; nu

a fost aºa, i□au condamnat. Dupã Teohari, a urmat la conducerea internelor Drãghici, un vechi prieten a lui Dej. Acesta a reluat cercetãrile în cazul fiicei lui Dej ºi i□a reanchetat pe cei ce au fãcut declaraþii în legãturã cu ea. Astfel, în vara 1953, Avram Iancu ºi Dascãlu erau duºi la Securitatea din Constanþa ºi puºi sã□ºi schimbe declaraþiile date la începutul anchetei, cum cã apariþia numelui fiicei lui Dej le□a fost impusã de cãtre oamenii lui Teohari. Acum erau torturaþi sã declare cã au minþit ºi, pânã sã înþeleagã diversiunea, au încasat□o zdravãn. Au semnat ce a vrut anchetatorul, aºa se fãceau pe atunci anchetele, dupã interesele Securitãþii. În aceastã colonie, deºi eram numai 600 de deþinuþi care îmbrãcau aproape toate categoriile de acuze aduse de Securitatea comunistã la ordinul C.C.-ului, care avea nevoie de braþe de muncã neplãtite, adicã robi, s□au urmãrit mai multe scopuri; pe lângã exploatarea nemiloasã se avea în vedere ºi lichidarea fizicã, aºa cum scrie Marin Preda în romanul „Cel mai iubit dintre pãmânteni”. Când Stalin îl primeºte pe Gheorghiu-Dej, îi aratã harta Dobrogei, unde sã facã un canal care îl va scãpa ºi de duºmani ºi îi va folosi la transport fluvial. Deci, scopul era clar: robie cu lichidarea robilor. Dar sã□i urmãrim ºi pe alþi doi tineri studenþi de la Institutul Geografic Militar care, împreunã cu alþi colegi au hotãrât ca la defilarea de 1 mai 1950 sã arunce în tribuna oficialã grenade ascunse în buchetele de flori. Acþiunea a fost desconspiratã de cãtre unul dintre ei, fãrã sã□ºi dea seama. El a povestit prietenei lui, o elevã, cã o va pãrãsi, întrucât el va participa la o acþiune care va salva România de comuniºti. Aceasta, disperatã, s□a destãinuit dirigintei, la liceu, iar diriginta a alergat la Securitate ºi prietenul elevei a fost arestat ºi cu toþi ceilalþi au primit condamnãri de la 5 la 25 ani. Între noi se aflau ºi preoþi ai multor culte. Pãrintele Nicolae din Galda, judeþul Alba, era ortodox, condamnat cã a fãcut politicã legionarã. Aici cioplea piatrã, dar nu a uitat de Dumnezeu. În orele libere, la baracã, se ocupa de viaþa spiritualã a celor ce îl cãutau, îi spovedea, îi împãrtãºea.

Cu toate cã era în vârstã, nu renunþa la menirea sa de tãmãduitor al sufletelor. Asemeni lui se comportau ºi cei doi preoþi greco□catolici Pop Simion din comuna Tãldal, judeþul Mureº, condamnat la 4 ani pentru cã nu a trecut la Biserica Ortodoxã în 1948, ºi pãrintele Þãlnaru Ioan din jurul Târgu Mureºului. Aceºtia ºi□au continuat activitatea religioasã greco□catolicã în clandestinitate, continuau sã împãrtãºeascã sãtenii, sã le boteze copiii ºi sã□i cunune. Ori toate aceste servicii fãcute greco□catolicilor erau considerate activitãþi care subminau statul ºi se pedepseau de Codul Penal. Era recunoscut numai cultul ortodox. Erau ºi preoþi romano□catolici printre noi. Aceºtia erau învinuiþi de legãturi cu Vaticanul.Trebuie sã recunoaºtem cã aceºti preoþi îºi îndeplineau misiunea apostolicã de a oferi asistenþã spiritualã credincioºilor, neþinând seama de eventualele pedepse. Eu, de la intrarea în închisoare, nu m□am mai spovedit, acum însã, dupã cinci ani, fãceam acest lucru regulat ºi participam duminica la liturghia fãcutã în cerc restrâns în baracã ºi cu pazã sã nu fim surprinºi de miliþieni. Sfânta Împãrtãºanie, fie cã o primeau preoþii în pachete bine mascate, fie printr□o legãturã cu exteriorul venea din Constanþa. Nu pot uita niciodatã sãrbãtorirea Învierii anului 1954. În acest an, pe scena politicã a lumii bãtea un vânt mai cãlduþ, un fel de destindere Est□Vest ºi în colonie situaþia era mai calmã: erau în pregãtirea eliberãrii deþinuþilor cu pedepse expirate administrative, eliberarea celor strãmutaþi ºi cu D.O. Noi am profitat de aceastã destindere ºi vorbeam fãrã teamã, ne fãceam planuri pe când vom fi afarã ºi fixam întâlniri în libertate ºi câte altele. În acest context s□a pregãtit Învierea. Aproape toatã lumea a fost spoveditã. Cu postul a fost mai greu, cã nu noi fixam meniul, trebuia sã mâncãm ce primeam. Or, comuniºtii nu ne dãdeau carne tot postul ºi nici în zilele Paºtilor, în schimb, în Sãptãmâna Mare ne dãdeau ºi, mai cu seamã, în Vinerea Mare. Soluþia noastrã a fost sã nu mâncãm în Vinerea Mare ºi am postit.

Deci s□au fãcut toate pregãtirile, s□au procurat lumânãri de cu searã ºi ne□am culcat cu toþii, ca sã nu atragem atenþia plutonierului de serviciu. La ora 12 ne□am sculat cu toþii ºi preoþii au început oficierea slujbei de Înviere. Când slujba era în desfãºurare a apãrut plutonierul, acesta a încremenit ºi□a luat cascheta de pe cap ºi ºi□a fãcut cruce, apoi s□a retras, avertizându□i pe preoþi sã încheie. Slujba s□a terminat, iar noi ne□am dus fiecare la patul lui. Dimineþa, fiind ziua de Paºte ne□am sculat ceva mai târziu. După servirea terciului ne□am strâns pe prietenii ºi am servit fiecare ce aveam de la pachet, cei ce nu primiserã pachet au fost invitaþi la cei ce aveau. S□a mâncat ºi s□a cântat „Cristos a Înviat". Între noi erau condamnaþi mai mulþi sectanþi, Sâmbetiºti, Martorii lui Iehova, Baptiºti, care se deosebeau mult de creºtinii ortodocºi ºi greco□catolici. Cultul lor le impunea reguli speciale, unii dintre ei erau aduºi din armatã pentru cã refuzau sã punã mâna pe armã, ba cereau sã nu facã armatã, fiind astfel condamnaþi. O categorie din aceºtia nu lucrau sâmbãta ºi chiar aici, în colonii, nu ieºeau la lucru, motiv pentru care gardienii îi bãteau ºi îi duceau la carcerã. Sâmbãta nu puneau mâna pe unelte, multe chinuri au îndurat, nici ei nu au cedat, nici conducerea lagãrului. Se ajunsese în situaþia cã vineri seara se prezentau singuri la carcerã. Martorii lui Iehova erau proamericani, pentru ei comunismul era opera lui Satan, erau bãnuiþi cã fac jocul imperialismului, fiind socotiþi cei mai periculoºi dintre sectanþi. Toþi aceºtia proveneau din mediul rural, dominau aici, în colonie, cei din judeþele din Nordul Ardealului □ Bistriþa, Oradea □ ºi din sud □ Braºovul. Altfel, erau respectuoºi ºi nu creau probleme între deþinuþi.

1953

În continuare, voi reveni la anul 1953, care s□a caracterizat prin evenimente importante. La începutul verii au mai fost

aduºi noi deþinuþi. A sosit un grup de comuniºti; dupã cum ºtim, în 1952 au fost înlãturaþi cei trei □ Ana, Luca ºi Teohari. Odatã cu aceºtia, au fost trimiºi în lagãr colaboratorii lor apropiaþi, chiar ºi personalul de serviciu. Ei aveau idei comuniste. Îl condamnau pe Dej ºi, mai cu seamã pe Bodnãraº, care a organizat întrunirea din sala Aro, unde a avut loc plenara CC. Iniþial, plenara trebuia sã fie la sala Scala, unde Teohari asigura paza. În ultimul moment plenara a fost mutatã la Aro ºi paza era asiguratã de armatã. Aceºti comuniºti condamnau diversiunea creatã. Aºa a fost posibilã arestarea celor trei. Cel mai rãsãrit dintre ei era secretarul lui Vasile Luca, un ungur foarte arþãgos ºi devotat ºefului. Un altul era Petrescu, fost condamnat pe vremea lui Carol al II□lea, el a fãcut ºapte ani de închisoare. În timpul rãzboiului a fost în Aiud cu legionarii, pe care nu□i agreea. Dupã 23 august a fost ºoferul Anei, pentru care avea un cult ºi o considera o personalitate politicã. Mai era un maior, Bâgu, aghiotant al lui Teohari; cu toþi îºi apãrau ºefii, la fel fãceau ºi servitorii celor trei. Cu ei au venit în colonie ºi mai mulþi poliþiºti care erau informatori ai Securitãþii. Ex□comisarul ªtefãnescu din Bucureºti, specializat în urmãrirea legionarilor, îºi continua ºi aici îndeletnicirea. A fost surprins scriind note informative care se intitulau „Starea de spirit în colonie ºi între deþinuþi”. Ofiþerul politic Lupu a fixat pe un stâlp în curtea lagãrurlui o cutie încuiatã ºi a scris pe ea „reclamaþii ºi sugestii”. Nu a durat mult, cã ceea ce a gãsit în ea l□a fãcut sã o înlãture. Tot atunci a sosit ºi un legionar mai aparte, Câmpeanu Ion, a activat în anii '38□'41, la Braºov ca angajat al Fabricii Schiell. A luat parte la evenimentele din 23 ianuarie 1941. Dupã înfrângerea legionarilor a emigrat în Germania. Acolo a fost internat cu ceilalþi legionari, în lagãre. În lagãr, Câmpeanu s□a situat pe o poziþie aparte, contra lui Horia Sima. Spunea el cã a avut mult de suferit de la foºtii sãi camarazi. În 1944 a fost eliberat din lagãr, odatã cu toþi ceilalþi ºi s□a stabilit la Viena, fãrã sã ia parte în vreun fel la activitãþile legionare. Dupã terminarea rãzboiului a revenit în

þarã ºi s□a angajat contabil la o firmã de petrol. Aici îºi vedea de serviciu. Nu avea legãturi politice cu nimeni. În 1952 este depistat de Securitate ºi arestat. Este dus la Ministerul de Interne ºi cercetat în legãturã cu activitatea din trecut ºi prezent. Nu avea ce sã le spunã ºi nici ei nu aveau probe contra lui. El insista cã este în conflict cu aripa Sima, iar achetatorii îl acuzau cã ar fi agent al lui Sima ºi cã toatã povestea cu cearta este o înscenare ca sã□i deruteze pe anchetatori. Dupã mai multe luni de cercetãri, generalul de securitate Drãgan a conchis: „ªtim cã nu ai fãcut nimic, dar ce vrei, sã aºteptãm pânã vei face? Tu, pentru noi, eºti o bombã neexplodatã ºi nu ºtim când vei face explozie. Te bãgãm în depozit, sã faci explozie acolo". Am redat acest scurt episod pentru a se vedea cinismul comuniºtilor ºi lipsa oricãrui respect faþã de cetãþenii acestei þãri. Numai bãnuieli cã ai putea face ceva erau temeiuri de a□l priva pe cetãþean de libertate. În aceeaºi situaþie se gãsea Potârcã Virgil, fiul fostului ministru þãrãnist Potârcã. Acesta spusese unor prieteni cã vrea sã plece în străinãtate. Careva l□a turnat ºi a fost arestat, cercetat, torturat ca sã le spunã pe unde vrea sã fugã, ce valutã are, cu cine a mai discutat ºi, uite aºa, o dorinþã este transformatã de Securitate în culpã. Este trimis în judecatã la Tribunalul Militar pentru acte preparatorii de trecere ºi condamnat la trei ani închisoare. Acestui tânãr i s□au închis toate drumurile la învãþãturã ºi la realizarea gândurilor de viitor.

Bomba anului 1953 a fost ziua de 17 iulie. Întreruperea lucrãrilor la Canal a fost neimaginatã de noi. Nimeni nu a mai ieºit, apoi unii au fost scoºi sã adune sculele ºi materialele pe ºantier. O mare parte au fost transferaþi la Gherla ºi Aiud, unii pe la locuri de muncã în Deltã, alþii la îndiguiri. Bucuria încetãrii activitãþii la Canal a fost imensã. Se spera cã, nemaifiind nevoie de forþe de muncã, vor da un decret ºi mulþi vor fi puºi în libertate, ipotezã infirmatã de transferurile la alte locuri de muncã. Dupã un efort supraomenesc, timp de patru ani, într□o noapte comuniºtii au ajuns la pãrerea cã acest

canal este nerealizabil din punct de vedere tehnic, părere exprimatã de numeroºi specialiºti ºi toþi inginerii, care trudeau din greu, mânaþi de biciul activiºtilor ºi de îndemnul unor scriitori corupþi ºi oportuniºti care se întreceau sã scrie romane, de exemplu „Drum fãrã pulbere” de Petru Dumitriu sau alte reportaje scrise de alþi inconºtienþi. Nici unul nu auzise cã aici se moare, cã toatã elita neamului românesc a fost decimatã la canal. Poate cineva va scrie odatã despre acest infern faraonic. Totuºi, la celelalte colonii anexe se continua activitatea în acelaºi ritm. La Stadion ºi Eforie Nord au mai fost aduºi deþinuþi. În 1953 România a organizat Festivalul Internaþional al Tineretului. Acest festival a provocat multe greutãþi poporului român, cu restricþiile alimentare. Populaþia comenta în diferite feluri aceste pregãtiri. Noi, cei din închisoare, numeam aceastã perioadã „Postul Festivalului”. Nu vãzusem carne în mâncare de mai mult de trei luni. Aceeaºi soartã au avut□o ºi cetãþenii þării. S□au fãcut pregãtiri intense pentru acest festival al desfrâului. După informaþiile ce ne parveneau, se estima numãrul participanþilor la zeci de mii de tineri din toatã lumea, pe cheltuielile statului. Parcurile din Bucureºti erau adevãrate locuri de prostituþie. Tineretul progresist ºi□a dat mãsura valorii. Pentru acest festival s□au gãsit fonduri, dar pentru alte investiþii nu. Se zvonea cã o delegaþie economicã a fost în Rusia sã obþinã credite ºi s□a întors cu mâna goalã □ o gãselniþã a Guvernului pentru motivaþia eºuãrii construirii Canalului. În timpul Festivalului se desfãºura la Tribunalul Bucureºti ºi un mare proces intentat unui grup de legionari paraºutaþi de cãtre forþele de informaþii americane în þarã. Aceºti paraºutiºti au prilejuit multe comentarii în rândul nostru. Legionarii îºi vedeau acþiunile crescute în faþa opiniei publice, prin colaborarea cu serviciile americane. Alþii considerau cã sacrificiile sunt prea costisitoare ºi nu vor rezolva nimic. Toatã lumea vedea o defecþiune în paraºutarea legionarilor ºi uºurinþa cu care au fost arestaþi. În fruntea acestui lot era inginerul Icã Tãnase, instruit la secþiile

de informaþii din Franþa ale CIA. Din acest lot mai fãceau parte Samoilã, Golea, ambii de pe Târnave, Tartler, din Braºov ºi mulþi alþii. O persoanã controversatã era Bebe Toma, fost activist în poliþia legionarã, în 1940. Acesta a participat la arestarea comunistului David ºi, împreunã cu alþii, l□au asasinat. Dupã venirea comuniºtilor la putere a fugit în strãinãtate, ca sã nu fie arestat. El fusese condamnat în contumacie la 25 de ani. În 1952 este paraºutat în þarã, în jurul Aiudului. Ajuns la sol, îºi îngroapã echipamentul ºi apoi se predã. Asta ºtiam noi atunci ºi îl condamnam pe Toma, care la proces a luat doar trei ani, în timp ce toþi ceilalþi au fost condamnaþi la moarte. Mai târziu, în libertate, voi afla cã aceºti „eroi" au fost semnalaþi încã de la plecare de cãtre agenþii KGB, infiltraþi în serviciile NATO. Aceºtia informau autoritãþile române, care îi aºteptau. Apoi, ºi piloþii erau paraºutaþi cam la întâmplare. Aceasta îi deruta pe paraºutiºti ºi cu greu se orientau în teren, deveneau pradã uºoarã pentru Securitate. Cu toate acestea, unii dintre ei au supravieþuit mai bine de doi ani, pânã sã fie prinºi. Un exemplu este cazul lui Samoilã, care s□a ºi cãsãtorit ºi are o fiicã. Arestat la Braºov, el activase în Ploieºti ºi Braºov înainte de 1948. I□am considerat martiri. La proces au declarat cã au executat ordinele lui Horia Sima ºi toate informaþiile le transmiteau lui Sima, ceea ce dãdeau speranþe legionarilor cã la o eventualã schimbare politicã vor avea un rol de jucat pe scena politicii interne.

Dupã ce am trecut în revistã unele evenimente mai importante voi reveni la preocupãrile noastre de culturã. Dupã cum am mai arãtat, în colonie erau mulþi intelectuali de seamã ºi care nu se împãcau cu scopurile de îndobitocire a oamenilor, urmãrite cu tenacitate de comuniºti, care, de la intrarea în puºcãrie au luat toate mãsurile ca sã nu avem cãrþi de citit, hârtie de scris, creioane. Ce sã vorbim de hârtie igienicã? La toaletã foloseam bucãþi de cârpã, pe care le spãlam dupã folosire. Trãiam într□o promiscuitate intolerabilã. La Canal mai citeam câte un ziar. Aceasta presupunea mari riscuri pentru

cei care ni le aduceau. Dacã erau descoperiþi, riscau sã vinã lângã noi. Totuºi, intelectualii au trecut la treabã, prin þinerea unor prelegeri pe diverse teme. Aºa, de pildã, profesorul universitar Axente Sever Popovici a iniþiat cursuri de filosofie. La aceste cursuri erau prezenþi mulþi tineri. Aceste cursuri erau þinute sub priciuri. Ne strângeam ciorchine ºi audiam conferinþele de nivel academic, apoi le comentam între noi. Erau predate Logica lui Socrate, Politica lui Platon, Scolastica lui Aristotel ºi Democraþia lui Leucip ºi Democrit. Au avut loc ºi conferinþe despre Hegel, Kant, Schopenhauer ºi chiar despre Marx. Era o încântare sã□l asculþi pe profesor, care preda în stilul lui Nae Ionescu, al cãrui discipol era. Conferinþele de istorie erau þinute de prof. Zamfirescu, istoria României moderne ºi istoria politicã, istoria universalã, cu referire la marile evenimente din istoria poporului român. Prof. Zamfirescu Grigore þinea prelegeri de literatura românã cu prezentarea exponenþilor ei: Eminescu, Blaga, Rebreanu, Haºdeu, Sextil Puºcariu, Goga, Coºbuc etc. Astronomia era predatã de prof. Radu ªtefan □ o disciplinã foarte atrãgãtoare. Agricultura ne era prezentatã de ing. Stãnicã Ioan, care ne□a fãcut sã înþelegem care erau posibilitãþile de dezvoltare a agriculturii în þara noastrã: în primul rând creºterea animalelor, apoi culturi de specialitate, protecþia solului ºi nu în ultimul rând valorificarea produselor.

Teologia era o preocupare a tuturor, fiecare din noi cãutând adevãrul ºi apropierea de Dumnezeu. Pentru aceasta am apelat la preoþii care erau printre noi fãrã deosebire de cult, greco□catolicii ºi ortodocºii care erau acolo trãiau într□o armonie perfectã, participam cu pioºenie la lecþiile de religie þinute de pãrintele ortodox Nicolae sau de preoþii greco□catolici Þãlnaru Ioan ºi Pop Simion. Puteam face toate acestea pentru cã aici biroul politic nu a organizat aºa□zisa reeducare, care eºuase la Colonie, la Peninsula ºi Poarta Albã ºi se luase mãsura stopãrii acestei acþiuni: se pregãtea procesul Þurcanu, proces în care au fost implicaþi ºi studenþi

de la brigãzile 13 □ 14 din Peninsulã. Baraca în care locuiam avea 160 de locatari ºi un brigadier care ne lãsa sã facem ce vrem în timpul liber. Trebuia sã supravieþuim, sã ne reîntoarcem la familiile noastre, încrezãtori în viitorul nostru, sã luãm viaþa de la capãt ºi sã nu renunþãm la idealurile noastre care ne□au adus aici ºi pentru care am luptat. Eram conºtienþi cã societatea aºteaptã ceva de la noi ºi cã mulþi ºi□au pus nãdejdea în noi, în dorinþa de mai bine. Regimul la putere fãcea totul ca sã compromitã fostele partide politice ºi pe membrii lor. Comuniºtii urmãreau metodic distrugerea noastrã fizicã ºi spiritualã. Exterminarea fizicã a reuºit în mare parte, dar oamenii nu ºi□au vândut sufletul. Dovadã stau aceste preocupãri culturale. Eram setoºi dupã cultura adevãratã, care era împãrtãºitã cu dãrnicie tuturor de cãtre cei dotaþi. Personal, nu am avut regrete cã am fost ales sã sufãr pentru neamul meu. Suntem un popor încercat de□a lungul veacurilor ºi cu voia lui Dumnezeu am supravieþuit. Dacã invaziile trecutului ne luau bogãþiile, femeile ºi copiii, comunismul sovietic a urmãrit sã ne ia sufletul, sã ne învrãjbeascã între noi, sã ne scoatã credinþa din conºtiinþã ºi sã ne sãdeascã ura. Eram conºtient de aceasta ºi opuneam rezistenþã. Majoritatea am ieºit din închisori mai hotãrâþi sã ne ducem crezul nostru mai departe.

- Sfârºitul Volumului I -

ADDENDA

PRIMA SENTINÞÃ DE CONDAMNARE

R.P.R.
TRIBUNALUL MILITAR BRAªOV
Dosar 1370/49
copie □ extras

SENTINÞA nr. 780
Astãzi, 20 octombrie 1949

Tribunalul Militar Braºov s□a întrunit în ºedinþa publicã în scopul de a judeca pe ... 4. Salcã Alexandru din Turcheº, str. Principalã, nr. 19, învinuit pentru crima de uneltire contra orinei sociale pp de art. 209 pct. 3 cp.

...

2. Salcã Alexandru de 26 ani, nãscut în comuna Cãcuiu, jud. Mureº ºi domiciliat în com. Turcheº □ Braºov, de profesie strungar □ mecanic, nu a mai fost condamnat.

...

4. Salcã Alexandru, nãscut la 24 noiembrie 1922, în comuna Cãciocio, jud. Mureº, de profesie strungar în fier, fiul lui Iuliu ºi Veronica, cu domiciliul în Braºov com. Turcheº.

În mai multe rânduri s□a întâlnit cu Dumitriu Ion, care i□a povestit cã a fost legionar, cã a fost închis ºi a evadat ºi care i□a propus sã cotizeze o sumã oarecare lunar pentru ajutorarea familiilor legionarilor închiºi. Salcã Alexandru a admis ºi

urma ca la 1 decembrie 1948 sã dea prima cotizaþie. A primit de la Dumitriu misiunea de a urmări două persoane care se întâlneau pe Tâmpa, fapt ce îl interesa pe Dumitriu în cadrul miºcării legionare.

În ziua de 19 noiembrie 1948 a aflat prin Pepene B. de crima comisã de Dumitriu Ion ºi a uºurat acestuia fuga din Braºov, dându-i sfaturi prin Pepene unde ar putea sã se ascundã. A avut strânse legãturi cu legionara Fãinã Lenuþa.

...

Fãcând aplicaþiunea art. 209 p. III cp, 463, 464 pct. 2 ºi 8 cp 34, 35 lit. a L. 190/1947, art. 209 pct. IV cp 59, 58 pct. 2 ºi 3 cp 304, 463 cjm, cu unanimitate de voturi condamnã pe ...

Salcã Alexandru la 3 (trei) ani închisoare corecþionalã, 4000 (patru mii) lei amendã penalã, 3 (trei) ani interdicþie corecþionalã ºi 5000 (cinci mii) lei cheltuieli de judecatã.

Se computã prevenþia în total conform art. 463 cjm.

Datã ºi citită în ºedinþã publicã astãzi, 26 octombrie 1949.

Baza: Arhiva Ministerului Apãrãrii Naþionale

VÃZUT
COMANDANTUL UNITÃÞII MILITARE 02405,
Lt. colonel
ss. indescifrabil

2 ex. F.L.

pentru conformitate,
ss. indescifrabil

BILETUL DE ELIBERARE DE LA CANAL

REPUBLICA POPULARÃ ROMÂNÃ
MINISTERUL AFACERILOR INTERNE
DIRECÞIUNEA GENERALÃ A PENITENCIARELOR
COLONIILOR ªI UNITÃÞILOR DE MUNCÃ
Formaþiunea 0841 Constanþa
Anul 1954 luna mai ziua 5

BILET DE LIBERARE Nr. 5050/1954
(pentru preveniþi)

Numitul SALCÃ ALEXANDRU
Născut în anul 1922, luna noiembrie, ziua 24, în comuna Cãcueni, Raionul... Regiunea Mureº, de ocupaþiune strungar fer care a fost depus ca internat de cãtre: M.A.I.
cu mandatul de arestare nr. □ 195...
pentru faptul de: Uneltire
data: 7 mai 1954 s'a pus în
libertate pe baza adresei Nr. - 195...
a: Aviz M.A.I.
fiind: pus în libertate
urmând a se stabili în Comuna: Stalin
Str. Carpaþilor Nr. 64 Raionul: Stalin
Regiunea: Stalin
SEMNALMENTE:
Talia: 163 m.
Fruntea: inter
Nasul: mic
Gura: micã
Bãrbia: ovalã
Faþa: ºatenã
Ochii: cãprui

Pãrul: cast.
Sprâncenele: cast.
Barbã: rade
Urechea: normalã
Mustaþa: rade
Semne particulare (semne, cicatrice, tatuaje etc.): nu are
Munca depusã în penitenciar (meseria învãþatã): a muncit la diferite munci manuale la Canal.
Numãrul certificatului de calificare □
Conform legilor în vigoare, susnumitul poate munci la întreprinderile de Stat sau particulare.
Drept pentru care i s□a eliberat prezentul,

DIRECTOR
ss. indescifrabil

ªeful Biroului de Evidenþã ºi Cazier,
ss. indescifrabil

ARTICOLUL DESPRE EPURAREA MEA

Uzinele D. Voina au fost curãþate de fasciºti ºi reacþionari

Muncitorii vor putea lucra nestingheriþi pentru mãrirea producþiei

Unul dintre cele mai eficace mijloace de luptã contra reacþiunei dintr'o fabricã, întreprindere, birou sau instituþie e fãrã îndoialã epuraþia. Oriunde reacþiunea scoate capul, cãutând sã lovească în producþie, sau în unitatea sindicalã, muncitorii sunt datori sã procedeze energic ºi fãrã întârziere, la distrugerea ei, prin epuraþie.

Aceasta s'a fãcut în mai toate uzinele ºi întreprinderile ºi în ultimul timp ºi în instituþiile oraºului nostru ºi efectul n'a întârziat sã se arate.

Zilele trecute a fost fãcutã ºi la uzinele D. Voina epuraþia elementelor fasciste reacþionare. Tot ce a fost gãsit primejdios

bunului mers al fabricaþiei ºi muncitorimei cinstite, a fost înlãturat fãrã cruþare.

La început a fost propusã o listã cu cei epurabili, dintre cari unii au fost gãsiþi nevinovaþi ºi lãsaþi la locul lor, alþii mai puþini vinovaþi au suferit pedepse disciplinare, iar cei din urmã ºi mai periculoºi, au fost amãnunþit interogaþi, de o comisie compusã din elemente cinstite din fabricã ºi din delegaþii Sindicatelor Unite, judecaþi ºi înlãturaþi din uzinã. În fruntea listei celor epuraþi din uzinele D. Voina, figurează d. Colonel M. Mihãilescu, comandantul militar al uzinei, care s'a fãcut vinovat de pedepsiri abuzive ale muncitorilor cu multe zile de închisoare; pentru anularea multor ordine de mobilizare pentru lucru, etc.

Urmează în ordine ing. Tartler Walter, cunoscut hitlerist ºi membru al grupului etnic german.

Cazan Constantin, în calitatea sa de ºef al biroului de acord, a pus tot ce mintea sa a conceput, în slujba exploatării nemiloase a muncitorilor.

Gugu Pavel ºi Salca Alexandru, doi lucrători la cari au fost gãsite grenade ºi cartuºe fumigene.

Chereji Octavian pãstra o strânsã legãturã cu cei doi terroriºti, având cunoºtinþã de intenþiile lor mârºave.

Stroe Iosif, reacþionar, carec a rupt ºi a ars manifestele Comisiei de Organizare Locale privitoare la protestul muncitorimei împotriva atentatului contra tov. Gheorghe Apostol, manifestându□se astfel ca duºman al muncitorimei organizate.

Lista epuraþilor e complectatã cu muncitorii Cojocaru Ioan, Ciucã Petre ºi Voina Ioan, cari s'au fãcut vinovaþi de defãimări ºi împilări la adresa sindicatului.

Astfel elementele primejdioase bunului mers al fabricaþiei ºi al intereselor muncitoreºti au fost îndepãrtare, prin aceastã înfãptuindu□se ºi o mãsurã de importanþã vitalã pentru toþi angajaþii cinstiþi ai uzinei.

Aceasta însã nu înseamnã cã reacþiunea a fost definitiv distrusã sau fãcutã inofensivã. Muncitorii trebuie sã fie vigilenþi ºi

sã vegheze ca cei epuraþi sã nu încerce o nouã loviturã pe ascuns. Ei vor cãuta sã se reorganizeze atrãgând de partea lor elementele slabe din uzinã. Se impune pentru viitor atenþie ºi vigilenþã.

„Drum nou", an II, no. 167, Duminecã, 1 aprilie 1945

DEÞINUÞI CARE S-AU AFLAT ÎN ANII 1948 - 1949 ÎN PENITENCIARUL BRAªOV, ÎN LOTURI SAU INDIVIDUAL

Lotul elevilor de la Liceul Industrial „Regele Carol"
Borza Victor
Cârje Octavian
Gavrilã Ioan
Nistor Octavian
Paraschiv Petre □ elev clasa a VIII□a
Sofonea Gheorghe

Lotul elevilor de la Liceul Industrial „Astra"
Cãlvãrãsan Luca
Crãciun Dumitru
Dragomir Ilie

Liceul „Andrei ªaguna"
Oajã Gheorghe

Lotul elevilor de la ºcoala profesionalã
Criºan Chirilã
Criºan Ioan
Finghiº Virgil
Neagu Virgil
Roman Ioan
Voidehãzan Ioan

Liceul „Dr. Ioan Meºotã”
Pepine Ioan
Lotul elevilor de la Liceul Comercial
Jugãnaru
Oneþ
Pãtraºcu Stere

Lotul elevilor de la Liceul „Radu Negru” Fãgãraº
Lungoci Nicolae
Mazilu Nicolae
Mogoº Ioan
Motoc Gheorghe
Opriº Gheorghe
Roºca Victor
Scorei Iuliu

Lotul elevilor de la Sanatoriul „Colceg” Satu□Lung
Bucurenciu Steluþa
Patriciu
Savopol
ªtefan ªtefan
Velicu

Lotul Dumitriu□Faina
Angheli Dumitru □ condamnat la 7 ani
Dumitriu Ioan □ condamnat la moarte
Faina Elena □ condamnatã la muncã silnicã pe viaþã
Fulicea Tereza □ condamnatã la 5 ani
Fulicea Victoria □ condamnatã la 2 ani
Pepine Benone □ condamnat la 7 ani
Salcã Alexandru □ condamnat la 3 ani
Vultur Zenovia □ condamnatã la 3 ani

Lotul Corneliu Octavian
Ciulei Victor □ administrativ

Corneliu Octavian
Constantinescu Gheorghe □ condamnat la 1 an
Pãun Teodor □ condamnat la 1 an
Teodorescu Alexandru □ condamnat la 1 an

Lotul Anca Romeo
Anca Romeo, comandor aviaþie
Bologa Nicolae, profesor
Georgescu-ªarpe, comandor
Socol, colonel, fost prefect de Fãgãraº
Vâja Vasile, comerciant

Lotul din comuna Barcani
Balcu Gheorghe, casier
Bocârnea, pãdurar
Filip Nicanor, preot
Olteanu Ion, primar
Varzã, notar

Lotul jandarmilor
Istrãþoiu Ioan
Scarlat Ioan
Þenea Victor

Lotul Magu Liviu
Boicu Mircea
D□na Cucu Natalia
Magu Liviu
Siliºteanu Vasile
D□na Zota

Metrom
Gârbuleþ Ioan

Lotul CFR
Avram Sebastian

Clapon Gheorghe
Tarnovschi

Fabrica de Celulozã Zãrneºti
Cioroiu Miron, ing.
Simionescu, dr. ing.

Lotul inginerilor de la Tractorul
Cursaru Constantin
Cusaru Cornelia
Mosora Ilie
Paºca Alexandru
ªandru
Zugravu Cezar

Lotul muncitorilor de la Tractorul (au fost 7)
Codrea Vasile
Fãtu Victor
Pestrea Vasile
Streza Victor
Tilea, maistru

Lotul de la Fabrica de Armament „D. Voina”
Cojocaru Gheorghe
Fulicea Alexandru
Fulicea Ioan
Negulici Vasile
Voina Ioan
Vultur Gavril

Lotul „Malaxa” Tohan
Bojincã
Istrate
Stan Ioan
Teianu Ioan

Lotul II CFR

Groza Vasile
Marinescu Florea
Strâmbu Nicolae
Urdea Victor

Lotul Astra Braºov
Bâncea Vasile
Bucuþea Petre
Budulan
Buþiu Gheorghe
Cândea Iosif
Dragoº
Gârbã Stan
Gheorghiu Gheorghe
Ghita Vasile
Greblã
Grigorescu Constantin
Hegedus
Hogescu Alexandru
Iliescu Ioan
Ivan Dumitru
Lupaºcu
Manu Vasile
Mãrcuþã Dumitru, ing.
Munteanu Mihai
Nedelcu Constantin
Pop Traian
Rãducanu Ioan, ing.
Rãu Ioan
Sculeanu Traian
Tiºe Ioan
Tudose Constantin
Vidrighinescu Dumitru

Lotul Dârste
Avram Gheorghe

Bârsan Andrei
Caloinescu Ioan
Cimpoacã Gheorghe
Moaºa Gheorghe
Moaºa Mircea
Neguº
Popescu Gheorghe
Timaru Gheorghe

Lotul Radu ªutu
Aroneasa Romul
Avram Radu
Banciu Denes
Banciu Vasile
Banu Gheorghe
pr. Beleuþã Valeriu
Biriº Nicolae
Boian Ioan
Burcoi Ioan
pr. Cãrãmuº
dr. Cãrpiniºan Sever
dr. Cãrpiniºan
dr. Cojocaru Gheorghe
pr. Comºa
Dâmbu Vasile
Dinescu Teodor
Drãgoi Sabin
Ganea Iorgu
Georgescu Coca
Ion Ion
Macovei Ion
Pop Ioan
Rusoiu Ioan
Sârghie Manole
dr. Sonea Octavian
Strãvoiu Ion

ªutu Radu
Teodorescu
dr. Tomescu Aurel

Lotul studenþilor
Arapu Petre
Boieru
Cantemir Ioan
Costache Isac
Grozavu Lae
Jimboiu Gheorghe
Maniu Virgil
Moºtoflei
Munteanu Alexandru
Sava Ilie
Sântimbreanu Ioan
Sãrãþeanu
Spãtãceanu Ioan
Zugravu Nicolae

Lotul PNÞ
Boeru Nicolae
Bratu Atanasie
d-na Cãliman Valeria
dr. Câmpeanu Alexandru
Chiº
Ciobanu
pr. Constantin
Cosgãrea Emil
Dimitriu, avocat
Dunca Ioan
Gogonea Axente
Herlea Alexandru □ prof. universitar
Hamzea Sextil
Herseni
Haþeganu □ tipograf

Iuga
Jinga Victor □ prof. universitar
Marta Ioan
Mateescu Mardare
Mitan Moise
dr. Moº
st. Moº
Negoþ Iosif
Nicoarã Adrian, avocat
Piso
pr. Popescu
Precup Aurel
Precup Nicolae
dr. Rozen
Scorþea Iosif
Suciu Silviu, avocat
dr. Suciu-Sibianu
Suru Alexandru
Þeþu Aurel

Lotul Ploieºti
Andronescu
Anghel, cãlugãr la Cheia
Bozdoc
Moºoiu Virgil
Niculescu-Basu
Rodas Constantin
Rodas

Diverse alte personalitãþi depuse în depozit, fãrã activitate organizatã, dar suspecte din punctul de vedere al Securitãþii (arestaþi în 14/15 mai 1948)
Apostolescu Gheorghe
Baicu Petre
Bârsãºteanu
Bãcilã Ioan

Bãtrânu Gheorghe
Bernea Ernest, prof. universitar
Bordeianu Ioan, profesor
Burducea Nicolae
Clonþea Gheorghe
Clonþea Ovidiu
Cocoº Remus, avocat
Drãghici Constantin
Gusan Octavian
Ghiþescu Aurel
Glãjaru Vasile
Iavorschi, avocat
dr. Iliescu
Ioanid Teodor
Lazãr Vasile
Muscalu ªtefan, avocat
Olteanu Gheorghe
Pleºu Aurel
Pop Gavril
Pop Valer, fost ministru
Popescu-Pogoanele
Puºcaº
dr. Soiu Ioan
Stãnicel
Stoicãnea Moise
ªerban Vasile
dr. ªercãianu
Trâmbiþaº Nicolae
Trif Milinton

Instigare
stud. Catanã
Panaitescu Nicolae

Femei în Penitenciarul Braºov
Agapie Paula

Aron, soþia preotului greco-catolic
Aron, fiica preotului greco-catolic
Bãlãnicã Zoe
Boieru Nela
Cãliman Valeria
Chiaburu Maria
Comºa Cecilia
Cursaru Cornelia
Cucu Natalia
Fulicea Tereza
Fulicea Victoria
Ionel Paraschiva
Mãrgineanu Maricica
Muscalu Maria
Neagu Elena
Oanã Elisabeta
Oanã Maria
Pop Lola
Rãduleþ Otilia
Trandabur Henþiu Eugenia
Tâmpãnaru Valeria
Vultur Zenovia
Zota

Morþi în detenþie
Anghel Matache □ Aiud
Aroneasa Romul - Gherla
prof. Bordeianu Ioan □ Canal
Bugnariu □ Canal
Cantemir Ioan □ reeducare, Piteºti
Cojanu Emil □ Canal
Constantinescu Ion - Fãgãraº
David Constantin □ Aiud
Dâmbu Vasile □ reeducare, Gherla
Drãgoi Sabin □ Aiud
Fulicea Ioan □ reeducare, Gherla

Jimboiu Gheorghe □ Aiud
dr. Meþianu □ Aiud
Panaitescu Mircea - Gherla
Parza Aurel - Gherla
Pãun Ioan - Aiud
Pop Traian □ Vãcãreºti
Precup Nicolae □ Canal
Sava Ilie □ Tg. Ocna
ªerban Vasile - Gherla
ªtefãnescu Valeriu □ Aiud
Vultur Gavril □ la Canal

Împuºcaþi
Costache Isac
Dinescu Teodor
Mazilu Nicolae
Mogoº Ioan

LOCURI DE DETENÞIE DIN BRAªOV

1. Penitenciarul Braºov, str. Nicolae Bãlcescu nr. 67

Construcþie ridicatã odată cu Tribunalul local, în anul 1902, de cãtre administraþia austro□ungare. Dupã anul 1945 (6 martie), penitenciarul a devenit depozitul politic al Securitãþii Statului, pentru judeþul Braºov ºi alte judeþe limitrofe. În acest spaþiu torþionar erau internate, pânã la proces, persoanele arestate, pentru cã ºi□au afirmat curajul luptei naþionale ºi rezistenþei anticomuniste.

2. Cetãþuia Braºov, Dealul Cetãþii

Construcþie foarte veche, care, din timpul administraþiei austro□ungare a fost destinatã ca local de închisoare. Dupã data de 6 martie 1945, Cetãþuia a servit ca depozit politic al Securitãþii, în care erau deþinuþi oponenþii care, în acele vremuri de cruntã opresiune stalinistã, au participat la

rezistenþa anticomunistã, la lupta naþionalã.

3. Vila Popovici de pe str. Prundului nr. 10

Construcþia a fost ridicatã dupã primul rãzboi mondial de cãtre avocatul braºovean Mihail Popovici, pentru uzul familiei sale, însã, destinase un apartament pentru gãzduirea lui Iuliu Maniu, în trecerile sale prin Braºov, în calitate de lider al Partidului Naþional Þãrãnesc. Dupã anul 1947, 30 decembrie, vila a devenit sediul Securitãþii Braºov, în care au fost anchetaþi ºi schingiuiþi barbar luptãtorii anticomuniºti ºi naþionaliºti. Beciurile ºi subsolul clãdirii au fost transformate în celule ºi carcere neluminate.

4. Vila Glãjariu de pe str. Nicolae Iorga nr. 34

Construcþia a fost ridicatã între cele douã rãzboaie de cãtre avocatul braºovean Glãjariu. Începând cu luna octombrie 1944 a fost rechiziþionatã de armata sovieticã, care a transformat□o în comandamentul armatei sovietice ºi al N.K.V.D. Prin aceastã vilã s-au perindat ºi au fost schingiuite sute de persoane care ºi□au manifestat sentimentele naþionale ºi antisovietice, îndeosebi germanii ºi saºii.

6. Vila de pe str. Nicolae Iorga nr. 21

Vilã familialã interbelicã, dupã anul 1947 aceasta a devenit sediul Tribunalului Militar Braºov, în care au fost judecaþi ºi condamnaþi la mii de ani închisoare, inclusiv pedepse cu moartea, numeroºi oponenþi.

7. Clãdirea din str. Eminescu nr. 36

În aceastã clãdire a funcþionat, în timpul rãzboiului, Consulatul German. În septembrie 1944, clãdirea a fost ocupatã de cãtre poliþia secretã sovieticã: NKVD, în care au fost deþinuþi ºi arestaþi în condiþii foarte grele numeroºi luptãtori.

ANSTATT EINER KURZFASSUNG

Der erste Band beschreibt die erste Gefängniszeit des Verfassers, ein berühmter anti□kommunistischer Kämpfer, in den Jahren 1948□1954, nach einer kurzen Beschreibung seiner Kindheit und Studiumsjahre, mit sehr genauer Bemerkungen über der Epoche. Dann folgen die Kriegsjahre, die Beschreibung wird mit den Blick eines siebenbürgischen Jünglings, der in Kronstadt lebte, gemacht. Es folgen dann die des „demokratischen" Regimes, die Beschreibung des langen Weges der Leiden, die vielen Befragungen bei der „Securitate", die Prozesse, die Jahre im Gefängnis von Gherla, das Alltagsleben bei der Bau des Donau □ Schwarzes Meer Kanals, der „Höhepunkt" der rumänischen Lager und Gefängnise. Die Thematik des Buches und sein Leben wird aber am besten vom Verfasser selbst, am Anfang des Kapitels: „Der Beginn des Kalvarienberges", beschrieben:

Mit 23 Jahren begann mein Lebens □ und Todeskampf, ich wurde verfolgt, verhaftet und unterdrückt, bis im hohen Alter. Meine Leiden folgten eine nach der anderen und haben auch meine Familie beeinflusst. Ich kann nicht behaupten daß ich selbst dieses Leiden aussuchte, aber ich glaube es liebte mich so sehr, daß es mir nie richtig einzuatmen erlaubte. Ständig hatte ich den Eindruck daß ich einer ungeseheenen außerirrdischen Macht gehörte. Ich nahm aber nichts zu tragisch, und war mit meinem Schicksal die ganze Zeit einverstanden. Ich habe nie rebelliert und nahm das Leiden als etwas Göttliches an. Ich sagte mir ständing daß ich zu jung sei um schwer

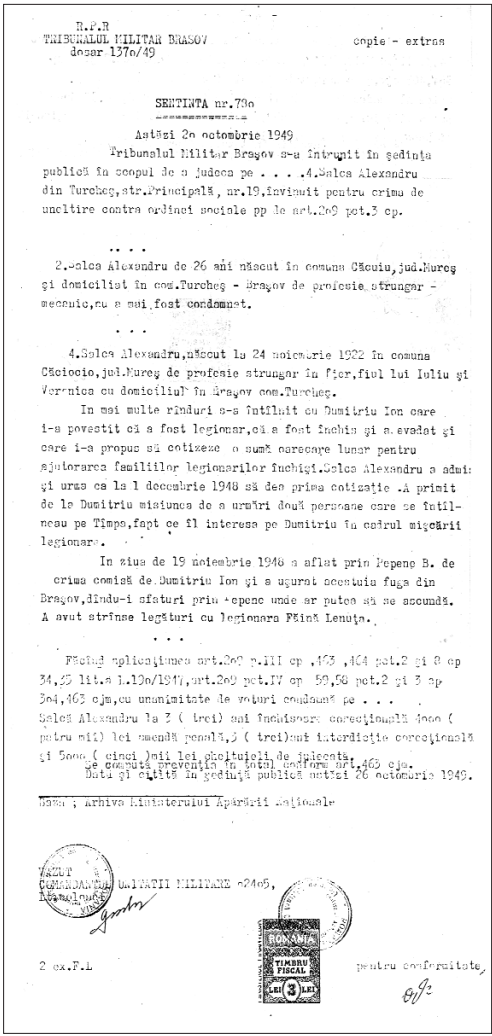

R.P.R
TRIBUNALUL MILITAR BRASOV
dosar 137o/49

copie - extras

SENTINTA nr.73o

Astăzi 2o octombrie 1949

Tribunalul Militar Braşov s-a întrunit în şedinţa publică în cenpul de a judeca pe . . . .4.Salca Alexandru din Turcheş,str.Principală, nr.19,învinuit pentru crima de uneltire contra ordinei sociale pp de art.2o9 pct.3 cp.

. . .

2.Salca Alexandru de 26 ani născut în comuna Căciuiu,jud.Mureş şi domiciliat în com.Turcheş - Braşov de profesie strungar - mecanic,nu a mai fost condamnat.

. . .

4.Salca Alexandru,născut la 24 noiemarie 1922 în comuna Căciocio,jud.Mureş de profesie strungar în fier,fiul lui Iuliu şi Veronica cu domiciliul în Braşov com.Turcheş.

In mai multe rînduri a-s întîlnit cu Dumitriu Ion care i-a povestit că a fost legionar,că a fost închis şi a evadat şi care i-a propus să cotizeze o sumă oarecare lunar pentru ajutorarea familiilor legionarilor închişi.Salca Alexandru a admis şi urma ca la 1 decembrie 1948 să dea prima cotizaţie .A primit de la Dumitriu misiunea de a urmări două persoane care se întîlnesau pe Timpa,fapt ce îl interesa pe Dumitriu în cadrul mişcării legionare.

In ziua de 19 noiembrie 1948 a aflat prin Popenc B. de crima comisă de Dumitriu Ion şi a uşurat acestuia fuga din Braşov,dîndu-i sfaturi prin Popenc unde ar putea să se ascundă. A avut strînse legături cu legionara Fănică Lenuţa.

. . .

Făcînd aplicaţiunea art.2o9 p.III cp .,1o3 ,1o4 pct.2 şi 3 cp 34,35 lit.a 1.19o/1941,art.2o9 pct.IV cp 59,6o pct.2 şi 3 cp 3o4,1o3 ojm,cu unanimitate de voturi condamnă pe . . .
Salca Alexandru la 3 (trei) ani închisoare corecţională ioco (patru mii) lei amendă penală,3 (trei)ani interdicţie corecţională şi 5ooo (cinci)mii lei,cheltuieli de judecată.
Se comută prevenţia în total conform art.1o3 ojm.
Dată şi citită în şedinţă publică astăzi 2o octombrie 1949.

Sursa : Arhiva Ministerului Apărării Naţionale

ŞEFUL
COMISIEI DE ISTORIE A UNITĂŢII MILITARE o24o5,
Căpitan

2 ex.F.L

pentru conformitate,

gesündet zu haben, um jetzt bussen zu müßen, aber ich dachte immer nach, daß i r g e n d jemand, für die Sünden u n s e r e r N a t i o n unbedingt z a h l e n mußte.

Der zweite B a n d beschreibt die k u r z e n Freiheitsjahre (1954□1956) und die

Copie-extras dupã Sentinþa 780/20 oct. 1949 a Tribunalului Militar Braºov (facsimil)

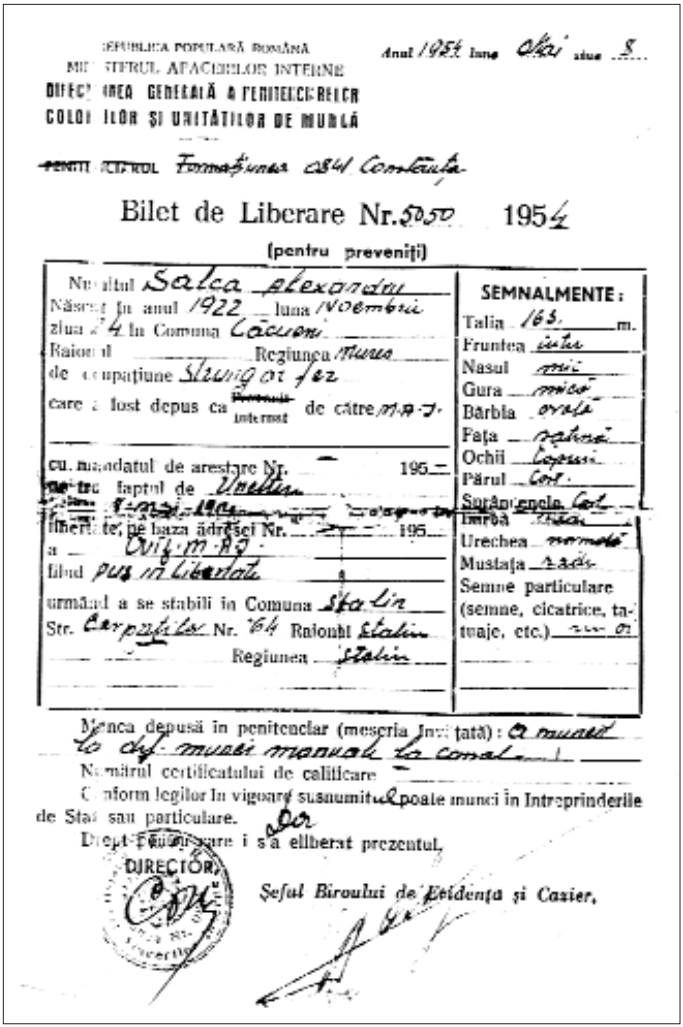

REPUBLICA POPULARĂ ROMÂNĂ
MINISTERUL AFACERILOR INTERNE
DIRECȚIUNEA GENERALĂ A PENITENCIARELOR
COLOANELOR ȘI UNITĂȚILOR DE MUNCĂ

Anul 1954 luna Mai ziua 8

PENITENCIARUL Formațiunea 0841 Constanța

Bilet de Liberare Nr. 5050 1954

(pentru prevenți)

Numitul Salca Alexandru
Născut în anul 1922 luna Noembrie
ziua 24 în Comuna Căcuiu
Raionul Regiunea Mureș
de ocupațiune Strungar fer
care a fost depus ca ~~Persecutat~~ internat de către M.A.I.

cu mandatul de arestare Nr. 195
pentru faptul de Uneltire
internat pe baza ordinului Nr. 195
a Ord. M.A.I.
fiind pus în Libertate
urmând a se stabili în Comuna Stalin
Str. Carpaților Nr. 64 Raionul Stalin
Regiunea Stalin

SEMNALMENTE:

Talia 165 m.
Fruntea mică
Nasul mic
Gura mică
Bărbia ovală
Fața rotundă
Ochii căprui
Părul Cot.
Sprâncenele Cot.
Bărbă Rasă
Urechea normală
Mustața Rasă
Semne particulare (semne, cicatrice, tatuaje, etc.) nu are

Meseria depusă în penitenciar (meseria învățată): a muncit la dif. muncă manuală la canal
Numărul certificatului de calificare
Conform legilor în vigoare supusului poate munci în Întreprinderile de Stat sau particulare.
Drept pentru care i s'a eliberat prezentul.

DIRECTOR,

Șeful Biroului de Evidență și Cazier,

Biletul de eliberare nr. 5050/8 mai 1954 de la Canal - Formațiunea 0841 Constanța (facsimil)

Lei 25.—

Brașov, Duminecă 1 Aprilie 1945

Anul II, No. 167

drum nou

ZIAN DE LUPTA PENTRU LIBERTATE ȘI PROGRES

Redacția și Administrația:
Brașov, Str. Reg. Mihai I. No. 14
TELEFOANE:
Redacția: 10-70
Administrația 10-20
Tipografia 20-43
Redactor responsabil:
MIHAIL SURDU
Inscris în Reg. publ. period. sub. No. 1/944 — Trib. Brașov
Apare zilnic

...ci o palmă de pământ să nu rămână neînsămânțată

UZINELE D. VOINA AU FOST CURĂȚATE DE FASCIȘTI ȘI REACȚIONARI

Muncitorii vor putea lucra nestingheriți pentru mărirea producție

Unul dintre cele mai eficace mijloace de luptă contra reacțiunei dinăuntru falsifică, întreprinderea, birou sau instituție e fără îndoială epurația. Oriunde reacțiunea scoate capul, chiflându să lovească în producție, sau în unitatea sindicală, muncitorii sunt datori să procedeze energic și fără întârziere, la distrugerea ei, prin epurație.

Aceasta s'a făcut în mai toate uzinele și întreprinderile ai în ultimul timp și în instituțiile orașului nostru și efectul a fost întotdeauna bun.

Zilele trecute a fost făcută și la uzinele D. Voina epurația elementelor fasciste reacționare. Tot ce a fost găsit periculos bumbii mers al fabricației și muncitorimei cinstite, a fost înlăturat fără cruțare.

La inceput a fost propusă o listă cu cei epurabili, dintre cari unii au fost găsiți nevinovați și lăsați la locul lor, alții mai puțini vinovați au suferit pedepsei disciplinare, iar cei din urmă și mai periculoși, au fost anâmuniți hitleriști, din o comisie compusă din elemente cinstite din fabrică și din delegații Sindicatelor Unite, judecați și înlăturați din uzină.

In fruntea listei celor epurați din uzinele D. Voina, figurează d. Colonel M. Mădărescu, comandantul militar al uzinei, care s'a făcut vinovat de nedestoinicie ale muncitorilor cu multe zile de întârziere; pentru aceasta multor ordine de mobilizare pentru horti, etc.

Urmează în ordine ing. Tvrtko Walter, consacrat hitlerist și membru al grupului etnic german.

Cazan Constantin, în calitatea sa de șef al birourilor de acord, a pus tot ce mintea sa a conceput, în sfera exploatării neomenoase a muncitorilor.

Ospa Pavel și Salca Alexandru, doi lucrători la cari au fost găsite grenade și cartușe fumigene.

Chereji Octavian pentru o cruciș legătură cu cei doi teroriști, având cunoștință de intențiile lor mârșave.

Stroe Ioniț, reacționar, care a rupt și a ars manifestele Comisiei de Organizare locale privitoare la constituirea muncitorimei împotriva atentatului contra lui Gheorghe Apostol, manifestându-se astfel ca dușman al muncitorimei organizate.

Lista epurațiilor e completează cu muncitorii Cojocaru Ioan, Chiță Petre și Voina Ioan, cari s'au făcut vinovați de defăimări și înjurări la adresa sindicatului.

Astfel elementele primejdioase bunului mers al fabricației și al intereselor muncitorești au fost îndepărtate, prin acestă întâmplătoare și o mișcare de importanță vitală pentru ieși angajații cinstiți ai uzinei.

Acuzata încă nu înseamnă că reacțiunea a fost definitiv distrusă sau fiarta înfrântă. Muncitorii trebue să fie vigilenți și să vegheze ca epurații să nu încerce o nouă lovitură pe ascuns. Și vor cluta să se reorganizeze ai chiar în partea lor elementele zdăne din uzină. Ea impune pentru viitor atenție și vigilență.

Nu se fac rechiziții de îmbrăcăminte și aparate de radio

Alarmiștii reacționari și fasciști trebuesc demascați de cetățeni

BRAȘOV, 31. — Din partea Chesturei Poliției Brașov, primim spre publicare următorul comunicat:

„Cu răspândiți svonul printre locuitorii orașului, că se procedează din partea Comitetelor Cetățenești la rechiziționarea obiectelor de îmbrăcăminte și a aparatelor de radio.

„Astfel de svonuri dușmănoase, sunt răspândite de reacționari și fasciști, dar de ele nu pot fi luate în considerare, de cetățenii cu judecată sănătoasă.

„Elementele diversioniste, care răspândesc asemenea svonuri fiesite de temeiu și pune în circulație cu vădite intenții criminale, trebuesc semnalate Chesturei Poliției Brașov, pentru a se lua măsuri imprivira lor."

Uniunea Sovietică sprijină campania noastră de însămânțări

Mașinile agricole, tractoarele și unsitele jefuite din Uniunea Sovietică puse la dispoziția României — 21.000 tone cartofi pentru populația țării

Fată de situația grea în care se găsește inventarul agricol al țării, ca urmare a jafului sistematic hitlerist și sabotajul muncitorilor reacționari, Uniunea Sovietică consecventă spiritului de ajutorare a popoarelor eliberate a pus la dispoziția Românei în vederea însămânțărilor de primăvară următoarele: întregul parc cu mașini agricole, tractoare și unsitele jefuite din teritoriile Uniunii Sovietice.

Totodată pentru a veni în ajutorul populației românești, Comandamentul Sovietic mai pus la dispoziție 21.000 tone cartofi, din cantitatea de cartofi aparținând Armatei Roșii, pe care au cumpărato dela

Frați țărani, muncitori și voi toți cei cari puteți da sprijinul vostru, la muncă!

Fără întârziere, fără odihnă, din toată inima și cu credință să stujim cu toții binele poporului român!

Să pământ însămânțat!

Cuvântul de ordine trebue să fie:

„Nici o palmă de pământ să nu rămână neînsămânțată!"

Consiliul
Frontului Național Democrat

Prima paginâ a ziarului „Drum nou" în care a apărut articolul despre epurările de la Uzinele Voina (facsimil)

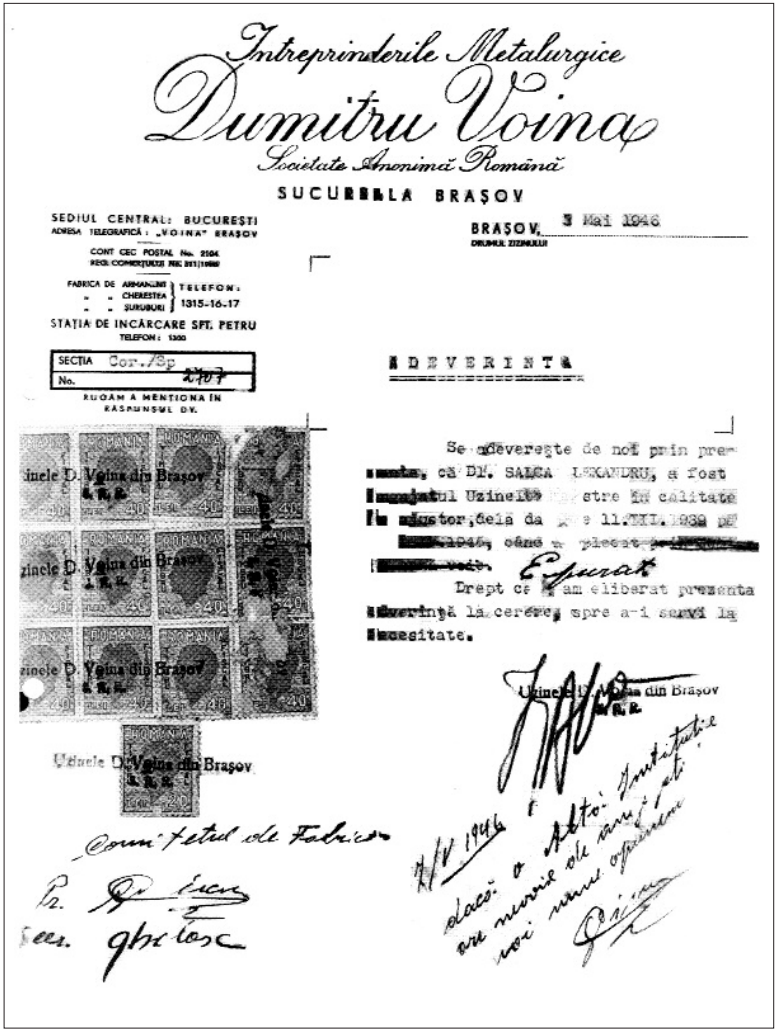

Intreprinderile Metalurgice
Dumitru Voina
Societate Anonimă Română
SUCURSALA BRAŞOV

SEDIUL CENTRAL: BUCUREŞTI
ADRESA TELEGRAFICĂ: „VOINA" BRAŞOV
CONT CEC POSTAL No. 2104
REGIS. COMER. [illegible]
FABRICA DE ARMĂTURI
" " CHERESTEA
" " SURUBURI
TELEFON: 1315-16-17
STAŢIA DE ÎNCĂRCARE SFT. PETRU
TELEFON: 1300

SECŢIA Cor./Sp
No. 2707
RUGĂM A MENŢIONA ÎN RĂSPUNSUL DV.

BRAŞOV, 3 Mai 1946
DRUMUL ZIZINULUI

ADEVERINŢĂ

Se adevereşte de noi prin prezenta, că DL. SALCA ALEXANDRU, a fost angajatul Uzinei noastre în calitate de ajutor, dela data de 11.VII.1938 până la 1946, când a plecat [illegible]. Epurat

Drept ce i-am eliberat prezenta adeverinţă la cerere, spre a-i servi la necesitate.

Uzinele D. Voina din Braşov
A. R.

Comitetul de Fabrică
Pr. [illegible]
Sec. [illegible]

1/V 1946
Plecat de bună voie. Satisfăcător. Are merite ale sale şi ale noi mele organizaţii.

Adeverinţa de la Uzina Voina pe care Gheorghe Priºcu, fost muncitor ºi în acel moment ºef al Tineretului Progresist din Braºov, a tăiat „plecat de bunã voie" ºi a scris „epurat" (facsimil)

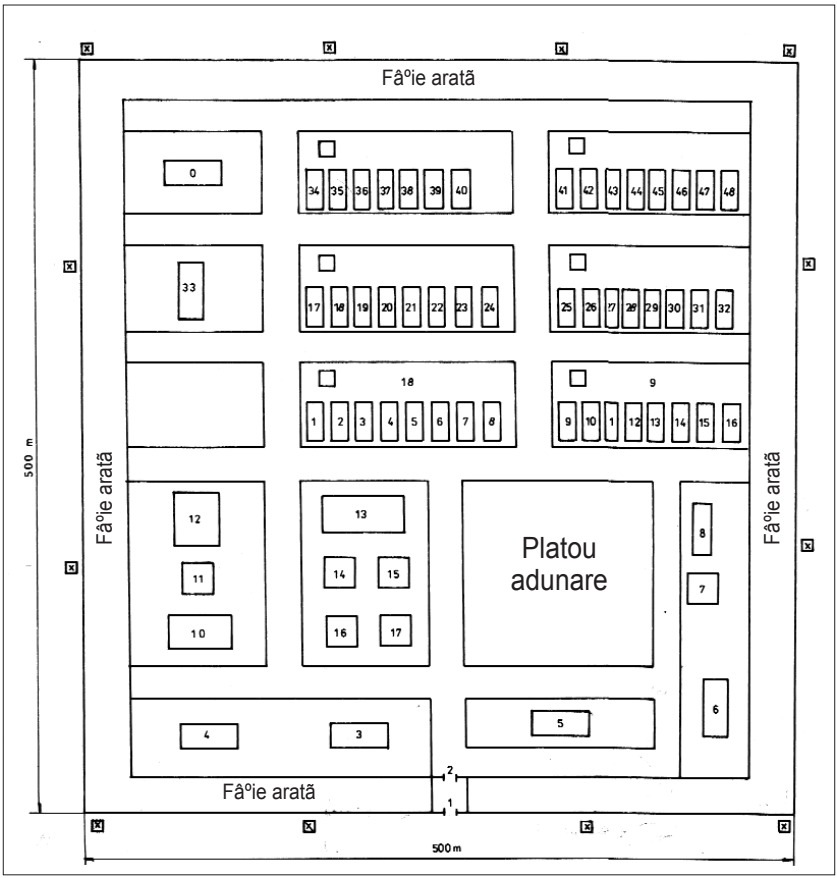

Colonia de muncã forþatã Poarta Albã, iunie 1950

Legendã:

0. Cuptor cãrãmidã; 1. Poartã; 2. Poartã; 3. Corp de gardã; 4. Baracã vorbitor; 5. Administraþie; 6. Infirmerie; 7. Baie; 8. Baracã 96; 9. Grup de barãci; 10. Magazin alimentar; 11. Magazie efecte; 12. Grup alfabetizare-reeducare; 13. Bucãtãrie; 14. Baraca 4A; 15. Baraca 3A; 16. Baraca 2 A; 17. Baraca 1 A; 18. ^{a}ir de barãci, grupate câte 8; 33. Baracã pedeapsã;

☐ WC, unul la douã barãci ☒ Prepeleac pazã

Gefängnisschaft in Aiud, nach der zweiten Verhaftung, bis zu

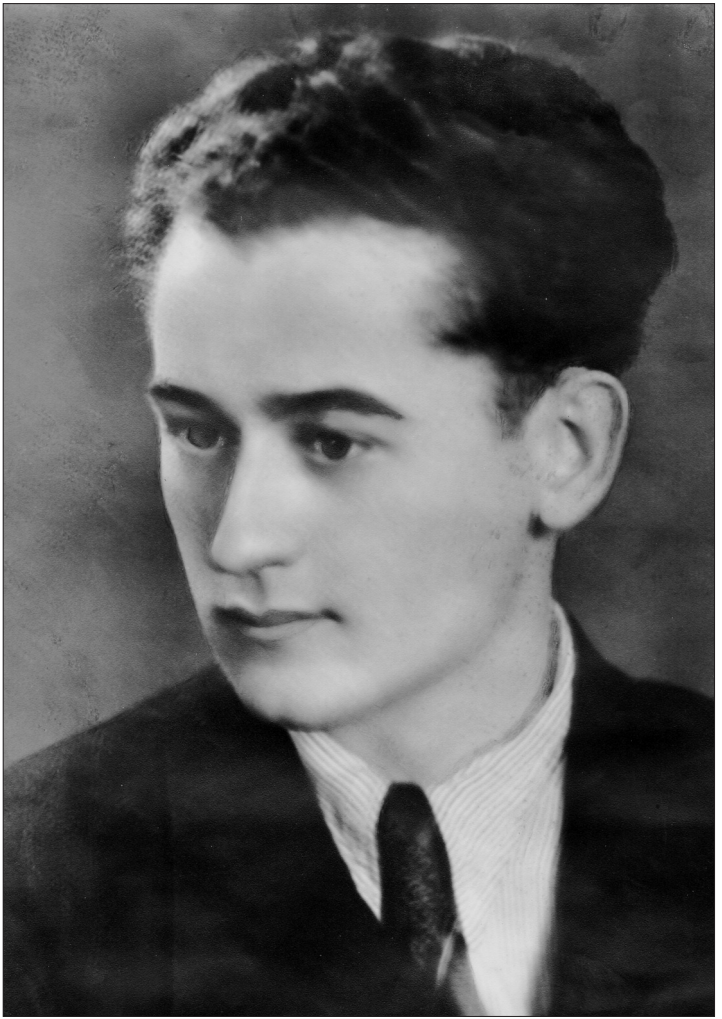

Portret al autorului, înainte de arestare

seiner Freilassung im Jahre 1964, zusammen mit der letzten

Împreunã cu colegii de clasã, în tablourile de absolvire

Gruppe politischer Häftlinge, und sein neues Leben, unter

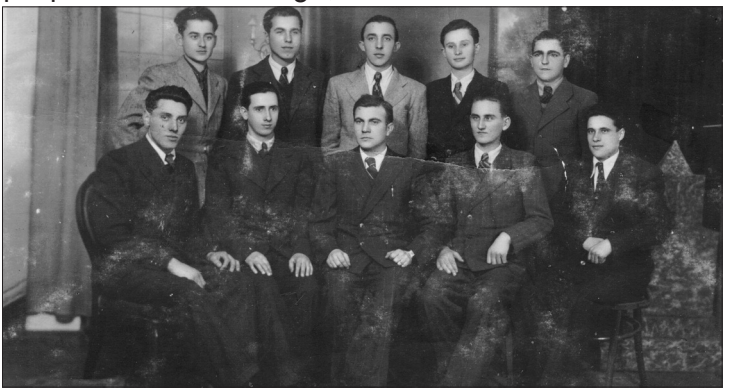

X. 5868

Seria A Clasa III

Nr. 625498 CARTE DE IDENTITATE

Salariat

Tov

Calitate

Unitate

Semnătura posesorului, Director

Matricol Nr. Născut

ORDIN DE SERVICIU

PENTRU LOCUINȚA

Valabil până la 31.12.1956

C F R

Seria C Clasa III

Nr. 437605

Tov.

Funcția

Unitatea

Emis la 19

Director General,

Semnătura posesorului,

EMITENT,

strenger Bewachung der politischen Polizei.

Sus: împreunã cu colegii din Sindicatul Liber „D. Voina”: autorul, Vlad Alexandru, Þuþuianu Ion, Gugu Pavel, Pitiº Gheorghe (în picioare, de la stânga la dreapta); Negulici Vasile, Pantelimon Nicolae, Vlase Dumitru, Haier Aurel, Floroiu Gheorghe (pe scaune)

Jos: Douã fotografii de dupã eliberarea de la Canal, pe niºte legitimaþii

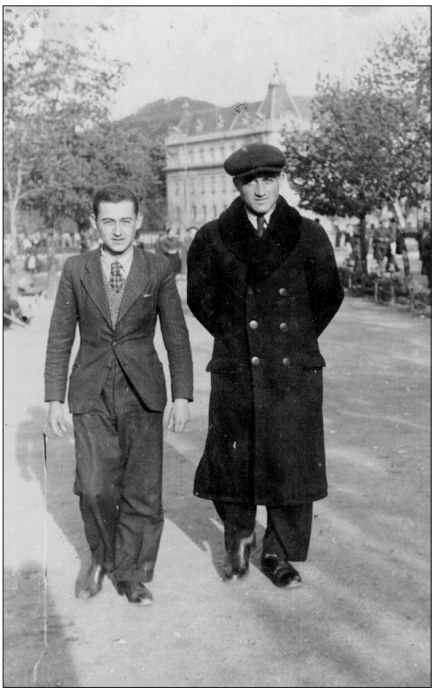

INSTEAD OF A

SUMMARY

This volume describes the first prison years of this remarkable anti□communist fighter, between 1948□1954, with a short description of his childhood and his studies, being an accurate study of that period. It follows then a description of the World War years, seen with the eyes of a Transylvanian young man living in Braºov. Then comes the detailed narrative

Împreunã cu prietenul Dumitru Manole, în centru

of the so called „democratic" years of the communist era, the beginning of the terror, the long way of suffering, with all the interrogatories made by the „Securitate", the trials, the prison

years in Gherla and the everyday's life at the building of the Danube Black Sea Channel, one of the most terrific concentration camps from Romania. But let the author himself describe the content of the book and his life in the opening of the chapter: „The beginning of the ordeal":

At de age of 23, I irrevocably started a struggle of life and

Vila de la Dâmbul Morii, fostã proprietate a lui Zamft Filip, în care am locuit între 1941 ºi 1945, astãzi clãdirea administrativã a taberei ºcolare

death, being hunted after, arrested and prosecuted till old age.

Fostul Penitenciar Braºov astãzi, vãzut dinspre Poarta Schei (sus) ºi Spitalul Militar (jos). Pe clãdire se aflã, din 1996, o placã comemorativã în memoria celor care au trecut pe aici

My suffering lasted on and on, affecting even my family. I cannot say that me, personally, looked for suffering, but I think it loved me so much, that it did not allow me even to breathe. All the years round I had the impression that I belonged to the army of an unseen alien force. But I never took anything as

tragical, all the time living on well together with the hazard. I did not revolt, I accepted this suffering as something given by our Lord. I always told myself that I am too young to have offended God with deadly sins which I had to pay for, but, if our nation had sins, somebody had to pay for them.

The next volume continues with the description of a short

Casa din Turcheº a familiei Pop care a gãzduit atâþia fugari în perioada 1945-1948

Grajdul casei din Turcheº în care ne adãposteam, vãzut dinspre curte (sus) ºi dinspre grãdinã (jos)

period of freedom, between 1954□1956 and of the years of his second conviction in Aiud, till his liberation with the last lot in 1964, and his life under the permanent surveillance of the political police.

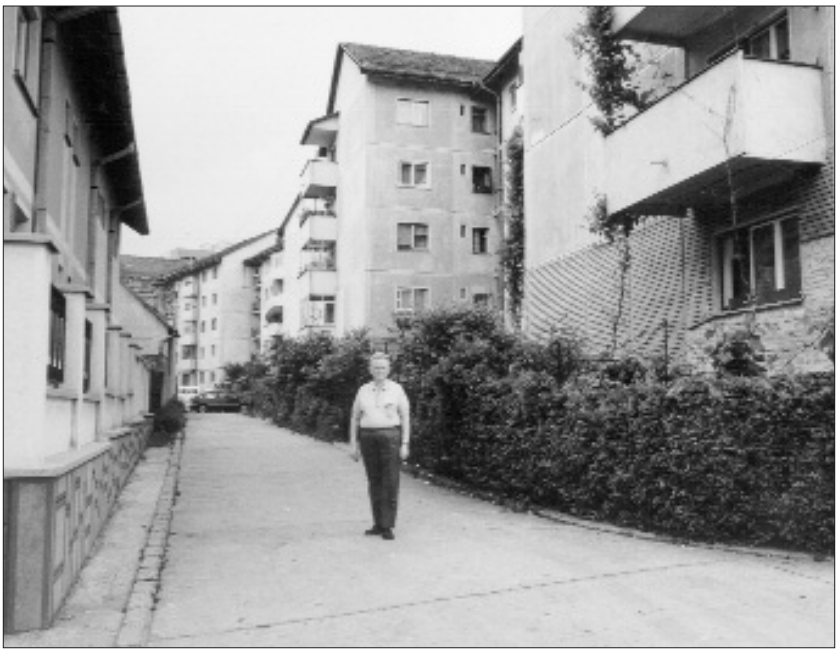

Autorul pe aleea dintre străzile Vârful cu Dor ºi Diana (cartierul Valea Cetãþii) unde se afla casa conspirativã din str. Wilson nr. 8

Alexandru SALCÃ

În zeghe, printre sfinþi

memorii II

Editura Transilvania Expres
Braºov, 2000

In Sträflingskleider, zwischen Heilige. Memorien

In striped uniform, among Saints. Memoirs

Culegere: Benedek Ildikó
Tehnoredactare: Adriana Monda
Coperta: Adriana Monda. Desenul de pe copertã
este semnat de Eugen Moga

Descrierea CIP a Bibliotecii Naþionale

SALCÃ, ALEXANDRU
În zeghe, printre sfinþi: memorii II/Alexandru Salcã
Braºov: Editura Transilvania Expres, 2000.
288 p.; il.; 20 cm.

ISBN 973-99565-4-8

821.135.1 - 94
343. 8 (498) „1956/1964” (0:82-94)

© Alexandru Salcã. Toate drepturile asupra ediþiei rezervate

Motto:

Catedrala cu sfinþi în zeghe

„Eu, Valeriu Opriºan, nu sunt nebun. Azi□noapte, când toþi dormeaþi, am avut o vedenie. Am înþeles Temniþa. Am văzut moartea ºi Învierea Temniþei. Am văzut pământul deschizându□se ºi înghiþind închisoarea. Pământul a luat pământul înapoi. Cu surprindere, am văzut apărând în loc o biserică. La început, era micã. Încetul cu încetul, a crescut asemenea unei flori. Când a ajuns mare □ cât temniþa noastrã □, am intrat cu sfialã în ea. Fraþilor, nu sunt nebun! V□am gãsit în biserică rugându□vã. Catapeteasma era obiºnuitã, având pe ea sfinþii care ne□au ajutat de atâtea ori.

Dar, pe pereþi, nu mi□a venit sã cred... Pe cine vedeam în icoane? Erau de□ai noºtri, îmbrăcaþi în zeghe. Pe unii i□am recunoscut uºor, pe alþii mai greu. Aveau toþi aurã de sfinþi.

În spate, în iezerul cel de foc, i□am văzut pictaþi pe unii dintre cei care ne hãituiesc sufletele. Nu erau toþi acolo. Unii erau cu voi. Hristos era răstignit între directorii închisorii. Moiº era pe crucea din dreapta, senin. L□o fi iertat Dumnezeu. Nu pot sã uit pereþii cu sfinþi în zeghe! Nu pot sã uit cã pe feþele lor se vedea izbăvire. Nu rezistãm degeaba! Undeva, acolo sus, se scrie Patericul Temniþelor...”

18 februarie 1954

1954. ELIBERAREA

Dupã 5 ani, 5 luni ºi 18 zile sunt pus în libertate de la Colonia Stadion prin Colonia Peninsula, judeþul Constanþa. În dimineaþa zilei de 8 mai 1954 suntem opriþi de la lucru opt persoane, toþi cu condamnãri expirate de mult timp. Anunþaþi sã ne facem bagajele ºi sã ne luãm ce avem la magazie. Am înþeles cã vom fi eliberaþi. Ne bucuram cã mergem acasã, dar nu aºa cum era firesc în asemenea situaþie. Eram cu pãrintele Nicolae, de la Galda, judeþul Alba. Pãrintele mã mai întreba: „Oare ne vor da drumul acasã sau ne duc în altã parte?”. Pãrintele era foarte frãmântat de gândul la ce va gãsi acasã: copiii, soþia, parohia ºi era firesc sã fie aºa. În puºcãrie eram robi ºi robul nu are drepturi, ci numai obligaþii. Ne rãmãsese doar un singur lucru: sã ne pãstrãm demnitatea. În rest, cãlãii noºtri aveau ei grijã sã ne muncească fãrã simbrie ºi sã ne arunce o strachinã de lãturi ºi un coltuc de mãmãligã. Eu nu aveam aceste probleme, nefiind cãsãtorit. Mã gândeam cã voi gãsi ceva de fãcut. Cu aceste gânduri am plecat spre grefa de la Peninsula, dar nu înainte de a□mi lua rãmas bun de la colegii de suferinþã. Erau alãturi la plecare ing. Ioan Stãnicã, arh. Puºchilã, ing. Cornea, dr. Georgescu ºi mulþi alþi colegi. Personal, eram foarte îngrijorat ºi nu aveam certitudinea cã voi ajunge în libertate. Plecam cu posibilitatea unei condamnãri în valizã. Cu mai multe luni înainte m□am pregãtit de plecare, mi□am fãcut valiza cu pereþii dubli, în care mi□am pus lucrurile ce aveam sã le aduc acasã, aproape toate poeziile lui Radu Gyr, multe din ale lui Nichifor Crainic, rezumate ale

conferinþelor prof. univ. Axente Sever Popovici filosofie, rezumatul lecþiilor de astronomie ale prof. Radu ªtefan, de la Cluj. Apoi scrisori ale unor colegi către familiile lor, cum ar fi soþia părintelui Simion Pop din Reghin, Maria Stănică din Reghin ºi la mulþi alþii, precum ºi alte lucruri: medalioane ºi cruciuliþe. În timp ce camionul ne ducea la Peninsulă, emoþiile creºteau; nu mi găseam locul. Căutam să nu mi le trădez faþă de ceilalþi ºi mă rugam lui Dumnezeu. Cred că ºi cei rămaºi în colonie, care aveau scrisori la mine aveau aceleaºi emoþii ºi se rugau pentru mine. Ajunºi la colonie ºi lăsaþi liberi în faþa grefei, de unde urma să ne luăm biletele de eliberare ºi să lăsăm ultimele amprente digitale ºi palmare. Sublocotenentul Dan, un moþ, nea făcut toată această operaþie. A urmat apoi percheziþia, de care mă temeam aºa de mult, dar am trecut cu bine. Bătăile inimii sau normalizat ºi miam recăpătat încrederea. Mai rămăsese un hop de trecut. Lupu, ofiþerul politic, un om întunecat ºi perfid cu acesta mai avusesem eu de lucru la Capul Midia, în toamna anului 1952 cu balada lui Radu Gyr, „Mănăstirea Argeºului”, de unde o am, de unde hârtie, de unde creion? „Am găsito ºi pace”. Apoi, la Stadion alte asemenea culpe. Am fost introduºi la el unul câte unul ºi care cum ieºea era urcat în camionul ce urma să ne ducă la gara Constanþa. Eu am fost penultimul. Lupu, cu figura sa încruntată, mă privea iscoditor. După salut îmi răspunde, ceea ce el nu făcea niciodată faþă de un bandit. Acum eram un om liber. Aproape că mai era o formalitate, în aparenþă simplă, dar totuºi umilitoare. Rupe el tăcerea: „Ei, acum te duci acasă, vezi ce faci, să nu vii înapoi!”. Am tăcut, nu aveam ce săi răspund, apoi îmi întinde o hârtie să o citesc ºi să o semnez. Pe măsură ce citeam, mă gândeam la ce ascunde valiza mea. Iată, în linii mari, ce conþinea acea hârtie care era completată cu numele meu:

„Declaraþie

Subsemnatul ... mă olig ca, ajuns în libertate, să nu spun nimănui de unde vin, prin ce închisori am trecut, cu cine am fost

împreunã, ce am vãzut acolo, cine m□a anchetat ºi cã îi voi denunþa organelor de securitate pe toþi aceia care vin sã□mi propunã sã uneltim contra ordinii sociale, astfel voi suferi rigorile legii.”

Am semnat aceastã declaraþie ºi i□am înapoiat□o. Am spus „Bunã ziua”, dupã care Lupu zice: „Trimite□l pe popa ãla!”. A intrat pãrintele, îngândurat. Eu mi□am luat valiza ºi am urcat în camion. Au terminat repede cu toþi, dar pe pãrinte l□a reþinut circa 30 de minute. Rãvãºit ºi trist, s□a urcat în camion ºi s□a aºezat lângã mine. „Frate Alexandre, ãºtia ºtiu tot. Mi□a pus o sumedenie de întrebãri în legãturã cu Învierea de Sfintele Paºte, ºtia cine ne□a adus Sfânta Împãrtãºanie, cum s□a desfãºurat spovedania”. Cineva a spus totul. Pe cine sã învinovãþim? Toatã lumea a participat. Unii au fost cu organizarea ºi aceºtia au lucrat cu persoane civile, printre care ºi sanitarul, ºi un miliþian. Nici astãzi nu se ºtie cine a fost infiltrat între noi. În gara Constanþa am luat un personal spre Bucureºti. În tren, lume multã, care era preocupatã cu problemele ei. Ceva mai schimbatã, nu a sesizat prezenþa noastrã, nici noi nu i□am bãgat în seamã. Ajunºi la Bucureºti, ne□am risipit. Eu am rãmas cu pãrintele Nicolae pânã la Braºov. Fiecare era cu grijile lui. Pãrintele, cu grija surprizelor, ce eventual îl aºteptau. Eu cu grija valizei ºi, de asemenea, îmi fãceam planuri cum sã mã prezint la destinatarii scrisorilor, ce metode sã folosesc sã nu cad în vreo cursã. Am ajuns în Braºov ºi m□am despãrþit de pãrintele care, cu gândurile lui, se îndrepta spre Alba Iulia. Eu am tras la fratele tatei, Simion, pe strada Temelia nr. 2. De la Canal veneam cu un carnet de cec, aveam pe el aproximativ 1.200□3.000 de lei. Nu mai aveam haine, eram îmbrãcat într□o salopetã primitã de la colegul Ovidiu Beºliu, din Lopãtari, Buzãu. Unchiul mi□a zis cã am nevoie de haine, cã nu pot merge pe stradã în salopetã. M□a informat cã el nu are nevoie de cartelã cu puncte, iar cea pe care o are mi□o dã sã□mi iau ceva îmbrãcãminte. Chiar a doua zi am mers împreunã la magazin ºi, pe un numãr de puncte, mi□am luat un

costum bleumarin, la doi nasturi. Pentru mine era plăcut. În acest costum voi fi arestat peste doi ani. Tot atunci mi□am luat cămăºi, pantofi ºi ciorapi. Am cheltuit toþi banii pe haine de strictă necesitate. Apoi, conform indicaþiilor lui Lupu, m□am prezentat la miliþia de sector, care m□a luat în evidenþă ºi mi□a făcut buletin. În Braºov aveam ºi un frate, dar era plecat la părinþi, la þară, să facă nuntă la sfârºitul acelei săptămâni.

PLECAREA LA PĂRINÞI

Vineri am plecat spre Reghin cu scrisorile inginerului Stănică ºi ale părintelui Simion Pop. În după□amiaza acelei zile m□am prezentat la doamna Stănică. M□am înfăþiºat cu mare emoþie, a primit scrisoarea. Nu mai ºtia nimic de soþul ei de ºase ani. Aveau ºi un băieþel, Marian, care nu□ºi cunoºtea tatăl. După un timp l□a chemat să□l văd, dar cu rugămintea să nu ºtie că tatăl său este în închisoare. Cum era firesc, am respectat dorinþa mamei. Era un băieþel blond, cam firav ºi ambiþios. După multe întrebări ºi răspunsuri ne□am despărþit cu ochii în lacrimi ºi cu promisiunea, din partea mea, că voi mai veni să mai stăm de vorbă. Am evitat cu grijă să□i spun că soþul ei este bolnav de hepatită. De altfel, va constata singură după douã□trei luni, când va veni acasă. Avea cirozã. Apoi, de la doamna Stănică am aflat adresa doamnei Pop, pe care am găsit□o foarte curajoasă ºi încrezătoare în viitor. Avea patru copii de crescut ºi îi era foarte greu. O mai ajutau părinþii. Cu doamna Pop mă voi întâlni mai des în casa familiei Petre Sfera, o familie de luptători curajoºi. După ce am predat scrisorile, am plecat în satul natal, unde am ajuns sâmbătă, la ora prânzului. În casa părinþilor mei erau mari pregătiri de nuntă. Fratele meu, Miron, se căsătorea. Se săturase să mai aºtepte reîntoarcerea mea, deºi eu eram cel mai mare ºi, conform obiceiului local, ar fi trebuit să mă însor eu ºi apoi el, dar ºi□a luat inima□n dinþi ºi nu a mai aºteptat. Momentul sosirii mele acasă a fost un eveniment. Din comuna mea eram

singurul care se întorcea acasã ºi, la o aºa ocazie, toatã acea lume care se ocupa de nuntã a uitat de ea ºi se ocupa de mine. Nu puteau sã□ºi creadã ochilor cã bãiatul cel mare al lui badea Iuliu a venit acasã ºi cã este, relativ, sãnãtos. Eu fãceam toate eforturile sã par în formã. Toate mãtuºile au venit plângând ºi mirându□se cã mai exist, spunându□mi cum, în fiecare duminicã, îngenuncheau împreunã cu mama la biericã, rugându□se pentru întoarcerea mea. Cred cã rugãciunile mamei mele ºi ale lor m□au salvat. Dacã mã frãmânta ceva în închisoare, acesta era gândul la mama, pe care o ºtiam firavã ºi bolnãvicioasã. Mã rugam mult sã trãiascã, ca sã o revãd. ªi m□a ajutat Dumnezeu sã o revãd relativ sãnãtoasã, ca o femeie care a nãscut ºi crescut nouã copii, iar la bãtrâneþe sã□ºi plângã copilul cel mare plecat în gulag, fãrã nici o veste, care sã o mângâie. Ba era ºi umilitã de cei decãzuþi moral din sat, care erau unelte oarbe ale comuniºtilor ºi care l□au trimis pe fratele cel mic în unitãþile de muncã, considerând cã nu este demn sã facã armatã, pentru cã are un frate deþinut politic.

A doua zi a fost nunta. Nu mã puteam adapta veseliei care îi cuprinsese pe toþi ceilalþi. Gândurile mele alergau la cei rãmaºi sã înfrunte suferinþa ºi de care eram legat de mii de fire tainice. Erau mulþi dintre colegii mei care au lãsat afarã logodnice ºi unele mai aºteptau încã fãrã speranþã. Teroarea aplicatã de cãlãi a fãcut din noi niºte apatici. Intrarea în normalitate presupunea rãbdare ºi voinþã, ca sã te sustragi acelor complexe adunate zi cu zi ºi, totuºi, sã□þi pãstrezi firea cinci ani ºi jumãtate. Am râs în ascuns ca sã nu fiu vãzut de temnicer, care te întreba de ce□ai râs: „Râzi de noi?”, dupã care se lãsa cu lovituri ca sã nu mai râzi. Sau, dacã încercai o explicaþie, aveai parte de carcerã, în care râdeam de orice. Am ºi plãtit pentru râs, pentru cã nu era voie sã fii vesel. Cu timpul am fost marcaþi de un fel de tristeþe. Intrasem într□o accentuatã interiorizare, mai ales cã printre noi miºunau unii care te trãgeau de limbã dacã erai naiv sau prea liber la vorbã.

Toate acestea, împletite cu suferinþa, ne□au fãcut sã ne închidem în noi ºi sã avem mai multe amintiri triste. Mi□au murit mai mulþi camarazi, care au produs un gol în sufletul meu. Exemple sunt cu duiumul: bunii mei camarazi, cum ar fi Vultur □ lãsat sã moarã, refuzându□i□se medicul la Colonia Peninsula; profesorul Ioan Bordeianu de la Liceul „Andrei ªaguna” □ mort de inaniþie la Colonia Midia ºi câþi alþii împuºcaþi sau uciºi în reeducãri. Acestea au fost motivele care mã fãceau trist ºi mã îndemnau sã-i privesc cu blândeþe ºi înþelegere pe nuntaºi. Aveam teamã sã mã bucur de bucatele puse pe masã ºi mai ales de bãuturã sau bunãtãþile ce se serveau la nuntã. Era mai bine sã fiu cumpãtat.

Ajuns acasã, primul vizitator a fost securistul Alexandru Anca, de la Securitatea din Reghin. Nu i□am rãspuns la bineþe ºi nici nu i□am dat mâna. A vorbit ceva cu tata ºi a plecat. Dupã plecare, tata m□a certat de ce nu i□am vorbit, cã doar e din satul nostru. „Ei bine, tatã, nu ºtii ce criminal este acest nemernic. ªtii cã, la Braºov, locuiam în gazdã cu Matache Anghel ºi ce prieteni eram. Acesta l□a arestat în Reghin fãrã motiv ºi l□a bãtut cumplit. Prietenul meu a rãmas cu ficatul distrus ºi cu plãmânii sângerând. Dupã un timp a murit la Aiud. Cum aº putea eu sã□i strâng mâna criminalului care l□a ucis pe cel mai bun prieten?”. Tata a înþeles ºi a schimbat vorba. În zilele ce au urmat, multã lume m□a vizitat din comunele vecine, din curiozitate. Se minunau de anii de suferinþã ºi sperau ca eu sã le spun când vom scãpa de comuniºti. Observam la ei speranþa. Am rãmas la pãrinþi o lunã, timp în care am început sã mã întremez. Timpul mi□l petreceam cu vizite la prieteni ori rude. În acest timp am cunoscut ºi câteva domniºoare, învãþãtoare de la ºcoala generalã. Erau cuminþi ºi cochete. Împreunã fãceam mici excursii în împrejurimile comunei. Eu nu aveam vicii, nu beam, vorbeam respectuos ºi asta mi□a adus simpatia fetelor. Dupã o lunã voi pleca la Braºov sã□mi caut de lucru. Aºa se încheie primul contact cu lumea, care începuse sã nu mai fie liberã.

DIN NOU LA BRAªOV

Pe la începutul lunii iunie m□am reîntors la Braºov, dupã o lipsã de ºase ani. Nu aveam locuinþã, nu aveam de lucru. Am tras la fratele meu Miron, care m□a gãzduit. Apoi, prima grijã a fost gãsirea unui loc de muncã. Am solicitat aceasta la Forþele de Repartizare a Braþelor de Muncã. Am fost repartizat în oraºul Sãcele, la „Electroprecizia". Am gãsit acolo niºte cunoºtinþe care doreau sã mã ajute, dar problema grea era biroul de cadre, care lucra cu Securitatea. Dacã treceai proba de acesta erai angajat. Biroul cadre de la „Electroprecizia" era condus de un muncitor maghiar, Farkas. Aveam o cerere semnatã de un ºef de sector, cu care m□am prezentat la Cadre, unde am fost supus unui interogatoriu: unde am mai lucrat ºi de ce am pãrãsit locul de muncã. În faþa acestor întrebãri am scos biletul de eliberare din închisoare ºi i l□am întins. A fãcut ochii mari ºi mã privea insistent. Mi□a adresat alte întrebãri, cum ar fi „Cât ai fãcut? Cât ai stat?". La toate acestea am dat un rãspuns scurt ºi anume: „Domnule, nu vã pot da nici un rãspuns. La plecarea din colonia de muncã am semnat o declaraþie cã nu voi spune nimãnui nimic despre locul unde ºi cu cine am fost, ce am fãcut". La auzul acestor explicaþii a rostit un „da" sec ºi a spus secretarei sã□l cheme pe cel care mi□a semnat cererea. Acesta era un vechi prieten de□al meu, acum mare comunist. Acesta a venit vãdit emoþionat. ªeful l□a întrebat: „Îl cunoºti pe dânsul?". Rãspunsul a fost diplomatic: „Îl cunosc ca bun meseriaº, altceva nu ºtiu despre el". Rãmas cu ºeful, mi□a spus cã îmi aprobã angajarea, cu promisiunea cã îmi voi vedea de treabã ºi nu voi face propagandã ostilã regimului. M□a avertizat cã va pune informatori pe urmele mele ºi voi ajunge de unde am venit. l□am spus sã fie liniºtit, cã eu nu□i voi face greutãþi. Cu aprobarea lui am mers la comitetul sindical. Preºedintele era tot un maghiar, Keresztes. Acelea ºi întrebãri: „Unde aþi lucrat?

De ce aþi plecat?”. I□am dat ºi lui biletul de eliberare. La citirea biletului a avut o reacþie de compãtimire, care m□a impresionat: „Cât aþi fãcut?”. „ªase ani” □ i□am rãspuns. În acel moment ºi□a dus mâinile la cap ºi a exclamat: „Vai, vai, domnule, eu semnează la dumneavoastre se fiþi angajat”. Cu aceste semnãturi m□am prezentat la Serviciul Personal. Aici alte întrebãri, plus acte: buletinul, actul de calificare profesionalã, extras de naºtere. Dupã toate aceste verificãri am fost trimis la sectorul doi, în meseria de strungar în fier. M□am prezentat ºefului, care mã cunoºtea. El m□a dus la un maistru, tot maghiar. Acesta mi□a dat în primire un strung, ca sã pot începe lucrul. Îmi mai trebuia un aviz, acela al ºefului de grupã sindicalã. Mi□a semnat ºi acesta. Am început activitatea care se va desfãºura alternativ, schimbul I ºi II. Această uzinã avea peste 2.000 de angajaþi, majoritatea calificaþi la locul de muncã, prin cursuri de trei luni ºi ºase luni. Aceºtia erau tineri aduºi din împrejurimi, majoritatea femei. Aici se executa echipament pentru autocamioane ºi tractoare, precum ºi motoare electrice. Personalul tehnic era de bunã calitate, dar muncitorii erau, în majoritate, slab pregãtiþi. Erau pradã uºoarã în mâna comuniºtilor. Executau, fãrã discernãmânt, tot ce li se cerea de cãtre activiºtii de partid, care erau ºi lideri sindicali. În cei doi ani, cât am lucrat la această uzinã, mi□am fãcut ºi prieteni, atât în rândul personalului de conducere, cât ºi între muncitori. Mã preocupa viaþa tinerilor, între care erau ºi copii buni, nealteraþi încã de ideile comuniste. Unii din ei fãceau liceul la seral, erau ºi câþiva la facultatea de inginerie, curs seral. Aceºtia erau ceva mai rãsãriþi. În discuþiile ce le aveam ocoleam cu grijã partea sensibilã, deºi se ºtia cã vin de la închisoare, cã am fost condamnat politic. Ce fel de politicã am fãcut, nu spuneam nimic despre ideile mele politice. Obiectivul meu era sã nu fac politicã la locul de muncã, ci sã□mi fac serviciul corect ºi sã nu mi se poatã aduce observaþii. ªi am reuºit acest lucru. Eram plãtit dupã munca ce o prestam ºi dupã calitatea ei. Maiºtrii mei erau numiþi de cãtre partid ºi nu

prea se împãcau cu meseria, aºa cã le fãceam eu treaba. Întreprinderea era condusã de un director basarabean□lipovean, controlat de un consilier rus. Acesta era ca un stãpân; toþi se temeau de el.

Dar pe atunci problemele oamenilor mã preocupau mai puþin. Problema principalã pentru mine era sã□mi întemeiez ºi eu o familie. Aveam 32 de ani ºi, deºi nu aveam nici o bazã materialã în afarã de salariu, care se ducea tot pe mâncare, chirie ºi ceva îmbrãcãminte, doream acest lucru. Nu tu locuinþã, unde sã□þi duci soþia, sã□þi cumperi mobilã ºi câte altele. Dar cum socoteam cã dacã nu□þi întemeiezi o familie nu eºti nimic în societate, sã am copii □ aºa visam eu. În luna cât am stat la þarã am cunoscut□o pe domniºoara Viorica Grama. Era învãþãtoare în satul vecin. Ne□am împrietenit repede. Avea cam aceleaºi idei ca ºi ale mele despre lume ºi viaþã. Amândoi eram greco□catolici, idei politice nu avea, numai dorinþa de a întemeia o familie bazatã pe dragoste ºi pe principiile moralei creºtine. În afarã de corespondenþã, în zilele de sâmbãtã ºi duminicã, fugeam pânã la ea. Viorica avea numai mamã ºi ºase fraþi, tatãl ei murise. Mama ei era o femeie bunã, o iubea foarte mult, de aceea îºi punea unele probleme cum va suporta despãrþirea de fiica ei, dar cea mai mare grijã era faptul cã eu am fost deþinut politic. Viitoarea soacrã credea cã dacã o datã am fost condamnat, nu îmi voi putea aranja o situaþie ºi s□ar putea sã o duc greu sau sã mai fiu arestat ºi o s□o las singurã ºi, poate, cu copii. În drumurile ce le fãceam la Reghin îi vizitam pe prietenii mei de acolo, inginerul Stãnicã, Ilie Criºan, pãrintele Simion Pop ºi mai ales pe Petre Sfera, pe care l□am cunoscut dupã ieºirea din închisoare, în 1954. Sfera era cãsãtorit în Reghin cu Paulina Ichim, care a fost soþia unui legionar ucis de securitate la Mediaº, rãmas cu doi copii mici. Sfera era din Banatul sârbesc. ªi el era legionar neidentificat, se putea miºca în voie ºi ºtia ce are de fãcut. Pe aceºti copii ai camaradului ucis i□a îngrijit ca pe ai sãi. Voi mai reveni la Sfera.

RELUAREA LEGÃTURILOR

Dupã rezolvarea serviciului ºi obþinerea unei locuinþe, am început sã□mi caut camarazi de închisoare. I□am întâlnit pe unii prieteni la biericã, aºa cum procedau ºi cei din diaspora. Mergeau la biericã ºi acolo era imposibil sã nu gãseºti pe cineva. Tot aºa ºi noi, mergeam la Biserica „Sfintei Adormiri" sau „Sf. Nicolae". Îmi amintesc cum I□am întâlnit pe nenea Ionicã Boian, la sfânta biericã, în vara anului 1954. Dupã sfânta liturghie ne□am plimbat ºi am trecut în revistã evenimentele la zi. Ion Boian era din judeþul Gorj, comuna Copãcioasa, rãmas orfan de tatã în primul rãzboi mondial. A fost crescut de mama sa, dar, aceasta fiind o femeie sãracã, de copil I□a trimis la muncã. A lucrat în Bucureºti ca necalificat ºi ca hamal, ca sã câºtige o bucatã de pâine ºi sã□ºi ajute ºi mama. Dupã ce a fãcut armata s□a angajat la închisoarea din Craiova ca gardian. Aici a lucrat mai mulþi ani. Fiind un tânãr inteligent, s□a înscris la liceu, la fãrã frecvenþã, ºi în timpul liber învãþa. În timpul cât a fost gardian, dupã greva de la Griviþa din 1933, i□a avut în pazã pe comuniºtii Doncea, Vasilichi, Petrescu ºi Ana Pauker. Dupã ce ºi□a luat bacalaureatul ºi□a dat demisia ºi a venit la Braºov. Aici s□a angajat funcþionar la Fabrica de Avioane. În 1940, când ºcolile superioare s-au refugiat de la Cluj, s□a înscris ca student la Academia Comercialã. Dar, în 1941, pleacã pe frontul din Rãsãrit. Pe front se distinge ºi este decorat. În luptele de la Cotul Donului este grav rãnit ºi trimis la un spital german din Polonia. Dupã vindecare revine la Braºov, nemaiputând merge pe front, fiind lãsat la vatrã. Îºi va continua studiile ºi îºi ia licenþa în ºtiinþe economice. Boian nu era înregimentat în nici un partid politic, însã, ca fiecare oltean, era bun român. În anii de dupã rãzboi a activat în rezistenþa anticomunistã. El îºi

fãcuse un depozit de medicamente în Braºov ºi, la cererea doctorului Sonea, legionar, l□a ajutat cu medicamente pentru legionarii din închisoare, motiv pentru Securitate sã□l aresteze, în 1948, ºi sã□l condamne la cinci ani închisoare. Este trimis la Canal sã□ºi execute pedeapsa la Colonia Peninsula. Dupã chinurile roabei ajunge la construcþii. Fiind îndemânatic, învaþã repede sã facã sobe din cãrãmidã tip teracotã. Aceastã meserie îi va fi de folos dupã întoarcerea din închisoare. Prin Boian îl voi cunoaºte pe juristul Victor Mihãilescu, legionar de prin 1936. Acesta era bolnav de plãmâni. Din cauza anilor grei de suferinþã, Mihãilescu era de prin Teleorman, ºi el orfan de rãzboi. A fãcut liceul cu greutate, trebuia sã muncească ca sã se poatã întreþine. A fost un tânãr conºtiincios. Dupã terminarea liceului se înscrie la Facultatea de Drept din Bucureºti. Ca student, se luptã cu lipsurile materiale, dar nu se dã bãtut. Dupã ce îºi ia licenþa în drept vine la Braºov ºi se angajeazã la Administraþia Financiarã. Se cãsãtoreºte ºi se stabileºte definitiv în Braºov. Evenimentele anului 1940 îl gãsesc la datorie, implicându□se în activitatea legionarã, ca oricare legionar. Nu ocupã nici o funcþie, este un idealist incorigibil; vrea sã vadã cã se face ceva. Dupã patru luni apar evenimente nedorite. Dupã 23 ianuarie este cãutat de noile autoritãþi. Se dã la fund pentru scurt timp, dar legionarul din el nu□i dã pace. Conºtiinþa îl împinge sã se prezinte la procuror, care a rãmas surprins de gestul lui Mihãilescu. În împrejurãrile de atunci, când legionarii erau vânaþi oriunde se gãseau, Mihãilescu este reþinut ºi trimis în judecatã. Va fi condamnat la 15 ani muncã silnicã pentru aºa□zisa rebeliune. Este trimis la Aiud, unde rãmâne pânã în anul 1946, când cere revizuirea condamnãrii. Este achitat ºi pus în libertate. Se întoarce acasã, la soþie, care, în toþi aceºti ani, l□a aºteptat ºi l□a ajutat. Era bolnav, dar nu învins. Nu s□a dezis de idealul sãu. La numai doi ani este arestat ºi trimis într□o colonie de muncã la Canal. Aºa bolnav, este supus la lucrãri de sãpat ºi cãrat cu roaba. În 1954, este eliberat ºi iarãºi se întoarce la soþie bolnav. Când

l□am cunoscut, într□o duminicã din vara anului 1954 la ieºirea din Biserica „Sfintei Adormiri”, era vesel ºi comunicativ. Nenea Boian a avut grijã sã mã prezinte, astfel câºtigându□i încrederea. Ne întâlneam în fiecare duminicã, apoi relaþiile s□au extins ºi am început sã□i fac vizite, ca sã ne comunicãm gândurile ºi impresiile, sã facem schimb de cãrþi bune, pe care le citeam, iar apoi le comentam. Nu urmãream un scop politic anume. De la început am vãzut în el un om echilibrat, pe care l□am apreciat cu sfaturile lui pertinente. Acest cerc, Boian□Mihãilescu□Salcã, s□a extins, venind în anturajul nostru ºi alþi foºti camarazi de închisoare. Ca oameni care eram marginalizaþi de regimul comunist, aveam totuºi ºi noi nevoia de a comunica cu semenii noºtri ºi ne□am limitat cercul numai la foºti deþinuþi politici. Noi nu puneam nimic la cale vizând rãsturnarea ordinii de stat. Aveam destulã maturitate politicã ca sã putem descifra evenimentele, lãsam timpul sã decidã. Dar nimic nu ne putea împiedica ca sã nu ºtim unul de celãlalt ºi, la nevoie, sã ne ajutãm.

Va veni în cercul nostru Ion Ion, născut în apropiere de Câmpulung Muscel, cu care mã cunoºteam din închisoarea Braºov. Eram buni amici. Ion Ion era cu comentariile politice, un om foarte bun. De mic copil a rãmas fãrã tatã, mama l□a crescut ºi l□a dat la ºcoalã. Dupã bacalaureat a venit la Academia Comercialã din Braºov, unde îºi ia licenþa ºi se angajează contabil la C.F.R. Încã din 1945 ia contact cu rezistenþa anticomunistã ºi se manifestã public împotriva sistemului. Marea încercare a lui va fi la alegerile din 1946, el fiind delegat la secþia de votare C.F.R. din partea P.N.Þ.□ului. Comuniºtii au vrut sã înlocuiască urna, dar Ion Ion s□a luptat cu ei ºi a salvat urna. După formarea guvernului a fost epurat de la C.F.R. Necazurile s□au þinut de el ºi, în 1948, Securitatea îl arestează, fiind trimis în judecată pentru un fapt banal. Tribunalul îl condamnã la cinci ani, trece prin Aiud ºi ajunge la Canal. Îºi lasã acasã soþia ºi pe micuþa lor fetiþã, Delia. Suportã terorile închisorilor ºi, în 1954, revine la familia

lui. O gãseºte pe Delia în curte, jucându□se în nisip, care, spre surprinderea lui, lasã joaca ºi exclamã „Tatã!” ºi fuge la acest zdrenþãros ºi□i sare în braþe. Ne întâlneam destul de des. Securitatea urmãrea toate aceste întâlniri ale noastre ºi le mai ºi fotografia.

Luca Cãlvãrãsan, din apropierea Sibiului, vine în Braºov prin 1940 ºi se înscrie la Liceul Industrial „Astra”. Eu l□am cunoscut în 1944 în casa lui Matache Anghel. Era fedecist, venea însoþit de colegul sãu, ªovãialã, care va fi ucis prin 1950 în Munþii Fãgãraº. În gruparea lui Gavrilã, Luca era frate de cruce, foarte corect; de când ne□am cunoscut ne□am împãcat foarte bine. În 1948 el a plecat în armatã ºi de acolo a fost arestat ºi adus la Securitatea din Braºov. Dupã cercetãri l□au depus la Penitenciar, camera 5. Eu voi fi depus tot la aceeaºi camerã, în care vom sta împreunã un an. Dupã condamnarea de trei ani este trimis cu elevii la Târgºor, apoi la Canal, la Capul Midia. În 1952 sosesc ºi eu acolo ºi sunt repartizat la baraca 6, unde îl gãsesc. Ne vom continua ºi acolo activitatea împreunã cu alþi tineri legionari, înfometaþi de cãlãul Borcea. Dupã ºase luni ne vom despãrþi din nou, ca sã ne revedem în Braºov, dupã doi ani. El lucra la Uzina de Autocamioane. Ne□am gãsit tot la bisericã. Ne□am bucurat extrem de mult. De la aceastã datã ne vom vedea de douã□trei ori pe sãptãmânã, ne comunicam unul altuia toate informaþiile ce le deþineam, le comentam ºi, ce era important, le trimiteam ºi celorlalþi. Luca era foarte apreciat de toþi colegii. Avea o þinutã demnã ºi rezervatã. Vorbea ce trebuia ºi când trebuia, menþinea legãturi cu fraþii de cruce din alte localitãþi, mai cu seamã la Sibiu. În Braºov era un apropiat al lui Victor Mihãilescu, pe care îl aprecia ºi cãruia îi lua în serios pãrerile. Urmãream evenimentele politice, mai ales cã în acea vreme se observa o ameliorare a relaþiilor Est□Vest, care se pãrea cã ºi la noi avea ecou, iar noi ne întâlneam fãrã a þine seamã de ochiul securiºtilor. Luca mai avea ºi alte legãturi de care eu nu ºtiam ºi nici nu eram interesat. Dar sã trecem ºi la

alte persoane, care cred cã sunt interesante.

Nicolae Biriº, maistru zugrav din ªchei, era mai în vârstã, fiind arestat în 1948 în aºa□zisul „grup al rãzleþilor”, cu Vasile Dâmbu, cu Radu ªutu ºi alþii pentru ajutor legionar. A fost condamnat la cinci ani. La arestare lasã acasã soþia ºi doi copii. Nu dupã mult timp, soþia divorþeazã ºi lasã copiii singuri. Biriº ajunge la Canal, de unde se întoarce în 1953, gãsindu□ºi copiii singuri. Se apucã de lucru împreunã cu ei ºi cautã sã□i aducã pe drumul cel bun. Ne întâlneam ºi cu el, dar mai rar, cãci el lucra foarte mult sã□ºi ajute copiii, sã le facã mâncare, sã le spele. Acest om a fost aºa de mult influenþat de ideile legionare încât, în orice împrejurare se afla, el îºi expunea ideile fãrã teamã ºi cu toatã sinceritatea. Datoritã acestui fapt, aveam unele rezerve faþã de el. Deºi era în grupul nostru, eram totuºi rezervaþi. El întreþinea relaþii cu Mihãilescu, care îl tot dãdãcea sã nu vorbeascã cu oricine, dar nu s□a putut abþine. Prietenul lui bun era Florea Marinescu, român din Bulgaria. Acesta a venit în România la începutul anilor ’30 sã urmeze cursurile liceale la Liceul Internat din Iaºi. Cum Iaºiul era un puternic centru legionar, este ºi el contaminat de aceste idei. Prin anii ’37□’38 terminã liceul ºi, cum Miºcarea Legionarã intrã în clandestinitate, în 1938 vine la Braºov, cu Mihai Munteanu ºi Ioan Agapie. Marinescu se angajeazã la C.F.R. ca tehnician ºi, nu dupã multã vreme, se cãsãtoreºte cu o fatã din ªchei. În scurt timp apucã la copii, îºi menþine legãturile cu Agapie ºi Munteanu, dar, în acelaºi timp, se dedicã familiei. Soþia lui era foarte evlavioasã, frecventa curent Biserica „Sf. Nicolae”. Marinescu adoptã ºi el aceastã viaþã creºtineascã ºi împreunã îºi educã copiii în frica de Dumnezeu. Îi dau la ºcoalã, fac facultatea ºi se realizeazã profesional. În 1948, Marinescu, care nu a renunþat la prima dragoste □ politica, este arestat ºi condamnat la trei ani ºi va ajunge la Canal. Dupã arestarea lui, soþia îºi va lua ºi rolul de tatã, continuând sã□ºi educe copiii. Marinescu se întoarce în 1951 ºi este fericit de modul cum soþia lui a fãcut faþã tuturor necazurilor ºi, mai ales, de

educaþia copiilor. Închisoarea nu l□a descurajat ºi, prin Ion Ion, se apropie, în 1955, de grupul nostru. Soþia lui face multe călătorii la Mănăstirea Vladimireºti, la maica Veronica ºi la părintele Ioan, parohul mănăstirii. Prin soþia lui Marinescu vom primi acel manifest, al Vladimireºtilor, adresat Patriarhului Iustinian Marina. În urma acestui manifest se adunau mii de pelerini din toată þara să îi asculte pe maica Veronica ºi pe preotul Ioan. Era o adevărată miºcare ecumenică contra Patriarhului Iustinian. Noi, la Braºov, vom citi ºi comenta manifestul ºi îl vom răspândi. Securitatea intră în alertă ºi interoghează femeile care se duceau la Vladimireºti. Arestări nu s□au făcut, dar Securitatea căuta să prezinte lucrurile tendenþios. Se lansează zvonuri că acolo ar fi un cuib de legionari, că maica Veronica ar fi o femeie uºoară. Cei de la Securitate căutau, prin orice mijloace, să împiedice poporul să ia parte la slujbele religioase de acolo. De altfel, în 1955 au ºi fost arestaþi preotul Ioan, maica Veronica ºi alte călugăriþe. Cele rămase nearestate au fost împrăºtiate în toată þara, iar mănăstirea a fost desfiinþată cu binecuvântarea Prea Fericitului Iustinian.

Mihai Munteanu, nenea Miºu, un om simpatic, venit de la Iaºi la Braºov din cauza prigoanei, era fiul unui învăþător din Bivolari, Iaºi. De copil a rămas fără tată ºi a fost crescut de fratele mai mare, care era preot în Iaºi. Munteanu face Liceul Internat din Iaºi. După absolvire, devine student la politehnică, el intrând ºi în Miºcarea Legionară. Ca student stă la căminul de la Râpa Galbenă, alături de studenþi vestiþi în acele vremuri, ca Bănică Dobre, Ilie Stângă, Tudor Cucu. l□a cunoscut ºi pe cei mari: Ion Banea, Corneliu Codreanu, fiind bine apreciat de toþi, fiind un tânăr talentat. Este remarcat de ceilalþi ºi se face cunoscut ºi în Braºov. De îndată ce vine în Braºov, îl găseºte pe Tudor Cucu, care era inginer la Fabrica „Astra”. Acesta îl ia în Secþia militară de recepþie. Miºu lucrează zece ani în această comisie. În 1940, când vin legionarii la putere, este numit primar la Huºi. După rebeliune,

revine la locul lui de muncã ºi mai lucrează până în 1948, când va fi căutat de Securitate, dar dispare. Munteanu îi ajutase pe legionarii din închisori ºi pe familiile lor. În Uzina „Astra” era un grup de muncitori care au făcut parte din grupul de rezistenþă condus de Gheorghe Gheorghiu ºi Traian Pop. Securiºtii l□au căutat să□l aresteze, în iulie 1948, cineva l□a avertizat ºi s□a făcut nevăzut. Soþia lui era supravegheată permanent. Era ºi însărcinată în ultima lună. După două□trei săptămâni a ºi născut un băiat. Munteanu a aflat că are un moºtenitor ºi ardea de nerăbdare să□l vadă, aºa că a decis să se ducă acasă pe furiº să□ºi vadă băieþelul. Dar Securitatea nu dormea ºi a dat buzna în urma lui, luându□l de lângă copilaºul de numai 15 zile. Acest lucru l□a afectat foarte mult pe Munteanu, lăsându□ºi soþia fără nici un sprijin material ºi fără o slujbă. Pentru ea a fost foarte greu, trebuia să crească copilul ºi nu avea cu ce. S□a angajat femeie la curãþatul WC□ului public din Piaþa Sfatului, singurul loc de muncă oferit de comuniºti. După cinci ani, Munteanu revine de la Canal ºi îl găseºte pe Adrian, fiul lui, la grădiniþă. Se va ocupa de băieþel ºi de soþie cu multă atenþie, el, Munteanu, fiind o fire sensibilă, cu preocupări literare. El se va ataºa grupului nostru ºi era nelipsit la unele ocazii familiare, zile onomastice, botezuri etc., ocazii cu care îºi va etala înclinaþiile lui artistice, delectându□ne cu recitări de poezii, cu discursuri ocazionate de eveniment, cu glume ºi epigrame. Munteanu era ºi foarte evlavios, atent să nu supere pe cineva. Era mult îndrăgit de noi toþi. Un alt ataºat al grupului nostru era domnul Costică Pestrea, nenea Costi, un om mai în vârstă. A fost proprietarul unei mari blănării din Braºov. ªi nenea Costi venea la biserică, se plimba cu noi, mai mergeam la câte o þuiculiþă. Era foarte prietenos, ne iubea foarte mult. Avea ºi nenea Costi o mare durere: îºi pierduse fiul pe frontul de Răsărit, unde fusese ofiþer. Ca mulþi alþi ofiþeri tineri, avea ºi el idei naþionaliste. Nenea Costi avea ºi o fiică cu care locuia împreună ºi care era căsătoritã cu avocatul Burducea, fost ºi el deþinut politic. S□a întors acasă după ºase

ani de lagăr, găsindu-i soþia strămutată cu trei băieþai prin Oltenia. Au fost nevoiþi să se lupte cu mari greutăþi materiale. Avocatul Burducea s-a întors grav bolnav de TBC ºi cu greu s-a restabilit ca să-ºi reia obligaþiile de familie. Îl întâlneam destul de des însoþit de doamna Constanþa, soþia grijulie, ca să nu i se întâmple ceva. Domnul Burducea era un om sobru ºi suporta cu stoicism greutãþile prin care a trecut în lagărul morþii de la Târgu Ocna. În acest lagăr au murit numeroºi buni români, în lipsa oricărei asistenþe medicale.

Altul era Ioan Răducanu, inginer de la Autocamioane Braºov, pe care îl cunoºteam din 1948, când am fost împreunã la închisoarea din Braºov, celula 5. El făcea parte din lotul lui Traian Pop, de la aceeaºi uzinã. Între noi s-au stabilit relaþii amicale. În 1949 el s-a eliberat, iar eu am rămas mai departe în închisoare. Ne-am revăzut dupã 1954, când am revenit ºi eu în libertate. Ne întâlneam ocazional pe stradă ºi comentam evenimentele la zi, fără a avansa un comentariu într-o direcþie anume. Îi purtam respectul cuvenit, fiind ºi mai în vârstă decât mine. Avea familie ºi doi copii. Nu-l mai reprimiserã pe postul său de proiectant de la „Autocamioane” ºi lucra la „Hidromecanica”. Răducanu era un proiectant de excepþie. Născut în comuna Simileasca, Buzău, din părinþi þărani, ºi-a făcut studiile în Bucureºti. În Braºov vine în anii ’37-’38. Avea idei naþionaliste moderate. Prima oară a ajuns la închisoare pentru ajutor dat unor nevoiaºi. Acum era mai prudent ºi îºi alegea prietenii cu multă grijă. Prin 1956 aveam să constat ceva surprinzător, ºi anume că îl frecventează pe Victor Mihăilescu ºi că acesta îl informează despre unele lucruri strict confidenþiale dintre mine ºi el. Eu aveam totală încredere în amândoi, dar mă nelinişteam faptul că a fost încălcat consemnul. Pentru mine ºi pentru noi toþi, Răducanu a fost un om de onoare ºi devotat unei cauze drepte. Voi mai vorbi de el.

ANUL 1955

Dupã ce m□am ocupat pe rând de câþiva prieteni de□ai mei, braºoveni, se cuvine sã□i reamintesc ºi pe cei din alte pãrþi. Încã din 1954 am început sã corespondez cu prieteni din þarã, în Bucureºti cu inginerii Petre Stãnescu, Marin Dobre, Eugen Burlacu, profesorul Grigore Zamfiroiu, cãpitanul René Constantinescu; la Slatina cu dr. Constantin Ionescu; la Sibiu cu Ilie Berghezan, Ilie Popa, Tudose Popa; la Reghin cu inginerul Ioan Stãnicã. Dar înainte de toate, cea mai importantã dorinþã a mea era cãsãtoria. Voiam ºi eu sã□mi întemeiez o familie, sã am copii. Eram convins cã un om fãrã familie este ca un pom fãrã roade. Încã din 1954 am pus ochii pe fata care, în 1955, îmi va deveni soþie. Ea se numea Viorica Grama ºi era din satul vecin, ªerbeni. La data cunoºtinþei ea era învãþãtoare în comuna noastrã. Mie îmi plãcea, dar eram un nimeni în societate. Nu aveam încã o ocupaþie care sã□mi permitã sã întreþin o familie. Doar abia venisem de la închisoare, nu tu servici, nu tu îmbrãcãminte, nu tu situaþie socialã. Pãrinþii, secãtuiþi de cote, de unde sã mã mai întreþinã ºi pe mine când mai aveau acasã încã patru copii în ºcoalã? Cu aceastã carte de vizitã, total nefavorabilã pentru mine, am încercat sã mã apropii de domniºoara Viorica. Þin sã remarc cã ea a avut o situaþie net superioarã faþã de mine; tatãl ei fusese funcþionar la Primãrie ºi aveau o stare materialã bunã, fiind respectaþi de toatã lumea. I□am studiat caracterul ºi am constatat cã în mare parte ne asemãnãm, cã ºi ea îºi doreºte un cãmin fericit, un soþ fãrã patima beþiei, fãrã vicii, un soþ cu frica de Dumnezeu. Eu eram greco□catolic, iar ea la fel. Rãmânea doar sã ne apropiem sufleteºte. I□am cunoscut ºi familia, care mi s□a pãrut foarte cumsecade. Cu aceste gânduri am plecat la Braºov, ca sã□mi caut de lucru ºi sã□mi rezolv multe probleme, în special locuinþa. La început am locuit la fratele meu. Deºi preocupat de aranjarea serviciului, am gãsit timp sã□i scriu. Parcã prin scrisori eram mai curajoºi sã ne spunem ce simþim ºi ce gândim. Nici aleasa inimii mele nu

s□a lãsat mai prejos. Ne scriam la trei□patru zile cu afecþiunea caracteristicã dorinþei noastre de a fi împreunã. Eu am considerat cã mai presus de orice sentimente de dragoste, sã□i împãrtãºesc ºi partea negativã a mariajului nostru, în special latura pericolului unei eventuale rearestãri ºi riscurile la care s□ar expune, putând rãmâne singurã ºi poate ºi cu copii, urmând a înfrunta multe greutãþi de ordin material ºi moral. La toate acestea mi□a rãspuns cu un curaj nesperat de mine, cã dacã se întâmplã ceva va fi alãturi de mine ºi tot ce ne dã Dumnezeu trebuie sã primim. Am continuat sã ne scriem ºi, cel puþin o datã pe lunã, îmi gãseam timpul necesar sã merg sã o vãd ºi sã încercãm împreunã sã punem la punct problemele legate de cãsãtoria noastrã. Pe parcurs ne□am ales naºii. Eu am dus□o pe Viorica la familia inginerului Stãnicã, sã o cunoascã. Stãnicã dorea foarte mult sã ne fie naº. Încã din închisoare am convenit sã mã cunune. S□a arãtat mulþumit de alegerea fãcutã de mine. Cu altã ocazie, Viorica m□a dus la naºul ei ºi al familiei, pãrintele Iuliu Pop, fost preot greco□catolic, acum lucra în calitate de contabil, în Reghin, fiind arestat în repetate rânduri, pânã a pãrãsit comuna, condiþie impusã de Securitate. Familia pãrintelui Pop era una de luptãtori ardeleni pentru Unirea din 1918; tatãl sãu, învãþãtorul Ioan M. Pop a fost prezidentul Comitetului Naþional Român din Sânmihai, delegat la Alba Iulia ºi apoi senator de drept. Dupã binecuvântarea naºilor am trecut la pregãtirile de nuntã ºi la fixarea datei logodnei ºi a nunþii. Am fixat data de 21 mai, ziua Sfinþilor Constantin ºi Elena, sã facem logodna acasã la Viorica. Ea s□a ocupat de toate, eu eram la Braºov. Am venit cu o zi înainte cu verighetele ºi ceva cadouri. Sâmbãtã a venit preotul acasã, la viitoarea mea soþie, ºi, în prezenþa naºilor, a pãrinþilor, fraþilor ºi a altor rude ºi invitaþi, ne□a binecuvântat dupã datina creºtinã ºi ne□a pus în deget inelul de logodnã, dupã care au urmat masa ºi dansul. Au participat în jur de 70 de persoane, astfel consumându□se un act solemn din viaþa noastrã, dându□i semnificaþia creºtinã ºi

moralã. A doua zi, duminica, dupã ce s□au retras naºii ºi rudele, am mers la pãrinþii mei, la fraþii logodnicei, iar luni eu am revenit la Braºov, fiind condus la garã de Viorica ºi tatãl meu, nu înainte de a stabili ziua nunþii. De comun acord am fixat ziua de 14 august 1955 pentru nuntã ºi 11 august pentru cununia civilã. Când am ajuns la Braºov am împãrtãºit prietenilor mei evenimentul ºi ne□am bucurat cu o bere. Nu mi□am abandonat relaþiile cu toþi amicii mei, ba pe cei din alte oraºe i□am anunþat prin scrisori. Eu am trecut la finalizarea pregãtirilor de nuntã. Acelaºi lucru îl fãcea ºi logodnica mea, treaba ei fiind mult mai grea, deoarece nunta urma sã se facã la casa pãrinþilor ei. Timpul trecea foarte repede. Eu mai mergeam pânã la ea ca sã ne punem de acord. În sfârºit, timpul a trecut ºi ziua mult aºteptatã a sosit. Pe 10 august m□am dus gata pregãtit, iar în 11 august am mers la Primãrie ºi, însoþiþi de pãrinþi, ne□am cununat. În data de 14 august am fãcut cununia religioasã la biserica din satul soþiei. Apoi au urmat masa ºi dansul la casa logodnicei mele. La nuntã au participat toate rudele ºi prietenii noºtri, fiind mai mult de 200 de persoane. Luni, a doua zi, petrecerea a continuat la pãrinþii mei. Tata nu vroia sã se lase mai prejos decât socrii mei, mai mult, o iubea mult pe viitoarea mea soþie.

A trecut nunta ºi zilele urmãtoare ne□am plimbat ºi am fãcut vizite pe la rude ºi prieteni, apoi am revenit în Braºov, la serviciu. Dar totuºi cel mai important pentru mine era obþinerea unei locuinþe. Ajutat de familia Grigorescu, am gãsit o casã în Sãcele. Era o casã veche, dar aveam avantajul cã eram singuri în curte, apoi avea ºi mobilã. Dupã puþin timp mi□am adus soþia, cam nedumeritã la început în privinþa casei, dar totul a trecut. Nu era ca la mama, dar eram împreunã. De acum eram ºi eu un om cu familie. Fãceam vizite la rude ºi prieteni, dar evitam cu grijã subiectele politice care ar fi putut sã o nelinişteascã pe soþia mea. Relaþiile cu colegii au continuat, dar întâlnirile erau mai scurte ºi mai rare. Observam cã uneori soþia rãmânea pe gânduri când fãceam vizite la foºtii colegi de

suferinþã. Mã mai atenþiona cu discreþie: „Vezi, Sandule, sã nu aveþi iarãºi necazuri!”. Eu o asiguram sã fie liniºtitã, cã nu va fi nimic, lucrurile s□au mai liniºtit, numai cã ea a avut dreptate. A devenit mai grijulie când a rãmas însãrcinatã, în rest nu aveam ce ne reproºa, totul era perfect. Doar cã prea mulþi foºti mã vizitau ºi îmi scriau. Eu eram o fire neastâmpãratã, cãutam informaþii, îmi plãceau discuþiile politice, pe care le urmãream la posturile de radio strãine ºi în ziare, le colectam de la alte persoane. De multe ori soþia îmi spunea cã citesc prea mult ºi uit de ea. Vestea cã vom avea un copil m□a bucurat foarte tare ºi m□a fãcut sã mã gândesc ºi la viitor. Soþia nu lucra în Braºov, nu au mai încadrat□o în învãþãmânt. Aveam numai un salariu ºi aveam nevoie de multe. Atunci am închiriat un atelier mecanic, unde se executau multe lucrãri pentru o întreprindere de filaturã. ªi de aici luam un salariu, deoarece lucram dupã programul de la întreprindere. Se pare cã Securitatea urmãrea periodic întâlnirile noastre, iar noi, deºi eram conºtienþi de acest lucru, îi sfidam. A fost o mare greºealã a noastrã. Securitatea a cãutat sã infiltreze între noi unii informatori bine acoperiþi dintre foºti deþinuþi, oameni care în timpul detenþiei au avut o comportare bunã. Aceste constatãri le vom face abia în timpul anchetelor. Încã din 1954 a venit la conducerea Securitãþii Braºov colonelul Gheorghe Crãciun cu o misiune specialã, aceea de a lichida grupul celor din Munþii Fãgãraºului. El a orientat toatã activitatea Securitãþii Braºov în zona Fãgãraº. De noi se ocupa mai puþin. Deºi capturarea celor din munþi s□a fãcut în toamna anului 1945 secretul a fost perfect asigurat. Abia dupã arestãrile din 1955-1956 am aflat de capturarea celor din munþi. Prin zona Fãgãraº circula zvonul cã au fost salvaþi ºi duºi în strãinãtate. Grupul nostru din Braºov îºi vedea de ale sale. Oarecum imprudenþi, fiecare dintre noi mai stam de vorbã ºi cu alþii, fãrã sã urmãrim un scop anume. Doar schimburi de pãreri, de informaþii, nu exista între noi ceva organizat, cu un program de activitate anume. Recu-

noºteam în personalitatea lui Victor Mihãilescu omul cel mai potrivit care, atunci când va fi necesar, sã devinã sfãtuitorul grupului nostru ºi sã□i dãm ascultare. În acest caz aplicam un principiu: ºeful nu se alege, el se impune prin calitãþile sale. Neexistând între noi reguli precise, cu un calendar exact de activitate, lucram fiecare cum credeam, fãrã a ne lua mãsurile necesare de prevedere. Astfel, apare printre noi un prieten a lui Nicolae Biriº. Este vorba de Ioan Moldoveanu, fost coleg de închisoare cu Biriº. Moldoveanu este þãran emancipat din Dobrogea, un legionar habotnic. El lucra ca muncitor la releul de televiziune din Bucegi, punctul Coºtila ºi ºi□a adus aminte de prietenul sãu de la Canal. Duminica, fiind liber, venea la Braºov. Din vorbã□n vorbã cu Biriº, a spus cã el are cãrþi legionare îngropate ºi o sã i le aducã, ceea ce a ºi fãcut. Biriº nu s□a mulþumit sã le citeascã numai el, le□a transmis ºi mai departe, pânã s□a aflat unde trebuia. Pe Moldoveanu nu□l pot acuza de rea□credinþã. El era cinstit, la fel ºi Biriº, doar cã ei considerau cã Biblia este prima carte care nu trebuie sã lipseascã din casa românului ºi a doua era cartea „Pentru legionari", de Corneliu Codreanu.

În vara anului 1955, soþia domnului Boian, cel mai în vârstã dintre noi, a nãscut un bãieþel, cãruia i□a dat numele de Decebal. Tatãl copilului era în al nouãlea cer, spunând în toate pãrþile cã de acum, fie ce□o fi, cã are cine□i duce numele mai departe. La botezul copilului au fost mulþi invitaþi, alãturi de grupul nostru. Cu acea ocazie, Miºu Munteanu a þinut un discurs presãrat ºi cu aluzii la lupta de rezistenþã ºi acesta s□a auzit ºi sus. Noi trãiam cu iluzia cã aceste ocazii, ca botezul, zilele onomastice, nu pot pune în pericol siguranþa statului, dar oamenii securitãþii credeau altfel. În toate vedeau un pericol pentru ordinea socialã. De altfel, tot ce nu era dirijat ºi controlat de ei era crimã de uneltire contra ordinii sociale. Ca mãsurã de siguranþã s□a trecut la urmãrirea noastrã. Deseori, pe cei de la filaj îi simþeam dupã noi. Mai târziu ºi□au perfecþionat metodele cu microfoane ºi altele. Noi ignoram

toate aceste semnale, care, mai târziu, ne vor aduce necazuri. Un anchetator va spune: „Voi vã manifestaþi ca pe vremea voastrã ºi nu þineþi seamã cã mai suntem ºi noi”.

1956 – ANUL DEZASTRULUI

La sfârºitul anului 1955 eram cu toþii optimiºti. Am sãrbãtorit Crãciunul creºtineºte ºi româneºte, colindându-ne între noi. Am fãcut ºi Revelionul în aceeaºi stare de optimism, fãrã sã bãnuim cã sfârºitul noului an va fi un dezastru pentru noi. În Rusia era la conducere Hruºciov, care fãcea impresia cã doreºte o umanizare a regimului sovietic. Se fãceau pregãtiri în vederea celui de-al XX-lea Congres al P.C.U.S. Toate agenþiile de presã occidentale preziceau cã vor avea loc mari schimbãri în politica U.R.S.S. ªi noi, românii, ne puneam speranþele într-o liberalizare a regimului, dar toate au fost numai deºertãciuni pentru poporul român. La noi nimeni nu avea curajul sã ia public atitudine împotriva regimului comunist, care controla întreaga societate, atât politic ºi economic, cât ºi cultural. Intelectualii noºtri, în majoritatea lor, erau foarte timoraþi, iar unii de-a dreptul slugarnici, atitudine care era rãsplãtitã cu recompense grase de cãtre comuniºti. Mulþi scriitori au deþinut funcþii în stat ºi în partid. Public nu a avut nimeni curajul sã protesteze atunci când Mihail Roller a falsificat istoria poporului român sau când capodopere ale literaturii române au fost epurate împreunã cu autorii lor. Domniile lor se complãceau în vilele luxoase, puse la dispoziþie de partid ºi mai ales la Castelul Peliºor din Sinaia. Aceste favoruri, pentru a se putea inspira mai bine în realizarea unei literaturi realist-socialiste. Nu au fãcut scriitorii nici un demers pentru eliberarea confraþilor care erau supuºi unui regim de exterminare în temniþele comuniste. Dacã ar fi sã-i amintim doar pe câþiva: Vasile Voiculescu, Ion Caraion, Nichifor Crainic, Radu Demetrescu Gyr, Robert Cahuleanu (pseudonimul lui Andrei Ciurunga), Constantin Noica, marele

istoric Gheorghe Brătianu ºi câþi alþii. Să nu□i uităm pe cei din exil: Mircea Eliade, Emil Cioran, Aron Cotruº, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca. Ultimii doi au adus în anii Războiului Rece mari servicii opiniei publice româneºti, prin emisiunile postului de radio „Europa Liberă". Încă din 1956 ascultam în fiecare zi aceste emisiuni care dădeau speranþe oamenilor, care menþineau moralul ºi speranþa. Îmi amintesc întrebarea anchetatorului, căpitan Dumitru Vera: „Ce părere ai despre comentariile lui Ierunca în legătură cu Piteºtiul?". I□am răspuns că am ascultat acele comentarii, dar că la Piteºti s□au petrecut lucruri mult mai oribile. Nu aceeaºi situaþie era în Ungaria, unde luase fiinþă un cerc cultural „Petöfi", în care intelectualii unguri au pus în discuþie legitimitatea sistemului. Se þineau întruniri ºi se căutau soluþii pentru redresarea moralã ºi culturală a Ungariei. Acest nucleu de intelectuali a pregătit Revoluþia din octombrie 1956. În Polonia lucrurile nu stau pe loc, aici muncitorii s□au miºcat, cerând revendicări sociale. Pe 20 februarie 1956 se deschid, la Moscova, lucrările celui de□al XX□lea Congres al P.C.U.S. La congres au participat foarte mulþi invitaþi din lumea întreagă, ºefi de partide comuniste, muncitoreºti ºi social□democrate. După dezbaterile de rutină a urmat o ºedinþă secretă, în care Hruºciov a denunþat cultul lui Stalin ºi a prezentat crimele acestuia împotriva poporului rus, acuzând „gravele devieri de la principiile de partid, de la democraþia de partid ºi de la legalitatea revoluþionară". A căutat să demonstreze că nu a fost aºa mare conducător militar, cum pretindea, că războiul a fost câºtigat de mareºali ºi generali. Alături de Hruºciov era ºi mareºalul Gheorghi Jukov, fost comandant al frontului central din Vest. Prin acest raport secret, Hruºciov urmărea destalinizarea ºi înlocuirea cultului personalităþii. Aceste informaþii le auzeam la posturile de radio străine, disparate ºi trunchiate. Ruºii nu dădeau presei informaþii, deoarece se strecurau pe culoarele centrului unde avea loc congresul. Prima informaþie a transmis-o secretarul general al Partidului Comunist din SUA, Gus Hall, apoi luările de poziþie

ale lui Pietro Nenni, preºedintele Partidului Socialist Italian ºi Palmiro Tagliatti, secretarul general al C.C. al Partidului Comunist Italian ºi ale lui Georges Marchais ºi Jacques Duclos de la P.C. Francez. Aceºtia au criticat dezvãluirile lui Hruºciov la adresa lui Stalin. ªi de aceastã datã am dat dovadã de necunoaºtere a comunismului. Una înþelegeau ei prin destalinizare ºi alta noi. Ei, ruºii, au fãcut mici înlocuiri de lideri pe ici pe colo. Cea mai spectaculoasã a fost înlocuirea lui Lavrenti Pavlovici Beria, „buzduganul" cu care îi lovise Stalin. În acest timp, împreunã cu ceilalþi prieteni din Rezistenþã, comentam evenimentele cum se percepeau în forurile conducãtoare ale partidelor comuniste. Aproape toþi au început destalinizarea. Numai PCR nu avea nimic sã□ºi reproºeze. La noi toate erau bune, chiar ºi crimele comise de Gheorghiu□Dej contra tovarãºilor sãi de luptã, Foriº ºi Pãtrãºcanu. În celelalte þãri comuniste s□au fãcut reabilitãri ºi înlocuiri în comitetele centrale. În Ungaria a fost schimbat cel mai feroce stalinist, Mátyas Rákosi.

IDEALISMUL NOSTRU

În toiul evenimentelor din Rusia, noi, cei din Braºov, ne□am înteþit contactele, sperând cã lumea occidentalã se va cutremura de cele dezvãluite de Hruºciov ºi va uza de superioritatea sa militarã ºi economicã ºi va curma acest genocid al popoarelor din rãsãritul Europei. Dar aceastã lume care ne□a vândut la Yalta s□a limitat doar la declaraþii de consum pentru marele public ºi ºi□au continuat nestingherit relaþiile cu cei mai cruzi criminali ai istoriei. Omul de rând tot spera într□o minune cereascã, care întârzia. Sã revin la ale mele. La începutul lunii iunie 1956 m□am mutat cu serviciul la C.F.R. Aici aveam condiþii mai bune de lucru ºi un plus de avantaje: cãlãtorii gratuite pe tren, lucrul în regie mult mai lejer. Cum eu lucram de toate, am fost bine primit, lucram ºi pe maºini□unelte. Am ajuns la acest atelier de mecanizare, care îºi avea sediul la gara mare,

datoritã insistenþelor inginerului Elisei, ºeful mecanizãrii, un om cinstit ºi bun specialist. A mai contribuit ºi colegul meu de închisoare, Victor Urdea, fost condamnat în 1948 la cinci ani închisoare în Iotul C.F.R. Braºov. Îl ºtiam bãiat bun atât la închisoarea Braºov, cât ºi la Canal. Aceeaºi convingere o aveau ºi ceilalþi colegi. Cu timpul, voi ajunge la alte concluzii, dar era târziu. Spre sfârºitul lunii iunie mi□am dus soþia la þarã, la mama soacrã, deoarece se apropia timpul sã nascã. Cum aici era toatã ziua singurã, nu avea cine sã o ajute. Eu fiind ceferist, mã deplasam la ea în fiecare sâmbãtã. De altfel, în 5 iulie 1956 a dat naºtere unei fetiþe. Acest eveniment ne□a umplut casa de bucurie. Soþia a rãmas la þarã pânã în luna septembrie, iar eu mã gospodãream singur. Timpul liber mi□l petreceam cu camarazii mei, Cãlvãrãºan, Mihãilescu, Boian, Ion Ion, Miºu Munteanu ºi alþii. Ne vedeam de ale noastre. Subestimam pericolul ce ne ameninþa. Nu credeam cã vremurile lui 1948 se vor mai întoarce. Ne socoteam oameni liberi, fãrã intenþii de a pune în pericol siguranþa statului. Aºa cum ceilalþi cetãþeni puteau sã participe la nunþi, botezuri, zile onomastice sau alte datini, tot aºa ºi noi cãutam sã ne ducem viaþa în mediul nostru, fãrã a□i influenþa pe alþii de afarã. Numai cã acest comportament îi irita pe cei de la Securitate, deoarece ei doreau sã ºtie tot ce gândim. În timp, ei ºi□au recrutat ceva informatori ºi i□au introdus printre noi. Aceºtia proveneau tot dintre foºtii deþinuþi politici. Astfel, prin luna iulie 1956, apare în Braºov Mircea Ionescu, fost student la medicinã, originar din Câmpina. Ionescu este arestat în vara anului 1948 pentru activitate legionarã ºi este condamnat. Dupã eliberare se stabileºte în Braºov ºi este angajat la Uzina „Steagul Roºu" ca muncitor necalificat la Secþia Debitare. În uzinã se întâlneºte cu Constantin Grigorescu, veche cunoº-tinþã a sa, dinainte de arestare. Au locuit pe aceeaºi stradã cu familia Ionescu, familie onorabilã, tatãl fiind funcþionar la Primãrie. Grigorescu a fost ºi el legionar, iar Mircea Ionescu pe atunci era F.D.C.□ist. Se simpatizau reciproc. În Câmpina,

Mircea era văzut ca un băiat serios. Grigorescu făcuse ºi el patru ani de închisoare, de unde s□a întors cu fruntea sus ºi era convins că Mircea s□a comportat la fel, aºa că nu s□a ferit de el. Într□o zi mi l□a prezentat. Întâlnirea a fost scurtă ºi a rămas să þină legătura între ei la „Steagul Roºu". Trebuie spus că această uzină era un fel de centru de plasare a celor eliberaþi din închisori. Securitatea îi plasa aici, unde aveau un serviciu bine organizat, de supraveghere. Când Grigorescu l□a întâlnit pe Mircea Ionescu avea în imagine un tânăr studios ºi respectuos, chiar un luptător convins al Rezistenþei. El nu ºtia ce schimbări s□au produs în viaþa lui Mircea în timpul detenþiei, nu se cunoºtea evoluþia lui în procesul reeducării de la Piteºti ºi Gherla. Unul singur îi cunoºtea trecutul din detenþie, dar acesta a tăcut de teamă ca ºi cel căruia îi spune să nu fie ºi el de□al lor. Acesta era Octavian Mogoº, care, trecând prin reeducarea de la Gherla, le cunoºtea metodele. ªi aºa, din credulitate ºi teamă, Mircea Ionescu a reuºit să se infiltreze în rândul nostru fără să se pună problema verificării lui. S□a apropiat de Luca Călvărăsan, care, din principiu, nu îºi permitea să suspecteze pe cineva de rea credinþă. Între ei s□a înfiripat un fel de amiciþie ºi încredere reciprocă. ªi asupra lui Mircea Ionescu voi mai reveni.

În cele două luni cât soþia a fost la þară eu am făcut niºte deplasări în interes de serviciu la Sibiu, Mediaº ºi Târgu Mureº. În aceste deplasări am întâlnit ºi vizitat mai mulþi colegi de la Canal. Aceºtia toþi erau încrezători că odată lumea se va elibera de tirania bolºevică. La Reghin mă vedeam mereu cu Petre Sfera, acesta plecând în vara anului 1956 în Banatul sârbesc, la părinþii săi, unde a stat ceva mai mult timp. La întoarcerea sa ne□am revăzut, eu fiind dornic să aflu noutăþi din þara vecină, iar Sfera dispus să mi le împărtăºească. Am discutat mult ºi am aflat noutăþi interesante. Mi s□a părut că sârbii judecă mai liberal, apoi am aflat că a întâlnit acolo legionari liberi care au legături cu cei din Apus. Spre a întări cele spuse a scos o revistă a legionarilor din diaspora, numită „Exi-

lul românesc". Am luat□o cu emoþie ºi am început sã o răsfoiesc. Mi se părea ceva extraordinar. Nu bănuiam atunci cât voi suferi din cauza acestei reviste. Sfera mi□a lăsat□o cu condiþia sã nu o dau la nimeni, condiþie acceptatã de mine, numai cã nu am respectat□o. Dupã ce am citit□o de mai multe ori ºi am memorat□o, am relatat conþinutul ei domnului Victor Mihãilescu, ºeful nostru acceptat, precum ºi bunului meu prieten Luca Cãlvărăsan. Ce spuneam eu erau lucruri nemaiînchipuite, de necrezut ºi atunci am trecut peste consemn ºi i□am dat revista domnului Mihãilescu, sã vadã negru pe alb. Am procedat greºit, iar urmările au fost dureroase ºi pentru mine, ºi pentru Sfera. La câteva zile dupã ce am comis pãcatul îl întâlnesc pe stradã pe inginerul Ioan Răducanu, cu care am fost coleg de celulă în prima mea detenþie. Dupã primele amabilitãþi aduce vorba despre unele articole conþinute în „Exilul românesc". Am rămas surprins. Mã întrebam de unde are aceste informaþii. Atunci nu ºtiam cã□l cunoaºte pe domnul Mihãilescu, dar voi afla la anchetă. „Îmi spuneþi lucruri interesante", zic eu, la care el zâmbeºte cu subînþeles. Adicã, eu nu aº fi străin de aceste noutãþi. Ne□am despărþit ºi eu m□am dus la domnul Mihãilescu ºi l□am întrebat dacã a dat cuiva acea revistă. Domnia sa mi□a răspuns cã nu, atunci eu i□am spus cã ar putea sã mai fie în oraº vreun exemplar, pentru cã cineva mi□a relatat informaþii identice cu cele conþinute în „Exilul românesc". Apoi i□am zis cã va veni Luca Cãlvărăsan sã o ia. Luca a luat□o ºi a pãstrat□o la o sorã a lui, cã a citit□o cu un mare interes ºtiu, dar cã a comentat□o cu cineva nu am ºtiut.

ÎNTOARCEREA SOÞIEI

La începutul lui septembrie am plecat în concediu la soþie, acasã. În acest concediu am fãcut ºi botezul fiicei noastre, în Reghin, într□un cadru familial, în casa naºilor noºtri. Am vrut sã o botezãm în cultul nostru greco□catolic, de aceea nu am

invitat persoane din afara familiei. Cultul greco□catolic fiind interzis, am fãcut apel la pãrintele Anca, care nu trecuse la ortodocºi ºi care, ca majoritatea preoþilor greco□catolici, oficia cununii ºi botezuri în catacombe. Dupã ce ne□am terminat treburile pe la þarã, ne□am întors la casa noastrã ºi eram aºa de fericiþi de fetiþa noastrã, pe care o alintam pe rând, ºi eu, ºi soþia. Nu plecam dimineaþa la serviciu pânã când nu o mângâiam. Era atâta mulþumire la noi în casã, care nu peste mult timp va fi curmatã brutal ºi care se va transforma într□o durere cumplitã. Fiica noastrã, Cornelia, fiind prea micuþã nu va ºti nimic din toate acestea, doar biata soþie va fi lovitã în toate speranþele ºi nãzuinþele ei de viitor. Dupã întoarcerea noastrã vor veni în vizitã la noi foºtii mei colegi de suferinþã, cu soþiile. Se vor bucura ºi ei alãturi de noi cã de acum suntem o familie fericitã. Familia Grigorescu, care locuia în apropiere, venea la noi aproape în fiecare zi. Aveau ºi ei o fetiþã, care în 1948, când tatãl a fost arestat, avea doar câteva luni. ªi acum, când ieºea de la ºcoalã, dãdea o fugã sã se joace un pic cu Neli, cum o dezmierdam pe a noastrã. Nuþi nu bãnuia cã micuþa cu care se juca va avea acelaºi destin. Eu mergeam ºi veneam de la treburile mele, începusem sã fiu îngrijorat. În þãrile vecine se petreceau evenimente deosebite, mai cu seamã în Ungaria, unde, dupã înlãturarea lui Mátyas Rákosi, lumea a prins curaj ºi voia mai multã libertate. Noul prim□ministru, Imre Nagy, vine în întâmpinarea noului curent de libertate. Populaþia îl aclamã, tineretul jubileazã, membrii biroului politic sunt alãturi de el. Rusia sovieticã intrã în alarmã de gradul zero. Ne aºteptam la o victorie a forþelor democrate, dar ne□am înºelat. ªedeam toatã seara cu urechea la aparatul de radio sã nu scap nimic, luam notiþe, apoi, a doua zi, le comentam cu prietenii. Îl informam pe domnul Mihãilescu asupra evoluþiei evenimentelor. Aveam convingerea cã dacã Ungaria reuºeºte, se va extinde acest vânt de libertate ºi la noi. În toiul acestor evenimente veneau oameni care te întrebau: „Noi ce facem, stãm aºa, cu braþele în sân?”. Nu ºtiai ce sã rãspunzi, pentru cã nu ºtiai dacã cel

ce□þi pune întrebări o face că este sincer sau e trimis să te iscodească. Cei care ne cunoºteam ne vedeam mai des. În prima fază aºteptam o reacþie din partea Occidentului, dar care se reducea la condamnări verbale, lipsite de consecinþe practice. Poporul maghiar era hotărât să o rupă cu comunismul ºi cu dominaþia sovietică, dar singur, fără ajutor străin, nu putea realiza nimic. Discutând cu domnul Mihăilescu despre complicaþiile ce pot apărea ºi, de comun acord cu Călvărăsan ºi ceilalþi, am convenit să ne vedem mai rar, ca să nu□i provocăm. În acest scop am stabilit niºte parole prin care confirmam că suntem încă liberi. Am ales cutia poºtalã dintr□un anumit loc ºi pe ea, cu creta, făceam un semn discret. Celălalt îl ºtergea ºi□l făcea pe□al lui. Dacă lipsea semnul însemna că ai fost arestat. În cele ce am arătat despre Ungaria, precum ºi de acum încolo mă bazez pe memorie ºi nu pe documente.

Anul 1956 a adus miºcări muncitoreºti la Poznan, în Polonia, care au fost reprimate ºi care au dus la schimbări la vârf în partid. La noi, Gheorghe Gheorghiu□Dej sta liniºtit, poporul român nu□i crea probleme, nu avea nimic de spus. Deºi în mediul rural se făceau mari presiuni asupra þăranilor pentru definitivarea colectivizărilor, rezistenþa era încă mare. Þăranii se opuneau încă acestei forme de nivelare a lor. Abia în 1962 vor reuºi să încheie această operă de distrugere a proprietăþii la sate. Făcând din þărani argaþi fără simbrie, tot produsul muncii lor era preluat de stat, în contul aºa□ziselor investiþii ºi al plăþii utilajelor mecanizate ºi seminþelor. Din ce rămânea se calcula ºi pentru ei după zilele muncite, ceea ce niciodată nu le ajungea să trăiască. Aºa stând lucrurile, au început să fure din câmp, aidoma ruºilor. Þăranii aveau copii ºi aceºtia cereau mâncare. Foarte mulþi þărani au părăsit satul, căutându□ºi de lucru la oraºe, ca mână de lucru necalificată. Încet□încet se vor goli satele de bărbaþi ºi de tineret, la munca câmpului vor rămâne numai bătrâni ºi femei. În acea vreme, activiºtii de la raion miºunau prin sate. Aceºtia erau muncitori din fabrici, care

erau membri de partid ºi aveau puteri discreþionare asupra þăranilor. Ei lucrau cu secretarul de partid ºi cu ºeful miliþiei locale. Toþi aceºtia erau supravegheaþi de instructorul de la raion ºi de securistul arondat, căruia toþi îi dădeau informaþii, în urma cărora unii dintre þărani erau duºi la postul de miliþie ºi bătuþi, iar alþii erau luaþi cu duba ºi duºi la Securitate. Acesta era climatul anului 1956.

SACRIFICAREA NAÞIUNII MAGHIARE

Transformãrile ce se produceau cu rapiditate în Ungaria au impresionat întreaga lume. Chiar ºi la noi toate discuþiile erau axate pe curajul poporului maghiar ºi pe verticalitatea lui Nagy Imre ºi a colaboratorilor sãi. Toþi discutam numai de aceste evenimente ºi toþi le þineam pumnii, ne bucuram de succesele lor, de dorinþa de a fi liberi. Nagy Imre a întreprins unele demersuri diplomatice la O.N.U. El vroia neutralitatea Ungariei ºi evacuarea trupelor sovietice. În demersurile sale era sprijinit de conducerea armatei, de generalul Pál Máleter, ministrul Apãrãrii, care era un susþinãtor al noii revoluþii maghiare. Aºa cum avea sã declare Nagy Imre, „aceasta este adevãrata revoluþie a poporului maghiar". Ruºii, recte Nikita Hruºciov, îi chemau pe unguri la discuþii. O delegaþie condusã de Nagy Imre s□a dus la Moscova. Din acea delegaþie au fãcut parte generalul Máleter ºi, proaspãtul eliberat din închisoare, Kádár János. Acesta fusese condamnat de Rákosi pentru deviaþionism ºi executase opt ani de temniþã. Includerea lui Kádár János a fost de rãu□augur pentru echipa lui Nagy Imre. Kádár s□a înþeles cu ruºii ca sã formeze un guvern anti□Nagy, care sã colaboreze cu trupele de ocupaþie sovietice. De acum drumul ruºilor era deschis pentru intervenþia în forþã în Ungaria. Au urmat doar detaliile de punere în aplicare a planului elaborat. Un rol important l-a jucat Iuri Andropov, viitorul preºedinte al Uniunii Sovietice, pe atunci ambasador la Budapesta. Mai întâi a fost vizita lui Mikoian la Budapesta, apoi atragerea într□o cursã a generalului Máleter la Comandamentul Militar Sovietic, pentru convorbiri ºi arestarea lui acolo, în comandament. Toate acestea le aflam de la posturile de radio „Europa Liberã", „Vo-cea Americii", „Radio Londra" ºi „Radio Paris". „Radio Bucureºti" nu sufla o vorbã, la fel ºi ziarele româneºti nu ºtiau nimic. Doar serviciile de Securitate culegeau informaþii de zor; toþi informatorii erau

puºi la lucru. În fabrici au apãrut ofiþeri de securitate, muncitorii fiind supravegheaþi permanent. Guvernul nu s□a pronunþat încã oficial în legãturã cu ceea ce se întâmpla în þara vecinã. Grupul nostru, format din foºti deþinuþi politici, dacã la început a privit cu bucurie curajul ungurilor de a se elibera de sub dominaþia sovieticã, în urma evoluþiei evenimentelor ºi a izolãrii Ungariei de cãtre marile democraþii ale lumii, a fost cuprins de un soi de lehamite faþã de tot ce înseamnã Carta Naþiunilor ºi drepturilor omului. Ca o concluzie, am convenit sã ne urmãm crezul nostru nealterat, sã privim spre viitor cu speranþa cã dacã noi am fost sortiþi ca o generaþie de sacrificiu, vor veni alte generaþii care vor relua lupta de unde am întrerupt□o noi, cei de azi, ºi sã fim pregãtiþi pentru orice eventualitate. Ne□am continuat activitatea conºtienþi de riscurile ce ne ameninþã. De acum nu mai puteam da înapoi, eram prea vizaþi de Securitate. Aºa cum arãtau evenimentele din ultimele zile, inevitabilul s□a produs. În ziua de 23 octombrie 1956, dupã o vizitã secretã a lui Hruºciov la comandamentul sovietic din afara Budapestei, ordinul de zdrobire a revoluþiei maghiare a fost dat. Tancurile Armatei Roºii s□au revãrsat în toatã Ungaria ºi mai cu seamã asupra Budapestei. Urmãream încremeniþi de durere sãlbãticia Armatei Roºii, care trãgea în toate direcþiile ºi vâna tot ce îi ieºea în cale: femei, copii, bãrbaþi. Nu cruþau pe nimeni; au asediat clãdirea Parlamentului, acolo erau mulþi oameni. Au tras cu tunurile, au ras din temelii muzee, sãli de culturã, în care se refugiase lumea speriatã. Pe strãzi tancurile sovietice cãlcau cu ºenilele oameni nevinovaþi. Dar ºi eroismul cetãþenilor a fost pe mãsurã, ei atacând tancurile: le incendiau cu arme improvizate. Soldaþii ruºi s□au dedat la jaf, la violuri, au fost jefuite magazinele din oraºe, violate fetele de la internatele ºcolilor. În acea zi de 23, Nagy Imre se refugiazã la Ambasada Iugoslaviei. Pentru moment, Tito îi asigurã protecþie, iar cardinalul Ungariei, Minszenti, se refugiazã la Ambasada Statelor Unite. În acelaºi timp, populaþia îngrozitã ia calea exilului, fugind în Austria ºi

Cehoslovacia, Iugoslavia, oriunde, numai sã scape de urmãritori. La vremea aceea se estima cã în jur de 500.000 de unguri ar fi trecut frontiera, care mai târziu s□au stabilit în Canada, Statele Unite ºi Australia. Invazia Ungariei de cãtre Armata Roºie a dat naºtere la sentimente de revoltã ºi de compasiune la majoritatea românilor, atât în centrele muncitoreºti, cât ºi în centrele studenþeºti. De îndatã ce ruºii au atacat, în Ungaria s□a gãsit ºi „Scânteia", oficiosul P.C.R. sã declare în numele guvernului cã în Ungaria are loc o contrarevoluþie a elementelor hortiste ºi cã sprijinã Guvernul Kádár, care la acea orã funcþiona în afara Budapestei, la comandamentul sovietic. Odatã tonul fiind dat, s□a trecut la întruniri în marile uzine, unde activiºti de la partid explicau legitimitatea intervenþiei sovietice în Ungaria. În vremea aceea, Braºovul avea mulþi foºti deþinuþi care ispãºiserã mai mulþi ani de condamnare ºi stãteau liniºtiþi. Acum, ceea ce se petrecea în Ungaria i□a scos din pasivitate ºi cãutau sã intre în legãturã cu alþi colegi de□ai lor. Aºa a fost cazul lui Stanislav ªeremet, originar din Basarabia, judeþul Soroca. Pãrinþii lui, învãþãtori într□o comunã din judeþul Soroca, în 1940, când ruºii au ocupat Basarabia, au fost împuºcaþi, iar cei doi copii ai lor au fost duºi la rude, la Iaºi. Stanislav urmează ªcoala Normalã din Iaºi, iar sora lui o altã ºcoalã. Arestãrile ce au loc la Iaºi în 1948 îl implicã ºi pe Stanislav ªeremet, care este condamnat la patru ani pentru participare la frãþiile de cruce, apoi, dupã condamnare, este trimis la închisoarea de elevi de la Târgºor, lângã Ploieºti. În aceastã închisoare cunoaºte o mulþime de elevi din toatã þara. Era un bãiat apreciat de toþi colegii de detenþie. El avea o mare durere: uciderea pãrinþilor sãi ºi purta în suflet dorinþa de a□ºi rãzbuna pãrinþii. Tot la Târgºor îl cunoaºte ºi se împrietenește cu Luca Cãlvãrãsan. În zilele acelea fierbinți ale sfârºitului de octombrie 1956 se întâlneºte, în ultima duminicã a lunii, cu Cãlvãrãsan la ieºirea din biserica din Piaþa Sfatului. Bucuros cã s□au întâlnit, ºtiindu□l pe Cãlvãrãsan un camarad de nãdejde, îi expune planul sãu. În ce

consta acest plan? În acele zile se îndreptau spre Ungaria numeroase garnituri cu tancuri ºi autocamioane, tunuri ºi multe trupe. Aceste trupe veneau din Ucraina via Constanþa la Ploieºti ºi pe Valea Prahovei, la Predeal, Braºov, spre Ungaria. ªeremet s□a gândit cã ar putea face ceva sã blocheze, mãcar pentru un timp, aceste deplasãri de trupe spre Ungaria. El preconiza montarea unui dispozitiv în zona tunelului dintre Timiºul de Sus ºi Predeal, fãcând sã deraieze trenul cu armatã ºi tancuri ruseºti. La vremea aceea eu nu□l cunoºteam pe ªeremet, nu ºtiam cã se aflã în Braºov. Cert este cã discuþia a avut loc ºi cã au mai fost informate ºi alte persoane. Ceva straniu s□a petrecut. Cum a aflat Securitatea de aceastã convorbire dintre douã persoane? Una din cele douã persoane a împãrtãºit cuiva cele discutate ºi acela era un informator al Securitãþii. Eu nu l□am vãzut pe Cãlvãrãsan în sãptãmâna 1□7 noiembrie. Dacã□l vedeam, poate mi□ar fi spus, iar pe ªeremet nu□l cunoºteam. Totuºi, voi avea o mare surprizã. În acest timp eram urmãrit de acasã la serviciu ºi de la serviciu pânã acasã. La fel era urmãrit ºi Cãlvãrãsan, precum ºi ceilalþi prieteni de□ai noºtri. Securitatea se temea ca nu cumva ªeremet sã□ºi punã planul în aplicare. Ei vãzând cã nu ne mai întâlnim, au decis sã□l aducã la mine acasã pe Mircea Ionescu, în seara zilei de 7 noiembrie. Pe acesta îl vãzusem o singurã datã, timp de zece minute, în staþia de tramvai de la Hidromecanica. Acesta a bãtut la uºã, eu am deschis ºi l□am întrebat „Cine sunteþi?”. „Mircea Ionescu”, mi□a rãspuns. Mi l□am reamintit imediat ºi l□am poftit în casã. În mijlocul camerei soþia era cu fetiþa în braþe, iar eu nu de mult venisem de la lucrãrile mele. Nu apucasem nici sã luãm masa. Ionescu intrã ºi se duce direct la soþie ºi începe sã se joace cu mânuþele fetiþei. Apoi se întoarce brusc la mine ºi îmi spune: „Vreau sã vorbesc ceva cu dumneavoastrã”. Se îndreaptã spre uºã ºi eu îl urmez în curte. Cum am închis uºa, începe sã□mi spunã: „ªtiþi cã prietenul dumneavoastrã, Cãlvãrãsan, împreunã cu alþii, pregãteºte un complot pe calea feratã? Vor sã

arunce în aer trenurile cu trupe ruseºti ºi tunelul de la Predeal". Pentru moment am rãmas descumpãnit. „Nu cred aºa ceva! Cãlvãrãsan este un om normal ºi nu poate gândi aºa". „Ba da, el mi□a spus ºi eu am alergat la dumneavoastrã sã vã rog sã□l opriþi". Ce îmi spunea era ca un duº rece. În final, îi spun sã fie liniºtit, pentru cã nu va fi nimic. Nu cred cã cineva poate fi aºa de nejudecat ca sã comitã un asemenea act, ce ar pune în pericol viaþa atâtor foºti deþinuþi politici ºi mai cu seamã a legionarilor, care ar fi primii vizaþi. A stãruit mult sã vorbesc cu Cãlvãrãsan, apoi a plecat. Întors în casã, soþia mã întreabã cine□i ãsta ºi ce vrea. Eu, care eram tulburat de cele auzite, i□am rãspuns „o cunoºtinþã de-a mea". De data aceasta, soþia are o viziune ºi îmi zice: „Sandule, acest om ne va aduce un mare rãu la casã". Am rãmas uimit ºi am întrebat□o: „Ce te face sã crezi asta?", la care soþia îmi rãspunde: „Tu i□ai vãzut chipul ºi privirea? E un om vinovat. Fii foarte atent, deoarece prin ãsta ne vine nenorocirea". Am rãmas ºi eu pe gânduri, cãutând sã o liniºtesc cã este un om cumsecade. Ce era mai grav era faptul cã eram convins de bunele lui intenþii, cã doreºte sã previnã o catastrofã. Au trecut trei zile, pânã l□am întâlnit pe Cãlvãrãsan ºi l□am întrebat ce□i cu povestea asta. El mi□a rãspuns cã a fost doar o vorbã care s□a vãzut cã este irealizabilã, sã nu mai vorbim de ea. Aceastã întâlnire a noastrã a fost supravegheatã de Securitate. Ei bãnuiau cã noi vom comenta cele ce mi□a relatat Mircea Ionescu ºi aºa a ºi fost. În data de 11 noiembrie este invitat la Securitate Ion Ion, anchetat câteva ore, apoi este pus în libertate ºi supravegheat. Ion Ion face imprudenþa de a trece pe la mai mulþi sã le spunã cã a fost la Securitate ºi cercetat. Ne atrage atenþia sã fim prudenþi cã Securitatea ºtie totul. Dar nici unul dintre noi nu am luat în serios avertismentul ca sã facem o verificare a cãrþilor ºi a hârtiilor, ceea ce puteau fi luate drept corpuri delicte la o eventualã arestare.

Joi, 15 noiembrie 1956 sunt arestat. De dimineaþã, în jurul orei 6.00 am plecat la serviciu, nu înainte a a□mi sãruta fetiþa

ºi soþia. Nu aveam nici o presimþire. Ajuns la serviciu, am plecat la biroul de voiaj, unde aveam ceva de lucru. La întoarcere am fãcut ceva cumpãrãturi pentru acasã. În jurul orei 11.00 am revenit la atelier. La 12.00, pauza de masã, cu comentarii politice, în care Ungaria era subiectul zilei. Pe la ora unu vine inginera secþiei ºi îmi spune: „Domnule Salcã, sunteþi chemat la regionalã, unde se spune cã s□a stricat casa de bani, s□a blocat". „Doamna inginer, eu nu mã pricep la case de bani; trimiteþi pe altul". „Nu, pentru cã ei pe dumneata te vor!". Atunci mi□a picat fisa ºi am dedus cã la mijloc este vorba de un truc al Securitãþii ºi am fost categoric: „Nu merg, doamnã". ªi a plecat nemulþumitã. Dupã câteva minute vine din nou. „Domnule Salcã, vã rog sã vã duceþi, vã aºteaptã ºeful acolo!". „Doamnã, v□am spus cã nu merg ºi spuneþi□le celor ce mã cheamã cã dacã vor sã mã aresteze, sã vinã aici, între colegii mei de muncã. Doamna a plecat ºi pe la ora douã au venit patru vlãjgani în civil, dintre care trei au intrat la mine, în atelier, ºi unul a rãmas afarã. Toþi colegii au întrerupt lucrul ºi priveau la ei. Unul mi se adreseazã: „Domnule Salcã, mergeþi cu noi pentru zece minute. Vã luãm o declaraþie ºi vã aducem înapoi". Cunoºteam metoda din 1948, când tot aºa am fost luat pentru zece minute ºi m□am întors dupã ºase ani. În acel moment, colegii mei de echipã s□au apropiat de ei, fiecare având în mânã câte o sculã: un ciocan, o cheie, o bucatã de material, amenin þându□i ºi spunându□le: „Sandu nu merge nicãieri. Este muncitor de□al nostru! Plecaþi de aici ticãloºilor!". Vãzând cã gluma se îngroaºã ºi spiritele sunt agitate, am intervenit pe lângã muncitori ca sã se liniºteascã, cã îºi vor face rãu lor. În ceea ce mã priveºte, ei tot mã vor aresta, dacã nu acum, dupã ce voi pleca de aici. Apoi am luat servieta cu ceea ce cumpãrasem ºi i□am dat□o lui Victor Urdea, omul lor, sã o ducã la soþia mea ºi sã□i spunã cã sunt arestat. Urdea a dus servieta acasã, la soþie, ºi a informat□o de arestarea mea. Eu am plecat din atelier cu cei trei securiºti, cel de□al patrulea fiind ºofer. Încadrat pe bancheta din spate

de doi dintre ei, în câteva minute am ajuns la Securitate, am fost introdus în corpul de gardã, acolo mã aºtepta un tip înalt, cu ochelari cu ramã de aur, foarte elegant, îmbrãcat într□o hainã de piele neagrã. Cum am pãtruns în acel birou, mi se adreseazã: „Salcã, ºtim cã nu ai fost de acord cu aruncarea trenurilor sovietice în aer. Trebuia sã vii sã ne spui! Acum vei plãti alãturi de ceilalþi". Am rãmas trãsnit, abia acum mi□am dat seama cã Mircea Ionescu este informatorul lor. Nu am mai putut spune nimic. Acest civil, al cãrui identitate o voi afla mai târziu, îi spune maiorului, care stã în picioare, sã□mi facã percheziþie, iar el iese. Maiorul cheamã un plutonier care mã dezbracã la chiloþi ºi îmi ia hainele la puricat. Îmi ia ceasul de la mânã, verigheta, cureaua de la pantaloni, ºireturile de la pantofi, banii, buletinul, ordinul de serviciu, stiloul ºi toate hârtiile de prin buzunare. Întocmeºte un proces verbal ºi mã pune sã□l semnez, apoi îmi zice sã mã îmbrac. Am executat. „Ei, acum, sã cântãm la pian" ºi mã duce la o mãsuþã unde era o tuºierã. Îmi ia el pe rând degetele de la mâini ºi mi le dã prin tuº, apoi pe o hârtie. Dupã aceastã operaþie îmi pune pe ochi niºte ochelari de tablã ºi mã duce la celula cinci, unde nu era nimeni, doar patru paturi de fier suprapuse. Celula avea cam cinci metri lungime ºi 180 cm lãþime, avea un geam fals □ beton pe dinãuntru ºi sticlã afarã. Rãmas singur, m□au nãpãdit gândurile. Mã frãmântam în fel ºi chip, nu gãseam soluþii pentru soþie ºi fetiþã. Ce se fac singure în Sãcele, deoarece soþia nu lucra, oare cum se vor descurca? Le□am lãsat ceva bani, dar cât le vor ajunge? ªi dacã va fi ºi soþia arestatã, cui va lãsa fetiþa? Din aceste gânduri am fost deranjat în jurul orei 20.00 de un plutonier care mi□a pus ochelarii ºi m□a dus în biroul în care am mai fost. Acolo, acelaºi civil cu hainã de piele mã aºtepta: „Ei, Salcã, eºti gata? Sã mergem la percheziþie!". Eu rãspund scurt: „Eu nu merg". „Cum nu mergi?". „Foarte bine. Eu nu merg". S□a resemnat ºi mi□a spus: „Dar ce va spune soþia?". „Daþi□mi o hârtie, sã□i scriu câteva rânduri, sã□mi trimitã unele lucruri". Spre mirarea mea, mi□a dat hârtie

ºi creion ºi am scris: „Dragã Viorica, dragã Neli. Eu sunt arestat, nu ºtiu când mã voi întoarce. Tu trimite o telegramã mamei tale, sã vinã la tine. Te rog trimite□mi ciorapi de lânã, bocanci, pulover gros, douã cãmãºi, douã izmene, pastã ºi periuþã de dinþi, sãpun ºi prosop. Vã sãrut cu multã dragoste, Sandu". Ei au mers la percheziþie, i□au dat biletul soþiei ºi mi□au adus lucrurile solicitate. Au încheiat un proces-verbal de percheziþie în faþa a doi martori. În acest proces de percheziþie scria cã au gãsit o carte a episcopului Ioan Suciu, intitulatã „Eroism", un numãr mare de scrisori de la diferiþi legionari, 30 de poezii ale poetului legionar Radu Gyr, un caiet cu însemnãri, multe fiºe cu conspecte ºi „Cãrticica ºefului de cuib". Am dedus cã i□au dat biletul soþiei, cã mi□au adus lucrurile cerute. „Cãrticica ºefului de cuib" are povestea ei. Cu câteva zile înainte, colegul de serviciu Victor Urdea mi□a bãgat□o în servietã, mi□a zis „þi□am pus ceva", dar nu mi□a explicat ce. La plecare am luat servieta ºi am întins□o la celãlalt loc de lucru. Acasã ajungeam târziu ºi mã ocupam de radio, soþia îmi pregãtea masa ºi servieta pentru ziua urmãtoare. A gãsit cartea învelitã ºi a pus□o acolo unde þineam cãrþile. Eu am uitat ºi a stat acolo aºa, învelitã, pânã au venit la percheziþie. Arestaþii se tot plângeau cã în timpul percheziþiei li se plasa câte un pistol, un manifest sau o carte. Mie mi□au plasat□o cu câteva zile înainte de arestare prin Urdea. Cum a decurs percheziþia nu aveam cum sã ºtiu, pentru cã nu am participat la ea. Îmi va spune soþia dupã opt ani, când voi fi eliberat.

Arestarea mea i□a provocat un ºoc, din care cu greu ºi□a revenit. A fost distrusã sufleteºte. Nu□ºi mai gãsea liniºtea, când haidamacii de la Securitate au escaladat gardul ºi au invadat curtea. S□a speriat ºi s□a repezit la fetiþã, ca sã o ia în braþe, crezând cã vin dupã ea s□o aresteze. Era hotãrâtã sã nu meargã nicãieri fãrã copilã, ceea ce a ºi fãcut peste o lunã, când a fost arestatã. S□a dus cu fetiþa de cinci luni la Securitate. Acum plângeau amândouã. Când securiºtii au

înconjurat casa ºi au bătut în uºă să le deschidă, au năvălit în casă peste o femeie cu un copil de patru luni în braþe ºi au început să răvãºească totul prin camera de dormit ºi prin bucătărie. Nu a rămas sertar nerăsturnat, chiar ºi pătuþul copilului l□au scotocit, aruncând salteaua pe jos. În tot acest timp o insultau pe soþia mea: „Te□ai măritat cu un bandit, Nu ºtiai că a fost în puºcărie, că este legionar? Ori ºi tu eºti la fel ca el!", la care ea a răspuns: „Soþul meu nu este bandit!". „Ai curajul să vorbeºti? Uite ce am găsit la el! O să te ducem ºi pe tine lângă el, iar copilul îl dăm la leagăn, să iasă om din el, nu bandit ca voi!". La urmă au adus două vecine de vizavi care urmăreau de după perdea forfota din curte ºi maºinile din stradă. Aceste femei au fost puse să semneze procesul-verbal de percheziþie cu ceea ce au găsit. Au plecat cu tot ce au găsit, soþia rămânând distrusă, cu casa răvãºită. S□a apucat să□ºi pună lucrurile la loc. Tot aranjând a mai găsit ºi ea o carte, „Miºcarea legionară ºi muncitorimea" de Traian Herseni. Cum a dat de ea a rupt□o ºi a băgat□o în foc. Ce s□a petrecut în noaptea aceea în sufletul ei e greu de povestit. Să te vezi dintr□o dată cu viitorul distrus ºi cu un copil mic în braþe, pe care să□l creºti... ªtiu doar ce gândeam eu, căci numai la ele îmi era gândul. Nu mă interesa că mă condamnă ºi cât voi sta în închisoare. Mă îngrijora soarta lor ºi a părinþilor noºtri. Eram supărat că noi nu am făcut ceea ce au făcut ungurii, să fi murit în luptă, nu să fim vânaþi ca niºte iepuri ºi băgaþi în cuºcă. Am jurat că dacă voi mai fi liber vreodată, îl voi ucide pe Mircea Ionescu, cel care ne□a vândut. Apoi am început să mă rog pentru soþie ºi fetiþă, să le întărească Dumnezeu să poată suporta. Au fost clipe care m□au afectat mult ºi în tot timpul detenþiei eram cu ele în gând. Dar la Securitate nu eºti lăsat să vegetezi, erai tot timpul sâcâit de paznicii de pe coridor ºi apoi de anchetatori. Anchetele se făceau de regulă noaptea, cele de zi erau mai liniºtite ºi se pregăteau noaptea, când lucrau numai ºefii anchetatori ºi echipele de bătăuºi.

ANCHETA

De□a doua zi am fost dus la interogatoriu. Anchetatorul a fost un locotenent major. Până la biroul lui am fost dus de un plutonier, care, la ieºirea din celulă, mi□a pus ochelarii de tablă. Apoi m□a luat de braþ ºi m□a condus, nu ºtiam în ce direcþie. Când am ajuns la scări mi□a spus în ºoaptă: „Atenþie la scări!”. M□a urcat la etaj, apoi m□a rotit de vreo douã□trei ori, ca sã nu□mi dau seama de direcþia de mers. Acolo se bifurcau mai multe coridoare. S□a oprit în faþa unei uºi, a bătut ºi apoi m□a introdus înăuntru. Mi□a luat ochelarii ºi a ieºit. La o masă ºedea ofiþerul anchetator. Am zis „Bunã ziua”, el uitându□se la mine ºi arătându□mi într□un colþ al biroului o măsuþă, în spatele ei un scaun. Mi□a zis să iau loc. M□am îndreptat spre scaun, am pus mâna pe el să mi□l aranjez. Am constatat cã nu se miºcă, pentru cã era fixat în ºuruburi de parchet, la fel ºi măsuþa. Îºi luaserã măsuri de siguranþă băieþii, nu cumva să facă vreunul mai nervos uz de ele. M□am aºezat ºi el zâmbea cu subînþeles. ªi□a aranjat hârtiile, ºi□a scos stiloul ºi a început interogatoriul: „Cum te cheamã?”. Apoi anul ºi locul naºterii, numele părinþilor, ocupaþia, domiciliul, studii, serviciul militar, starea civilă, numele soþiei, copii, originea socială a tuturor, dacã ai mai fost condamnat ºi pentru ce, prin ce închisori ai trecut, ce politicã ai făcut, dacã ai fost membru de partid, dar părinþii ºi soþia. ªi ultima întrebare dacã sunt legionar ºi de când. La aceastã întrebare am răspuns cã nu am fost legionar. Acest interogatoriu a durat mult. Tot îmi punea întrebări de genul „Ce te□a făcut să nu þii cu clasa muncitoare, cã din datele declarate reiese cã ai origine socială sănătoasă? Ai făcut ºase ani ºi nu te□ai reeducat?”. „Nu aveam de ce să mã reeduc. Acolo se făceau crime, nu reeducare. Apoi, eu nu făcusem nimic ca să fiu condamnat. M□au luat aºa, la grămadă, cum se făceau arestările în 1948”. „Vezi, noi nu luăm pe nimeni fără dovezi, omul are dreptul la apărare”. Toate acestea erau vorbe goale. Aceiaºi torþionari,

dar sub alt nume. Mi□a dat hârtia s□o citesc ºi sã o semnez. Atunci am vãzut cã se numeºte Traian Urzicã, locotenent major de Securitate. Apoi a sunat, a venit plutonierul cu ochelarii ºi m□a dus la celulã. Dupã masã am fost scos la medic, îmbrãcat în civil, care m□a dezbrãcat, m□a consultat la inimã, la plãmâni, mi□a luat tensiunea, care, din cauza stresului era crescutã, la fel ºi pulsul. A completat un buletin medical ºi m□a mai întrebat de ce boli am suferit. L□am auzit spunându□i maiorului „Duce", dar nu am priceput nimic. Voi înþelege mai târziu. Medicul recomanda care sunt limitele rezistenþei fizice, ceea ce se transmitea anchetatorului.

Dupã aceastã vizitã medicalã s□a trecut la ancheta propriu□zisã. Am început ancheta cu lt. major Traian Urzicã. Acest ofiþer era blond, cu statura înaltã, bine legat. Ancheta a început cu sabotajul pe calea feratã. Avea materialul pregãtit, atât întrebãrile, cât ºi rãspunsurile. Dacã nu erai de acord la formularea rãspunsului, se înfuria tare ºi se lãsa cu pãruialã. Nu avea nici o dovadã cã eu aº fi participat la discuþiile lui ªeremet, Cãlvãrãsan ºi ale altora, dar insista foarte mult sã recunosc cã Cãlvãrãsan m□a pus la curent cu „planul ªeremet". Oricât am stãruit cã eu am fost informat de omul lor, Mircea Ionescu, o þinea pe a lui. Nu a vrut sã consemneze ceea ce spuneam eu. Fiind pus în încurcãturã, m□a trimis sã mã mai gândesc ºi sã□mi aduc aminte. În celulã eram singur ºi nu gãseam soluþia. Le□am intuit intenþiile, pentru cã ei nu vroiau adevãrul ºi cã urmãreau neimplicarea lui Mircea Ionescu. A venit seara, m□am culcat ºi am adormit. Dormeam îmbrãcat, pentru cã era frig. Cum dormeam aºa, am fost trezit de niºte bãtãi puternice în uºã. M□am trezit speriat, în picioare între paturi. Se deschide uºa ºi apare un plutonier râzând, cu ochelarii în mânã: „Ai visat urât? I□ai ºi hai!". Cât a fost ora nu puteam ºti. Aºa, buimac de somn ºi speriat, mã duce la etaj. Mai mã împiedicam de scãri. Ajuns sus, sunt introdus într□un birou cu fotolii, cu canapea, cu covor persan. Înãuntru erau doi inºi în civil, unul înalt ºi altul mai scund, bine legaþi. Se vedea

cã sunt bine hrãniþi ºi vânjoºi. Rãmas în picioare, cel mai solid se ridicã de pe canapea ºi se repede la mine, mã loveºte cu pumnii pe unde nimereºte: cap, faþã, piept, burtã. „Cum, mãi, banditule, nu vrei sã recunoºti ºi ne acuzi pe noi cã l□am trimis la tine pe banditul ãla, cine□o fi el? Pãi noi, Securitatea, de astea ne ocupãm?”. Mã lasã ãsta ºi mã ia celãlalt, care mã prinde de pãr, mã trage în jos ºi cu dreapta îmi carã la pumni la gât ºi ceafã pânã ameþesc ºi cad pe covor. Când mi□am revenit m□au avertizat cã dacã nu recunosc ce□mi cere anchetatorul, mã vor supune la alte probe. Au chemat plantonul ºi m□au trimis în celulã. Dar cine erau aceºti doi? Cel mai voinic era maiorul Stelian Alexandrescu, anchetatorul ºef. Se pare cã a fost pe front ºi a venit cu Divizia „Tudor Vladimirescu”. Un om pervers ºi foarte rãu. Ca inteligenþã nu excela, cu ajutorul bâtei a ajuns maior ºi mai apoi colonel. În prezent este pensionar ºi locuieºte în Piaþa Enescu nr. 9 ºi îºi consumã frumoasa pensie cu conºtiinþa cã el a servit þara ºi atunci când, prin torturã, impunea luptãtorilor din rezistenþã ºi celor din Munþii Fãgãraºului sã□ºi semneze condamnarea la închisoare ori la moarte. Celãlalt era cãpitanul Mircea Rusu, mai în vârstã, crud ºi viclean. Se pare cã provenea din vechea poliþie. Era foarte bãºcãlios. În cele ºapte luni de anchetã, voi fi dus deseori la el pentru metode de convingere. Îmi spunea: „Sandule”; nu uita niciodatã sã nu o pomeneascã pe soþia mea ºi pe fiica Cornelia. Toate acestea le fãcea deliberat, urmãrind efectul psihologic. Îmi zicea: „Sandule, s□a ales praful!”, apoi îmi cânta cântece legionare. Pe parcursul amintirilor mele din Securitate îi voi mai întâlni pe cei doi. Ajuns în celulã, dupã cunoºtinþa cu cei doi nu m□a mai luat somnul. Mã dureau capul, gâtul, maxilarele. Eram rãvãºit. Fiind singur, nu mã vedea nimeni cum arãt. A doua zi sunt din nou dus la Urzicã. Aceeaºi poveste: „Când ºi ce þi□a spus Cãlvãrãsan de sabotajul pe calea feratã?”. Nu m□a întrebat de ce am buzele umflate ºi sângerânde. I□am spus: „Domnule anchetator, v□am spus cum am aflat de acest zis complot. Dacã dumneavoastrã ºtiþi altfel, scrieþi ce

vreþi acolo ºi eu vã semnez, cã ori am aflat de la Ionescu, ori de la Luca, tot aceeaºi condamnare o voi primi". „Ei vezi cã am fãcut bine cã te□am lãsat sã te mai gândeºti", adicã, m□a dat pe mâna celor doi torþionari. A ticluit el o declaraþie. El formula întrebãrile ºi tot el rãspunsurile. La urmã, mi□o întinde sã o semnez. I□am semnat□o ºi a fost mulþumit, iar eu umilit. Cu aceastã ocazie, am constatat cã Securitatea din 1956 foloseºte aceleaºi metode din 1948, care sunt mai productive. Acest locotenent major Traian Urzicã a rãmas anchetatorul meu mai multe luni. El nu lucra dupã capul lui, avea de fiecare datã fiºe primite de la ºefii lui, dupã care se orienta. La început nu mi□am dat seama de proporþiile arestãrilor, dar pe mãsurã ce avansau anchetele îmi voi da seama de numãrul mare de arestãri. Urzicã mã va chestiona în legãturã cu Luca Cãlvãrãsan. În repetate rânduri declaraþiile mele nu coincideau cu ale lui ºi invers. Îl bãteau pe Luca sã recunoascã ce am declarat eu, iar pe mine sã confirm ce a spus Luca. În fond, niºte fleacuri. Ce importanþã avea faptul cã ne□am întâlnit la teatru sau la bisericã? Dar pentru ei declaraþiile trebuia sã fie identice. Urzicã se ajuta în anchetã ºi de notele celor de la filaj ºi de ale informatorilor. O greºealã a fost ºi a noastrã, deoarece noi nu am prevãzut aceste arestãri ºi nu ne□am înþeles ce sã declarãm. Cu toate acestea, nici unul dintre noi nu a putut fi determinat de presiunile fizice, morale sau de promisiunea cã i se va reda libertatea, sã declare cã am fi fost organizaþi în scopul rãsturnãrii regimului comunist. Nu s□au gãsit dovezi cã am fi adunat cotizaþii sau cã am fi þinut ºedinþe dupã ritualul legionar. Dupã experienþa fiecãruia ºtiam ce anume fapte sunt pedepsite de Codul Penal. În schimb, nu ºtiam cã faptul de a te întâlni cu un om cu care ai suferit ani grei de închisoare se considerã crimã de uneltire contra ordinei sociale (comuniste) ºi se pedepseºte cu ani grei de închisoare sau, în unele cazuri, cu moartea. Pe aceastã linie urmãreau anchetatorii sã orienteze ancheta. O problemã în care m□a anchetat lt. major Urzicã Traian a fost ºi cazul de

la Mãnãstirea Vladimireºti, un centru de spiritualitate ortodoxã, condusã de Maica stareþã Veronica ºi parohul mãnãstirii, preot Ioan, azi stareþul Mãnãstirii Reci, judeþul Mureº. Urzicã mi□a prezentat un material sã□l recunosc. Era manifestul de la Vladimireºti, ce a circulat în Braºov în anul 1955, an în care a fost desfiinþatã mãnãstirea ºi o parte din cãlugãriþe au fost condamnate la muncã silnicã pe viaþã, iar o parte au fost trimise în diferite locuri din þarã cu D.O. sub sancþiunea legii, cã dacã pãrãsesc locul vor fi condamnate de la 15 la 25 de ani muncã silnicã., iar preotul Ioan a fost condamnat la muncã silnicã. Am recunoscut manifestul pe care mi□l dãduse Ion Ion. El îl avea de la soþia lui Marinescu. Femeile au adus manifestul, care era critic faþã de Patriarhie. Despre conþinutul ºi cauzele care au dus la apariþia lui nu s□a discutat nimic. În schimb, Urzicã era foarte pornit împotriva stareþei, Maica Veronica, acuzând□o de tot ce era mai rãu, ºi anume cã întreþine relaþii sexuale cu preotul Ioan ºi cu alte persoane din afara mãnãstirii, cã este legionarã ºi a adãpostit în incinta mãnãstirii criminali legionari. Despre pãrintele Ioan aceleaºi acuzaþii. Apoi, cã Securitatea a luat mãsuri de lichidare a acestui focar de imoralitate ºi i□au trimis acolo unde le este locul, iar femeilor care frecventau acel lãcaº li s□a explicat în ce capcanã au cãzut. „De altfel, noi nu ne amestecãm în treburile bisericii. Patriarhia ne□a cerut sã facem ordine la Vladimireºti”. Mi□am dat seama cã urmãresc defãimarea cãlugãriþelor care erau binecunoscute de populaþia þãrii ºi în special de locuitorii satelor din apropiere. Aceºti oameni se duceau sã se roage, nu sã comploteze împotriva guvernului ºi, datoritã cãldurii sufleteºti a mãicuþelor ºi a preotului, numãrul celor ce□l cãutau pe Dumnezeu cel bun ºi milostiv creºtea mereu. Aceasta i□a înspãimântat pe cei de la Patriarhie ºi pe patronii lor de la Departamentul Cultelor, care au apelat la Securitate ºi la Tribunal. Nu m□au surprins cele spuse de Urzicã. Am dedus cã ceea ce spune el face parte dintr□o campanie regizatã de Securitate împreunã cu cei de la Culte ºi

difuzate prin oamenii lor de legãturã. La Securitatea Braºov toþi anchetatorii repetau aceeaºi placã. Eu eram destul de stresat, încercând sã desluºesc care din prietenii mei se aflau arestaþi ºi îmi revizuiam continuu în ce au constat legãturile noastre, ce anume surprize pot apãrea. Eram singur în celulã ºi obligat sã stau la marginea patului, cu palmele pe genunchi. Pe vizetã eram supravegheat des de cãtre plantoanele de pe coridor. Dacã se întâmpla sã mai aþipesc, plantonul dãdea puternic cu pumnul în uºã. Aceste plantoane aveau pâslari, ca sã nu fie auzite, dar, cum fiecare om are mersul lui, începi sã□l recunoºti dupã mers, fie ºi silenþios, nu□i nevoie sã□l vezi. ªeful arestului era maiorul Toth ªtefan, care locuia în vila Popovici. El mai venea la mine în celulã, se uita la geam, îmi mai ridica salteaua, mai vorbea cu mine. Îi fãcea mare plãcere sã□mi spunã cã este „dreptist”, adicã student la Drept. Eram de aceeaºi vârstã. Îmi zicea cã este frate vitreg cu Vasile Luca. Acest maior rãspundea de soarta noastrã, de hranã, de curãþenie. Hrana era puþinã ºi fãrã proteine: dimineaþa un surogat de cafea de orz, pe care nu□l beam când eram singur. Îmi era fricã de droguri, pentru cã ei obiºnuiau sã punã în cafea bromurã pentru calmarea sistemului nervos ºi alte droguri care sã□þi creeze o stare de euforie ºi anihilarea voinþei. Se foloseau ºi astfel de procedee. Cu fiecare zi ce trecea anchetele erau tot mai stresante. Eram dus ºi la alþi anchetatori, care îi aveau în anchetã pe unii dintre camarazii mei. Dar sã trec la cazul cel mai grav pentru mine. În jurul datei de 1 decembrie sunt dus în biroul în care am fost în altã noapte. Acolo, aceiaºi securiºti: maiorul Alexandrescu ºi cãpitanul Rusu. Dupã ironiile lui Rusu, „Ce faci, Sandule, cum te simþi la noi?”, eu nu rãspundeam nimic, ci aºteptam sã vãd care□i „bomba” ce urma sã explodeze, pentru cã degeaba nu m□au dus acolo. Se deschide uºa ºi apare colonelul Crãciun. Cred cã era trecut de ora 24.00. Când mã vede, zice: „Tu eºti Salcã?”, cu vocea lui de bas, „Eºti cam slãbuþ!” □ îºi dã cu pãrerea, apoi zice: „O sã te lãmurească tovarãºii de ce eºti aici”

ºi pleacã. Maiorul Alexandrescu îmi pune o întrebare care m□a nãucit: „Ia spune□ne ce revistã legionarã ai avut tu ºi unde este?”. Am rãmas mut. Era lucrul la care mã feream cel mai mult. „Hai, vorbeºte!”. „Nu ºtiu nimic de aºa ceva”. Capul îmi vâjâia ºi mã miram de unde ºtiu ºi ce ºtiu ei. Mã temeam pentru Sfera cã va fi arestat ºi cum o sã mã explic în faþa lui. Doar îi promisesem cã nu o voi da nimãnui. Unde este acum revista? O ºtiam la Luca. O fi gãsit□o la percheziþie? „Hai, spune odatã!”. Eu repetam mereu: „Nu ºtiu nimic!” ºi dãi cu pumnii, cu picioarele, mã trãgeau de pãr, de urechi, pânã au obosit. Eu zãceam jos, cu batista la gurã ºi nas, sã□mi ºterg sângele. M□au obligat sã mã ridic ºi Alexandrescu a ieºit. Dupã câteva minute se întoarce cu un maior, procuror, un tip înalt, bine legat. Era procurorul Grigore Stoica, care þinea în mânã revista „Exilul Românesc”. Procurorul se uitã la mine ºi zice: „Ãºtia nu ºtiu sã batã, sã te fereºti de mâna mea! Spui cã nu ºtii nimic, dar asta ce□i?” ºi s□a dus. Rãmas numai cu cei doi, aceºtia au început pe un alt ton: „Mãi, vezi cã noi suntem în posesia revistei. Te încãpãþânezi degeaba, pânã la urmã tot va trebui sã spui, cã nu te lãsãm!”. Istovit de bãtaie ºi cu corpul delict la ei am recunoscut cã am avut o asemenea revistã ºi cã am dat□o lui Mihãilescu ºi de la el a trecut la Luca Cãlvãrãsan. Era târziu, în noapte, ºi nu aveam idee de orã. Unul din ei l□a anunþat pe Crãciun. Acesta a venit radios: „Ei, v□am spus eu cã aici era cheia. Duceþi□l jos, veþi continua mâine!”. Fiind dus de planton jos, am cerut sã intru la WC, unde m□am spãlat de sânge. Am scuipat ºi pe jos sânge, ceea ce a fost vãzut de planton. Acesta, dimineaþa, l□a chemat pe maiorul Toth ºi i□a arãtat. Maiorul a venit repede la mine în celulã ºi, cam agitat, m□a întrebat: „Sandule, ce□i cu sângele de la WC?”, iar eu i□am rãspuns: „Întrebaþi□l pe ºefu’”. Nu a mai zis nimic ºi a plecat. Mi□a fãcut impresia cã mã compãtimeºte.

ÎNGRIJOREAREA MEA

Dupã aceastã anchetã durã ºi cu rezultate proaste pentru mine, am cãzut într□o stare depresivã. Mã judecam în fel ºi chip; eram tot timpul trist. Uitasem de ai mei, mã gândeam cã Sfera va fi arestat ºi mã întrebam ce vor face copiii lui ºi soþia, care nu are serviciu. „Eu pânã acum am rezistat ºi nu a fost nimeni arestat din cauza mea. Poate cã acum m□a pedepsit Dumnezeu, pentru cã nu am fost destul de înþelegãtor în situaþii similare". Aºa cum zise Crãciun: „Continuaþi mâine!". Dimineaþa aºteptam cu inima strânsã ca sã vãd ce va mai urma. Dar a trecut ziua ºi nu m□a mai chemat nimeni. Au trecut mai bine de zece zile, timp în care m□am mai liniºtit. Dar lucrurile nu ºedeau pe loc, toþi lucrau. La douã□trei zile dupã arestarea mea, soþia ºi□a luat fiica ºi a dat o fugã la Reghin ºi s□a oprit la familia Sfera, anunþând arestarea mea. Deci, Sfera a avut timp suficient sã□ºi aranjeze treburile. Atunci nu ºtiam de isprava soþiei, care a fost „filatã" când a intrat la Sfera. Peste douã sãptãmâni soþia va fi arestatã ºi cercetatã pentru ce a cãutat la Sfera ºi alte probleme. Când am citit la dosar declaraþia soþiei, i□am mulþumit lui Dumnezeu cã lucrurile au ieºit bine ºi fãrã intervenþia mea. Teama mea era cã Sfera era un pion avansat care nu trebuia sacrificat. Prin plecarea lui în afara þãrii a intrat în contact cu cei din strãinãtate. Nu ºtiam nimic concret, dar mã temeam. Sfera a fost arestat la jumãtatea lunii decembrie, în acelaºi timp cu soþia mea. Comportarea lor în anchetã a fost la înãlþime. Dupã ancheta din noapte, a doua zi aºteptam sã fiu chemat din nou, dar au trecut vreo zece zile ºi nu m□a mai întrebat nimeni nimic. Bãieþii erau foarte ocupaþi cu noi arestãri în rândul fãgãrãºenilor ºi al altor cetãþeni, care simpatizau cu revoluþia ungarã. Dacã pe mine mã neglijau, nu acelaºi lucru s□a petrecut cu Cãlvãrãsan. Îmi va povesti dupã câteva luni, când vom fi bãgaþi împreunã într□o camerã la Aiud. Lui i s□a cerut sã le dea revista. El a recunoscut cã a luat□o de la Mihãilescu, dar nu mai ºtie ce a fãcut cu ea. A fost bãtut cumplit de maiorul Alexandrescu ºi cãpitanul Rusu. În ajutorul lor a venit ºi colonelul Crãciun, care

a fost foarte crud. Cum Luca avea un frate în Canada, se gândeau la eventuale legãturi. Colonelul Crãciun nu vedea decât legionari paraºutaþi ºi spioni. Îi cerea lui Luca sã spunã legãturile lui cu legionarii lui Horia Sima, legãturi ce existau doar în mintea lui Crãciun. Personal, acest colonel l□a maltratat pe Luca. La un moment dat s□a repezit la gâtul lui Luca, sugrumându□l ºi urlând: „Te omor, banditule!”. Dupã mai multe zile de torturã a zis cã le spune unde este revista dacã colonelul Crãciun îi promite cã nu va aresta persoana în casa cãreia a pus□o într□o valizã, fãrã ºtirea acelei persoane. Dornic sã recupereze materialul, Crãciun a promis ºi s□a þinut de cuvânt. Parcã într□o revistã stã toatã primejdia care ameninþã securitatea statului român. De altfel, sunt cunoscute arestãrile unor oameni de culturã români, care, ducându□se la Paris, au cumpãrat cãrþi de Mircea Eliade ºi Emil Cioran, fapt pentru care au fost arestaþi ºi condamnaþi.

UN NOU VENIT

În dimineaþa zilei de 5 decembrie 1956 se deschide uºa celulei ºi este împins un om în jur de 50 de ani, care tremura ºi era foarte speriat. Plantonul îi scoate ochelarii ºi pleacã, iar noul venit rãmâne înþepenit locului ºi nu ºtia ce□i cu el. Vãzându□l aºa timorat, i□am zis: „Haideþi ºi staþi aici, pe pat”. Foarte timid mã întreabã: „Îi voie?”. „Da, este voie, dar sã staþi aºa ca mine, cu mâinile pe genunchi. Când aþi fost adus aici?”. „Astã noapte au venit ºi m□au luat de acasã. Dar unde sunt aici?”. „La Securitatea din Braºov. Dar de ce vã este aºa de fricã?”. „Pãi, când m□au dat jos din dubã ºi m□au bãgat într□o camerã, acolo erau mai mulþi militari care m□au împins de la unul la altul ºi râdeau de mine. Apoi, când eram ameþit mi□au zis sã mã dezbrac. M□am speriat aºa de tare, pentru cã nu ºtiam ce vor sã□mi facã. Am dat jos hainele de pe mine ºi au început sã caute prin buzunare ºi pe la cãptuºealã. Au scos tot ce au gãsit ºi au pus pe masã. Aveam un briceag, iar unul

m□a întrebat: «Pe cine vrei sã tai cu el, banditule?». Mi□au luat cureaua de la pantaloni ºi ºireturile, apoi mi□au zis sã mã îmbrac. Când am fost gata, unul mi□a pus ochelari la ochi, dar eu i□am dat jos ºi i□am zis: «Eu vede bine, nu trebuie ochelari»". Omul era ungur. „S□au rãstit la mine: «Lasã□i acolo, cã noi ºtim de ce þi□am pus ochelarii», apoi m□au luat de braþ ºi am plecat cu ei. Dar, când ieºeam pe uºã, unul zice: «Mãi, nu□l bãgaþi direct la aia rece, bãgaþi□l la mai cãlduþã». În acel moment, nu ºtiam cã este prag ºi am cãlcat în gol. M□am speriat ºi am þipat. Unul mi□a pus mâna pe gurã ºi râdeau. De aceea am fost aºa speriat". „Acum liniºtiþi□vã, suntem în doi ºi mai putem vorbi unul cu altul. Dar sã ne prezentãm.". Omul se numea Kalman, din comuna Mureni, de lângã Sighiºoara. Era þãran ungur, cu trei□patru hectare de pãmânt, pe care ºi□l muncea împreunã cu familia, dupã spusele lui ºi era mulþumit. Averea lui era modestã. Avea o casã de locuit, un grajd cu ºurã ºi alte acareturi pentru porci, pãsãri ºi câteva oiþe. Mai avea vacã de lapte ºi doi cai cu care□ºi fãcea muncile agricole. Omul îºi plãtea cotele ºi celelalte dãri. Toate erau bune pânã în ziua de 4 decembrie 1956, când toboºarul i□a anunþat cã dupã□amiazã, la orele 17.00, toþi sã se prezinte la Cãminul Cultural la adunare, prezenþa fiind obligatorie. Vor veni niºte tovarãºi de la raion, cu probleme importante. Kalman, la cei 50 de ani ai sãi, s□a dus la adunare cu alþi vecini. La cãmin, mulþi oameni aºteptau sã audã ce spun tovarãºii. Mai întâi a vorbit primarul, care i□a judecat pentru ruºinea cã la ei în comunã încã nu s□a fãcut gospodãrie colectivã ºi cã „a sosit timpul ca sã luãm astãzi o hotãrâre". „S□au deplasat aici, la noi, tovarãºi de la raion sã ne dea o mânã de ajutor, ca sã ne urnim din loc". Au vorbit apoi cei de la raion, care le□au explicat binefacerile colectivizãrii, despre cum vor veni tractoarele, combinele, seminþele tratate, îngrãºãmintele. Ei, þãranii, vor munci mai puþin ºi vor trãi mai bine, vor realiza recolte mai bogate. Pentru vite sau cai se va face o fermã anume. De ce sã se chinuiascã omul cu creºterea

animalelor? Totul va fi ca în U.R.S.S. Þãranii ascultau în liniºte ºi nu ziceau nimic. Nu se înghesuiau sã se înscrie în colectiv. Tovarãºii, vãzând indiferenþa þãranilor, au început sã li se adreseze direct. Oamenii dãdeau rãspunsuri evazive, nici nu refuzau, dar nici nu se angajau. „Sã mã mai gândesc”. Îi veni rândul ºi lui Kalman: „Dumneata, tovarãºe, te înscrii în colectiv?”. Rãspunsul a fost tãios: „Eu nu mã înscriu în colectiv, pentru cã eu sunt în stare sã□mi lucrez pãmântul, aºa cum l□am lucrat ºi pânã acum. Acest pãmânt îl am de la pãrinþii mei ºi nu□l dau nimãnui. Dacã vreþi sã mi□l luaþi, încercaþi numai! Cine intrã la mine în curte eu îl tai cu toporul. Dacã nu mai am voie sã□mi lucrez pãmântul, sã□mi þin familia, daþi□mi un paºaport ca sã plec din România, în altã þarã”. Cei din prezidiu au rãmas nãuciþi ºi l□au poftit afarã, spunându□i: „Îþi vom da noi paºaport!”. Kalman a plecat ºi dupã el alþii. Chiar în acea noapte au venit la el cei de la Securitatea Braºov. La ora 8.00 dimineaþa era în celula numãrul 5, lângã mine. Am stat împreunã vreo lunã, ne împãcam foarte bine. Mai fãceam ºi glume, pentru cã era un om plãcut ºi glumeþ. S□a adaptat foarte repede. L□au dus de câteva ori la anchetã ºi l□au bãtut, dar el nu a negat ceea ce a spus. Când l□am întrebat ce mai zic ãºtia fãcea ºi haz de necaz. „Fac ãºtia la mine paºaport pentru Gherla” ºi aºa a ºi fost. L□au trimis la Tribunal, care l□a condamnat la zece ani închisoare în procedura de urgenþã ºi asta ca sã□i sperie pe cei din sat. Mi□a pãrut rãu pentru el, pentru cã era un þãran ce□ºi iubea pãmântul ºi nu□l interesa politica.

Dupã câteva zile de pauzã am fost scos din nou la anchetã, cu aceeaºi poveste: revista. Urzicã mi□a spus cã ºi Sfera a fost arestat, dar la anchetã nici Sfera nu a spus lucruri care sã□l implice pe el, dar nici pe mine, deoarece am fost pe aceleaºi explicaþii. De acum eram implicaþi în „afacerea Exilul Românesc” cinci persoane: Sfera, Salcã, Cãlvãrãsan, Mihãilescu ºi Rãducanu, care vãzuse revista ºi o comentase cu Mihãilescu. Am rãmas foarte surprins de implicarea lui Rã-

ducanu. În urma întrebãrilor puse de Urzicã am reuºit în parte sã□mi dau seama de cei arestaþi. Erau vreo 10□12 persoane care au declarat cã mã cunosc ºi cã am purtat discuþii cu caracter politic ºi mai cu seamã fãceam schimb de literaturã. Ne împrumutam cãrþi pe care, apoi, le mai ºi comentam. Dar ceea ce urmãreau ei era cu totul altceva ºi anume dacã eram organizaþi ºi dacã aveam un ºef. Mi□au luat declaraþii dupã declaraþii, ziua ºi noaptea, cerându□mi sã declar unde l□am cunoscut pe avocatul Mihãilescu ºi ce dispoziþii îmi dã. Am parat toate aceste întrebãri. Ei îl aleseserã pe Mihãilescu sã□l punã în fruntea acestui grup, el fiind cel mai reprezentativ din grup ºi ca pregãtire. Apoi, ca legionar, fusese condamnat în 1941 de cãtre Antonescu. A fãcut închisoare pânã în 1946, când a fost rejudecat ºi achitat. Dar era un om care a fãcut Aiudul în compania multor conducãtori legionari. Colonelul Crãciun a pus ochii pe el ºi a decis: „Ãsta trebuie sã fie ºeful!”. Nu a þinut cont cã este bolnav, cã nu are un plãmân, nu poate lucra ºi cã trãieºte din salariul soþiei. Noi, cei care□l vizitam, fãceam tot posibilul sã□l mai încurajãm, sã□i mai aducem ºi unele informaþii din viaþa politicã. Nu puneam la cale acþiuni de subminare a regimului, o fãcea el singur. Cu toate acestea, colonelul Crãciun gândea cã mai are nevoie de inventarea unor comploturi pentru a□ºi asigura steaua de general. Dar l□a urmãrit ghinionul, deºi a dat cele mai multe dovezi de devotament faþã de regimul comunist, steaua nu a venit. Aºa cã, Mihãilescu a fost sacrificat. Aºa, spãºit cum arãta la acea vreme, i□a pus în cârcã câte vrute ºi nevrute. Se fãceau presiuni asupra lui Ion Boian, la care, la percheziþie, s□au gãsit unele obiecte lãsate în pãstrare de cãtre Mihãilescu ºi anume niºte poezii de Radu Gyr, poezii ce, pentru colonelul Crãciun, echivalau cu o armã secretã cu care legionarii vor rãsturna regimul comunist. Cu toate presiunile fizice ºi morale asupra tuturor care l□au cunoscut ºi l□au vizitat pe domnul Mihãilescu atunci când era bolnav, nu au reuºit sã obþinã o dovadã cã eram organizaþi ºi cã□l aveam pe Mihãilescu ºef.

Faptul cã la noi s□au gãsit poezii ºi unele cãrþi cu conþinut legionar nu era suficient pentru constituirea unei organizaþii legionare. Mulþi dintre noi fãcusem ani mulþi de închisoare, fiind acuzaþi de legionarism, dar care nu citisem nimic din ideile legionare. Pânã la intrarea în închisoare anchetatorilor le era mai comod sã te catalogheze ca legionar. ªi procurorului îi venea mai uºor sã te acuze, ºi judecãtorului sã te condamne. ªi sarcina apãrãtorului era mai simplã, care te acuza ºi el de fricã sã nu fie acuzat cã apãrã un bandit. Eu nu vãzusem pânã la intrarea în închisoare, în 1948, cãrþile legionare. De la colegii mei de celulã am aflat cã existã aºa ceva ºi, în mare, conþinutul lor. Mulþi dintre cei vârâþi în aºa□zisa organizaþie legionarã Victor Mihãilescu nu erau legionari, dar nici membri de partid nu erau. Limbajul anchetatorului era specific întotdeauna, începea aºa: „Îl cunoºti pe legionarul X?". Oricât susþineai cã „Îl cunosc pe domnul X ºi nu ºtiu cã a fost legionar sau ce politicã a fãcut în viaþa lui". El, anchetatorul, nu renunþa la formularea lui. El scria „Îl cunosc pe legionarul X". „Unde ºi când l□ai cunoscut pe legionarul X?" ºi tot el rãspundea: „L□am cunoscut pe legionarul X în anul..., luna..., în atare împreurãri...". Dupã ce termina de scris aceastã declaraþie, o prezenta la semnat. Dacã nu o semnai urmau ameninþãrile ºi presiunile, uneori fizice. În concluzie, anchetatorul îþi stabilea identitatea politicã prin întrebãrile meºteºugite, introduse în declaraþie. Despre mine nu scria cã sunt legionar, dar în declaraþia mea menþiona cã „Îl cunosc pe legionarul X".

15 DECEMBRIE 1956

Dupã programul de dimineaþã aºteptam, ca de obicei, sã fiu scos la anchetã. Când se deschide uºa ºi eu, ºi Kalman eram în picioare, aºteptam sã vedem pe care ne va lua. Dar surprizã. În tocul uºii apare un om voinic, cu pãrul ciufulit, cu pieptul gol, roºu la faþã. Îºi scoate ochelarii ºi□i întinde peste umãr caraliului, iar nouã, în loc de „Bunã dimineaþa", ne zice:

„A ºaptea orã sunt aici” ºi pãºeºte cu paºi siguri ºi demn, apoi se prezintã: „Sunt Gheorghe Ramba din Voivodenii Mici, Fãgãraº”, continuând discuþia, mai bine-zis prezentãrile. O nouã apariþie în cadrul uºii era un preot, de staturã micã, foarte bãrbos, care tremura din toate balamalele. Caraliul îi smulge ochelarii ºi□l împinge în celulã. Ramba rupe tãcerea ºi□i zice: „Dumneata eºti popã la Arpaº. Te□am vãzut azi□noapte în dubã. Lasã, nu te speria, cã eu am mai fost pe□aici ºi iar am ajuns acasã. Hai, ia loc ºi dumneata aici, pe pat!”. Mai era un pat liber deasupra mea ºi preotul ºi□a pus ce avea la dânsul acolo. Acum eram patru ºi am fãcut prezentãrile. M□am prezentat ºi eu, care eram cel mai vechi, aveam o lunã de arest. Erau cu toþii curioºi sã afle cum se poartã anchetatorii. Nu□i cunoºteam ºi aveam rezerve. La întrebarea de ce sunt arestat, am rãspuns evaziv, cã am mai fãcut niºte ani de închisoare ºi acum cu evenimentele acestea din Ungaria, m□au pus în „depozit”. Gheorghe Ramba de ocupaþie era cioban, un om deschis ca toþi þãranii români, bine informat ºi atent la toate. Îi spunea pãrintelui cã în duba cu care au fost aduºi a mai observat ºi pe alþii. Cunoºtea bine traseul ºi unde au mai oprit, prin sate, ºi pe cine au mai luat. În total au adus în acea noapte, dupã aprecierile lui, vreo 30 de arestaþi. În zilele urmãtoare vor fi ºi ei scoºi la anchetã ºi se vor lãmuri de ce au fost arestaþi. Primul a fost ciobanul Ramba, care nu avea emoþii. Mi□a fãcut impresia cã nu ar avea motive prea serioase sã□l reþinã. S□a reîntors dupã vreo trei ore, abãtut ºi foarte dezamãgit. Parcã i se schimbase ºi vocea, ºi privirea. S□a aºezat pe marginea patului, fiind dus pe gânduri. Îi dispãruse veselia. Dupã un timp se apropie de mine ºi□mi spune: „Domnule Salcã, de data aceasta am încurcat□o”. „Nu te speria, nea Gheorghe, cã ãºtia te iau tare ºi fac pe grozavii, dar nu ºtiu mare lucru. Cautã sã te prindã cu o vorbã, ca apoi sã o speculeze. Þine□te tare, nu□i crede!”, I□am liniºtit eu. „Ce sã mã þin tare? Acum ºtiu totul. Nu mai merge. I□am pãcãlit eu de ºase ori pânã acum, dar de data aceasta nu mai

þine, pentru cã ulciorul s□a spart. De câþiva ani mã tot aduc la Securitate ºi mã întreabã de fugarii din Munþii Fãgãraºului, dacã i□am vãzut prin munþi, dacã i□am ajutat. Eu aveam o stânã pe la Lacul Bâlea. Le□am spus cã i□am vãzut ºi cã au venit la mine sã□mi cearã brânzã ºi mãlai, dar eu nu le□am dat, pentru cã nu era a mea, ci a cooperativei. Atunci ºi□au luat ei, iar mie mi□au dat un bon, ca sã mã decontez, ca sã nu fiu acuzat cã am vândut eu brânza. Dar sã fiu cinstit, eu i□am omenit, pentru cã□i cunoºteam ºi ºtiam cã sunt oameni cumsecade, de prin casele de sub munte. Luptau contra comuniºtilor. Unul dintre ei era funcþionar la Primãrie, îl chema Jan Pop. Eu le□am povestit lor cã i□am vãzut ºi cã mi□au luat brânza ºi au plecat, dar unde se ascund nu ºtiu. Anchetatorul m□a lãsat singur ºi, dupã un timp, s□a întors cu alþi ºefi care m□au pus sã le spun ºi lor ce spusesem anchetatorului. Apoi, unul dintre ei mi□a zis: „Nene Ramba, eu vãd cã dumneata eºti cinstit, dar pentru cã i□ai vãzut ºi ai vorbit cu ei ºi nu ne□ai anunþat noi te putem bãga la închisoare. Uite, noi îþi vrem binele. Te lãsãm acasã cu o condiþie: atunci când mai vin la stânã sau îi întâlneºti prin munte, ne anunþi imediat la Securitatea din Fãgãraº". Am acceptat propunerea lor ca sã scap de acolo. M□au pus sã semnez un angajament ºi am fost lãsat acasã. Când m□am vãzut scãpat de acolo, am avut grijã sã□l anunþ pe Jan Pop. Nenea Gheorghe va mai semna alte asemenea angajamente, fãrã sã le respecte. Va continua sã□i ajute pe cei din grupul Haºu□Gavrilã. Pe Jan Pop îl va gãzdui în casa lui din Voivodenii Mici. Ramba le spunea celor de la Securitate cã l□a vãzut prin munte cu un an în urmã. Prin zona Fãgãraºului se vorbea cã grupul celor din munþi au trecut graniþa ºi se aflã în strãinãtate, cã dr. Burlacu ar fi vorbit la Radio Paris. Familiile unora dintre luptãtori au primit scrisori de la ei, expediate din Atena. Aceste scrisori au confirmat zvonurile care circulau, fiind lansate de colonelul Crãciun. Dupã primirea scrisorilor, nenea Ramba s□a liniºtit. Nu a mai fost chemat de Securitate. Ca el au rãsuflat ºi alþii care îi

ajutase. Întors de la anchetã era prãbuºit, nu□i venea sã creadã cele ce□i spusese anchetatorul, nu avea replicã. Plin de amãrãciune, îmi zice: „Domnule Salcã, eu ani de zile i□am ocrotit, i□am alimentat, i□am asigurat cã vii nu vor cãdea în mâinile lor. ªi uite cã sunt arestaþi, iar Jan Pop a spus tot despre mine". Relatãrile ciobanului m□au întristat ºi nu□l puteam ajuta cu nimic. Într□un târziu i□am zis: „Nene Gheorghe, dacã ãºtia te încearcã ºi nu□i nimic adevãrat, þine□te tare!". „Ce sã mã þin, cã am recunoscut cum i□am fãcut adãpost în podul casei ºi cum l□am ajutat. Am fãcut ca un creºtin ºi credeam ºi eu, ca toatã lumea, cã americanii ne vor salva de comuniºti". Nu ºtiam ce sã□i spun, nu auzisem cã grupul celor din munþi a fost lichidat. ªtiam doar cã colonelul Crãciun s□a angajat sã□i lichideze, aºa cã îi zic ºi eu lui nea Gheorghe: „Acum cã ai recunoscut cã ai avut legãturi cu Jan Pop s-a agravat situaþia dumneavoastrã. Nu ºtiu cum o mai poþi îndrepta. Te vor condamna vreo doi□trei ani ºi te vei întoarce iar la familie. „Ar fi bine sã fie numai aºa", zice nenea Gheorghe. Pe el îl deranja foarte mult aceastã colivie. Învãþat sã trãiascã liber în naturã, îi venea greu acum. Vreo lunã am fost colegi de celulã, apoi lui i□au încheiat dosarul ºi l□au trimis la Tribunal. A fost condamnat la zece ani. Pãrintele Dascãlu, din Arpaº, era un om fricos. Sfinþia sa era o cunoºtinþã veche a Securitãþii de prin anul 1948, când a fost arestat pentru prima oarã. Motivul era gãzduirea fostului sãu profesor de la Teologie, Nichifor Crainic, care fusese ministru în Guvernul Antonescu ºi era urmãrit de comuniºti pentru crime de rãzboi. Prin anul 1945, Nichifor Crainic a venit la pãrintele Dascãlu ºi i□a cerut sã□l gãzduiascã. Pãrintele, din respect ºi prea multã consideraþiune pentru profesorul sãu, a acceptat fãrã a lua în calcul eventualele urmãri neplãcute. În casa pãrintelui, fostul profesor s□a bucurat de întreaga ospitalitate, deºi pãrintele nu avea o situaþie materialã lipsitã de griji, având trei fetiþe mici ºi soþia de întreþinut. Mult timp lucrurile s□au desfãºurat în perfectã armonie, pânã ce au apãrut unele

neplăceri. În timp ce părintele era dus cu treburi pe la Făgăraº ori Sibiu, domnul profesor Crainic a încercat să facă unele aluzii cu subînþelesuri doamnei preotese. Aceasta a suportat cât a putut mojiciile lui Crainic ºi într□o zi i□a spus părintelui să□l ducă acolo unde ºtie că dânsa nu□i mai poate suporta obrăzniciile. Părintele a înþeles situaþia ºi s□a dus lângă Tg. Mureº, la părintele Sămârghiþan ºi l□a rugat să□l primească pe Crainic, motivând că au mirosit vecinii prezenþa lui la el ºi ar fi păcat să fie arestat. Părintele Sămârghiþan a fost de acord să□l primească pe Crainic ºi s□a făcut transferul. Se pare că noua gazdă a fost mai înþelegătoare ºi Crainic a rămas acolo până în 1948, când a fost arestat, împreună cu părintele Sămârghiþan. La anchetă s□a aflat că a fost găzduit ºi de părintele Dascălu ºi Securitatea îl arestează. Anchetat ºi amenințat că va fi trimis în judecată, părintele Dascălu, cu frica ce□l caracteriza ºi îngrozit de urmările tragice pentru cele trei fetiþe ºi soþie fără nici un ajutor material, cade la învoială cu diavolul (Securitatea) ºi semnează un angajament, care, la prima vedere, nu i□a părut prea grav: să le spună ºi lor ce mai este prin sat, cine are legături cu cei din munþi etc. ªi aceste informaþii trebuia să le dea unui ofiþer civil de la Securitate. Din două în două săptămâni se întâlnea cu ofiþerul în locuri diferite în afara comunei sau pe la Făgăraº, la filiala cooperatistă, unde Securitatea avea un birou secret. Alteori la Olt, unde venea maiorul Cârnu de la Braºov în chip de pescar. La aceste întâlniri se făceau ºi instructaje ºi i se prezenta ºi subiecþii care trebuiau supravegheaþi. Părintele Dascălu nu era un om insensibil, deoarece pe el l□a afectat mult acest joc dublu cu diavolul. Îºi dădea seama că nu face bine, dar nu avea curajul să termine acest joc. Îi era teamă. Auzise multe despre cei închiºi, despre suferinþele lor, grija pentru fetiþe, care trebuiau date la ºcoală. Cea mică era slăbiciunea familiei. O chema Cornelia. Surorile o dezmierdau Neli „Purceli" - era mai grăsuță. În relaþia lui cu Securitatea, maiorul Cârnu a mers foarte departe, cerându□i informaþii din taina

spovedaniei, dacã cei ce vin la spovedanie nu spun cã au legãturi cu cei din munþi sau cã înjurã partidul. Pãrintele i□a avertizat pe oameni sã nu vorbeascã de politicã în taina spovedaniei. Pe alte cãi, pãrintele a fost verificat cã nu spune tot ce ºtie ºi acum era arestat pentru nesinceritate. Pãrintele nu avea simpatii politice, era chiar adversar al legionarilor. Când a fost la anchetã, la cãpitanul Rusu, dupã întoarcere mi□a fãcut impresia cã a primit misiunea de a mã descoase. ªi în celulã a provocat unele discuþii despre Pãtraºcu, ºeful Miºcãrii, la care eu i□am rãspuns cã nu am auzit de el ºi nici nu mã interesează. Apoi, de Iuliu Maniu. „Da, ºtiu de Maniu, dar nu am nimic cu politica lui" ºi multe altele rãmase fãrã rãspuns. L□a supãrat rãspunsul meu, dar acolo eram foarte prudent. Am relatat aceste douã cazuri mai diferite. Tragedia acestui preot, slujitor al Bisericii, care îºi pãstorea turma încredinþatã cu credinþã. Deodatã în viaþa lui intervine o schimbare: ca preot nu putea sã nu ajute un om care nu era un rãufãcãtor. Era profesorul lui, care l□a învãþat sã□ºi ajute semenii în suferinþã, iar pe de altã parte erau schimbãri în viaþa politicã, nemaiîntâlnite pânã atunci. Oamenii oneºti erau acuzaþi de cotropitori pentru cã ºi□au fãcut datoria conform legilor. Pãrintele Dascãlu, prin canoanele biserieeºti, era obligat sã ajute pe cel prigonit ºi sã nu□l denunþe. Putea sã□l sfãtuiascã sã se supunã singur judecãþii, dar în cazul lui Crainic nu era necesar. Când Securitatea a luat cunoºtinþã de fapta preotului, a fãcut uz de cele mai josnice metode pentru a□l folosi în scopurile ei criminale. Deºi erau conºtienþi cã o faþã bisericeascã trebuie sã vinã în ajutorul celor osândiþi, au folosit cele mai inumane metode ca sã□l aibã în slujba lor. Au folosit forþa, ºantajul, minciuna, promisiunea cã nu□l vor aresta. Văzându□l mai fricos, îl ameninþau continuu ºi□l supuneau unor metode de spãlare a creierului prin acele instructaje, din douã în douã sãptãmâni. La fel a fost hãrþuit ºi ciobanul, numai cã el a fost mai tare. Aceºti oameni au fost siliþi sã facã pe informatorii sub ameninþarea condamnãrii la închisoare.

Părăsindu□i pe cei doi, revin iarăº i la cazul meu.

ARESTAREA SOÞIEI

La începutul lunii decembrie a fost arestat Petre Sfera. Se reia ancheta, alte întrebări, alte declaraþii. Lt. major Urzicã punea probleme noi, care sã se asemene cu ale lui Sfera. Norocul a fost cã nici Sfera nu a spus alte lucruri noi, dar în a doua jumãtate a lunii decembrie sunt dus ºi bãgat în biroul lui Alexandrescu, unde era ºi cãpitanul Mircea Rusu, un evreu, care mã ia de dupã cap ºi□mi zice: „Sandule, noi ne□am gândit sã□þi facem o surprizã plãcutã. Uite, îþi mijlocim o întâlnire cu Viorica". „Nu vreau sã o vãd!". „Pe Cornelia nu vrei sã o vezi?". „Nu!". Atunci, Rusu se retrage doi□trei metri ºi, împreunã cu Alexandrescu, mã privea nedumerit. „Cum, mãi, tu nu vrei sã□þi vezi soþia", zice maiorul Alexandrescu. „Nu vrei sã o vezi pe Cornelia?", continuã Rusu. „Nu vreau sã le vãd", le rãspund. „Tu eºti tatã, mãi?! Tu eºti un bandit! Noi îþi oferim ºansa sã le vezi ºi sã vorbeºti cu ele ºi tu refuzi!". „Uite □ sare Rusu □ le punem sã treacã pe trotuarul de vizavi ºi te uiþi la ele pe geam". „Nu vreau sã le vãd". „Ãsta□i nebun □ zice maiorul. Lasã□l tov. cãpitan!" Pentru moment vedeam o singurã intenþie a lor, aceea de a□mi înmuia voinþa. Ei, cei care ascultau pe la uºile celulelor ce discutãm ºi au tras concluzia cã eu îndur greu despãrþirea de soþie ºi mai ales dorul de fiica mea, care avea aproape cinci luni. Eu am ghicit repede planul lor. Ei sperau cã o convorbire cu soþia mã va face mai docil ºi vor veni cu unele momeli, cã mã vor condamna la mai puþin în schimbul unui ajutor din partea mea. Or, refuzul meu hotãrât le□a încurcat planurile. M□am mai gândit cã au discutat cu soþia ºi cã au reuºit sã obþinã de la ea promisiunea cã îmi va cere sã ajut ancheta ºi sã vin acasã. Calculele mele în legãturã cu soþia au fost eronate. Voi vedea la sfârºitul anchetei, când îmi vor da dosarul sã□l citesc, cã de fapt când ei îmi propuneau sã□mi vãd soþia, ea se gãsea în

arest împreunã cu fiica noastrã de numai cinci luni. Ei se gândeau la o confruntare ºi nu ºtiau care va fi reacþia noastrã. Securitatea cãuta niºte materiale care mi□au fost lãsate de unii colegi. Mã temeam mereu cã o vor aresta ºi aºa s□a ºi întâmplat. Declaraþia ei datã în faþa maiorului Lazãr Maier m□a edificat asupra a ceea ce urmãrea anchetatorul. Prin întrebãrile puse, „Ce ai cãutat la familia Sfera, în Reghin?”, rãspunsul fiind „M□am dus sã□i spun doamnei Sfera cã soþul meu a fost arestat”. „Cu ce scop ai fãcut asta?”. „Fãrã nici un scop anume; eram prietenã cu Paulina, soþia lui Sfera”. „Ce sarcinã þi□a dat soþul tãu sã îndeplineºti dacã va fi arestat?” „Soþul meu nu se aºtepta sã fie arestat, el îºi vedea de treburile lui, nu lipsea de acasã”. „Cine erau cei cu care avea legãturi ºi veneau pe la el?”. „Colegi de□ai lui de la serviciu”. „Nu asta te întreabã ancheta. Erau legionari?”. „Ce legionari? Nu ºtiu ce sunt aceia legionari”. În acel moment, maiorul Lazãr Maier s□a înfuriat. Toate acestea mi le□a relatat soþia la întoarcerea mea acasã. Anchetatorul a început sã urle la soþie ºi sã□i adreseze trivialitãþi ºi înjurãturi. La auzul acestor urlãturi, fetiþa, care era aºezatã pe masa anchetatului, a început sã plângã cât o þinea gura. A plâns ºase ore întruna, pentru cã s□a speriat de nebun. Soþia nu ºtia ce sã facã, sã liniºteascã copilul sau sã fie atentã la nebun. Acesta o fãcea legionarã: „Te□ai cãsãtorit cu un bandit care a vrut sã rãstoarne guvernul cu alþi bandiþi ca el. Au vrut sã arunce trenurile sovietice în aer. Locul tãu este lângã el, bandiþilor! Iar pe acest nenorocit de copil îl vom creºte noi la cãmin. Vom face om din el, devotat comunismului, nu duºman al poporului”. Fetiþa continua sã plângã tot mai tare, iar soþia nu o putea liniºti. S□o alãpteze nu putea, cã fiara era acolo ºi nu□ºi dezvelea sânul în faþa acestui sãlbatic. Când îmi povestea toate acestea, fiica noastrã avea opt ani. Am ascultat resemnat. Nu mai aveam puterea sã urãsc ºi sã doresc rãzbunarea, mai ales cã, dupã câþiva ani, Dumnezeu sau faptele lui s□au rãzbunat. Am fost invitat în casa unei rude, la sãrbãtorirea zilei de naºtere. La masã eram cu soþia ºi

cu fiica. Nu erau mulþi invitaþi, dar printre ei mi□a atras atenþia o doamnã, contabilã la Alimentara. Dupã accent era unguroaicã ºi era prietenã cu ruda mea. Aceasta era mai tristã ºi nu prea vorbea. Soþia mea, care este o fire deschisã ºi vorbãreaþã, a cãutat sã o antreneze în atmosferã. Din vorbã□n vorbã, femeia s□a destãinuit soþiei mele. „Vedeþi, dumneavoastrã aveþi motive sã fiþi fericitã, pentru cã sunteþi cu soþul ºi cu fiica, dar eu sunt singurã. Am avut ºi eu o fiicã frumoasã ºi deºteaptã. Era studentã, avea 18 ani ºi mi□a ucis□o un ºofer pe trecerea de pietoni de la «Patria» ºi nu o mai am. Cu soþul este altã problemã. El a murit în chinuri groaznice, de cancer. L□a bãtut Dumnezeu pentru câte rele a putut face. El a fost colonel de Securitate; se numea Lazãr Maier". La auzul numelui, soþia a tresãrit, dar nu a zis nimic. „ªtiþi, doamnã, ce viaþã grea am dus cu acesta? Venea noaptea târziu acasã, de cele mai multe ori beat ºi vorbea în somn. Uneori avea coºmaruri, urla în somn: „Bandiþilor, vã împuºc!". Astfel aflam tot ce fãcea la Securitate. Cred cã toate nenorocirile mi se trag de la el, pedeapsa lui Dumnezeu". M□am bucurat cã soþia nu a comentat în nici un fel amãrãciunea acestei femei. Într□adevãr, am vãzut în el un om rãu ºi dezechilibrat. Soþia mi□a spus, dupã ce am ajuns acasã: „Îmi pare rãu de aceastã nefericitã. Soþul ei, când m□a pus în libertate, mi□a pus în vedere sã pãrãsesc BraºovuI, sã nu mã mai întâlnesc cu legionari. Dacã nu plec, mã va trimite alãturi de soþul meu ºi îmi vor lua fetiþa. De teamã ºi forþatã de nevoi materiale, mi□am luat lumea□n cap ºi m□am retras la þarã, la mama mea, care avea o pensie de urmaº din care am trãit trei persoane, mai bine de doi ani. Mã mai ajuta ºi socrul meu, dar nu mult, pentru cã a decedat. De cum am ajuns la þarã am ºi fost luatã în primire de ºeful de post, care mã supraveghea ºi raporta la Securitate orice miºcare de a mea. Am fost dusã ºi la Securitatea din Reghin, sã mã cunoascã ºi sã□mi ia declaraþii ce fac, cu ce mã ocup, ce ºtiu de soþul meu. Noi, soþiile de deþinuþi, aveam o soartã grea. Lumea a

început să ne ocolească. Nu ne angajau în servicii, ne duceam viaþa cu multe lipsuri. Pe lângă noi sufereau ºi copiii noºtri, care nu se bucurau de câte o bomboană adusă de tatăl lor, când venea de la lucru".

O a doua arestare a soþiei a fost prin luna februarie 1957. Nici de data aceasta nu ºi□a lăsat fiica acasă. Tot maiorul Lazăr Maier a anchetat□o, pentru o carte cu titlul „Miºcarea Legionară ºi muncitorimea" a lui Traian Herseni. Cineva în anchetă a spus că această carte este la mine, dar la percheziþie nu au găsit□o. Au luat□o iarăºi pe soþie să le dea cartea. Soþia s□a þinut tare pe poziþie: „Nu ºtiu, nu am văzut□o", deºi ea o arsese după percheziþie. După o zi de ameninþări ºi insulte au lăsat□o liberă. Într□un alt capitol voi reda umilinþele la care a fost supusă timp de opt ani ºi, ca ea, mai toate soþiile foºtilor deþinuþi.

SCHIMBAREA ANCHETATORULUI

Prin luna ianuarie 1957 m□am pomenit în faþa unui căpitan, care îmi spune: „De acum eu voi fi anchetatorul tău. Te□am chemat să ne cunoaºtem ºi cred că vei fi sincer ºi n□o să□mi faci greutăþi". L□am ascultat fără să rostesc un cuvânt. Acest căpitan se numea Dumitru Vera, la vreo 35 de ani, brunet, statura mijlocie, slăbuþ. Îi plăcea să vorbească mult în afara anchetei. Avea unele cunoºtinþe de literatură ºi istorie. Era macedonean ºi foarte insistent în anchetă. Nu m□a bătut niciodată, dar se enerva ºi nu se putea reþine să nu□mi adreseze cuvinte aspre, însoþite de etichetări nu tocmai măgulitoare: încăpăþânat, cretin, legionar, criminal ºi câte altele. Eram conºtient că el a fost ales să□mi definitiveze dosarul ºi mai ales să mă caracterizeze. Îmi amintesc din discuþiile cu el: „Măi, aºa cum te prezinþi, eºti un tip ... ºi vei trăi mult. Dacă vin americanii ce vrei să ajungi?". „Orice, domnule căpitan, numai poliþist nu". „Dar de ce nu vrei să fii poliþist?". „Păi, poliþiºtii au o meserie ingrată. Ei trebuie să aresteze oameni, chiar ºi rudele

ºi prietenii. Ei inventează orice vină ca să□i poată băga pe oameni la închisoare. Or, eu am altă formaþie morală ºi, la urma-urmei, eu am o meserie". L□am văzut că se enervează ºi am tăcut. După o scurtă meditaþie, îmi răspunde: „Tu vei fi norocos că ai făcut puºcărie ºi vei primi un post de strungar, în timp ce ceilalþi muncitori vor fi ºomeri. Vezi tu, în statul comunist toată lumea are de lucru". ªi de aici discutam diferenþa între socialism ºi comunism. El căuta să□mi explice cum în socialism toată lumea are de lucru, că nu sunt ºomeri, pe când capitalismul e bântuit de greve. Vei vedea cum va creºte nivelul de trai. Acum suntem angajaþi în reformă ºi în investiþii, de aceea sunt salariile mai mici. Dăm fiecăruia după munca depusă, dar când vom ajunge la comunism va primi fiecare după nevoi. L□am privit cu subînþeles ºi i□am zis: „Eu sunt adeptul lui Sombart ºi anume: «Viaþa se trăieºte aici ºi acum»". Cred că nici dumneavoastră nu credeþi că veþi trăi mai bine în cer. De altfel, după Marx conºtiinþa trece prin stomac. Numai Iisus a săturat 5.000 de oameni cu doi peºti ºi cinci pâini". „Ei, vezi că eºti retrograd? Ca tine sunt mulþi care se îndoiesc de succesele comunismului ºi care seamănă neîncredere în societate. Sunt ºi membri de partid care frânează mersul înainte; unii au socri chiaburi, alþii fraþi care se opun, cumnaþi ºi alþi înrăiþi pe care îi acoperă. Sunteþi ºi voi legionari care priviþi în afară, la Horia Sima, ºi nu vă încadraþi în munca de construire a societăþii socialiste". „Domnule căpitan, eu cred că vă înºelaþi. Am fost corect, mi□am făcut datoria pentru salariul ce l□am primit, nu am sabotat, nu am tras chiulul. Am făcut ºi unele inovaþii. Nu am participat la mitinguri, dar la ºedinþele de sindicat am participat, fără să□mi iau angajamente. Se angajau cei care niciodată nu□ºi realizau norma ºi, spre ruºinea lor, erau membri de partid". „Noi ºtim că îþi făceai datoria, că munceai corect, dar asta nu□i de ajuns. La noi, pe primul plan stă munca politică ºi aici nu ai făcut nimic. V□aþi dus activitatea voastră legionară între voi ºi nu aþi căutat să vă extindeþi în afara cercului vostru. Aceasta constituie o circum-

stanþã atenuantã". „Activitate o consideraþi dumneavoastrã, dar noi nu. Am ieºit din temniþe ºi lagãre dupã ºase ani. Afarã am gãsit alte mentalitãþi, altã lume. Unii se fereau de noi, alþii cãutau sã ne iscodeascã. Oameni fiind, aveam ºi noi nevoie de comunicare ºi am ales calea aceasta sã comunicãm între noi, ca sã nu-i facem pe alþii sã sufere. Dar nici aºa nu a fost bine. Am fost supravegheaþi îndeaproape, veneaþi dupã noi în bisericã sã vedeþi cu cine ne întâlnim acolo. Nu pentru asta mergeam noi acolo, ci îl cãutam pe Dumnezeu". „La bisericã, la zile onomastice, la botezuri voi uneltiþi contra clasei muncitoare". „Dar noi ce suntem? Domnule cãpitan, este careva dintre noi moºier sau fabricant? Suntem fii de þãrani sãraci, care ne iubim þara, aºa credem noi". „Voi sunteþi trãdãtori ai muncitorilor. Dacã v□am da pe mâna lor, v□ar linºa. Sã vã mulþumiþi cã vã þinem aici ºi vã protejãm de furia poporului. Încã nu s□a stins ura contra revoluþionarilor din Ungaria ºi din Polonia. Clasa noastrã muncitoare este cea mai avansatã, stã strâns unitã în jurul partidului". Aici m□a luat gura pe dinainte ºi am întrebat: „Ce clasã muncitoare? Avem noi o tradiþie muncitoreascã, avem noi un proletariat industrial, cum au Cehia ºi Polonia? Dupã anii '30 am înjghebat ºi noi o industrie în care lucrau muncitori veniþi de la þarã, din familii cu mulþi copii, dar care nu au rupt□o cu satul. Lucrau la oraº ºi, din ce câºtigau, îºi fãceau case la þarã ºi□ºi cultivau pãmântul". Aici l□am scos din sãrite ºi a strigat la mine. „A avut dreptate partidul când te□a scos dintre muncitori. Eºti un element periculos. Trebuie sã fii izolat. Vãd cã ai rãspunsuri la toate". A sunat ºi a venit plantonul ºi m□a dus la celulã. Anchetele au continuat încã patru luni. Cu acest cãpitan, în total am stat ºapte luni în anchetã. În acest timp, am mai fost anchetat ºi de alþii. Începusem sã mã obiºnuiesc cu ei, le cunoºteam toate ticurile. Cu toþii erau aroganþi, se simþeau stãpânii societãþii. Acest cãpitan îmi va finaliza ancheta, îmi va lucra cu multã migalã dosarul. El va aduna filã cu filã declaraþiile celorlalþi co□inculpaþi ºi se va strãdui sã le dea forma din care sã

rezulte o motivaþie de inculpare. Treptat, bãtãile s□au rãrit. Îi mai apucau din când în când dracii pe maiorul Alexandrescu ºi pe cãpitanul Rusu. Eram dus la ei ºi bãtut cã nu sunt sincer cu ancheta. Îmi amintesc cã într□o noapte, prin ianuarie 1957, am fost dus la ei de un plutonier moldovean, care mã cunoºtea. Fusesem vecini. Mi□am dat seama cã îi pare rãu cã tocmai el mã duce la anchetã. Acolo eram aºteptat de cei doi, Alexandrescu ºi Rusu. „Ei, stai aici de luni de zile ºi nu spui nimic de Moldoveanu?". „Care Moldoveanu? Eu nu cunosc pe nimeni cu acest nume". „Nu□l cunoºti? Lasã cã te facem noi sã□þi aduci aminte!". ªi m□au bãtut crunt, au dat unde au apucat, pânã m□a podidit sângele ºi pe gurã, ºi pe nas. Erau foarte furioºi cã nu□l recunosc pe Moldoveanu. În realitate, numele îmi era cunoscut, dar cu el nu vorbisem niciodatã, nu ºtiam cum aratã. ªtiam cã stã pe vârful Coºtila, în Bucegi, cã lucreazã la staþia releu al televiziunii ºi cã duminica vine la Braºov, la prietenii sãi de la Canal, Nicolae Biriº ºi Victor Urdea. Aºa, plin de sânge, m□au trimis la celulã. Când am ajuns jos i□am cerut plutonierului sã mã ducã la toaletã ca sã mã spãl, ceea ce a ºi fãcut. Eu am murdãrit pe jos cu sânge, iar plutonierul l□a anunþat pe maiorul Toth, care a venit în fugã. Era de gardã ºi tot el era ºeful arestului. Toth, când ajunge lângã mine mã întreabã: „Ce□i, Sandule, ce s□a întâmplat?". „Ce vedeþi", i□am rãspuns. „Ai nevoie de ceva?". „Nu vreau nimic, domnule maior". „Atunci du□te la celulã ºi stai liniºtit". Ajuns în celulã, m□am aºezat pe pat cu faþa în sus ºi cu batista udã la gurã. Am stat aºa o jumãtate de orã ºi iarãºi vine plutonierul cu ochelarii. Eram epuizat. Dupã ce□mi pune ochelarii mã ia de braþ ºi plecãm. Când încep sã urc scãrile, l□am întrebat „Unde mã mai duci?". „Eu v□aº duce afarã, dar nu pot". Aveam emoþii, tremuram; ºi plutonierul avea emoþii. Încet, am ajuns iarãºi la cei doi, îmi bãtea inima sã□mi spargã pieptul ºi eram transpirat. „Ia loc pe scaunul din colþ!" □ îmi strigã unul din ei. Nu dupã mult timp, se deschide uºa ºi apare un ins slãbãnog ºi chel. Alexandrescu îl întreabã: „Îl cunoºti,

cine□i?". „Nu□l cunosc, nu ºtiu cine□i". „Poþi pleca", îi zice Rusu. Omul face stânga-împrejur ºi iese. Poate sub presiune, omul a zis cã mã cunoaºte, dar, puºi faþã□n faþã, nu m□a recunoscut. Dupã plecarea lui m□au trimis ºi pe la celulã. A doua zi a venit la mine ºeful arestului, maiorul Toth, ºi□mi zice: „Mãi, Sandule, tu ai slãbit mult. Ce□i cu tine?". „Parcã nu ºtiþi...". A ocolit rãspunsul ºi zice: „Hai sã mergem la medic sã□þi dea niºte întãritoare, ca sã reziºti pânã la proces". M□a luat cu el ºi m□a dus la un medic civil, care m□a dezbrãcat ºi m□a consultat la plãmâni ºi la inimã, care bãtea des ºi puternic. Medicul nu mi□a zis nimic ce am, doar dacã am poftã de mâncare. „Am, domnule doctor, dar ce sã mãnânc?". „De dormit, dormi?". „Foarte prost. Când adorm, cineva dã cu pumnul în uºã ºi sar speriat". Am fost dus la celulã ºi, dupã o jumãtate de orã, vine maiorul cu o sticlã de un litru cu unturã de peºte ºi□mi zice: „Uite, þi□a trimis doctorul niºte unturã de peºte, sã iei înainte de masã câte o lingurã ºi o sã te întãreºti". Am încercat sã iau, dar era aºa de greþoasã cã vomitam. Am pus□o într□un colþ ºi acolo a rãmas. Ducerea mea la medic cred cã a avut un alt motiv, nu grija cã eu am slãbit. Vroiau sã□mi vadã inima, care, din cauza emoþiilor ºi a stresului, bãtea neregulat, cu extra sistole ºi cu pulsul accelerat. Câteva zile m□au lãsat în repaus. Între timp, pãrintele Dascãlu a fost mutat din celula mea. Nu am mai ºtiut unde. În locul lui, maiorul Toth a venit cu un cetãþean la vreo 35 de ani ºi îmi zice: „Sandule, am adus omul ãsta aici cã ne face probleme. Vrea sã se sinucidã. ªi tu, care ai fãcut atâþia ani de închisoare, sã□l liniºteºti". A plecat ºi mi l□a lãsat în celulã. Omul pãrea nelinitit, vizibil speriat. S□a prezentat: „Sunt Ioan Cantor, economist la Uzina «Steagul Roºu», în secþia Mecanic ªef, condusã de inginerul Cãmãrãscu. Locuiesc la Rotbav, sunt cãsãtorit cu o învãþãtoare din Rotbav. Avem ºi o fetiþã ºi fac naveta la servici". Eu îl ascultam cu atenþie, la fel ºi nenea Ramba. „Domnule Cantor, eu sunt aici de peste trei luni. Am ºi eu soþie, tot învãþãtoare, ºi noi avem o fetiþã, acum de ºapte

luni. Soþia mea nu are post. Dumnezeu ºtie ce fac. Eu nu le pot ajuta, pentru cã situaþia mea este mult mai grea. Eu am mai fost condamnat ºase ani ºi acum, cu evenimentele astea din Ungaria, m□au arestat din nou. Nu ºtiu ce soartã mã aºteaptã, deºi nu am fãcut nimic care sã justifice arestarea. M□au adus aici pe mine ºi pe alþii, care am mai fost arestaþi, asta ca sã intimideze poporul. Dumneata, care nu ai mai fost condamnat, ai o situaþie mai uºoarã ºi nu te descuraja". „Bine, domnule, mã þin din decembrie singur în celula de vizavi pentru un lucru de nimic. Am fost ºi eu membru de partid, am lucrat cinstit ºi iatã□mã arestat. Sã vã spun de la ce a pornit. Într□una din zilele lunii decembrie, au venit în secþia noastrã niºte activiºti de la Comitetul Judeþean ºi au organizat un miting, la care au început sã ne explice evenimentele din Ungaria, cum contrarevoluþionarii au scos capul ºi au vrut sã aducã înapoi capitalismul. În încheiere, ne□au cerut sã ne înscriem la cuvânt. S□au înscris mai mulþi, dar fiecare cu problema lui. Toþi au ocolit problema ungarã. Eu, ca sã fiu la subiect, am întrebat: „Tovarãºi, vã rog sã□mi spuneþi cine minte: Nagy Imre, când spune cã aceasta este adevãrata revoluþie maghiarã, sau «Scânteia», care scrie cã în Ungaria este vorba de o contrarevoluþie?". Unul dintre cei din prezidiu îmi zice: „Tovarãºe, rãmâi la urmã, sã□þi explicãm". Am rãmas, dar în loc de explicaþii mi□au luat unele date personale ºi adresa. Apoi am plecat acasã, nedând nici o importanþã cazului. Am stat la masã, am mai ascultat radioul ºi m□am culcat. În jurul orei 24.00 sunt trezit de bubuituri în poartã. Mã duc sã vãd cine□i acolo. Surprizã! Dincolo de poartã era miliþianul din Rotbav ºi Securitatea. Mi□au cerut sã le deschid. Nu am avut încotro ºi le□am deschis. Când au pãtruns în locuinþa mea, soþia ºi fiica noastrã au sãrit din pat speriate. Le□au împins într□un colþ ºi au început sã cotrobãie prin dulapuri, pe sub paturi, prin sertare. Fiind ºi eu speriat, am întrebat „Ce cautaþi, tovarãºi". Unul, care pãrea a fi ºef, îmi zice: „Mai încet cu «tovarãºe», banditule, ºtim noi ce cãutãm".

Dupã ce mi□au rãvãºit locuinþa ºi au gãsit într□un sertar un dosar cu mai multe note ºi documente, cu dosarul în mânã mi□au cerut sã mã îmbrac ºi sã merg cu ei. M□am conformat, nu aveam ce face. În disperarea soþiei ºi a copilului, am plecat ºi m□au adus aici. Despãrþirea de familie m□a ºocat foarte mult ºi am hotãrât sã mã sinucid. Nu mai puteam suporta. M□am gândit la tot felul de soluþii: am încercat sã□mi ascut lingura, ca sã□mi tai venele, dar m□au prins ºi mi□au luat□o. Apoi mi□am scos plachiurile de la pantofi. Toatã ziua mã urmãreau prin ochiul ãla din uºã. Am devenit foarte nervos. Ultima soluþie am gãsit□o sã dau cu tâmpla în cepul de la pat". „ªi ce rezolvai dacã mureai?, am replicat eu. Ei nu pierd nimic, în schimb va pierde familia dumitale. Am înþeles cã ai o soþie pe care o iubeºti. Apoi ce va spune fiica dumitale când va afla ce ai fãcut? ªi eu sunt în aceeaºi situaþie familialã ºi sper sã□mi mai vãd familia ºi sã mai fac ceva pentru ea. Dacã aceºtia vor sã mã omoare, n□au decât sã o facã, dar eu nu□i ajut, nu le fac jocul. În altã ordine de idei, eu sunt creºtin, ceea ce bãnuiesc cã ºi dumneata eºti. Cum vom merge noi la Judecata de Apoi, dacã ne□am dat sufletul diavolului?". M□a ascultat cu atenþie ºi emoþionat a spus: „Mulþumesc cã m□au adus aici ºi sper sã mã ajute Cel de Sus ºi sã scap de gândurile astea negre". „Sã ne rugãm lui Dumnezeu sã ne ajute sã trecem cu bine prin încercarea asta. Oamenii nu ne pot ajuta, nu va veni nimeni sã depunã mãrturie în sprijinul dumitale. Eu nu□mi pot da seama de gravitatea acuzaþiilor ce þi se aduc, dar, dupã cum spui, nu este ceva grav. Ai sã scapi uºor". „Pe dracu', au adus niºte martori care mã acuzã. ªtiþi, noi în birou discutam cam liberi de toate ºi toate discuþiile sunt la dosar. Un inginer, Carp, a spus multe despre mine ºi o tânãrã secretarã, pe care eu o mai giugiuleam, o dezmierdam, a spus cã eu aºteptam sã se întâmple ºi la noi ceea ce se întâmplã în Ungaria. V□am spus cã la arestare mi□au luat un dosar cu multe note. Era un fel de jurnal. M□au pus pãcatele sã scriu toate hoþiile pe care le fãceau cei de la partid, în colaborare cu

inginerul Cãmărăscu. Secþia noastrã se ocupa cu toatã întreþinerea compartimentelor uzinei. Noi aveam obligaþia sã utilãm birourile cu obiecte de folosinþã, obiecte sanitare ºi de scris: hârtie, creioane, stilouri, mobilier, perdele, covoare etc., apoi clubul uzinei, echipa de fotbal ºi casele de oaspeþi. Sub aceastã acoperire, ºeful fãcea multe ilegalitãþi. Veneau bilete de la Comitetul de Partid în care se cerea sã trimitem urgent la casa cutãrui tovarãº obiecte sanitare sau perdele ori alte obiecte ºi sã le înregistrãm pe o comandã internã, cã am înlocuit obiectele la o secþie oarecare. Eu am început sã þin o evidenþã a acestor nereguli, mã revolta cum mai marii partidului erau aprovizionaþi cu tot ce doreau ºi nu plãteau nimic. Sau câteodatã s□au amenajat apartamente, ba i s□a construit ºi o vilã în zona Livada Poºtei unuia din minister, Manolescu. Pânã acum nu m□au întrebat nimic de acest dosar. Îi voi întreba eu". ªi, într□una din zile, când vine maiorul Toth în inspecþie, îl întreabã: „Domnule maior, ce□i cu dosarul care a fost ridicat de la mine?. Eu stau aici ºi hoþii sunt bine□mersi". Maiorul Toth rãspunde: „O sã verificãm ºi dacã cele scrise acolo sunt adevãrate, îþi promit cã îi vom aduce aici". Nici dosarul nu a fost verificat, nici infractorii nu au fost arestaþi, dar Cantor a continuat sã stea cu mine încã vreo lunã, timp în care a renunþat la ideea sinuciderii. A fost trimis la Tribunalul Militar Sibiu ºi condamnat la zece ani temniþã grea.

MITROPOLITUL IOAN SUCIU

Nu l□am cunoscut personal, dar în anul 1946 a þinut un ciclu de conferinþe la Biserica „Buna Vestire", greco□catolicã, de pe strada Nicolae Iorga din Braºov. Împreunã cu alþi confraþi greco□catolici am audiat aceste conferinþe. De remarcat cã la acestea participau, alãturi de credincioºii greco□catolici, ºi foarte mulþi intelectuali ortodocºi ai Braºovului. Conferinþele erau de nivel superior, religios ºi completate cu rechizitorii drastice la adresa comunismului,

ceea ce entuziasma auditoriul. Preoþii ortodocºi evitau orice polemicã cu noua orânduire. La vremea aceea, nu am reuºit sã citesc nimic din scrierile mitropolitului Suciu. În închisoare am auzit de o lucrare a sa, „Eroism". De cum m□am eliberat, în 1954, am cãutat aceastã carte ºi am împrumutat□o. Am citit□o pe nerãsuflate ºi m□a captivat. Am copiat□o, ca sã o am ca îndreptar. La arestarea din 1956 mi□au confiscat□o ºi acum cãpitanul Dumitru Vera m□a anchetat în legãturã cu aceastã carte: de unde o am, ce interes prezintã pentru mine. ªi apoi, eu nu ºtiu cã acea bisericã catolicã nu mai existã, oamenii au revenit la ortodoxism, cã toþi ierarhii greco□catolici sunt în slujba spionajului papal? Bineînþeles cã mi□am apãrat cultul greco□catolic, rãspunzându□i cã asta este o conspiraþie sovieticã, cu acordul autoritãþilor ortodoxe române ºi mai ales al Mitropolitului Nicolae Bãlan. „ªi tu nu ai trecut la biserica ortodoxã?" „Nu am trecut. De altfel, când a apãrut acel decret eram în puºcãrie. Acolo am aflat când au început sã aparã în închisoare preoþi greco□catolici, care au refuzat sã treacã la ortodocºi. Mai veneau ºi credincioºi care propagau cultul greco□catolic". Cãuta el sã□mi spunã cât rãu au fãcut catolicii cu arderea pe rug a oamenilor de ºtiinþã, cu Inchiziþia, cu cruciadele, cu ostracizarea lui Luther. Eu replicam cu ªcoala Ardeleanã care ne□a adus conºtiinþa latinitãþii noastre, ne□a deschis gustul pentru cultura francezã ºi germanã, ba chiar ºi ortodocºi de frunte au luat drumul spre centrele de culturã ale Europei. Ortodoxia rusã ºi cãlugãrii de la Muntele Athos au exploatat destul poporul român pânã la Cuza. Aici era ºi el de acord cã popii ºi biserica au þinut poporul în ignoranþã ºi cã au împiedicat progresul. „Dar partidul comunist a trecut la luminarea poporului. Noua generaþie este crescutã în ideile materialismului dialectic", „care nu duce niciunde, zic eu. Omul este creaþia lui Dumnezeu, el este spirit ºi materie. Spiritul este de la Dumnezeu ºi se întoarce la Dumnezeu, iar materia se descompune ºi intrã în circuitul materiei". „Te□au tâmpit ideile legionare cu misticismul lor. Pãi crezi cã dupã moarte te

duci în Rai sau în Iad? Prostii ale popilor ºi ale bogãtaºilor. Raiul este aici, pe Pãmânt. Societatea comunistã va rezolva aceastã problemã. Nu vor mai fi nici bogaþi, nici sãraci". „Dacã compar situaþia dumneavoastrã cu a mea, eu sunt în Iad, la celulã, iar dumneavoastrã în Rai. Aveþi libertate ºi tot ce vã doriþi. Eu nici sã vãd nu am voie, pentru cã mã duceþi numai cu ochelari". „Dar Dumnezeul tãu de ce nu te scoate de aici?" „Mã va scoate când va fi cazul". „Când vei plãti pentru activitatea criminalã". „Domnule anchetator, eu nu am nici o activitate criminalã. Faptul cã am citit unele cãrþi pentru nevoile mele sufleteºti nu poate fi crimã". „Asta te defineºte. Tu ai citit numai cãrþi interzise. La tine s□a gãsit «Cãrticica ºefului de cuib»". „Da, aºa este, dar aceasta a ajuns la mine cu bunãvoinþa agentului Securitãþii, Urdea. Dar „Roza vânturilor" cum ai obþinut□o?". „De la anticariat, am cumpãrat□o". „Vãd cã te□a captivat. Ai scos multe fiºe din ea. Ce urmãreai cu aceste fiºe?". „Dar vãd cã le□aþi verificat ºi nu pomeniþi nimic de fiºele cu Feuerbach, Marx ºi Lenin". „Exact, acestea cu ce scop le□ai fiºat?". „Cu acelaºi scop cu care am fiºat pe Platon, Aristotel, Hegel, Kant, Kierkegaard sau Dostoevski, Gogol, Berdiaev". „Numai reacþionari ai citit. Nu ai citit scriitorii progresiºti sovietici, «Pe Donul liniºtit» ºi «Pãmânt desþelenit» de Mihail Aleksandrovici ªolohov sau «Aºa s□a cãlit oþelul» de Nikolai Ostrovski". Dupã aceste remarci ale mele, mi□am dat seama cã habar nu are de aceºti mari filosofi ºi cã se simte jenat cã nu poate discuta ºi a reluat vechea lozincã: „ªtim noi ce urmãriþi, dar partidul a avut grijã sã vã izoleze de popor sã nu□l otrãviþi cu ideile voastre. Voi ºtiþi sã puneþi problemele ºi ne îngreunaþi munca. Noi am lichidat exploatarea omului. În republica popularã toþi oamenii sunt egali. Acum fiecare este plãtit dupã munca depusã". „À propos de egali, se pare cã unii sunt mai egali decât alþii. Conducãtorii partidului trãiesc în vile somptuoase, cu oameni de serviciu, cu pazã, cu maºini luxoase ºi tot ce vor". „Dar ei trebuie protejaþi de furia unui nebun. Voi, legionarii, aþi mai asasinat prim□miniºtri". „Eu cred

cã asemenea metode sunt depãºite. Legionarii cunosc destul de bine schimbãrile care au intervenit în lume dupã al doilea rãzboi mondial". „Forþele reacþionare sunt încã puternice ºi acþionează. Pentru acest motiv, noi ne protejãm conducãtorii, ei nu trebuie sã aibã griji materiale. Li se asigurã totul ca sã poatã gândi în liniºte la binele poporului. Conducãtorii noºtri nu□ºi fac palate, ca burghezia". „Ei le iau gata fãcute. Vila asta în care locuieºte domnul colonel Crãciun a fãcut□o Mihail Popovici". „Pânã aici, banditule!". „Nu acuz, domnule anchetator, este numai o constatare. De fapt, ºi eu am locuit în acea vilã în 1948, la beci, ca arestat". „Acum te trimit la celulã. Vom mai discuta, cã avem multe de lãmurit". Am plecat oarecum dispus cã am putut sã□mi vãrs ºi oful. Cred cã aceste discuþii fãceau parte dintr□o strategie a lor, strategii ce urmãreau cunoaºterea modului nostru de gândire, pentru a□ºi putea face o imagine ºi care le folosea la caracterizarea noastrã.

POEZIILE

Într□o dimineaþã sunt dus la anchetã. Acelaºi cãpitan, Dumitru Vera, sta la birou ºi se juca cu stiloul Pelikan pe care abia îl primise. Îl tot rãsucea ºi□l punea în cutia lui. Se fãcea cã nu mã vede. Eu i□am zis „Sã trãiþi!", cã aºa ne obligau sã□i salutãm ºi sã le zicem „dumneavoastrã", iar ei ne spuneau „mã" ºi „tu", indiferent de vârstã ºi de pregãtire. M□am aºezat la mãsuþa bãtutã□n cuie ºi aºteptam sã mã întrebe ceva. Îl văd cã îºi pune stiloul în cutie ºi devine serios ºi zice: „Ancheta te întreabã ce□i cu acele poezii gãsite la percheziþie? De unde le ai?". Am ezitat puþin ºi apoi am început sã spun: „Domnule anchetator, la mine, la percheziþie, s□au gãsit zeci de poezii de Radu Gyr ºi de Nichifor Crainic, câteva. Povestea lor este mai lungã ºi dacã aveþi rãbdare, eu vã explic". „Pãi, dacã te□am chemat, sã lãmurim ºi acest aspect". „Vedeþi, eu când lucram pe ºantier, la stadionul din Constanþa, în anii 1953□1954, munca era mai relaxatã. Eu lucram la instalaþii ºi

punctul de lucru principal era fântâna artezianã. Acolo era o camerã de pompe, la subsol. Dupã ce intram acolo nu ne mai deranja nimeni. În timpul detenþiei învãþasem multe poezii de Radu Gyr, Crainic, Eminescu, Goga, Coºbuc, Cahuleanu ºi Vlahuþã. Acolo mi□a venit ideea sã le scriu pe ale lui Gyr ºi Crainic ºi sã le scot afarã. Cum acolo lucram ºi cu ciment ºi gips, aveam hârtie din saci ºi aveam ºi creion ºi m□am apucat de scris. Toate aceste poezii le memorasem în timp ºi nu voiam sã le uit. Mã gândeam serios cum sã le scot. Acestea au fost hrana mea sufleteascã de□a lungul anilor. Dacã mã prindea nostalgia tinereþii, repetam în gând poezii ºi uitam. Apoi, un lucru important era exerciþiul memoriei, altfel ne îndobitoceam, aºa cum dorea administraþia". La întrebarea „Cum le□ai scos din închisoare?", am rãspuns: „Din timp mi□am confecþionat o valizã din lemn cu pereþi dubli ºi în golul pereþilor am introdus poeziile. Am avut grijã ca la o eventualã percheziþie sã nu se observe cã ar fi ceva acolo". „Cu cine ai fãcut valiza?". „Singur. Am avut grijã sã nu ºtie nimeni. Pentru mine era foarte important sã am aceste poezii în libertate". „ªi dacã le□ai adus acasã, ce ai fãcut cu ele?". „Le□am pãstrat ºi le mai reciteam din când în când". „În afarã de tine cine le□a mai citit?" „Le□am dat o singurã datã lui Luca Cãlvãrãsan ºi dupã câteva zile mi le□a restituit. Altcineva nu le□a vãzut. Au stat acolo între cãrþile mele pânã la percheziþia fãcutã de Securitate ºi care mi le□a confiscat, fãcând din asta un cap de acuzare". „Dar acestea sunt interzise ºi legea pedepseºte pe cei ce le deþin ori le rãspândesc cu închisoare de la trei la zece ani. Aºa cã, în privinþa asta eºti asigurat". „Mie îmi plac poeziile ºi cântecele lui Radu Gyr". „Hai, cântã□mi un cântec!". „Nu ºtiu, domnule cãpitan". „Cântã «Sfântã tinereþe legionarã!»". „Ce, vreþi sã ne audã domnul maior Alexandrescu, sã facã un cuib cu noi?". „Atunci îþi cânt eu" ºi mi□a cântat destul de bine. „Ei, îþi place? Sã ºtii cã ºtiu ºi altele. Mãi, Radu Gyr este un poet revoluþionar. Dacã□l aveam noi pe ãsta, sculam tot tineretul la luptã. Apropo, ce zici

de marºul acela «La luptã, muncitori!»? Aºa□i cã□i grozav?" „Aºa ziceþi dumneavoastrã". El, anchetatorul, folosea tot soiul de trucuri ca sã mã poatã acuza. „Dar despre scrisori nu mi□ai spus nimic. Ai acolo un maldãr de scrisori". „Da, este corespondenþa mea cu foºtii colegi din închisoare ºi pe care Securitatea mi-a ridicat-o de acasã. Nu□i nimic în acele scrisori care sã amenințe securitatea statului. Sunt scrisori ocazionate de anumite evenimente personale". „Dar cum se face cã ai scris numai la foºti deþinuþi? Nu era acesta un procedeu al vostru de a þine legãtura între voi, ca la un moment dat sã ºtiþi de unde sã vã luaþi?". „Domnule cãpitan, toate aceste scrisori veneau violate; se vedea bine cã omul Securitãþii, de la cenzurã, nu prea era profesionist, ceea ce m□a determinat sã mã prezint la poºtã cu o plângere. Au dat□o din colþ în colþ «sã vedeþi, cã nu noi». Pãi cine o fi învãþat sã le refacã cum au fost? Deci, Securitatea citea înaintea mea scrisorile ºi dacã ar fi fost ceva compromiþãtor îºi lua mãsurile ce o interesau. ªi apoi, ca unul care a fãcut atâta închisoare, m□aº apuca sã scriu prin poºtã lucruri nepermise? Pãi, dumneavoastrã aveþi aici grafologi care imitã orice scris ºi scriu ei în numele nostru". „Cum îþi permiþi aºa ceva?". „Pãi, am stat cu unul la Canal, care se lãuda cu aºa ceva". „Hai sã o încheiem pentru astãzi".

La urmãtorul interogatoriu am continuat cu alte scrisori ºi publicaþii interzise, dupã ei. Dar, deodatã a trecut la posturile de radio „Paris", „Europa Liberã". „Ia rãspunde, ascultai aceste posturi ºi de ce te interesau?". „Eu ascultam aceste posturi în mod regulat, voiam sã ºtiu cum vede partea adversã problemele politice. „Cu cine comentai aceste informaþii?" „Cu prietenii mei, care erau dezamãgiþi de atitudinea occidentalilor faþã de intervenþia ruºilor în Ungaria". „Apropo, erai încã liber când Virgil Ierunca comenta la «Europa Liberã» fenomenul Piteºti? Tu ce crezi de cele afirmate de Ierunca?". „Întrebarea dvs. este foarte interesantã, dar nu înþeleg scopul ei. Eu, totuºi, vã rãspund despre ceea ce cred. Virgil Ierunca prezintã de la distanþã aceste crime comise la Piteºti, dar care sunt

departe de adevărate cruzimi ce s□au aplicat studenþilor de la închisoarea din Piteºti. De altfel, aceleaºi metode s□au folosit ºi la Gherla. Ele nu au fost întâmplătoare, s□au mai folosit ºi pe alte meleaguri. Poate aþi citit cartea lui Macarenko...". „Da, am citit□o, dar el acolo nu recomandă ce v□a recomandat vouă Horia Sima, să vă bateþi între voi ca să compromiteþi partidul clasei muncitoare". „Eu cred, domnule căpitan, că faceþi o glumă nu tocmai reuºită. Dumneavoastră cunoaºteþi bine regimul de celulă. ªtiþi că nici musca nu poate pătrunde în ea fără aprobarea miliþianului. El, gardianul, bagă oamenii în celulă după o planificare a ofiþerului politic". „Care este legătura cu Securitatea?" „Securitatea hotărâºte cine cu cine să stea în celulă, tot ea îºi plasează informatorii prin celule care, din când în când, sunt scoºi la raport cu ocazia mutărilor periodice. În toate închisorile era acelaºi regulament de strictă supraveghere a deþinuþilor. Nu puteai să faci nimic ca să nu fi văzut de gardian prin ochiul acela afurisit din uºă. Nu poþi avea nimic asupra ta. Dacă eºti găsit cu un ac se confiscă ºi eºti pedepsit cu izolare. Un capăt de creion ºi o bucată de hârtie sunt mai primejdioase decât o grenadă. Nu este voie să ai cuþit ca să tai pâinea sau o foarfecă de tăiat unghii. Trebuie să le roadem cu dinþii. ªi atunci se pune problema cine a permis torþionarilor de la închisoarea Piteºti să aibă bâte în celule ºi mai ales cine le□a procurat? Cine le dădea hârtie de scris ºi cernealã lui Þurcanu ºi bătăuºilor săi? Unde erau gardienii când oamenii erau bătuþi cu cruzime ºi se auzeau urlete ºi gemete de durere? Oare nu se auzeau acestea de către gardieni, când în alte situaþii numai dacă strănutai ceva mai tare venea gardianul ºi te atenþiona să nu mai faci aºa ceva, întrebând dacă ai cumva o parolă cu cei de la celulele vecine? Trebuia să vorbim în ºoaptă. Or, la Piteºti ºi Gherla, Þurcanu avea liber în interiorul închisorii, iar gardienii îl salutau cu «Să trăiþi!». Cei care intrau pe mâna lui erau bătuþi până îºi pierdeau cunoºtinþa, iar bătaia se făcea planificat până ce individul ajungea să nu mai fie stăpân pe voinþa lui. Ajungea

un automat care, de fricã, fãcea tot ce i se comanda de cãtre Þurcanu ºi ai lui. Inventa cele mai nãstruºnice acuze despre el ºi ai lui, despre mamã, despre tatã, despre fraþi ºi surori. Spunea tot felul de inepþii, crezând cã îi va dovedi lui Þurcanu cã s□a autodemascat. Ce a fãcut conducerea de la Piteºti când au fost scoºi din celulã oameni morþi, uciºi de banda lui Þurcanu în vãzul gardienilor, care stãteau pe coridor ºi le furnizau ciomegele? Ba uneori interveneau ºi ei. Mã întreb cum semna medicul închisorii actele de deces ºi ce mãsuri au luat conducerile penitenciarelor atunci când raportau decesele. Au verificat oare cauza? Vã plictisesc, domnule cãpitan, cu poveºtile mele". „Nu, nu mã plictiseºti. Vreau sã ºtiu ºi eu versiunea voastrã". „Domnule cãpitan, în închisoare nu poate pãtrunde nimeni, în afarã de organele de control ale penitenciarelor, ale Ministerului de Justiþie, Ministerului de Interne ºi reprezentanþii Securitãþii. Or, ar fi absurd ca aceºtia sã fie acuzaþi cã ar fi în serviciul lui Horia Sima. Apoi, Þurcanu, dupã ce□i dezumaniza pe aceºti nefericiþi, îi ducea într□o celulã cu masã, hârtie ºi cernealã ºi le lua declaraþii, mai abitir ca la Securitate. Dacã aceste declaraþii nu corespundeau cu informaþiile pe care le deþinea Þurcanu, achetatul era din nou trimis la camera de demascare. De data aceasta, tortura era mai cumplitã ºi i se cerea sã spunã ceea ce au omis la Securitate: dacã au mai rãmas bandiþi pe afarã, ce legãturi are cu legionarii din strãinãtate, ce depozite de arme cunoaºte sau are el. Oamenii au inventat, alþii au spus dacã au ascuns undeva o carte ori un pistol. Toate aceste declaraþii se adunau de cãtre Þurcanu, fiind verificate ºi predate ofiþerului politic. Acesta, la rândul lui, le preda organelor de anchetã ºi acestea fãceau investigaþiile de rigoare. Spun acest lucru, întrucât am aflat cã la fosta locuinþã a lui Matache Anghel au venit de la Securitate cu o schiþã, deºi el murise în închisoare cu trei ani înainte, au urcat în podul casei ºi au desfãcut podeaua dupã schiþã ºi au gãsit acolo o armã, multe documente ºi cãrþi. Aceastã descoperire a fost urmare a demascãrilor de la Gher-

la. Vasile Pestrea nu a mai putut rãbda schingiuirile de la Gherla ºi a declarat cã are un depozit de arme, ascuns pe Tâmpa. Securitatea Braºov a rãscolit pãmântul ºi nu a gãsit nimic. Adus la faþa locului, Pestrea a declarat cã a inventat aceastã poveste ca sã scape de torturã. Gheorghe Gheorghiu a fost adus de la Gherla la Braºov sã arate locul unde a îngropat lucrurile Paulei Agapie ºi anume niºte obiecte din os, lemn, sculpturi ºi iconiþe. Deci, Securitatea s□a folosit de aceste declaraþii. ªi apoi o întrebare care mi se pare logicã: cum puteau Þurcanu ºi banda lui de torþionari sã se deplaseze ºi la alte închisori, cum ar fi: Gherla, Peninsula, Tg. Ocna ºi Braºov? Pentru acelaºi scop: demascarea ºi culegerea de informaþii. Unii dintre ei au continuat ºi dupã eliberare sã culeagã informaþii pentru Securitate, un exemplu fiind cel al studentului la Medicinã, Mircea Ionescu, care, dupã ce a fost torþionar la Piteºti ºi Gherla, s□a infiltrat în grupul nostru ºi ne□a turnat. El m□a adus aici". În acest punct am încheiat discuþia despre Piteºti. În timpul monologului, cãpitanul Vera a fost foarte atent la tot ce am spus. Scopul urmãrit de anchetator nu mi□a fost clar, dar eu am profitat de interesul lui ºi mi□am vãrsat oful. Ancheta a durat în total ºapte luni, primele douã fiind foarte grele. Au folosit metode dure, apoi au fost mai relaxate, dar nu într□atât ca sã nu simþi unde te afli. Din când în când te mai amenin þau ºi vorbeau brutal. În timpul cercetãrilor am fost scos uneori noaptea ºi dus în biroul elegant, cu fotolii ºi canapea pe care ºedeau niºte figuri care plezneau de sãnãtate ºi de bine, foarte eleganþi. Erau civili. Maiorul Alexandrescu ºi cãpitanul Rusu erau întotdeauna de faþã, în picioare, ºi mã prezentau. „Acesta este banditul Salcã. Împreunã cu legionarii Mihãilescu, Cãlvãrãsan ºi alþi bandiþi ca ei au pus la cale o acþiune de sabotaj pe calea feratã ºi Salcã a adus la Braºov revista legionarã «Exilul Românesc»". Unul din ei îmi zice: „Voi v□aþi gândit la consecinþele acestui act, în ce situaþie puneaþi guvernul? ªi apoi rãmâneaþi descoperiþi ºi sfârºeaþi cu toþii în faþa plutonului de execuþie. ªi aºa cred cã unii vor avea parte

de glonþ". Îi priveam fãrã sã schiþez vreun gest. Îi credeam în stare de orice. „Dar cu revista aceea ce□ai vrut sã faci?" „Eram ºi eu curios sã citesc aºa ceva". „Numai cã aceastã curiozitate costã. ªi acum ce□ai de gând sã faci?". „Sã aºtept condamnarea, domnule general!". L□am fãcut general ca sã nu se supere. „Duceþi□l!", le□a zis celor doi. Colegii de celulã mã aºteptau, nu dormeau. De câte ori era vreunul dintre noi anchetat noaptea, ceilalþi stãteam de veghe pânã se întorcea cel dus la anchetã. ªi asta pentru cã ºtiam cã la adãpostul întunericului era posibil orice. Puteai fi scos din arest ºi se înscena o evadare, iar echipele de torþionari lucrau numai noaptea. Când intrai în celulã, toþi ridicau capul ºi te examinau. Dacã zâmbeai era semn bun ºi se liniºteau. Când erau probleme, te aruncai în pat, unde te zvârcoleai, te agitai ºi nu te prindea somnul, iar gardianul te urmãrea prin vizetã.

ANCHETA MIHÃILESCU

În acest caz am fost cercetat încã în primele zile de cãtre locotenentul major Urzicã. Ancheta a fost foarte durã, cu intervenþia lui Crãciun ºi a celor doi sadici, Alexandrescu ºi Rusu. Crãciun, mai ºiret, vorbea ca un pãrinte: „Vezi mãi, Salcã, ce v□a fãcut Mihãilescu? V□a adus aici, a fãcut el o organizaþie ºi a adus aici o mulþime de oameni. Fiind bolnav, el ºtie cã nu mai are mult de trãit. Vrea sã moarã erou. Sã ne spui cum se numeºte organizaþia ºi ce program are? Ce cotizaþie plãtea el? Hai, vorbeºte, cã ceilalþi au vorbit". „Domnule colonel, eu aºa ceva nu ºtiu ºi nici nu am auzit cã ar fi avut loc asemenea discuþii". „Salcã, nu lua pe «nu» în braþe. Voi sunteþi mulþi arestaþi ºi unul a spus una, altul alta. ªi vezi, aceºti tovarãºi le pun cap la cap ºi iese organizaþia. Eu te sfãtuiesc sã recunoºti. Nu spui acum, nu spui mâine, într□o zi tot vei recunoaºte. Noi timp avem destul. O ciorbã vã dãm, o bucatã de pâine, la fel. Aºa cã, depinde de voi plecarea, în funcþie de rezultatele anchetei", ºi cu aceste sfaturi a plecat,

eu rãmânând cu Alexandrescu ºi Rusu. Aceºtia îmi cereau sã le spun despre organizaþia legionarã Mihãilescu Victor. Mi□am dat repede seama cã ei sunt hotãrâþi sã construiascã o organizaþie ºi cautã un ºef, care sã fie ºi legionar mai cunoscut. Cum noi nu am pus niciodatã problema reorganizãrii Miºcãrii Legionare la Braºov, m□am þinut tare pe poziþie, mai ales cã ºtiam ordinul lui Pãtraºcu, transmis prin cei ce se eliberau, ca toþi legionarii sã stea liniºtiþi, sã nu mai cadã nimeni. „Dacã nu vrei sã vorbeºti, noi te trimitem la celulã. Ai auzit ce a spus domnul colonel? Noi avem timp", îmi zice Rusu. „ªi tu ºtii cã pedeapsa noi o dozãm aici, o putem face mai mare ºi mai micã. Asta depinde de sinceritatea ta". „Domnule cãpitan, primii douãzeci de ani sunt mai grei". „Sã nu fie mai mulþi", îmi rãspunde maiorul. A venit plantonul ºi m□a dus la celulã, unde am rãmas mult timp pe gânduri. Mã gândeam la hotãrârea criminalã a lui Crãciun de a□l sacrifica pe Mihãilescu un om cinstit, nevinovat ºi bolnav, fãrã un plãmân. Faptul cã eu ºi ceilalþi prieteni l□am vizitat pe acest om bolnav în spital, unde îl îngrijea doctorul Cojocaru cu multã pasiune ºi conºtiinciozitate, pentru colonelul Crãciun era crimã de uneltire contra ordinii sociale ºi asociere în bandã. Noi, cei care îl cunoºteam îl înconjuram cu dragoste ºi□l încurajam pe patul de spital ºi apoi acasã, sub privirile iscoditoare al securiºtilor, la un moment dat, aveam impresia cã avea pazã permanentã în jurul casei. Aceºti securiºti viteji se temeau de un om bolnav, cãruia îi mai rãmãsese intactã doar mintea, având sufletul curat ºi speranþa la Dumnezeu. ªtiam încã din 1948 cã se considerã activitate contra statului ajutorarea unei persoane aflate în stare materialã ºi fizicã criticã, mai ales dacã persoana în cauzã a fost cândva legionar sau era pe lista neagrã a Securitãþii. Mii de oameni au fost condamnaþi la închisoare, pentru cã au dat 100 de lei unor familii nevoiaºe sau o cutie de medicamente ori o bucatã de pâine. Este cunoscut cazul colonelului ªtefãnescu, fost preºedinte al Tribunalului Timiºoara, care condamna fãrã milã oamenii la ani

grei de închisoare. A fãcut ceva matrapazlâcuri ºi l□au condamnat ºi pe el. Venit la Poarta Albã, lucra la roabã alãturi de alþii ºi□i venea greu. Nu primise nici pachet, se uita cu jind cum mâncau ceilalþi. Un þãran se apropie de el ºi□i dã o bucatã de pâine cu slãninã ºi se retrage. Colonelul judecãtor, dupã ce mâncã, se duce la þãran sã□i mulþumeascã ºi sã lege o vorbã cu el. Þãranul era bãnãþean ºi, din vorbã□n vorbã, ajung ºi la motivul condamnãrii þãranului. Þãranul spune cã a dat tot aºa o bucatã de pâine unui fugar, „iar dumneavoastrã, domnule colonel, m□aþi condamnat pe ºapte ani". Respectivul a plecat ca trãsnit la ofiþerul politic, cerându□i sã□l mute de acolo; a dispãrut fãrã urmã. Dacã noi mergeam la Mihãilescu o fãceam ca sã□l consolãm, sã□i mai dãm o razã de speranþã. Cã noi mai discutam ºi evenimentele politice, este adevãrat. Era la modã ca atunci când te întâlneai cu cineva sã discuþi fotbal sau politicã. ªi noi discutam politicã, deoarece pentru asta am fost condamnaþi. Discuþiile nu aveau, însã, un scop anume.

În ziua urmãtoare am fost dus la anchetatorul meu, cãpitanul Dumitru Vera, care îmi zice: „Tu tot îndrugi aici verzi ºi uscate, numai de problema esenþialã nu spui nimic". „Eu v□am rãspuns la întrebãrile puse în mãsura cunoaºterii lor. Eu nu pot inventa nimic", „Nu trebuie sã inventezi, ci sã spui numai adevãrul în legãturã cu organizaþia voastrã contrarevoluþionarã ºi cu ºeful ei, avocatul Victor Mihãilescu". „Eu nu am cunoºtinþã de ceea ce mã întrebaþi ºi nu cunosc bine ce□i aceea contrarevoluþionar. Aºa ceva nu am discutat cu nimeni ºi nu am ce sã vã rãspund. Iar problema ºefului nu s□a pus niciodatã între noi. Mihãilescu este un muribund. Cred cã v□aþi dat seama, dacã aþi vorbit cu el". „Iar îmi spui poveºti. Problema este foarte serioasã ºi nu o lãsãm pânã nu o clarificãm". Aºadar, anchetele au continuat în zilele urmãtoare pe aceastã temã: organizaþia legionarã ºi ºeful ei. Se vor face mari presiuni asupra mea, ca sã□l recunosc pe Mihãilescu ºeful nostru, idee pe care am respins□o, în ciuda tuturor

argumentelor folosite de anchetatori. Cu toate acestea, anchetatorul Vera, dupã lungi discuþii pe tema Miºcãrii Legionare, susþinând teza comunistã, cã aceasta a fost o organizaþie criminalã, pentru cã a comis atentate contra unor prim□miniºtri, a ucis comuniºti, pe bietul David Constantin sau pe Olga Bancic. La toate acestea am evitat sã□i răspund. La o singurã acuzaþie am răspuns, atunci când a venit vorba de Nicolae Iorga. Am zis aºa: „Cred cã cei care au comis aceastã crimã nu erau legionari, ci au fãcut jocul cuiva. De altfel, v□au scutit pe dumneavoastrã, cã Partidul Comunist tot l□ar fi ucis", la care el a răspuns: „S□ar putea sã ai dreptate, dar dacã aþi fãcut□o, noi o exploatãm la maximum". În continuarea anchetei, cãpitanul Dumitru Vera mi□a citit unele dintre declaraþiile lui Luca Cãlvărăsan, care, încã din vara anului 1955, a stabilit legături cu Victor Mihãilescu ºi se întâlneau sãptãmânal în dupã□amiezile de luni. Aceste întâlniri aveau loc acasã la Mihãilescu ºi cã la aceste întâlniri au discutat despre problema unei noi orientări a Miºcãrii Legionare pe alte baze. Eu nu am participat la asemenea discuþii. Apoi mi□a citat dintr□o declaraþie a lui Victor Mihãilescu, care, fiind întrebat asupra scopului în care a purtat discuþii cu caracter legionar cu diferite elemente, printre care ºi Salcã Alexandru, ar fi declarat: „Interesul deosebit îl înþelegeam în sensul ca sã se păstreze educaþia legionarã, principiile ºi ideea legionarã, credinþa legionarã". Nici aceste argumente nu mi□au schimbat atitudinea faþã de ideea cã am fi fost organizaþi, faptul cã ne întâlneam din când în când ºi mai fãceam câte un schimb de opinii nu însemna cã puneam la cale răsturnarea regimului. Eram conºtienþi de prezenþa trupelor ruseºti în þarã ºi de nepăsarea Occidentului, care ne□a vândut. Anchetele în cazul nostru au durat ºapte luni. Prima anchetã am avut□o în 17.11.1956, iar ultima în 8.05.1957. A fost foarte greu, trãiam mereu cu teama ca nu cumva sã aparã lucruri neprevãzute, ºtiute numai de noi. Deºi aveam încredere în experienþa tuturor în materie de declaraþii date în faþa anchetatorilor, nu puteam

ºti limitele rezistenþei fizice a fiecãruia. În general, toþi s□au comportat cu demnitate ºi eroism în faþa schingiuitorilor. Nu ne□am lamentat în nici un fel în faþa lor, nici nu au fost cazuri de reproºuri la adresa vreunuia din cei implicaþi. Deºi la finalul anchetei voi constata cã grupul nostru a fost întregit cu persoane pe care nu le□am cunoscut ºi cu altele cunoscute, nu am fost întrebat de ele ºi nici nu au vorbit de mine.

STUDIEREA DOSARULUI

Spre sfârºitul lunii mai am fost scos din celulã ºi dus la un birou. Acolo mã aºtepta un procuror militar cu gradul de maior, care se numea Grigore Stoica. Pe birou avea un dosar voluminos, cu numãrul 7494, volumul 1, pe care scria: „Organizaþia subversivã legionarã Mihãilescu Victor". Dosarul conþinea 460 de pagini, procurorul mi□l pune în faþã ºi îmi spune sã□l citesc ºi sã□l semnez. Când am auzit ce□mi spune, m□a dus imediat gândul la vreo capcanã ºi am zis: „Domnule procuror, eu nu pot citi într□o zi aºa un dosar mare. ªi apoi, dacã□l voi citi ºi semna, aceasta nu schimbã cu nimic situaþia mea. Domnii anchetatori ºi chiar domnul colonel Crãciun mi□au spus cã pedeapsa se stabileºte de Securitate. „Fii serios □ îmi rãspunde □ Tribunalul hotãrãºte pe baza probelor. Aºa cã, citeºte o zi, douã, trei, pânã□l termini ºi semnezi cã ai luat la cunoºtinþã de conþinutul dosarului". M□a lãsat cu plutonierul ºi a plecat. Cum sunt curios din fire, m□am apucat de citit. Deºi declaraþiile mele ºi cu multe anexe începeau de la pagina 303 la 419, voi citi tot dosarul timp de trei zile. Mie mi□a fost dat doar volumul I, dar mai existau încã cinci volume, care conþineau „Arhiva operativã" □ volumul II, „Acte procedurale" □ vol. IV, în total ºase volume, însumând peste 1.400 de pagini. Tot citind, am descoperit mai multe rãspunsuri care erau deformate atât la mine, cât ºi la ceilalþi coinculpaþi. Sub teroare am semnat ºi ceea ce strecurau anchetatorii în declaraþii. Aceastã anchetã a durat prea mult.

Oamenii erau epuizaþi ºi sãtui de anchete. Doream cu toþii sã se termine odatã, fie ce□o fi. Primul dintre cei necunoscuþi de mine a fost Stanislav ªeremet, basarabean, de profesie învãþãtor. El este cel care a venit cu ideea de a arunca în aer trenurile cu trupe sovietice, care se îndreptau pe ruta Predeal□Braºov, spre Ungaria, pentru înecarea în sânge a revoluþiei maghiare. ªeremet a comunicat planul sãu unui coleg de□al lui, care, la rândul sãu, a comunicat cu Mircea Ionescu, omul Securitãþii, care se bucura de încredere printre foºtii deþinuþi. Printre cei cu care a discutat ªeremet am gãsit ºi alte nume necunoscute de mine, Ovidiu Þifrea ºi Dumitru Teodorescu. Odatã deconspirat planul ªeremet, s□a trecut la arestãri. ªeremet a fost supus la torturi groaznice. Au fost aduºi ofiþeri specializaþi de la Bucureºti. A venit ºi Alexandru Drãghici sã asiste la anchetarea lui. Am citit cu atenþie declaraþiile lui ªeremet ºi aºteptam cu nerãbdare ziua procesului, sã□l vãd. Mi□a plãcut francheþea lui în declaraþii. Din declaraþia lui ªeremet datã în faþa anchetatorului Alexandrescu citez: „Dorinþa mea a fost ca în Ungaria sã învingã contrarevoluþia ºi, vãzând mai multe garnituri de trenuri încãrcate cu tancuri ºi ostaºi sovietici pe linia Timiºului ºi bãnuind cã se îndreaptã spre Ungaria, mi□a venit ideea cã trebuie sã întreprind ceva pentru a împiedica trecerea garniturilor de tren pe aceastã linie". Am putut constata cavalerismul lui ªeremet de a lua totul asupra sa. Într□o altã declaraþie, el explicã de ce a ales aceastã variantã. Redau din declaraþia sa: „Am plãnuit aceastã acþiune sã o întreprind pe Valea Timiºului de la Predeal spre oraºul Stalin, unde panta fiind abruptã, rezultatul ar fi cel dorit, pentru cã gândeam cã ar fi suficient numai deraierea locomotivei sau chiar a unui singur vagon în momentul trecerii sale pe un loc declinat". Am reþinut toate acestea, deoarece eram ºi eu implicat în aceastã acþiune, deºi nu□l vãzusem niciodatã pe ªeremet. Unul din cei trei cu care a discutat ªeremet a comis o imprudenþã. L□a informat pe Mircea Ionescu despre acest plan, fãrã sã□l ºtie cã

era luda. Acesta a dat buzna la Securitate ºi i□a informat. Cei de la Securitate au trecut la o supraveghere severã a noastrã a tuturor ºi, apoi, la arestarea multora dintre noi. În acest dosar voi întâlni nume necunoscute, semn cã lucrurile nu au mers cum trebuia ºi nu s□a respectat consemnul stabilit. Domnul Mihãilescu, în anii '41□'45, a cunoscut la Aiud niºte tineri admirabili, cuminþi ºi foarte credincioºi crezului legionar. Aceºti tineri s□au ataºat fostului ministru legionar, Victor Biriº, ºi au continuat lupta în închisoare împotriva regimului comunist. Dupã eliberarea din 1954 aceºti tineri l□au cãutat pe domnul Mihãilescu din respect faþã de dumnealui. Se vede cã supravegherea casei Mihãilescu a fost continuã, altfel nu se explicã prezenþa la locuinþa sa a lui Marin Rãducã, un tânãr din Prahova, foarte bine instruit. Vorbea englezã ºi francezã biniºor. La arestarea sa în 1942 era ucenic blãnar în Braºov, la Blãnãria Pestrea din Piaþa Sfatului Braºov. În cei zece ani de închisoare a avut o comportare demnã, cu preocupãri mai mult culturale decât politice. A avut noroc cã a intrat sub influenþa lui Victor Biriº, care a format o adevãratã ºcoalã în Aiud. În anii 1942□1948 în Aiud nu erau celulele încuiate ziua ºi se putea circula în interior. Aºa cã deþinuþii din acea vreme se ataºau unor personalitãþi influente ºi învãþau de la ele tot cã se putea învãþa. În acei ani deþinuþii aveau voie la cãrþi ºi ziare ºi se putea studia. Odatã cu înfiinþarea Securitãþii, în 1948, s□au adunat toate cãrþile ºi hârtia de scris, creioane, nu s□a mai permis intrarea în închisori a ziarelor, a corespondenþei ºi a pachetelor. La cine se gãsea o carte sau petic de hârtie era cercetat de ofiþerii politici bãtuþi sã mãrturisească de unde le au, apoi trimiºi la izolare îmbrãcaþi sumar ºi cu hranã la trei zile ºi aceea redusã. O hârtie sau un capãt de creion erau mai periculoase decât un exploziv. În aceste condiþii, Marin Rãducã a reuºit sã□ºi facã din timp o valizã cu pereþi dubli ºi sã□ºi asigure între pereþi unele cãrþi la care þinea foarte mult ºi sã le ducã cu el pe unde a fost mutat. Iar în cele din urmã, a reuºit sã aducã aceastã valizã afarã, când a fost eliberat. Mi□a atras

atenþia aceastã manevrã cu valiza a lui Rãducã. Eu fãcusem acelaºi lucru la Constanþa, iar Rãducã, în cealaltã extremitate a þãrii, la Aiud. Ca ºi mine, Rãducã a fãcut sã circule aceste cãrþi care constituiau un material documentar preþios, dar, din pãcate, el a ajuns în mâinile Securitãþii din neglijenþa noastrã. Rãducã a adus o parte din material la Braºov, predându-l domnului Mihãilescu. Acesta, dupã consultare, l-a ascuns în pivniþa casei domnului Ion Boian, pe strada Cerbului nr. 18, unde a fost gãsit cu ocazia percheziþiei fãcute din Securitate, când domnul Ion Boian a fost arestat. Alt personaj important asupra cãruia m-am oprit a fost Toader Biriº, fratele fostului ministru Biriº. Toader era din Mediaº ºi fãcuse liceul la germani, bun cunoscãtor al limbii germane. El fãcuse închisoare din vremea lui Antonescu, ca legionar. La închisoarea Aiud, în anii 1944-1946, au fost aduºi foºti miniºtri ai Guvernului Antonescu ºi crema generalilor armatei române. Toader, fiind o fire comunicativã, a intrat în relaþii cu toþi aceºtia de la care a cules multe lucruri importante. Cu memoria lui extraordinarã a ajuns sã cunoascã multe lucruri inedite de la generalii Aldea, Macici, Ianobici ºi alþii. Dacã aº avea ceva sã-i reproºez lui Toader Biriº, este faptul cã nu s-a hotãrât sã punã pe hârtie toate acestea. Toate aceste personalitãþi au decedat în Aiud. Toader a avut bune relaþii cu profesorul Mircea Vulcãnescu, cu Radu Gyr, Nichifor Crainic ºi prinþul Alexandru Ghica. De la toþi a cules câte ceva. Colegii îi ziceau „Enciclopedia Toader Biriº". Am fost curios sã aflu cum a ajuns în lotul Mihãilescu. Toader avea o sorã în Braºov ºi mai stãtea pe la ea. El a aflat de colegul lui de închisoare, Mihãilescu, cã este bolnav ºi i-a fãcut mai multe vizite, ce nu au fost neobservate de copoii de la filaj. Toader Biriº, care nu venea la prietenul lui cu gânduri ascunse de a pune ceva la cale - rãsturnarea regimului, ci din sentimente umane, fiind recidivist. În opinia Securitãþii, a fost introdus în lotul Mihãilescu. Al treilea personaj introdus între prietenii lui Mihãilescu este Ghiþã Trãistaru din Dâmboviþa, de profesie strungar, închis în timpul lui Antonescu dupã 12 ani de

închisoare pentru vina de a fi făcut parte din F.D.C. Era un tânăr de 18 ani când Siguranþa lui Antonescu i□a întrerupt firul tinereþii cu grave consecinþe pentru viitorul vieþii sale. De data aceasta, Securitatea îl va mai trimite în închisoare pentru încă zece ani. Motivul arestării a fost vizitarea unui om bolnav cu care a petrecut mai mulþi ani la Aiud în vremea războiului. Suferinþele îndurate nu i□au alterat veselia ºi umorul, oricând fiind gata să vină în ajutorul colegilor de suferinþă, să le reia o parte din umilinþele lor. Cu tristeþe voi citi declaraþia inginerului Ion Răducanu, care a făcut marea crimă că a citit la domnul Mihăilescu revista „Exilul Românesc" ºi nu a dat fuga la Securitate, să le spună ce a citit. Avea acasă o soþie ºi doi copii. Pentru citirea revistei va fi trimis în faþa Tribunalului Militar, iar securiºtii au fost indignaþi că nu s□a făcut informatorul lor. Cu inginerul Ion Răducanu voi mai fi făcut un an de detenþie, în 1948□1949, când a ieºit din închisoare cu fruntea sus. Cu aceeaºi bărbăþie ºi demnitate se va comporta ºi în această nouă încercare. Petru Sfera, din Reghin, cel care a adus în þară revista „Exilul Românesc", este resemnat în declaraþii. Nu se încurcă ºi pareazã toate insistenþele anchetatorilor de a□l implica în activitãþi contrarevoluþionare sau legături cu emigraþia legionară din Iugoslavia ºi Austria.

UN GRUP APARTE

Din toate discuþiile pe care le□am avut cu bunul meu prieten Călvărăsan nu am reuºit să aflu de unele relaþii ce le□ar avea cu colegi de□ai noºtri din Sibiu. El mergea des la Sibiu; acolo avea mama, fratele Nicolae ºi surorile. Eu îl rugam să□i salute pe prietenii mei de suferinþă de la Canal, pe Ilie Popa, pe Balaban, Octavian Gusan, Ilie Berghezan, Tudose Popa ºi mulþi alþii. Mă interesa mult luptătorul neînfricat, ªerban Galea, cu care am activat mulþi ani în rezistenþa anticomunistă din Braºov ºi judeþ. După 1946, Galea s□a retras la Sibiu, de unde ºi era. Galea avea familie ºi un copil,

pe nume Cornel, care a rãmas la Braºov, la bunici. Arestat la Sibiu, în 1948, ºi condamnat la ºapte ani, a fost eliberat în 1955. Întors acasã, Galea a gãsit soþia recãsãtoritã ºi copilul în sãrãcie. Ca un luptãtor, a luat viaþa aºa cum era. Urmãrit îndeaproape de copoii Securitãþii, a fost uºor reperat, deoarece din când în când se vedea cu fratele fostului sãu camarad Ion C., cu care a dus o luptã legionarã intensã. Aºa cã, apariþia lui în dosarul Mihãilescu a fost pentru mine de neînþeles. Securitatea, cu toate strãdaniile fãcute, nu a putut stabili unele legãturi politice, în afarã de faptul cã s□a interesat de camaradul sãu Ion C., care atunci se afla într□o þarã occidentalã. Pe lângã el au mai fost aduºi, dar nu din vina lui Galea, încã trei persoane: Nicolae Cãlvãrãsan □ pentru cã era frate cu Cãlvãrãsan Luca, Stãnilã Iacob ºi Radu Ioan □ þãran din comuna Ruºi, judeþul Sibiu. Acesta din urmã era vãr cu familia Cãlvãrãsan. La arestare s□a gãsit la Radu un pistol care a cauzat arestarea lui Ion Macrea ºi Ion Mareº. Pe Macrea îl cunoaºtem din partea I a acestei cãrþi, el având atelierul de reparaþii auto din strada Lungã nr. 79 Braºov. A strâns în jurul sãu mulþi luptãtori din rezistenþã. Se putea câº-tiga o bucatã de pâine la el. Macrea a scãpat de arestãrile din anii ’48□’49, deºi fusese legionar de prin anul ’37 la Sibiu, de unde a trebuit sã fugã la Braºov dupã lovitura de stat a lui Carol al II□lea. În Braºov s□a înrolat în grupul Radu Avram□Galea ªerb ºi Matache Anghel. A fost foarte activ, dar nu a fost descoperit de vechea siguranþã ºi a putut sã lucreze, aºa cum îl descrie Radu Avram în memoriile sale, încã nepublicate (eu am citit acest manuscris, care are o mare valoare istoricã pentru Miºcarea Legionarã braºoveanã). Securitatea, mergând pe urmele provenienþei acelui pistol gãsit la Radu, a ajuns la Ioan Macrea ºi la camaradul lui, Ion Mareº. Acesta din urmã pãrãsise Braºovul în anul 1947, stabilindu□se la Roman. Cum dintr□o declaraþie a reieºit cã acel pistol a aparþinut lui Macrea, acesta a fost arestat, iar în urma presiunilor fãcute de anchetatori a ieºit la ivealã cã undeva, pe strada Aurel Vlaicu,

erau ascunse un numãr de 12 pistoale cu calibrul de 9 mm ºi o cantitate de cartuºe. Acestea au fost ascunse în podul fostei locuinþe a lui Ion Mareº, imediat dupã evenimentele din ianuarie 1941 de cãtre Macrea. Nu ºtiu cum s□a conservat în cei 15 ani, cât au fost pãstrate între grinzi ºi abandonate de cei doi. Proprietarul imobilului nu avea cunoºtinþã cã în casa lui se aflã acest depozit de arme. Deconspirarea lui a complicat mult situaþia grupului ºi a fost un motiv în plus pentru anchetatori ca sã facã presiuni asupra noastrã ºi sã□ºi poatã justifica prelungirea anchetelor ºi motivarea ºi înãsprirea rechizitoriului. Aceste pistoale au fost prezentate în Tribunal ca arme. Cu ajutorul lor, noi am fi avut intenþia de a rãsturna ordinea statalã. Ghinioanele s□au þinut de noi. La domnul Mihãilescu s□a gãsit o cãmaºã verde cu centurã ºi diagonalã, pãstrate de prin 1940. La Nicolae Biriº s□a gãsit cartea „Pentru legionari” a lui Corneliu Zelea Codreanu. Cel mai vârstnic dintre noi, Boian Ion, economist, fãrã apartenenþã la Miºcarea Legionarã, a fost introdus în acest dosar, doar cã mai fusese condamnat în 1948 ºi în închisoare ne cunoscuse pe mai mulþi cu care se întâlnea duminica dupã sfânta liturghie de la catedrala din Piaþa Sfatului. Nenea Ionicã obiºnuise sã spunã Crezul. Se pare cã acest lucru i□a deranjat pe cei de la Securitate, care erau ºi ei prezenþi la slujbele religioase pentru a face rapoarte despre cei ce frecventau bisericile. De altfel, procurorul, în actul lui de acuzare, a arãtat cã inculpaþii mergeau duminica ºi în zilele de sãrbãtoare la biserica. Aceasta era consideratã activitate legionarã. Dupã cum este ºtiut, Miºcarea Legionarã avea în programul ei apãrarea credinþei ºi a valorilor morale. Dar asta nu înseamnã cã marea majoritate a poporului român nu fãcea acelaºi lucru. Deci, voi vedea în declaraþiile lui nenea Ionicã, cã la percheziþia ce i s□a fãcut au fost gãsite niºte poezii, ceva obiecte, cruciuliþe din os ºi medalioane, confecþionate prin închisori ºi lãsate de domnul Mihãilescu în pãstrare la el. Aceste obiecte au fost bãgate în niºte borcane ºi smolite, au fost zidite în pivniþã, la nenea Ionicã. Dar de

acestea voi relata mai încolo. O micã parantezã: comuniºtii erau atei, dar se temeau de Dumnezeu ºi de cei ce credeau în Dumnezeu. La una din anchete, fãcute de maiorul Alexandrescu ºi cãpitanul Mircea Rusu, dupã ce m□au ciufulit zdravãn cã nu recunoºteam unele acuzaþii aberante, Rusu îi zice lui Alexandrescu: „Ãsta□i jurat, tovarãºe. De□aia nu vorbeºte. Sã□i aducem un popã, sã□l dezlege de jurãmânt". Am replicat ºi eu: „Aveþi ºi popi ºi pe□aici?". Surâzând, Mircea Rusu rãspunde: „Nu, mã, îþi aduc un popã adevãrat". „Nu vã mai deranjaþi, cã eu nu sunt legat prin jurãmânt de nimeni. ªi apoi ºtiu ce a pãþit veriºoara mea cu doi popi din ãºtia, cu grade. Prin vara anului 1949, vãrul meu, Gheorghe Grama, Gioto, doctor în teologie ºi istoria religiilor de la Academia „De Propaganda Fide" de la Roma, a fost trimis în þarã ca sã ajute la menþinerea vie a cultului greco□catolic. Agenþii din Roma au observat lipsa lui de la Vatican ºi au anunþat Bucureºtiul. Securitatea a trimis doi ofiþeri travestiþi în preoþi uniþi în comuna ªerbeni, raionul Reghin. Comuna fusese greco□catolicã. Aceºti securiºti, cu sutane, s□au dat drept preoþi uniþi ºi urmãriþi cã nu au trecut la ortodocºi ºi au cerut gãzduire la familiile din comunã. Au fost gãzduiþi fãrã ca cineva sã bãnuiascã ce urmãresc aceºtia. Din om în om au ajuns ºi la mãtuºa mea ºi la fiica ei. Din vorbã□n vorbã au ajuns ºi la fratele de la Roma. Cu o perseverenþã diabolicã, aceºtia spovedeau femei ºi bãrbaþi în tainã, sã nu afle preotul ortodox. Dupã o aºteptare de mai multe luni au reuºit sã intercepteze o întâlnire a vãrului meu cu sora lui ºi au trecut la arestarea lui. Dus la Ministerul de Interne, iar dupã cercetãri a fost depus la Penitenciarul Ocnele Mari. În închisoare a fost ucis de cãtre ofiþerul politic. Am redat acest scurt episod pentru a se înþelege mai bine metodele folosite de Securitate în a□ºi atinge scopurile. În structurile lor aveau ofiþeri preoþi.

CONCLUZII DUPÃ CITIREA DOSARULUI

La capãtul a trei zile de la lecturarea acestui dosar, în care ºi eu eram implicat, alãturi de alþi 23 de oameni ºi care, fãrã voia lor, au fost încadraþi în aºa□zisa organizaþie legionarã Mihãilescu Victor. Am rãmas cu convingerea cã în împrejurãrile noi apãrute în urma evenimentelor din Ungaria, atât conducerea P.C.R., cât ºi Securitatea statului au trecut la vânarea foºtilor deþinuþi politici. Pentru a pregãti procese politice cu scopul dovedit cã se urmãrea intimidarea populaþiei ºi mai ales de a□ºi ascunde spaima care i□a cuprins pe cei din fruntea bucatelor. Aceasta reieºea din întrebãrile tuturor ºi anume „dacã reuºea contrarevoluþia din Ungaria, ce ne fãceaþi voi nouã, ne spânzuraþi, ne împuºcaþi?”. Era o idee fixã la ei de a ne acuza pe noi de crime imaginare ºi ei bravând în patrioþi. Este adevãrat, la fiecare dintre noi s□a gãsit la percheziþie o carte, o poezie, o scrisoare, dar toate acestea nu erau arme cu care se putea submina ordinea de stat. Chiar ºi aceste pistoale descoperite pe strada Aurel Vlaicu nu mai erau utilizabile dupã aproape 30 de ani. ªi apoi, cu toate presiunile fãcute de Securitate, s□a constatat cã cei care le□au ascuns nici nu auziserã de Victor Mihãilescu. Aºa cã aceastã ipotezã cu schimbarea ordinei sociale a cãzut, aºa cum a cãzut ºi acþiunea de sabotaj pe calea feratã, ce nu a depãºit faza de discuþii, fiind fãrã susþinãtori. Însãºi iniþiatorul ideii, ªeremet, s□a rãzgândit. Dar cu toate acestea, anchetatorii au muncit timp de ºapte luni ca sã adune material probator în sprijinul susþinerii unui complot, dar fãrã succes. Dosarele organizaþiei subversive legionare Mihãilescu Victor sunt în numãr de ºase, primele patru conþin declaraþiile coinculpaþilor. Subsemnatul figurez cu declaraþii în dosarul nr. 1 de la pagina 303 la pagina 419, plus alte declaraþii în volumele 2, 3, 4; toate aceste dosare conþineau 1600 pagini format A4. În afarã de acestea, mai erau douã dosare în acte procedurale care conþineau ºi ele 600□700 de pagini. Securitatea, care ºtia cã vom fi condamnaþi cu confiscarea averii, a pus sechestru pe bunurile proprii, chiar ºi în localitãþile de unde ne trãgeam fiecare,

pentru a obþine foaia de avere, demersuri fãcute degeaba, pentru cã toþi eram sãraci. Nu aveam case ºi nici pãmânt, doar niºte hãinuþe ºi ceva mobilã sãrãcãcioasã. În urma noastrã au rãmas soþii fãrã lucru, copii fãrã taþi ºi fãrã ajutor. De asemenea, mame cu ochii în lacrimi, pãrinþi nevoiaºi ºi înfricoºaþi, supuºi cotelor înrobitoare. ªi toate acestea se petreceau la jumãtatea Secolului XX. Dupã ce am citit marea parte a declaraþiilor, pe lângã unele lucruri neplãcute, am avut ºi motive de bucurie ºi de apreciere pentru colegii mei din dosar: când am constatat cã dintr□un numãr de 23 coinculpaþi, nici unul nu a fost luda, cu toate intrigile anchetatorilor de a□i asmuþi pe unii împotriva altora. Cu toþii s□au comportat cu demnitate ºi atenþi în a□ºi apãra colegii de suferinþã ºi a nu□i acuza. La sfârºitul dosarului, pentru fiecare era câte o ordonanþã de punere sub învinuire. Trebuia sã completez cã, dupã ce am citit dosarul ºi dupã ce am luat la cunoºtinþã conþinutul lui, „îl semnez ºi îl susþin”, frazã cu care nu am fost de acord, întrucât declaraþiile, în marea lor majoritate, mi□au fost impuse prin violenþã. Vãzând ºi încadrarea juridicã, „uneltire contra ordinei sociale” □ Cod Penal art. 209, partea a III□a ºi art. 325: „deþinere de publicaþii interzise”. Cel mai grav era faptul cã m□au încadrat la D. 199/1950, art. 1 lit. „a”, care prevedea pedeapsa cu moartea. Când am vãzut aceastã încadrare am avut un ºoc. I□am cerut supraveghetorului sã mã ducã la celulã ºi sã anunþe procurorul cã eu nu pot semna condamnarea mea la moarte. Am fost dus la celulã ºi am rãmas pe gânduri. Credeam cã ar fi posibil sã fiu împuºcat. Mã gândeam la cei de acasã, la soþie, la copil, la mama, la tot ce era mai rãu. Cum stãteam aºa deprimat, se deschide uºa ºi intrã procurorul Grigore Stoica, zâmbind: „Hei, Salcã, de ce nu vrei sã semnezi ordonanþa?”. „Bine, domnule procuror, eu nu îmi voi semna singur sentinþa de moarte.”, la care el mi□a rãspuns: „Eu nu am verificat încã, dar fii sigur cã dacã s□a greºit, eu voi îndrepta eroarea”. „Eu în Securitate nu am încredere ºi nu voi semna”. „Cum vrei, eu nu te oblig” ºi m□a

lãsat cu temerile mele, temeri care au durat câteva zile, din 13 mai 1957, când s□au terminat anchetele pentru mine. Eram complet epuizat, stresat peste măsurã. Slãbisem foarte mult, iar din aceastã cauzã era preocupat ºeful arestului, maiorul ªtefan Toth, care mã tot îndemna sã rezist pânã la proces. Dumnezeu a hotãrât altfel ºi încã mã menþine în viaþã, iar maiorul s□a dus la cele veºnice, în braþele bunului prieten ºi coinculpat, împreunã cu mine fiind internaþi la Spitalul Judeþean Braºov Ion Ion. Toth îl arestase în 1956 pe Ion Ion, care pe faþã l□a iertat ºi ºi□a fãcut semnul crucii, rostind „Sã te ierte Dumnezeu".

ANCHETATORII ªI ªEFUL LOR

În cele ºapte luni cât am stat în anchetã, am cunoscut un numãr de ofiþeri dupã grade ºi nume care ºi le dãdeau. Cel mai înalt în grad era o veche cunoºtinþã a deþinuþilor politici ºi anume Gheorghe Crãciun, nãscut la 24.07.1913 în Minþiul Gherlei, judeþul Cluj, fiul lui Nicolae. Despre mamã nu se ºtie nimic. În Poliþie a debutat în 1945 la Cluj, în calitate de chestor. De la început ºi□a câºtigat încrederea superiorilor ºi a partidului. Într□un alt capitol voi reda mai pe larg activitatea acestuia. Colonelul Gheorghe Crãciun a venit la Braºov în anul 1954, aºa cum explicã el în volumul „Securitatea" de Neagu Cosma, dupã ce face pe victima ºi se lansează cã i se pregãtea arestarea. Este chemat la Drãghici, tremurând ºi galben ca ceara. Dar, surprizã: Alexandru Drãghici îi încredinþează cea mai grea misiune în care, pânã atunci, toþi ºefii de Securitate au eºuat. Este vorba de luptãtorii din Munþii Fãgãraº. Dupã cum spune Crãciun, întâlnirea a fost chiar distinsã, de faþã fiind Pintilie Gheorghe, alias Bodnarenko Pantalei, spion N.K.V.D. Iatã ce îi spune Drãghici lui Crãciun: „Mãi, Crãciune, avem în Munþii Fãgãraºului o bandã care ne□a umplut de ruºine. Noi nu mai putem merge la Comitetul Central, pentru cã toþi ne întreabã când vom termina cu cei de la Fãgãraº. Noi

am hotărât să mergi tu acolo, să preiei comanda grupului operativ". Apoi, Drăghici îl trimite cu Pantalei. Agentul sovietic, care era expert în reprimarea Rezistenþei Naþionale, ca să□l instruiascã în discuþiile cu Pintilie, acesta îi zice: „Dacã tu vrei, poþi să prinzi banda într□o săptămânã. Nu i□a prins într□o săptămânã, dar i□a capturat într□un an ºi ceva. Dupã modul cum a acþionat, Crăciun demonstrează dorinþa lui de a rezolva această problemă, sperând că dacă îi va lichida pe cei din Munþii Făgăraºului, crezând că la încheierea acestei misiuni, în afara recompenselor materiale, va obþine ºi un grad de general. A lucrat metodic ºi cu tenacitate, deºi avea la dispoziþie numeroase cadre de securitate specializate ºi un batalion de astăzi, nu se putea face mare lucru. Localnicii s□au obiºnuit cu securiºtii ºi cu ostaºii care le parau toate acþiunile. Atunci, ºiretul colonel Crăciun a apelat la alte metode, el ºtiind că toate infiltrările de până atunci au rămas fără rezultat. Mai ºtia că populaþia locală nu□i trădează, ci, dimpotrivă, îi ajută. A ales metoda scoaterii lor din þară, convins fiind că puterea de rezistenþă s□a redus mult ºi majoritatea gazdelor au fost arestate ºi că înºiºi luptătorii răpuºi de stresul continuu doreau o ieºire salvatoare. Bolile se agravau, vârsta înainta. În þară nu se întrezărea nici o razã de speranþă. Cu fiecare zi soarta lor a devenit tot mai greu de suportat. Pentru a□ºi pune planul în acþiune a recurs la ºantajarea unor oameni de încredere ai luptătorilor din munþi, care prezentau încredere în zonă. Pe unii i□a arestat, folosind împotriva lor cele mai sumbre ipoteze. Unii din cei arestaþi ºi□au făcut repede un calcul simplu ºi au acceptat propunerea tiranului, cu gândul că dacă vor ieºi afară vor fi de folos celor din munþi. Cu angajamentul asumat au fost eliberaþi. Prima lor grijă a fost să□i anunþe pe cei din munþi de arestarea lor ºi de angajamentul luat. Aceasta ºi urmărea Crăciun. Oamenii care au fost informaþi erau mai de mult în serviciul Securităþii ºi aveau nevoie de acoperire pentru planurile de viitor ale lui Crăciun. În mintea celor din munþi îºi făcuse loc ideea că aºa

nu se mai poate ºi se gândeau la o soluþie a plecării din þară. Dar unde? În Iugoslavia nu se putea, deoarece era riscant. Puteau fi extrădaþi de Tito. Altă variantă era Grecia, dar trebuiau călăuze de încredere pe care colonelul Crăciun le avea pregătite. Acela era profesorul Grovu, care se bucura de încrederea celor din munþi ºi omul lui Olimpiu Borzea. Grovu, sub controlul lui Crăciun a plecat în Dobrogea să studieze terenul ºi a□i asigura pe luptători că totul este în ordine. Tot Gravu îl prezintă pe informatorul Costică Niculescu lui Olimpiu Borzea. Niculescu, dupã unele informaþii, era de loc din Constanþa. A fost condamnat de Antonescu ca fost membru al poliþiei legionare, fiind racolat de Securitate ºi folosit la deconspirarea legionarilor. Olimpiu Borzea explică cum l□a cunoscut la Sibiu pe acest Costică Niculescu în prezenþa lui Grovu, care a stabilit detaliile scoaterii din þară ºi ducerea lor în Grecia. Borzea era un om de bună credinþă, dar naiv, crezând că va reuºi să înºele Securitatea ºi, mai ales, dorinþa colonelului Crăciun de a se remarca în cel mai complicat ºi greu episod din istoria luptătorilor din munþi, avea ºi de ce să fie satisfăcut Crăciun, care, cu ajutorul unor trădători ºi al unor oameni care au acceptat jocul dublu, aceastã cacialma a dus la prinderea celor mai mari viteji ai munþilor. Timp de ºapte ani nu au putut fi capturaþi, deºi au fost trimiºi în capturarea lor mii de ostaºi ºi ofiþeri. Aceºti viteji nu au putut fi învinºi în luptă dreaptă. Luptătorii din munþi aveau un simþ al lor care, acolo sus, îi ajuta să recunoască judele care pătrundeau pe potecile munþilor cu care se înþelegeau, care parcă îi avertizau prin ºoaptele lor: „Mutaþi□vă, că vin duºmanii noºtri”. Se înfrăþiserã cu grotele ºi pâraiele, cu crengile copacilor, cu foºnetul frunzelor. Munþii au fost de partea lor când au decis să□i părăseascã. Au intrat în acþiune, trădarea ticăloºilor. Fariseul Crăciun a aruncat în luptă toate mijloacele de constrângere, ºantaj, teroare ºi atenþiile băneºti, plus arestarea unor persoane ºi þinute într□un secret absolut la Securitatea Braºov. În numele celor arestaþi, Securitatea trimitea scrisori, medicamente din Grecia, de la

Grovu, ºi de la dr. Burlacu, care habar nu avea de jocul colonelului Moiº, specialist în falsuri ºi trucaje. Cei care au crezut cã□l triºeazã pe Crãciun nu au citit Biblia, acolo scrie cã nu poþi sluji la doi stãpâni, lui Dumnezeu ºi lui Mamona.

ÎN DRUM SPRE GRECIA

Începând cu sfârºitul anului 1948 am simþit cã duhurile înaintaºilor Iancu Jianu, Horia, Cloºca ºi Criºan, Tudor Vladimirescu, Avram Iancu º.a. s□au mutat în Munþii Argeºului ºi Fãgãraºului, inspirându□i pe vitejii care au lãsat ocupaþiile lor ºi au luat armele ºi s□au instalat în munþi, de unde urmau sã salveze onoarea României în faþa ocupantului sovietic ºi a cozilor de topor ce intenþionau, de a distruge credinþa creºtinã ºi toate legãturile trainice care ne□au pãstrat unitatea spiritualã ºi statalã, câºtigate de□a lungul veacurilor cu mari sacrificii. Eram în închisoare când am aflat de grupul studentului Ion Gavrilã, care urcase în Munþii Fãgãraºului. Alte grupuri erau în Munþii Argeºului, conduse de coloneii Arsenescu ºi Arnãuþoiu; colonelul Uþã în Banat ºi maiorul Dabija în Munþii Apuseni. Dupã lupte grele date cu Securitatea, au cãzut în urma trãdãtorilor ºi a condiþiilor grele de aprovizionare ºi adãpostire; la toate acestea s□a adãugat ºi superioritatea numericã a urmãritorilor ºi dotarea cu tehnicã de luptã sofisticatã, de care cei din Rezistenþã nu dispuneau. Dintre toate greutãþile din munþi, cel din Fãgãraº a dat multã bãtaie de cap Securitãþii. Problema îi îngrijora ºi pe cei din C.C. Atunci au cãutat omul hotãrât sã lichideze acest nucleu al Rezistenþei. Se ºtia în toatã þara de vitejia celor din Fãgãraº. Miza era foarte mare. Populaþia era alãturi de ei, jubila când auzeau cã pe potecile munþilor ºi□au mai mâncat unii securiºti carnetele de partid. Deci, dupã o maturã chibzuinþã, Alexandru Drãghici l□a ales pe colonelul Gheorghe Crãciun. Acesta mai lichidase grupul din Apuseni, care luase fiinþã în 1948, sub conducerea maiorului Nicolae Dabija. Aceastã organizaþie a purtat numele de Frontul

Apărării Patriei Române ºi a purtat lupte pe Muntele Mare, Cricău ºi Mesentea cu trupele de Securitate. Au fost împuºcaþi conducătorii grupului, care nu au căzut în luptă. Dupã o sumarã judecatã, în urma respingerii cererilor de graþiere a frunta-ºilor lotului Dabija, execuþia s□a fãcut prin împuºcare, la marginea cimitirului reformaþilor din Sibiu, în dimineaþa zilei de 28 octombrie 1949, sub supravegherea colonelului Crăciun ºi cadavrele au fost aruncate într□o groapã comunã, pe care condamnaþii au sãpat-o singuri înainte de a fi executaþi. Îi menþionez aici pe cei ºapte viteji: maiorul Nicolae Dabija, Ion Scridon, Traian Mihãlþan, Titul Onea, Augustin Raþiu, Gheorghe Opriþa ºi Silvestru Bolfea. Deci, Crăciun era crud ºi necruþător; cu ocazia împuºcării celor ºapte din lotul Dabija lãudându-i pe soldaþii din plutonul de execuþie: „Tovarãºi, neam îndeplinit datoria faþã de clasa muncitoare". Cu figura lui de om primitiv, nu se impresiona în faþa unor cadavre. Mai multe amănunte s-au aflat abia în toamna anului 1994 când, dupã mărturiile þăranului Ion Silaghi, sub conducerea procurorului militar braºovean Anton Socaciu, s-a procedat la deshumarea celor ºapte. Colonelul Crăciun va face ºi la Braºov ºi în zona Fãgãraºului acelaºi lucru: va trimite la moarte numeroºi luptători anticomuniºti. Cred cã acest colonel nu a urcat niciodatã munþii sã dea piept cu adevãraþii viteji. Dupã cum singur declara în amintirile sale, cã atunci când era chemat la superiorii sãi, se îngãlbenea ºi tremura. Un astfel de om fricos din fire, ca sã□l aprecieze superiorii, nu s□a dat înapoi de la nici o poruncă venită de sus. Pe deþinuþi îi trata cu duritate, având întotdeauna alături o gardã puternicã, care□i asigura securitatea. ªiretenia era singura lui calitate. Se pare cã i□a surâs ºi norocul, pentru cã dãdea peste unii oameni naivi ºi creduli, „jucându□se" cu aceºtia de□a detectivii dubli. Prin joaca lor cu colonelul Crăciun, le□a luat ºansa de a muri în munþii lor iubiþi, căzând eroic în luptă ºi nu momiþi cu plecarea în Grecia. În timp ce se juca aceastã farsã, ºeful lor a plecat la iernat. Mã întreb dacã a avut cunoºtinþã de acest

plan. Grecia ºi□a dat consimþământul. Oare nu era cazul să prevadă ºi reversul, dacă nu cumva este o cacialma, un ºiretlic al Securităþii de a□i captura intermediarii dintre colonelul Crăciun ºi luptători. Au fost ei înºiºi convinºi că îndeplinesc o mare misiune. Regretabil este faptul că ºi acum, după 40 de ani de la predarea luptătorilor Securităþii Rahova, unii þin discursuri ºi se consideră vajnici susþinători. ªi protectorii vitejilor din Munþii Făgăraºului, poate ºi Grovu, dacă nu l□ar fi pedepsit blestemele mamelor ºi ale soþiilor celor vânduþi. Ar poza în erou, aºa cum afirmă colonelul Crăciun, că el este o victimă a lui Drăghici ºi a lui Moghiaroº ºi că a fost trimis la Braºov împotriva voinþei sale. Dar pentru aceea nu a ezitat să□i trimită în faþa plutonului de execuþie pe aceºti viteji ai Þării Făgăraºului. Dar această problemă va fi pe larg explicată de istorici atunci când vor avea acces la dosarele Securităþii. Cred că atunci unii vor renunþa să se erijeze în marii luptători ai munþilor ºi cu toþii îi vom cinsti cum se cuvine pe martirii neamului: Gheorghe Haºu (Ghiþă), Laurian Haºu, Remus Sofonea (Brâncoveanu), Jan Pop (Fileru), Victor Metea, Ion Chiujdea (Profesorul), Gheorghe ªovăială, Niculae Stanciu, Gheorghe Duminecă (ultimii doi din grupul Mogoº, suspectaþi pe nedrept de unii dintre luptători) ºi mulþi alþii. Am fost foarte afectat de povestirile făgărãºenilor cu care am vieþuit prin celule. Dar, odată cu apariþia volumului „Brazii se frâng, dar nu se îndoiesc”, am reuºit să□i înþeleg pe colegii mei de suferinþă ºi rolul nefast jucat de colonelul Crăciun în această dramă, precum ºi ajutorul dat de unele persoane, oameni de încredere ai celor uciºi. Îl părăsesc pe colonelul Crăciun, dar voi reveni mai pe larg când voi vorbi de activitatea lui la Aiud.

PLECAREA LA SIBIU

Exact nu reþin data când am plecat la Sibiu. Cred că a fost 25 iunie 1957. După ºapte luni de anchetă, în jurul orei 9.00, vine la celulă maiorul Toth ªtefan ºi îmi zice: „Sandule, ia□þi

bagajul cã plecãm". Mi□am luat cele douã cãmãºi, douã perechi de chiloþi, douã perechi de ciorapi, douã batiste ºi hainele de pe mine. Am plecat cu el în curte, unde aºtepta o dubã, în care m□am urcat. Aceasta avea celule. Pe o parte ºi pe alta erau niºte celule asemeni unor carcere. Am fost bãgat într□una ºi încuiat. Acelaºi lucru s□a petrecut ºi cu ceilalþi colegi. Dupã ce ni s□a atras atenþia cã nu avem voie sã vorbim, iar dacã avem vreo problemã sã ciocãnim uºor în uºã, dubele, escortate de o pazã puternicã, au pornit la drum, într□o direcþie necunoscutã. Fiecare dintre noi credea altceva. Unii mai pesimiºti credeau cã ne duc undeva sã ne lichideze, dar cei mai mulþi au bãnuit cã suntem duºi la proces, fie la Sibiu, fie la Cluj. Aproximativ la o jumãtate de orã de la plecare, cineva a bãtut la uºa celulei. Când plutonierul a deschis, omul a cãzut peste el. S□a dat alarma ºi convoiul s□a oprit. A apãrut imediat maiorul Toth cu medicul. L□au coborât ºi l□au întins la marginea ºoselei, pe iarbã. L□am recunoscut dupã voce. Era nea' Ionicã Boian. Dupã ce i□au fãcut o injecþie ºi i□au dat niºte pastile ºi□a revenit. A recunoscut ºi locul. Eram pe Valea Vlãdeni. Dupã ce ºi□a revenit, l□au urcat în dubã ºi ne□am continuat drumul. Alt incident nu am mai avut pânã la destinaþie. Dupã vreo patru ore, dubele s□au oprit, dar nu ºtiam unde. Auzeam forfotã mare în jurul nostru, apoi am fost scoºi, câte unul, din dubã în curtea unei clãdiri plinã de securiºti ºi am fost introduºi în clãdire, la parter, de unde am coborât la demisol. Acest demisol era inundat cu apã, cam 15 cm. Se circula pe niºte dulapuri puºi pe bolþari. M□au oprit la celula nr. 3, a descuiat uºa ºi m□a vârât înãuntru. De pe prag a trebuit sã sar în pat, deoarece ºi în celulã era acelaºi nivel de apã. Celula avea doi metri lungime ºi 1,20 metri lãþime. Pe pat era o pãturã ºi o saltea cu paie ude. M□am întins pe pat, în timp ce se rãsucea cheia în uºã. M□au nãpãdit gândurile haotice. Mã gândeam acasã la soþie ºi la fetiþã, la mama, dar nu mã puteam opri asupra unuia, cã îmi apãrea un alt gând. Oare ce se va întâmpla cu noi, cum ne vor judeca, ce acuze

ne vor aduce, ce voi răspunde, ce condamnări ne vor da? Îmi stăruiau în memorie vorbele căpitanului anchetator Dumitru Vera: „Mă, pedeapsa o drămuim noi aici. Tribunalul nu face decât să confirme ceea ce noi propunem, doar ºi ei sunt comuniºti ºi interesele lor sunt aceleaºi ca ale noastre, să vă distrugem". ªi tot aºa, alergând de la un gând la altul, sunt trezit de răsucirea cheii în uºă. Un ofiþer îmi zice: „Vino!". Inima începe să□ºi accelereze bătăile. Nu□l ºtiam pe acest ofiþer ºi ceea ce vrea de le mine. Ca ºi la Braºov, acelaºi secret. Mă duce sus, la parter, mă opreºte în faþa unei uºi ºi mă bagă înăuntru. Acolo, în faþă, stătea în picioare un om în civil. „Bună ziua", zic eu. Omul mă măsoară cu privirea ºi zice: „Dumneata eºti Salcă?". „Da". „Eu sunt avocatul dumitale din oficiu. Numele meu este Găvozdea Andrei. Vreau să vă previn, pentru a vă putea apăra. Dumneata trebuie să fii sincer ºi să□þi recunoºti faptele, că de condamnat vei fi, dar interesul dumitale este să iei o pedeapsă mai mică. Ori, dacă nu mă ajuþi, eu nu□mi mai pot susþine apărarea. Tribunalul va þine cont de sinceritatea dumitale ºi eu voi putea cere circumstanþe atenuante". L□am privit cu revoltă ºi i□am zis: „Domnule, dacă sunteþi numai apărătorul meu, eu vă informez că nu pot susþine acele declaraþii pe care mi le□au impus cei de la Securitate cu bâta ºi cu ajutorul drogurilor. Dacă credeþi că puteþi susþine punctul meu de vedere, vă rog să luaþi legătura cu familia mea". „Domnule Salcă, eu vă pot apăra numai dacă acceptaþi să fiþi sincer". M□am îndreptat spre uºă ºi am ieºit. În spatele uºii, ofiþerul aºtepta ºi m□a condus la celulă. Eram foarte pornit pe acest aºa□zis apărător, care, timp de mai multe minute, s□a străduit să mă convingă să recunosc niºte declaraþii impuse prin tortură de anchetatorii Alexandrescu, Mircea Rusu, Traian Urzică, Dumitru Vera ºi Lazăr Maier. Rămas din nou singur, am ajuns la concluzia că aici nu se caută adevărul ºi că toþi sunt duºmanii noºtri: Securitatea din ură, unii din lichelism, iar alþii de fricã. Pe rând au fost duºi ºi ceilalþi colegi, după cum voi afla de la ei. Tuturor li s□au făcut aceleaºi reco-

mandãri de cei 13 avocaþi ai apãrãrii. Cum stam cu gândurile mele, aud niºte þipete puternice. Ãsta nu□i avocat, este ofiþer de securitate. Ce se întâmplase? Îl duse pe ªeremet la avocat. Când avocatul a început sã□l lãmurească, ªeremet s□a încruntat la el ºi, văzând cã are pantalonii kaki, a fãcut o crizã ºi a început sã þipe: „Securistule, te dai avocat!" ºi a ieºit þipând. „Ticãloºilor! Vã faceþi ºi avocaþi!". S□a dat alarma ºi l□au vârât în celulã. Dupã acest incident au încetat trucul cu „avocaþii".

O VIZITÃ ÎNALTÃ

Data de 25 iunie a fost ultima zi înaintea procesului. Am fost bãrbierit ºi aºteptam liniºtit în celulã. Am auzit vorbe la uºã. Cheia se rãsuceºte ºi apare în prim□plan un locotenent colonel, însoþit de maiorul Toth. M□am ridicat în genunchi pe pat, căci jos era apã ºi nu puteam călca. Colonelul era foarte elegant, bărberit fresh. Arãta ºi bine dispus, de staturã înaltã, zâmbitor. Toth se gudura pe lângã el. Eu am rãmas mirat, cã□mi era cunoscut. Dupã ce mã studiazã, îmi zice: „Ce faci Salcã?". „Aºtept, domnule colonel". „De ce mã priveºti aºa? Nu mã mai cunoºti?". „Nu vã cunosc, domnule colonel". Rãspunsul meu l□a nemulþumit, iar maiorul Toth îmi bate obrazul: „Cum mã, Sandule, nu□l cunoºti pe tovarãºul colonel?". Mi□au întors spatele ºi au plecat. Pe acest colonel îl cunoºteam, se numea Popa. El era ºeful Securitãþii Sibiu. În anii 1938□1945 am fost colegi de ºcoalã industrialã ºi dupã 23 august am fost ºi colegi de serviciu la Uzina Voina Braºov. Atunci fiecare ne□am ales alt drum în viaþã. El a îmbrãþiºat ideile comuniste ºi a fost promovat de partid în serviciile Securitãþii. Dintr□un element mediocru a înaintat în grad ºi s□a bucurat de toate favorurile regimului. Eu am ales cealaltã cale, aceea a Rezistenþei Naþionale. Ne întâlnim dupã 12 ani, el plin de sine ºi încrezãtor în steaua lui, iar eu un paria al societãþii comuniste, dar încrezãtor în viitorul de dreptate al neamului meu. Locul ºi situaþia în care mã aflam nu□mi permitea sã□l recunosc. Nu

am fi putut duce o discuþie de la egal la egal ºi apoi am bănuit cã vizita lui nu era de curtoazie, ci poate cã ascundea unele intenþii. De aceea nu l□am recunoscut. Ar fi însemnat sã mã umilesc pe mine. Valoarea lui era datã de galoanele pe care le avea, iar valoarea mea se baza pe suferinþã, pusã în slujba unui ideal moral. Am rãsuflat uºurat când am rãmas iarãºi singur ºi nu□mi venea sã cred ce ascensiune a fãcut în opt□nouã ani. Nu eram invidios pe el. Avea o meserie care nu m□a atras. Dar comuniºtii au procedat diferit de practicile normale, ºi anume omul potrivit la locul potrivit. Ei au pornit de la alt concept, înlocuind competenþa cu supunerea oarbã, renunþând la interesul naþional ºi al cetãþeanului în favoarea interesului partidului unic. În acest scop au promovat în funcþii elemente precum fostul meu coleg Popa. Am avut mai mulþi colegi care au fost promovaþi, dar care, din cauza lipsei unei pregãtiri temeinice au capotat. Dar au fost buni în perioada de tranziþie de la statul de drept la cel dictatorial.

PROCESUL

În dimineaþa zilei de 27 iunie 1957 am fost scoºi de prin celule ºi duºi la Tribunalul Militar, o secþie din Cluj, în deplasare la Sibiu. În clãdirea Tribunalului am fost bãgaþi toþi într□o salã, mai puþin ºeful lotului, Victor Mihãilescu, care a fost izolat de ceilalþi tot timpul, atât înainte de proces, cât ºi dupã. Chiar ºi deplasarea de la Braºov a fãcut□o cu o maºinã specialã, singur, însoþit de o pazã puternicã. Toatã aceastã mascaradã ordonatã a colonelului Crãciun avea scopul de a ne intimida. În acea salã eram supravegheaþi de subofiþeri de securitate înarmaþi. Nu aveam voie sã vorbim între noi. Din acea salã am fost duºi, câte unul, în sala de ºedinþe, la interogatoriu. Eu am fost cam al zecelea. Nu am putut ghici criteriul stabilirii ordinii. Am fost dus de maiorul Toth, care m□a introdus în boxa acuzaþilor. Încã de la întoarcerea în sala de judecatã am fost ºocat de publicul numeros din salã, apoi de panoul din spatele

preºedintelui. Era ca la teatru. Eu, în loc sã fiu atent la preºedinte, mã uitam în salã, la public, poate dau cu ochii de soþia mea. Acest gest l□a înfuriat pe preºedinte ºi s□a rãstit la mine: „Uitã□te la mine!", apoi a început interogatoriul. S□a scris ºi un proces□verbal de interogatoriu.

„Astãzi, 29 iunie 1957,

Noi, magistrat maior de Justiþie Cojocaru Dragoº, preºedintele T.M.M. al reg. III□a M Cluj, procedând conform art. 269 C.J.M. în ºedinþã publicã la stabilirea identitãþii inculpatului, al cãrui proces se judecã astãzi, ... cã se numeºte Salcã Alexandru, de profesie strungar, domiciliul în oraºul Sãcele, strada Meilor nr. 1852, judeþul Braºov...", dupã ce preºedintele i□a pus în vedere dovezile ºi i□a cerut sã spunã ce este util apãrãrii sale. Pânã aici este rãspunsul meu, mai departe grefierul a rãstãlmãcit rãspunsurile mele la indicaþiile preºedintelui. Nu apar în procesul□verbal ºi întrebãrile puse de preºedinte, dar sã continue aºa cum stã scris în procesul□verbal. Inculpatul a dat rãspunsurile reproduse în rezumat de cãtre grefier, dupã cum urmeazã. Am auzit ºi înþeles faptele de care sunt acuzat. Nu am fãcut niciodatã politicã, nefiind încadrat în nici un partid, nici dupã 23 august 1944. Am mai fost condamnat pentru nedenunþare. Am simpatizat într□o oarecare mãsurã cu ideile legionare. Preºedintele insistã în întrebãrile lui dacã am fost legionar. Nu am vrut sã□i dau satisfacþie ºi am rãspuns în doi peri. A insistat mult întrebându□mã: „Dacã nu eºti legionar, ce cãutau la dumneata cãrþi legionare ºi poezii, apoi acele conspecte?". „Obiceiul meu era ca atunci când citeam o carte sã iau notiþe, sã consemnez ideile principale". „Pãi, fãceai un studiu?". „Nu□i vorba de studiu, ci de o comparaþie între ideile creºtine, legionare ºi cele marxiste. Dacã rãsfoiþi acele însemnãri, veþi observa aceasta. Securitatea a confiscat numai ceea ce m□ar putea implica: „Cãrticica ºefului de cuib", „Roza vânturilor" de Mircea Eliade, „Eroism" de episcopul Ioan Suciu ºi poeziile lui Radu Gyr. Cu acestea nu am atentat la siguranþa statului". „Stai jos! Asta nu

o hotărâºti dumneata, o stabilim noi". Cu acest magistrat nu puteai sã□þi arãþi nevinovãþia, deoarece era foarte dur. Judeca fiind condus de ura bolºevicã. În cele trei zile cât a durat procesul, douã au fost consumate cu interogatoriile. La jumãtate din inculpaþi am fost de faþã. Când a sosit rândul lui Nicolae Biriº, care a susþinut cã el este legionar, dar cã nu recunoaºte nimic din acuzaþiile ce i se aduc. „Uite□l aici în salã pe maiorul Alexandrescu, care m□a bãtut!". „Stai jos!", s□a rãstit la el preºedintele. Cu greu l□a putut identifica. Ultimul a fost adus domnul Victor Mihãilescu, care era vãdit obosit ºi epuizat de ancheta lungã ºi istovitoare. Faþã de el, preºedintele s□a arãtat mai reþinut. Doar era ºeful lotului. De altfel, ºi apãrãtorul lui era un avocat vestit la Sibiu. Se numea Ivan Mihãilescu. A respins una dupã alta toate insinuãrile preºedintelui, care înghiþea în sec ºi nervos, cã nu□l putea încurca. Se adresează lui Mihãilescu, arãtând spre panoul din spatele lui: „Dar cu pistoalele astea ce aþi vrut sã faceþi?", la care Mihãilescu i□a dat un rãspuns care l□a lãsat mut pe magistratul Dragoº Cojocaru: „Domnule preºedinte, pe Regele Carol l□am alungat cu pietre". Un rãspuns scurt ºi cu înþeles. (În 1989 comuniºtii au fost alungaþi de la putere tot cu pietre, nu a fost nevoie de pistoale). Acest proces a fost regizat în scop propagandistic pentru a justifica mãsurile de represiune pregãtite de Securitate contra tuturor celor ce mai sperau în libertate. Când am vãzut sala plinã de public, am tot întors capul ca sã gãsesc pe cineva cunoscut, dar nu am gãsit pe nimeni. Tot acest public a fost bine selectat. În primele rânduri erau ofiþeri de securitate din Braºov, în frunte cu colonelul Gheorghe Crãciun, ºeful Securitãþii, lt. colonel Mihaly (ungur), adjunctul lui, lt. colonel Moiº (ungur), anchetator, lt. colonel Ivan, lt. colonel Ispas □ anchetator, lt. colonel Lazãr Maier (evreu) □ anchetator, maior Alexandrescu Stelian □ anchetator, maior Toth ªtefan (ungur) □ ºeful arestului, cãpitan Rusu Mircea (evreu) □ anchetator, cãpitan Deithel Ernest (evreu) □ de la filaj, maior Cârnu ..... □ de la filaj, lt. maior

Urzicã Traian □ anchetator, lt. major Teodoru □ de la filaj, cãpitan Dumitru Vera (macedonean) □ anchetator, lt. Pop ..... □ anchetator, lt. major Ioan Coja □ anchetator. Din rândurile publicului fãceau parte ºi ofiþerii de la secþiile Securitãþii din cadrul Inspectoratului. Erau secretari de partid din uzinele sibiene ºi directori de gospodãrii colective, diferiþi activiºti ºi fruntaºi în producþie, o pazã numeroasã formatã pentru a împiedica intrarea în Tribunal. Componenþa judecãtorilor era urmãtoarea: preºedinte □ maior de justiþie Dragoº Cojocaru; asesori: cãpitan Constantin Folescu, cãpitan P. Aurel Stãnescu; procuror militar: cãpitan de justiþie Virgil Liciu; secretar: Olaru Stelian. În sala de judecatã, în spatele judecãtorilor se montase, de cãtre Securitate, un panou de 3x2 m, pe care sta scris cu litere mari: „Corpurile delicte gãsite la organizaþia legionarã Mihãilescu Victor". Nu putem nega cã aceste obiecte au fost gãsite la colegii noºtri, trist este cã s□a produs fisura ºi neglijenþa noastrã cã nu le□am ascuns cum trebuie ºi au circulat de la unii la alþii, deºi cãrþile ºi poeziile nu prejudiciau securitatea statului. Ceea ce a agravat situaþia grupului nostru sunt cele 13 pistoale descoperite în fosta locuinþã a lui Ion Mareº, care era plecat din Braºov de zece ani, abandonând aceste pistoale care se gãseau în podul unei case de 16 ani. Uitaserã de ele ºi cei care le□au pitit. Descoperirea lor a fost ca o manã cereascã pentru Securitate. Cu ajutorul lor au fãcut acel panou care a produs impresie printre muncitorii care în timpul când erau suspendate dezbaterile Tribunalului erau aduºi în grupuri sã li se explice cum Securitatea Braºov a descoperit o bandã de legionari, care era pregãtitã cu arme ºi materiale sã provoace o contrarevoluþie asemeni celei din Ungaria. Desigur cã din cârpeli s□a realizat acest panou uriaº, numai cã totul a fost o înscenare, ceea ce reiese ºi din caracterul secret al acestui proces. Securitatea nu a permis accesul liber al cetãþenilor la dezbateri ºi nici presa nu a putut asista la proces. Dovada ororilor comise de criminalul Gheorghe Gheorghiu□Dej se explicã prin caracterul lor secret.

Poporul nu trebuia sã ºtie cum erau asasinaþi oamenii nevinovaþi ºi care, în mod natural, aveau dreptul la libertate ºi la opinii. Pe noi, cei judecaþi, în acele zile nu ne impresionau acele mãsuri draconice. Acela a fost motivul pentru care noi ne□am angajat în luptã. Credeam în biruinþa binelui asupra rãului. Cred cã a fost primul proces dupã avalanºa mare de procese politice din anii 1946□1948, când s□a fãcut acest montaj propagandistic. ªi asta nu pentru marele public, ci pentru securiºtii ºi activiºtii cu propaganda PCR.

ULTIMA ZI A PROCESULUI

Tot timpul cât a durat judecarea procesului am fost cazaþi în localul Securitãþii Sibiu. Securitatea a fãcut aceasta pentru a ne impiedica sã comunicãm unii cu alþii ºi pentru a exercita presiuni morale ºi chiar fizice. Metoda nu a reuºit sã ne intimideze, dimpotrivã. Fiecare inculpat l□a înfruntat pe maiorul Cojocaru Dragoº în ultima zi a procesului. Procurorul militar, cãpitan de justiþie Liciu Virgil, a cerut condamnarea bandiþilor aflaþi în boxã, fãrã a□ºi susþine cu probe acuzarea. În continuare, voi reda o parte din rechizitoriul procurorului: „Învinuitul Salcã Alexandru a sãvârºit infracþiunile P.P. de art. 209, partea a III□a, delict de deþinere ºi rãspândire de publicaþii interzise, P.P. art. 325 lit. „c", C.P. 3 □ nedenunþarea pregãtirii crimei de sabotaj, P.P. de art. 6 aliniat 3, combinat cu art. 6 aliniat 3, raportat la art. 1, lit. „d" din Decret 199/1950. Acest art. 6 lit. „d" prevedea pedeapsa capitalã; în timpul dezbaterilor s□a renunþat la art. 6 partea a II□a ºi s□a aplicat punctul 3 din rechizitoriu. Salcã Alexandru, legionar din 1945, fãcând parte din gruparea F.D.C. Braºov, menþine legãturi cu o serie de elemente legionare din oraºul Stalin, printre care Luca Cãlvãrãsan, Nicolae Biriº, Ion N. Ion ºi alþii, pe care i□a cunoscut în timpul detenþiei. Cu aceºtia el se întâlnea de obicei duminica la biserică, cu care ocazie comentau în mod duºmãnos evenimentele politice internaþionale ºi interne. În acest sens, la inte-

rogatoriul din 27 noiembrie 1956 el a declarat: „Discuþiile noastre erau axate în special pe evenimentele politice internaþionale ºi se purtau într□o atmosferã potrivnicã regimului de democraþie popularã, al cãrui duºman eram". Din acest paragraf reiese cã eu aº fi declarat cã purtam discuþii duºmãnoase faþã de regimul de democraþie popularã, al cãrui duºman eram. Eu, care am trecut prin atâtea anchete, nu puteam face asemenea greºeli. Aceste fraze au fost formulate de lt. major Urzicã Traian ºi care, supunându□mã unor metode de convingere cu ranga ºi alte metode de torturã, am semnat. Nu pot sã nu fiu corect. Eu nu iubeam comunismul ºi□i doream prãbuºirea, dar aceasta nu o declaram în scris, în faþa anchetatorilor. Acestea au fost consemnate în dosarul vol. I, fila 309. În continuare, procurorul spune: „Salcã Alexandru recunoaºte la interogatoriul din 3 decembrie 1956, cã fiind în posesia unor poezii legionare pe care a reuºit sã le scoatã din închisoare, la eliberarea sa, le□a transmis, în vara anului 1955, coînvinuitului Cãlvãrãsan Luca, care ulterior i le□a restituit ºi au fost gãsite la percheziþie cu ocazia arestãrii (dosar vol. IV, fila 66 ºi dosar anexã 1, fila 35). Iar o altã parte de poezii le□a trimis unor legionari din Bucureºti prin Cãlvãrãsan". Procurorul continuã: „Învinuitul Salcã Alexandru contestã faptul cã ar fi acceptat propunerile lui Biriº Nicolae de a desfãºura activitatea legionarã. Recunoaºte însã cã a avut relaþii strânse cu el ºi cã a primit de la Biriº Nicolae, spre studiu, „Cãrticica ºefului de cuib", care a fost gãsitã la domiciliul sãu cu ocazia percheziþiei domiciliare (dosar vol. IV fila 66) ºi cã la rândul sãu a difuzat diferite publicaþii legionare în rândul unor elemente legionare (dosar vol. I, fila 331). Acea „Cãrticicã a ºefului de cuib" a fost plimbatã de colaboratorul Securitãþii, Urdea Victor, pe la mai mulþi foºti legionari. Ultimul am fost eu cu trei□patru zile înaintea arestãrii. Am arãtat mai înainte povestea acestei cãrþi, ea trebuia gãsitã la mine. Eu mi□am dat seama de trucaj ºi i□am spus lt. major Traian Urzicã cã personal îl cunoºteam pe Nicolae Biriº, dar nu am discutat cu

el probleme legionare ºi nici nu am primit de la el această carte ºi că mi□a fost strecurată într□un moment de neatenþie în geantă de colaboratorul lor, Urdea. De atunci nu m□a mai întrebat nimic de carte. Continuãm acuzaþiile. În vara anului 1955, prin Cãlvãrãsan Luca a stabilit legãturi cu coînvinuitul Mihãilescu Victor ºi s□au înþeles ca, sãptãmânal, în dupã□amiezile libere de luni sã se întâlnească la Mihãilescu Victor acasã. În aceste întâlniri ei au discutat despre problema unei orientãri noi de activitate legionarã ºi nu cu salut legionar ºi rugãciunea etc., ci schimb de vederi în spirit legionar asupra problemelor de actualitate pentru menþinerea credinþei legionare. În legãturã cu aceasta, coînvinuitul Mihãilescu Victor, la interogatoriul din 25 ianuarie 1957, fiind întrebat asupra scopului în care a purtat discuþii cu caracter legionar cu diferite elemente, printre care ºi Salcã Alexandru, el a declarat: „Interesul deosebit îl înþelegeam în sensul ca sã se pãstreze educaþia legionarã, principiile ºi ideea legionarã, credinþa legionarã (dosar vol. I, fila 39). În cadrul aceleiaºi activitãþi subversive legionare, învinuitul Salcã Alexandru a primit pentru studiu de la coînvinuitul Mihãilescu Victor broºura legionarã „Miºcarea legionarã ºi muncitorimea”, pe care a dosit□o la locuinþa sa.

Învinuitul Salcã Alexandru recunoaºte faptul cã, fiind în legãturã cu coînvinuitul Sfera Petre, în cursul lunii octombrie 1956, a primit de la acesta revista legionarã, intitulatã „Exilul Românesc”, care se editează de legionarii aflaþi în Germania occidentalã, pe care a predat□o coînvinuiþilor Mihãilescu Victor ºi Luca Cãlvãrãsan. De asemenea, la rândul sãu i□a predat lui Petre Sfera lucrarea intitulatã „Rãspunsul Vladimireºtilor”, care are un conþinut duºmãnos la adresa regimului democrat din Republica Populară Română, compusã în martie 1955 de către preotul legionar Iovan, condamnat la muncă silnică pe viaþă pentru instigare la crimă ºi complicitate la omor, precum ºi pentru activitate legionară. Această lucrare, învinuitul Salcã a primit□o de la coînvinuitul Ion N. Ion, prin

Biriº Nicolae. În cadrul legãturilor pe care Salcã Alexandru le□a întreþinut cu Mihãilescu Victor, a transmis acestuia, personal sau prin Biriº Nicolae, mai multe fiþuici completate cu „ºtiri" ascultate de el la emisiunile posturilor de radio imperialiste. În timpul evenimentelor din R.P.U., coînvinuitul Cãlvãrãsan Luca i□a comunicat lui Salcã Alexandru intenþia sa de a sãvârºi acþiuni diversioniste asupra trenurilor ce transportau ajutoare pentru înãbuºirea contrarevoluþiei din R.P. Ungarã, iar în urma discuþiilor pe care le□au purtat împreunã privitor la aceastã acþiune, Salcã Alexandru ºi□a exprimat pãrerea cã aceasta n□ar împiedica transportarea mai departe a ajutoarelor. Iar, pe de altã parte, acþiunea ar periclita situaþia legionarilor în general. Faptele arãtate mai sus sunt recunoscute de învinuitul Salcã Alexandru ºi dovedite cu arãtãrile coînvinuiþilor Cãlvãrãsan Luca (dosar, vol I, fila 421□570), Mihãilescu Victor (dosar vol. I, fila 7□85), Biriº Nicolae (dosar vol I, fila 578□638), Rãducanu Ioan (dosar vol. II, fila 359□408) ºi Sfera Petre (dosar vol. II, fila 299□357), precum ºi procesul□verbal de percheziþie din 15 noiembrie 1956 (dosar vol. IV, fila 66). Acestea au fost, dupã procuror, motivele trimiterii în faþa tribunalului comunist, tribunal care a acceptat toate ticluirile anchetatorilor ºi întãrite de procuror, un slugoi al regimului. Acelaeºi acuzaþii absurde au fost aduse ºi celorlalþi colegi din aºa□zisul proces, oameni de o probitate moralã ireproºabilã, de cruzimea ºi slugãrnicia preºedintelui, maior de justiþie Cojocaru Dragoº. Aº putea spune cã a fost cãlãul românilor ardeleni. El a judecat înaintea noastrã lotul învãþãtorului Fali Boga, din judeþul Mureº, un lot format din intelectuali care au fost condamnaþi la pedepse drastice, muncã silnicã pe viaþã 25□20□15 ani, aproximativ 40 de oameni. Dupã acest grup de buni români a urmat lotul Mihãilescu Victor, format din urmãtorii: Mihãilescu Victor, ºeful lotului, jurist, condamnat la 25 de ani pentru uneltire ºi la 10 ani pentru deþinere de publicaþii interzise; 5 ani □ nedenunþarea sabotajului pe calea feratã; 10 ani □ degradare civicã. Cu ace-

leaºi motive au fost condamnaþi ºi ceilalþi, dar sã exemplificãm prin lista ce urmeazã, adicã ºi prin sentinþa nr. 1198/57:

1. Mihãilescu Victor, condamnat la 25 de ani pentru uneltire, 10 ani □ deþinere de publicaþii interzise, 5 ani □ nedenunþarea sabotajului pe calea feratã, în total 40 de ani, din care executã 25.

2. ªeremet Stanislav, condamnat la 25 de ani muncã silnicã, pentru iniþierea complotului pe calea feratã.

3. Moldoveanu Ioan, condamnat la 25 de ani, pentru uneltire, 10 ani □ deþinere ºi difuzare de publicaþii interzise, în total 35 de ani, din care executã 25.

4. Salcã Alexandru, condamnat la 20 de ani, pentru uneltire, la 10 ani pentru deþinere ºi difuzare de publicaþii interzise, la 10 ani □ sabotaj pe calea feratã, în total 40 de ani, din care executã 20.

5. Cãlvãrãsan Luca, condamnat la 20 de ani pentru uneltire, la 10 ani □ deþinere ºi difuzare de publicaþii interzise, 10 ani □ sabotaj pe calea feratã, în total 40 de ani, din care executã 20.

6. Biriº Nicolae, condamnat la 20 de ani pentru uneltire, 10 ani □ deþinere de publicaþii interzise, în total 30 de ani, din care executã 20.

7. Boian Ion, condamnat la 15 ani pentru uneltire, la 10 ani pentru deþinere de publicaþii interzise, în total 25 de ani, din care executã 15.

8. Ion N. Ion, condamnat la 15 ani pentru uneltire, 10 ani □ deþinere ºi difuzare de publicaþii interzise, în total 25 de ani, din care executã 15.

9. Marinescu Florea, condamnat la 15 ani pentru uneltire, 10 ani □ difuzare de publicaþii interzise, în total 25 de ani, din care executã 15.

10. Munteanu Mihai, condamnat la 10 ani pentru difuzarea publicaþiilor interzise; executã 10 ani.

11. Biriº Toader, condamnat la 10 ani pentru difuzarea de publicaþii interzise; executã 10 ani.

12. Rãducã Marin, condamnat la 10 ani pentru difuzarea de

publicaþii interzise; executã 10 ani.

13. Trãistaru Gheorghe, condamnat la 10 ani pentru difuzarea de publicaþii interzise; executã 10 ani.

14. Cãlvãrãsan Nicolae, condamnat la 10 ani pentru deþinere de publicaþii interzise; executã 10 ani.

15. Radu Ioan, condamnat la 10 ani pentru deþinere de publicaþii interzise; executã 10.

16. Galea ªerb, condamnat la 10 ani pentru difuzarea publicaþiilor interzise; executã 10.

17. Þifrea Ovidiu, condamnat la 5 ani pentru nedenunþare sabotaj pe calea feratã; executã 5.

18. Teodorescu Dumitru, condamnat la 5 ani pentru nedenunþarea complotului pe calea feratã; executã 5.

19. Rãducanu Ioan, condamnat la 5 ani pentru deþinerea de publicaþii interzise; executã 5.

20. Sfera Petru, condamnat la 10 ani pentru difuzarea de publicaþii interzise; executã 10 ani.

21. Mareº Ion, condamnat la 5 ani pentru deþinerea de arme; executã 5 ani.

22. Macrea Ion, condamnat la 5 ani pentru deþinerea de arme; executã 5 ani.

23. Stãnilã Iacob, condamnat la 3 ani pentru nedenunþare; executã 3 ani.

Despre aceste condamnãri vom afla în 2 iulie la Penitenciarul Sibiu, unde am fost depuºi dupã încheierea mascaradei, care nu ar fi fost completã fãrã jocul irozilor ce formau apãrarea.

CEVA DESPRE APÃRARE

Ca sã se poatã juca piesa pânã la capãt, regizorul a împãrþit rolurile:

1. completul de judecatã;
2. acuzarea;
3. noi, victimele;

4. apărarea, formată din 13 avocaþi care ºi□au făcut serviciul faþă de cei care i□au numit în această posturã. Ceea ce prevedeam s□a adeverit. Apărătorii s□au transformat în acuzatori, ajutându□l pe Dragoº Cojocaru să nu greºească în drămuirea anilor acordaþi cu dărnicie. Fiecare avocat s□a străduit să evidenþieze crima săvârºită de clientul său faþă de societatea care le□a acordat toate posibilitãþile de afirmare, dar clientul lui nu a înþeles vremurile noi pe care actuala conducere a þării se străduieºte să le aducă poporului român. Dar să prezentăm pledoaria apărătorului inculpaþilor Salcă Alexandru ºi Sfera Petru. „Avocat Gãvozdea Andrei aratã cã faptele imputate acestora sunt dovedite în sarcina lor ºi, în consecinþă, cere a se aprecia asupra pedepselor ce se vor aplica, þinându□se seama cã au fost sinceri ºi cã ºi□au exprimat regretul pentru faptele sãvârºite. Cere aplicarea de circumstanþe atenuante pentru faptul cã au fost sinceri în ceea ce priveºte infracþiunea de nedenunþare imputatã lui Salcã Alexandru. Solicitã achitarea, susþinând cã lipsesc elementele constitutive ale infracþiunii. Inculpatul ªeremet Stanislav, arãtând la interogatoriul luat cã a revenit asupra ideii de acte de diversiune avutã iniþial". Noi nu aºteptam din partea apărării să se batã pe texte de lege, să demoleze acuzaþiile procurorului care erau foarte ºubrede ºi nu se susþineau cu probe. Erau bazate numai pe declaraþiile coinculpaþilor obþinute de anchetatori prin torturã. Nu erau probate cu martori. La o studiere atentã a dosarelor se observa uºor neconcordanþa între declaraþii. O scuzã li se poate acorda apărătorilor, aceea cã nu erau aleºi de noi ºi nu erau plãtiþi. Fuseserã numiþi din oficiu. Sarcina lor era aceea să ajute Tribunalul să nu scape nepedepsit vreun duºman al poporului. Ideea de justiþie burghezã era, dupã aprecierile anchetatorului Dumitru Vera, greºitã: decât să fie condamnat un om nevinovat mai bine să scape zece vinovaþi. „Noi, comuniºtii, nu suntem proºti ca voi, decât să scape un vinovat, mai bine condamnãm zece nevinovaþi". Apoi, avocaþii aveau nevoie de mult timp ca să

studieze peste 1.600 de pagini. Contactul cu acuzaþii a fost de cel mult trei minute ºi s□a axat pe sfaturi date de acestora sã fie cooperanþi ºi sinceri, adicã ceea ce urmãrea Securitatea. Cred cã sarcina nu le□a fost uºoarã. Unii din ei erau membri de partid, alþii poate aveau probleme cu autoritãþile ºi, nu în ultimul rând, frica sã nu fie acuzaþi cã pactizează cu duºmanii poporului. În aceste condiþii, era mai normal sã nu accepte rolul de figuranþi într□o cauzã în care erau obligaþi sã susþinã o cauzã pe care nu o puteau îndeplini conform conºtiinþei apãrãtorului. S□a încheiat acest proces aºa cum a început, în mare secret, fiind timoraþi tot timpul de Securitate.

CONDAMNAREA ªI PLECAREA LA AIUD

În aceeaºi zi am fost mutaþi de la Securitate la Penitenciarul Sibiu. Am fost bãgat în celula nr. 20, etajul întâi, cu Ovidiu Þifrea, judecat ºi el cu noi în lot. Þifrea se tot întreba ce cautã el în acest proces, pentru cã el nu ºtie nimic din cele ce i se imputã în legãturã cu planul lui ªeremet. Þifrea, originar din comuna Hetiur, de lângã Sighiºoara, a fãcut liceul în Sighiºoara ºi în 1948 a fost arestat împreunã cu un lot de elevi, colegi de liceu. Motivul arestării - a fãcut parte din organizaþia F.D.C. din liceu ºi condamnat la trei ani pentru uneltire ºi depus la Penitenciarul Târgºor. Acolo i□a cunoscut pe ªeremet ºi Cãlvãrãsan. Þifrea a avut în închisoarea Târgºor o comportare demnã, fãrã compromisuri, ceea ce l□a fãcut apreciat de ceilalþi colegi de suferinþã. După închisoare el s□a stabilit în Braºov. Aici s□a mai văzut ocazional cu foºtii lui colegi, fãrã a pune în discuþie probleme de activitate politicã. Totuºi, fiind observat în anturajul foºtilor colegi de suferinþã, Securitatea l□a arestat ºi chestionat în „acþiunea ªeremet”, dar nu s□a putut dovedi nimic în sarcina lui, totuºi l□au condamnat la cinci ani, aºa, ca să fie. Ajunºi împreunã la celula 20, ne□am cunoscut. ªederea noastrã împreunã ne□a mai relaxat după chinurile îndurate la Securitate, parcã eram în altã lume, nu ne mai punea nimeni

ochelari la ochi. Ziua ne duceau 15□20 de minute la aer, iar restul timpului îl petreceam în celulã discutând ºi fãcând glume cu niºte þigãnci din celula vecinã. Era o gaurã pe lângã sobã, care coresponda în celula vecinã. Eu eram mai îngrijorat, dar nu arãtam. Colegului Þifrea nu prea îi pãsa, pentru cã se ºtia nevinovat. Þigãncile obraznice ºi hoaþe se zbenguiau toatã ziua ºi□l chemau pe colegul Ovidiu la vorbitor. Se uitau unul la altul. Þigãncile erau scârboase în expresii, îºi ridicau fusta în faþa gãurii ºi aºa, cu o voce rugãtoare: „Hai, mãi, aratã□mi□o ºi tu!”. Râdeam ºi eu de rugãminþile lor scabroase, dar aceastã distracþie nu a durat mult, cã pe 2 iulie a venit în celulã grefierul de la Tribunal sã ne comunice sentinþele. Ne întreabã numele ºi apoi citeºte hotãrârea Tribunalului. Cu unanimitate de voturi, Tribunalul îl condamnã pe Þifrea Ovidiu la cinci ani închisoare corecþionalã. „Faci recurs?”, întreabã grefierul, la care Þifrea rãspunde, vãdit afectat de condamnarea nedreaptã ce i□a fost aplicatã: „Ce rost mai are sã fac recurs?”. Grefierul îl îndeamnã sã facã. Trece apoi la mine ºi dã citire verdictului. Cu unanimitate de voturi, Tribunalul Militar, Secþia III Cluj, în deplasare la Sibiu, îl condamnã pe Salcã Alexandru la 20 de ani de muncã silnicã pentru uneltire contra ordinei sociale. Îl mai condamnã la zece ani închisoare corecþionalã pentru deþinere ºi difuzare de publicaþii interzise; îl mai condamnã la zece ani de temniþã grea pentru nedenunþarea acþiunii de sabotaj pe calea feratã ºi zece ani degradare civilã, plus 5.000 de lei cheltuieli de judecatã. „Faceþi recurs?”. „Fac!”. Mi□a dat o hârtie sã semnez recursul, aºa ca sã fie forma îndeplinitã. Nu am motivat în nici un fel cererea de recurs. Aºa, foarte liniºtit, am zis ºi eu grefierului: „Vãd cã mi□aþi înºirat vreo trei condamnãri, în total 40 de ani. Nu cred cã voi reuºi sã□i fac”. „Nu vã speriaþi, veþi face pedeapsa cea mai mare, de 20 de ani. Pedepsele mai mici se contopesc ºi rãmâne numai cea mai mare”.

Fiind luaþi prin surprindere ºi nu s□a dat sentinþa în ºedinþã publicã, aºa cum prevedea legea. Poate cã se temeau de o

reacþie spontanã din partea noastrã. Eu ºi Ovidiu, rãmaºi singuri, ne uitam unul la celãlalt. Nu mai gândeam nimic, nici nu era nimic de comentat. Dupã câteva minute am reluat discuþia. „Nu□i nimic, Ovidiu, tu vei face cei cinci ani; trec repede. Eu însã nu voi face cei 20 de ani din douã motive: 1. nu voi rezista 20 de ani, iar 2. dupã ce se mai liniºtesc lucrurile ar putea interveni ceva graþieri ºi aºa pot sã mai scap de aici. În ceea ce□i priveºte pe americani, aceºtia nu vor face nimic pentru salvarea noastrã. Am vãzut ce atitudine au adoptat faþã de Ungaria. Nu au intervenit ca sã opreascã mãcelul sãlbatic al Armatei Roºii, s□au limitat la proteste verbale. Pe Ivan îl doare în cot de aceste proteste. Ce reprezentãm noi pentru ei ca sã ne salveze? Noi suntem pentru ei niºte legionari, mâncãtori de jidani ºi în America jidanii conduc. Chiar ºi aceºtia se bucurã cã comuniºtii ne lichidează. Am vãzut cã lui Ovidiu i se umeziserã ochii ºi am tãcut. Mi□am continuat gândurile întins pe pat, la fel ºi Ovidiu. Câte nu mi□au trecut prin cap, familia, în primul rând soþia, fetiþa, mama ºi toþi ceilalþi din familie. Soþia s□a cãsãtorit cu scopul de a avea un cãmin, sã fie fericitã lângã soþul ei. Ce va spune când va afla cã am fost condamnat 20 de ani, ce hotãrâre va lua? Avem un copil, ce trebuie crescut ºi educat. Am trãit 15 luni împreunã ºi eram fericiþi. Naºterea fetiþei ne□a unit ºi mai mult. Parcã am fost blestemat sã las în urma mea numai suferinþã. Mama mã înduioºa cel mai tare. Dupã ce m□a plâns cinci ani, 1940□1945, cât am fost în refugiul din Ardealul de Nord, apoi ºase ani, 1948□1954, cât am fost în temniþele comuniste, acum o iau de la început cu alþi 20 de ani. Mã gândeam, oare mai poate suporta atâtea lovituri? Când m□am cãsãtorit s□a bucurat foarte mult, dar era temãtoare ºi îmi zicea: „Ai grijã de tine, sã nu mai pãþeºti ceva! Acum nu mai eºti singur, poate veþi avea ºi copii; mã tem tare pentru tine. Tu nu vezi, mamã, cine a ajuns în partid? Cei mai slabi (în sensul de ticãloºi), oameni din sat. Ãºtia ne□ar mânca. Pe tatãl tãu îl tot împung: «Ce mã, fiul tãu a vrut sã fie ministru?» ºi nu le poate zice

nimic. Tace ºi vine necãjit acasã. Floriþa, îl ºtii bine, când intrã în bufet se laudã cu Ion al lui, care□i director la Gostat, al doilea director la bancã. Tatãl tãu când îl vede pe ãsta, intrã în bufet. S□a apucat Floriþa sã spunã prin sat cã al lui Salcã umblã prin Reghin ºi pe la Mureº, cã are legãturi cu legionarii de pe aici. Ai grijã ce vorbeºti cu el! Ãsta este pârâcios. A fost ºi pe vremea ungurilor. Ãºtia l□au bãgat ºi pe taicã□tu în lagãr, iar eu am rãmas singurã cu ºase copii. Numai Dumnezeu ºtie cum am trãit doi ani. Tu nu ºtii, erai refugiat. Ai grijã sã nu mai pãþeºti ceva. Viorica e fatã bunã, dar îi va fi greu". Au nãpãdit□o lacrimile ºi nu a mai vorbit. Acum îmi veneau în minte toate astea ºi se derulau în memorie ca un film pe ecran. Condamnarea am lãsat□o la o parte. Nici nu m□am speriat, nici nu am bravat. Oricum, de ea nu aveam cum scãpa. Cunoºteam prea bine comunismul ºi metodele lui, singura alternativã era speranþa ºi credinþa în Dumnezeu. Mi□am zis, îmi voi apãra demnitatea, rezistenþa la provocãrile ticãloºilor, îmi voi continua convingerile politice ºi religioase. Nu am încercat sã bravez, dar nici nu m□am lãsat copleºit de povara anilor de condamnare care urmau sã dureze pânã în 1976, luna noiembrie, ziua 9. Deºi ºocul a fost puternic, aparent a trecut repede ºi m□am manifestat normal. Totuºi, ceva interior îmi amintea mereu de cei dragi. Primele ore am uitat de Ovidiu ºi la fel ºi el. Se retrãsese în intimitatea lui. Încet ne□am reluat viaþa în celulã, care a avut o duratã lungã. Dupã vreo zece zile, aºa prin surprindere, ne□au scos în curtea închisorii, la atelierul de fierãrie, unde au fost aduºi toþi cei cu pedepse mai mari de 15 ani. Acolo erau mai mulþi gardieni ºi þigani cu ciocane, nituri ºi brãþãri, cum le ziceau ei. Þiganii erau ºi politicoºi. Îmi zice unul mustãcios: „Hai, domnu', stai jos ºi pune piciorul aicea, pe nicovalã!". Apoi îmi fixeazã pe picioare niºte brãþãri din fier, fixeazã niturile ºi le nituieºte. Apoi, cu brãþãrile fixate mã dã de o parte ºi ia pe altul. Ca sã merg nu era posibil. Fãceam niºte paºi de câþiva centimetri. Dupã ce am fost echipaþi cu brãþãri, am fost aruncaþi în dubã ºi cu o pazã

puternicã am pornit pe drumul golgotei, spre Aiud. Dupã vreo douã ore am ajuns la închisoarea Aiud. Auzisem multe despre acest infern, dar acum intram pentru prima datã. Am fost duºi în faþa unei clãdiri ºi coborâþi din dube. Niºte hoþi ne□au tãiat niturile de la brãþãri. Aceastã operaþie a fost cu zgârieturi ºi brutalã. Apoi am fost introduºi în clãdire ºi repartizaþi la douã camere mai mari. Eu am nimerit în camerã cu cei mai apropiaþi prieteni ai mei, Luca Cãlvãrãsan, Ion N. Ion, Boian Ion, Nicolae Biriº, ªerban Galea, Stanislav ªeremet. Abia aici i□am cunoscut pe Marin Rãducã, Ioan Moldoveanu, Gheorghe Trãistaru ºi Toader Biriº. Componenþa camerei a fost alcãtuitã parcã la comanda noastrã. Am fost þinuþi aici 15 zile în aºa□zisa carantinã, izolaþi de vechii locatari. Aceastã ºedere împreunã a fost folositoare. Ne□a prilejuit ocazia de a ne împãrtãºi cele întâmplate în anchete. Nu au fost reproºuri, avea fiecare drama lui ºi s□a discutat colegial. Nu pot trece peste suferinþele ºi frãmântãrile de ordin afectiv moral al fiecãruia. Toþi am lãsat acasã o familie cu probleme, soþia, copiii, pãrinþii, fraþii ºi surorile. Cel mai în vârstã dintre noi, Boian Ion, a lãsat acasã so-þia ºi doi copii, fiica studentã la teologie ºi un bãieþel numai de doi ani, plus o mamã de 80 de ani, care depindeau de ajutorul sãu. Era îngrijorat de soarta lor, nu aveau nici o sursã de venit. Noi, acolo, aveam o ciorbã nenorocitã ºi o bucatã de turtoi zilnic de 300 de grame, cu care supravieþuiam. Grija noastrã era ce fac cei de acasã, ce pun pe masã copiilor. Suferinþa lor era cumplitã. Soþia lui Boian nu avea serviciu. Aceastã situaþie îl îngrijora mult, dar nu dispera. Toatã nãdejdea îi era în Dumnezeu. Soþia lui Ion N. Ion a rãmas acasã cu o fetiþã, Delia, de ºapte ani ºi soacra soþiei. Soþia era contabilã la CFR. Ion mai fãcuse cinci ani de închisoare ºi soþia a rãmas cu Delia, de câteva luni. El era îngrijorat de ce va urma. Soþia l□a avertizat sã aibã grijã ce face cã nu□l mai aºteaptã. ªi s□a þinut de cuvânt. Ion Ion nu s□a lãsat înfrânt, a acceptat realitatea durã. Îºi mai vãrsa oful din când în când pe tirania roºie. Prietenul meu, Cãlvãrãsan

Luca, era afectat nu de mãrimea pedepsei, ci de faptul cã toatã familia lui era în suferinþã. Fratele lui era în celula vecinã, la fel ºi vãrul lui, Radu. Acasã surorile lui au fost supuse presiunilor Securitãþii. Luca era un om liniºtit, discuta calm ºi chibzuit, era în relaþii amicale cu toþi colegii. Luca era un legionar convins, fãrã a face concesii. Nici el nu□ºi punea nãdejdea în americani. Credea cu tãrie în renaºterea spiritualitãþii româneºti. Pe parcursul anilor petrecuþi în Aiud, Cãlvãrãsan Luca a avut mult de suferit din partea ofiþerului politic ºi mai ales din partea tãtucului Crãciun, care□l avea în evidenþa lui de la Braºov. În Aiud l□a persecutat în special pentru opoziþia lui la reeducare. Acesta l□a fãcut pe Crãciun sã□l declare nebun ºi sã□l ducã la o camerã unde erau într□adevãr oameni bolnavi de nervi. Acolo a trãit zile cumplite, dar a rezistat ºi acestei încercãri diabolice. În aceastã camerã l□am cunoscut pe curajosul ªeremet, ne□am împrietenit repede. El era foarte comunicativ ºi nu se supunea regulilor restrictive ale temnicerilor. Deºi geamurile erau acoperite cu obloane din scândurã, sã nu putem vedea afarã în curte, ªeremet a fãcut o gaurã în oblon prin scoaterea unui cep dintre scândurã ºi îi vedea pe cei ce se plimbau. Apoi a cercetat pereþii ºi, prin ciocãnituri, s□a luat legãtura cu multã prudenþã, cã nu□i cunoºteam pe cei de alãturi. ªeremet era un tânãr necãsãtorit, foarte optimist. Vedea cãderea comunismului, nu□l impresiona pedeapsa de 25 de ani. Nicolae Biriº, zugrav de meserie, cãsãtorit, cu doi bãieþi mari, unul din ei, cel mare, a fost arestat ºi el. Biriº era foarte îngrijorat în privinþa familiei. Nu se aºtepta la arestare ºi la o pedeapsã aºa mare. Un legionar fanatic, care nu vedea o altã formã de politicã. Asta l□a ajutat sã reziste cu credinþã în idealul sãu, care□i era confuz, însã era gata sã moarã pentru el. Biriº avea un suflet curat ºi era gata oricând sã□ºi ajute semenii. El era bun amic cu Nelu Moldoveanu, colegul nostru de lot, þãran din judeþul Constanþa. S□au cunoscut la Canal ºi s□au legat unul de altul. ªi Moldoveanu avea aceeaºi formaþie politicã. Un singur lucru

îi unea: credinþa nelimitatã în Legiune ºi Cãpitan. Moldoveanu era ºi un practician religios, habotnic, se aºeza în genunchi, îºi împreuna mâinile ºi se ruga zgomotos, apoi îndemna pe fiecare sã se roage fierbinte, deoarece „numai aºa vom scãpa de aici". El nu avea familie, nu avea copii. Pentru lupta legionarã a sacrificat totul. Moldoveanu, se poate spune cã era legionar de profesie. El se considera misionar pe faþã. Nu þinea cont cã în jurul lui sunt ºi informatori. Un vechi prieten al meu era Galea ªerb; nu□l mai vãzusem din 1946. Am fi dorit sã ne vedem în altã situaþie, dar ºi aici ne□am bucurat cã ne vedem ºi am trecut în revistã cei 11 ani scurºi de la despãrþire. Galea fusese arestat la Sibiu în 1948 ºi a executat ºapte ani la Gherla. În acest interval de timp, soþia lui s□a recãsãtorit. Pentru el a fost o grea loviturã. Aveau ºi un copil. Eu o ºtiam pe soþia lui de prin 1944. Era o luptãtoare dârzã. Urca munþii cu rucsacul în spate, alãturi de soþul ei ºi de ceilalþi luptãtori, aprovizionându□i pe cei din munþi. Nu s□a plâns niciodatã de nimic. Toþi o admirau pentru curajul ºi devotamentul ei. A rezistat cât a putut. Viaþa i□a fost grea. Rãmasã singurã cu copilul, copleºitã de greutãþi, nu s□a mai putut descurca ºi a ales altã cale. Galea s□a resemnat ºi nu□i imputa nimic. Nici nu a cãutat sã aibã vreo explicaþie cu ea. De altfel, el spunea: „Eu am pornit pe un drum fãrã întoarcere. Din 1938 sunt numai prin închisori. S□o fi sãturat ºi ea. Noi nu am avut un Crãciun liniºtit, la fel nici Sfintele Paºti. Ce sã mai zic? Am stat un an ºi iarãºi am plecat la luptã. Era mai bine dacã noi nu ne cãsãtoream pânã nu terminam treaba". ªi, într□adevãr, legionarii ieºeau dintr□o puºcãrie ºi intrau în alta, duºmãniþi de toate regimurile ºi de majoritatea partidelor. Nu i□a putut supune nimeni, oricâte gloanþe s□au tras asupra lor rãsãreau mereu alþii. Cel puþin aceasta era convingerea lui Galea. El credea cã tot rãul este întreþinut de forþe oculte, care conspirã împotriva Legiunii ºi care îºi au centrul de comandã în Occidentul vândut iudeo□masonilor. Eu nu prea credeam în povestea asta ºi într□o zi i□am spus. El a rãmas tare

dezamãgit de mine. Dacã el avea dreptate sau eu, este greu de spus, mai ales cã luptele studenþeºti din þara noastrã au avut parte ºi de succese, începute la Iaºi. Imediat dupã Unire au reuºit sã stãvilească numãrul mare de studenþi evrei ºi sã creascã numãrul studenþilor români cu acea formulã „numerus clausus”, susþinutã de unii dintre oamenii de culturã din acea vreme, ca Alexandru C. Cuza, Ion Codreanu, prof. dr. Nicolae Paulescu ºi mulþi alþii. ªi oamenii politici de talie europeanã au fost alãturi de revendicãrile studenþeºti, asemeni lui Vaida Voevod, care a fost mai radical decât studenþii cu formula „numerus nulus”. Deci, noi am declanºat lupta. Cum era ºi normal, realizasem visul tuturor românilor, Marea Unire. Aceastã unire ne□a adus mari bucurii, dar ºi mulþi duºmani, atât în interior, cât ºi în afarã. Se petrecuserã schimbãri mari. Primii care s□au ridicat împotriva tânãrului nostru stat au fost comuniºtii, care, cu ajutorul tovarãºilor din Rusia, au încercat sã contamineze puþina noastrã clasã muncitoare din Moldova ºi din Transilvania. Politicienii din acea vreme nu vedeau pericolul comunist. Doar tineretul s□a ridicat ºi un grup de muncitori de la atelierele C.F.R. Nicolina, din Iaºi, unde un grup de comuniºti rusofoni au înlãturat steagul tricolor, înlocuindu□l cu steagul roºu cu secera ºi ciocanul. Un muncitor, Constantin Pancu, creºtin ºi bun român, a îndepãrtat steagul comuniºtilor, repunând la loc tricolorul românesc. De dincolo de Nistru veneau mereu propagandiºti ruºi cu manifeste, care îndemnau populaþia sã se ridice împotriva noului stat român. În opinia lor eram un stat imperialist. Acelaºi lucru îl spuneau ºi bandele lui Bela Kuhn, care formaserã în Ungaria o republicã a comuniºtilor ºi aceºtia trimiteau agenþi în Transilvania, care□i îndemnau pe maghiari la nesupunere faþã de autoritãþile române. Aici, Armata Românã, sub comanda generalului Dragalina, a distrus aceastã republicã, redând Ungariei libertatea ºi instaurând ordinea dincolo de Tisa. Pentru tineretul studenþesc lupta a fost mai grea ºi de lungã duratã.

LUPTA TINERETULUI ROMÂN

Nu intenþionez sã vorbesc despre istoricul luptei de afirmare a acestui tineret care a pornit numai cu sufletul curat ºi cinstit pentru Marea Unire a tuturor românilor sub conducerea Regelui Ferdinand ºi a Reginei Maria, „Mama rãniþilor". În lumea politicã de atunci s□a uitat repede jertfa celor 800.000 de români care s□au jertfit pentru þarã ºi ale cãror familii îndoliate, cu copii orfani, trãiau în sãrãcie. Se impunea o soluþie pentru ameliorarea situaþiei. Oamenii politici îºi fãceau jocurile lor. Singur, Regele Ferdinand ºi□a respectat cuvântul. Majestatea Sa a promis ostaºilor pãmânt, le□a dat. Dupã Cuza a fãcut cea mai mare reformã agrarã. Pe fondul acestei crize au apãrut tot felul de escroci; comerþul a încãput pe mâna evreilor ºi a strãinilor, la fel ºi bruma de industrie. AceºTia nu aveau milã de poporul sãrãcit de urmãrile rãzboiului. În plus, cei ce au rãmas în teritoriile ocupate erau minoritari: evrei, turci, bulgari ºi nu li s□au prãdat gospodãriile. Bieþii români, întorºi acasã, nu mai aveau nimic. Colaboraþioniºtii din teritoriile ocupate au pus repede mâna pe funcþiile administrative ºi politice. Copiii lor au ocupat locurile în universitãþi ºi, cum era normal, tineretul român a declanºat lupta, care a pornit din Moldova, a cuprins Ardealul ºi s□a extins în Capitalã. Dupã ce nu s□au înþeles cu bãtrânul Cuza, ºi□au luat soarta în propriile lor mâini ºi au continuat lupta tinereascã, plinã de idealuri mãreþe. Lupta a fost durã din cauza reacþiei vechilor politicieni care doreau sã nu se schimbe nimic. Pânã în 1930 a fost perioada de formare ºi de fixare a principiilor cãlãuzitoare, ideea de bazã fiind credinþa în Dumnezeu ºi slujirea idealului naþional, combaterea corupþiei, introducerea corectitudinii în politicã, combaterea demagogiei, a nepotismului, respectul faþã de muncã, o muncã pusã în slujba neamului, nu numai a satisfacerii propriului interes. Se cerea ºi patronatului sã fie darnic faþã de cei care realizeazã profituri, numai aºa vom stãvili dominaþia ideilor marxiste, care îi îndemna pe muncitorii

nepregãtiþi. Toate se desfãºurau normal pânã la venirea Regelui Carol în þarã. Carol al II□lea nu º□i□a respectat angajamentele asumate sã□ºi refacã familia ºi sã rupã orice legãturi cu duduia Lupeasca. Se pare cã duduia a sosit chiar înaintea sa. La întoarcerea lui Carol au contribuit ºi neînþelegerile din Consiliul de Regenþã. Liberalii, care erau potrivnici venirii lui Carol, au fost primii care s□au pus la dispoziþia lui, probabil cã lojile masonice au primit directive sã□l susþinã. Însuºi Carol era mason cu grad mare. Iuliu Maniu, care a contribuit cel mai mult la aducerea lui Carol, a cãzut în disgraþie, mai ales când s□a opus ca Lupeasca sã vinã în þarã. I.G. Duca, care s□a opus zgomotos întoarcerii lui Carol, ba a fãcut afirmaþia cã dacã îi va întinde mâna, sã□i fie tãiatã, nu dupã mult timp a devenit prim□ministru ºi, la îndemnul lui Titulescu, care era un apropiat al Regelui, a dizolvat miºcarea de tineret din România, în 10 decembrie 1933. Ce a urmat se ºtie. Dar acest tineret nu a renunþat la idealurile sale, s□a reorganizat din nou, venind în rândul lor cei mai de seamã intelectuali ºi personalitãþi politice ale þãrii. Carol, care sta la pândã cu camarila, a pus la cale o nouã organizaþie de tineret, Strãjeria, cu care sã contracareze F.D.C.□ul care lua amploare în licee ºi ºcolile profesionale. Era necesarã Organizaþia Frãþiilor de Cruce întrucât acea generaþie de la ’22 ajunsese la vârstã înaintatã. Frãþiile de Cruce au fost net superioare Strãjeriei care era condusã de „marele strãjer” Carol ºi de Teofil Sidorovici, dispuneau de fonduri din partea statului. Aveau numeroase tabere de distracþie, uniforme atrãgãtoare. De partea cealaltã, Frãþiile de Cruce nu erau subvenþionate de nimeni. Erau atraºi numai tineri buni la învãþãturã. Pe primul plan era educaþia moral□creºtinã. Se mergea regulat la bisericã, se organizau drumeþii cu scop educativ. Perioada ’34□’37 a fost una de încercare pentru Miºcarea Legionarã ºi de tatonare a autoritãþilor, culegerea de informaþii ºi întocmirea de fiºe ºi dosare. Dacã Carol nu a reuºit sã□ºi subordoneze aceastã

miºcare, a trecut la lichidarea ei ºi nu numai a democraþiei din România. Regele s□a înconjurat de cele mai docile elemente, Armand Cãlinescu, Gavrilã Marinescu, gen. Ion Bengliu º.a. Nereuºita liberalilor în alegerile din noiembrie 1937, când voturile au fost date dreptei, orice ar spune comentatorii 16,5% oficial a fost mult, þinând cont cã alegerile au fost organizate de liberali ºi care aveau exerciþiul falsificãrilor. Aceastã realitate l□a speriat pe Carol ºi a trecut la contramãsuri. Prima soluþie adoptatã de Carol a fost aceea de a încredinþa formarea guvernului formaþiunii politice conduse de Cuza ºi Goga, care obþinuserã 9% în alegeri faþã de PNÞ, cu 27% ºi Totul pentru Þarã. Cu 16,5%, Carol a sãrit peste cele douã partide, contrar uzanþelor. Cuza□Goga nu au înþeles scopul lui Carol ºi s□au lãsat prinºi în plasa întinsã. Guvernarea lor a fost de scurtã duratã, 39 de zile, atâta timp cât i□a fost necesar lui Carol ca sã pregãteascã lovitura de stat de la 11 februarie 1938. Regele, ca sã pãcãleascã poporul, l□a numit prim□ministru pe Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Miron Cristea, un bãtrân fãrã experienþã în politica murdarã a lui Carol. Corneliu Codreanu, care urmãrea toate miºcãrile, a decis sã o ia înaintea Regelui, dizolvând formaþiunea al cãrei conducãtor era. Fostul guvern de pregãtire a noii alegeri în cele 40 de zile a dus o campanie furibundã contra legionarilor cu încãierãri, oferind motivele loviturii de stat. Cea mai monstruoasã coaliþie între Carol ºi capul bisericii a dus la abolirea libertãþilor ºi dizolvarea partidelor politice din România. Atunci s□a instaurat dictatura regalã, care a trecut din dictaturã în dictaturã timp de 50 de ani. Carol s□a folosit de autoritatea bisericii, ca sã dezlãnþuie prigoana contra legionarilor ºi de autoritatea marelui savant Nicolae Iorga. Acesta l□a sfãtuit pe rege sã desfiinþeze comerþul legionar care îºi câºtigase o bunã reputaþie în rândul clienþilor. Iorga a scris un articol, dacã îmi aduc bine aminte: „Printre strãchini ºi pahare se pun la cale atentate”. În urma acestui articol, comerþul legionar a fost desfiinþat ºi toate bunurile confiscate. Aceasta a dus la mari

pierderi materiale, întrucât multe produse erau achiziþionate pe credit ºi mulþi oameni rãmâneau fãrã locuri de muncã. Îndemnul lui Iorga l□a descumpãnit pe Codreanu, care i□a scris o scrisoare lui Iorga, reproºându□i pentru sugestia domniei sale de a recomanda desfiinþarea comerþului legionar ºi care, cu ani în urmã îl îndemna sã organizeze acest comerþ ºi acum cerea desfiinþarea lui. Codreanu îi reproºeazã cã este necinstit sufleteºte. Cum la acea datã Iorga era rezident regal, a sesizat Parchetul pentru ofensã adusã autoritãþii. Codreanu a fost judecat ºi condamnat la ºase luni închisoare. Pentru Carol ºi camarila sa a fost o pleaºcã, avându□l pe Codreanu închis s□au apucat de lucru ºi au înscenat un proces de înaltã trãdare, condamnându□l la 10 ani temniþã grea. Acum, fricosul de Carol putea petrece liniºtit alãturi de Irodiada (Lupeasca). Deºi Codreanu fusese izolat de masa de legionari, temerile, precum ºi ura adversarilor lui politici nu s□au stins. Îi urmãreau pe fiecare legionar susþinãtorii ideilor de stânga, camuflaþi în diverse asociaþii lansau tot soiul de atacuri ºi acuzaþii pe seama legionarilor. Aceasta încã din timpul rãzboiului din Spania, când trupele republicane trãgeau cu mitraliere în biserici, în faþa lui Christos. La acest rãzboi civil au participat ºi brigãzi de voluntari comuniºti. În faþa acestei situaþii, legionarii nu puteau rãmâne nepãsãtori. ªi atunci o echipã din cei mai reprezentativi legionari, sub comanda lui Ionel Moþa, a plecat pe frontul din Spania. Legiunea „Arhanghelul Mihail” trebuia sã fie alãturi de cei ce apãrau credinþa în Christos. În aceastã luptã au cãzut cei mai buni, Ionel Moþa ºi Vasile Marin. Durerea a fost mare pentru întreg tineretul român. Dovada: însoþirea cortegiului funerar care, de la intrarea în þarã ºi pânã la Casa Verde, în Bucureºti, a fost întâmpinat în toate gãrile de mare mulþime de oameni. Apoi, hotãrârea lui Codreanu de a coborî pe Valea Oltului la Florica, unde este înmormântat ctitorul României moderne, Ionel Brãtianu. Înmormântarea, care a avut loc la Casa Verde, a strâns în jurul catafalcului zeci de mii de oameni veniþi din þarã ºi Bucureºti. Au fost prezente

ºi unele ambasade la Bucureºti. Aceastã jertfã a contribuit mult la creºterea prestigiului Legiunii în opinia publicã românească. Aºa cum scrie Lucreþiu Pãtrãºcanu, Codreanu nu a folosit acel prilej de a pune mâna pe putere, cãci toatã þara era alãturi de el. Codreanu nu voia sã vinã la putere printr□o loviturã de stat. El dorea ca lucrurile sã evolueze normal ºi sã respecte regulile jocului. Acest val de simpatie i□au atras ºi mai mult ura vrãjmaºilor. Se pare cã la acest complot teribil împotriva curentului naþionalist român au concurat multe forþe interne ºi externe. Pe de o parte, cei cu idei de stânga, care s□au cuibãrit în Partidul Naþional Þărănesc, cum ar fi Armand Călinescu, Mihail Ralea, Andrei Ghelmegeanu ºi alþii. Lojile masonice cu Mihail Sadoveanu ºi cei de la ziarele „Dimineaþa” ºi „Adevãrul”, spionajul englez, francez ºi chiar cel german.

URMÃRILE DICTATURII LUI CAROL AL II-LEA

Codreanu, condamnat cu concursul lui Iorga, se gãsea acum în mâna lui Carol ºi a ministrului de Interne. Aceºtia, cu ajutorul lui Mihail Moruzov, au înscenat acel proces de trãdare a þării faþã de Germania. Codreanu fãcuse o declaraþie în care spunea cã în cazul venirii la putere, în 48 de ore România va fi alãturi de Axa Roma□Berlin. Astfel de declaraþii au fãcut ºi Cuza□Goga, cã politica lor externã este alãturi de Germania ºi semnul lor electoral era zvastica. Numai cã ei aveau voie de la Carol, iar pentru Codreanu nu. ªi alþii se declarau fideli Angliei ºi Franþei ºi chiar colaborau cu serviciile secrete ale acestor þări ºi nimeni nu s□a sesizat. Dupã condamnarea lui Codreanu au început o amplã prigoanã împotriva legionarilor. Au fost înfiinþate lagãre la Miercurea Ciuc, la Vaslui, unde au fost internate cele mai proeminente personalitãþi politice legionare. Astfel au fost internaþi circa 300 de fruntaºi, ca Nae Ionescu, Mircea Eliade, Mihail Polihroniade. Rând pe rând au cãzut toþi cei numiþi de Codreanu sã preia conducerea Miºcării. În urma acestei vânãtori de legionari, o parte au

plecat din þarã, în Germania. Au ajuns acolo Alexandru Constant, Victor Vojen, Ion Dumitrescu-Borºa, Miti Dumitrescu, Nicolae Pãtraºcu, Horia Sima ºi alþii. Dupã condamnare, Codreanu a fost depus la închisoarea Râmnicu Sãrat, împreunã cu ceilalþi legionari condamnaþi în cazul Duca ºi Stelescu. La aceastã închisoare aveau un regim sever de izolare. Exista, totuºi, o posibilitate de comunicare prin ºeful grupului de avocaþi, Horia Cosmovici, care se deplasa la penitenciar pentru aºi consulta clientul. Horia Cosmovici era un legionar de mare încredere ºi Cãpitanul îi încredinþa unele misiuni. Fiind conºtient cã Regele Carol ºi camarila lui vor sãl suprime, a fãcut apel cãtre legionari sã nu se lase provocat de poliþie ºi jandarmerie pentru a curma arestãrile. În grija mare pentru viaþa Cãpitanului, unii comandanþi iau sugerat sãl scoatã de acolo ºi sãl ducã în Italia. Propunerea a fost respinsã imediat de Codreanu. În þarã continuau arestãrile de frunta ºi legionari. În aceastã situaþie, Codreanu ºia numit succesorii la cârma legiunii, indicând întro oarecare ordine numele lor. Aºa cum a precizat Horia Cosmovici, a fost recomandat ºi Horia Sima, profesor de limba românã, având gradul de comandant legionar, un personaj destoinic, foarte curajos ºi bun cunoscãtor al luptelor de culise. Cum ceilalþi au fost arestaþi ºi nu mai puteau lucra, Horia Sima a luat comanda Miºcãrii încã din 1938. El la luat alãturi ºi pe Nicolae Pãtraºcu, tot profesor de românã, ambii fãgãrãºeni. Ei sau strãduit sã menþinã miºcarea în activitate ºi au reuºit. În 1939, Miron Cristea a murit ºi în locul lui a fost adus ca primministru Armand Cãlinescu. Acesta sa angajat faþã de Regele Carol cã va lichida Miºcarea Legionarã, deºi toate mãsurile luate de Carol îi vizau pe legionari. Invocând pretextul unei înþelegeri între Partidul Naþional Creºtin ºi legionari, Carol al IIlea ºia pus în aplicare planul sãu de instaurare a unui regim personal. Anularea þinerii alegerilor parlamentare ºi demiterea Guvernului Goga, ca ºi noua Constituþie din 27 februarie, carei legifera puterea personalã. Toate acestea lau pus

într□o situaþie foarte grea pe C.Z. Codreanu. Conºtient cã atacul principal va fi îndreptat împotriva grupãrii sale, la 21 februarie 1938, C.Z. Codreanu a adresat o circularã cãtre legionari, ziariºti, autoritãþi ºi publicul românesc, în care se arãta: „Am convocat încã de acum o sãptãmânã pe ziariºti pentru mâine, marþi, 22 februarie a.c., ora 8.00 seara, în scopul de a încerca sã fac unele declaraþii politice privind atitudinea noastrã ca partid în faþa noilor împrejurãri. Deoarece miercuri, 23 februarie, este ultimul termen pentru facerea declaraþiilor de cãtre funcþionari ºi înaintarea demisiilor din partide. Mã vãd silit a face aceste declaraþii astãzi, pentru ca ele sã ajungã în timp util membrilor noºtri".

Iatã aceste declaraþii pe care le fac în numele forului conducãtor al Miºcãrii Legionare: „Anunþãm membrii cã, începând cu data de astãzi, 21 februarie 1938, Partidul «Totul pentru Þarã» nu mai existã".

Întreaga conducere a cãzut de acord cã raþiunea de existenþã a partidului a încetat. Toþi cei legaþi pânã în prezent juridiceºte de acest partid, funcþionari de stat sau nefuncþionari, sunt dezlegaþi de toate aceste legãturi, luându□ºi completa libertate de acþiune. Toate funcþiile, ºefi de regiuni, de judeþe etc. sunt desfiinþate, sediile se închid ºi se dau proprietarilor. Motivele care ne□au determinat la aceastã hotãrâre sunt:

Decretul Regal nr. 870 din 17 februarie cuprinde urmãtoarele dispoziþii:

a) funcþionarii statului nu pot face politicã, nu mai pot face parte din partide;

b) cei ce sunt funcþionari, adicã restul de cetãþeni, dacã acþionează politiceºte, sunt sancþionaþi;

c) conducerea este sancþionatã dacã mai dã circulãri, ordine, dispoziþii. Deci, suntem aruncaþi din raportul de drept în raportul de forþã. Pe acesta, însã nu□l primim. Noi am înþeles sã acþionãm în cadrul legii, manifestându□ne credinþele noastre.

Dacã aceasta n□o putem face ºi dacã orice manifestare de

credinþã ne este interzisã, raþiunea de existenþã a partidului nostru a încetat.

Noi nu voim sã întrebuinþãm forþa. Nu voim sã întrebuinþãm violenþa. Ne este suficientã experienþa din trecut, când fãrã voia noastrã am fost atraºi pe calea violenþei. La orice violentare noi nu mai rãspundem în nici un fel. Suportãm chiar ºi atunci când întreaga naþiune este tratatã ca o turmã de animale inconºtiente.

Lovitură de stat nu vrem sã dãm.

Prin existenþa însãºi a concepþiei noastre, noi suntem contra acestui sistem. Ea înseamnã o atitudine de bruscare, de naturã exterioarã, pe când noi aºteptãm biruinþa noastrã de la desãvârºirea în sufletul naþiunii a unui proces de perfecþiune omeneascã.

Nu vom întrebuinþa aceste mijloace, pentru cã tineretul de astãzi are prea adânc înfiptã conºtiinþa misiunii sale istorice ºi a rãspunderii sale pentru a face acte necugetate, care sã împingã România într□o Spanie însângeratã. Generaþia noastrã întreagã vede bine mãnuºa care i s□a aruncat. Mãnuºa aruncatã va rãmâne jos. Noi refuzãm s□o ridicãm. Ceasul biruinþei noastre încã n□a sunat. E încã ceasul lor.

Dacã generaþia bãtrânilor noºtri crede cã e mai bine aºa cum a procedat, noi nu avem sã ne amestecãm pentru a le da lecþii. Ei poartã rãspunderea în faþa lui Dumnezeu ºi a istoriei. De altfel, pãrerile mele, simple pãreri, asupra ultimelor evenimente, vor fi fixate într□o scrisoare adresatã unuia din miniºtri actualului cabinet. În acelaºi Decret Regal se vizează comerþul legionar, pentru a nu da naºtere la nici o posibilitate de conflict. Cu multã durere renunþãm ºi la activitatea comercialã. Întregul comerþ legionar se lichidează. ªefii de întreprinderi vor anunþa personalul din timp pentru a se putea plasa în altã parte. Cei 70 de copii întreþinuþi de noi vor fi trimiºi acasã, nemaiputând suporta cheltuiala întreþinerii lor. În timpul liber care ni se deschide, îndemn pe toþi tinerii sã studieze cât mai profund în direcþia meseriei lor". În concluzie,

Codreanu a dat această circulară în dorinþa de a uºura situaþia legionarilor ºi a nu□i spune represaliilor pe care le prevedea. Aºa cum cercurile politice din tabăra opusă Germaniei considerau Miºcarea Legionară ca aliată a Germaniei, făceau totul să o distrugă. Avându□l pe rege de partea lor ºi care i□a încredinþat lui Armand Călinescu această misiune, fiind ministru de Interne se continuă provocările la adresa legionarilor, organizând comploturi, sabotaje ºi alte manifestări de nesupunere. Toate acestea urmăreau să justifice măsurile represive care continuau fără discernământ. În acelaºi timp, pe plan internaþional situaþia se agrava. Germania îºi impunea voinþa în Europa, dar Carol al II□lea se grăbea să termine cu legionarii. La sfârºitul anului 1938, după ce a trimis emisari să sondeze atitudinea marilor puteri faþă de România, s□a hotărât să întreprindă el însuºi o vizită oficială la Londra. Aici a pus problema garanþiilor, dar englezii aveau ei nevoie de garanþii. S□a întors cu mâna goală, vizitează apoi Parisul, unde spera într□un ajutor în armament, dar fără succes. Apoi îºi continuă călătoria în Germania, dar fără ministrul de Externe ºi o parte din delegaþi. La convorbiri a participat ºi Urdăreanu. Discuþiile lui Carol cu Hitler ºi Göring nu au fost numai economice, ele având ºi o tentă politică. Germanii se interesau de soarta legionarilor ºi mai ales a lui Codreanu. Hermann Göring îi spune, încă din 6 noiembrie, lui ... Constantinescu: „O chestiune delicată mai trebuie atinsă: Germania nu are nici o intenþie să se amestece în problemele lăuntrice româneºti. Dar Führerul a fost personal amărât de tratamentul prea aspru aplicat lui Codreanu. Poate fi þinut ca prizonier de stat (Staatsgefangener) oricât ºi oriunde e nevoie, dar chiar la ocnă"...

Din această replică se observă că germanii vorbesc în doi peri, lăsându□i lui Carol cale liberă în reprimarea lui Codreanu. Putem aprecia că încă înaintea plecării Regelui în turneul său ar fi stabilit strategia uciderii căpeteniilor legionare. ªi asta þinând seama de faptul că o asemenea operaþiune

avea nevoie de oameni verificaþi ºi instruiþi în atentate. Operaþiunea a fost condusã personal de Armand Cãlinescu.

CRIMELE DIN NOAPTEA DE 29/30 NOIEMBRIE 1938

La 29 noiembrie 1938, Carol al II□lea a sosit în þarã. În aceeaºi zi, generalul Ion Antonescu a fost demis de la comanda Corpului II Armatã sub motivul cã „prin acte oficiale a depãºit cadrul acþiunilor sale legale, manifestând atitudini cu caracter politic neîngãduit". Motivul real îl constituiau însã relaþiile sale cu C.Z. Codreanu, guvernul încercând prin aceasta sã asigure controlul asupra forþelor armate ºi evitarea antrenãrii acestora într□o eventualã tentativã de revoltã. În cursul aceleiaºi zile, regele a primit în audienþã ministrul Afacerilor Strãine, N. Petrescu□Comnen. Iatã cum relateazã acesta întrevederea: „Punându□mã la curent cu conversaþia ce o avusese în Germania, suveranul spuse cã Hitler vorbise mai mult chestiuni de ordin general, pe care mi le enumera cu amãnunte, trecând în mod uºor asupra Gãrzii de Fier. Cu Göring însã vorbise franc ºi amãnunþit. Göring îi pãruse suveranului cã fusese însãrcinat de Führer sã examineze aceastã chestiune în amãnunþime, abordând chiar el chestiunea Codreanu. Regele cãuta sã demonstreze cã Germania ºi Italia sãvârºesc, în primul rând, o gravã eroare când socotesc cã Garda este o miºcare similarã cu naþional□socialismul sau cu fascismul. Suveranul a cãutat sã□l convingã pe mareºalul Göring cã aceastã miºcare este o adevãratã miºcare bolºevicã cu tot alaiul sãu ideologic ºi cu toate metodele sale teoretice, cã nu□ºi au inspiraþiile la Roma sau Berlin, ci mai degrabã la Moscova. Apoi, suveranul insista asupra impresiunii ce exista la noi, cã Reich□ul ar sprijini ºi moral, ºi material miºcarea, lucru ce nu fãcea decât sã prelungeascã frãmântãrile din þarã ºi sã creeze un grav

malentendu între cele douã þãri.

Göring rãspunse cã guvernul Reich□ului îºi fãcuse o dogmã sã nu se amestece în treburile interne ale nimãnui, cã Führer□ul nu se interesează mai mult de Codreanu decât de altã personalitate din România, având în vedere cã acesta ºi grupul sãu au fost cei care au manifestat mai multã înþelegere ºi mai multã prietenie faþã de□al treilea Reich decât oricare altã grupare românească. E firesc ca ºi conducãtorii Reich□ului sã privească cu oarecare simpatie această miºcare el, Göring, însã, atât în numele Führer□ului, cât ºi al sãu personal, îl asigurã pe suveran cã nu înþelege nici un moment sã facã vreo intervenþie în favoarea acestei miºcãri, înþelegând sã se abþinã cu desãvârºire de la orice act ce ar putea semãna cu o imixtiune în chestiunile interne ale României. Göring nu a ezitat, totuºi, sã□l întrebe pe Rege ce are de gând sã facã cu gardiºtii. Suveranul rãspunse cã unii dintre ei îºi împlinesc pedeapsa la care au fost condamnaþi de instanþele judiciare, iar alþii se gãsesc cu domiciliul forþat la unele mãnãstiri. Göring ºi□a exprimat mai mult o pãrere decât o dorinþã în termeni extremi de vagi, un fel de rugãminte cã poate ar fi înþelept dacã s□ar putea ca legionarii, atât condamnaþii, cât ºi cei internaþi în lagãre, sã fie trataþi cu omenie" (din memoriile lui N. Petrescu-Comnen).

Suprimarea unor ºefi ai Miºcãrii Legionare

Spre surprinderea Berlinului ºi a multor politicieni din þarã, Carol al II□lea a dat ordin ca în noaptea de 29/30 noiembrie 1938 sã fie lichidaþi Corneliu Z. Codreanu ºi alþi 13 legionari. În comunicatul Parchetului Militar al Corpului II Armatã ne informează: „În noaptea de 29/30 noiembrie a.c. s□a fãcut un transfer de condamnaþi de la închisoarea Râmnicu Sãrat la Bucureºti□Jilava. În dreptul pãdurii ce corespunde kilometrului 30 de pe ºoseaua Ploieºti□Bucureºti, pe la orele 5.00, automobilele au fost atacate cu împuºcãturi de cãtre necunoscuþi,

care au dispărut ºi în acel moment. Transferaþii, profitând de faptul cã transportul se fãcea cu automobile break tip jandarmi, deschise, pe timp de noapte ºi pe ceaþã densã au sãrit din maºini, îndreptându□se cu vãditã intenþie de a dispare în pãdure. Jandarmii, dupã somaþiile legale, au fãcut uz de armã. Au fost împuºcaþi Corneliu Zelea Codreanu, condamnat la zece ani muncã silnicã ºi ºase ani interdicþie; Constantinescu Nicolae, Caranica Ion, Belimace Doru. Autorii asasinatului comis asupra lui I.G. Duca, condamnaþi la muncã silnicã pe viaþã, Caratonase Ioan, Bozântan Iosif, Curcã ªtefan, Pele Ioan, State Grigore, Ioan Atanasiu, Bogdan Gavrilã, Vlad Radu. Autorii asasinatului comis asupra lui Mihail Stelescu: condamnaþi la muncã silnicã pe viaþã Georgescu ªtefan, Trandafir Ioan, condamnaþi la câte zece ani muncã silnicã pentru asasinat asupra lui Stelescu. Atât Parchetul Militar al Corpului II Armatã, pe teritoriul cãruia s□a întâmplat cazul, cât ºi Parchetul Civil, fiind înºtiinþate, au venit la faþa locului ºi au constatat în mod oficial moartea celor de mai sus numiþi. Prin încheierea de proces□verbal de cãtre medic s□a autorizat înmormântarea cadavrelor, rãmânând mai departe în cercetarea cazului. Comandantul militar, dupã propunerea Parchetului ºi pentru motive de ordine publicã, a aprobat ca înmormântarea sã se facã la subcentrul militar Jilava, fapt ce s□a executat în dimineaþa zilei de 30 noiembrie a.c. prin îngrijirea închisorii Jilava („Universul” din 2 decembrie 1938).

În lucrări editate în þarã ºi peste hotare se acreditează ideea asasinării cãpeteniilor legionare prin ºtrangulare în dubele Siguranþei. Aºa cum relatează Florea Nedelcu în opera citatã, pagina 412, ºi Mihail Sturdza, op. cit. p. 131□133, G.I. Duca, „Cronica unui român în veacul XX”, vol. II, München 1948, p. 217. G.I. Duca scria: „Abia înapoiat în þarã, s□a hotãrât prin urmare sã lovească în plin ºi astfel înscenând o încercare de evadare a cãpeteniilor Gãrzii, când au fost transportaþi de la închisoarea Râmnicu Sãrat, unde se aflau deþinuþii dupã ulti-

mele evenimente, i□a ucis pe toþi, pânã la ultimul om”.

Dupã ce am vãzut comunicatele Parchetului în legãturã cu aceastã crimã regalã ºi graba cu care a fost pusã în aplicare se deduce clar participarea lui Armand Cãlinescu ºi a lui Urdãreanu. Nu era nici o motivaþie a transferului în grup de la Râmnic la Jilava. Procesele erau încheiate de multã vreme. ªi apoi, toate deplasãrile se fãceau de penitenciare cu dubele lor ºi deþinuþii erau predaþi cu forme legale de transfer. În nici un caz nu era treaba jandarmilor. Comunicatul armatei a doua cã au fost atacaþi de niºte necunoscuþi este cusut cu aþã albã, de vreme ce nu ne spune cine sunt aceºtia. Se înþelege bine misiunea. Ar fi fost normal ca sã fie vreunul din atacatori prins ºi sã aibã loc schimburi de focuri, sã cadã ºi vreun jandarm rãnit. Apoi, cum se explicã încercarea de evadare când toþi prizonierii erau închiºi în dube ºi legaþi de spãtarul bãncilor de mâini ºi de picioare ºi fiecare având în spate câte un jandarm, iar împuºcãturile trase de la aceeaºi distanþã ºi toate în acelaºi loc ºi mortal. Nu a fost nici unul lovit în picioare. Într□o asemenea învãlmãºealã se puteau împuºca ºi soldaþii între ei, mai ales cã afarã era încã noapte ºi, cum spune raportul Parchetului, mai era ºi ceaþã. Dar sã□l lãsãm pe plutonierul Sârbu sã ne relateze evenimentele. Mihail Sturdza redã în lucrarea sa declaraþiile jandarmului Sârbu date Comisiei de anchetã a Curþii de Casaþie din Bucureºti: „În noiembrie 1940 am plecat în noaptea aceea din Bucureºti cu douã maºini dube de la Prefectura de Poliþie. Eram însoþiþi de maiorii de jandarmi Dinulescu ºi Macoveanu. Ajunºi la Râmnicu Sãrat, am tras la legiunea de jandarmi. Aici, maiorii Dinulescu ºi Macoveanu au luat contact cu maiorul de origine evreu Scarlat Roºianu, comandantul Legiunii de Jandarmi din Râmnicu Sãrat. În lipsa unui ordin precis, jandarmii nu i□au mai luat pe legionari. Toþi am fost bãgaþi în maºini. Imediat ne□am întors spre Bucureºti, dar în acelaºi timp soseºte din urmã maiorul Dinulescu, care ne□a rostit ordinul: „Înapoi la Râmnicu Sãrat!”. Ne□am întors, dar ne□am oprit în comuna Bãltaþi, la câþiva kilometri de

Râmnicu Sărat, unde am fost cantonaþi pe timpul nopþii. Aici ni s□a dat vin de băut, þigări scumpe ºi gustări alese. În zorii zilei am pornit spre Râmnicu Sărat. Ajunºi la închisoare, am fost băgaþi toþi jandarmii într□o celulă, unde maiorii Dinulescu ºi Macoveanu ne□au dat instrucþiuni asupra modului cum aveam să□i executăm pe legionari. Punând în genunchi pe ºoferul unei maºini, i□a aruncat un ºtreang după gât, pe la spate, arătând cât de uºor se poate executa astfel. Totul a fost gata în câteva minute. Jandarmii au ieºit apoi câte unul afară, în curtea închisorii ºi fiecăruia i s□a dat în seamă câte un legionar. Mie mi□a dat pe unul mai voinic, mai înalt. Am aflat mai târziu că acesta era Căpitanul, Zelea Codreanu. I□am dus apoi la maºini. Aici legionarii erau legaþi cu mâinile de banca din spate, iar cu picioarele de partea de jos a băncii din faþă, în aºa fel că nu se puteau miºca nici într□o parte, nici într□alta.

Aºa au fost legaþi zece într□o maºină ºi patru în cealaltă. Eu am fost în prima maºină, în cea cu zece legionari, în spatele Căpitanului ºi fiecare jandarm era aºezat în spatele legionarului ce□i fusese încredinþat. În mâini aveam ºtreangurile. Am pornit. În maºina mea era maiorul Dinulescu, iar în cealaltă maiorul Macoveanu. Era o tăcere de mormânt, căci nu aveam voie să vorbim nici noi între noi, nici legionarii între ei. Ajunºi în dreptul pădurii Tâncăbeºti, maiorul Dinulescu, care stabilise cu noi printr□un cod de semnale, momentul execuþiei, a prins la un moment dat lanterna sa electrică, stingând□o ºi aprinzând□o de trei ori. Era momentul execuþiei, dar nu ºtiu de ce n□am executat nici unul. Atunci, maiorul Dinulescu a oprit maºina, s□a dat jos ºi s□a dus la maºina din spate. Acolo, maiorul Macoveanu fusese mai autoritar. Legionarii erau executaþi. Căpitanul ºi□a întors puþin capul către mine ºi mi□a ºoptit: „Camarade, dă□mi voie să le vorbesc camarazilor mei”. Dar, în aceeaºi clipă mai înainte ca el să fi terminat această rugăminte, maiorul Dinulescu a pus piciorul pe scara maºinii ºi, pășind înăuntru cu revolverul în mână, a rostit printre dinþi: „Executarea!”. La aceasta, jandarmii au aruncat ºtreangurile.

Cu perdelele trase, maºinile º i□au continuat drumul pânã la Jilava. Când am ajuns erau orele 7.00 dimineaþa. Aici ne aºteptau colonelul Zeciu, Dan Paºcu, comandantul închisorii, colonelul Gherovici, medicul legist locotenent-colonel Ionescu º i alþii. Groapa era fãcutã.

Traº i din maº ini, legionarii au fost aº ezaþi apoi cu faþa în jos º i împuº caþi în spate pentru a se stimula astfel împuº carea pe la spate în timpul evadãrii de sub escortã. Dupã aceasta au fost aruncaþi în groapa comunã. La câteva sãptãmâni, însã, aceiaº i jandarmi, tot noi, am fost duº i din nou la Jilava. Desfãcând groapa, am aruncat peste ei o soluþie dizolvantã º i arzãtoare, cincisprezece damigene de vitriol. Dupã aceasta, am fost puº i sã dãm declaraþii cum cã legionarii, fugind de sub escortã, au fost împuº caþi. Apoi am fost adunaþi într□o încãpere a închisorii Jilava, unde colonelul ne□a þinut un discurs, spunând: „V□aþi fãcut datoria. Voi nu sunteþi asasini de rând". La câteva zile dupã aceasta eu am fost chemat în cabinetul colonelului Gherovici, care, vãzându□mã, mi□a spus: „Tu eº ti voinic. Ai fi putut sã omori trei deodatã". Mi□a întins apoi o hârtie pe care aveam s□o semnez, spunând cã am primit suma de 20.000 de lei drept ajutor de boalã. I□am rãspuns cã „nu sunt bolnav, domnule colonel". Colonelul mi□a spus: „Mã, Sârbule, nu vezi cât arãþi de rãu º i sã□þi pãzeº ti gura, cãci altfel þi□o astup cu pãmânt", arãtându□mi cu mâna un pistol Mauser pe birou. Am fost trimis apoi, ca º i ceilalþi jandarmi, în concediu". Dupã ce am vãzut modul în care s□a pus la cale odioasa crimã º i cum s□a executat, dupã relatãrile jandarmului Sârbu, ne□am edificat complet despre imoralitatea politicã în care se complãcea regele º i anturajul sãu.

REACÞIILE PRESEI, ALE ISTORICILOR, PRECUM ªI ALE POLITICIENILOR ROMÂNI

Presa din toatã þara s□a alãturat corului susþinãtorilor regelui, trecând cu uºurinþã peste aceastã crimã. Nici Iuliu Maniu, nici Gheorghe Brãtianu, care la alegerile din 1937 au semnat un pact cu Codreanu, nu au luat poziþie faþã de acest abuz de putere al lui Armand Cãlinescu la ordinul suveranului. Unul singur dintre membrii guvernului a aflat a doua zi, din alte surse, despre crima din 29/30. Neputând crede una ca asta, a telefonat la Preºedinþie, de unde i s□a rãspuns cã aºa este. Stupefiat, ministrul de Externe, N. Petrescu□Comnen, s□a dus la primul-ministru, exprimându□ºi nedumerirea faþã de acest act criminal care va aduce mari prejudicii României, atât pe plan intern, cât ºi în relaþiile externe, mai ales în relaþiile cu Germania. Era supãrat cã toatã strãdania sa de a ameliora relaþiile cu Germania, prin încheierea de acorduri economice care aveau ºi clauze politice, se duce de râpã. Germanii nu erau de acord cu întemniþarea lui Codreanu ºi celorlalþi legionari. N. Petrescu□Comnen a apreciat clar cã momentul ales de Carol a fost defavorabil intereselor României. În momentul când Ungaria avea pretenþii teritoriale faþã de România, o politicã mai echilibratã faþã de Germania ar fi putut îndepãrta Ungaria de nemþi ºi balanþa sã atârne în favoarea noastrã, mai ales cã Germania era dispusã sã ne acorde garanþii teritoriale. În aceastã perspectivã sumbrã a viitorului României, ministrul de Externe s□a dus la Urdãreanu, sfãtuitorul regelui, ºi a cerut explicaþii în legãturã cu masacrarea legionarilor. Explicaþiile lui Urdãreanu nu l□au convins ºi l□a anunþat cã îºi dã demisia. A fost primit la rege cãruia, dupã ce i s□au expus consecinþele ce vor decurge pentru þarã, în urma acestei mãsuri regale, ºi□a prezentat demisia. Regele a rãmas încremenit, nu se aºtepta la aºa

ceva. Dupã câteva minute de gândire i□a spus cã în aceastã conjuncturã nu este bine sã îºi dea demisia ºi cã toate comentariile îi vor fi defavorabile regelui. A rãmas sã se gândeascã. Dupã câteva sãptãmâni a fost chemat la Rege, care îl aºtepta în picioare. I□a întins amândouã mâinile, felicitându□l pentru serviciile aduse þării ºi i□a dat o decoraþie, spunându□i: „Acum sunt în mãsurã a vã satisface dorinþa ºi vã numesc ambasador la Vatican". În þarã tensiunea era tot mai încordatã, populaþia îngrijoratã. Nu se mai putea aºtepta la nimic bun. Legionarii erau urmãriþi, unii trimiºi în lagãre, alþii concentraþi, o parte refugiaþi peste hotare. Chiar ºi cei din alte pãrþi erau timoraþi. Legile erau tot mai restrictive. Regele a înfiinþat primul partid unic din România, „Frontul Renaºterii Naþionale". Toþi demnitarii erau obligaþi sã se facã membri ai acestui partid. De altfel, toþi funcþionarii publici erau obligaþi sã se înscrie în F.R.N.. Acest partid îl depãºise ca numãr pe cel al lui Ceauºescu. În primãvara anului 1939 avea peste 4.000.000 de membri. Cu toatã prigoana lui Armand Cãlinescu, legionarii nu au abandonat lupta, care a luat o nouã turnurã. Se punea problema pedepsirii lui Cãlinescu. În acest scop, o echipã din Germania a sosit în þarã. Se ºtie cã la 6 martie 1939, patriarhul Miron Cristea moare ºi în locul lui este numit ca prim□ministru A. Cãlinescu, care mai deþinea ºi portofoliile Apãrãrii ºi Internelor. Echipa care urma sã□l pedepseascã pe Cãlinescu era condusã de avocatul Miti Dumitrescu din Ploieºti. Din echipa mea fãceau parte încã opt legionari. Aceºtia s□au constituit într□o instanþã de pedepsire a lui Cãlinescu, întrucât autoritãþile statului au permis explicaþiile criminalilor care i□au ucis pe Codreanu ºi pe ceilalþi 13 care□ºi executau condamnãrile la Închisoarea Râmnicu Sãrat. Conform tuturor regulamentelor de protecþie a celor condamnaþi, conducerea penitenciarelor rãspundea de securitatea condamnaþilor. Dacã este sã facem pe cineva rãspunzãtor de abuzurile comise în acea vreme, acela nu este altul decât guvernul, care a declarat rãzboi tuturor partidelor din România ºi, în mod special,

Miºcării Legionare, care, deºi s□a autodizolvat, Camarila regalã a trecut la ofensivã fãþiºã contra foºtilor legionari. În faþa acestui rãzboi era normal ca legionarii sã nu îºi ia mãsuri de apãrare, avertizând autoritãþile statului cã dacã nu pun capãt ilegalitãþilor ºi crimelor, ei, legionarii, se vor apãra ºi îi vor pedepsi pe cei rãspunzãtori de crime. Întrucât cei puºi sã aplice ºi sã respecte legea nu o fãceau, nu se sesizau în faþa abuzurilor ºi se conduceau dupã ordine verbale ale lui Carol al II-lea, Armand Cãlinescu ºi Gavrilã Marinescu.

Legionarii au fost siliþi sã treacã la contraofensivã. Camarila fiind preocupatã de petreceri ºi plãceri, nu a luat în calcul ºi posibilitatea rãzbunării Cãpitanului. ªi aceasta nu s□a lãsat prea mult aºteptatã, astfel „echipa de eroi”, condusã de Miti Dumitrescu, în ziua de 21 septembrie 1939, orele 14.00, l□au pedepsit pe „cãlãul” Cãpitanului ºi a celor 13. Au fãcut-o în amiaza□mare, la lumina zilei, ºi în vãzut lumii. Apoi, dupã ce ºi□au fãcut datoria, au plecat la postul de radio, unde au anunþat toatã þara.

Închei aceastã parantezã, necesarã - în opinia mea - înþelegerii faptelor multora dintre colegii din penitenciarul Aiud.

EU ªI LEGIONARII. DUPÃ 50 DE ANI

Privind în urmã la toate câte au fost ºi cât am pãtimit, se pune, logic, întrebarea: care sunt rezultatele acestor suferinþe? Greu de rãspuns; îmi place ideea lui Petre Þuþea: „Dumnezeu m□a ales ca sã sufãr pentru neamul meu”; eu cred cã mã numãr în rândul acestora. Popoarele sunt supuse uneori unor rãtãciri în istoria lor sau unor influenþe strãine dezvoltării normale a vieþii tradiþionale sau înrobirii de cãtre duºmani din afarã. ªi noi, românii, am avut parte de asemenea necazuri, venite din toate pãrþile. Le-am îndurat toate fãrã sã ne pierdem credinþa în Dumnezeu ºi în misiunea istoricã pe care o avem de îndeplinit. De fiecare datã s□au gãsit, în neamul nostru, oameni care sã dea alarma la rãul ce ne

ameninþa ºi au dus lupta de apãrare. Dintre toate invaziile, cea din 1944 a fost cea mai primejdioasã. Vrãjmaºul nostru din totdeauna sa folosit de metode nemaicunoscute de noi pânã atunci. Ruºii, în decursul istoriei au folosit mai multe variante pentru aºi impune dominaþia asupra popoarelor vecine, dar fãrã succes. Dupã revoluþia din 1917, realizatã cu ajutorul Germaniei, Lenin ºi, mai târziu, Stalin ºiau pus în gând sã cucereascã lumea cu ajutorul proletariatului internaþional. În acest scop, în þara noastrã au pus bazele unui minuscul partid comunist, care propaga ura de clasã, lichidarea proprietãþii private, combaterea ideilor naþionale ºi a bisericii. Din cauzã cã aceste teorii propagandistice nu aveau aderenþã în masa românilor, oamenii politici au tratat cu indiferenþã aceste manifestãri. Odatã cu începerea rãzboiului ºi cu agresiunea sovieticã asupra Basarabiei ºi a Bucovinei, autoritãþile române au intrat în panicã ºi au început sã difuzeze ºtiri groaznice din imperiul sovietic. Ostaºii români, întoarºi de pe front, relatau ºi ei despre mizeria în care se zbate acest popor, despre rolul politrucilor, care hotãrau soarta oamenilor. Toate aceste informaþii au bãgat spaima în cetãþeni; cei mai timoraþi erau þãranii la gândul cã le va fi luat pãmântul ºi toatã agoniseala. Pânã la 23 august 1944 eram un tânãr plin de viaþã, munceam, mã distram, fãceam excursii cu bãieþi ºi fete, mergeam la baluri, dansam. Urmãream ce se întâmplã pe front, mã bucuram de succesele armatei române. La fabricã fãceam branduri cât mai bune pentru front. Din seara zilei de 23 august 1944 viaþa mea sa rãsucit cu 180º. Nu am putut sã mã adaptez noilor situaþii. Aducerea ruºilor în þarã ma fãcut sãmi caut colegi la locul de muncã, sã ne opunem comuniºtilor, care au început sã scoatã capul - destul de timid la început, apoi, pe mãsurã ce înaintau ruºii, tot mai obraznici - la locul de muncã aveau loc discuþii tot mai aprinse; comuniºtii ameninþau. Cei din tabãra anticomunistã eram mai mulþi. Nu sa pus problema ce hram politic poartã fiecare. Eram dea valma: þãrãniºti, legionari, liberali ºi fãrã de culoare politicã. Eu

eram foarte activ în această rezistenþă, dar pe parcurs am observat că sunt susþinut de legionari, de doi□trei þărăniºti ºi de trei liberali. Legionarii mă împingeau înainte, bucuroºi că risc ºi ei pot sta în umbră. Rând pe rând, ºi þărăniºti, ºi liberali au bătut în retragere, rămânând singur cu legionarii. Cum nu eram cunoscut ca legionar, nici nu eram urmărit de poliþie. Necazurile au început mai târziu. Personal, nu am făcut parte dintr□un cuib în care se făcea ºcoala legionarului ºi depunerea jurământului. În munte, ca fugar, am fost împreună cu legionari, arestat am fost tot cu legionari. La închisoare am fost tot cu legionari ºi þărăniºti, fără să fi devenit de-al lor cu totul. Suferinþa a fost aceeaºi pentru toþi, după cum ºi scopul era unic: lichidarea deþinuþilor politici, psihică ºi fizică. În general, nu am avut ce le reproºa atunci ºi nici acum, în libertate. Nu poþi, totuºi, să nu fi de acord cu unele principii general valabile. Cine nu este de acord cu morala în politică, cu garantarea proprietăþii, cu eradicarea corupþiei, cu renunþarea la politica de forþă ºi la politica dâmboviþeană, de ºmecherie ºi minciună? Lichidarea comunismului cu toate racilele lui, încurajarea oamenilor dotaþi să se realizeze în þară, sprijinirea bisericilor Ortodoxă ºi Unită? Legionarii s□au schimbat mult în raport cu trecutul. În cei 15 ani de detenþie am trăit majoritatea timpului numai în compania legionarilor. Raportul de simpatie a fost de bune relaþii, apoi, legionarii erau buni camarazi, îi ajutau pe ceilalþi cu bunăvoinþă, îºi dădeau din hrana lor. Când unii erau bolnavi, se ajutau frăþeºte, nu erau egoiºti. Îºi ajutau ºi călăii. La Canal, unde primeau pachete, le mâncau în comun cu cei ce nu primeau. Personal, am fost mult ajutat ºi, la rândul meu, am ajutat ºi eu pe alþii. Spiritul de camaraderie era foarte dezvoltat. Securitatea s□a luptat mult să semene zâzanie între ei prin amestecarea noastră în celule. Erau unii care susþineau că numai legionarii sunt vinovaþi că suntem acolo. Asta era diversiunea lansată de Securitate, ca să ne învrăjbească. În această situaþie, nu aveai de ales. Ori cu Iuda, ori cu camarazii de suferinþă, care erau

bãieþi simpatici, cu preocupãri deosebite, nu se vãicãreau, suportau cu demnitate. De la mulþi dintre ei aveai ce învãþa. Primii ºase ani au trecut într□o atmosferã plãcutã, eram ºi tineri, nu dãdeam atenþie mizeriilor fãcute de caralii. La intrarea în închisoare nu ºtiam nimic din trecutul legionarilor. Aici am cãutat sã cunosc ºi eu cine sunt ºi ce urmãresc aceºti oameni. Timpul lung de detenþie mi□a permis sã întâlnesc ºi cunosc o sumedenie de persoane care au deþinut funcþii importante în Miºcare. La prima eliberare eram tobã de legionarism ºi cu foarte mulþi prieteni de suflet printre legionari ºi fraþi de cruce. Din timpul detenþiei nu am regrete. Dimpotrivã, mã consideram fericit sã mã gãsesc în tabãra luptãtorilor anticomuniºti. Or, lucrul acesta este mai puþin important, ceea ce contează cel mai mult este atitudinea mea în cadrul rezistenþei anticomuniste. Discriminarea o fãcea Securitatea, noi considerându-ne toþi o apã ºi un pãmânt. La a doua arestare am fost inclus într-o „organizaþie politicã subversivã", „legionarã", ºi trimis, dupã o sentinþã cunoscutã dinaintea judecãrii procesului, la Aiud, o închisoare pe care MAI o destinase în mod special legionarilor. În încadrarea de la proces ºi stabilirea duratei pedepsei, calificativul arbitrar ataºat numelui meu a cântãrit foarte mult. Alþi opt ani am împãrþit cu legionarii necazurile între pereþii groºi ºi umezi ai puºcãriei.

Niciodatã în detenþie sau mai târziu nu am avut de ce sã mã desolidarizez de vreun grup politic, fiind înfrãþit cu toþi cei care s-au opus comunismului, indiferent de culoare ºi convingeri. Rãmân ºi acum, la aproape 80 de ani, credincios idealului care m-a cãlãuzit în luptã.

AIUDUL

Închisoarea de la Aiud are trei corpuri principale de clãdire. Prima, se cheamã Zarca (zárka, în limba maghiarã înseamnã puºcãrie) ºi se pare cã a fost construitã pe vremea Mariei Tereza, aºadar înainte de 1780, având destinaþia iniþialã de

grajd. Aceastã clãdire avea douã nivele ºi pereþii foarte groºi, putând gãzdui în jur de 100 de deþinuþi, în încãperi pentru douã persoane. Sã fi avut vreo 60 de celule în total. La etaj erau celule cu paturi ºi saltele, cu câte patru deþinuþi, fiecare fereastrã având obloane de scânduri, ce aveau în partea superioarã o fantã de pânã la 10 centimetri prin care pãtrundeau lumina ºi aerul. Existau ºi sobe de tuci pentru încãlzit, însã nu prea am avut ocazia sã le vãd arzând. Nu era voie sã ne apropiem de fereastrã la mai puþin de un metru.

Alãturat, celularul, cea de□a doua clãdire, avea patru nivele, cu o capacitate de peste 2.000 de oameni, aproape de poarta principalã a penitenciarului. Avea formã de „T" ºi vreo 375 de celule. Unde se întâlneau cele douã aripi ale T□ului, existau câte douã camere mari, la fiecare etaj, iar la capete câte un closet cu robinet pentru apã de spãlat ºi bãut ºi guri pentru scurgerea fecalelor. La fiecare etaj se gãsea câte un cabinet medical, care ocupa o celulã. În interior, etajele aveau balcoane mãrginite de balustrade care dãdeau în scara principalã ºi cãtre toalete. Uºa fiecãrei celule avea o portiþã pentru gamelele cu mâncare ºi o vizetã prin care caralii ne puteau supraveghea continuu. La fiecare etaj exista câte o celulã lipsitã de fereastrã ºi de pat □ de cele mai multe ori chiar ºi de tinete □ Neagra. Tot la fiecare etaj se mai gãsea câte o magazie unde se pãstrau efecte (saltele, perne, pãturi, sãpun etc.), pe care noi nu prea le vedeam. În subsolul celularului erau celule de pedeapsã cu beton pe jos, unde se arunca zilnic apã pe jos, iar paturile erau din fier, rabatabile, manevrate din exterior, în cursul zilei fiind ridicate pe perete.

În afara acestor clãdiri mai era secþia, cea de-a treia, un patrulater, de fapt un „U", cu camere mari de câte 30 de persoane, la una din extremitãþile sale gãsindu-se bucãtãria. Aici stãteau deþinuþii favorizaþi, aici era carantina la sosirea în complexul penitenciar, ºi tot aici a luat fiinþã, mai târziu, clubul de reeducare.

Au mai rãmas puþine zile de carantinã ºi ne vor rãspândi pe la alte celule. Mã gândeam cu strângere de inimã la acea zi când nu□i voi mai avea lângã mine pe Marin Rãducã, de vârsta mea, necãsãtorit. A fost ucenic în Braºov, la Blãnãria „Pestrea”, iar în 1942 este arestat pentru participare la organizaþia F.D.C. Braºov, condusã de Ioan Agapie, condamnat la zece ani. S□a eliberat dupã 12 ani, în 1954. Rãducã a fost remarcat în Aiud ca un bãiat cu calitãþi deosebite ºi preluat în pregãtire de doctorul în drept Victor Biriº care l□a instruit temeinic. Au mai contribuit la pregãtirea lui ºi alþii. A învãþat engleza, germana ºi franceza. A prins acea perioadã de posibilitatea miºcãrii în închisoare. Mulþi tineri s□au strâns în jurul dr. Biriº ºi nu au avut de pierdut. Cei din jurul lui Biriº au adoptat o poziþie intransigentã la venirea comuniºtilor. Rãducã a fost unul din aceia. Deºi era muncitor cojocar, era foarte bine pregãtit intelectual. Discutam mult cu el ºi ne completam. Despãrþirea de el m□a întristat mult. Un coleg din grupul dr. Biriº era optimistul Ghiþã Trãistaru, de profesie strungar, din Dâmboviþa, arestat ºi el pentru apartenenþã la Frãþiile de Cruce, condamnat la zece ani închisoare, din care a fãcut 12, fiind eliberat în anul 1954. ªi el fãcuse parte din grupul dr. Biriº. Trãistaru era de o dârzenie exemplarã ºi devotat cauzei pentru care a intrat în închisoare, fiind gata oricând sã sarã în ajutorul semenilor sãi. Acum era condamnat în grupul Mihãilescu la zece ani. Era optimist. Al treilea din grupul dr. Biriº era însãºi fratele sãu, Toader Biriº, o enciclopedie a Aiudului. Cunoºtea viaþa fiecãrui fost demnitar al Guvernului Antonescu, a tuturor generalilor care se gãseau la Aiud. Toader era un mare povestitor; îl ajuta memoria, eliberat ºi el dupã 12 ani, dupã care o lua de la capãt cu alþi zece ani. Timpul a trecut foarte repede ºi plãcut în carantinã, pânã într□o zi când am fost scoºi câte unul cu sacul tras pe cap, ca sã nu vedem unde ne duc. Eu am fost luat printre primii. Mã târa un gardian dupã el, þinând sacul strâns în jurul gâtului.

LA CELULAR

Când am intrat în holul unei clădiri mari, mi□au scos sacul ºi în faþa ochilor mi□a apărut o priveliºte înfiorătoare. Un interior ca în filme, cu culoare largi care erau în formă de „T”, cu pasarele laterale ºi transversale, cu patru etaje ºi plase imense între etaje, un fel de Sing□Sing. Pe scări am urcat la etajul doi ºi am fost dus pe partea dreaptă, cam la jumătatea laturii am fost introdus într□o celulă în care am găsit un om înalt care s□a bucurat la venirea mea, pentru că era singur de mai multă vreme. După ce gardianul închide uºa ºi se îndepărteazã, domnul care sta în picioare îmi întinde mâna ºi se prezintă: „Dr. Tache Ghe. Costache, conferenþiar la Facultatea de Medicină Cluj”. „Mă bucur mult. Numele meu este Salcă Alexandru, un oarecare deþinut fără titluri”. Mi□am amintit imediat de păþania lui Nae Ionescu la o recepþie la ambasada noastră de la Berlin, când soþia ambasadorului Caragea (o simplă potrivire de nume cu familia domnitoare), o prinþesă Cantacuzino, făcea prezentările, spunea apăsat „Von”, iar lui Nae Ionescu „Herr Ionescu”, mai apăsat „Herr”, pentru a sublinia lipsa titlului de nobilitate. Nae a înghiþit, iar la discuþiile purtate i-a lăsat pe toþi să-þi dea cu părerea în chestiuni filosofice. Când păreau că au ajuns la o concluzie, a intervenit în discuþie explicându-le, aºa cum numai el putea să facă cum se pun problemele. Toþi s-au repezit să-l invite la ei, pentru a continua discuþiile, spre surprinderea ºi jena doamnei Caragea. Profesorul ºi-a amânat întoarcerea la Bucureºti cu două săptămâni pentru a da curs tuturor acesto invitaþii. Apoi, dl. conferenþiar mă invită să ocup patul din stânga, ceea ce am ºi făcut. Începea apoi un fel de interogatoriu. „De când eºti arestat? Pentru ce? Ce condamnare ai? Căsătorit? Copii?” ºi multe altele. La toate întrebările, am răspuns corect ºi sincer. Îmi dădeam seama că mă aflu în faþa unui om curios ºi prudent. Am căutat să□l fac

să aibă încredere în mine. Descopeream pentru prima oară că oamenii nu au încredere unul în altul. Prin coloniile de la Canal eram mai deschiºi unii faþă de alþii. Aici, la Aiud, oamenii erau mai circumspecþi. Statul îndelungat în celulă îi făcuse mai tăcuþi ºi meditativi. Cu toate precauþiile, sosirea unui nou venit stârnea interes în această ocnă, unde, în mod normal, nu se schimbă nimic. Acelaºi program monoton ºi stupid aplicat de niºte brute de gardieni, asemeni roboþilor. Iar de partea cealaltă, niºte fiinþe umane inteligente ºi blânde erau supuse unor metode inumane din partea acestor fiare, care aveau chipuri umane, dar care, prin variate metode de spălare a creierelor, s□au transformat în unelte docile, fără suflet ºi acþionând la comanda călăului ºef. Aiudul a fost cea mai grea închisoare din þară. Aici au murit cei mai mulþi deþinuþi politici. Colocatarul meu a ajuns repede la concluzia că sunt un om cu care are ce discuta. Veneam de afară de nouă luni ºi că faþă de el, care era de nouă ani la închisoare, eu aveam o imagine mai aproape de realitãþile din þară ºi din lume. În special îl interesa revoluþia din Ungaria, iar eu eram curios să aflu ce s□a petrecut la Aiud. Ne□am aºezat imediat, după programul de dimineaþă, turceºte în pat ºi începeam discuþiile pe diverse teme. Dimineaþa îmi făcuse program de anatomie, iar după□masă era rândul meu să descriu evenimentele politice din anii cât am fost liber. Timpul trecea foarte uºor cu multe discuþii personale ºi familiale. Domnul conferenþiar era bucureºtean, tatăl său fusese ofiþer de profesie, a participat la bătălia de la Mărăºeºti, cu gradul de locotenent. A făcut medicina la Cluj ºi a ales cariera universitară. Din studenþie a avut simpatii legionare, pentru care a fost condamnat la nouă ani. Acum erau expiraþi de vreo lună ºi nu□l eliberau. Dumnealui credea că va fi dus undeva în lagăr sau la un domiciliu obligatoriu. Era căsătorit cu o ploieºteancă, tot conferenþiar la medicină. Nu mai ºtia nimic de soþie de 9 ani ºi nici de părinþi. Vorbea mereu de mama lui ca de o sfântă, ar fi vrut să o mai găsească în viaþă. În altă ordine de fapte,

petrecute în Aiud, mi□a relatat de marea grevã ce s□a desfãºurat la Închisoarea Aiud în primele zile ale lunii iulie 1957. Viaþa în închisoare era foarte grea din lipsa asistenþei medicale, hrana foarte proastã □ sub limita necesarului, mulþi deþinuþi murind de distrofie ºi lipsa medicamentelor. Majoritatea deþinuþilor erau în Aiud din 1948, dar mai erau ºi legionari închiºi de Antonescu, din anul 1941. Toþi aceºtia erau supuºi regimului de exterminare, impus de colonelul ªtefan Koller (Coler, românizat), nãscut în 2 august 1916, la Huedin, judeþul Cluj, fiul lui Iosif ºi Ilona (evrei), a fost comandant la Aiud în 1954□1958. Greva a fost declanºatã de uciderea deþinutului Ioan Popa-Teiuº. Acesta fãcea închisoarea din 1941 ºi acum era grav bolnav de ulcer, iar Koller îi refuza tratamentul medical. Avea nevoie de operaþie. Disperat, într□una din primele zile ale lunii iulie 1957, celula lui a fost scoasã la plimbare în curtea închisorii. Ajunºi în faþa þarcului, Popa□Teiuº a luat□o spre gardul de sârmã ghimpatã din apropierea zidului care împrejmuieºte închisoarea. Nu a apucat sã treacã gardul de sârmã, cã un soldat din prepeleac a ºi descãrcat automatul în pieptul lui Popa□Teiuº, care a cãzut lângã gard, într□o baltã de sânge. La auzul focurilor de armã, deþinuþii din celule s□au repezit la geamurile izolate cu obloane, ca sã nu se poatã vedea afarã. Cei din celule au aruncat aceste obloane jos în curte. În câteva minute, unii dintre deþinuþi erau în geamuri, alþii bãteau puternic în uºi ºi strigau tot felul de proteste la adresa securitãþii, la adresa lui Koller ºi apeluri la populaþia oraºului, demascând genocidul ce se practicã la închisoarea Aiud. Se cutremura închisoarea. Koller înþepenise undeva în apropierea victimei terorii sale aplicate de el. Toþi gardienii s□au retras de pe secþii ºi au fost puºi sã constituie un cordon în jurul zidului de apãrare. Panica a fost mare în rândul administraþiei. În ceea ce□i privea pe deþinuþi, nu mai aveau ce pierde. Dupã mai multe zile de grevã a foamei, care a cuprins secþia ºi Zarca, oamenii au renunþat la protest, care a fost spontan ºi fãrã sã aibã un comitet de revendicãri. O

asemenea acþiune coordonatã ar fi dus la condamnarea la moarte a iniþiatorilor. Dupã potolirea spiritelor, o parte dintre deþinuþi au fost transferaþi la alte închisori, unii la Gherla, alþii la Ministerul de Interne pentru cercetãri. Nu s□a constituit o comisie care sã stabileascã cauzele care îi duc pe oameni la disperare, sã elucideze cauzele deceselor, starea de subnutriþie care fãcea atâtea victime sau lipsa unui contact minim cu familia, lipsa unei biblioteci care îi mai ajuta pe deþinuþi sã□ºi mai menþinã contactul cu viaþa culturalã, atât de necesarã în atare situaþie. Actul disperat a lui Popa□Teiuº putea fi evitat dacã acel soldat ar fi fost instruit în spiritul omeniei ºi nu al urii de clasã, stimulat cu recompensa unui concediu dacã ia viaþa unui duºman al poporului, cum erau îndoctrinaþi. Popa□Teiuº nu putea evada. El avea în faþã un zid de patru metri, pe care nu se putea cãþãra sã□l escaladeze. El voia numai sã atragã atenþia asupra stãrii sãnãtãþii lui. Pentru acest protest a plãtit cu viaþa. Zilele treceau plãcute în aceastã companie a conferenþiarului, care se aºtepta sã fie luat într□o zi. Sincer sã fiu, mã gândeam ce voi face fãrã el. Dar cum în închisoare tu nu poþi hotãrî nimic, totul se decide de temniceri, fãrã o logicã normalã... ªi aºa s□a întâmplat ºi atunci când am fost adus lângã dl. conferenþiar, care pentru mine, în cele trei sãptãmâni de ºedere, a fost foarte benefic. Am asimilat aproape în totalitate expunerile domnului. Într□o dimineaþã s□a deschis uºa ºi gardianul l□a întrebat pe colegul meu: „Cum te cheamã?”. „Tache Ghe. Costache”, a rãspuns colegul cu o voce puternicã, ca sã fie auzit ºi din celulele vecine. Mi□a întins mâna ºi a plecat, cred cã la domiciliul obligatoriu. Am rãmas singur în aceastã junglã, unde eram înconjurat numai de necunoscuþi. În cine sã ai încredere? În pereþi nu bãteam, pentru cã nu ºtiam cine□i dincolo de zid. Þevile sunau mereu, dar nu eram deprins cu alfabetul Morse, ce se folosea aici. Eu cunoºteam doar pe cel folosit de armatã, dar aici lipsea ceva. Punctul era la fel, dar liniile erau tot puncte, scurte ºi dese. Eram nãucit de mesajele

ce se transmiteau de la o celulã la alta. Rãmas singur ºi cu regret de plecarea colegului, la un moment dat se deschide uºa ºi gardianul îmi zice „Hai!”. Ca un deþinut care se respectã, aveam bagajul gata în orice clipã, ºi ce bagaj? O trãistuþã, cu niºte mãrunþiºuri. Aºa cã luai bocceluþa ºi plecai în urma lui; la vreo cinci□ºase celule mai încolo se opreºte ºi descuie o uºã. Îmi zice: „Intrã!”. Între paturi erau doi deþinuþi în picioare. Le zic „Bunã ziua”, mã prezint ºi cel mai în vârstã mã invitã sã iau loc ºi sã□mi aleg un pat. Erau livizi, roºi de suferinþã, numai schelete. Doar ochii îi mai sclipeau, cu care te iscodeau. Poate se întrebau în sinea lor „Cine o fi noul venit?”. Totuºi am observat la cel mai în vârstã o bucurie cã am fost adus în celula lor. Dupã amabilitãþile conjuncturale am început sã ne cunoaºtem. Domnul mai în vârstã se numea Bulhac Andronic, comandant legionar din Soroca, Basarabia, de profesie contabil în Bucureºti, cãsãtorit cu o profesoarã de limba românã din Mineº, judeþul Arad. Domnul Bulhac a fost arestat în 1948 ºi condamnat la 25 de ani. Nu mai ºtia nimic de soþie, iar copii nu avea. Al doilea se numea Ion Comãnescu ºi nu mai ºtiu cum. Era din Ploieºti, de profesie agronom, condamnat din 1941 pentru aºa□zisa rebeliune la 25 de ani. Fãcuse pânã acum 16 ani. În general, era vizibil imprimatã pe figura lui suferinþa. Erau mulþi 16 ani de ocnã. Vorbea mult ºi de toate. Se tot interesa de cum este viaþa în regimul comunist ºi dacã lumea mai sperã într□o schimbare. În ceea ce mã privea pe mine, cãutam sã pun o notã optimistã în prezentarea situaþiei din þarã ºi din lume. Dar am remarcat la el o stare de nelinişte ºi de revoltã pentru tot ce□l înconjoarã. Nu vorbea cu colegul lui de celulã, cu domnul Bulhac, care se temea de el ºi stãtea retras într□un colþ ºi nu prea putea sã spunã nimic, cã domnul Comãnescu i□o reteza scurt ºi prelua el discuþia. Acest om avea o energie inepuizabilã. Am avut impresia cã venind eu în celulã, un timp va avea cui sã□i spunã tot ce credea el despre lumea în care a trãit mai bine de 16 ani. Memoria îl ajuta, dar nu ºi buna credinþã. Era un tip negativist. Îmi povestea zilnic

din istoricul închisorii Aiud din 1941 încoace. Pe unii îi ataca dur, dar avea ºiretenia ca să ridice în slăvi pe alþii. Eu, ca unul care eram curios să ºtiu care a fost þinuta oamenilor în general, atât a legionarilor, cât ºi a militarilor ºi a oamenilor politici. Multe lucruri le aflasem mai înainte de la domnul conferenþiar, care, cu multă amărăciune, mi□a povestit de generalul Aldea, fost ministru de Interne în Guvernul Sănătescu, căruia, îmbolnăvindu□se de o boală gravă de circulaþie, i s□a refuzat orice fel de tratament de către comandantul închisorii, Dorobanþu, lăsându□l că moară în chinuri groaznice. Tot cu respect ºi compasiune vorbea domnul conferenþiar ºi de Istrate Micescu, marele jurist român, care îi făcuse Regelui Carol Constituþia din 1938. A fost arestat de comuniºti în grupul lui Gheorghe Cuza, iar alþii au fost supuºi unui regim dur de închisoare, unde nu s□au putut adapta, fiind aruncaþi, dintr□o dată, dintr□un mediu comod de viaþă, cu toate avantajele unei vieþi civilizate, în promiscuitatea celulei. Diferenþa a fost catastrofală. Să ne imaginăm un Istrate Micescu, profesor universitar, fost ministru, cu studii ºi doctorat la Sorbona, luat de niºte haidamaci ºi aruncat într□o celulă cu uºă zăvorâtă de afară, fără toaletă, fără apă ºi cu gratii la geam, cu un pat de fier, cu o saltea plină de praf ºi murdară. ªi, ca tacâmul să fie complet, într□un colþ al celulei era o putină din lemn ce servea drept WC, pe care o utilizam pe rând când aveam nevoie. Aceasta ne scotea din minþi. Tot deasupra acesteia ne ºi spălam pe mâini, pe ochi ºi spălam ºi gamela. Această degradare i□a demoralizat pe mulþi ºi i□a dus la disperare. Au văzut cum totul se năruie în faþa lor, s□au îmbolnăvit, foamea îi chinuia. În plus, ura temnicerilor ºi vârsta înaintată a multora le□a grăbit moartea. Într□un fel privea conferenþiarul acest genocid ºi altfel Comănescu, care ducea în spate mai multe prigoane. El spunea de unii: „Bine le□au făcut comuniºtii, că legionarii i□au avertizat din timp de pericolul comunist. Acum să vadă pe pielea lor cum sunt ei, comuniºtii! Pe noi ne□au băgat în puºcărie ºi cu ei au cochetat.

Eu nu am apucat în Aiud nici foºtii demnitari de stat, nici aºa□ziºii criminali de rãzboi, cum ºi□au permis comuniºtii sã□i considere pe bravii ofiþeri ai armatei române, care s□au acoperit de glorie pe câmpul de luptã, acolo unde i□a trimis patria. Peste 50 de generali ºi□au sfârºit viaþa în Aiudul blestemat. Aºa treceau zilele în lipsa altor preocupãri, ascultându□l pe Comãnescu. Când era el la rând la tinetã, „bãdia", Bulhac mã atenþiona sã vorbesc mai puþin cu acesta, sã fiu prudent cã s□ar putea sã am neplãceri ºi chiar ºi alþii. La început am crezut cã este vorba de relaþiile reci dintre ei ºi mai continuam pãlãvrãgeala. Dar treptat, am devenit mai rezervat. Comãnescu a sesizat schimbarea mea ºi fãcea în aºa fel încât, atunci când se fãcea programul, sã nu mai rãmân împreunã cu bãdia Bulhac. Eu am vorbit multe, dar eram printre deþinuþii cu mulþi ani de detenþie. Nu puneam la îndoialã buna lor credinþã, deºi pe aceste persoane le vãzusem pentru prima datã aici, în celulã. Credeam cã deþinuþii din Aiud sunt niºte sfinþi. Nu am luat în considerare nici faptul cã celula noastrã nu comunica cu celelalte. Au trecut aproape trei sãptãmâni de când eram în aceastã companie.

ZARCA

La începutul lunii septembrie 1957, într□o zi de dimineaþã, vine gardianul ºi îi cere lui Comãnescu sã□ºi ia lucrurile ºi sã□l urmeze. Rãmas cu domnul Bulhac, acesta îmi spune: „L□au dus sã dea raportul, ai sã vezi". Nu am luat în serios spusele colegului. Dupã douã□trei ore vine un alt gardian ºi□l scoate pe Bulhac. Din nou am sã rãmân singur, dar nu pentru mult timp, pentru cã vine colonelul ºi zice: „Hai!". Mi□am luat bocceluþa ºi am ieºit pe pasarelã. L□am urmat ºi am coborât la parter. Acolo eram aºteptat de un alt caraliu (gardian), care avea în mânã un sac, pe care mi l□a tras pe cap, apoi mi□l strânge în jurul gâtului ºi mã trage dupã el ca pe un câine jigãrit. Mã mai împiedicam, pentru cã nu vedeam. Dupã ce am trecut prin mai

multe porþi, am ajuns undeva. S□a deschis o uºã ºi am intrat într□un hol. Aici mi s□a scos sacul. Eram obosit ºi cam speriat. Cel care m□a adus îi dã un bilet gardianului portar ºi pleacã. Se vedea cã acea clãdire este veche, cu un coridor de la un capãt la altul ºi cu niºte scãri la mijloc, care duceau la etaj. „Hai, urcã!", îmi zice când am ajuns. În capul scãrii era o grilã metalicã ºi din nou un coridor din cap în cap. Pe coridor, un plutonier, care mã ia în primire, se uitã lung la mine ºi eu la el. L□am recunoscut. Fusese la Canal. ªi el m□a recunoscut, dar n□a zis nimic, iar eu nici atât. Acest plutonier îmi va face mult rãu de-a lungul anilor ºi asta din teamã. Mã duce în aripa stângã a coridorului, la celula 58. Când am intrat în celulã am crezut cã am vedenii. În picioare, între paturi, era bãdia Bulhac, care plecase cu o jumãtate de orã înaintea mea. Când m□a vãzut mi□a reproºat: „Te□am fãcut atent sã vorbeºti mai puþin. Uite unde ai ajuns!". „Dar unde sunt aici?" „În Zarca. Dacã am ajuns în Aiud, trebuie sã trec ºi pe aici". Apoi privesc în celulã. În picioare, lângã perete stãtea un tânãr subþirel, înalt, cu o figurã tânãrã ºi plãcutã. Cum voi afla mai târziu, fusese student la Academia Comercialã. Trecuse prin Piteºti ºi Gherla. Din nou bãdia Bulhac mã atenþionează sã am grijã cã acest om fusese reeducat ºi încã nu s□a eliberat de fricã. Acest student se numea Bãrbulescu Nicolae, fiul unui negustor din Tg. Jiu. Fusese bine educat în familie, cu cunoºtinþe în multe domenii, dar cum tinerii sunt pregãtiþi pentru o carierã normalã în viaþã ºi nu sã fie supuºi unui regim de spãlare a creierelor prin torturã fizicã ºi moralã, foame, frig ºi izolaþi de cei dragi. Îl înþeleg pe Bãrbulescu ºi îi iert teama cumplitã ce o avea faþã de ofiþerul politic, cãpitanul Chirilã, un tip arogant ºi rãu. Acest Chirilã m□a trimis în Zarca. Alt personaj important în celulã era inginerul Ghiþã Brahonschi. L□am gãsit în greva foamei, stãtea culcat în patul de jos, îmbrãcat ºi acoperit cu pãtura. Eu ºtiam multe despre el. Fusese ºeful studenþimii legionare din România, fiind considerat o speranþã a elitei legionare. Când m□am apropiat de el sã□i strâng mâna ºi sã

mã prezint, în faþa ochilor mei era un om îmbătrânit, cu faþa brăzdatã de riduri, cu ochii retraºi. Era de mai multe zile în greva foamei. Când i□am spus cã sunt din Braºov s□a bucurat. Fusese ºi el inginer la „Tractorul" Braºov. M□a cuprins mila faþã de el ºi nu ºtiam ce atitudine sã iau. Toatã noaptea m□am gândit cum sã□l ajut. Nu cunoºteam motivul grevei, doar cã nu mânca ºi se distrugea. Gardienii îl ironizau fãcându□l nebun. Nu□i acordau nici o atenþie. Încã de a doua zi m□am hotãrât sã□l ajut pe Brahonschi. Deci, în fiecare zi l□am rugat pe Brahonschi sã primeascã porþia mea de turtoi cu greutate. A primit oferta mea, eu asumându□mi toate riscurile timp de douã sãptãmâni. I□am dat lui porþia mea de turtoi. Brahonschi era bine apreciat de cei din Zarca ºi se afla mereu în atenþia ofiþerului politic. Cât am stat eu cu el în celulã, nu s□a petrecut nimic deosebit. Nu se putea. Se fereau sã îºi spunã gândurile, se fereau de acel student. Din povestirile altora aveam un cult pentru Ghiþã. Îl ºtiam foarte bãtãios ºi inteligent, dar m□a dezamãgit. Nu am reuºit sã□mi dau seama ce scop urmãreºte. Îl voi mai întâlni într□o situaþie extrem de grea pentru amândoi. Numai Dumnezeu ne□a salvat. Figura lui m□a urmãrit tot timpul. Mã rugam lui Dumnezeu sã□l ocrotească ºi l□a întãrit. Voi mai aminti în alt capitol de el. Dupã douã sãptãmâni de ºedere la celula 58, colegul nostru, Bãrbulescu, a fost mutat, iar bãdia Bulhac îmi face din nou criticã pentru cã am exagerat cedând porþia mea de turtoi. Se va afla ºi cã voi avea de suferit. Am înþeles aluzia. Am rãmas pe gânduri. Eu aveam o altã imagine despre Aiud, dar timpul mã va face sã revin la convingerile mele anterioare. A doua zi am fost mutat la altã celulã, la 59. Aici am gãsit doi oameni tineri ºi comunicativi. Unul dintre cei doi era ing. Aurel ªandru din Oradea, fiul unui plutonier major. A fãcut liceul la Beiuº, în 1948 a fost arestat, fiind la acea datã ºeful organizaþiei legionare a judeþului Bihor. Al doilea era un bănãþean, om blând ºi prietenos, care nu se amesteca în problemele altora. Am stat multã vreme împreunã, cam o jumãtate

de an. La început, atmosfera în această celulă a fost foarte plăcută, cu un program de zi încărcat, cu rugăciuni, diverse comentarii pe teme religioase. Atât ªandru, cât ºi eu eram greco□catolici. Aveam aceeaºi vârstă, ne deosebea doar nivelul studiilor. În ceea ce mă priveºte, prietenii mă considerau autodidact. Aºa stând lucrurile, puteam discuta destul de lejer. În ceea ce privea atitudinea noastră faþă de biserica greco□catolică ºi în general cea catolică, avea unele nuanþe. ªandru punea problemele mai dogmatic, iar eu mai laic. Eram cu totul de acord cu nedreptatea făcută nouă, greco□catolicilor, prin desfiinþarea, la ordinele lui Stalin, a acestui cult în octombrie 1948. La vremea aceea au fost arestaþi toþi episcopii noºtri ºi condamnaþi la ani grei de închisoare, alături de episcopi. Au fost întemniþaþi un număr mare de alþi slujitori ai bisericii, cu protopopi, preoþi ºi profesori ai Blajului. Totul a fost devastat, proprietăþile au fost confiscate, mănăstirile desfiinþate. O parte a bunurilor le□a preluat statul. Nici Biserica Ortodoxă nu s□a lăsat mai prejos, luând ºi ea partea leului, adică lăcaºele de cult, casele parohiale, cimitirele ºi toate celelalte bunuri. S□au făcut părtaºi cu diavolul. Înºelarea opiniei publice ºi mistificarea adevărului, mai ales atunci când s□a consimþit din partea ierarhiei ortodoxe transformarea unor mănăstiri ortodoxe în închisori pentru prelaþii greco□catolici, de exemplu cardinalul Iuliu Hossu, acest sfânt al Bisericii Române Unite cu Roma ºi al neamului românesc, cel care a deschis adunarea din 1 Decembrie 1918 de la Alba Iulia, cel care în timpul ocupaþiei maghiare a fost alături de enoriaºii săi, îmbărbătându□i ºi apărându□le drepturile. A fost uluitor faptul că niºte conducători ai bisericii să se întovărăºească cu un partid fără neam ºi Dumnezeu ºi să prigonească alþi fraþi creºtini. Unirea bisericilor dacă se va face de către credincioºi în bună înþelegere, ºi nu cu poruncă de la diavol. Pe noi ne□a mâhnit această prigoană ºi o puneam pe seama unor oameni străini de neamul nostru ºi nu atribuiam această nedreptate creºtinilor

ortodocºi ºi nici clerului. În toþi anii de închisoare nu am auzit oameni ºi preoþi care sã fie de acord cu desfiinþarea Bisericii Greco□Catolice. Socoteau aceastã nedreptate ca fiind trecãtoare ºi cã odatã cu eliberarea þãrii de forþele rãului totul va reveni la normal. În compania lui ªandru predominau discuþiile religioase, dar erau abordate ºi alte teme. ªandru comunica cu vecinii de celulã prin alfabetul Morse. Mai primeam veºti despre miºcãrile care se fãceau din când în când de cãtre ofiþerul politic. La un moment dat, l-am avut vecin pe dl. Radu Budiºteanu, fost ministru legionar în Guvernul Gigurtu, prieten cu Codreanu ºi membru al Miºcãrii Legionare, avocat renumit, cu doctorat la Sorbona. Vorbea des la perete, nu avea teamã de caralii. De la el primeam scurte noþiuni de drept, pe care le memoram. Îl mai consultam în probleme politice din trecut. ªandru mai memorase din cugetãrile lui Horia Cosmovici ºi pe care mi le dicta ºi mie. Erau toate de nuanþã creºtinã, unele în limba francezã. Cosmovici, avocat de profesie, a jucat un rol important în Miºcarea Legionarã; în guvernarea Antonescu□Horia Sima a fost secretar general al guvernului. Încet am intrat în viaþa Aiudului ºi mai cu seamã a secþiei de exterminare Zarca. Aici, pe lângã o parte a vârfurilor legionare, au fost aduºi ºi legionari izolaþi de ofiþerul politic pentru a□i intimida ºi distruge, fizic ºi psihic, pe cei ce, dupã calculele torþionarilor trebuiau îngenuncheaþi ºi exterminaþi. A venit iarna, dar în Zarca nu s□au fãcut nici un fel de pregãtiri pentru a face cãldurã. Nu erau calorifere, nici mãcar sobe în celule, iar acolo unde era, nu exista burlan ºi nu se putea folosi. În Zarca s□a rãbdat de frig, care era aliatul numãrul unu al temnicerilor la distrugerea biologicã a noastrã ºi favorizatorul celor mai chinuitoare boli. Cele mai frecvente erau reumatismul, guturaiul, TBC□ul, bolile digestive ºi cardiace. Cãtre sfârºitul anului 1957 am fost scos din celulã ºi, cu sacul pe cap, am fost dus la o distanþã apreciabilã ºi introdus într□un birou mai mic, asemãnãtor celor de la Securitate, cu o masã□birou pentru anchetator, iar în colþ o mãsuþã micã

cu un scaun prins în ºuruburi. Aceasta era masa anchetatului. Mi□am ocupat locul ºi a intrat un locotenent major de securitate, care, dupã o micã introducere, m□a întrebat ce pedeapsã am ºi cum suport detenþia. L□am lãsat fãrã rãspuns, apoi a trecut la subiect. Mi□a spus cã vine de la Braºov ºi trebuie sã□i rãspund la unele întrebãri, ºi anume dacã□l cunosc pe Constantin Grigorescu de la uzinele „Steagul Roºu" Braºov, la care eu i□am rãspuns cã îl cunosc. „În ce împrejurãri l□ai cunoscut?". „La închisoarea Braºov, în anii 1948□'49". „Ce politicã fãcea Grigorescu". „Nu ºtiu." „Ce activitãþi legionare aþi desfãºurat împreunã?" „Nu am desfãºurat asemenea activitãþi". În continuare, au urmat întrebãri cu insistenþa anchetatorului, ca sã obþinã din partea mea o confirmare cum cã eu ºi Grigorescu am fi desfãºurat activitate legionarã. Ancheta a durat pânã spre searã ºi s□a soldat cu un eºec pentru lt. major. M□a ameninþat cã mã va duce la Braºov.

NAIVITATE SAU REA□CREDINÞÃ?

Întors în celulã, colegii erau curioºi unde am fost ºi de ce. Le□am explicat ce s□a întâmplat, cum cã a venit de la Braºov un ofiþer sã mã ancheteze în legãturã cu un camarad de□al meu ºi cã îmi este teamã cã e arestat, cã are acasã o soþie ºi doi copii minori. Colegii s□au liniºtit ºi am reintrat în normal. Fratele ªandru a comunicat vecinilor cã am fost anchetat în legãturã cu Braºovul. În Aiud veneau zilnic securiºti din toatã þara ºi fãceau anchete. Unii dintre deþinuþi erau duºi la Interne ori la alte securitãþi pentru noi anchete, confruntãri cu noii arestaþi. Deci, chiar dacã erai condamnat, oricând se putea relua ancheta ºi erai implicat într□un nou proces. Unii erau duºi la tribunale, ca martori ai acuzãrii, iar Securitatea te urmãrea ºi acolo, în închisoare, prin agenþii informatori plasaþi pe lângã unele personalitãþi de care nici conducerea închisorii nu ºtia. O altã categorie de informatori aparþinea ofiþerului politic, care sonda starea de spirit din închisoare ºi dacã nu se organizează

cumva greve, evadări ºi alte legături între deþinuþi. Noi, deþinuþii, cunoºteam bine sistemul de supraveghere, dar ne era foarte greu sã□i cunoaºtem pe adevãraþii informatori. Dacã i□am fi cunoscut, nu mai puteau fi de folos. Aceºtia erau bine mascaþi. În schimb, Securitatea, prin aceºti informatori, folosea dezinformarea contra lor ºi rãspândea informaþii denigratoare despre unii deþinuþi mai puþin cunoscuþi, cã aceºtia ar fi informatori. Iar naivii cãdeau în plasã, acuzând oamenii cinstiþi de turnãtorii ºi ajutându□i pe cei adevãraþi sã□ºi desfãºoare activitatea murdarã. Foarte des erau scoºi din celule oameni ºi duºi la poartã, acolo unde erau ºapte camere de anchetã ºi þinuþi acolo mai multe ore. Uneori li se servea ºi masa de prânz tot în acel loc. Poate, sub acest paravan, îi hrãneau mai bine pe□ai lor. Pe unii dintre ei, duºi acolo, nu□i întreba nimeni nimic. Acestora li se fãcea cel mai mare rãu. Întorºi în celulã, oamenii spuneau adevãrul. Cine îi credea? Deveneau bãnuiþi ºi izolaþi ºi aºa se crea o stare de neîncredere între noi, mai ales dacã cel în cauzã avusese ceva discuþii contradictorii cu colegii de celulã, era categorisit ca un posibil turnãtor. Dar aceasta nu era o regulã generalã. Majoritatea oamenilor erau cu mintea lucidã ºi nu□ºi puneau asemenea probleme. Îºi manifestau sentimentele în mod deschis ºi nu cãutau sã□ºi ascundã crezul politic. Autocenzura era bunã sau nu era. Când am fost dus prima datã la anchetã, aºa cum se obiºnuia de regulã, ªandru Aurel a transmis la camerele vecine cã am fost dus în poartã. Numai cã aceastã comunicare a lui a fost rãutãcioasã, exprimându□ºi pãreri defavorabile mie. Este adevãrat cã în multele discuþii ce le aveam împreunã, nu în toate eram de acord. Nu□l contraziceam în problemele bisericeºti ºi nici în cele legionare. Avea ºi el, ca ºi mine, 20 de ani condamnare ºi era de aproape zece ani în detenþie, deci complet rupt de realitãþi. Nu era disperat datoritã credinþei în Dumnezeu, dar ºi mai mult în Biserica Catolicã. Era optimist. I□am admirat curajul ºi încrederea în ziua libertãþii. La început eram ca fraþii, dar cum ºederea noastrã

în aceeaºi celulã a depãºit o jumãtate de an ºi subiectele de discuþii s□au cam epuizat, viaþa devenind monotonã, ba uneori plictisitoare, se simþea nevoia unei schimbãri. Dar cum asta nu depindea de voinþa noastrã, eram sortiþi sã convieþuim aºa cum hotãra ofiþerul politic, care specula eventualele neînþelegeri dintre noi. Gardienii de pe coridoare ascultau tot timpul la uºi ºi raportau totul politrucului, de exemplu, care cu care se ceartã, ce probleme se discutã. Dupã rapoartele lor eram duºi la izolare, fãrã sã cunoaºtem motivul, dar o fãceam. Orice încercare de a ieºi la raportul superiorilor era sortitã eºecului. Întotdeauna gardianul avea dreptate, iar „banditul" nu avea cuvânt. Revin la inginerul Aurel ªandru, cu care discutam ºi alte probleme. Am avut cu el o lungã discuþie despre Napoleon I. Eu eram ºi sunt un admirator al lui, iar ªandru nu□l agreea deloc ºi de aici au apãrut discuþii contradictorii. Eu îl consideram cel mai mare general, un geniu militar ºi un reformator al legislaþiei. Prin acþiunile sale a contribuit la unificarea statelor germane ºi la restrângerea imperiului habsburgic. A introdus ideile liberale în Franþa. ªandru era de altã pãrere, cã a fost un brigand, cã a adus numai moarte în Franþa ºi Europa. Dar chestiunea fierbinte a fost încoronarea lui Napoleon; ªandru nu□i putea ierta îndrãzneala de a□i lua Papei coroana din mâini pentru a ºi□o pune singur pe cap. Eu am fãcut greºeala de a fi de acord cu gestul lui Napoleon. Aceasta m□a costat. ªandru ºi□a schimbat atitudinea ºi în lipsa mea a comunicat la vecini sã se ferească de mine. Un gest incredibil de rea□credinþã.

LA CELULA 31

În sfârºit, dupã o jumãtate de an sunt mutat la celula 31. Aici dau peste o veche cunoºtinþã de□a mea, Filip Oprea, originar din Dâmboviþa. Eu l□am cunoscut în 1945 la Braºov. Venise paraºutat din Austria. Plecase în Germania în 1941 ºi a stat prin lagãrele germane pânã la 23 august 1944. A fãcut parte

din Armata Naþionalã, cu misiunea de a veni în þarã paraºutat. Dupã sosire a luat legãtura cu grupurile de rezistenþã din zona Braºovului. În aceastã conjuncturã ne□am cunoscut, fiecare cu misiunea lui. Dupã 1946 el s□a stabilit la Covasna, unde s□a ºi cãsãtorit. El a continuat lupta de rezistenþã la Covasna, dar fiind subordonat lui Radu ªutu, care avea conducerea Braºovului, în 1948, dupã cãderea grupului ªutu, cade ºi grupul Oprea Filip la Covasna ºi este adus la închisoarea Braºov. Aici vom sta împreunã un timp, dupã care Filip Oprea este trimis la Gherla. Acum, dupã zece ani, ne revedem în Zarca, Aiud, celula 31. A fost o mare bucurie pentru noi. Nu mai eram singur în Zarca. Dumnezeu a vrut sã fie aºa. Nu ne□am îmbrãþiºat imediat, am aºteptat îndepãrtarea gardianului. Apoi, ºi unul, ºi altul am început sã ne punem întrebãri legate de timpul scurs de când ne□am despãrþit la Braºov. Oprea a trecut prin grele încercãri la reeducarea din Gherla. Urmele morale le resimþea ºi acum. Îl îngrijora soarta copilului ºi a soþiei, ca de altfel pe fiecare dintre noi. Odatã cu mutarea mea a fost mutat ºi ªandru la celula vecinã, cu numãrul 30. Prin alfabetul Morse se ia legãtura cu vecinii ºi aflãm cã la ei a fost adus ªandru, iar eu sunt la 31. Domnul iezuit ªandru îi spune celui ce comunica sã fie prudenþi faþã de Salcã. Am recepþionat ºi eu mesajul ºi am rãmas mut. Am început sã tremur. Inima îmi bãtea cu putere, gata sã fac infarct. Oprea m□a vãzut cum m□am schimbat ºi cã am fãcut o crizã. S□a apropiat de mine, mi□a frecþionat mâinile ºi am rãmas amândoi muþi. Când mi□am revenit, plângeam cu suspine. Dupã ce m□am liniºtit, vechiul meu prieten a cãutat sã mã consoleze, sã□mi spunã cã el mã cunoaºte ºi considerã cã asemenea aprecieri se fac de oameni lipsiþi de scrupule sau fiind puºi de cineva. Un om normal ºi cu credinþã în Dumnezeu nu se poate hazarda fãrã a avea dovezi. A fost cea mai grea zi din viaþa mea de deþinut politic. Noaptea a fost albã. Dimineaþa ne□am sculat la program ºi am început o nouã zi împreunã. Când a trecut gardianul pe partea cealaltã, se aud ciocãnituri în perete. Oprea pune

urechea pe perete ºi de dincolo vorbea Crãciun, un camarad al lui Oprea din Germania ºi bun prieten de□al meu de la Poarta Albã. Cu acesta am fost doi ani împreunã ºi mã cunoºtea ca un tânãr cinstit ºi idealist. Îi spune lui Oprea sã aibã încredere în mine ºi mã cere pe mine. Mã apropi cu urechea de perete ºi îmi zice: „Sandule, tu eºti din frãþiorii lui nea' Petricã. Te rog nu lua în seamã ce s□a spus ºi, uite, domnul ªandru vrea sã□þi spunã ceva". ªi a venit ªandru, lamentându□se: „Iartã□mã cã am greºit". „Sã te ierte Dumnezeu!". Aproape un an cât am stat în acea celulã cu acest om nu am mai comunicat. Ce l□a determinat oare sã facã acest gest nu ºtiu, dar cred cã ori naivitatea, reaua credinþã sau prostia. Oricare au fost motivele, nu a dat dovadã de un bun creºtin. Am auzit cã dupã Revoluþie s□a fãcut preot greco□catolic la Arad. Poate Sfânta Scripturã îl va lumina sã□ºi cearã iertare lui Dumnezeu pentru suferinþa moralã pe care mi□a pricinuit□o acolo, în focul iadului. Cer scuze cã m□am lungit atâta, dar suferinþa a fost prea mare pentru mine. A doua sau a treia zi a fost adus la noi domnul Burlacu, despre care auzisem multe ºi de bine, ºi de rãu. O zi douã, doctorul ne□a cântãrit, dupã care am intrat în normal. A fost una din cele mai plãcute companii avute în Zarca. Atât Zarca, cât ºi doctorul Burlacu erau oameni înþelepþi, care nu se agitau pe diverse probleme. Erau conºtienþi cã noi aici nu putem face altceva decât sã trãim în armonie, sã nu ne lãsãm provocaþi de duºmanii noºtri, sã ne apãrãm demnitatea ºi onoarea. Iar în mãsura în care putem, sã ne ajutãm. Dr. Burlacu era din judeþul Bacãu. A fãcut liceul la Iaºi, iar Facultatea de Medicinã la Cluj. Fusese frate de cruce, apoi în studenþie a luat parte la grevele studenþeºti de la Cluj. Dupã terminarea studenþiei a fost medic la Sibiu, apoi la Fãgãraº, unde a avut legãturi cu Rezistenþa din Munþii Fãgãraºului, ajutându□i cu medicamente ºi tratamente medicale, ori stabilind unele legãturi. Arestat în 1955, este condamnat, în procesul celor din munþi, la moarte de Tribunalul Militar Sibiu, apoi pus în lanþuri la închisoarea Sibiu ºi dus la închisoarea

Rahova pentru a fi executat. Cu lanþuri la picioare, a aºteptat timp de ºapte luni ziua executãrii sentinþei de condamnare la moarte prin împuºcare. A fost ceva îngrozitor sã te culci seara aºteptând sã vinã sã te ia în timpul nopþii ºi sã te împuºte, deoarece execuþiile se fãceau numai noaptea. Execuþia în sine nu era aºa de chinuitoare cât era aceastã perioadã de aºteptare. Când îmi povestea Burlacu de emoþiile prin care a trecut de la arestare ºi pânã la schimbarea sentinþei în muncã silnicã pe viaþã, mã luau fiorii. Nici nu mã mai gândeam la ceea ce mi s□a întâmplat, era un mizilic pe lângã cele ºapte luni de aºteptare a cãlãului. În sfârºit, a venit ºi noaptea mult aºteptatã de 14 noiembrie 1957. Se aud zãvoare ºi apoi lanþuri târâº pe coridor, un tuºit care a identificat persoana. Era studentul Metea, apoi ecoul lanþurilor s□a îndepãrtat. Alt zãvor, alt tuºit pe coridor. Era Gheorghe Haºu. Dr. Burlacu ºi□a fãcut rugãciunea ºi□ºi aºtepta rândul lucid ºi cu conºtiinþa împãcatã, cã nu a fãcut rãu nimãnui, ci, dimpotrivã, ºi□a ajutat camarazii în lupta dreaptã pe care au dus□o. Urmeazã alt zãvor tras, alt tuºit. Acesta era salutul de despãrþire. Poate era studentul Laurian Haºu, dupã care Jan Pop, funcþionar la Primãrie. Burlacu s□a apropiat de uºã ºi aºtepta senin sã se tragã zãvorul, dar se întârzia, iar el nu mai avea rãbdare. Dupã mai multe minute de aºteptare a început sã batã în uºã cu putere. În toiul nopþii a venit gardianul ºi s□a rãstit: „Ce baþi aºa, mãi?”. „Domnule ºef, colegii mei au fost duºi la execuþie. Pe mine m□aþi uitat. Vreau sã mor odatã cu ei”. Vezi□þi mãi de treabã!”. „Nu, domnule, eu vreau acum”. A fost nevoie sã vinã ofiþerul de serviciu sã□l liniºteascã. A doua zi, Crãciun i-a scos în faþa unui procuror, care i□a citit decretul de comutare a pedepsei în muncã silnicã pe viaþã, atât doctorului Burlacu, cât ºi profesorului Olimpiu Borzea. Dupã aceastã formalitate, ofiþerul de serviciu a trimis dupã fiecare sã vinã sã□i scoatã lanþurile. Avea numai rãni la picioare ºi nespãlat de ºapte luni. Abia atunci a fost transferat la Jilava ºi bãgat într□o camerã cu mulþi deþinuþi. I□a trebuit timp ca sã se adapteze ºi sã

vorbeascã, deoarece ºapte luni nu vorbise cu nimeni. ªederea doctorului Burlacu mi□a fost de folos. Spre sfârºitul iernii eu am fãcut o aprindere de plãmâni, cu mare temperaturã; deliram. În aceastã situaþie, colegii mei erau foarte îngrijoraþi ºi bãteau în uºã, cerând pentru mine sã vinã medicul. Dar acesta nu a venit, iar colegii au intrat în panicã, pentru cã eu eram incoerent ºi zãceam. În aceastã situaþie, dr. Burlacu a încercat sã mã ajute, înmuind în apã un prosop cu care mã înfãºura în jurul toracelui. Fãcea aceasta de mai multe ori pe zi. Dupã câteva zile, temperatura a scãzut ºi mi□am revenit. De puþin timp era comandantul închisorii colonelul Gheorghe Crãciun, care mã cunoºtea de la ancheta din Braºov ºi mi□a interzis o consultaþie. Medic pe Zarca era doctoriþa Balea, care nu ieºea din ordinele lui Crãciun. Cu ajutorul lui Burlacu am depãºit acest moment critic. Nu eram bine echipat cu haine groase, nu aveam un pulover din lânã ºi suportam foarte greu frigul. La sugestia doctorului Burlacu, am dat peste o scânduricã ºi, cu ajutorul cozii de lingurã, care era ascuþitã, am despicat□o ºi, cu multã atenþie, am fãcut niºte andrele de vreo 4 mm grosime ºi 400 mm lungime, apoi am trecut la procurarea firelor din lânã. Am deºirat ciorapii rupþi, tot soiul de petice din lânã, pãturile le□am mai micºorat ºi am fãcut rost de fire de toate culorile. Dr. Burlacu ºtia foarte bine sã împleteascã. A început lucrul. Eu mã uitam cum ia doi pe faþã, doi pe dos, iar colegul Filip se plimba pe direcþia vizetei ca sã împiedice vizibilitatea gardianului. Dupã ce a tricotat doctorul de vreo trei degete spatele, m□a pus pe mine sã fac doi pe faþã ºi doi pe dos, ceea ce a mers. Am fãcut spatele, iar apoi faþa. Au urmat mânecile ºi gâtul. Într□o sãptãmânã a fost gata. Cu un ac de sârmã l□am încheiat. Aveam ºi eu acum pulover. Tot timpul am lucrat cu emoþie, ca nu cumva sã mã prindã. Nu era mare lucru, îmi confiscau materialul ºi mã duceau la izolator. Cel mai grav lucru ar fi fost sã mã despartã de dr. Burlacu, pentru cã atunci nu mai avea cine sã□mi arate cum sã fac mai departe. Dar ºi de astã□datã Dumnezeu m□a ajutat. Am mai stat mult

împreunã. Recitam poezii, aveam conversaþii plãcute despre medicinã ºi altele, mai învãþam cuvinte strãine, în germanã ºi francezã. Dr. Burlacu era pasionat de englezã. Deºi am stat mult în aceeaºi celulã, nu am avut motive sã ne plictisim unul de celãlalt. Dar a venit ºi ziua când am fost risipiþi dupã planurile politicului, fãrã sã ne mai întâlnim în Aiud. Mã voi revedea cu dr. Burlacu dupã mulþi ani, la Policlinica „Brâncoveanu", în Braºov, unde venise, prin concurs, ca medic ORL□ist. De atunci ºi pânã în prezent am întreþinut acelea ºi relaþii de prietenie. Eu am ieºit din închisoare grav bolnav. Prin relaþiile doctorului Burlacu am fost tratat ºi îngrijit de medici de specialitate, cãrora le datorez cã am depãºit momentele critice ºi, în primul rând, îngerului meu pãzitor, dr. Nicu Burlacu.

INGINERUL SILVIC GHEORGHE MATEI

De la celula 31 am fost dus la celula 19, de la parter. Aici am gãsit un tânãr, vioi ºi optimist. Ne□am împrietenit repede. Gheorghe Matei era din comuna Ceret, judeþul Olt, dintr□o familie de þãrani mai înstãriþi. Erau patru fraþi, doi bãieþi ºi douã fete. Fratele mai mare a fãcut dreptul la Bucureºti ºi era cãsãtorit cu o doctoriþã nemþoaicã, fiicã de învãþãtori. Cele douã surori ale lui Matei nu au fost date la liceu, au rãmas acasã. Cea mare s□a cãsãtorit la Slatina cu un mecanic de locomotivã, iar cea micã, Chati, a rãmas cu pãrinþii la gospodãrie. Era o familie unitã ºi respectatã în comunã. Matei Ghiþã, dupã ce a terminat facultatea, a fost pus în urmãrire pentru cã în studenþie a fãcut parte dintr□o organizaþie de rezistenþã anticomunistã, pentru care motiv a fost cãutat de fosta Securitate, sã□l aresteze. A reuºit sã scape ºi s□a retras la pãrinþi, în comuna Ceret. Acolo au fãcut un perete dublu într□o camerã, cu intrarea din pod. În acel cavou a stat ºapte ani, îngrijit fiind de familie, dar mai cu seamã de sora sa, Chati. Toþi membrii familiei au fost solidari cu suferinþa lui Ghiþã. Ascunzãtoarea era perfectã. La numeroasele controale ale mili-

þiei nu s□a observat nimic. Ghiþã îºi petrecea timpul citind. Era foarte documentat. Toate au mers bine. Din când în când, venea fratele de la Bucureºti, cu soþia ºi socri. Mama□soacrã era fericitã sã vinã la þarã. Se apropiase de sora micã, pe care o învãþa arta gospodãriei. Aici avea materie primã din belºug: porc, pãsãri, ouã, fãinã ºi multe altele. Cu acestea a iniþiat o adevãratã ºcoalã cu Chati. O fãcuse iscusitã, asemeni ei în arta menajului. Dar toate au o limitã. În toate cazurile intervine un luda. Aºa ºi la Ghiþã Matei, o familie de intelectuali din comunã. Fãceau din când în când câte o vizitã sorei lui Matei, ocazie cu care au vorbit ºi cu Ghiþã. Aceste comunicãri au durat mai mulþi ani. Era normal ca aceste vizite sã atragã atenþia Securitãþii ºi aceasta sã caute sã îi iscodeascã pe cei doi, care au acceptat în final sã colaboreze. Ca urmare, în 1955 Matei va fi trãdat de soþul prietenei. Dupã arestare este dus la Bucureºti, judecat ºi trimis la Aiud. Când am fost dus la el în camerã eram bolnav de hepatitã, mã balonam foarte tare. Fãcusem o grevã a foamei de cinci zile pentru a□i sensibiliza pe gardieni sã mã ducã la medic, dar fãrã succes. Dupã cinci zile am început sã mãnânc. La camera 19 am stat cu Matei vreo trei luni, dupã care ne□au mutat la etaj, la celula 35, tot în doi. Boala se agrava ºi nu mai ºtiam ce sã fac. Chiar ºi colegul meu era îngrijorat de soarta mea. Dupã un timp am refuzat din nou hrana, solicitând o consultaþie medicalã. Cu sacul pe cap am fost dus în poartã, în biroul colonelului Crãciun, care, din dosul unui birou impozant, îmi zice, cu vocea lui de lemn: „Ce□i, Salcã? Ce s□a întâmplat?”. Eu îi rãspund scurt: „Sunt bolnav, domnule colonel, ºi am nevoie de tratament”. „ªezi pe scaun!”. M□am aºezat cu sfialã ºi aºteptam reacþia lui. Acesta era un temnicer imprevizibil. „Mãi, Salcã, tu faci aici greve ºi faci pe eroul, dar uiþi cã ºefii voºtri huzuresc prin Spania. Horia Sima s□a dat cu americanii. Acasã te aºteaptã nevasta ºi copila”. ªi s□a oprit, aºteptând reacþia mea, care a fost scurtã ºi la obiect: „Domnule colonel, eu nu am nici o legãturã cu ceea ce face Horia Sima, iar soþia mea va face ce crede ea cã

trebuie sã facã. Eu am recurs la greva foamei crezând cã subordonaþii dumneavoastrã nu v□au raportat cã am solicitat sã fiu prezentat medicului". „Mãi, Salcã, eu, în calitate de comandant, te sfãtuiesc sã renunþi la grevã ºi sã mãnânci, iar eu voi da ordin sã fii dus la medic". „Eu vã mulþumesc ºi voi ieºi din grevã". În acel moment am crezut cã nu e folositor pentru mine sã□l întãrât. M□a trimis la camerã cu promisiunea cã voi fi dus la medic, iar eu am reintrat în normal. M□am încrezut în cuvântul lui de comandant. Timpul a dovedit cã era un mincinos ºi cã urmãrea cu totul alte scopuri. Trei luni am aºteptat sã fiu dus la medic, dar nimeni nu mã bãga în seamã. Crãciun a uitat de medic ºi, pe 5 aprilie 1963, am intrat din nou în greva foamei.

URMÃRILE CELEI DE□A TREIA GREVE

Dimineaþa, când a venit gardianul cu terciul, eu l□am refuzat. „Nu□i nimic", mi□a zis sergentul major Makay ºi ºi□a luat terciul ºi a plecat. Colegul meu de celulã, Ghiþã Matei, era îngrijorat de mine, cãuta sã mã încurajeze. Îmi zicea cã aceºtia sunt porniþi contra mea ºi mã vor lãsa sã mor ºi nu□mi vor da medic. El s□a oferit sã□mi dea din porþia lui, idee pe care am refuzat□o. „Ghiþã, tu vezi ce chinuri sunt pe mine. Orice mãnânc îmi face rãu. Am slãbit foarte mult ºi sunt tot timpul balonat. Nu mai pot suporta. Mai bine mor acum ºi scap de toate suferinþele". Îmi fãcusem un fel de sondã dintr□o bucãþicã de lemn ºi o introduceam pe anus, crezând cã voi putea evacua gazele, dar fãrã succes. Diagnosticul pus de mine: gastritã ori colitã. Eu eram la celula 37 ºi sub mine era grupul de comuniºti cu Vasile Luca (Lukács László). Aceºtia întrerupeau comunicarea prin Morse. La camera alãturatã de la parter era un mare medic internist din Bucureºti, dr. Constantin Veselovschi. Prin Morse, Matei a luat legãtura cu el, descriindu□i simptomele. A spus cã poate fi ceva mai grav, o hepatitã cronicã cu tulburãri digestive. Acest diagnostic este

prezumtiv. „Dacã aº avea posibilitatea sã vã consult vaº spune precis. Dar dacã sunteþi în greva foamei, eu nu mã pronunþ ce sã faceþi. Vã dau, însã, un sfat: pe toatã durata grevei sã beþi zilnic doi litri de apã". Iam respectat sfatul. De atunci, în fiecare zi dr. Veselovschi se interesa cum mã simt. Dupã masa de prânz a venit plutonierul Rãdulescu, unul din cei patru aghiotanþi ai colonelului Crãciun, sã mã întrebe ce am de gând. „Sã ajung la medic, domnule plutonier". „Voi raporta, domnule Salcã". Eu miam continuat greva. De la celula 38 am fost chemaþi la vorbitor. Era doctorul Nae Nicolau, care a venit sã ne întrebe cei la noi, pentru cã a auzit uºa ºi vorbã. Ghiþã, care se ocupa de comunicare, lea spus cã Salcã a început greva foamei. Dr. Nicolau întreabã „De când, de azi dimineaþã? Pãi ºi la noi a început greva foamei. Luca Damaschin este grav bolnav de ulcer, nu mai poate mânca nimic. Vomitã totul. Îndatã am realizat cã soarta noastrã se complicã ºi concluzia tiranului Crãciun va fi cã noi neam înþeles sã începem greva în aceeaºi zi. Înapoi nu mai puteam da ºi am mers înainte. Noi nu am recurs la acest gest ca sã bravãm, ci din disperare pentru viaþa noastrã. Cine este Luca Damaschin? El este din Banat. În 1941 sa refugiat în Germania, unde a rãmas pânã dupã terminarea rãzboiului. Soþia ºi fiica cea micã au rãmas în þarã. La familie nu sa putut întoarce din cauza urmãririi penale date de pe vremea lui Antonescu. A venit însã în anii '47'48 cu unele misiuni de la conducerea legionarã sã scoatã anumite persoane importante din þarã ºi sã le ducã în Occident. Operaþiunea a reuºit de mai multe ori, dar întro zi a eºuat. Venind dupã un inginer din Bucureºti, sa întâmplat ca sã gãseascã în casã Securitatea, care venise sãl aresteze pe acel inginer. Când au intrat securiºtii, lau întrebat de acte ºi ce cautã acolo. Dacã nu lau gãsit pe cel cãutat, lau luat pe Luca cu ei, ca sã nu meargã „cu mâna goalã". Dupã lungi anchete ºi verificãri pe teren ºiau dat seama cã ceva nui în regulã ºi au început, cu metodele lor, tortura, ºi anume bãtut la tãlpi cu pantofii în picioare. A avut

ghinion, pentru cã s□a desprins talpa ºi au cãzut niºte cocoºei de aur. Din acel moment, totul s□a schimbat. Luca a fost identificat ºi nu a mai avut ce face, a admis cã a vrut sã□l convingã pe acel inginer sã plece în Apus. Pentru aceasta a fost judecat de Tribunalul Militar ºi condamnat la 25 de ani muncã silnicã ºi trimis la Aiud. Ne gãseam amândoi în greva foamei pentru aceleaºi motive: ceream sã fim vãzuþi de medic ºi sã ni se acorde tratament medical, tratament ce ne□a fost refuzat de colonelul Crãciun. Aºa suferinzi cum eram ºi nemâncaþi, nu aveam voie sã stãm culcaþi pe pat. Eu am reuºit sã stau la marginea patului opt zile ºi nu m□am mai putut scula. Eram foarte epuizat. Luca fiind ºi mai în vârstã ºi mai grav bolnav, a cãzut mai repede. Pe toatã durata grevei, Ghiþã ºi dr. Nae Nicolau comunicau între ei despre starea noastrã. Dupã opt zile au venit în celulã colonelul de securitate Iacob Martin, colonelul de securitate Ivan, adjunctul lui Crãciun ºi cãpitanul Chirilã, ofiþer politic la închisoarea Aiud. Eram întins pe pat când au intrat. Nu m□am ridicat. S□au uitat la mine ºi colonelul Iacob m□a întrebat: „Ce þi s□a întâmplat, Salcã?”. „Sunt bolnav, domnule colonel ºi vã rog sã fiu vãzut de medic”. M□a privit lung, fãrã sã zicã nimic, iar din spatele lui cãpitanul Chirilã, care m□a trimis cu doi ani în urmã în Zarca, intervine: „Lãsaþi□l, tovarãºe colonel, cã ãsta vrea sã devinã erou”. Nu a mai spus nici unul nimic ºi au fãcut stânga□mprejur ºi au plecat. Aceeaºi figurã au fãcut□o ºi la Luca Damaschin. Noi ne□am continuat greva încã opt zile, fãrã sã ne întrebe nimeni nimic. Normal era sã anunþe procuroul, aºa cum prevedea legea, dar la Aiud legea o fãcea colonelul Crãciun. În ultimele zile am observat un fenomen îngrijorãtor. Când dãdeam cu palma pe corp, vedeam cu pielea era uscatã ºi se desprindea ca tãrâþa pe picioare ºi pe mâini. Matei I□a întrebat pe dr. Nicolau care□i cauza descuamãrii, iar acesta a zis cã din lipsa vitaminelor. În perioada acestei greve am renunþat a mã mai gândi la cei de acasã. Mã gândisem cã, chiar dacã va fi sã ajung cândva acasã, voi fi un infirm ºi aceasta le va mãri suferinþa lor, la fel

ºi pe a mea. M□am lãsat în seama hazardului ºi a lui Dumnezeu. În dimineaþa zilei de 20 aprilie 1959, în jurul orei 10.00, cum apreciam noi dupã lumina lãsatã de soare pe perete, se aud zãvoarele la celula lui Luca ºi paºi mai mulþi pe coridor. Dupã ce s□au îndepãrtat, ne cheamã Nicolau: „Pe Luca l□au dus la spital". Bucuria a fost mare. Matei îmi zicea: „O sã te ducã ºi pe tine". „Ar fi bine, dar nu cred". Dupã o jumãtate de orã se trag ºi la noi zãvoarele ºi intrã plutonierul Rãdulescu, urmat de un alt plutonier ºi îmi zice: „Hai, Salcã, ia□þi tot ce ai!". Pentru o clipã m□am bucurat. Credeam cã mã va duce la spital. S□a bucurat ºi Ghiþã Matei. Cu bocceluþa în mânã mi□am luat rãmas bun de la Ghiþã ºi, ºontâc□ºontâc dupã plutonieri, am coborât la parter. Rãdulescu a deschis uºa biroului ºi a intrat. Eu dupã el, iar celãlalt plutonier în urma mea. Rezemat cu spatele la geam, plutonierul Rãdulescu îmi zice: „Dezbracã□te!". Am dat tot pe jos de pe mine. Celãlalt le controla, apoi îmi zice sã scot ºireturile de la bocanci. Abia atunci m□am dezmeticit cã nu□i vorba de spital, cã mi se pregãteºte altceva. Am rãmas mut. Plutonierul îmi dã pantalonii ca sã□i îmbrac, apoi vestonul fãrã pulover, îmi opreºte ciorapii groºi ºi îmi dã mantaua, aboi bocancii. Ion Rãdulescu îmi zice sã bag puloverul ºi ciorapii de lânã în traistã ºi sã□mi iau gamela ºi lingura, iar celãlalt plutonier îmi vârã un sac pe cap ºi mã trage dupã el. Am mers destul de mult pânã m□a oprit în faþa unei uºi metalice ºi m□a coborât pe niºte scãri rãsucite. Când am ajuns jos mi□a luat sacul de pe cap. Eram într□un hol mare, cu ziduri groase ºi în faþã vreo trei uºi de fier. M□a bãgat la cea din mijloc ºi m□a încuiat. În celulã era numai beton, nu era pat, ci doar într□un colþ o tinetã fãrã capac, ca sã nu poþi sta pe ea ºi un alt vas cu apã, tot fãrã capac. Plutonierul a plecat. Dupã ce a încuiat uºa de la ieºire, aud o voce cunoscutã: „Care eºti acolo?". Era vocea lui Ghiþã Brahonschi. „Sunt Salcã". „De unde vii, din Zarca?" „De când sunteþi aici, domnule Brahonschi?" „De vreo lunã". Se aude din nou uºa la intrare ºi paºi pe hol, care se opresc la celula

mea. Se deschide uºa ºi este împins în celulã un deþinut mai în vârstã ca mine, care se prezintã: „Boncotã Gheorghe. Sunt inginer agronom din Constanþa. Sunt cãsãtorit cu o farmacistã, avem ºi un copil. De când eºti aici?”. „De o jumãtate de orã”. „De unde te□au adus?” „Din Zarca”. „Pentru ce?” „Nu ºtiu.” „ªi eu vin tot din Zarca”. Încep sã□i spun povestea mea, cum cã sunt în greva foamei, în a 16□a zi. I□am spus cum a venit plutonierul Rãdulescu ºi m□a luat. Eu credeam cã mã duce la spital ºi m□a adus aici, la izolare. Nici nu ºtiu unde sunt. Aici suntem în subsolul celularului. Boncotã era de zece ani în Aiud ºi□l cunoºteam bine. „Eu cred cã dacã te□au adus aici vor sã te lichideze ºi nu va ºti nimeni ce s□a întâmplat cu dumneata. Eu zic cã pe timpul cât eºti la izolare sã întrerupi greva. Ne ajunge regimul de izolare. Nu vezi cã nu avem pat în celulã, nu avem pe ce sã stãm? Cum vei rezista? Eu zic sã mãnânci o datã la trei zile”. L□am consultat ºi pe Brahonschi. El avea o lunã de izolare ºi urmãreau sã□l termine. Mi□a zis ºi el cât suntem aici, mâncãm. Deºi era o înfrângere pentru mine, mi□am ascultat colegii. Când a venit masa la prânz am luat□o ºi, câte puþin, pânã seara am mâncat□o. Seara fãceam la fel. La ora 22.00 a venit gardianul ºi ne□a aruncat în celulã douã jumãtãþi de pãturã ºi o somierã de la un pat de fier. Aceastã somierã avea trei fâºii de balot longitudinale ºi trei transversale, fãrã saltea. Pe acestea urma sã dormim amândoi. Ne□am uitat unul la altul ºi am hotãrât sã ne aºezãm unul la un capãt, altul la celãlalt. Mi□am dat jos bocancii ºi i□am fãcut pernã, iar picioarele le□am învelit în pãturã ºi ne□am culcat. Am adormit, iar la ora 5.00 dimineaþa a venit gardianul ºi ne□a luat somiera ºi bucãþile de pãturã. Am golit tineta, am schimbat apa ºi ne□a încuiat. Apoi a plecat ºi□a mai venit seara la zece. Acelaºi ritual: tineta, apa, somiera ºi bucãþile de pãturã. Noaptea ne mai încãlzeam proptindu□ne spate□n spate, dar ziua era cumplit de frig. Primãvara, zidurile acestea groase erau ca un congelator. Cum eram foarte epuizat din cauza grevei, nu puteam sta mult în picioare ºi puneam gamela jos ºi ºe-

deam pe ea. ªederea cu Boncotã a fost un dar al lui Dumnezeu, pentru cã nu eram singur; aveam un suflet lângã mine, cu care discutam, deoarece Boncotã avea ce povesti. El plecase din Constanþa, în 1941, în Germania cu un grup de legionari de frunte: Eugen Teodorescu, Puiu Traian, Stoia ºi alþii, peripeþii îndurate printre strãini. Germanii erau când cu legionarii, când cu Antonescu, pe care îl ºantajau cu Horia Sima. Pe cât de mare era ca general, aºa de obsedat era de pierderea puterii. La început erau liberi în Germania, iar mai târziu au fost strãmutaþi la Rostock sã muncească la o fabricã de avioane. Contribuiau ºi ei la susþinerea frontului prin muncã. Prin 1942, Horia Sima era sãtul de amãgelile lui Himmler ºi s□a hotãrât sã plece din Germania în Italia spre a cere protecþia lui Mussolini. Când a aflat Gestapo-ul de plecarea lui Horia Sima, au fost înnebuniþi de spaima cã ar fi plecat în România sã dea lovitura de stat ºi sã□l rãstoarne pe Antonescu. Imediat a fost adunat grupul legionarilor de la Rostock ºi membrii acestuia au fost duºi în faþa plutonului de execuþie. Mitralierele erau în faþa lor ºi aºteptau comanda. Legionarii erau îngroziþi. Nu□ºi puteau explica ce s□a putut întâmpla. Din cei 200□300 câþi erau în front a þâºnit în faþã Ghiþã Stoica, comandant legionar din Constanþa, care s□a adresat colonelului german care comanda plutonul de execuþie, protestând vehement împotriva acelei crime oribile ce li se pregãtea acestor oameni, care au venit acolo la muncã, iar rezultatele au fost creºterea producþiei de avioane. Dupã un timp au fost trimiºi la barãci ºi nu au mai fost duºi la lucru. Dupã câteva zile Horia Sima s□a întors în Germania ºi a fost internat în lagãr împreunã cu celelalte cãpetenii legionare. Acelaºi lucru s□a petrecut cu toþi legionarii din Germania: au fost internaþi în lagãre, unde au rãmas pânã la 23 august 1944. Boncotã spunea: „Am dus în Germania o viaþã destul de grea; am fost mereu supravegheaþi de Gestapo. Le era fricã sã nu i se întâmple ceva lui Antonescu. Se temeau de noi, dar au neglijat celelalte pericole care îl pândeau pe Antonescu ºi viitorul þãrii

noastre. Noi, acolo, în lagãrele Germaniei aveam informaþii cã ceva se miºcã la Bucureºti. De aceea nu ne□a surprins lovitura de stat de la 23 august. Jenaþi, germanii ne□au scos din lagãre când era prea târziu, ruºii invadaserã România. Acum nu le mai sta nimeni în cale pentru a bara bolºevizarea þãrii. În aceastã nouã conjuncturã, Horia Sima a întreprins unele acþiuni politice, cum a fost formarea Guvernului Naþional cu sediul la Viena. Armata Naþionalã, sub comanda generalului Platon Chirnoagã, organizarea unor grupe de paraºutiºti legionari în spatele frontului cu misiuni precise, nu sã provoace acte de sabotaj ºi diversiune, ci pentru a veni în ajutorul legionarilor care, dupã evenimentele de la 23 august, erau planificaþi, dezorientaþi ºi ameninþaþi cu deportarea în Siberia. Încã de la începutul lunii septembrie s□au organizat lagãre, unde au fost strânºi legionari ºi alte categorii de politicieni. Or, aceste echipe de legionari paraºutaþi aveau misiunea de a restabili moralul celor în derutã ºi unitatea legiunii în jurul comandantului Horia Sima. Inginerul Gheorghe Boncotã era fiu de oieri din Sãcele□Braºov, plecaþi în Dobrogea cu oile dupã primul rãzboi, stabilindu□se acolo. A devenit legionar pe vremea când era student la Agronomie. Era o fire activã. ªederea în Germania i□a adus mari pagube în gospodãrie. Instalarea comuniºtilor i□a distrus ºi ceea ce mai rãmãsese. Acum era ºi el proletar, locatar al Aiudului pentru 15 ani. Nu regreta nimic. Îl nemulþumea nedreptatea îndurată de naþiunea românã; avea o fire optimistã. Din când în când mai conversam ºi cu Ghiþã Brahonschi, un campion al suferinþelor. Era ºi el la capãtul puterilor. A fost adus aici în cãmaºã de forþã ºi torturat de gardienii colonelului Crãciun, dar se resemnase, cum de altfel ºi noi. Nu mai aveam ce spera. Trecuserã 10□15 zile de izolare ºi nu ne întreba nimeni nimic. Dârdâiam de frig, foamea ne dãdea ameþeli, mai ales mie, dupã acea lungã grevã a foamei. Seara ºi dimineaþa ne fãceam rugãciunea ºi aºteptam resemnaþi ce va mai urma. Ne ajunsese oboseala, fizicã ºi psihicã. Vorbeam mai puþin ºi mai greu. În acel an,

sãrbãtoarea Paºtelui a fost în luna mai. În noaptea Paºtelui am auzit clopotele Învierii lui Iisus. Câtã mângâiere pentru cei în suferinþã! Parcã pentru noi bãteau altfel. Am uitat de toate relele ºi ne□am concentrat toate gândurile la ai noºtri de acasã. Pentru noi, cei din izolare, prima ºi a doua zi de Paºti au fost fãrã mâncare. Am fãcut post negru fãrã voia noastrã. Câtã urã ºi rãutate a putut fi în sufletele acelor temniceri! Nu le□am cerut ouã ºi o gurã de vin în aceste zile sfinte ale neamului omenesc, mãcar o ciorbã din resturi de miel, aºa cum dãdeau în Vinerea Mare ca sã ne spurce. Mã gândeam la spusele Sfântului Ioan Gurã de Aur, cãtre împãrãteasa Eudoxia, la trimiterea în exil: „Unde aþi putea sã mã trimiteþi sã nu-l aflu pe Dumnezeu?”. Sãrbãtoarea Paºtelui a trecut, iar noi tot acolo eram. Rezistenþa scãdea. ªedeam mai mult pe fundul gamelei. Când mã ridicam, stam rezemat de perete.

13 MAI 1959

Se împlineau 23 de zile de când ne gãseam în acest regim crunt de exterminare fizicã, ordonat de colonelul Crãciun, reprezentantul guvernului la închisoarea Aiud, cu misiuni speciale. Boncotã avea unele informaþii în acest sens. El credea cã urmeazã o purificare a tuturor ºi cã presiunile ce se fac asupra unora au scopul de a□i intimida pe ceilalþi. Mai spunea cã Puiu Traian, omul de încredere al lui Horia Sima s□ar afla în beciul Ministerului de Interne. Acestea erau mai mult supoziþii. Voi afla mai târziu, în libertate fiind, cã a fost rãpit de Securitate într□o þarã occidentalã ºi adus la Bucureºti. Dar sã trecem la ziua de 13 mai 1959. În jurul prânzului auzim paºi mulþi pe hol. Gardianul trage zãvoarele ºi intrã în celulã colonelul Iacob, însoþit de un locotenent ºi doi plutonieri. Eu stam rezemat de perete, iar Boncotã în picioare în mijlocul celulei. Iacob, foarte degajat ºi stãpân pe el, mi se adreseazã: „Salcã, de ce eºti aici?”. „Pãi, de unde sã ºtiu eu? Mi□a spus cineva ce am greºit ca sã fiu adus aici?”. „Ei, îþi spun eu: sã nu mai vorbeºti la

pereþi ºi sã nu mai ajuþi pe alþii (aluzie la Brahonschi)"; nici o vorbã de greva foamei sau de boalã. Apoi se întoarce la Boncotã: „De ce eºti aici, Boncotã ?". „Pe mine mã întrebaþi, criminalilor, care nu aveþi nici un respect faþã de om ºi de lege, dupã cum ne trataþi?". „Dupã legile fãcute de voi", rãspunde colonelul. „Eu am luptat contra ºi lupt împotriva nedreptãþilor fãcute de voi". Colonelul se întoarce la locotenent ºi□i spune: „la□i mã, de aici, nu vezi cum aratã?" ºi a plecat. Într□adevãr, arãtam foarte rãu. Eram nebãrbieriþi de o lunã, nemâncaþi, sleiþi de frig. Eu nu mã mai puteam þine pe picioare. Nu dupã mult timp a venit un plutonier ºi l□a luat pe Boncotã . Cred cã l□a dus în Zarca. La vreo jumãtate de orã a venit ºi dupã mine, mi□a pus sacul în cap ºi m□a dus tot în Zarca. La intrare mi□am primit bocceluþa.

O NOUÃ IZOLARE □ CELULA 60

Cu bocceluþa în mânã m□au urcat la etaj, iar sergentul major Makay m□a luat în primire ºi m□a dus la celula 60, care era mai mare decât celelalte. Aici am avut parte de o altã izolare. Celula avea un singur pat cu duºumea pe jos ºi nelipsitele hârdaie, cel pentru necesitãþile fiziologice ºi cel pentru apã. Aceastã celulã se deosebea de celelalte fiind complet izolatã. Se afla în capãtul coridorului. Toþi pereþii erau afarã. Unul era despãrþitor de WC, iar pe acesta se afla un jgheab plin cu apã rece. Peretele era umed tot timpul, iar patul era lângã acesta ºi nu am avut voie sã□l mut de acolo. Imediat dupã ce m□au bãgat acolo, s□a servit masa. Au venit ºi la mine. Sergentul major Makay a deschis ºi a apãrut în celulã plutonierul Rãdulescu, cu figurã ºi atitudini de ºmecher. Purta pe vârful degetelor un castronaº ºi în mod teatral îmi zice: „Serviþi masa, domnule Salcã?". Era cam o jumãtate de porþie. Poate se gândeau cã dupã atâta foame sã nu fac încurcãturã de maþe. Mi□am luat castronul, iar plutonierul s□a rãsucit pe cãlcâie ºi a plecat, dar nu înainte de a□mi spune ºmechereºte

„Poftã bunã, domnule Salcã!”. ªi acest ritual s□a repetat timp de 30 de zile, de trei ori pe zi. Aceasta nu mã deranja deloc. Dar, de□a doua zi dimineaþa, o noutate. Dupã ce îmi luam terciul, venea sergentul major Makay cu o gãleatã de apã rece ºi mi□o arunca pe duºumea, rãstindu□se la mine: „Spalã, nu vezi ce murdar e aici?”. Mi□a aruncat ºi un petic de pãturã. M□am apucat sã strâng apa ºi sã storc cârpa în tinetã. Operaþiunea dura mult, pentru cã nu aveam o cârpã mai mare care sã mã ajute sã termin mai repede. Era suficient timp ca aceastã apã sã pãtrundã în duºumea ºi în oasele mele. Cu o perseverenþã diabolicã, acest temnicer obtuz ºi mãrginit, Makay, a repetat zi de zi figura: „Îi murdar aici, spalã!”. Am îndurat cu stoicism acest atentat la sãnãtatea mea. Deºi Rãdulescu venea de trei ori pe zi în celulã, nu m□am plâns niciodatã. Cred cã el ºi colonelul Crãciun erau în spatele acestei tentative de distrugere a mea fizicã. Am calculat în toate felurile care le este scopul: 1. sã mã constrângã sã le cer milã, iar aceasta echivala cu pierderea onoarei mele ºi 2. distrugerea mea fizicã. Crãciun mai încercase o tentativã de ºantaj la Braºov, cu soþia mea, pe care a arestat□o împreunã cu fiica noastrã de numai cinci luni. Numai cã soþia mea, cea foarte intransigentã, ºi cu toate ameninþãrile, nu a acceptat nimic, motiv care a stat la baza strãmutãrii sale din Braºov. Treptat, organismul s□a resimþit de atâta umezealã, dar, fiind varã, efectele ºi chinurile au apãrut când a venit frigul iernii din ’59□ ’60.

ILIE STÂNGÃ ªI CELULA 36

Dupã cele 30 de zile de tratament cu apã pe jos ºi cu raþia de ciorbã redusã la jumãtate ºi dupã celelalte 16 zile de grevã a foamei prelungite, cu cele 23 de zile la talpa iadului din beciul celularului, am fost readus printre ceilalþi. Când am pãtruns în celulã, trei perechi de ochi stãteau aþintiþi asupra mea. Primul care m□a întâmpinat a fost Ilie Stângã. Auzisem

de el, dar nu□l cunoºteam. Al doilea era Ion Moldoveanu, care a fost în lot cu mine ºi un maistru de la o fabricã de filaturã din Iaºi, se numea Spãtaru, un om tare de treabã. Important era faptul cã nu mai eram singur. Stângã era o fire veselã. Nu l□au alterat anii mulþi de puºcãrie. Mi□a trebuit mai mult timp sã□mi revin. Vorbeam încet ºi parcã mã dureau fãlcile cum nu am mai vorbit atâta timp. Treptat am revenit la viaþa obiºnuitã. M□am bucurat de a fi în aceeaºi celulã cu Ilie Stângã. Acesta a fost student la Iaºi, la Facultatea de Drept. A luat parte la toate luptele politice din acea vreme cu Totu, cu Dobre, cu Strugaru ºi mulþi alþi studenþi, care în timpul dictaturii carliste au fost uciºi. Un bun camarad al lui a fost ºi Herghelegiu, împuºcat la Braºov în 21/22 septembrie 1939. Cu fiul lui am fost la Canal. Avea vreo cinci aniºori la uciderea tatãlui sãu. Îl crescuse mama, care nu s□a mai recãsãtorit, ocupându□se numai de copil. La vârsta de 18 ani comuniºtii l□au trimis la Canal, pentru cã era fiu de legionar. Stângã a fost foarte afectat de soarta lui Herghelegiu junior ºi îmi tot spunea de viaþa lor de la Râpa Galbenã. Aºa, ca temperament, nu ne asemãnam. El a fost un tip bãtãios ºi avea o vorbã a lui. Mult timp mi□a trebuit pânã sã□mi tocesc colþurile. Nu am pierdut ocazia sã□l întreb de ce s□a aflat la Curtea Marþialã Braºov, în 1936. „Trebuia sã fiu judecat la Iaºi, în 1936 ºi, fiind foarte cunoscut în lumea studenþilor, procesul a fost mutat la Braºov. Motivul arestãrii ºi judecãrii a fost cã eu aº fi tãiat urechea profesorului Bratu, rectorul universitãþii. Dar, din lipsã de probe, au trebuit sã mã achite. Cine l□a cunoscut pe acest profesor, era revoltat de comportarea lui faþã de studenþii creºtini. ªi în urma acestor plângeri ale studenþilor am hotãrât sã□l pedepsim, sã□l însemnãm. Sorþii au cãzut pe mine ºi într□o searã, profitând de întuneric, i□am pus mâna pe ureche ºi i□am tãiat□o. M□a bãnuit pe mine ºi am fost arestat. Dupã cercetãri m□au trimis în judecatã, dar cum nu aveam martori, nu m□au putut condamna". Stângã a luat parte la numeroase acþiuni de□a lungul anilor. El era aghiotantul lui Totu. A reuºit sã scape

represiunilor din 1939, fiind mereu în acþiune. În 1940 participã la evenimentele din septembrie. Horia Sima îl numeºte chestor de poliþie în Bucureºti. Misiunea nu i-a fost uºoarã. Existau douã poliþii, cea de stat ºi cea legionarã, condusã de Moisescu, cunoscut ºi sub numele de Boieru. Acesta din urmã a colaborat cu Securitatea, cãutând sã se infiltreze în grupul celor din Munþii Fãgãraº. A fost identificat ºi împuºcat de cei din grupul lui Gavrilã. Lucrurile s-au urnit greu din loc. Nu cunoºtea pe nimeni în Poliþie, nu-l ajuta nimeni. Majoritatea comisarilor erau din cei ce au urmãrit legionarii, i-au arestat, pe vremea lui Carol, ºi i-au împuºcat ºi torturat. Aceºtia îi erau colaboratorii ºi subalternii. În acest viespar i-a fost greu sã-ºi îndeplinească sarcinile de serviciu. Legionarii care au fost numiþi în poliþia Capitalei erau oameni cinstiþi în majoritate. Radu Mironovici, prefectul Poliþiei Capitalei, un om blând, curat sufleteºte; numai acolo nu-i era locul, între rãufãcãtori. Colonelul ªtefan Zãvoianu sau prinþul Alexandru Ghica, la Siguranþã, în patru luni nu au avut timp sã-ºi cunoascã domeniul de activitate. ªi toþi aceºtia erau subordonaþi subsecretarului de stat de la Interne Rioºanu, un om de încredere al lui Antonescu. Acest Rioºanu îl informa pe general de toate lipsurile legionarilor ºi împreunã cu Eugen Cristescu de la SSI îi fãceau rapoarte false lui Antonescu, prezentându-i numai intrigi ºi comploturi la viaþa lui (Antonescu – n.a.). Toate acestea au avut scopul precis de a crea o situaþie tensionatã între legionari ºi Antonescu. În acelaºi timp, toate cercurile de spionaj din þarã ºi-au concentrat tirurile asupra legionarilor. Dupã spusele lui Stângã, Horia Sima era deseori chemat la Antonescu ºi i se aduceau la cunoºtinþã evenimentele petrecute în capitalã ºi în alte locuri din þarã. De la toate aceste întâlniri ºeful venea supãrat ºi le reproºa celor din Poliþie cã nu ºtiu ce se petrece în jurul lor. El, Stângã, credea cã majoritatea faptelor erau regizate de cei interesaþi în deteriorarea raporturilor dintre legionari ºi Antonescu. De altfel, chiar Eugen Cristescu menþionează aceste eforturi fãcute de el pentru a-i învrãjbi pe

legionari cu Antonescu. Majoritatea legionarilor erau tineri ºi le lipsea experienþa funcþiilor, dorinþa de a face ceva era greu de stãpânit. Elitele legionare, în frunte cu Cãpitanul, au fost ucise de dictatura lui Carol. A fost nevoie sã se apeleze la elemente mai puþin devotate ºi chiar dintre cei care de□abia intraserã în miºcare (septembriºti). Aceºtia nu erau obiºnuiþi cu disciplina legionarã ºi nu□ºi fãcuserã pregãtirea în cuiburi. Ca în Revoluþie, au avut loc ºi unele rãfuieli. Unii ºi□au rãzbunat anumite umilinþe la care au fost supuºi în trecut. Horia Sima era presat mereu de imaginea ce trebuia sã o aibã Miºcarea în faþa opiniei publice, iar pe de altã parte sã tempereze elanul revoluþionar al legionarilor, plus ambiþiile orgoliosului general, care urmãrea sã preia el ºefia. Asta, ºi multe altele duceau la o stare tensionatã în toate sectoarele de activitate. Pe de o parte, legionarii au luat mãsura domiciliului obligatoriu pentru asasinii camarazilor lor. Aceasta a durat pânã când Gavrilã Marinescu a reuºit sã fugã. A fost prins în Insula Ada-Kaleh, travestit, gata sã pãrãseascã þara. Acest incident a dus la arestarea celor vinovaþi de crime ºi internaþi la închisoarea Jilava, în numãr de 67 foºti demnitari, jandarmi ºi poliþiºti. Toþi au fost cu mâinile pãtate de sânge de români nevinovaþi ºi uciºi fãrã sentinþe de condamnare la moarte, ci în baza unor ordine verbale emise de niºte sceleraþi.

PATRU ÎNTREBÃRI ADRESATE LUI ILIE STÂNGÃ

1. „Domnule Stângã, se tot vorbeºte în mediile politice din þarã ºi din afarã, precum ºi propaganda comunistã pe care o ºtim ºi se adreseazã societãþii, cerând moartea opozanþilor politici, acuzã Miºcarea Legionarã de crime. Cum vedeþi dumneavoastrã cele petrecute la Jilava în noiembrie 1940?”

„Aºa cum ºtiu, în 30 noiembrie 1938, Cãpitanul, nicadorii ºi decemvirii au fost luaþi de la închisoarea Râmnicu Sãrat ºi

aduºi spre Bucureºti, în Pãdurea Tâncãbeºti, ºi au fost ºtrangulaþi ºi apoi, aºa morþi, au mai fost ºi împuºcaþi în spate, simulându-se fuga de sub escortã. Dupã crimã i□au dus într□un loc necunoscut ºi i□au aruncat într□o groapã comunã. Noi, de la început, în 1940, am fãcut cercetãri sã aflãm cine sunt uciga ºii ºi locul în care au fost îngropaþi. L□am identificat pe plutonierul Sârbu, care a recunoscut faptele ºi ne□a arãtat locul. O echipã de legionari, condusã de Dumitru Groza (unii ortografiazã numele Dimitrie Grozea), ºeful Corpului Muncitoresc Legionar, s□a deplasat în curtea închisorii Jilava, la locul indicat, ºi s□a apucat de sãpat. Greu a fost la început, pânã s□a îndepãrtat placa de beton turnatã deasupra gropii, când s□a ajuns la cadavrele celor 14. Toþi cei care lucrau la deshumare au fost cuprinºi de o stare de disperare, vãzându□ºi camarazii cu mâinile legate la spate, aruncaþi unul peste altul ºi arºi de vitriol. L□au recunoscut pe Cãpitan. Revolta a fost imensã. Tuturor le□a apãrut în memorie imaginea crimelor regale din anii 1938□1939. Cu greu au fost stãpâniþi sã nu dea buzna la celule, sã□i rãzbune pe cei uciºi. Cei deshumaþi au fost înmormântaþi la Predeal. Dupã înmormântare, Antonescu a luat unele mãsuri de salvare a celor închiºi la Jilava. Legionarii au prins de veste ºi o echipã de legionari a plecat la Jilava, sub conducerea lui Opriº, Marcu ºi Creþu. Aceºtia i□au ucis pe cei 67 ce erau încarceraþi. Pentru aceastã acþiune Antonescu l□a destituit pe colonelul Zãvoianu de la Prefectura Capitalei, trimiþându□l în judecatã ºi condamnându□l la moarte împreunã cu Creþu. Pe ceilalþi i□a scãpat. Acþiunea de pedepsire a celor vinovaþi de uciderea celor 14 legionari a produs o stare de ºoc, care nu a mai putut fi stãpânitã de nimeni. Atunci au apãrut în memoria celor de acolo ºi uciderea sutelor de legionari luaþi în miez de noapte de lângã copiii ºi soþiile lor ºi împuºcaþi la rãscrucea drumurilor, pentru ca în zori sã fie vãzuþi de trecãtori. Mã întreb: acestea nu au fost crime? Ori crimele regale nu se tratează ca atare?”.

Se pune întrebarea: de ce ºi dupã 60 de ani istoricii nu au

curajul să prezinte faptele aºa cum s□au petrecut în realitate? Dacă este vorba de crime, acestea sunt crime, indiferent de cine le□a făcut, avându□se în vedere contextul în care s□au petrecut.

„După execuþie toată lumea a intrat în alertă. Antonescu s□a înfuriat, a cerut explicaþii lui Horia Sima ºi generalului Constantin Petrovicescu, care era ministru de Interne. Apoi, a dat ordin să fie schimbată garda legionară de la Jilava cu militari.

2. ªi cum un necaz nu vine niciodată singur, l□am întrebat pe Stângă cum explică cazul Iorga, care a făcut să curgă multă cernealã ºi a devenit un atuu în condamnarea legiona-rilor. Stângă susþine că uciderea lui Iorga este un mister, o uneltire din umbră a unor cercuri de spionaj ºi executată prin mâna unor legionari inconºtienþi. Toată lumea ºtia că Nicolae Iorga a avut rolul decisiv în arestarea ºi condamnarea lui Codreanu. Cu toate acestea, conducerea legionară nu l□a arestat ºi nu l□a deranjat. Iorga îºi vedea de muncă, de cărþile la care lucra la Văleni. În ziua asasinării lui, Horia Sima a primit un te-lefon anonim, care□l avertiza că o echipă de legionari a plecat spre Ploieºti să□l caute pe Iorga. Alarmat peste măsură, Horia Si-ma l□a sunat pe Stângă să□i ceară relaþii. Acesta nu ºtia ni-mic. Atunci au plecat împreună la Ploieºti, la avocatul Cojo-caru, care era chestorul căruia i□au cerut relaþii în legătură cu echipa de la Bucureºti, care s□a deplasat în zonă să□l caute pe Iorga. Dl. Cojocaru le□a răspuns că nu ºtie nimic, se pare că Horia Sima a fost tras pe sfoară de ploieºteni, care au ºtiut de acea echipă căreia i s□au alăturat unii din Ploieºti, după spusele lui Stângă, chiar fratele lui Cojocaru a făcut parte din acea echipă. Conducătorul era inginerul agronom Traian Boieru, di-rector general al Institutului Naþional al Cooperaþiei. Ciudată iniþiativă. Poate nu se va ºti niciodată cine a stat în spatele acestei crime din localitatea Strejnicu. Cert este că, după crimă, făptaºii s□au ascuns, fiind urmăriþi de poliþie ºi de autoritãþile legionare. Traian Boieru a venit la Braºov să□ºi

caute adăpost, dar a trebuit să plece. S□a aflat că se ascundea pe la Predeal sau Azuga. După 23 ianuarie a fugit în Germania, unde a fost izolat de către ceilalþi legionari. După războiu, a intrat în afaceri, ajungând un om bogat, dar niciodată nu º□a explicat motivele care l□au determinat să facă această crimă, lăsând□o să planeze în seama Legiunii".

3. „Nene Ilie, comuniºtii se tot plâng că legionarii i□au persecutat". „De ei se ocupau Siguranþa ºi jandarmii. Noi căutam să□i ajutăm pe muncitori să nu se lase atraºi de propaganda spionajului sovietic. De altfel, ei toþi nu depăºeau o mie de comuniºti. Pentru noi nu era o problemă politică, ceea ce deranja erau legăturile de spionaj conduse de reþeaua comunistă din Ucraina. De acolo le veneau manifestele tipărite ºi alte materiale de propagandă. Aceste acþiuni s□au amplificat odată cu pierderea Basarabiei ºi cu intrarea trupelor germane în România. Comuniºtii nu aveau prizã la români din cauzã cã toþi conducătorii lor erau evrei, unguri, bulgari, iar românii se putea număra pe degetele unei mâini. Dar aceºtia erau prinºi în acþiuni necurate. Am fost, totuºi, prinºi într□o acþiune iniþiatã de un grup de tineri UTC□iºti. Mai mulþi ovreiaºi ºi David Constantin au organizat în Piaþa Obor o manifestaþie cu caracter politic. Poliþia legionară a operat arestări, care s□au soldat cu moartea lui David Constantin. Manifestaþia a fost organizatã în data 7 noiembrie 1940". Bădia Ilie ºi cei amestecaþi în cazul David sunt aici în Aiud, chiar ºi Grimalschi ºi Bebe Toma. Al treilea, Oprea, a fost executat de Securitate. Bebe Toma, un macedonean, a fugit în Grecia ºi s□a înrolat în serviciile de spionaj americane ºi paraºutat în þară prin 1952. Ajuns prin părþile Aiudului, ºi□a îngropat echipamentul ºi s□a predat, atrăgându□i după el ºi pe cei din grup. Judecat în lotul Icã Tănase, a fost condamnat doar la trei ani. După ce s□au servit de el ºi□au amintit de povestea cu David, în care avea o condamnare datã de Antonescu, de 25 de ani. Când i□au comunicat, s□a cam dereglat psihic.

4. Am lăsat la urmă cea mai delicată problemă ºi anume

înlãturarea legionarilor de la conducerea statului ºi a instituþiilor publice. „Eu nu mã împac cu termenii. A fost o lovitură de stat pusă în miºcare de însuºi conducătorul statului, generalul Antonescu, dupã procedeul Regelui Carol al II□lea, care s□a folosit de Guvernul Goga pânã ºi□a pregãtit treburile ºi apoi a dat lovitura de la 11 februarie 1938. Cazurile se aseamãnã între ele. Antonescu ºtia bine poziþia tranºantă a legionarilor faþã de Regele Carol. Împreunã cu Horia Sima stabileºte calendarul acþiunilor de la 3 septembrie 1940. Horia Sima dã loviturile de la Radio Bod, la Chestura Poliþiei Braºov ºi la «Telefoane». Asemenea acþiuni au avut loc ºi la Constanþa ºi Bucureºti. În acelaºi timp au loc ºi manifestaþii stradale ale legionarilor. Sub presiunea acestor evenimente, Carol îl invitã pe generalul Antonescu sã scoatã þara din haos. Generalul, sprijinit de Horia Sima, devine pretenþios ºi cere regelui sã□l investească cu prerogative speciale. Regele, timorat de amploarea manifestaþiilor, cedează, dar generalul ºi Horia Sima îi cer abdicarea. Încolþit ºi pãrãsit de generali, abdică după ce avusese o convorbire cu generalul Coroamã, care la acea vreme deþinea comanda trupelor din Capitalã. Generalul Coroamã îi spune cã nu□i poate garanta securitatea. Acesta avea simpatii legionare ºi aºa se ajunge la guvernul de la 6 septembrie 1940. Primele două luni lucrurile au mers armonios. În unele ocazii, generalul a schimbat tunica militarã cu cãmaºa verde, lãsând la o parte hotãrârea lui de a declara statul «naþional-legionar». Se poate trage concluzia cã totul este normal. El îi mai numea pe legionari «copiii mei». De altfel, ºi pe Regele Mihai îl socotea tot un copil, cãruia îi raporta numai ce credea el de cuviinþã. ªi tensiunile între Rege ºi general s□au acumulat continuu. Pânã am vãzut ce tehnic a fost arestat sub nasul germanilor ºi fãrã sã sarã cineva în apãrarea lui.

4'. Am reluat întrebarea: „a fost o rebeliune armată pusă la cale de legionari sau de ºeful statului, generalul Antonescu, care era ºi conducătorul armatei?".

„Legionarii au colaborat cu Antonescu, ca sã□l alunge pe Carol ºi sã asigure forþa politicã, care sã preia funcþiile din guvern ºi din administraþie. Guvernul s□a format. Antonescu ºi□a impus lista lui, iar Horia Sima pe a lui. Au fost aleºi la repezealã cei chemaþi sã preia aceste funcþiuni. Poate nu cei mai potriviþi, se pare cã nici nu a existat un protocol de guvernare care ar fi pus bazele ºi principiile guvernării. Este clar pentru oricine cã legionarii valoroºi au fost uciºi de Regele Carol. Puþinii care au reuºit sã scape erau insuficienþi pentru guvernarea þării. Deci, s□a recurs la improvizaþii. Tot la cererea lui Antonescu s□au deschis larg porþile pãtrunderii în miºcare oricui, fãrã a trece mai întâi prin ºcoala din cuib. Aceastã mãsurã a dus la alterarea caracterului legionar. S□a permis purtarea cãmãºii verzi oricui era înscris la vreun cuib de fabricã ºi unii o purtau ºi fãrã sã aibã vreo legãturã cu legiunea. Indivizii certaþi cu legea s□au dedat la hoþii. Toate acestea se raportau amplificat de cãtre cei interesaþi lui Antonescu ºi astfel apãreau discuþii ºi reproºuri. Antonescu, tot dupã modelul lui Carol al II□lea, a dorit un partid unic, al cãrui conducãtor sã fie el. Or, Horia Sima nu putea face acest lucru. Miºcarea nu era a lui, era a tuturor legionarilor. Aceasta l□a supãrat tare pe Antonescu ºi cum nu concepea sã împartã puterea cu nimeni, acest general, dezmierdat de doamna Veturia Goga cu «dragul meu Napoleon», a trecut la pregãtirea lichidării Miºcării Legionare cu ajutorul lui Rioºanu ºi al lui Eugen Cristescu, iar pe de altã parte a fost sprijinit de unii din serviciul secret al armatei germane. Aceºtia îl informau pe Hitler. Tendenþios, luau partea lui Antonescu. Ei aveau planuri militare ºi în toate þările Europei ocupate de armata germanã. Organizaþiile naþionaliste au fost interzise, de ce nu ar fi fãcut□o ºi la noi? Miºcarea Legionarã era autentic naþionalistã ºi dorea sã trateze cu germanii de la egal la egal. Antonescu, speculând unele greºeli ºi acþiuni pripite ale unor legionari, a trecut la pregãtiri militare, urmate de acþiuni politice. Încã de la începutul lunii decembrie au fost aduse în Capitalã trupe militare ºi plasate în centre strategice.

Legionarii au fost infiltraþi de agenþi ai SSI, condus de Eugen Cristescu. Simpatiile lui Antonescu, sub presiunile centrelor iudeo□masonice, s□au transformat în urã de moarte faþã de cei care l□au ajutat sã ajungã la putere. Dupã masacrul de la Jilava, colonelul Zãvoianu a fost demis ºi mai târziu condamnat la moarte. În vizita pe care i□a fãcut□o lui Hitler, Ion Antonescu, profitând de absenþa lui Sima, a cãutat sã obþinã acordul acestuia pentru înlãturarea legionarilor din guvern. A fãcut asemeni Regelui Carol, când s□a întors din Anglia în 1938 pe la Hitler sã□l sondeze în legãturã cu lichidarea cãpeteniilor legionare. ªi atunci, ca ºi acum, Hitler avea alte scopuri pentru el în 1938. Important era petrolul ºi, dacã regele i l□a oferit, a fost mai convenabil pentru Hitler. În 1941 voia colaborarea armatei. Antonescu s□a oferit sã se punã sub ordinele lui Hitler".

DESTRÃMAREA GUVERNÃRII

Este foarte greu pentru oricine sã pãtrundã tainele acestor evenimente ºi mai ales atunci când una din pãrþi a zdrobit□o pe cealaltã, nu□i mai stã nimic în cale sã fabrice falsurile de care are nevoie ca sã□ºi distrugã adversarul. Pe dictatori nu□i poate combate nimeni. Ei sunt judecãtori ºi executori. Crimele lor sunt întotdeauna legale, iar victimele nu au voie nici la apãrare. În 19 ianuarie a fost asasinat, în faþa Hotelului Ambasador, maiorul german Döring, ºeful Serviciului German de Informaþii din Balcani, de un agent al serviciilor secrete strãine la Bucureºti, probabil al Intelligence Service. Agentul era grecul Demetrios Sarantopulos. În urma acestui incident, legionarii au organizat la Bucureºti o mare manifestaþie de solidarizare cu armata germanã ºi de condamnare a masonilor din guvern, a lui Rioºanu. Ca urmare a acestei manifestaþii, Antonescu a scos armata în stradã. Armata a ocupat poziþii strategice în jurul sediilor legionare. Este o minciunã cã

legionarii au deschis primii focul; ei au fost provocaþi. Generalul Petrovicescu a fost înlocuit brutal de către Antonescu din fruntea Ministerului de Interne. De asemenea, prefecþii care au legionari au fost chemaþi la Bucureºti ºi în timp ce erau în conferinþă, din ordinul lui Antonescu, prefecturile au fost ocupate de prefecþi colonei. Doar doi□trei prefecþi nu s□au dus la conferinþă. A ce seamănă acest procedeu? Nu a loviturã de stat? Legionarii ameninþaþi s□au retras în sedii ºi s□au pus la adăpost de gloanþe ºi tancuri. Oamenii lui Antonescu au inventat tot soiul de crime, jafuri, arestări de evrei ºi personalităþi, toate bazaconiile ce le□au trecut prin cap scribilor, care au întocmit lucrarea pe marginea prăpastiei. Este adevărat că în cele trei zile cât legionarii au fost asediaþi în cazarma gardienilor publici la sediul din str. Roma ºi la toate celelalte, cu voie de la Eugen Cristescu, bande de borfaºi ºi þigani, unii chiar cu cămãºi verzi, cutreierau Bucureºtiul ºi jefuiau în numele legionarilor. Acte bune de pus la dosar pentru hulirea legionarilor. ªi au făcut atâta zarvă pe aceste probleme. Carol nu a folosit astfel de termeni. I□a catalogat teroriºti, dar nu i□a făcut hoþi, aºa cum ºi□a permis propaganda Antonescu. Se ºtie că legionarii au înfiinþat „Ajutorul Legionar”, care se ocupa de ajutorarea celor nevoiaºi ºi, în mod special, a refugiaþilor din provinciile cedate de Regele Carol ºi camarila sa, în 1940. În aceste centre de ajutor legionar erau multe bunuri donate de populaþie ºi instituþii, pentru a fi ajutaþi nevoiaºii. Toate aceste bunuri au fost confiscate de poliþia militară ºi declarate mărfuri furate. Legionarii fiind arestaþi, nu au putut să se justifice sau să ia parte la încheierea proceselor-verbale. Se pot spune multe despre legionari, dar hoþi nu pot fi făcuþi. Ei s□au ridicat cu hotărâre împotriva jefuitorilor avuþiei naþionale, a tuturor răufăcătorilor ºi îmbogăþiþilor de pe urma războiului. Regele Carol s□a îmbogăþit pe seama aºa□zisei înzestrări a armatei, luând mari comisioane de la furnizorii de arme. Nu am reuºit să termin tot ce aveam să cunosc din lupta dusă de tineretul naþionalist, aºa cum se întâmpla în Zarca.

Eram mereu mutaþi dupã logica ofiþerului politic, ca sã nu stai mult într□un loc. Eu am „aterizat” la celula 47 cu alþi deþinuþi, doi þãrani olteni, unul din Dolj ºi altul din Vâlcea. A mai fost adus ºi domnul Georgescu, un artist din Bucureºti, un om mai în vârstã, care nu erau legionari. Þãranii au fost condamnaþi cu colectivizarea, pe care au combãtut□o. Þãranul din Dolj era la 50 de ani ºi mai ºmecher. Ca toþi oltenii, în tinereþe a fost prin Bucureºti. Nu prea îi pãsa de puºcãrie, era optimist. Cel din Vâlcea, ceva mai în vârstã, era timorat, nu atât din cauza detenþiei, cât a bolii. Era suferind cu inima ºi cu stomacul. Mã tot punea sã□i ascult inima care se întrerupea uneori mai des. Aº fi vrut sã□i spun ceva, dar nu ºtiam ce. Timpul trecea ºi la toate solicitãrile lui de a fi dus la medic, nu au fost auzite în iadul lui Crãciun. Omul se mai plângea ºi de dureri de cap. ªmecherul de la Bucureºti, care era sãnãtos, nu□l supãra nimic, într□o zi îi dã vâlceanului, în mare tainã, o pastilã pentru dureri de cap. Dar durerile îi revin ºi acesta îi dã din nou o pastilã miraculoasã. „Tratamentul” acesta a durat vreo zece zile, când într□o zi îl aud pe Merin spunându□i celuilalt pe un ton ridicat: „Mai fã□þi ºi tu pastile”. „Adicã, cum sã□mi fac?” „Aºa cum þi□am fãcut ºi eu. Ia un turtoi, dã□i forma pastilei ºi rãzuie var de pe perete, dupã care albeºte□o”. „Tu þi□ai bãtut joc de mine!”. „Mãi, îþi trecea durerea?” „Îmi trecea”. „Pãi, atunci cum îmi bãteam joc de tine?”. Atunci am înþeles cât de mare este autosugestia. Am râs cu toþii de ingeniozitatea lui Merin ºi ne□am continuat calvarul. Domnul Georgescu era mai în vârstã ºi ceva mai dificil. Suporta greu viaþa aceasta terorizantã ºi stresantã. El trãise, în tinereþe, în lumea artiºtilor. Avusese ºi un teatru, dar gãsea ºi el clipe de resemnare când ne delecta în surdinã cu arii din operete, cu povestiri din lumea artiºtilor. El fusese un mare admirator a lui Tãnase. Comuniºtii l□au epurat din teatru ºi, cum nu cunoºtea nici o meserie practicã, nu a gãsit de lucru. În cele din urmã, a fost angajat la crematoriul din Bucureºti. Avea o ocupaþie ingratã. Punea morþii pe cãrucior ºi□i introducea în cuptor. Trãgea de ºubãr ºi privea

cum îºi trãgeau corpul în faþã ºi picioarele se adunau sub efectul curentului electric. Se fãcea o mogâldeaþã ºi apoi se transforma într□o grãmãjoarã de cenuºã. Aceastã cenuºã, dacã se rãcea, o aduna cu grijã, o eticheta ºi o preda. Erau ºi morþi fãrã identitate. Povestirile lui erau macabre. Pe mine mã cuprindeau fiorii, mai ales cum povestea cu patos, ca la teatru, cu descrieri pasionante. A bãgat în cuptor ºi fete tinere ºi frumoase. Îºi aducea deseori aminte de o tânãrã blondã, cu pãr lung de aur ºi plângea. Pânã la urmã ne□am supãrat, deoarece eu nu mai puteam suporta aceste povestiri. Domnul Georgescu fusese arestat când ºi□a pus întrebãri în legãturã cu morþii fãrã identitate ºi arºi fãrã procese□verbale de incinerare. El a pus întrebarea unui coleg: „Oare ãºtia nu vin din Rahovei?”. A fost arestat ºi condamnat la cinci ani pentru instigare. Dupã douã□trei luni ne vom despãrþi ºi nu am auzit nimic despre el. În locul lui a venit nenea Setebe Popescu, arestat de Antonescu în 1941 ºi condamnat la 25 de ani. Omul atacase un comisariat de poliþie. Cei 18 ani de detenþie îl marcaserã profund. Devenise un automat. Nu avea familie, nu mai era interesat de libertate. Unde sã se ducã, ce sã facã? 18 ani fãrã legãturã cu lumea, nu a primit niciodatã vreun colet de la nimeni. Era ros de reumatism ºi alte boli. O neatenþie, un gest involuntar l□au aruncat brusc în bezna temniþelor fãrã drept de replicã. L□am tratat cu multã simpatie. Scârbit de viaþã, dezamãgit de oameni, hiberna toatã ziua. Un nou coleg de celulã adus la noi a fost ºi domnul Nicolae Pârvulescu din Constanþa, nãscut în Scorniceºti, judeþul Olt. Dupã ce a fãcut Academia Comercialã la Bucureºti s□a stabilit în Constanþa, lucrând contabil. A ajuns la închisoare pentru cã a avut relaþii de prietenie cu Eugen Teodorescu. A fost condamnat la 15 ani. De Pârvulescu m□a legat o tristã amintire, ºi anume pe 24 decembrie 1959 am fost luaþi amândoi din celulã. Ni s□au pus sacii pe cap ºi ne□au dus la secþie, la „Neagra”. Când am pãtruns înãuntru, era complet întuneric. Cu greu, prin pipãire, am gãsit tineta ºi vasul de apã. Pipãind aºa pereþii, am

determinat conturul celulei „Neagra”, am pipãit pe jos, unde era duºumea. Aºa cã, ne□am aºezat jos ºi ne întrebam care sã fie motivul izolãrii noastre chiar în ajunul Crãciunului. Nu am gãsit nici o explicaþie în afarã de aceea de timorare a noastrã ºi a celorlalþi. Noi nu eram personalitãþi politice care, eventual, puteam intra în calculele politice a torþionarilor Crãciun, Ivan, Iacob, care jucau la douã capete. Pe unii îi protejau, iar, în acelaºi timp, pe alþii îi þineau prin izolãri ºi lipsiþi de orice asistenþã medicalã. Am petrecut primele douã zile de Crãciun fãrã mâncare; erau cele douã zile în care nu aveam dreptul la hranã, numai la apã. A treia zi era cu hranã. Aºa era regimul lor de pedeapsã. S□a potrivit ca ºi de Revelion sã fim nemâncaþi, în 31 decembrie ºi 1 ianuarie. La „Neagra” nu erau paturi. Primeam seara la 10.00 o pãturã ºi ne înveleam cu ea, jos pe duºumea. Dimineaþa, fix la ora 5.00, ne□o lua gardianul. Ziua mai þopãiam pe întuneric, ca sã ne mai încãlzim. Aceastã pedeapsã a durat 14 zile. În tot acest timp nu ne□a vizitat nici un ofiþer sau medicul închisorii. Dupã 14 zile am fost scoºi de acolo îngheþaþi lemn. Mergeam foarte greu. ªoldurile ne dureau îngrozitor. Acest tratament al colonelului Crãciun m□a scos, practic, din circulaþie. Nu mai puteam merge normal. Coastele erau inflamate. Era cea mai mare nenorocire sã strãnut sau sã tuºesc. Deci, întorºi în celulã, am fost primiþi cu simpatie, dar ºi cu durere de cei doi colegi care fãceau ºi serviciul nostru de celulã. Am schimbat ºi noi lenjeria ºi ne□am spãlat. Aveam mucegai pe noi, deoarece de 14 zile nu am mai dat cu apã pe faþã.

CAMARAZI DE CELULÃ LA ZARCA

Printre mulþi oameni de calitate cu care am fost hãrãzit sã convieþuiesc în acea blestematã Zarca, o închisoare veche de pe vremea Mariei Tereza, am avut mulþi colegi la care mã voi opri pe rând în mãsura efectului psihologic lãsat asupra mea. Voi începe cu profesorul Aurelian State. El s□a nãscut în

judeþul Câmpulung□Muscel. Era absolvent al ºcolii normale, fiind învãþãtor. Face ºcoala militarã, obþinând gradul de sublocotenent în rezervã. Începutul rãzboiului îl gãseºte concentrat, pleacã pe front. Parcurge toate etapele rãzboiului de la Nistru la Caucaz, luptã fãrã fricã, angajându□se total în cele mai grele acþiuni. Deseori, inamicul punea serioase probleme ºi cuiburi de rezistenþã, care, prin metodele clasice erau greu de distrus. În aceste situaþii se fãcea apel la voluntari. State era întotdeauna în fruntea listei, iar în urma lui cei mai curajoºi subofiþeri ºi ostaºi se aliniau. Dupã ce cercetau foarte temeinic poziþia inamicului, treceau la atac prin surprindere, paralizând inamicul ºi cucerind poziþii cheie. Cele mai importante fapte de eroism le□a avut în jurul Sevastopolului. Cu ajutorul grupului de voluntari, condus de Aurelian State, a fãcut posibilã cucerirea fortãreþei Sevastopol. Aceastã victorie i□a adus lui State cea mai înaltã decoraþie a Armatei Române „Mihai Viteazul”. Dupã cucerirea Sevastopolului, unitatea lui State ºi□a continuat înaintarea spre Caucaz. Aici, State primeºte o misiune foarte riscantã. Lupta cu partizanii, care era foarte dificilã, lupta cu forþã în uniformã se ducea dupã toate regulile rãzboiului. Dar cea de partizani nu□þi oferea nici o ºansã de apãrare. Pe partizani nu□i puteai distinge de populaþia civilã; aceºtia atacau prin surprindere ºi erau ascunºi de localnici. Uneori ºi localnicii cãdeau sub gloanþele partizanilor, fiind bãnuiþi de colaborare cu inamicul. Locotenentului de rezervã Aurelian State i□a fost foarte greu pânã a reuºit sã□ºi organizeze un serviciu de informaþii în rândul localnicilor, care nu toþi simpatizau cu partizanii ºi se temeau de întoarcerea armatelor sovietice. Relatãrile locotenentului State erau foarte captivante ºi te þineau cu sufletul la gurã. Avea ºi o memorie fidelã ºi foarte talentat povestitor ºi analist al situaþiei al cãrei participant a fost. Între timp au preluat ruºii iniþiativa dupã dezastrul de la Stalingrad, unde gerurile cumplite au demoralizat armatele româno□germane, motoarele avioanelor ºi ale blindatelor nu mai porneau. Peste toate acestea a venit ºi

trãdarea Japoniei, care a încheiat pactul de neagresiune cu Rusia, permiþând ruºilor sã□ºi retragã cele 100 de divizii din Manciuria ºi sã le arunce în luptã la Stalingrad, realizând încercuirea trupelor germano□române, care, datoritã gerului, lipsei de aprovizionare ºi oboselii nu au mai putut rezista ºi feldmareºalul Friedrich Paulus, comandantul Armatei a VI-a germanã, a capitulat. Puþini au scãpat din acea încercuire, mulþi ostaºi aveau degerãturi ºi erau bolnavi. Povestirile lui Aurelian State continuã cu retragerea din faþa ofensivei sovietice. În aceastã retragere el va avea un rol, trupele române din Crimeea s□au retras în portul Sevastopol, unde aºteptau numeroase vase care sã le îmbarce pentru întoarcerea în þarã. Aceasta se întâmpla în primãvara anului 1944. Pentru a se asigura îmbarcarea trupelor era nevoie de de o grupã de mitraliere care sã□i þinã pe ruºi pe loc, sã nu pãtrundã în incinta portului. Pentru aceastã operaþiune era nevoie de oameni de sacrificiu, de voluntari. ªi de aceastã datã ofiþerul în rezervã Aurelian State se oferã, cu mai mulþi curajoºi, conºtienþi fiind cã în cele din urmã vor fi ucişi în luptã sau, în cel mai bun caz, vor cãdea prizonieri. Dupã ce s□au instalat cu mitralierele în poziþii strategice, au deschis focul asupra poziþiilor ruseºti, oprindu□le pãtrunderea în rada portului, pânã ce toate trupele s□au îmbarcat ºi au ieºit în larg. Odatã misiunea încheiatã, voluntarii lui State au încetat focul ºi s□au predat ruºilor. Fiind luaþi prizonieri, au fost îmbarcaþi într□un tren de marfã cu care au cãlãtorit aproape douã sãptãmâni pânã au ajuns în lagãrul Oranki din Siberia. Aici, dupã multe investigaþii, a fost identificat cã a luptat contra partizanilor. Va fi judecat de un tribunal militar ºi condamnat la 25 de ani muncã silnicã. State, dupã proces, este trimis în alt lagãr, sã□ºi execute pedeapsa. În acel lagãr majoritatea condamnaþilor erau germani, ofiþeri cu grade superioare. Aceastã mutare i□a fãcut un serviciu. El, care cunoºtea limba germanã, aici, între nemþi, s□a apucat de conversat, aprofundându□ºi cunoºtinþele lingvistice ºi literare. În acelaºi

timp, el fiind dotat cu înclinaþii spre culturã, a împãrtãºit ºi germanilor cultura poporului român. Profesorul State, cum îl numeau germanii, a stat zece ani în acel lagãr, pânã în 1955, când au fost eliberaþi cei condamnaþi din lagãrele ruseºti. În urma vizitei lui Konrad Adenauer la Moscova, State putea opta atunci pentru Germania, dar s□a întors acasã sã□ºi vadã mama ºi þara pentru care a fãcut atâtea sacrificii. Nu bãnuia atunci ce□l aºteaptã în þara lui dragã. Se stabileºte la Bucureºti, îºi continuã cursurile de limbã germanã, devine profesor de limba germanã. Dar cum era o fire de luptãtor neînfricat, ia legãtura cu anumiþi luptãtori din rezistenþã ºi din prizonierat. Urmãrit permament de Securitate, el care avea ºi o fiºã încãrcatã din Rusia, în 1958 este arestat ºi dus la Ministerul de Interne. Acolo este supus unor torturi cumplite ca sã□ºi declare activitatea pe care a fãcut□o împotriva statului ºi complicii pe care îi are. A rezistat câteva sãptãmâni la torturã, dar îºi dãdea seama cã într□o zi nu va mai putea îndura. ªi, cum nu accepta sã□ºi deconspire camarazii, a studiat un plan. Când îl duceau la anchetã, trecea printr□un coridor care avea un geam fãrã gratii, acest geam dãdea într□o curte interioarã. L□a ochit bine ºi ºi□a calculat miºcãrile cum sã sarã când va fi deschis. Ocazia s□a ivit curând ºi, ca un atlet ce era, a sãrit de la etajul ºase în gol. Când a luat contactul cu solul, corpul sãu s□a frânt în mai multe pãrþi, fruntea, bãrbia s□au crãpat, nasul s□a rupt, o mânã s□a fracturat în mai multe locuri, la fel bazinul ºi un picior rupt în mai multe locuri. Aºa tocat cum era, dupã izbitura cu solul, ºi□a pierdut cunoºtinþa, a fost transportat la Spitalul Central. O echipã de medici s□a pus pe treabã ºi a reuºit sã□l salveze. Dupã mai multe luni s□au sudat fracturile datoritã îngrijirilor medicale. În final, un picior i□a rãmas cu ºapte centimetri mai scurt, de asemenea ºi o mânã. La bãrbie avea o cicatrice, la fel la bazin ºi la frunte, nasul mai avea nevoie de operaþie pentru a cãpãta formã de nas. Asupra lui avea douã cârje, ca sã se poatã deplasa. Cu toatã grozãvia accidentului, avea un moral de invidiat. Colonelul

Crãciun, în loc sã□l ducã la spitalul închisorii, l□a trimis la secþia de exterminare Zarca. ªederea mea cu State în celulã a fost o plãcere. El era foarte volubil ºi un povestitor neîntrecut. Era ajutat de o memorie excepþionalã. Dupã mai multe luni ne vom despãrþi cu multe regrete. Între noi se stabilise o adevãratã prietenie. Dupã ce ne□au separat, am cãutat sã mai aflu ceva despre el, dar a fost imposibil. Dupã trei ani, în 1964, ne□am reîntâlnit în trenul ce ne ducea spre casã, eu la Braºov, iar el la Bucureºti. În libertate nu ne□am mai vãzut. Am aflat de la alþi fraþi de suferinþã cã este profesor de germanã în Bucureºti ºi apoi, prin „Europa Liberã”, cã are probleme cu Securitatea lui Ceauºescu, care l□a arestat ºi ucis în beciurile lor. M□a întristat mult dispariþia acestui adevãrat erou.

1962 este anul în care la Aiud ceva începe sã se miºte. În Zarca, regimul de supraveghere se înteþeºte. Se fac percheziþii în miez de noapte. Totul este luat, scotocit. Suntem scoºi pe coridor ºi dezbrãcaþi. Alþi gardieni desfac saltelele ºi cautã. Dar ce cãutau nu ne dãdeam seama. Apoi, cu hainele în braþe, eram vârâþi în celulã, unde totul era aruncat pe jos: saltele, pãturi ºi un nor de praf plutea în aer. Pãrea cã o nebunie colectivã i□a cuprins pe toþi, dar în dosul acestor mizerii se ascundea un plan diabolic, pus la cale de conducerea politicã a Securitãþii. Zarca, la acea vreme nu era aºa de populatã, ceea ce□i permitea colonelului Crãciun sã mai aducã pe unii din celular sã□i intimideze ºi sã le dea o lecþie de ce pot pãþi dacã nu sunt cuminþi. Într□adevãr, cei ajunºi aici intrau în panicã. La început ºiretenia lui Crãciun era mare ºi pe mulþi îi þinea o lunã□douã ºi îi ducea înapoi la secþie ori la celular. Oamenii, dupã ce vedeau regimul dur din Zarca, fãrã medic, fãrã foc, fãrã plimbare, baie la douã□trei luni □ ºi aceea în mare vitezã, apa fiind când fiartã, când rece, robinetul era manevrat de gardian, care se amuza când ne opãrea. Abia dãdeam cu sãpun pe noi ºi ne oprea apa. Deseori plecam cu sãpunul pe noi. Odatã cu sosirea unora de prin celular, se strecurau ºi unele informaþii ºi anume cã unele

personalitãþi din rândul deþinuþilor ar fi fost contactate de reprezentanþi ai guvernului, ai Ministerului de Interne etc. Pentru cei din Zarca acestea erau de necrezut, dar zvonurile circulau ºi nu se puteau verifica. ªi totuºi ceva se miºca. La parter, în Zarca, era izolat profesorul universitar George Manu. Cred cã era cel mai reprezentativ intelectual din Zarca, specialist în ºtiinþele atomice. A fost elevul soþilor Pierre ºi Marie Sklodowska Curie. George Manu era grav bolnav de TBC ºi nu primea nici un fel de tratament. În aceastã situaþie criticã, colonelul Crãciun i□a cerut ca în schimbul tratamentului medical sã facã o vizitã la unele unitãþi de stat ºi sã facã o declaraþie despre mãreþele realizãri ale regimului. Bineînþeles cã profesorul George Manu a refuzat târgul ºi a fost lãsat sã moarã în chinuri cumplite. Aºa am primit noi informaþia despre profesor. S□ar putea scrie mult ºi au fãcut□o alþii cu mai multã competenþã. Eu nu am avut privilegiul sã stau cu dumnealui în celulã, cu siguranþã aº fi avut mult de câºtigat.

O altã companie plãcutã a fost cea a lui Toader Roºca, învãþãtor din comuna Adrian, de lângã Reghin. Eram apropiaþi cu comunele. Aveam multe cunoºtinþe comune la Reghin. În libertate nu ne□am cunoscut, dar în împrejurãrile date am devenit repede amici, mai ales cã ne apropiau aceleaºi sentimente patriotice ºi originea noastrã de fii de þãrani nevoiaºi. Roºca era orfan de rãzboi; l□a crescut mama cum a putut, a fãcut ºcoala primarã în comuna Adrian. De mic s□a remarcat ca un elev eminent. Învãþãtorul sãu a stãruit mult pe lângã mama lui sã□l dea la liceu, dar ea nu avea resurse materiale. Totuºi, s□a gãsit o soluþie. ªcoala Normalã din Târgu Mureº i□a oferit o bursã. La ºcoalã era cel mai sãrãcãcios, dar uimea colegii ºi profesorii cu dragostea lui pentru învãþãturã. A participat la mai multe concursuri de literaturã pe þarã, de unde s□a întors cu premii. Dupã terminarea ºcolii normale a plecat la ºcoala de ofiþeri în rezervã. Cedarea Ardealului de Nord îl gãseºte în armatã cu gradul de sublocotenent. În 1941 pleacã

pe frontul de răsărit. Ajunge până la Cotul Donului, unde cade prizonier. Este trimis în lagărul de la Oranki în 1942. Acolo se alăturã grupului de ofiþeri români care se opun grupului comunist care veneau prin lagãre sã□i determine sã devinã voluntari în diviziile trãdãtoare, „Tudor Vladimirescu" ºi „Horia, Cloºca ºi Criºan". În 1947 se întoarce în þarã ºi se stabileºte în comuna natalã, Adrian, unde este numit învãþãtor. Dar acum era un bun român ºi cunoscuse comunismul în patria sa. Nu putea sta cu braþele încruciºate în faþa ofensivei comuniste de distrugere a specificului nostru tradiþional, lãsat nouã moºtenire de cei ce s□au jertfit ca sã fim o þarã liberã, unitã ºi independentã. Roºca, mânat de sentimente de patriotism, se alãturã miºcării de rezistenþã din judeþul Mureº. Dupã venirea din Rusia se cãsãtoreºte ºi, la arestarea din 1948, avea ºi un bãieþel. Soþia lui era de origine germanã ºi s□a luptat din greu sã supravieþuiascã ºi sã□ºi creascã copilul, muncind la colectiv. Roºca a fost condamnat la 15 ani închisoare. Comuniºtii nu i□au iertat atitudinea din lagãrul de prizonieri, precum ºi participarea lui la miºcarea de rezistenþã. Când ne□am întâlnit în Zarca, avea 14 ani executaþi. Era ºi foarte bolnav, ros de reumatism. Se miºca foarte greu, fiind ajutat de alþii. Avea însã mintea limpede, povestea frumos despre viaþa de copil, de rãzboi ºi din lagãrele prin care a trecut. Spera la o reînviere a neamului românesc. Îºi fãcea unele planuri de viitor de naturã spiritualã. Mai avea puþin din pedeapsã ºi spera cã□l vor elibera. M□a asigurat cã dacã va merge acasã îmi va cãuta soþia. ªi, într□adevãr, la terminarea celor 15 ani l□au pus în libertate. Dupã cum voi afla, i□a dus veºti soþiei mele, dându□i speranþe. Dupã eliberare, Roºca a fost angajat ca muncitor necalificat la cãile ferate, la târnãcop ºi lopatã. Munca a fost foarte grea ºi în scurt timp, epuizat de greul închisorii, la doi-trei ani de la eliberare, Roºca a decedat. Familia lui a luat□o de la capãt cu suferinþa.

UN PERSONAJ DEZAMÃGIT

În una din celulele din Zarca am fost coleg cu domnul Gheorghe Posmoºanu, din Bacău, fost cuzit. Din tinereþe a luat parte, ca locotenent al lui Nichifor Robu, la marile bătălii politice ale partidului în anii ’30□’38. Omul era voinic, 1,96 metri înălþime ºi foarte curajos în tinereþe. Acum îl doborâse suferinþa, ºi□a păstrat însă demnitatea. Cum era aºa voinic, îl chinuia foarte tare foamea, toată ziua vorbea numai de mâncare ºi saliva mai ales la apropierea mesei. Eu, de multe ori dădeam din mâncarea mea, după ce mânca îºi mai revenea ºi mai povestea din viaþa lui foarte bogată în evenimente. În afară de politică, se ocupa cu exploatări forestiere în zona munþilor Vrancei, care îi aduceau venituri serioase. În timpul războiului a fost numit primar în oraºul Smerinka, în Transnistria. În acel oraº era ºi un lagăr de evrei în subzistenþa Primăriei ºi păziþi de armata română. Domnul primar a stabilit relaþii de prietenie cu unii evrei mai importanþi, pe care îi scotea din lagăr pentru diferite munci la Primărie ºi în gospodăria proprie. Aceste ºiretlicuri ale lui i□au fost de folos după război, când a fost judecat ca fiind criminal de război. Acei evrei au depus mărturii în apărarea sa. De această dată era pentru a doua oară închis pentru alte probleme politice. Fiind ºi mai în vârstă, suporta mai greu detenþia. Gândul îi era îndreptat tot timpul acasă, la soþie ºi la fiica lui, pe care le diviniza. Cred că ºi dorul de familie îl măcina ºi îi crea o stare de nervozitate ºi de descurajare. În viaþa lui a avut parte de multe satisfacþii. A dus o viaþă îndestulată. Se supăra mereu ºi credea că numai legionarii sunt de vină că s□au organizat ºi i□au provocat pe comuniºti. La replica mea că George Cuza a opus ºi el rezistenþă, împreună cu Istrate Micescu ºi Nichifor Robu, care este foarte tranºant în lupta cu comuniºtii ºi menþine relaþii amicale cu legionarii, care a condus la concluzia: „Dumneavoastră, care aþi fost cel mai apropiat aghiotant al lui Robu, trebuie să□i urmaþi exemplul”, în acel moment ºi□a ieºit din fire ºi mi□a dat o palmă peste faþă. Am rămas nemiºcat, nu

am reacþionat în nici un fel. Îl priveam compãtimitor. Surprizã. Plutonierul deschide vizeta ºi mã întreabã: „Salcã, ce s□a întâmplat?”. „Nimic, domnule plutonier”. „Salcã, te mai întreb o datã!”. „Nimic, domnule plutonier”. „Bine, Salcã, mã minþi” ºi a închis vizeta. În acel moment mi□am dat seama cã el ascultase la uºã discuþia noastrã ºi vãzuse pe vizor când m□a lovit Posmoºanu. Dupã plecarea plutonierului, colegul, cu ochii plini de lacrimi, ºi□a cerut scuze ºi m□a îmbrãþiºat. I□am înþeles ieºirea involuntarã ºi totul s□a stins, dar plutonierul a fãcut raport de cele auzite ºi vãzute, iar cei mari au hotãrât ca Salcã sã fie pedepsit cu cinci zile de izolare, cã nu ºi□a pârât colegul de celulã. În ziua urmãtoare am fost ridicat din celulã ºi dus la izolare. De astã datã, am fost bãgat într□o încãpere la secþie, de 1,5 m lãþime, 4 metri înãlþime ºi 5 metri lungime, numai beton. Lipit de perete, avea o placã din lemn cu un mecanism care se manevra de pe coridor, acesta era patul care la ora 10.00 seara era lãsat la orizontalã ºi te întindeai pe acea placã de scândurã, care avea gheaþã pe ea de la contactul cu peretele. Aceste celule, în numãr de ºase, au fost fãcute la începutul iernii, iar pereþii, fiind umezi, au îngheþat. A fost prima datã când credeam cã aici îmi voi da sfârºitul. Pe placa aceea de gheaþã, când o lãsa la orizontalã, mai întâi mã chinuiam sã înlãtur ghiaþa de pe ea ºi apoi mã aºezam sã mã culc. Toatã noaptea mã întorceam de pe un ºold pe altul, cã mã dureau îngrozitor. La ora cinci dimineaþa se ridica placa ºi rãmâneai în picioare 17 ore în frig ºi fãrã mâncare. Aceasta nu a fost ultima izolare, voi mai face una de ºapte zile ºi tot în aceste cavouri ale colonelului Crãciun. Dupã cinci zile m□am întors în Zarca, mi□am gãsit colegii îngrijoraþi, iar Posmoºanu nu mai înceta sã□ºi cearã scuze.

NICHIFOR ROBU

Printe aceºtia importanþi, cu care am locuit în celulã, era ºi vestitul Nichifor Robu, pe care Crãciun nu a reuºit sã□l deter-

mine sã se reeduce. Între mine ºi Robu s□au stabilit relaþii de prietenie mai ales atnci când a aflat cã am stat cu unul dintre fii lui, Iancu, la Canal (Iancu venea de la Târgºor, unde a fost închis încã de elev). Prima lui întrebare a fost: „Cum s□a purtat Iancu?". La aprecierea mea elogioasã, a exclamat: „Acum pot sã mor cã are cine mã urma". Marea lui bucurie a fost când i□am relatat cã, la Colonia Eforie Nord, Iancu Robu ºi Ilie Popa din Sibiu au organizat o grevã a celor 500 de deþinuþi aflaþi acolo. Colonelul Crãciun, care era atunci conducãtorul politic al Canalului, a fost umilit de aceºti tineri; cu toate strãdaniile fãcute nu a aflat cine sunt capii grevei.

Cu perversitatea ce□l caracteriza, colonelul Crãciun îºi alegea selectiv victimele. Robu a fost ºi el prin Zarca; era mereu bolnav ºi intra în greva foamei ca sã fie tratat. Pentru Robu se fãcea o excepþie: dupã mai multe zile de grevã era alimentat forþat câtva timp ºi când nu mai rezista, intra în normal. Domnul Nichifor Robu a fost o mare personalitate. S□a nãscut în 1902, în comuna Volovãþ, judeþul Rãdãuþi, ºi a urmat liceul ºi Facultatea de Drept la Cernãuþi. Proprietar a 100 de hectare de pãmânt ºi al unei fabrici de cherestea la Vatra Dornei, s□a avântat în politica naþionalistã, cuzistã, mai precis, fiind opt ani deputat, apoi guvernator al Bucovinei ºi prefect al Cernãuþiului. Pentru activitatea sa politicã a fãcut 16 ani ºi jumãtate de închisoare la Caracal, Craiova, Sighet ºi Aiud. Doi dintre fiii sãi, Iancu ºi Constantin, au fãcut, la rândul lor, puºcãrie din motive politice (mezinul Nichifor ºi cele patru fete au avut noroc). Nichifor Robu a devenit cunoscut publicului datoritã conversiunii. Dupã 1944, împreunã cu George Cuza ºi Istrate Micescu a creat o organizaþie de rezistenþã anticomunistã. Au fost arestaþi ºi condamnaþi la 25 de ani închisoare, Cuza ºi Micescu murind la Aiud. Robu, fiind mai robust, a scãpat dupã 16 ani de detenþie. Dupã preluarea conducerii de cãtre colonelul Crãciun, el ºi□a repartizat în posturile cheie subordonaþii aduºi de el. Cei patru ofiþeri de legãturã acoperiþi ca plutonieri au preluat fiecare câte o secþie. La Zarca a

fost trimis plutonierul Rãdulescu.

LA CELULA 34

Au fost aduºi doi tineri fedeciºti. Nelu Dumitrescu, la arestare, în 1946, era student în anul VI la Medicinã, în Bucureºti. Auzisem de el de la alþi colegi de suferinþã. Toþi îl vedeau ca pe o personalitate remarcabilã, am fost fericit când l□am cunoscut. ªtiam cã a trecut prin Piteºti ºi cã a fost o victimã a lui Turcanu. Dumitrescu era din Brãila, fiu de negustor cu o educaþie aleasã. De mic l□a pasionat interesul pentru culturã. Arestarea ºi condamnarea la 20 de ani închisoare i□au distrus toate visele. La arestare avea pãrinþii sãnãtoºi, iar acum nu mai ºtia nimic de ei. O sorã a lui era cãsãtoritã cu vestitul doctor Robitu din Brãila. Auzise cã ºi cumnatul lui a fost arestat. Acum venise din celular împreunã cu Niculescu, tot frate de cruce. Acesta era din Bucureºti, fiul unui funcþionar cu rang înalt la Primãria Capitalei. Era bine instruit ºi Niculescu, dar a avea bine imprimatã ºmecheria bãiatului crescut în Bucureºti, foarte inteligent. Niculescu nu avea fineþea lui Nelu Dumitrescu, care îmi acorda o atenþie plinã de bun simþ. Uneori Niculescu era lipsit de tact ºi cãuta sã i se adreseze colegului în limba francezã. Numai cã el nu ºtia cã în închisoare eu am învãþat atâta francezã cât sã□l înþeleg. Nu am vrut sã mã deconspir, ar fi fost penibil pentru el. Altfel nu aveam nici un fel de probleme. Timpul trecea uºor, ambii citiserã mult ºi povesteau romane destul de fidel, nu încurcau personajele ºi astfel timpul trecea pe neobservate. Am evitat sã aduc vreodatã vorba de Piteºti ºi Gherla. Mi□am dat seama cã pentru Dumitrescu era o amintire dureroasã. Cu Niculescu discutam foarte mult despre viaþa de la þarã. Avea unele planuri de viitor în legãturã cu obiceiurile þãranului român. El avea în Bucureºti o prietenã, Ana, la care se gândea foarte mult. Aproape cã nu era zi sã nu o pomeneascã. Nu dupã mult timp au fost luaþi tot împreunã ºi duºi. Îi voi mai revedea în 1964 în condiþii speciale. Eu cu destinul meu, iar ei au evoluat, în special Niculescu, care va

încerca sã□mi scoatã din cap ideile retrograde. Din poziþia de infirm în care ajunsesem mi□am permis sã□l reped. Nu mai aveam nimic de pierdut. S□a retras învins, iar pe Nelu Dumitrescu îl voi revedea în mai□iunie 1964 la spitalul închisorii pe post de infirmier, fãcea tratamente, dar despre asta ceva mai încolo.

ZVONURILE SE ÎNMULÞESC

De la celelalte secþii veneau mereu deþinuþi care transmiteau informaþii neplãcute. Una din ele menþiona cã profesorul Radu Gyr ar fi fost pus în libertate. Aceastã veste a fost crezutã de unii, iar de alþii nu, mai ales cã era contrazisã de alta □ cã ar fi murit ºi a fost vãzut la morga închisorii. Se ºtia cã suferea de o boalã gravã ºi care□i punea viaþa în pericol. O ºtire care nu a surprins pe nimeni a fost aceea cã profesorul Nichifor Crainic a fost eliberat ºi cã scrie la un ziar, „Glasul Patriei”. Aceasta se întâmpla în 1962. Acest ziar era destinat celor din diaspora. În þarã nu era de gãsit. Se mai spunea cã ºi Radu Gyr scrie la acest ziar prin 1963□’64. Acestea se vor adeveri. Se auzea de la noii izolaþi în Zarca, cã erau discuþii aprinse între deþinuþii dintre celular pe seama unui proces de reeducare. Unii din cei ostili erau aduºi în Zarca. Odatã cu ei veneau ºi informatorii biroului politic spre a lua „pulsul” celor din Zarca. Este de reþinut faptul cã cei vechi din Zarca nu s□au lãsat atraºi în aceastã acþiune de intoxicare pusã la cale de colonelul Crãciun. Poate în mod deliberat Crãciun folosea Zarca ca o mãnuºã de presiune fizicã ºi psihologicã asupra masei de deþinuþi, prin aplicarea sistemului de exterminare. Numai gândul cã vor fi trimiºi la Zarca îi îngrozea pe deþinuþii de la alte secþii. Toate informaþiile care ajungeau la noi erau privite cu neîncredere. Era de□a dreptul absursã informaþia primitã cã dr. Victor Biriº, unul din prietenii lui Horia Sima ºi susþinãtor fervent a liniei dure a lui Sima, sã accepte acum oferta reprezentanþilor guvernului de a face

vizite prin þarã sã se informeze de realizãrile regimului comunist. Aceastã veste a venit ca un trãsnet. Dupã biografia lui Victor Biriº, aºa cum o ºtiam noi, din 1938 încoace era de necrezut. A fost tot timpul pe baricade, opozant a lui Carol I, apoi face parte din guvernul legionar din 1940-'41. Arestat de Antonescu ºi condamnat la 25 de ani muncã silnicã, ajunge în Aiud în 1941. Conduita lui a fost exemplarã. Ceilalþi camarazi ai lui îl respectau, era un model de urmat, impunãtor prin þinutã ºi culturã. Timp de 20 ani a fost cãlãuzã pentru o mare parte a legionarilor. Evenimentele din 1944 l-au gãsit în Aiud. El s-a pus în fruntea legionarilor care doreau sã ducã lupta împotriva comuniºtilor ºi a ocupantului sovietic. Mulþi tineri i-au urmat exemplul. Aºa a luat fiinþã grupul dr. Biriº. Dacã în 1945 Nicolae Pãtraºcu, comandant ad-interim al Miºcãrii Legionare, îi recomanda doctorului Biriº sã fie mai flexibil, ca sã se obþinã eliberarea legionarilor închisorii. Doctorul Biriº refuzã sã se supunã ºi declarã cã el este pregãtit sã rãmânã în temniþã toatã viaþa, numai sã fie eliberaþi ceilalþi. Aceeaºi declaraþie a fãcut-o ºi Prinþul Ghica. Este adevãrat cã acþiunea lui Pãtraºcu a dus la eliberarea unora ºi aceasta temporar. Dar nici unul din grupul Biriº sau din grupul mistic al dr. Traian Trifan n-a achiesat la poziþia lui Pãtraºcu. Dupã o rezistenþã înverºunatã de 22 de ani, ne întrebam ce raþionamente au dus la schimbarea de atitudine a acestui titan incoruptibil. Este adevãrat cã rezistenþa fizicã a deþinuþilor era la limita suportabilului, ba în multe cazuri se depãºise aceastã limitã. Situaþia politicã la acea vreme nu oferea nici o speranþã. Forþele rãului învinseserã aproape pretutindeni. Rezistenþa în þarã s-a redus foarte mult. Se întorceau la închisoare tot cei care mai fuseserã mulþi ani acolo. Apoi, majoritatea deþinuþilor aveau 10-14 ani de detenþie, executaþi. Nu mai aveau nici o ºansã de viitor. Erau flãmânzi, bolnavi, þinuþi în frig iarna, tracasaþi tot timpul de gardieni, fiind supuºi regimului de izolare totalã, fãrã a lua contactul cu familia, cu lipsa informaþiilor, a cãrþilor. Toate acestea le trãia

dr. Biriº, la fel ca ºi ceilalþi. Nu se poate crede cã dr. Biriº era insensibil la toate aceste suferinþe ale deþinuþilor. Cu experienþa celor 22 de ani de suferinþã era în mãsurã sã cântãreascã complet mersul evenimentelor. ªi este exclus ca el sã nu fi luat în calcul soarta celor mulþi ºi nu pe a lui personalã. Era prea inteligent ca sã nu evalueze toate riscurile acestei acþiuni. Dupã ce a vizitat mai multe oraºe în maºinã, cu însoþitori, i s□a cerut sã relateze cele vãzute la clubul închisorii. Dupã cum relatau unii din cei prezenþi, expunerea a fost pe placul regizorului, colonel Crãciun. Lumea s□a abþinut de la comentarii. Pentru unii a fost o uºurare. Se simþeau dezlegaþi de orice angajamente, iar pentru mulþi era o mare tristeþe. Dr. Biriº a fost pus în libertate în fruntea unui lot mai mare, nu cã s□ar fi convertit la comunism, ci pentru a câºtiga capital politic regimul comunist. Când l□a eliberat la începutul verii 1963, împreunã cu pãrintele Stãniloaie, a fost dus la Bucureºti, unde a primit o locuinþã ºi îmbrãcãminte. La început nu avea voie sã se ducã acasã, la Mediaº. Dr. Biriº va primi, dupã douã luni, voie sã meargã la Mediaº. Acesta îi va fi ultimul drum din viaþa sa. Când a coborât în Gara Mediaº s□a aruncat în faþa unui tren rapid, aºa spune versiunea oficialã. Care a fost motivul acestui gest nu se ºtie ºi poate nu se va ºti niciodatã. Circula o versiune neoficialã cã dr. Biriº ar fi avut un însoþitor din partea Securitãþii, fãrã alte comentarii.

LA CELULA 56

În toamna anului 1963 am fost mutat la celula 56. Eram atunci destul de bolnav. Mã miºcam foarte greu din cauza reumatismului. Nu□mi puteam face serviciul de celulã: golirea tinetei, spãlatul pe jos etc. În aceastã celulã am gãsit doi oameni de treabã care fãceau ºi serviciul meu. Unul era dr. ªercãianu, din Pleºcoi, judeþul Buzãu. Era fiu de preot. În 1949 a fost adus la închisoarea Braºov pentru a fi judecat de Petre Baicu, care era cu mine în celulã. Mi□a vorbit în termeni elo-

gioºi despre dr. ªercãianu, fiind ºi consãteni; se cunoºteau bine. A doua persoanã era avocatul Nicolae Pãun, tot din Buzãu. Aceleaºi lucruri le ºtiam ºi despre Nicolae Pãun tot de la aceeaºi persoanã. Mi□au mai vorbit de domniile lor dr. Iliescu Eugen, om cu studii la Paris, fost moºier în judeþul Buzãu, un legionar model. Era în vârstã ºi se bucura de atenþia tuturor, numai de respectul criminalului Þurcanu nu, care i□a grãbit sfârºitul. Un alt legionar care mi□a vorbit de cei doi ºi de acþiunile lor din Munþii Buzãului a fost Popescu Pogoanele, un om înstãrit ºi de mare caracter. Acum aveam ocazia sã□i cunosc direct. Pentru mine a fost o mare bucurie cã am nimerit în celulã cu asemenea camarazi. Din partea lor mã aºteptam la o trãire înãlþãtoare. Dar, de la primele ore am vãzut cã dumnealor nu comunicau unul cu celãlalt. Am crezut cã este ceva trecãtor, dar aceastã muþenie a durat mai multe luni. Cât am stat împreunã, cu mine discuta fiecare separat ºi foarte binevoitor. Cel mai mult vorbeam cu Pãun, pentru cã era mai vorbãreþ. Nu am încercat sã aflu motivele acestei supãrãri, numai cã mã simþeam rãu în aceastã situaþie. Pãun era cãsãtorit ºi la arestare ºi□a lãsat acasã soþia ºi o fetiþã micuþã, care avea acelaºi nume cu fetiþa mea, Cornelia. Dumnealui era de 15 ani arestat. Se apropia expirarea pedepsei ºi la fel doctorului ªercãianu, dar în privinþa eliberãrii erau sceptici. Eu le povesteam despre familia mea. Nu speram mare lucru, mai ales cã îmi pierdusem capacitatea fizicã de a mai munci. Nu am vorbit niciodatã de reeducarea ce se desfãºura în acea perioadã în Aiud. Personal nu eram interesat de aceasta ºi nici cei doi colegi nu o agreau. I□am povestit domnului Pãun cum un student reeducat la Piteºti ºi Gherla s□a infiltrat între noi la Braºov ºi ne□a adus la închisoare. I□am mai vorbit de reeducarea de la Canal, mai cu seamã cea de la Poarta Albã, unde ºeful era un fost învãþãtor de prin pãrþile Buzãului, acum colonel, pe nume Haralambie. Acesta a cãzut prizonier în U.R.S.S. ºi s□a întors cu Divizia „Tudor Vladimirescu”. Omul a ajuns mare colonel, ºeful politic al regiunii a treia militarã Cluj,

dar în urma unor pungãºii a fost arestat ºi condamnat la 25 de ani închisoare. Ajuns la Poarta Albã, el, hoþul de drept comun, a fost pus sã facã reeducare deþinuþilor politici din colonie. Avea un birou la dispoziþie ºi o reþea de informatori. Era mai uºor sã toarne decât sã tragã la roabã, pentru cã munca nu era pentru el. Când povesteam, am observat cã domnul Pãun dorea sã afle amãnunte despre acest colonel Haralambie.

Dupã mulþi ani în libertate, voi afla cã Haralambie era vãr primar cu domnul Pãun, mamele lor fiind surori. Dar asta nu schimbã cu nimic caracterul onest al domnului Pãun. Cãtre sfârºitul anului 1963 am primit în celulã ziarul „Scânteia" de la plutonierul Rãdulescu. Pentru noi a fost o surprizã ºi un semn de întrebare. Bineînþeles cã l□am citit pe nerãsuflate. Colegii mei nu mai vãzuserã un ziar de 15 ani. Dupã câteva zile, o altã surprizã: auzeam zgomote pe salã, paºi mulþi care se opreau în faþa celulei noastre. Nu puteam deduce ce se petrece. Mai târziu, când s□au liniºtit, s□a deschis vizeta ºi ne puteam uita pe coridor. În faþa uºii, pe perete era montat un difuzor, iar plutonierul Rãdulescu se agita pe coridor ºi ne invita sã fim atenþi. La un moment dat, s□a auzit o voce în microfon care ne anunþa cã vorbeºte comandantul Miºcãrii, Nicolae Pãtraºcu. În celulã s□a fãcut liniºte perfectã, deoarece eram încordaþi la maximum. Nu ne aºteptam la aºa ceva. Domnul Pãun ºi□a pus coatele pe genunchi ºi capul în palme. Nu spunea nimic, mai ofta din când în când. Cât a durat aceastã cuvântare nu am putut evalua ºi nici ce a spus nu am putut reþine. ªocul a fost devastator. Am rãmas cu impresia cã se petrece ceva în viaþa noastrã, dar cã este prea devreme sã putem înþelege ceva. Mã aºteptam ca domnul Pãun, care era comandant ajutor legionar sã facã vreun comentariu, dar s□a abþinut. Nu a spus nimic, dar pe faþa lui se citea o nelinişte profundã. Ne□am retras fiecare în colþul lui ºi mult timp nu a mai spus nimeni nimic, apoi au reintrat în programul normal. Noi, cei din Zarca, nu am putut percepe amploarea fenomenului în desfãºurare. Am auzit cã erau cluburi unde se adunã deþinuþii. La aceste cluburi iau

cuvântul diferite personalitãþi, ca pãrintele Dumitrescu□Borºa, Victor Vojen, de la care lumea se aºtepta la compromisuri. Colonelul Crãciun a încercat sã□i atragã în acest joc pe Prinþul Ghica, dar acesta nu s□a lãsat impresionat de ceea ce□i prezenta Crãciun. La întrebarea colonelului, dupã ce a vãzut ferma de animale de la Aiud, „Ei, ce spui pãrinte de realizãrile noastre?", prinþul, privind peisajul, rãspunde: „Frumoase mai sunt sãlciile astea!". Crãciun s□a înfuriat tare ºi l□a dojenit aspru. Un alt incident ºeful închisorii l□a avut cu Radu Budiº-teanu, care, întors ºi el dintr□o vizitã de informare, la solicitarea lui Crãciun sã spunã oamenilor despre realizãri, Budiºteanu le□a spus celor prezenþi cã regimul comunist, care a strâns în mâna sa toatã avuþia þãrii, putea face mai mult. Nu a mai fost lãsat sã vorbeascã. Ne vom convinge ceva mai târziu, când noi, cei din Zarca, vom fi duºi la clubul mare. Acolo am gãsit ºi alte secþii cu care ne□am amestecat ºi am vorbit împreunã. Eu am fost grav bolnav de reumatism, iar durerile sciatice m□au paralizat; nu mai puteam merge. Am vrut sã rãmân în celulã, dar plutonierul Rãdulescu a adus doi tineri care au fãcut scaun din mâini ºi m□au dus ºi m□au adus. De acestã datã nu mai aveam sacii pe cap, ceea ce a fost un eveniment. Coloneii Crãciun ºi Iacob, cu statul lor major, erau la tribunã, unde se mai aflau ºi niºte mãrimi dintre deþinuþi. A luat cuvântul Crãciun, care ne□a spus cã este reprezentantul guvernului ºi acþiunea care se desfãºoarã în Aiud este în interesul nostru, dacã înþelegem sã ne lepãdãm de trecut. A vorbit de marea putere sovieticã care a luat□o înaintea americanilor, plasând primul om în spaþiu, pe Iuri Gagarin. „Acum forþele socialiste nu mai au de ce sã se teamã de imperialiºti, unde lucrurile nu merg întocmai bine. Dacã nu ºtiþi, vã spun eu: preºedintele Statelor Unite, Kennedy, a fost asasinat de duºmanii pãcii, care nu vedeau cu ochi buni înþelegerile dintre el ºi secretarul general al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice". De asasinarea lui Kennedy noi ºtiam; imediat ce a avut loc, cineva a anunþat. Era pentru pri-

ma oarã când luam contact cu programul de reeducare ºi ne întrebam care va fi finalul, dacã Crãciun a accentuat „sã vã lepãdaþi de trecut”, fãrã sã precizeze în ce fel. La încheierea cuvântãrii ne□a fost prezentat un film american cu accente marxiste, care a fost reuºit ca realizare. Nu□l mai reþin, parcã era vorba de oraºul maimuþelor. Pentru douã ore am fost absorbiþi de imaginile ecranului, dar odatã cu tragerea cortinei am fost duºi la locurile noastre ºi lãsaþi sã meditãm la ceea ce ne□ar putea aºtepta dacã vom asculta îndemnurile tãtucului Crãciun, care pãrea sã spunã „leapãdã□te de tine ºi urmeazã□mã”. Comentariile au cam lipsit ori s□au limitat la film ºi la bucuria revederii cu alþi colegi.

ANUL 1964

Eram tot în Zarca. Sãnãtatea se tot agrava, durerile îmi cuprinseserã coastele, aveam mari probleme cu respiraþia, cu strãnutul sau tusea, cu mersul. Nu aveam voie sã stau culcat, la marginea patului nu mã puteam þine pe verticalã, ca sã respect regulamentul mi□am fãcut un fel de ham cu care mã legam de patul de sus ºi mã sprijineam în el. Mai rãu era cu frigul, care mã seca. Nu puteam face miºcãri. În situaþia mea erau foarte mulþi. Asistenþa medicalã se acorda selectiv în funcþie de poziþia fiecãruia. Faþã de recunoaºterea legitimitãþii regimului comunist, dacã în þarã ºi în instituþiile statului s□au impus la fel ºi pe plan extern au obþinut recunoaºterea forurilor internaþionale. Existau însã în þarã focare de rezistenþã foarte hotãrâte ºi care puneau guvernul într□o luminã defavorabilã. La toate întâlnirile diplomatice se ridica problema drepturilor omului. Se cerea insistent eliberarea deþinuþilor politici. La toate nivelele se cerea eliberarea celor persecutaþi pentru motive de conºtiinþã. Deci, guvernul era forþat de opinia publicã internaþionalã, informatã de mãrturiile foºtilor deþinuþi ajunºi în strãinãtate ºi care au fãcut dezvãluiri senzaþionale despre ororile petrecute în închisorile ºi lagãrele din România.

Se cunoºteau crimele de la Piteºti, Gherla, Canal, Salcia etc. Comuniºtii români, la ordinele Moscovei, se încãpãþânau sã continue exterminarea noastrã, deci îºi îndeplinise planurile diabolice. De acum nu miºca nimic fãrã controlul Securitãþii, ajunºi de mult la concluzia cã nu mai sunt forþe interne care sã li se opunã. Au pus de o nouã reeducare în cetãþile Aiudului ºi Gherlei. Cei închiºi aici erau oameni devotaþi unui ideal naþional ºi creºtin. Pe aceºtia era greu sã□i convingi cã au luptat pentru o himerã ºi cã acum comuniºtii ar fi adus fericirea României. Dupã 20 de ani de prigoanã comunisto□KGB□istã, cu omoruri în închisori în luptele din munþi, cu deportãri ºi rãpiri de persoane, care au dispãrut fãrã urme, Securitatea, braþul înarmat al partidului, îºi dãdea seama cã toate metodele de represiune au eºuat, deci problema legionarilor a fost luatã în dezbatere la cel mai înalt nivel al partidului, în biroul politic. La propunerea lui Alexandru Drãghici, a fost ales omul care sã rezolve aceastã problemã, în persoana colonelului Crãciun.

În iarna anului 1964 am fost supuºi aceluiaºi regim dur în Zarca, care continua sã fie ºi pe mai departe mijlocul de presiune fizicã ºi psihicã pentru deþinuþii de la alte secþii ºi de la celular. Astfel, cei care comentau defavorabil reeducarea, erau trimiºi la Zarca. Într□o noapte, fiind cu pãrintele Brânzaº în celulã, s□a deschis uºa ºi au fost împinºi în celulã 11 deþinuþi, aduºi din celular. Toþi erau refractari la reeducare. Primul care mi□a atras atenþia a fost avocatul Nelu Moldovan din Bucureºti, un bãrbat înalt ºi chipeº. Pe acesta închisoarea nu l□a învins; era plin de viaþã, cu un moral de invidiat. Fãcuse mai bine de 15 ani de detenþie ºi mai avea 10 de fãcut. De la Nelu Moldovan am aflat multe despre reeducarea din Aiud. Colonelul Crãciun, care are mânã liberã de la guvern, aplicã metode diferite în funcþie de subiecþi. Pe unii îi trimite la Zarca pentru intimidare, iar pentru alþii, încãpãþânaþi în ideile lor politice, a creat o secþie de nebuni, o altã secþie de TBC, unde era un regim alimentar mai bun. În acel timp mulþi bolnavi de plãmâni. În aceastã secþie erau trimiºi ºi unii care nu erau

bolnavi ºi care au rãspuns favorabil ideii de reeducare. O altã categorie a fost trimisã la grãdinile de legume ale închisorii. Aici îi bãtea soarele în cap, dar mai ciuguleau o foaie de varzã, o ceapã, un morcov ºi dispãrea poluarea cadavericã de celulã. Aceºtia erau buni de filmat pentru imagine, totul era bine regizat. Dupã lungi discuþii am ajuns la concluzia cã guvernul este constrâns sã lichideze problema deþinuþilor politici ºi o face de pe o poziþie de umilire a noastrã, în stilul lor de biruitori. Iar noi sã ne declarãm singuri învinºi ºi sã recunoaºtem cã am greºit ºi ne asumãm toate relele trecutului, sã ne întoarcem împotriva foºtilor conducãtori ºi sã□i condamnãm. În urma acestor discuþii, am ajuns la concluzia cã indiferent de poziþia adoptatã, în cele din urmã vom fi puºi în libertate ºi sã respingem compromisul. În ceea ce mã privea, eram cam deprimat din cauza bolii ºi foarte supãrat pe comuniºtii care m□au adus în aceastã situaþie, în special colonelul Crãciun. De teama cã voi fi o povarã pe capul familiei, nu□mi doream eliberarea, dar Dumnezeu a vrut altfel. Din acel grup fãcea parte ºi pãrintele Ioan Iovan, parohul Mãnãstirii Vladimireºti. Mult am dorit sã□l întâlnesc ºi sã□l cunosc. Dumnezeu m□a învrednicit ºi mi□a îndeplinit dorinþa. Vãzându□mã aºa suferind ºi liniºtit, s□a apropiat de mine ºi m□a întrebat cum mã cheamã. „Salcã”, am rãspuns. „ªi numele de botez?”. „Alexandru”. „Frate Alexandru, sã spunem Tatãl Nostru împreunã”. Dupã rugãciune am continuat sã vorbim. Pãrintele era de staturã mijlocie ºi cam slãbuþ. ªi sfinþia sa era bolnav în urma chinurilor de la Securitate, dar nu□l preocupa boala, ci sufletele altora, pentru care se ruga. Era mereu în rugãciune, vorbea blând ºi convingãtor. A fost o revelaþie pentru mine cã am avut aceastã binecuvântare a sa. La despãrþire m□a îmbrãþiºat, spunându□mi cã se va ruga pentru mine. Am rãmas mai liniºtit. În lunile de iarnã am fost duºi de mai multe ori la club, unde gãseam ºi pe alþii. Crãciun este asistat de Petre Pandrea. Avea boala de a se întreþine cu oameni mari ºi sã le zicã „mã” ºi sã le dea sfaturi. Uita cã

Pandrea era o somitate cu studii în străinătate, cu numeroase scrieri. După discursurile lui urma câte un film. Cele mai multe au fost de copii, producþii ale domanei Bostan. Îmi amintesc că prin luna martie '64 ne□au dus la club. Rădulescu era prin preajma mea. Când am intrat în club le□a ordonat celor care m□au dus pe braþe să mă lase într□un anumit loc, lângă tribunã. Rămas singur acolo, plutonierul Rădulescu pleacă ºi se întoarce cu bunul meu prieten, Călvărăsan Luca. Am rămas uluit, nu□l mai văzusem de ºapte ani. Eram două epave. Eu veneam din Zarca, iar Luca era adus de la secþia de psihiatrie. A fost dus acolo de colonelul Crăciun, care este primul ce a iniþiat înfiinþarea acestei metode de internarea celor ce nu erau de acord cu politica guvernului în secþii de psihiatrie pentru Crăciun. Cel care avea altă părere era nebun. Deci, prietenul meu a fost catalogat nebun. Acum eram faþă în faþă ºi□l vedeam normal, ca întotdeauna. Am fost lăsaþi câteva minute singuri, o surprizã pentru Rădulescu, aduce o personalitate cunoscută de noi doi ºi îl lasă pe noul venit în compania noastră. Nu are importanþă cine este persoana, important era mesajul. „Ce faceþi, măi, copii?". „După cum ne vedeþi", apoi intră direct în subiect: „Măi, vin din partea domnului colonel Crăciun să vă recomand să fiþi mai înþelegători ºi să nu mai faceþi opoziþie la acþiunea iniþiatã de conducere. Voi trebuie să înþelegeþi că trebuie să ieºim de aici". „Nu vă supăraþi, domnule, uitaþi□vă cum arăt. Eu am nevoie de tratament medical, nu de reeducare". Luca a fost ºi mai intransigent: „Lasă□mă, domnule, în pace. Dacă era să mă fac comunist, mă făceam afară, nu aici". Respectivul a plecat ruºinat, iar noi am rămas depănând în vitezã ce s□a petrecut cu noi de ºapte ani ºi ce poziþie să adoptăm fiecare în parte, fără compromis. Călvărăsan Luca era mai vizat decât eram eu. El avea un frate în Canada, legionar devotat lui Horia Sima. Securitatea îi controla fiecare miºcare. Cu greu ne□am despărþit, mergând fiecare la locul lui, bucuroºi fiind că suntem aºa ºi că am avut prilejul să ne verificăm ideile ºi să ne punem de acord pentru

viitor. Zarca a rãmas aºa cum a fost ºi în 1957, când lt. major Chirilã mi□a hotãrât soarta, nu s□a schimbat nimic în bine. În Zarca veneau ºi plecau cei refractari. Cei vechi eram modele de degradare fizicã pentru ei. Dupã câtva timp îi scotea speriaþi ºi îngroziþi de ceea ce au vãzut acolo. Unii din ei deveneau mai blânzi ºi îºi þineau gura.

PLECAREA DIN ZARCA

În luna februarie am fost scoºi din Zarca. Cred cã toatã lumea. Eu cred cã am ajuns la secþia a cincea, într□o camerã mare. Aici am gãsit paturi mai curate, cearºafuri ºi perine. În camera în care eram repartizat mai erau deþinuþi mai veseli. Nu era acea atmosferã apãsãtoare din celulã. Am gãsit acolo un ºef de camerã, inginerul Toader, din Banat, bãiat simpatic. Când m□a vãzut cã nu pot merge pe picioare m□a aºezat pe un pat jos. În acea camerã am observat o atmosferã de adeziune la acþiunea dusã de colonelul Crãciun. Printre cei din acea camerã am zãrit un vechi prieten de la Canal, Alexandru, care s□a apropiat de mine ºi mi□a fãcut semn sã tac, sã fiu atent la cei din camerã. Era acolo ºi fostul meu coleg de celulã în Zarca, complet schimbat. Nu mai era legionarul care mã atenþiona când i se pãrea cã nu sunt destul de combativ. A vrut ºi aici sã□mi spunã cã acele vremi au apus ºi sã nu uit cã acasã mã aºteaptã soþia ºi fetiþa. I□am spus „lasã□mã în pace, domnule! Nu vezi cã sunt un infirm?”. Nu a mai venit la mine. Aveam impresia cã s□a jenat. Acesta era colegul de celulã, Niculescu, dar sã□l lãsãm ºi sã vedem ce s□a mai întâmplat. În acea camerã erau oameni diferiþi ºi ca vârstã, ºi ca profesie. Aceºtia trecuserã de prima fazã a reeducãrii. Unii erau mai activi ºi îi lãmureau pe ceilalþi de politica greºitã a celor mari care nu au sesizat direcþia în care se îndreaptã omenirea. Pentru toate acestea erau de vinã americanii ºi Horia Sima, care nu se liniºteºte ºi, la ordinul americanilor, trimite la moarte sigurã noi echipe de legionari fanatici.

Discuþiile nu erau încinse, cã nu era nimeni care sã aibã altã pãrere. Oamenii sperau cã regimul va acorda un decret selectiv, cãutând sã pãstreze pe unii mai puþin numeroºi, ca o garanþie cã cei ajunºi afarã vor sta liniºtiþi. Toate aceste pãreri ajungeau la urechile colonelului Crãciun, ajutându-l sã-ºi organizeze mai bine planul de acþiune. Seara, dupã ora 20.00, au intrat în camerã colonelul Crãciun, lt. colonel Iacob, lt. colonel Ivan. La comanda ºefului de camerã, Toader, toþi deþinuþii s-au aliniat pe douã rânduri într-o ordine perfectã, iar ºeful de camerã a dat raportul: „Sã trãiþi, domnule comandant! Camera 320, cu un efectiv de 38 de deþinuþi, aºteaptã ordinele dumneavoastrã”, la care colonelul a spus „Bunã seara”, iar cei 37 au rãspuns cu un „Sã trãiþi!”. Am zis 37, pentru cã eu fiind grav bolnav, nu m-am ridicat de pe pat. Colonelul, aruncându-ºi ochii peste cei aliniaþi, l-a întrebat pe ºeful camerei: „Dar Salcã unde-i?”. Eu am rãspuns: „Aici, domnule colonel, nu mã pot ridica, sunt bolnav. Am nevoie de medic”. În acest moment intervine ºi ºeful ºi îi raporteazã cã deþinutul Salcã a venit bolnav ºi nu poate sta decât culcat. „Bine, va fi dus la medic” ºi au plecat. A doua zi am fost mutat la camera 323 cu alþii ºi nu la spital, cum credeau ceilalþi. Crãciun nu se da bãtut uºor. În noua camerã erau tot atâþia deþinuþi. Am gãsit un pat liber lângã dl. Popescu Prundeni, un ziarist renumit înainte de 1944. Comuniºtii l-au bãgat la închisoare pentru articolele scrise în susþinerea rãzboiului pentru eliberarea Braºovului. Era ºi el grav bolnav. ªedeam alãturi ºi discutam. Era un om cult ºi mare cunoscãtor al vieþii politice de la noi ºi din lume. Domnul Prundeni era de dreapta, foarte cumpãnit la vorbã. Discutam în ºoaptã. Aceastã camerã era scoasã în fiecare zi la club. Eu nu puteam merge pe picioare ºi eram dus de doi colegi, care mã aºezau în fundul clasei. Aici erau bãnci ca la ºcoalã. ªedeam câte doi în bancã. Eu stam cu un buzoian, zidar de meserie, legionar neînduplecat. Era foarte tãcut. De la început am fost luaþi în primire de douã persoane necunoscute, care s-au recomandat ca

educatori. Unul a spus cã se numeºte Paleologu, iar celãlalt avocat Buzoianu din Brãila, „fost comandant legionar”, a þinut sã precizeze. Aceºti educatori au omis sã ne spunã pe cine au reeducat. Primul a luat cuvântul Paleologu, dupã nume grecotei, om meºter la vorbã. Dupã o scurtã introducere, prin care ne solicitã sã mulþumim domnului colonel pentru condiþiile civilizate ce ni le□a creat, faptul cã avem fiecare pat cu cearºaf ºi cã acum putem sta de vorbã între noi fãrã sã ne temem cã ne ascultã gardianul este mult prea mult pentru noi, care am atentat la temelia regimului. Acest regim, prin domnul colonel Crãciun, ne acordã o ºansã ºi noi sã o acceptãm. Sã o rupem cu trecutul, care ne□a adus aici. Noi nu am putut înþelege cã dupã rãzboi lucrurile s□au schimbat ºi cã forþa cea mai înaintatã, clasa muncitoare, a preluat puterea din mâinile moºierilor ºi ale exploatatorilor. Noi, cei care nu am înþeles aceasta ºi ne□am ridicat împotriva ordinei sociale, ni se oferã acum ºansa sã ne cãim pentru faptele noastre criminale. Deci, va trebui ca fiecare dintre dumneavoastrã sã vã faceþi autobiografia sincer ºi corect, sã fim critici cu noi înºine ºi cu cei care ne□au adus aici. Asta aºteaptã domnul colonel, sã rupeþi cu trecutul. Eu, aºa chinuit cum eram, l□am ascultat ºi mã întrebam cine o fi ãsta care vorbeºte ca un activist. Mai târziu voi afla cã este unul din secta masonilor. A luat apoi cuvântul Buzoianu în termeni virulenþi: „Domnilor, partidul a fost prea blând cu noi, faþã de crimele pe care noi le□am fãcut ºi iatã cã acum, prin domnul colonel Crãciun, ne întinde colacul de salvare. Numai un nebun mai poate crede cã mai vin americanii sã ne scoatã de aici, aºa cum a spus domnul Paleologu, sã ne facem demascarea ºi sã□i arãtãm cu degetul pe cei care încã se mai lasã amãgiþi de propaganda lui Horia Sima. Aveþi curajul ºi terminaþi cu trecutul. Afarã vã aºteaptã familiile. Noi nu forþãm pe nimeni. Cine vrea sã rãmânã pe mai departe în închisoare, poate sã o facã, dar sã nu ne împiedicaþi pe noi. Acele poveºti: «sã faci Cãpitane o þarã ca soarele sfânt de pe cer» nu mai sunt de actualitate. Au fãcut□o

comuniºtii". Mi□am fãcut cruce cu limba în gurã, cã mulþi demagogi am auzit în viaþã, dar acesta deþine recordul. Dupã ce ºi□au încheiat discursurile cei doi, am fost scoºi în recreaþie ca niºte ºcolari. Nimeni nu îndrãznea sã comenteze. Nu toþi erau legionari la acel club. Erau oameni mai tineri care, în 1940, aveau pânã la 18 ani. Aceºtia nu se considerau vinovaþi de aºa□zisele atentate ale legionarilor, iar acum toþi erau fãcuþi pãrtaºi la pãcatul strãmoºesc, asemeni lui Adam, care a fost alungat din rai. La Aiud, comuniºtii, prin colonelul Crãciun, ne chema la spovadã, ca sã ne mântuim de pãcatul strãmoºesc ºi astfel sã fim iertaþi. Mi s□a pãrut nostimã pretenþia inchizitorului Crãciun. Îi mai lipsea doar rugul, cã toate celelalte metode le□a folosit. În zilele urmãtoare s□au continuat exerciþiile de spãlare a creierului de cãtre cei doi educatori. Aceºtia, înzestraþi cu broºuri de propagandã comunistã, cu hârtie ºi creioane, au început munca de convertire la ideile socialismului. Se citea de cãtre educator ºi se fãceau comentarii, erau puºi ºi unii din bãnci sã comenteze. La început puþini au fost cei care au acceptat. Se invocau tot soiul de motive, cel mai des se recurgea la formula „Eu, domnule educator, nu sunt un om politic ºi nici nu mã interesează. Am dat ºi eu unui necãjit un ajutor ºi pentru asta sunt aici". Toatã lumea se eschiva, chiar ºi cei care trecuserã prin aceastã fazã ºi acum aveau roluri speciale în club. Dupã perioada de tatonare, s□a trecut la faza urmãtoare, „autobiografia". Unii au considerat cã pot sã□ºi facã autobiografia, cã scriu acolo ce vor ei, dar odatã autobiografia predatã era dusã la un birou special ºi comentatã de responsabilii politici. Aceºtia, ajutaþi de cozile de topor, gãseau nepotriviri faþã de informaþiile lor. În zilele urmãtoare se dezbãtea cazul în club ºi se prezentau informaþii cum cã nu ai fost sincer, cã altul cu care ai fost în lot spune altfel. „Vezi cã tot bandit ai rãmas", spunea educatorul. „Noi trebuie sã o rupem cu trecutul nostru criminal dacã vrem sã ieºim de aici. Sã□i demascãm pe cei care mai cred în venirea americanilor, sã vã lepãdaþi de trecut,

de cei ce v□au adus aici. Domnilor, ºi eu am fost legionar, am crezut în Codreanu, dar am fost orb. Nu am observat ºi cealaltã parte a lui. Nu era român, era polonez, Zelinski. Noi, tineretul, îl adulam ºi el fãcea politica cercurilor germane ºi carliste". Toate aceste trivialitãþi la persoana Cãpitanului ºi a altor conducãtori ai Legiunii erau provocãri adresate cursanþilor, coordonate de comandamentul reeducãrii. Cu toate presiunile morale, oamenilor le venea greu sã pronunþe injurii la adresa lui Codreanu ºi a celorlalþi martiri. Ar fi însemnat sã te renegi pe tine ºi toatã lupta ta ºi credinþa în existenþa ta. Noi nu am fost condamnaþi pentru fapte infamante, noi nu puteam fi pãrtaºi la sacrificarea idealului naþional, motiv pentru care guvernanþii comuniºti nu erau de acord ºi ne□au izolat. Aºa credeam noi la început, dar socotelile lor erau altele. Ei ne□au adunat în temniþe ºi lagãre ca sã ne distrugã fizic ºi moral, ca aceia dintre noi dacã vom mai ajunge vreodatã în libertate sã fim niºte fiinþe jalnice. Numai cã socotelile lor nu s□au împlinit. Rezistenþa umanã nu se poate mãsura, ea a întrecut orice imaginaþie. Au fost mulþi care s□au prãbuºit sub povara loviturilor torþionarilor, dar majoritatea condamnaþilor au ieºit din aceastã încrâncenare cu conºtiinþa curatã, deºi aveau trupul plin de rãni. Tot mergând zi de zi la club, observam frãmântãrile sufleteºti ale colegilor ºi îmi aºteptam rândul dupã mai multe tatonãri ale politrucilor. A venit ºi ziua scadenþei. Mai rãmãsesem doi fãrã autobiografie, eu ºi un muncitor zidar de la Buzãu. În acea zi, educatorul Paleologu a venit hotãrât sã termine cu noi. Cum a intrat, mi s□a adresat: „Salcã, azi trebuie sã te decizi dacã îþi faci autobiografia. Mai avem ºi alte probleme, nu mai putem aºtepta. Da sau nu?". „Domnule educator, am sã mi□o fac, dar acum m□aþi luat aºa direct ºi vedeþi în ce hal sunt cu sãnãtatea. Apoi, eu cred cã nu am fãcut aºa grozãvii ca sã mã ascund. Rãspunsul meu l□a mulþumit ºi a trecut la colegul de la Buzãu. Acesta a fost foarte ferm. Nu de la dumneata. Eºti un deþinut ca ºi mine ºi nu ai calitatea de a mã ancheta pe mine". Rãspunsul lui a produs o

reacþie neaºteptatã. Unii l□au apostrofat, spunând: „Tot legionar ai rãmas. Ai sã rãmâi aici”, iar alþii se bucurau în tãcere de rãspunsul categoric. Eu m□am vãzut mic în faþa domnului Paleologu. Ne□a lãsat în pauzã ºi a plecat, probabil la consultãri. Când s□a întors, ne□a trimis la camere. M□am aºezat pe pat ºi□i povesteam domnului Ilie Prundeni ce gafã am fãcut. Nici nu am terminat bine, cã apare în camerã un sergent major sanitar cu doi inºi, care aveau o targã. „Care eºti Salcã?”. „Eu sunt”. „Hai, ia□þi bagajul, puneþi□l pe targã”. Oamenii au executat ordinul ºi□n câteva minute am fost în spital, într□o camerã la etaj.

ÎN SPITAL

În camera în care am fost dus mai erau patru persoane grav bolnave, dar totuºi se puteau miºca. Eram singurul care aveam nevoie de ajutor, pe care mi□l dãdeau ceilalþi. Doctorul care se ocupa de noi era fost medic militar, condamnat pentru deþinere de monezi de aur (cocoºei). A fost ghinionist, bãtut bestial la anchetã ca sã spunã unde le□a ascuns ºi câte are. Ameþit de torturã, a spus cã are 70 de cocoºei ºi chiar ºi locul. Securitatea a scotocit locul ºi a gãsit 90 de cocoºei, deci o sumã mai mare. În concluzie, anchetatorii au conchis cã doctorul a încurcat ascunzãtoarea ºi de aici au pornit alte bãtãi, torturi, ca sã spunã unde sunt cei 90 de cocoºei. Doctorul ºi□a dat seama de eroare ºi a cedat. Dupã multe chinuri, în cele din urmã, ºi cu averea pierdutã, ºi fãrã libertate, era bucuros cã a scãpat de celulã ºi îºi practicã meseria. A fost un noroc pentru mine cã am ajuns în salonul lui, pentru cã era milos. Dupã o examinare atentã ºi amãnunþitã a început tratamentul dupã ce l□a aprobat ºi doctorul Sârbulescu ºi doctorul Balea, medicul ºef al spitalului din partea administraþiei. Mi□a fãcut tratament intensiv. Nu am întrebat niciodatã cu ce mã tratează, nici nu mã pricepeam. Cert este cã dupã vreo douã sãptãmâni de injecþii ºi pilule am început sã mã ridic ºi sã fac miºcãri, ceea ce

l□a bucurat mult pe dr. Pricunda. Apoi m□a trimis la parter, la sala de electroterapie. Coboram foarte greu scările, mă sprijineam de balustradă. Când am pătruns în acel cabinet, mare mi□a fost surpriza când am dat cu ochii de bunul meu coleg de celulă din Braºov, Constantin Drăghici, nea Costică. A rămas mut de emoþie. Nu ne văzusem de 14 ani ºi eu eram ºocat, pentru că îl credeam liber, mai ales că după doi ani de anchete la Braºov, Securitatea nu i□a găsit nimic ca să□l implice ºi acum iată□ne, ne revedem după 14 ani tot în puºcărie. „Nea Costică, un scaun, că nu mă mai þin picioarele". „Hai că te ajut eu până la dr. Paul Minea. Este un băiat bun, e de□al nostru, mi□a ºoptit la ureche". În Costică Drăghici aveam totală încredere. El a făcut 17 ani de puºcărie curat. Toate presiunile nu l□au putut schimba, aºa că m□am lăsat în seama lui. El îi spune doctorului Minea parcă poruncitor. „Doctore, el este prietenul meu, e de□al nostru, salveazã□l!". Doctorul Minea, cu vocea lui domoală: „Staþi aicea jos ºi povestiþi□mi ce vă supără". l□am spus că mă doare ºi de când ºi că am ºi o hepatită cronică pentru care nu am fost consultat niciodată. După ce m□a văzut, doctorul Minea i□a spus lui Drăghici ce proceduri să□mi facă. Acesta a început cu ultraviolete. Timp de două săptămâni am făcut aceste raze care au mai ameliorat durerile. Aºteptam dimineaþa să merg la raze; întâlnirile cu Drăghici erau reconfortante. El îmi spunea o mulþime de noutăþi. Costică era la secþia TBC cu doctorul Minea ºi acolo reeducarea era activă. Încă din prima zi, Costică D. mă întreba: „Măi, tu ai cocoºi în camerã?". „Nea' Costică, cred că nu. Toþi sunt aºa de bolnavi că bun e Dumnezeu să mai reziste mult". „Mă, tu fii atent ce vorbeºti ºi cu cine!". „Nea' Costică, am eu destulă experienþă să cumpăr, nu să vând". „Măi, noi ne cunoaºtem de mai bine de 20 de ani ºi să ai încredere în ce□þi spun eu! Noi vom pleca acasă în curând, dar nu că vor comuniºtii. Dacă ar fi după ei, aici ne□ar rămâne oasele la toþi. Măi, sunt obligaþi să o facă! Americanii, măi, îi strâng cu uºa pe ruºi, care sunt în găleată. Nu mai au ce

mânca, fac rachete ºi arme, iar poporul moare de foame. S□au dus la americani dupã grâu ºi li s□au pus condiþii, sã se retragã acasã din Europa ºi sã elibereze toþi deþinuþii politici. Pe partea cealaltã, îi înghesuie în China; la NATO au pus un comandant german. S□au dus în Cuba cu rachete, iar când au aflat americanii i□au spus ciobanului ãla de Hruºciov sã□ºi ia jucãriile ºi sã plece imediat, cã altfel Moscova sare în aer, ºi au plecat cât ai zice peºte. Pãi se joacã ei cu americanii? De acum, americanii sunt tari pe poziþie. I□au pus pe englezi la punct ºi pe francezi, îi înarmeazã pe nemþi ºi pe japonezi. Aºa cã ruºii sunt prinºi în cleºtele american". Toate acestea mã amuzau ºi eu, care□l cunoºteam bine pe Costicã, eram bucuros sã constat cã dupã 17 ani de puºcãrie a rãmas acelaºi optimist, cã va veni ºi pentru noi o salvare. El o vedea din partea americanilor, eu o vedeam de la Dumnezeu. Erau douã cãi diferite, dar amândoi speram.

În altã zi îmi spune: „Tu îi ºtii pe cei de la secþia TBC?". „Nu am de unde sã□i ºtiu". „Mãi, acolo este o amestecãturã de bolnavi ºi sãnãtoºi. Colonelul Crãciun are un grup de codoºi care□l informeazã tot ce fac ºi vorbesc oamenii. Eu îi bag undeva... Stau toatã ziua la soare, citesc cãrþi, sunt organizaþi în comandament. Acolo ºef este un avocat din Târgoviºte, Grigorescu, fost comandant legionar. Acesta era alt comandant, Þocu Petre, din Galaþi, ºi mulþi alþii care fãceau pe zmeii pe afarã. Ce mã revoltã cel mai tare sunt popii ãºtia mari, Stãniloaie, care abia□ºi duce nãdragii dupã el, vorbeºte pe la club. Ne spune cã stãpânirile sunt de la Dumnezeu ºi noi trebuie sã ne supunem lor. „Auzi, mãi, cã□s de la Dumnezeu aceºti uciga ºi, dar cel mai pezevenchi este Valeriu Anania, ãla care conducea grevele studenþeºti în 1946. La Cluj îi îndemna pe studenþi sã reziste comunismului. Bieþii copii au intrat cu miile în închisori ºi comuniºtii i□au terminat definitiv. Acum Anania este rãsfãþatul lui Crãciun. A primit hârtie ºi creioane, se cocoaþã pe patul de sus, ºi cu picioarele scoase printre gratii îºi pune placa pe genunchi ºi scrie. Când se plictiseºte, coboarã ºi mai

dã o fugã la comandament. Ce□o fi scriind, numai el ºtie. Cred cã ceva ce□i place lui Crãciun, cã altfel nu l□ar încuraja. Eu aveam o altã impresie despre Anania. ªtiam cã este copil orfan, l□a crescut mama lui cum a putut ºi cã era student la Medicinã, dupã ce fãcuse Teologia. Îl admiram. „Ce spui matale mã face praf". „Pãi, tu nu ºtii cã este nepotul popii ãla care l□a ascuns pe Dej când a evadat de la Târgu Jiu? Era mânã□n mânã cu comuniºtii, Iustin Marina. Dej, într□o zi l□a fãcut patriarh ºi toþi bãrboºii au acceptat. Nu s□a ridicat unul sã spunã cã s□au cãlcat canoanele ºi dreptul bisericesc. ªi marele Bãlan de la Sibiu i□a sãrutat mâna. Ãsta, mãi, v□a desfiinþat biserica voastrã creco□catolicã ºi v□a bãgat episcopii la închisoare.

Ordin de la Stalin, mã, ºi apoi ce sã aºtepþi de la nepotu□su. Ãsta mai zice cã□i mare scriitor ºi lucra la unchiul sãu, la Patriarhie, ca bibliotecar ºi i□a chemat acolo la ºezãtori literare pe Radu Gyr, Tudor Arghezi ºi Vasile Voiculescu. Aceºtia recitau poezii din creaþii originale ºi Anania le înregistra pe casete, cum zicea el „sã rãmânã viitorimii". Numai cã ºi la patriarhie era plin de codoºi ºi careva i□a turnat, aºa a ajuns aici ºi bietul de Radu Gyr, condamnat la moarte, care, dupã ce a trecut prin fiorii morþii, i s□a comutat pedeapsa în muncã silnicã pe viaþã. Acum, Anania ne îndeamnã sã ne pocãim ºi spune cã abia acum a avut ocazia sã cunoascã umanismul clasei muncitoare".

Îl ascultam cu atenþie pe nea' Costicã. El avea umorul lui specific locuitorilor din ªcheii Braºovului ºi mai presãra ºi câte ceva de mamã. Nea' Costicã nu a fost un politician, el a avut un magazin de aparate electrice în buricul târgului ºi comuniºtii i l□au luat. ªi ca sã fie treaba ca lumea, l□au mai ºi bãgat în puºcãrie..

În camera de la spital nu vorbeam nimic din ceea ce îmi spunea Costicã. Eram tãcut, dar observam cã starea de sãnãtate se ameliorează datoritã medicilor Pricunda ºi Minea. Cu mine în camerã mai era un deþinut, Ogrin, de prin pãrþile Ba-

natului, care era grav bolnav de cirozã hepaticã, ascitogenã, îºi dãdea sema cã nu mai are nici o ºansã. Cu toatã boala, era cel mai vorbãreþ din camerã. Avea ºi ce povesti, deoarece viaþa lui a fost foarte chinuitã. A activat ca legionar la Timiºoara, dupã o perioadã mai bunã a fost internat în lagãr cu toþi ceilalþi legionari. La plecare ºi□a lãsat acasã soþia, cu douã fetiþe de care nu mai ºtia nimic, nu le mai vãzuse. „S□or fi cãsãtorit?, se întreba. „Dar soþia?". În 1944, 23 august, a scãpat din lagãrul german. S□a dus la Viena cu toþi ceilalþi legionari ºi s□a pus la dispoziþia Guvernului Naþional de sub preºedinþia lui Horia Sima. Ogrin a fost repartizat la Serviciul de Presã, fãcea ziaristicã. Dupã capitularea Germaniei a rãmas în Viena, ca refugiat politic. Viena era interesatã de tot felul de oameni fugiþi din calea hoardelor bolºevice: români, unguri, cehi, bulgari ºi mulþi alþii, îndeosebi populaþia sãseascã din Ardealul de Nord. Toþi aceºti nãpãstuiþi ai soartei aºteptau un prilej sã emigreze înspre Apus. Ogrin a rãmas în Viena ºi trãia cum putea, sperând cã se va putea sã se întoarcã în þarã. Viena a fost ºi ea împãrþitã în zone de ocupaþie. El a avut un pic de noroc, cã a picat în zona americanã. În aceastã zonã viaþa era ceva mai bunã, dar ruºii, care se sprijineau în principal pe acþiuni de spionaj ºi diversiune, au împânzit zonele aliaþilor cu spioni ºi diversioniºti. Ogrin, ziua mai fãcea ºi el câte ceva ca sã trãiascã, iar seara intra la o berãrie în care se gãseau tot felul de indivizi care, la o halbã, discutau politicã. Ogrin, în aceastã berãrie se cunoaºte cu un refugiat ungur, cu care se va întâlni searã de searã. Noua lui cunoºtinþã s□a prezentat ca membru al partidului naþionalist maghiar al lui Ferenc Szálasi, Crucile cu Sãgeþi. Ogrin, legionar, om a lui Horia Sima, se împãcau bine amândoi. Fiecare îºi lãuda ºeful ºi, tot discutând ei aºa luni de zile, Ogrin s□a lãsat tras de limbã ºi ca sã□ºi dea mai mare importanþã, a spus ungurului cã s□a vãzut cu Horia Sima. Aceastã laudã îi va fi fatalã. În seara urmãtoare, prietenul îl aºtepta, ca de obicei, însã dupã un timp s□a scuzat cã are ceva treabã ºi a plecat. Ogrin a mai bãut o

halbã ºi a plecat ºi el.

ZECE ANI ÎN SIBERIA

Le ieºirea din berărie, fără să bănuiască ceva, este imobilizat de doi indivizi vânjoºi, aruncat în portbagajul unui autoturism, care porneºte în trombă. Cu călu ºi cătuºe la mâini, ajunge în zona sovietică a Vienei, în curtea comandamentului NKVD□ului. Vârât într□o celulă până a doua zi, când este dus la aeroportul militar sovietic, fără să□l fi întrebat cineva măcar cine este. După mai multe ore de zbor, avionul aterizează ºi este dus cu o dubă. Când opreºte duba º□l dă jos, vede că este în curtea unei cazărmi pe care scria „Mircea cel Bătrân” □ Constanþa. Devenise speriat, nu□ºi mai putea reveni. Ruºii îl băgaseră într□un arest, i□au dat apă ºi mâncare. După două zile îl duc din nou la avion ºi din nou la drum. De astă datã, drumul era mai lung. În sfârºit aterizează. Duba aºtepta la scară. După ce străbate multe străzi, este iarăºi introdus într□o clădire cu mai multe etaje ºi cu uºi zăvorâte. ª□a dat seama că este vorba de o închisoare. Dus la corpul de gardă, un ofiþer îl ia în primire, odată cu corespondenþa. Ofiþerul îl trimite cu o escortă la Secþia Secret. Ogrin a aflat repede că aici este cea mai temută închisoare din Rusia, Lublianka, de pe fluviul Neva. Băgat în celulă, era ca nebun. „Ce caut eu aici, cu cine m□au confundat?”. Îºi strângea capul în mâini, se plimba agitat prin celulă, nu găsea nici o explicaþie. După două□trei zile de acomodare este dus la anchetă. Un ofiþer cu ochi albaºtri, care vorbea româneºte, îl primeºte jovial, cu cuvintele lui: „Gheorghe, ai ajuns ºi pe la noi. Sper să ne înþelegem bine, dacă vei fi sincer. Dacă nu, vom avea noi ºi alte metode. Dacă nici astea nu reuºesc, glonþul sau Siberia”. „Dar, domnule ofiþer, eu sunt cetăþean austriac, locuiesc la Viena ºi nu înþeleg de ce am fost răpit din zona americană ºi adus aici. Nu am făcut nici un rău statului sovietic”.

După un rechizitoriu sumar, îi completează o fiºă º□l trimite

la celulã, fãrã sã înþeleagã ceva. Ogrin ºi□a pus multe probleme, care se vor lãmuri în zilele ºi sãptãmânile urmãtoare. Brusc, la urmãtoarea anchetã, este întrebat de un personaj, în faþa cãruia toþi stãteau smirnã. Acesta se adreseazã cu apelativul „Ciolovec Ogrin, tu eºti legionar". „Am fost, dar acum sunt fãrã identitate, deþinut în þara socialismului ºi nu ºtiu de ce". Acest personaj vorbea prin perivoci: „Ogrin, sã□mi spui dacã□l cunoºti pe Horia Sima". „Îl cunosc, cã am fost cu el în lagãrele germane alãturi de comuniºti ºi de evrei". Ogrin o întoarce. „Ei bine, Ciolovec Ogrin, nu asta ne interesează pe noi. Când l□ai vãzut ultima oarã pe Horia Sima?". „La terminarea rãzboiului, când am fugit care unde am apucat". „Horia Sima unde se ascunde? Tu ºtii ºi trebuie sã ne spui!". Abia în acel moment Ogrin îºi dã seama în ce cursã s□a bãgat singur. Dar cum sã iasã? Va reuºi el sã se facã crezut? Acel mare ºef s□a retras, lãsându□l cu o seamã de anchetatori care l□au sfãtuit sã spunã tot ce ºtie, cã altfel îl supãrã pe tovarãºul Beria. Când a aflat cu cine a vorbit, Ogrin a leºinat. Deja se vedea împuºcat. A fost dus la celulã, iar dupã ce ºi□a revenit a pregãtit rãspunsul. ªi□a adus aminte de prietenul lui ungur ºi de laudele lui. Acum pricepea cã ungurul era agent. Deci, s□a hotãrât sã le spunã cum s□a dat mare, întãrind ºi cu alte poveºti imaginare avute cu prietenul de pahar. Dupã lungi cercetãri, cu tot soiul de presiuni, cazul lui s□a închis, iar el a fost trimis la Polul Nord, în Siberia, într□un lagãr de muncã. În acel lagãr erau tot felul de naþionalitãþi ºi lucrau la tãieri de arbori, iar alþii la cãrbuni în minã. Gard în gard cu lagãrul lui era unul de femei, cu care în timpul liber cochetau printre sârma ghimpatã. ªi ce idile se înfiripau! Se mai întâlneau ºi la muncã, dar cele mai plãcute momente erau seara, la gardul de sârmã ghimpatã. Acestea erau tolerate de conducerea lagãrelor, cã se lãsau cu prunci. Apoi deþinutele aveau un folos în urma naºterii unui copil, deoarece scãpau de muncã un timp, primeau lapte ºi un supliment de hranã. Erau internate în dispensar. Pentru noi, cei care□l ascultam pe Ogrin, toate

grozãviile acestui gulag de la Berlin la Vladivostok ni se pãrea cã delirează. Dar, din pãcate, am auzit din multe surse asemenea grozãvii, chiar ºi Soljeniþîn ne redã fapte mult mai grozave. Bietul popor rus multe a mai îndurat de la o conducere paranoicã. Ogrin a stat în acel iad zece ani. S□a obiºnuit cu greu cu casa, o mâncare care se servea cel puþin o datã pe zi. Foamea ºi frigul l□au chinuit mult. Dupã vizita cancelarului Adenauer la Moscova, toþi prizonierii au fost repatriaþi. Ogrin, luat de sentimente ºi de dorul de familie, deºi a fost rãpit din Austria, se putea întoarce acolo. Alegerea i□a fost fatalã din cauza lipsei de informaþii privind starea de teroare comunistã. Bucuros cã dupã 14 ani ºi□ar putea revedea familia, dar dupã veselia din tren, la Vama Ungheni, Ogrin este separat de ceilalþi ºi este dus la Securitate, unde i se comunicã cã are de executat o condamnare de 25 de ani, fiind condamnat în URSS. Frumoasã primire i□a rezervat patria al cãrei fiu era! Plimbat din închisoare în închisoare, ajunge la Aiud. Eu îl voi gãsi în spitalul închisorii, în salonul celor irecuperabili, cu un moral de invidiat ºi cu credinþa cã înainte de a muri îºi va vedea soþia ºi cele douã fetiþe, pe care nu le mai vãzuse de 23 de ani. Ce s□a mai întâmplat nu mai ºtiu. Eu fiind scos de la irecuperabili ºi mutat în alt salon, cu cei care fãcuserãm unele progrese în urma tratamentului. În salonul 4, unde l□am gãsit pe Toma Simion, legionar, pe vremuri activase în frãþiile de cruce, fiind adjunctul lui Istrate, organizatorul acestei organizaþii. Când am intrat în salon m□a recunoscut ºi m□a chemat la el, unde era un pat liber pe care l□am ocupat. Întâlnirea cu Toma mi□a fãcut mare bucurie. Aveam un prieten cu care sã discut, aveam multe sã ne spunem. De Toma mã despãrþisem în 1954 la Canal, unde ne□am cunoscut ºi am lucrat împreunã. Ne împrietenisem. El era un om blând ºi respectuos. Cunoºtea bine lupta tineretului. De la el am aflat multe lucruri. Toma era internat în spital cu o boalã de inimã. În acest salon îl aveam ca doctor pe Nelu Dumitrescu, fost la Piteºti ºi cu care am mai fost în celulã

împreunã în Zarca, Aiud, cu vreo patru ani în urmã. Am rãmas surprins când l□am vãzut pe Nelu Dumitrescu cã vine sã□mi facã tratamente. Îmi fãcea injecþii cu vitaminele B1, B2, B6, B12, C, extract de ficat, apoi transfuzii cu sânge. Cu multã dãruire, dr. Dumitrescu s□a îngrijit de mine, de Toma, precum ºi de ceilalþi bolnavi. Dupã acest tratament intensiv, care a durat aproximativ o lunã, am fost externat din spital.

DIN NOU LA REEDUCARE

Dupã externarea din spital m□au dus la secþie, la camera 338, unde nu cunoºteam pe nimeni. Aici eram în convalescenþã. Mã bucuram cã puteam sã merg cu ajutorul bastonului. Scoaterea mea din spital s□a fãcut la sfârºitul lunii iunie 1964. Vremea era frumoasã, soare, cald. Ziua ne lãsau în curte, la plajã, iar dupã masa de prânz pânã la cea de searã. Eram o mulþime de infirmi din cauza bolilor reumatice. Dimineaþa ne duceau la cluburi pentru reeducare. De data aceasta am nimerit în clubul lui Ioniþã, un bucovinean stabilit la Braºov, fost comandant legionar. Ca ocupaþie, a lucrat la Administraþia Financiarã Braºov, ca inspector. Un tip blond ºi corpolent, Ioniþã se manifesta deschis în favoarea regimului. De cum a aflat cã sunt braºovean, a cãutat mai întâi a mã proteja ºi a□mi câºtiga prietenia ºi a mã informa de activitatea lui la club. Apoi mi□a fãcut oferta direct ºi deschis: sã þin cont de sfaturile lui ºi anume: noi am greºit faþã de regimul comunist, regim care acum ne□a oferit ºansa de a ne reeduca ºi sã ne ierte de restul pedepsei ºi sã ne integreze în muncã dupã pregãirea fiecãruia. Dar, aºa cum spune domnul colonel Crãciun, numai munca singurã nu este suficientã, mai trebuie sã ajutãm organele de securitate dupã ce vom ieºi afarã. L□am ascultat, prefãcându□mã cã îl înþeleg, nu i□am dat nici un rãspuns. Nu mai era mult pânã la decretul de graþiere. Lãsarea liberã a noastrã la soare se urmãrea sã ne schimbãm paloarea cadavericã a feþei, ca sã vadã lumea cã nu arãtãm aºa rãu. ªi aceastã meto-

dã va face parte din metodele de dezinformare a securitãþii. Exteriorul conta, inima, ficatul, plãmânii etc. nu se vedeau. Dupã orele de club, care nu mai interesa pe nimeni, plecam în curte, unde mã întâlneam cu vechi cunoºtinþe ºi, în mod special, cu cei din Braºov. Petre Baicu a fost primul care m□a cãutat în curtea unde stam la soare. Auzise cã sunt bolnav ºi a venit la mine cu o gamelã de borº sã□l beau. Am discutat cum am ajuns din nou în închisoare. l□am explicat în amãnunt evenimentele anului 1956 ºi poziþia noastrã faþã de revoluþia maghiarã. În zilele urmãtoare, Baicu mã vizita ºi îmi aducea borº, câte un morcov, o ceapã. Precizez cã Baicu lucra prin curte, la corvezi, ajuta la diferite munci. Cu Petricã Baicu am discutat ºi efectele reeducării asupra celor din Braºov. Baicu credea cã nu trebuia sã fim îngrijoraþi. El era foarte prudent, se ferea sã acuze pe cineva. L□am întrebat ce pãrere are de ceea ce a vorbit Nicolae Pãtraºcu. Mi□a rãspuns cã este mai bine sã nu comentãm acest discurs atâta timp cât nu cunoaºtem motivele care au dus la aceastã hotãrâre ºi presiunile care s□au fãcut asupra lui Pãtraºcu nu poate fi considerat dezertor. El, Baicu, crede cã este vorba de o acþiune politicã a lui Pãtraºcu. Legionarii erau închiºi de 16 ani ºi unii chiar de 23 de ani, ajunºi la limita rezistenþei. Trebuia ca cineva sã□ºi sacrifice orgoliile ºi sã□i dezlege de orice angajamente pe legionari, care erau strâns legaþi între ei prin idealul de luptã ºi prin personalitatea Cãpitanului ºi a celorlalþi conducãtori. Asupra lui Nicolae Pãtraºcu s□au fãcut multe presiuni din partea colonelului Crãciun, atât fizice, cât ºi psihice. Au fost bãgaþi în celulã alãturi de el indivizi partizani ai reeducării, special instruiþi, care îi cereau sã□i scoatã din închisoare. Unii erau violenþi. Nu ºtiu în situaþia lui cine ar fi fãcut altfel, având în spate peste 4.000 de legionari ajunºi la capãtul puterilor. Eu, în acele clipe hotãrâtoare am acþionat altfel. Pentru mine era simplu. Rãspundeam numai de persoana mea. Pãtraºcu ducea cu sine povara unei armate decimate de un duºman feroce, care nu se limita numai la

prizonierii aflaþi în dosul gratiilor. S□au pus în practicã mãsuri draconice ºi împotriva familiilor deþinuþilor politici. Soþiile erau date afarã din slujbe dacã nu divorþau sau erau trimise în domicilii obligatorii împreunã cu copiii sau se exercitau ºi alte presiuni. Mulþi copii ai foºtilor deþinuþi politici au fost exmatriculaþi din ºcoli. Toate aceste represalii au fost bine cumpãnite de Nicolae Pãtraºcu în acþiunea de capitulare, aºa cum pe nedrept încearcã domnul Nicu Pãun sã afirme în capitolul 13 din cartea dumisale, „Muntele suferinþei". I□am cunoscut amãrãciunea. În acel timp eram colegi de celulã, alãturi de dr. ªercãianu. Eram cu toþii consternaþi ºi lãcrimam. Nu ne□a fost uºor sã constatãm eºecul speranþelor noastre. Nu am fost de acord cu ideile acelui discurs, dar din respect faþã de suferinþele acestui om nu am îndrãznit sã□l judec nici atunci ºi nici mai târziu.

Rechizitoriul domnului Pãun la o distanþã de 35 de ani este neavenit ºi pãtimaº. Sigur cã toate cele spuse de domnul Pãtraºcu nu ating trecutul curat al subordonaþilor sãi. Din momentul arestãrii, Pãtraºcu nu mai avea controlul Miºcãrii ºi, deci, acþiona de unul singur ºi apoi, cine poate mãsura rezistenþa unui om. Colonelul Crãciun ºi superiorii sãi cereau un preþ pentru punerea noastrã în libertate ºi anume cã vina deþinerii noastre ne aparþine nouã, victimelor. Iar aceasta sã o afirmãm noi, sã spunem noi cã am fost înºelaþi de Cãpitan, care nu a fost o mare personalitate, cum greºit am fost educaþi. Deci, trebuia demolat mitul ºi cine sã o facã? A fost ales Nicolae Pãtraºcu, simbolul Rezistenþei Naþionale. Aºa cum declarã colonelul Crãciun în memoriile sale, el spune cã l□a cerut de la Ministerul de Interne pe Nicolae Pãtraºcu, ca sã fie adus la Aiud. Dupã ce a sosit în Aiud, Crãciun i□a dat o celulã în care sta de unul singur. Dupã o vreme i□a dat un coleg, pe nume Puºcaº. Acesta fusese instruit de Crãciun sã□l informeze pe Pãtraºcu de ceea ce se petrece în Aiud, de reeducare. Nimeni nu ºtie cum a reacþionat Pãtraºcu. Cert este cã au urmat alte combinaþii de colegi de celulã, care s□au

strãduit sã□l determine sã renunþe la rezistenþã. Pãtraºcu a fost, la un moment dat, în compania lui Victor Biriº, cel mai intransigent dintre frunta ºii legionari de peste 22 de ani. A avut tot timpul o atitudine exemplarã, a fost ca un far pentru cei cu care venea în contact. De profesie judecãtor, a fost ºi ministru. Se pare cã Biriº ºi□a dat seama cã suferinþa nu mai are sens. Aruncaþi în ghearele ruºilor de americani ºi de aliaþii lor, comuniºtii români erau stãpâni pe situaþie. În ce ne priveºte pe noi, drepturile omului nu se aplicau; masoneria ºi evreii îºi urmãreau adversarii politici peste tot în lume. În România situaþia era mai specialã. Eram un popor latin, în mijlocul unei mase de slavi ºi aveam în sânge ideea naþionalistã. Aceasta îi deranja foarte mult pe ruºi. Aºa cum declara un general rus în 1945 lui Ogrin, „sunteþi un popor de 15 milioane de români, 5 milioane îi deportãm, 5 milioane vã asimilãm ºi restul vã exterminãm". În mare parte ºi□au realizat planul, cu concursul comuniºtilor din România ºi cu ajutorul braþului înarmat, Securitatea, în fruntea cãreia, aºa cum afirmã generalul Cosma ºi colonelul Crãciun, se aflau numai ºefi evrei ºi maghiari. Dar eu zic cã erau ºi numeroºi ofiþeri români, toþi lucrau uniþi împotriva noastrã. Nu este cazul sã□i numim. Colonelul Crãciun nu este tatãl legionarilor, aºa cum îi plãcea sã□ºi zicã; el a fost groparul legionarilor. Dar sã ne întoarcem la ultimele desfãºurãri a evenimentelor din Aiud. Dimineaþa program la cluburi. Acestea îºi aveau oamenii grupaþi dupã importanþa ºi rolul avut în viaþa politicã a fiecãruia dintre noi. Erau cluburi selecte ºi de plebei. Miza mare era la personalitãþi. Aceºtia trebuiau sã se demaºte, sã se autodemaºte ºi sã□i ponegrească pe cei mai mari. Cu cât inventau mai multe grozãvii, cu atât erau mai bine vãzuþi de „tãtucul" Crãciun (micul despot). În cartea „Securitatea" afirmã cã nici el nu credea ce auzea ºi îi mai trãgea de mânecã pe delatori. În luna iulie 1964, dupã ce luam terciul, mergeam fiecare la clubul de care aparþineam. Acelea ºi baliverne: realizãrile regimului, marea Uniune Sovieticã, crimele

legionare, politica nefastă a burgheziei reprezentate de Iuliu Maniu ºi Brătianu. Mâna întinsă de partid ºi alte bazaconii. Clubul la care eram obligat să iau parte era format din persoane care nu au avut o activitate de conducători ai rezistenþei anticomuniste, ci simpli luptători. Personal nu angajam discuþii cu ceilalþi din prudenþă ºi nu mă mai lăsam provocat. Eram avantajat ºi de infirmitatea în care mă găseam. Era către jumătatea lunii iulie 1964. Se vedea bine că va urma ceva neobiºnuit. Cu confraþii braºoveni mă vedeam zilnic, cu Baicu, cu avocatul ªtefan Muscalu. Era o plăcere să□l asculþi recitând versuri proprii. Toate discuþiile cu el erau culturale. Avocatul Muscalu mai avea ºi alþi prieteni de discuþii, ºi anume Petre Þuþea, Ghinea, Alexandru Constant ºi alþii.

În afara clubului se evitau orice discuþii politice. Nimeni nu mai avea încredere în nimeni. Unii, care ne cunoºteam din libertate, ne înþelegeam din priviri. Cluburile făceau ultimele presiuni asupra celor care ezitau să se situeze în tabăra reeducaþilor. Într□una din zile vine la mine ºeful clubului, Ioniþă, cu o coală de hârtie ºi un creion. Pe toată coala erau trei întrebări:

1. Vă desolidarizaþi de Miºcarea Legionară? 2. Vă desolidarizaþi de Corneliu Zelea Codreanu? 3. Vă desolidarizaþi de Horia Sima?

În răspunsul meu am făcut pe naivul ºi am spus: „Eu nu am făcut parte din Miºcarea Legionară ºi nu văd cum m□aº solidariza de o miºcare al cărei membru nu am fost". 2. „Pe Corneliu Zelea Codreanu, eram copil când l□am cunoscut, el făcea politică, nu ºtiu ce idei avea, ca atare nu ºtiu de este nevoie să mă desolidarizez"; 3. „Horia Sima? Am auzit că trăieºte undeva prin Apus. Nu am fost influenþat de activitatea lui ºi de ce m□aº desolidariza de un necunoscut?". Sigur, în mare, aºa a fost poziþia mea. Este greu să redai exact cuvintele de atunci. Când am dat hârtia lui Ioniþă, care a rămas mut pentru moment, el îmi zice: „Cum merg eu cu aceasta la domnul colonel?". Am dat din umeri ºi m□am îndepărtat; a fost ultima

încercare a lui Ioniþã. Dupã 15 iulie, în Aiud au apãrut mulþi ofiþeri de la inspectoratele de Securitate. Noi bãnuiam cã ni se pregãtea ceva. Cam în acea vreme s□a întrerupt activitatea cluburilor, doar unii mai mergeau pe la birouri. Deºi au mai fost eliberãri parþiale, începând cu 1963 nesiguranþa îºi fãcuse loc printre noi. Poate cã vor fi reþinuþi unii, dar nu a fost aºa. Colonelul Crãciun îºi pregãtea discursul ºi fãcea ultimele retuºuri la luãrile de cuvânt ale unor frunteºi dintre deþinuþi.

IDOLII ÎNCEP SÃ CADÃ

Crãciun cunoºtea bine structura Miºcãrii Legionare, sistemul de organizare, cultul ºefului. El ºtia cã legionarii îºi divinizează ºeful. La legionari, ºeful nu se alegea prin vot, era din cei care se distingeau în luptã ºi aveau charismã ºi reale calitãþi morale. Cei care puneau mai presus dragostea de neam ºi de þarã, iubirea faþã de semenii lor, dupã verificãri minuþioase erau promovaþi întâi în cuib, unde îºi fãceau ºcoala politicã. Colegii de cuib îi stabileau cu devotament faþã de neam, de bisericã ºi supunere faþã de principiile legionare. Colonelul Crãciun, dupã 20 de ani de activitate în reprimarea legionarilor, cunoºtea bine cã aceastã forþã spiritualã nu va putea fi distrusã cu metodele represive. Dupã studierea metodelor de reeducare folosite la Piteºti, Târgºor, Târgu Ocna, Gherla ºi Canal, au dus la rezultate cunoscute. Studenþii omorâþi în bãtaie de cãtre colegii lor, în colaborare cu Securitatea ºi conducerea penitenciarelor. Cu toate aceste crime, cu zeci de morþi, majoritatea victimelor au gãsit o mângâiere în bisericã ºi nicicum în politica regimului. Prima grijã a celor ieºiþi din închisori era aceea de a□ºi descãrca sufletul ºi a□ºi cere iertare de la Dumnezeu. Da, din pãcate ºi aceste mãrturisiri au ajuns la Securitate, ducând la neîncredea faþã de unele feþe bisericeºti. Fiii satanei au recurs la toate mijloacele diabolice pentru a distruge încrederea între oameni. ªi au reuºit în mare mãsurã. Dupã teroarea colonelului Koller apare în Aiud

colonelul Crãciun, care gãseºte aici 4.000 de legionari, roºi de subnutriþie, fãrã asistenþã medicalã. Câteva sute de tuberculoºi care erau lãsaþi în celule printre ceilalþi. Foarte mulþi cardiaci ºi cu boli digestive, cu ulcer ºi hepatitã. De reumatism nu mai spun, cã toatã lumea suferea. Mai erau oameni bolnavi psihic. Acesta era materialul pregãtit de Koller, care acum este privat în Bucureºti. Cu acest material îºi începe Crãciun marea lui operã de reeducare.

Dacã în centrele de reeducare din anii ’50□’52 organizau, în prealabil, ºedinþe legionare ºi dupã ce cunoºteau starea de spirit a indivizilor, banda lui Þurcanu trecea la atac, folosindu□se de bâte furnizate de ofiþerii politici. Victimele care cãzuserã singure în plasã, iar faptul cã ºi□au dezvelit trecutul i□a dus la pierzanie. Colonelul Crãciun ºi echipa lui au venit cu lecþiile fãcute dupã ce au studiat procedeele folosite de Nicolschi, Pintilie, Sepeanu, Dulgheru ºa. Cu aceastã tristã experienþã, la care se adaugã ºi experienþa sa proprie, apoi studierea dosarelor personalitãþilor marcante aflate în detenþie la Aiud, luând în calcul ºi starea de sãnãtate a subiecþilor, a scos de prin dosare toate picanteriile strecurate voit de anchetaþi pentru a deruta anchetatorii. Un exemplu, în anii ’44□’48 se practica ajutorul legionar. Familiile celor închiºi erau ajutate de cei rãmaºi încã în libertate. Acest ajutor a fost interpretat de acoliþii lui Crãciun ca imoral în cazul soþiilor celor închiºi ºi le anunþa pe la cluburi, urmãrind discreditarea celor vizaþi. Cea mai cinicã metodã era aplicatã grav bolnavilor, pe care îi ducea în biroul sãu ºi le punea problema tranºant: „Vezi cã eºti grav bolnav; mult nu o mai duci. Uite aici medicamentele care te pot salva. Noi te ajutãm, ajutã□ne ºi tu pe noi”. Elocvent este cazul profesorului universitar George Manu, cãruia i s□a cerut în acest fel colaborarea. Profesorul Manu a ales moartea, refuzând târgul cu diavolul. Colonelul Crãciun nu a putut accepta rãspunsul demn al lui George Manu ºi l□a trimis înapoi la Zarca, unde a ºi murit. Un alt caz este cel al comandantului legionar Petre Þocu, în aceeaºi situaþie cu George Manu. Þocu

acceptã propunerea lui Crãciun, care îl trimite la spital. Dupã ce se întremeazã este fãcut ºef de club. La club devine foarte activ, el trãind mult în preajma lui Codreanu. A divulgat multe din viaþa acestuia. Aceste dezvãluiri îl încântau pe colonel ºi chiar le populariza. Asemeni lui Þocu au procedat ºi alte vârfuri, sãtui de suferinþe ºi boli, suferinþe care nu mai duceau niciunde. Chiar dacã cel mai intransigent legionar, Victor Biriº, dupã ce a fost plimbat prin þarã de Crãciun sã vadã realizãrile bine regizate, la întoarcerea în Aiud, a fãcut un apel patetic cãtre legionari sã înceteze rezistenþa, menþionând cã transformãrile fãcute de regimul comunist corespund aºteptãrilor ºi nu mai este cazul sã ne transformãm crucificaþi de dragul lui Horia Sima. Schimbarea de atitudine a lui Victor Biriº, fost ministru în guvernul legionar, a produs consternare printre legionari. Se ºtie cã atunci, în 1944, când ruºii au invadat Aiudul, Biriº s□a pus în fruntea sutelor de legionari ºi i□a înfruntat pe ruºii care au intrat în închisoare. Un grup de tineri i□a urmat exemplul ºi a refuzat orice contact cu noile autoritãþi. Nu a existat nici un moment în cei 22 de ani de detenþie ai doctorului Biriº. El a fost mereu în primele rânduri ale opoziþiei faþã de comunism. Biriº nu s□a subordonat în 1945 lui Nicolae Pãtraºcu, când acesta, în urma arestãrii de cãtre comuniºti, a intrat în tratative cu ministrul de Interne, Teohari Georgescu, sau obþinând: 1. ameliorarea situaþiei legionarilor din închisori; 2. încetarea urmãririi penale a celor fugari ºi a celor paraºutaþi din Germania în spatele frontului; 3. desfiinþarea lagãrelor ºi punerea în libertate a celor arestaþi; 4. deschiderea posibilitãþii celor condamnaþi de a ataca în justiþie condamnãrile date de Antonescu legionarilor. Cei care au fãcut asemenea revizuiri de dosare au acceptat ºi subiecþii achitaþi. Schimbarea lui Biriº rãmâne un mister. El a fost eliberat în 1963, dupã ce l□a convins pe Pãtraºcu sã facã ºi el la fel. Biriº s□a stabilit la Bucureºti, unde a primit ceva de lucru. El nu s□a bucurat de libertate deplinã, tot timpul a fost supravegheat de Securitate. În deplasãrile fãcute la Mediaº, la

familie, avea însoþitor. ªederea lui în libertate a fost de scurtã duratã. Într□o cãlãtorie fãcutã la Mediaº, Victor Biriº, a coborât din tren. Din partea opusã venea un rapid. Cum a ajuns sub roþile rapidului, poate nu vom ºti niciodatã. Bãnuieli sunt, fie cã s□a aruncat singur (dar de ce?), fie cã a fost „ajutat" sã ajungã sub roþile rapidului. De ce a fost nevoie sã disparã unul din actorii dramei de la Aiud? Era un martor prea periculos pentru Securitate sau au fost fãcute presiuni asupra lui sã colaboreze la revista pentru cei din exil, „Glasul Patriei"? Presupuneri... O situaþie identicã a avut ºi Nicolae Pãtraºcu: sinucidere ori asasinat, dumnealui rãmânând singur acasã, soþia fiind plecatã la serviciu. La întoarcerea soþiei, d□na Pãtraºcu, a gãsit o tragedie. L□a gãsit pe domnul Pãtraºcu în toaletã, spânzurat. Ce motive avea Pãtraºcu sã recurgã la acest gest? Toatã lumea a rãmas cutremuratã. Acest om, care a trãit peste 24 de ani în numeroase închisori, cele carliste, germane ºi comuniste. De fiecare datã a suportat cu stoicism tortura, nu a dat dovezi de renunþare la ideologiile legionare. Þinut 16 ani în totalã izolare, nu putem crede cã acest comandant ad-interim al Miºcãrii Legionare, fiind þinut de unul singur, sã nu fi avut ºi stãri depresive, dar nu ºi□a pierdut cumpãtul. Vom vedea mai încolo unele declaraþii ale sale. Dupã ºase ani de izolare sunt perfect logice. Dacã este adevãrat ce scrie colonelul Crãciun? El afirmã cã Pãtraºcu îºi iubea aºa de mult soþia, atunci se pune întrebarea cum, aºa deodatã, i□a venit ideea sinuciderii, fãrã sã lase mãcar câteva rânduri scrise familiei, pe care o iubea aºa de mult. Aºa cum scrie Ghiþã Brahonschi, este vorba de un asasinat pus la cale de unii specialiºti în materie.

Sinuciderea este iposibilã, dacã lucrurile stau aºa cum le descrie Brahonschi: mai întâi ºi□a tãiat venele de la o mânã, apoi ºi□a înfipt cuþitul în piept, iar apoi s□a spânzurat. Se pune întrebarea cum a mai fost în stare sã se lege cu un cablu electric ºi apoi sã□l agaþe de þeava din baie. Fãrã „ajutorul" unor criminali toate acestea nu ar fi fost posibile (þinem seama

de versiunea inginerului Brahonschi, care a cercetat cazul). Oricum am privi aceste cazuri, ele sunt o consecinþã a acþiunii de reeducare a clonelului Crãciun, la Aiud. Mulþi foºti deþinuþi au ieºit puternic marcaþi de aceastã metodã de spãlare a creierelor. Colonelul Gheorghe Crãciun obiºnuia, când participa la ºedinþele clubului mare, sã se înconjoare de oameni de talia lui Petre Þuþea, Petre Pandrea, Valeriu (Bartolomeu) Anania ºi alþii, pe care urmãrea sã□i compromitã în faþa deþinuþilor. El îi forþa sã ia cuvântul; fireºte, nici unul nu putea sã se pronunþe potrivit concepþiilor sale. Însã cei menþionaþi, ºi alþii ca ei, erau foarte versaþi în arta vorbirii ºi îl târau pe colonel prin tot felul de teorii filosofice, pe care acesta nu le înþelegea, dar care îl încântau ºi de aceea se lãuda cu prietenia lor.

A VENIT ªI ELIBERAREA

Dupã multe frãmântãri, multe emoþii ºi incertitudini, s□a anunþat ºi mitingul. Am fost scoºi din celule ºi duºi în curtea mare, unde era improvizatã o tribunã. Noi am luat loc pe jos, deoarece nu eram aºa de rezistenþi sã stãm în picioare. Dupã un timp a sosit colonelul Crãciun, însoþit de statul sãu major ºi au urcat pe tribunã, au fost aplaudaþi. Crãciun a deschis mitingul, apoi a dat cuvântul unui ofiþer care ne□a citit decretul de graþiere, care a adus un ropot de aplauze. În acel moment ºedeam pe jos, rezemat de un zid, împreunã cu Aurel Cãlin, care a refuzat sã participe la reeducare ºi nu a semnat nici o declaraþie. Cãlin, atunci când a fost dus la club, s□a ridicat ºi a pãrãsit clubul, protestând astfel la iniþiativa colonelului Crãciun. De altfel, Cãlin era acuzat de Crãciun cã el a iniþiat greva din 1957. M□a bucurat revederea cu Aurel Cãlin dupã aproape 18 ani. Era acelaºi dârz ºi devotat cauzei legionare. Eram abãtuþi ºi dezgustaþi de umilinþa la care am fost supuºi. Nu credeam cã afarã vom fi cu adevãrat liberi. Vedeam pericolul care ne ameninþã, distrugerea încrederii dintre noi.

Acesta a ºi fost scopul reeducării ca oamenii să se demaºte unii pe alþii ºi au reuºit în mare măsură. Dupã citirea decretului, Crãciun a dat cuvântul domnului Nicolae Pãtraºcu, care a mulþumit pentru actul de clemenþã. Cuvântarea lui nu a diferit de cea din 1963. Stãteam muþi ºi eu ºi Cãlin. El era vãdit nemulþumit. Când s□a încheiat cuvântarea lui Pãtraºcu, Cãlin s□a ridicat brusc de lângã mine cu lacrimi în ochi ºi s□a pierdut în mulþime. Am plecat ºi eu în lungul zidului. La câþiva metri îl gãsesc pe inginerul Petre Stãnescu, cu care am fãcut Canalul, la Poarta Albã ºi la Midia. Când ne□am vãzut am început sã plângem. Amândoi eram emotivi, apoi locul ºi împrejurarea justificã emoþia noastrã. Printre suspine, mã întreabã: „Cum te simþi, copilul meu?”. „Fericit nu sunt, nea’ Petricã ºi observ cã nici dumneavoastrã. Mã întristeazã aceastã mascaradã. Ce am crezut noi ºi ce a ieºit. Mi se pare cã Dumnezeu ºi□a întors faþa de la noi. Câtã speranþã nutream la Canal într□un viitor fericit ºi iatã□ne pãrãsiþi de cei în care noi ne□am pus nãdejdea. Mi se rupe inima, copilul meu”. „Nea’ Petricã, eu rãmân aºa cum mã ºtiþi, încrezãtor, cã odatã ºi□odatã Dumnezeu se va îndura ºi de noi”. Aº fi fariseu dacã aº spune cã nu doream libertatea. Aceasta a fost ºi motivaþia luptei noastre. Dar când intri în luptã doreºti victoria, lucru pe care□l doreºte ºi duºmanul. Pe noi ne□a învins uzura fizicã, moralã ºi timpul. Chiar ºi cei care au capitulat aveau convingerea cã dreptatea este de partea lor. Doar inutilitatea continuării rezistenþei fizice l□a determinat sã iasã în luptã. Armata germanã, una din cele mai formidabile armate a Secolului XX, dupã nenumãrate victorii, datoritã uzurii fizice, a acceptat capitularea. Tot aºa ºi rezistenþa românã, dupã nenumãrate exemple de eroism, a ajuns la capãtul puterilor”. Cu ochii în lacrimi m□am despãrþit de nenea Petricã. Se terminase ºi parodia de miting ºi ne îndreptam spre celulele noastre. La tribunã au urcat mai mulþi foºti deþinuþi, care ºi□au manifestat bucuria cã vor pleca acasã. Ce au spus nu mã interesa. Eram copleºit de infirmitatea ce mã preocupa tot timpul. Dupã miting

eram oameni liberi ºi celulele nu s□au mai încuiat, aºa cã oamenii au mers sã□ºi caute prietenii. Eu am mers în celular sã□l caut pe Luca Damaschin. L□am gãsit într□o celulã întins jos, pe o saltea; nu se putea ridica. Ne□am bucurat împreunã. Luca mi□a spus cã a fost anunþatã familia sã vinã sã□l ia. El nu□ºi mai vãzuse soþia ºi fiicele de 23 de ani. Era o epavã. S□a urmãrit exterminarea lui în mod diabolic de colonelul Crãciun. M□am despãrþit de Luca Damaschin, dorindu□ne unul altuia sã ne însãnãtoºim ºi sã gãsim familiile sãnãtoase. Întors la celula mea, colegii îºi fãceau bagajele. De la grefã soseau curieri care anunþau pe foºtii deþinuþi sã se prezinte la câte un birou unde aºteptau ofiþeri de la Securitate.

DRUMUL SPRE CASÃ

În sfârºit, în dimineaþa zilei de 31 iulie am fost ºi eu la comisia de verificare ºi eliberare. În birou mã aºteptau doi ofiþeri de la Securitatea Braºov, colonelul Ispas ºi lt. major Dima, care erau bine dispuºi. Colonelul Ispas avea în mânã dosarul meu. Am spus „Bunã ziua". Securiºtii s□au arãtat amabili ºi se mirau cã merg sprijinit în baston. Au intrat direct în subiect: „Vezi cã guvernul v□a iertat. Acum ce veþi face?" „Mã voi trata ºi când sãnãtatea îmi va permite, mã voi încadra în muncã. Asta depinde ºi de ce voi gãsi acasã. Eu plec de aici fãrã nici o perspectivã. Ei m□au asigurat cã lucrãrile s□au schimbat ºi cã voi fi tratat medical ºi voi gãsi de lucru. Apoi m□au întrebat unde mã voi stabili, „fireºte cã la Braºov, de acolo am plecat". Dima a luat un formular ºi a început sã noteze localitatea, strada ºi numãrul. Am dat adresa: strada Temelia nr. 2, Braºov. Am semnat hârtia. În continuare, mi□au citit o declaraþie cu antetul închisorii Aiud. Declaraþia suna cam aºa: „Subsemnatul, domiciliat în Braºov, str. Temelia nr. 2, la punerea mea în libertate din Penitenciarul Aiud, am luat la cunoºtinþã de faptul cã nu am voie sã divulg nimãnui nimic din cele vãzute ºi auzite de mine în legãturã cu locurile de deþinere pe

unde am trecut ºi nici persoanele încarcerate etc.”. Din această declarație am dedus că libertatea mea era condiționată ºi Securitatea îºi asigurase un atu să te ºicaneze. Fireºte că am semnat, ºtiind bine că nu o voi respecta. După această formalitate mi□au dat biletul de eliberare. Cu acest bilet am mers la magazia de efecte. Am mers împreună cu Ilie Stângă. Prin curte m□am întâlnit cu plutonierul ... , cel care îmi semna rapoartele de pedeapsă ordonate de ofițerul politic. Plutonierul s□a apropiat de mine ºi mă abordează cu cuvintele: „Domnule Salcă, mergeți acasă! Să aveți grijă ce faceți ºi ce vorbiți, deoarece veți fi ºi acasă urmăriți. Eu a trebuit să urmăresc ce faceți ºi ce vorbiți. V□am ascultat ºi cu aparatul de ascultat”. Abia acum am înțeles de ce eram mereu izolat. Mi□am continuat drumul la magazie, am dezbrăcat zeghea ºi m□am îmbrăcat în hainele mele ponosite ºi pantofii uscați ºi am revenit la celulă. Niºte caralii veneau pe la celule cu liste de oameni care erau chemați să se prezinte cu tot ce au la ei. Tabelele erau făcute în funcție de destinație ºi de orarul trenurilor; însoțiți de milițieni, cu un camion eram duºi, unii la Gara Aiud, iar alți la Teiuº. Eu am picat în grupul celor duºi la Teiuº cu un camion. Am aºteptat sosirea trenului personal Cluj□Bucureºti. În gară am primit biletul de călătorie. Când a apărut trenul, am urcat la întâmplare într□un vagon. Mare mi□a fost bucuria să□l găsesc pe colegul meu de celulă de la Zarca, Aurelian State. Mi□a făcut loc lângă el ºi am călătorit discutând până la Braºov, unde am fost obligați de soartă să ne despărțim. A fost tristă despărțirea de acest autentic erou, care va fi ucis de poliția politică a lui Ceauºescu. Era ziua de 1 august când am sosit în Braºov. De la gară am mers pe jos aproximativ doi kilometri până la unchiul meu Simion, fratele tatălui meu. Când m□a văzut unchiul, a rămas împietrit, deoarece nu se aºtepta, apoi a izbucnit în lacrimi ºi, cu o oarecare tristețe, îmi zice: „Tu ai trecut prin atâtea ºi nu ai murit, iar băiatul meu, care a avut de toate, a murit”. La auzul acestor vorbe am rămas ca trăsnit. Nu am mai putut zice nimic. Vărul meu

era cu opt ani mai tânăr ca mine ºi lucra la Regionala CFR. În acest timp, mătuºa mea pregătea masa. În timpul mesei am pus ºi eu unele întrebări în legătură cu familia mea. Eram pregătit pentru orice veste. Unchiul nu m□a menajat ºi mi□a spus că tatăl meu a murit încă din 1958 de la o apendicită banală. Durerea a fost cumplită. Mult aº fi dorit să□l găsesc în viaþă. A murit la 62 de ani. A doua veste proastă, cea referitoare la soþie: „Să ºtii că Viorica a divorþat". În acel moment am zis: „Era mai bine să fi rămas la Aiud". Mă vedeam singur ºi fără posibilitatea încadrării în muncă din cauza sănătăþii. Noaptea a trecut cu greu. Dimineaþa m□am prezentat la Securitate pentru vizã. Mi s□a pus o vizã pe biletul de eliberare, cu care m□am dus la poliþie să mi se facă buletin de identitate. În Braºov s□au stabilit trei fraþi de□ai mei, pe care i□am căutat. Ei mi□au dat un costum de haine ºi ceva bani, ca să mă descurc, pentru început. A trecut aproape o săptămână până mi□a făcut buletinul de identitate. Între timp, familia mea a aflat că sunt în Braºov de la un consătean de□al meu, cu care m□am întâlnit pe stradă. Acesta mergea la þară ºi a spus în sat că m□a văzut ºi că eram terminat. Această veste i□a nelinişitit foarte tare pe ai mei, mai ales pe mama, care a anunþat□o ºi pe soþie, care se afla în alt sat. Deci, sâmbătă, 7 august 1964, am plecat la familie cu trenul până la Reghin. De acolo am luat autobuzul spre satul meu, Căcuciu. Acest autobuz continua traseul spre ªerbeni, unde erau soþia ºi fiica noastră, Cornelia. Eu am coborât în satul meu ca să merg la mama, care a suferit mult pentru mine în timpul detenþiei. Deseori, gândurile mele mă duceau la mama, pe care o lăsasem cu sănătatea ºubredă. Nu speram că o voi mai găsi în viaþă. Pentru tata nu mă temeam, era prea sănătos, dar soarta a fost altfel. De la autobuz nu aveam mult până acasă ºi am mers fără să atrag atenþia vreunui curios. Pe mama am găsit□o singură, aºa cum de altfel doream, să vorbim ca de la mamă la copil. Când m□a văzut s□a bucurat, dar nu a plâns. Îmi zice: „Eºti rău bolnav!". „Sper că am să mă fac bine. Dumneata cum eºti?". „De când a murit

taicã□tãu sunt mereu necãjitã. Apoi, închisoarea ta am suportat□o greu. Ne□a distrus când am aflat cã eºti din nou arestat. Imediat ne□a dus gândul la Viorica ºi la Neli. Ce se fac ele, rãmase singure în Braºov? Necazul mare al nostru a fost când Viorica a fost ºi ea arestatã ºi alungatã din Braºov. A venit în plinã iarnã, cu fetiþa în braþe, zdrobitã de durere. Impresiile din sat a fost dupã oameni. Unii, în tainã, îl încurajau pe taicã□tu, alþii, care erau comuniºti, îi ziceau «Ce, mã, bãiatul tãu a vrut sã se facã ministru?». Se cãtrãnea tare rãu, i□ar fi strâns de gât, dar îi era fricã de Securitate. Nenorocirea mare a fost când s□a fãcut colectivul ºi ne□au luat pãmântul, dar mai ales cãruþa ºi caii. A fost a doua mare durere a tatãlui tãu; fãrã cai era un om mort. Eu sunt bãtrânã ºi nu pot lucra la colectiv. Am noroc cu pensia de urmaº, dupã taicã□tu. Mã mai ajutã ºi Ilie, fratele tãu mai mic".

Am lãsat la urmã întrebarea în legãturã cu soþia ºi fiica mea. Rãspunsul mamei a fost liniºtitor ºi încurajator: „Sãraca de ea, cât a suferit dupã ce a venit de la arest ºi a fost chematã la Securitatea din Reghin. Nu a avut serviciu vreo trei ani, pânã a divorþat ca sã fie primitã la ºcoalã, sã□ºi poatã creºte fetiþa. Noi am fost de pãrere sã divorþeze, iar taicã□tu i□a zis: «Viorica, din partea noastrã eºti liberã sã faci cum crezi tu. El este condamnat la 20 de ani ºi nu cred cã va mai veni acasã. Noi te sfãtuim sã te cãsãtoreºti», la care Viorica s□a supãrat tare ºi i□a spus lui taicã□tu: «Eu am un copil ºi nu□i vreau un tatã vitreg. Dacã mai spuneþi aºa ceva, eu nu vã mai calc pragul. Îl aºtept pânã va veni, eu cred cã va veni»". În autobuzul care m□a adus acasã era o nepoatã a soþiei, care m□a vãzut. Aceasta, cum a sosit în ªerbeni, a dat fuga la mãtuºa ei ºi i□a spus cã l□a vãzut pe unchiul Sandu în autobuz ºi a coborât la Cãcuciu. La auzul acestei veºti, Viorica s□a emoþionat ºi a cãutat fetiþa ºi i□a spus: „Hai, spalã□te ºi îmbracã□te frumos, mergem la mama 'tânã, a venit tãticu'!".

ÎNTÂLNIREA CU SOÞIA ªI FIICA

Stând aºa de vorbã cu mama, observ prin geam cum cineva urcã treptele ºi intrã în verandã. Pânã sã mã ridic, au ºi pãtruns în casã. Era soþia ºi fetiþa mea. Viorica s□a prins de gâtul meu, fericitã. „Sandule, Dumnezeu ne□a ascultat rugãciunile ºi te□a adus acasã, la fetiþa noastrã!". Apoi se întoarce la fetiþã, care sta nemiºcatã ºi□i spune: „Neli, acesta este tãticul tãu. De acum ai ºi tu tatã. Hai, du□te în braþe la el". Am îmbrãþiºat□o ºi m□am aºezat cu ea pe laviþã. Era foarte sfioasã, nu era entuziasmatã de ceea ce vede ºi aude. Când am fost luat de lângã ea avea patru luni, nu ºtia nimic. Acum avea opt ani. Probabil se întreba „Ãsta o fi tata?". De când le□am vãzut m□am bucurat. Erau îmbrãcate frumos. Fetiþa avea o rochiþã de catifea neagrã, cu pantofiori negri de lac. Soþia avea un costum bej, o notã aparte era coafura. Amândouã aveau codiþe. Soþia nu ºi□a mai tãiat pãrul de la arestarea mea, spunând cã numai la întoarcerea mea îºi va scurta pãrul. Cornelia avea un pãr blond ºi foarte creþ. Eu eram destul de emoþionat, parcã pluteam. Era ceva extraordinar spectacolul, sã fiu din nou cu cei dragi. Cu luni în urmã nu visam acest spectacol cu fiica mea în braþe, cu mama alãturi ºi soþia în faþã. Pentru moment, eram cu toþii fericiþi, dupã ce mama ne□a omenit cu ce avea la îndemânã. Dupã opt ani am gustat o gurã de rachiu, am mâncat caº, slãninã, ceapã verde ºi roºii. Soþia ºi fiica mea erau nerãbdãtoare sã mergem la casa lor, de acum ºi a mea. Ne□am luat rãmas bun de la mama ºi am plecat în satul ªerbeni. Am lãsat bastonul la mama ºi m□am susþinut de braþul soþiei, care radia de bucurie. Neli era numai ochi ºi urechi la discuþiile noastre. Pe drum am întâlnit oameni care se întorceau de la câmp, dar care nu intrau în vorbã cu noi. Lumea era prea speriatã, pentru ca sã intre, în public, în vorbã cu cei declaraþi duºmani ai regimului. Trecuserã 20 de ani de regim totalitar ºi oamenii îºi pierduserã

orice speranþã. În afara libertãþilor mai pierduserã ºi pãmântul ºi acum trãiau din mila partidului. Odatã cu pierderea proprietãþii au pierdut ºi demnitatea. Un om fãrã avere este o unealtã la discreþia activistului venit de la oraº, sã le ridice munca, bucatele pentru a le duce la baza de recepþie. Pentru þãrani rãmânea foarte puþin, 1□2 kg pentru o zi de muncã. Partidul nu lua în calcul numãrul copiilor dintr□o familie, care trebuiau ºi ei hrãniþi, fãrã sã mai vorbim cã þãranul mai vroia sã creascã niºte pãsãri, un porc sau o vãcuþã, pentru care coseau ºanþurile, râpele ori dealurile; ca sã facã faþã þãranul a învãþat sã fure. Nu o fãcea cã era hoþ, dar copiii trebuiau hrãniþi. Apoi, tineretul, din cauza mizeriei, se refugia la oraº. Mulþi dintre tinerii cu origine socialã sãnãtoasã au fost angajaþi în miliþie, Securitate ori armatã. Mulþi au fost recrutaþi la cursuri de scurtã duratã, de trei luni, în diverse întreprinderi din þarã, care s□au stabilit la oraº, formând proletariatul dezorientat, dar cu pretenþii exagerate. Dar mergând aºa prin sat, am constatat multã murdãrie. Oamenii nu mai mãturau strada, se vedea dezinteresul pentru gospodãrie. Tot mirându□mã cum au regresat þãranii în urma colectivizãrii ºi comentând cu soþia starea jalnicã a soþului, am ajuns la locuinþa familiei soþiei.

O ÎNTÂLNIRE DE SUFLET

Încã de la intrarea în curte, familia soþiei era adunatã, cu mic cu mare, toþi lãcrimau de bucurie. Mama□soacrã s□a sprijinit de gâtul meu ºi, printre suspine, îmi zice: „Sandule, Viorica te□a aºteptat ºi noi toþi. Neli a fost îngrijitã de noi. Acum eu þi le dau în primire ºi sã ai grijã de ele, aºa cum le□am îngrijit eu”, apoi ne□am îmbrãþiºat cu toþii. Dupã plecarea fraþilor, a sorei, cumnatelor ºi nepoþilor soþiei, am rãmas singuri în familie; eram foarte obosit. Cumnata, Nina, a pregãtit cina, iar fratele soþiei tot agita o sticlã cu vinars ºi mã îmbia sã beau: „Hai, ºogore, sã bem, cã s□a terminat

necazu'!". Fireºte cã nu am bãut. Am stat la cinã cu toþii. Era pentru prima oarã când cinam cu fiica mea - o mare bucurie pe noi. Abia dupã masã nea m retras în dormitorul soþiei. Fetiþa noastrã nea urmat. Dupã ce mia arãtat icoana Fecioarei Maria deasupra patului, îmi zice: „Tãticule, eu ºi mãmica, în fiecare searã ne aºezam în genunchi în faþa Maicii Domnului ºi ne rugam pentru tine sã vii acasã la noi ºi Doamne Doamne nea ascultat. De acum sã nu ne mai laºi singure". „Nu vã las, micuþa mea! Vom merge cu toþii la Braºov". Apoi se întoarce la mãmica sa ºi, cu lacrimi în ochi, spune: „Mãmicã, eu merg sã mã culc cu buni". Fiind obiºnuitã sã doarmã cu mãmica ei, acum ia venit greu.

SUFERINÞELE SOÞIEI ªI ALE FAMILIEI

Rãmaºi singuri, am reluat firul vieþii de acolo de unde sa întrerupt, la 15.11.1956. Soþia mã întreabã: „Spunemi, care este starea ta de sãnãtate? Vãd cã eºti slãbit ºi cã mergi greu. Da, aºa cum mã vezi, e bine. Eu am fãcut unele economii ºi de luni vom merge la medic ºi vom face un tratament medical, apoi vom merge la Reghin, la croitor, sãþi fac haine ºi cãmãºi ºi tot ce ai nevoie. Dupã ce am aflat cã eºti condamnat la 20 de ani, am dat hainele tale fraþilor mei mai mici. Am oprit costumul de ginere". Eu iam explicat cum am fost ridicat de la serviciu de patru securiºti. Nu mam opus arestării. Au fãcuto, în schimb, colegii mei de muncã. Ajuns la Securitate, am fost imediat supus unor anchete dure ºi umilitoare. Aceasta ma determinat sã refuz cererea cãpitanului Deithel de a veni cu ei la percheziþie. Eram prea rãvãºit fizic ºi sufleteºte ca sã mã prezint în faþa ta ºi a copilei noastre. Cu douã ore înainte fusesem prevenit cã voi fi arestat. Puteam sã fug, dar nu am fãcuto de teama consecinþelor care te puneau întro situaþie neplãcutã. Te luau pe tine ca sã mã predau eu. Noaptea târziu mau scos la o anchetã fãrã sãmi spunã ce au ridicat la percheziþie. În schimb, miau dat ºi niºte lucruri de

îmbrăcăminte, trimise de tine. Cam târziu, dar vă cer scuze la toþi pentru suferinþele ce vi le□am pricinuit. De cum au început evenimentele din Ungaria, eram supravegheat. Tot timpul mă aºteptam la arestare. Nu am avut curajul să te previn, îmi era teamă că te vei speria. De altfel, ºtiam că nu aveam o activitate care să justifice arestarea mea. Comuniºtii au intrat în panică. Tot ei, din cauza revoltei maghiarilor, ºi□au arestat eventualii opozanþi. Am avut ghinionul să fiu printre primii. În continuare, soþia povesteºte: „Te aºteptam să vii după ora patru, ca de obicei. Am văzut că întârzii, mi□am zis că poate te□ai dus la celălalt loc de muncă ºi vii pe la ora opt. Am început să vorbesc cu fetiþa: «Tăticu' vine mai târziu, tu mănâncă ºi mai culcă□te. Te va scula tăticu' atunci când va veni». Afară se lăsase întunericul. În acea liniºte care era la noi, fiind singuri în casă ºi curte, se aud bătăi în poartă. Deschid ºi apare colegul tău, Victor Urdea, care avea în mână servieta ta. M□a trecut un fior când am văzut servieta. L□am poftit în casă ºi acesta îmi spune: «Soþul dumneavoastră a fost ridicat de Securitate ºi m□a rugat pe mine să vă aduc servieta cu unele cumpărături». Altceva nu mi□a spus. După plecarea lui Urdea am început să plâng ºi am alergat peste drum, la familia Bentu, să le spun ce s□a întâmplat ºi să îi rog să o lase pe fiica lor să doarmă cu mine, fiindu□mi fricã singură. Răspunsul a fost categoric «Nu, ºi nouă ne este fricã, apoi în noaptea asta va veni Securitatea să facă control ºi nu aº dori ca să o găsească pe fiica noastră acolo». M□am întors acasă zdrobită de durere. În acele clipe nu mai aveam nici un sprijin, doar pe fiica mea de numai patru luni, care nu înþelegea nimic. Printre lacrimi îi spuneam că tăticul nostru nu mai vine, repetam mereu. Nu m□am culcat, stăteam cu lumina aprinsă, aºteptam să se întâmple ceva, ºi s□a ºi întâmplat. În jurul orei 24.00 am auzit zgomote în curte, apoi niºte bătăi în uºă. Am întrebat «Cine□i?». «Miliþia, deschide!», mi s□a răspuns. Când am deschis, au năvălit în camerã mai mulþi securiºti. În jurul casei ºi prin curte erau alþii. Veniserã ca la un

criminal periculos, la o biatã femeie cu un copilaº, foarte periculoºi. Cei care au intrat s□au împãrþit în camera de dormit, în bucãtãrie, la bibliotecã, unde unul s□a apucat de scotocit. Nu a rãmas carte nerãsfoitã. Au gãsit poezii, scrisori de la prieteni, de la rude, au ales câteva cãrþi ºi le□au luat. Nu mi□au spus ce cautã, dar nu a rãmas un colþ nerãscolit. Saltelele le□au aruncat pe jos. Am stat neputincioasã în mijlocul lor. Ei erau conduºi de unul cu ochelari ºi hainã elegantã din piele, care a avut impertinenþa sã se uite la fetiþã ºi sã spunã: «Banditul, a lãsat ºi un copil», la care eu i□am rãspuns prompt: «De ce□l faci bandit, domnule, cã soþul meu este un om cinstit, nu a furat ºi nu a fãcut rãu nimãnui». La plecare m□au pus sã semnez un proces□verbal în care nu am ºtiut ce scrie. Au luat lucrurile confiscate □ cãrþi, caiete cu însemnãri, multe notiþe □ ºi la plecare mi□au cerut sã le dau ceva lenjerie sã ai tu, pentru cã nu vei veni curând acasã. Am cãutat prin lucrurile rãvãºite pe jos. Le□am dat la repezealã ciorapi, cãmãºi, izmene, maieuri ºi batiste. Dupã plecarea lor am început sã□mi adun lucrurile ºi sã fac ordine. A doua zi am mers de dimineaþã cu fetiþa în braþe la familia Grigorescu, sã□i anunþ cã ai fost arestat ºi am lãsat fetiþa acolo, de unde am plecat la poºtã ca sã trimit o telegramã mamei ca sã vinã urgent la mine. În ziua urmãtoare, mama a ºi sosit. Împreunã am mers la fratele tãu, Miron, sã□i spun ºi lui ce s□a întâmplat. Am mai dat o telegramã la Sibiu. Am uitat sã□þi spun cã dupã plecarea securiºtilor am gãsit în salteaua fetiþei o carte, „Miºcarea Legionarã ºi muncitorimea". Am aruncat□o în foc ºi am ars□o. Mã gândeam cã vor veni dupã ea, ºi aºa s□a ºi întâmplat. Dupã câteva zile au venit din nou la percheziþie. Nu mi□au spus ce anume cautã, doar atât: «Unde□s cãrþile legionare?". «Le□a luat Securitatea". „Bandito, îmbracã□te ºi mergi cu noi!». În þipetele disperate ale mamei mi□am luat fetiþa ºi am mers cu ei. Când am ajuns acolo, m□au predat maiorului Lazãr, un om rãu, care s□a rãstit la mine: «ªi tu eºti bandit, ca ºi bãrbatul tãu! Altfel nu vãd de ce te□ai mãritat cu un

legionar». «Bărbatul meu nu□i nici bandit, nici legionar». «De ce ai luat copilul ăsta cu tine?» «Ca să□l alăptez, domnule». «Ei bine, n□ai să□l alăptezi. Pe tine te bag la beci, iar copilul îl dăm la leagăn, să□l creºtem în ideile noastre. Voi nu meritaþi să creºteþi copii». La răcnetele fiarei, fetiþa s□a speriat ºi a început să plângă, iar bestia continua să mă amenințe ºi să□mi cearã cărþi legionare. Eu răspundeam: «Cereþi celor care au făcut percheziþie, cã ei au luat ceea ce au găsit». Exasperat de plânsetele fetiþei, m□a trimis la celulă, să ne liniºtim. Când ne□am întors, hotărârea era luatã ºi anume să părăsesc Braºovul în cel mai scurt timp ºi să nu mai iau legătura cu bandiþii. Dacã nu plec, voi ajunge lângă «banditul de bărbatul tău». Mi□am luat fetiþa ºi am plecat. De cum am ieºit pe poarta Securitãþii, fetiþa a încetat să mai plângă. Am mers la fratele tău, Miron, ºi i□am spus ce am pãþit ºi cã m□au somat să părăsesc Braºovul imediat, rugându□l pe Miron să mă ajute să□mi fac bagajele ºi să le las la el, în special cărþile. Ajunsă acasă, mama mă aºtepta plânsă ºi zdrobitã de durere; avea 67 de ani ºi o tensiune de peste 22. I□am povestit ºi mamei ce am pãþit ºi cã trebuie să părăsesc Braºovul. «Nu□i nimic, mergeþi cu mine acasă, o să creºtem noi fetiþa». În douã□trei zile am ºi plecat. Mă temeam de Securitate, cã mă vor lua din nou. Dar nici aºa nu am scăpat. Dupã douã săptămâni am fost luatã de Securitatea din Reghin ºi dusă la Braºov. ªi de aceastã datã nu am lăsat fetiþa acasă, lucru care l□a înfuriat din nou pe maiorul Lazăr. Acesta a reluat aceeaºi poveste de la început, unde□s cărþile ºi cine erau prietenii noºtri, ce cãuta Boian la noi, Mihăilescu, Luca, Grigorescu ºi ce discutau. Discutau probleme legate de familie, banalitãþi. «Nu asta, ce probleme politice, despre legionari...». «Eu nu am auzit astfel de discuþii». Mi□a luat declaraþii scrise ºi m□a amenințat cã mă trimite lângă tine. Seara mi□a dat drumul ºi m□au urmărit unde am mers. Eu, ca de obicei, am mers la Miron ºi am rămas acolo peste noapte. Le□am spus de ce m□au adus. Când am pomenit de cărþi, a tresărit, iar dupã plecarea

mea le□a ars filã cu filã, de fricã sã nu le gãseascã la el”.

Se apropia de ziuã ºi noi tot aveam de vorbit. A doua zi fiind duminicã, au venit rudele ºi ne□am întreþinut cu ele. Pe neobservate, viaþa noastrã a intrat în normal. Luni am mers la Cãcuciu, la medic, la dl. dr. Blaga, care era ungur, dar avea un suflet mare. Acesta mi□a prescris tratament. M□a trimis la analize ºi mi□a recomandat tratament la Sovata.

Soþia, care avea economii, i□a spus doctorului sã□mi prescrie orice, cã ea vrea sã mã fac sãnãtos. Ziua urmãtoare am mers la Reghin, la analize ºi la cumpãrãturi. A comandat un costum de haine la un prieten de□al nostru, care era croitor, Zaharie Vultur. În aceeaºi zi mi□a luat ºi lenjerie. Acasã, soacra mea a început sã□mi facã bãi de plante timp de douã sãptãmâni în fiecare searã. Într□o cadã îmi pregãtea baia, care m□a ajutat mult, încheieturile s□au deblocat. Dupã bãile fãcute de mama□soacrã am fost trimis de soþie la Bãile Sovata pentru 18 zile. M□am cazat într□o vilã elegantã în centrul staþiunii, nu departe de dispensar ºi de bazele de tratament. Medicii de acolo erau maghiari, foarte competenþi ºi umani. Nu am ascuns cã am fost deþinut politic. Personalul medical m□a tratat cu multã bunãvoinþã fãcându-mi împachetãri cu nãmol, bãi sãrate la cadã, ionizãri, afuziuni, bãi de lumini. Am fost rãsfãþat de medici, aºa cum mã rãsfãþau soþia ºi fetiþa, care veneau sâmbãtã ºi duminicã la mine cu bunãtãþi ºi bani, pe care nu□i cheltuiam, ci le cumpãram tot lor cadouri. Cât ºedeau ele la mine, mergeam la bisericã ºi ne plimbam prin parc. Mai fãceam fotografii în zilele când eram împreunã la Sovata. Soþia a continuat cu povestirea necazurilor ei.

SOVATA □ CONFIDENÞE

„Dragã Sandule, dupã arestarea ta am fost supusã la tot soiul de presiuni ºi privaþiuni. Norocul meu a fost mama ºi pã-

rinþii tãi, care m□au ajutat cu ce puteau. Tatãl tãu venea la mine cu cãruþa ºi o ducea la voi acasã pe Neli. Era foarte fericitã cã merge cu moºu'. Dar, din pãcate, moºul a pãrãsit□o la numai doi ani ºi jumãtate. Am suportat greu moartea tatãlui tãu. Am cãutat sã□mi gãsesc o suplinire, da nu a fost chip sã fiu angajatã. Mi se spunea cã sunt soþie de deþinut politic ºi nu se poate sã fiu în preajma copiilor. Umblând pe la ºcoalã, am aflat de la fostele colege cã activistul de la Securitate ºi cel de la UTC mã urmãresc la fel. ªi ºeful de post se interesa unde merg ºi cu cine vorbesc. Eu mergeam la Reghin, deºi nu aveam voie sã pãrãsesc comuna. Mã ajuta sã plec doctoriþa de copii, soþia doctorului Blaga, care îmi dãdea trimitere la policlinica de copii pentru Neli ºi nu aveau încotro. Cu acea ocazie mergeam la naºi, la camaradul tãu de închisoare, Vultur, o vizitam pe Paulina Sfera, soþia colegului tãu din proces. Speram cã poate a aflat unde sunteþi. O vizitam pe prietena mea Violina. Costi, soþul ei, ajunsese mare la partid. Tot speram cã va face ceva sã fiu încadratã în învãþãmânt, dar au trecut doi ani ºi cei de la învãþãmânt erau surzi. Financiar o duceam tot mai greu. Banii pe care i□am avut la arestare s□au împuþinat, cu toate economiile fãcute. Aveam nevoie de serviciu. Fetiþa creºtea ºi trebuia îmbrãcatã. În comunã se fãcea colectivizarea. Ne luau totul. Eu nu m□am înscris ºi nici fratele, Sandu. Fratele Gorea a fost arestat ºi torturat, dar a refuzat. Cu pãmântul meu ºi al lui Sandu s□a înscris mama. Ea ne□a scos din încurcãturã. Acum nu mai aveam nimic. La începutul anului '58 s□a fãcut un loc în grãdiniþa din comunã ºi, cu ajutorul naºilor mei, am fost angajatã pe post de educatoare. Am fost foarte bucuroasã, numai cã aceastã bucurie nu a þinut mult. Cineva a sesizat Inspectoratul ºi am fost chematã acolo. Disperatã ºi cu teamã am plecat la Reghin, la prietena mea, Violina Moise, ºi i□am povestit scopul vizitei mele ºi cum cineva vrea sã mã lase fãrã pâine. Violina l□a sunat pe Costi sã vinã urgent acasã. Acesta a sosit repede. Când m□a vãzut, a zis: «Ce□i cu tine?». «Ce sã fie, cineva mã

lucrează la inspectorat. Sunt disperată». Intervine Violina ºi pe un ton poruncitor îi spune: «Costi, te duci la Căldare, primul secretar, ºi îi rezolvi problema. Ai înþeles?». «Bine, merg imediat la Căldare. Viorica aºteaptă telefonul ºi după aceea mergi la Inspectorat, dacă va mai fi cazul». Costi s□a dus la primul secretar, căruia i□a povestit cum m□a cunoscut în comuna Sânmihai, unde eu eram primar, iar fata aceasta era învăþătoare ºi răspundea la toate solicitările Primăriei. O trimiteam la adunat spice după secerat, în timpul verii mobiliza copiii la creºterea viermilor de mătase în folosul ºcolii. Este adevărat că soþul ei este deþinut politic, dar are un copil care trebuie crescut. Căldare i□a arătat mai multe reclamaþii. În final, Căldare a dat telefon la inspectorat să nu fiu datã afară, dar i□a spus lui Costi să mă sfătuiască să divorþez, altfel el nu mă poate ajuta. După un timp destul de lung a venit Costi Moise ºi mi□a spus că pentru un timp s□a rezolvat, dar primul secretar condiþionează rămânerea mea pe mai departe la învăþământ dacă voi divorþa de tine. Violina ºi Costi m□au îndemnat să fac aceasta pentru fetiþă. Nu am putut să le răspund, le□am spus doar să mă consult cu mama lui Sandu, cu mama mea ºi apoi cu naºul nostru, preotul greco□catolic Iuliu Pop, care a fost ºi el arestat de mai multe ori pe termen scurt. A fost lăsat în pace când a acceptat să părăsească comuna Sânmihai, ca să nu mai aibă influenþă asupra sătenilor. De la Violina am plecat tristă acasă la mama ºi i□am povestit toată situaþia. M□a ascultat cu atenþie ºi mi□a zis: «Draga mamii, eu nu ºtiu ce să te învăþ, în familia noastră nu a divorþat nimeni până acum». «Dar mamă, dacă eu voi fi silită să fac acest pas, nu□l fac ca să mă recăsătoresc. Eu îl aºtept până va veni, să ne creºtem fetiþa». «Vorbeºte mai întâi cu mama lui!». «Da, voi vorbi». După câteva zile am mers la mama□soacră ºi i□am povestit ce□am făcut la Reghin, i□am spus povestea cu primul secretar Căldare, condiþionarea menþinerii mele la grădiniþă, de divorþul meu de Sandu. «Păi, eu ce să□þi spun? E tare greu. Tu ai un copil pe care să□l creºti. Eu sunt bătrână ºi

neputincioasã. Socrul tãu a murit, pãmântul ni l□au luat, este greu sã te ajut. Tu ai fetiþa de crescut ºi ºtii mai bine ce trebuie sã faci». «Vezi, mamã, îmi este foarte greu sã iau o hotãrâre aºa de grea singurã. Pe Sandu nu□l pãrãsesc, îl voi aºtepta pânã se întoarce. Aºa zice ºi mama, sã fac ce cred eu. Voi merge la naºu' sã□l întreb ce crede cã este mai bine sã fac». «Bine faci, draga mea. El este om învãþat ºi îþi poate da un sfat bun. El este ºi preot ºi un lucru rãu nu te poate învãþa». Dupã aceastã discuþie am plecat ºi mai confuzã. Nu□mi rãmânea decât sã□l consult pe naºul, Iuliu Pop. Deci, am mers la Reghin. Naºul era deja informat de Moise despre decizia primului secretar Cãldare, cã dacã vreau sã rãmân în învãþãmânt trebuie sã divorþez. Naºul îºi fãcuse un plan, asumându□ºi el rãspunderea divorþului. Mi□a vorbit cam aºa: «Finã, eu am vorbit cu Costi ºi la inspectorat de situaþia ta. Nimeni nu are curajul sã te susþinã pe faþã. Va trebui sã divorþezi formal, ca sã□þi creºti copila. Dacã se va întoarce finul, mã oblig eu sã discut cu el aceastã situaþie. El cunoaºte foarte bine metodele de presiune ºi ºantaj ale comuniºtilor. Eu voi vorbi cu un avocat ºi vom vedea ce formalitãþi trebuie sã facem. Te voi anunþa ce□am aranjat». Dupã discuþia cu naºul m□am reîntors la mama ºi i□am povestit ce sfat mi□a dat naºul. «Draga mami, fã cum crezi». «Da, mamã. Altã soluþie nu am, ori divorþez, ori renunþ la serviciu ºi voi lucra cu ziua pe unde voi putea, ca sã□mi cresc fetiþa. Eu cred cã tot va veni Sandu ºi ne vom creºte împreunã copilul. Mã duc sã vorbesc ºi cu mama□soacrã, sã□i spun ºi ei ce a zis naºul nostru». Când i□am spus mamei tale, a fost de acord cu pãrerea naºului ºi a zis: «Viorica, fã ce þi□a spus naºul vostru, apoi, dacã va veni Sandu acasã, îi voi spune ºi eu cât de greu ai dus□o doi ani fãrã lucru. Din partea mea fã cum crezi cã este mai bine, eu nu te voi condamna niciodatã. Tu eºti tânãrã, trebuie sã trãieºti. El este copilul meu ºi dacã a mai fost închis trebuia sã nu se însoare, sã te lase ºi cu un copil». «Mamã, dacã mai vorbeºti aºa, eu nu mai dau pe la dumneata. Eu dacã

sunt silitã sã divorþez o voi face doar ca sã□mi schimb numele, care îi deranjeazã pe cei de la partid. Dacã nu mai port numele de Salcã, nu mai au treabã cu mine. ªtii bine, mamã, cât îl urau comuniºtii pe tata□socru cã se opunea colectivizãrii. Nu voi divorþa ca sã mã recãsãtoresc, pentru cã nu voi mai gãsi tatã la copil. Un bãrbat pot gãsi, dar un tatã nu. Îl voi aºtepta pânã va veni, sã ne creºtem fetiþa împreunã». Aici am izbucnit amândouã în plâns. Acele zile ºi chiar sãptãmâni eram într□o stare de nelinişte. Mã gândeam tot timpul la acest lucru, mã trezeam ºi noaptea, îmi vuia capul când mã gândeam ce motive voi invoca la divorþ. Nu gãseam motive; aveam doar un an ºi trei luni de convieþuire, nu ne□am certat niciodatã, ne respectam ºi ne iubeam. Eram foarte fericiþi cã aveam un copil, deoarece acesta era visul nostru. Pânã sã mã decid a trecut încã mult timp. Abia în luna mai 1959 nu s□a mai putut ºi prin naºu' am depus cererea ce divorþ, dupã ce directoarea îmi comunicã cã nu mã mai poate reîncadra. La 1 septembrie, nemaiavând încotro, m□am dus la Reghin, unde am luat legãtura cu naºul ºi împreunã am mers la Tribunal, unde am depus cererea, care s□a judecat pe 11 iunie 1959. Ca motive de desfacere a cãsãtoriei am depus copia dupã sentinþa ta de condamnare la 20 de ani de muncã silnicã. Citirea sentinþei a fost suficientã la luarea hotãrârii. Prin sentinþa de divorþ mi□a fost repartizatã fetiþa, spre creºtere ºi educare".

DUPÃ DIVORÞ

Este adevãrat cã în septembrie am fost numitã fãrã probleme la grãdiniþã ºi, în plus, am primit ºi o suplinire la clasele I□IV. Pentru o vreme am fost lãsate în pace; pãrea cã s□au liniºtit. Eram chematã la ºcoalã la diferite munci cu copiii, chiar ºi la Sfatul Popular, ca sã îi ajut la diferite lucrãri de birou, tabele cu diverse probleme cu colectivul. Dupã un timp am observat cã tot ce mi se dãdea sã fac nu era întâmplãtor, avea

un substrat politic. Oamenii erau refractari la întrebãrile puse de noi. În general, colegele se sustrãgeau de la asemenea munci. Eu eram cu patã ºi angajatã din milã. Nu aveam încotro. Ca soþie de deþinut politic, trebuia sã mã reabilitez, spuneau ei, sã dovedesc cã am terminat cu tine, lucru foarte greu pentru mine. În concluzie, nici nu prea înþelegeam ce vor. Mã tot chemau activiºtii, veniþi la Reghin, la cancelaria ºcolii ºi îmi þineau tot felul de teorii, cum trebuie educaþi copiii în spiritul ideilor revoluþionare ºi al luptei de clasã. În plus, directoarea era obligatã sã mã supravegheze ºi sã facã rapoarte în legãturã cu activitatea mea la ºcoalã ºi în viaþa particularã. În ceea ce privea obligaþiile de serviciu, nu avea ce sã îmi reproºeze. Uneori îmi spunea: «Tu ai divorþat numai de formã, inima ta este tot alãturi de Sandu, altfel nu ai mai merge mereu la soacrã□ta. Am aflat cã te duci cu ea pe la preoþi sã vã citeascã». Se vede cã am fost urmãritã. Altã datã îmi zice «Viorica, dacã ai divorþat cu adevãrat, de ce nu ai ºi tu un amant»? I□am rãspuns sec: «Mie îmi trebuie tatã la fetiþã, nu amant». Dar, Sandule, ce s□a petrecut cu mine, s□a petrecut ºi cu alte soþii de deþinuþi politic. Soþia colegului tãu, Sfera, a pãþit la fel. Nu i□au primit copiii la liceu pânã nu a divorþat. Acelaºi lucru s□a petrecut ºi cu învãþãtoarea de la Gurghiu, soþia preotului Ioan Pop, mamã a cinci copii. Ca sã nu o dea afarã din învãþãmânt, sã□ºi poatã creºte copiii, a divorþat. Se pare cã cei de la învãþãmânt înnebuniserã, aºa de mult se ocupau de noi, soþiile de deþinuþi politici».

În 1958□'59 am observat ºi noi, în închisoare, cã ceva se petrece cu voi, soþiile noastre. Veneau multe sentinþe de divorþ, din care noi am dedus cã aceastã avalanºã de comunicãri, de divorþuri, avea loc odatã cu începerea acþiunii de reeducare din închisori. Deci, era vorba de douã acþiuni concertate de Securitate în vederea înfrângerii rezistenþei morale a deþinuþilor. Efectul nu a fost însã cel scontat de Securitate. Oamenii au înþeles tactica Securitãþii, de demoralizare ºi de înfrângere a rezistenþei. Eu, neprimind nici

o comunicare, stãteam liniºtit. Nu prea credeam cã tu vei divorþa. ªtiam cã ai ºi caracter, ºi voinþã, apoi l-ai avut profesor, la religie ºi moralã, pe protopopul Alexandru Todea, rudã de-a mea, pe care tu îl stimai foarte mult ºi care a fost ºi el închis pentru credinþã ºi libertate. „Fiind cadru didactic, nu aveam voie sã merg la biserică, ca sã nu influenþez copiii. Dar fãrã asistenþã religioasã era greu ca sã îmi satisfac aceastã necesitate. Mergeam la Reghin, la biserica romano□catolicã, noi fiind, de fapt, greco□catolici. Eu, prin naºu', primeam asistenþã spiritualã de la preoþii care nu au trecut la ortodocºi. De exemplu, am mers la Iernuþeni cu mama ta, la un preot mai în vârstã, care ne□a citit din Evanghelie ºi a rãmas sã se roage tot timpul pentru tine. Am fost ºi la preotul din Frunzeni, un om cu vârstã înaintatã, cãruia i□am spus necazul meu ºi l□am rugat sã deschidã Pravila, din care a citit ºi a spus cã «Te afli într□o situaþie grea. Eºti în mare suferinþã, dar vei scãpa ºi te vei întoarce acasã». Într□adevãr, am încercat în toate pãrþile sã aflu ceva despre tine, dar nu a fost posibil. Aºa cã, toatã speranþa am pus□o în Dumnezeu ºi mergeam la preoþi sã se roage pentru sãnãtatea ta. Prima veste de la tine am primit□o prin luna iulie 1964, când a venit acasã prietenul tãu, Toader Roºca, învãþãtor în comuna Adrian. Acesta, când a coborât din tren, a cãutat printre oameni ºi a gãsit pe unul din satul meu, care mã cunoºtea. Roºca l□a rugat sã□mi spunã cã tu eºti în viaþã la Aiud ºi sã te aºtept cã, într□o sãptãmânã□douã, vii acasã. Consãteanul meu, de la autobuz, a venit la mine acasã ºi de la poartã a început sã strige: «Doamna Viorica, vine domnul Sandu acasã!». Am ieºit speriatã din casã. Au ieºit ºi ceilalþi. S□au adunat ºi vecinii. Acesta continua sã repete într□una «Vine domnul Salcã acasã», cã i□a spus lui unul care a fost cu domnul Sandu ºi care acum venea acasã. De emoþie, de bucurie, am început sã plâng. Toate femeile plângeau. Vestea cã vii acasã s□a rãspândit în tot satul. A venit ºi sora Maria, care m□a întrebat: «Sorã dragã, ce vorbeºte Ion al Fãtului, sã fie adevãrat?». «Eu cred cã da» ºi

am plâns amândouã. Cele douã trei săptămâni au trecut mai greu decât cei opt ani. Cum ieºeam pe stradă, lumea mă întreba: «A venit soþul tău?», iar eu răspundeam: «Nu încă, dar trebuie să sosească». Începusem să fiu convinsă că vei veni. Împreună cu Neli ne făceam planuri cum te vom primi. Mergeam la Căcuciu în fiecare zi să vorbim cu mama ta. Acum suntem împreună ºi nimic nu ne mai desparte".

HOTĂRÂREA DE LA SOVATA

Timpul petrecut la Sovata ne□a fost de un real folos. În liniºte am putut să ne depănăm amintirile celor opt ani de suferinþă. Am constatat că ºi soþiile noastre au fost, în general, supuse, alături de copii, la tot felul de privaþiuni ºi umilinþe, fiind supravegheate continuu, îndepărtate din servicii, eliminarea copiilor din ºcolile superioare □ liceu, facultate □, trimise la munca de jos. Analizând împreună situaþia noastră, care, din punct de vedere religios, nu suferise nici o schimbare, eram uniþi pe viaþă în faþa lui Dumnezeu. Am hotărât împreună ca în cel mai scurt timp să ne înfăþiºăm în faþa ofiþerului Stării Civile ca să reînnodăm firul care vremelnic s□a întrerupt. Deci, după întoarcerea de la Sovata am luat legătura cu Primăria ºi pe 10 septembrie 1964 am făcut din nou căsătoria civilă. Aºa cum hotărâsem, să ne reîntoarcem la Braºov, în jurul datei de 10 octombrie am plecat singur să□mi caut de lucru ºi o locuinþă. Cu serviciul a fost mai uºor. În zece zile am fost angajat, dar cu locuinþa a fost mai greu, deoarece au trecut nouă luni până să ne putem reîntregi.

Nu pot să nu mă gândesc acum, la capătul acestui episod de familie, la exemplul Penelopei, simbolul soþiei credincioase. Fiica lui Icarios ºi a zeiþei Peribea l□a aºteptat pe Ulise în Itaca 20 de ani: zece pe vremea războiului troian ºi alþi zece până a ajuns acasă, fiind înconjuratã tot timpul de pretendenþi vicleni, care aºteptau să fie aleºi de ea, amânându□i cu vorbele: „Tinerii mei peþitori mai aºteptaþi ºi nu daþi zor cu nunta până se isprăvesc pânza asta, ca să nu mi se destrame urzitura că doar e giulgiul lui Laerte, ºi când nemiloasa moarte l□o scoborî în lungul ei somn, n□aº voi ca femeile din popor să spună că am îngropat fără de giulgiu un crai ce a agonisit atâta avere”, amăgindu□i patru ani, destrămând noaptea ceea ce lucra în timpul

zilei. Homer pune în gura lui Agamemnon, într□o discuþie între suflete, în Hades, următoarele cuvinte: „Fericitule fiu al lui Laerte, iatã cã þi□ai gãsit femeia! Ce suflet drept, cinstit ºi mândru a fost în neprihãnita Penelopã! Cum ºi□a adus ea aminte de bărbatul fetiei ei! Nicicând n□are sã□i piarã slava numelui, căci cântăreþii inspiraþi de nemuritori au să cânte pe cumintea Penelopã. Ea nu ºi□a întins mâna uciga ºã pe soþul ei ca fiica lui Tindar, a cărei amintire o să fie hulită în cântece cumplite ºi ruºinea ei o să cadă ºi asupra femeilor cinstite" (traducerea în prozã a acestor pasaje din „Odiseia" aparþine lui E. Lovinescu). Foarte multe dintre soþiile prigoniþilor regimului comunist au fost la aceaºi înălþime.

Aduc omagiile mele familiei ºi, în mod special, soþiei, care a suferit alături de mine toate privaþiunile impuse.

SUBALTERNII COLONELULUI CRĂCIUN LA PENITENCIARUL AIUD:

1. Lt. colonel Ioan Ivan ;
2. Lt. colonel Martin Iacob, ofiþer politic, născut 25.01.1923 în Sãcele, judeþul Braºov. Tatăl Ioan, mama ...;
3. Colonel Gheorghe Ionescu, ofiþer politic, născut 04.11.1924 în Drãgãneºti, judeþul Argeº. Tatăl Haralambie, mama ...;
4. Cpt. Scarlat Chirilă, ofiþer politic, o fiarã;
5. Colonel Dumitru Băncilă, ofiþer politic, născut în data de 29.03.1927 în Bucºani, judeþul Dâmboviþa. Tatăl Dumitru, mama Maria, ofiþer politic.

OFIÞERII DIN SECURITATEA BRAªOV 1956/1957

1. Colonel Gheorghe Crăciun, comandant Inspectorat, năs-

cut la 24 iulie 1913, în Mintiul Gherlei, judeþul Cluj. Tatãl Nicolae, mama ..., român;

2. Mihali ..., locþiitor comandant, ungur;

3. Colonel Ion Cernea, adjunct al lui Crãciun în Munþii Fãgãraºului, român;

4. Colonel Moiº, implicat în problema Fãgãraº, ungur;

5. Lt. colonel Lazãr Maier, evreu, torþionar;

6. Maior Stelian Alexandrescu, anchetator ºef; a fãcut parte din Divizia „Tudor Vladimirescu", locuieºte în Piaþa Enescu nr. 9, Braºov, cu pensie de colonel;

7. Maior Toth ªtefan, ºeful arestului, pretindea cã este frate cu Vasile Luca, ungur;

8. Cãpitan Mircea Rusu, anchetator ºef, evreu, torþionar;

9. Cãpitan Dumitru Vera, anchetator, macedonean;

10. Cãpitan Ernest Deithel, ºeful filajului, evreu. În prezent locuieºte la New York, are un magazin de mobilã veche;

11. Lt. major Traian Urzicã, anchetator, bãtãuº, român. În prezent locuieºe pe str. Cuza Vodã, cu o pensie de colonel;

12. Lt. major Constantin Teodoru, lucra la filaj, fãcea ºi pe anchetatorul, român;

13. Lt. Pop era încã novice în ale anchetei, român;

14. Maior Cârnu, se ocupa cu codoºii, român;

15. Lt. colonel Ispas, anchetator;

16. Lt. major Dima, anchetator;

17. Lt. colonel Ioan Ivan, nãscut 05.02.1922 în Dorohoi, judeþul Suceava. Tatãl, Iordache, mama...; a lucrat la Securitatea Braºov.

ROLUL LUI GHEORGHE CRÃCIUN

Am prezentat mai sus o listã foarte redusã de ofiþeri care lucrau în Inspectoratul Braºov. La Braºov au fost concentrate cele mai bine cotate cadre din þarã, majoritatea erau ofiþeri ºi acþionau în zona Fãgãraº.

Toate aceste forþe, împreunã cu batalioanele de soldaþi în termen, nu au reuºit sã□i captureze pe luptãtori. Solidaritatea populaþiei fãgãrãºene a întrecut orice închipuire de fraternitate cu cei din munþi. În faþa acestui eºec, conducerea Ministerului de Interne ºi a Securitãþii au decis sã termine odatã cu aceºti eroi. Dar pentru aceasta aveau nevoie de un ºef ºi l□au gãsit în persoana colonelului Crãciun. Acesta fusese de la început ºef în poliþia comunistã. Mai întâi la Cluj, în toiul provocãrilor celor de la Dermata, apoi în grevele studenþeºti. A cunoscut personal o seamã de luptãtori din rezistenþã, în special studenþi legionari. A reuºit sã□ºi creeze o reþea de informatori pe care i□a lãsat în urmã pe unde a trecut. De la Cluj a fost mutat la Sibiu, unde îºi stabilise cartierul general Nicolae Petraºcu, împreunã cu alte cãpetenii legionare. Aceºtia au fost supravegheaþi pas cu pas de colonelul Crãciun în cartea generalului Neagu Cosma, „Securitatea □ poliþia politicã, dosare, informatori". Are ºi colonelul Crãciun un capitol, „Aiudul, temniþã grea", un capitol plin de mistificãri, în care tratează situaþia de la Aiud ca o mare nedreptate ce i s□a fãcut. Dupã atâtea servicii aduse partidului prin trimiterea la moarte a grupului maiorului Dabija ºi cel mai spectaculos grup, cel al fãgãrãºenilor uciºi diabolic, folosind cele mai perfide mijloace de antrenare a vechilor sãi informatori, timoraþi, ºantajaþi, ademeniþi cu funcþii, cu transferuri aranjate ori plãtiþi. Unora li s□au revizuit condamnãrile ºi au fost puºi în libertate. Toþi aceºtia sunt în egalã mãsurã vinovaþi, cum este ºi colonelul Crãciun. Cu toate serviciile aduse comunismului în lupta de lichidare a celor ce□ºi apãrau nevoile ºi neamul. Domnul colonel a fost trimis acolo unde erau probleme. Un om mândru, arogant ºi rãu. Dupã isprãvile cu rãsunet în Apuseni ºi la Fãgãraº, se aºteptase sã fie înaintat la gradul de general. Dar, din motive necunoscute, nu a primit acest grad mult râvnit, o gradaþie, poate lipsa studiilor, poate teama unora de el. Sau, poate, Drãghici se gândea sã□l mai folosească în

teren. Nu sunt plauzibile argumentele lui invocate în capitolul „Aiudul, temniþã grea”, în care se lamenteazã cã încã de la Cluj a fost persecutat de unguri, cu care a colaborat foarte bine sau cu evreii din conducere, care îi fãcuse dosar. ªi cã de câte ori era chemat la mai marii de la Bucureºti tremura de fricã, cã□l vor aresta. Dacã se temea aºa de tare ºi dupã cum insinueazã cã el avea inimã de român, de ce nu ºi□a dat demisia din Securitate sã scape de persecuþia lui Moghioroº ºi a lui Pintilie ºi sã nu mai trimitã români la moarte? Dar puterea ºi gradele erau mai importante ºi, în plus, dragostea lui pentru marea þarã a socialismului l□a aruncat cu totul în sfera lor de interese. Rezistenþa românã trebuia lichidatã de un român. Aºa a fost trimis Crãciun la Aiud. Dovada cã a venit cu un scop anume reiese din convorbirea avutã cu Pintilie, acel evreu rus ce l□a instruit ºi i□a spus: „Mãi, Crãciun, tu mergi la Aiud, cã acolo legionarii îºi fac de cap. Faci tu acolo reeducare cu ei, dar ei sã nu priceapã”. Dovada cã a considerat aceasta ca o sarcinã de partid reiese ºi din faptul cã colonelul Crãciun ºi□a ales singur echipa de colaboratori cu care s□a prezentat la post. Printre primele mãsuri luate a fost ºi construcþia unor celule de izolare draconice cu mecanisme de afarã, care puneau în miºcare o placã din lemn drept pat, care seara, la orele 10.00, se lãsa jos fãrã nimic pe ea. Aceasta servea drept pat între orele 22.00 ºi 5.00 dimineaþa. Gardianul o ridica ºi o lipea de perete. Timp de 17 ore nu aveai pe ce sã te aºezi, trebuia sã stai în picioare ºi sã te plimbi dacã puteai în acele celule frigorifice ºi cu o bucatã de mãmãligã o datã la trei zile. Restul, post negru. Durata pedepsei varia dupã toanele gardianului ºi dupã indicaþiile personale ale colonelului: 5, 7, 10, 14 zile ºi, uneori, mai mult.

- Sfârºitul Volumului al II-lea -

Cãsãtoria cu Viorica Grama, 14 august 1955

Împreunã cu naºul pr. Iuliu Pop ºi fiica sa Menina

ANSTATT EINER KURZFASSUNG

Neli înconjuratã de Buni, Mama Tânã ºi Viorica
(în iulie 1961)

Der vorliegende zweite Band des bekannten antikommunistichen Kämpfers Alexandru Salcã, beschreibt den zweiten Haftaufenthalt seines Lebens, zwischen 1956 und 1964 in den

kommunistischen Kerkern.

In der Einleitung wird der kurze Freiheisabschnitt beschrieben. Nach sechsjähriger Haft, von der Kanalarbeit

Prima pozã de familie, la o lunã dupã eliberare
(Sovata, septembrie 1964)

befreit, heiratet unser Held und □ sofern es ein *Paria* machen konnte □ schafft er es sich in d i e

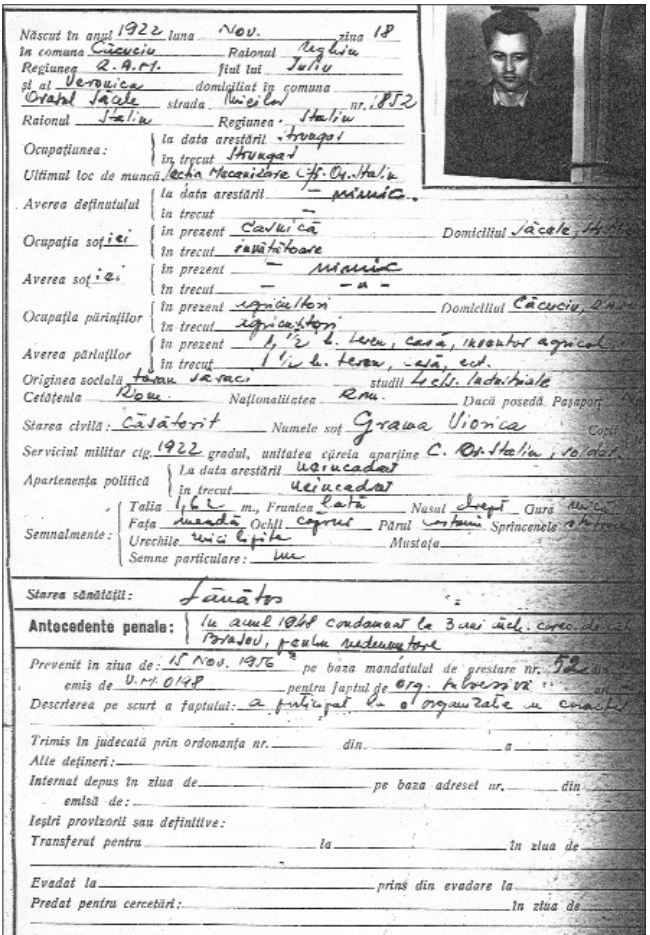

Născut în anul 1922 luna Nov. ziua 18
în comuna Căcucciu Raionul Reghin
Regiunea R.A.M. fiul lui Iuliu
și al Veronica domiciliat în comuna
Orașul Jăcale strada Nicolae nr. 852
Raionul Stalin Regiunea Stalin
Ocupațiunea: la data arestării Muncitor
în trecut Muncitor
Ultimul loc de muncă Fabrica Mecanizare Uff. Or. Stalin
Averea definitului: la data arestării — posesie —
în trecut —
Ocupația soției: în prezent Casnică Domiciliul Jăcale, Str.
în trecut casnică
Averea soției: în prezent — nimic
în trecut — — —
Ocupația părinților: în prezent agricultori Domiciliul Căcucciu, R.A.
în trecut agricultori
Averea părinților: în prezent 1 1/2 h. teren, casă, inventar agricol
în trecut 1 1/2 h. teren, casă, ecd.
Originea socială țăran sărac studii 4 cls. elementare
Cetățenia Rom. Naționalitatea Rom. Dacă posedă Pașaport
Starea civilă: Căsătorit Numele soț Grama Vionica
Serviciul militar cig. 1922 gradul, unitatea căreia aparține C. Mil. Stalin, soldat
Apartenența politică: la data arestării neincadrat
în trecut neincadrat
Semnalmente: Talia 1,62 m., Fruntea lată Nasul drept Gura mică
Fața rotundă Ochii căprui Părul șatin Sprincenele
Urechile mici lipite Mustața
Semne particulare: nu

Starea sănătății: sănătos

Antecedente penale: la anul 1960 condamnat la 3 ani închisoare corecțională Brașov, pentru sustragere

Prevenit în ziua de: 15 Nov. 1976 pe baza mandatului de aresture nr. 52 din
emis de U.M. 0148 pentru faptul de Org. Ilegală
Descrierea pe scurt a faptului: a participat la o organizație cu caracter

Trimis în judecată prin ordonanța nr. din a
Alte dețineri:
Internat depus în ziua de pe baza adresei nr. din
emisă de:
Ieșiri provizorii sau definitive:
Transferat pentru la în ziua de
Evadat la prins din evadare la
Predat pentru cercetări: în ziua de
Reprimit

Gesellschaft einzuleben.

Das Glücksgefühl über die Geburt des ersten Kindes,

Fiºa personalã, cu fotografie, la data arestării

Cornelia, währt nicht lange: nach der Revolution aus Ungarn werden viele der

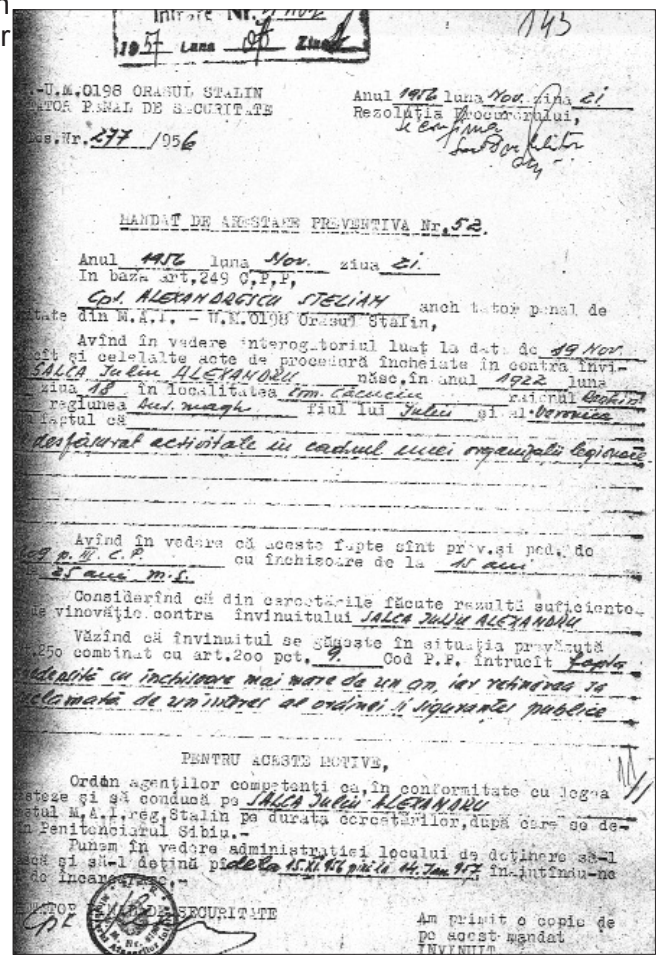

MANDAT DE ARESTARE PREVENTIVĂ Nr. 52.

Anul 1956 luna Nov. ziua 21.
In baza art. 249 C.P.P.,
Cpt. ALEXANDRESCU STELIAN anchetator penal de
din M.A.I. - U.M.0198 Orașul Stalin,

Având în vedere interogatoriul luat la data de 19 Nov.
și celelalte acte de procedură încheiate în contra învi-
SALCA Iulin ALEXANDRU născ. în anul 1922 luna
ziua 18 în localitatea com. Căuceu raionul Codlea
regiunea București fiul lui Iulie și al Veronica
faptul că
desfășurat activitate în cadrul unei organizații legionare

Având în vedere că aceste fapte sînt prev. și ped. de
C.P. cu închisoare de la 15 ani
25 ani m.i.

Considerînd că din cercetările făcute rezultă suficiente
de vinovăție contra învinuitului SALCA IULIU ALEXANDRU

Văzînd că învinuitul se găsește în situația prevăzută
250 combinat cu art. 200 pct. 4 Cod P.P. întrucît fapta
de natură cu închisoare mai mare de un an, iar reținerea se
reclamată de ordinea și siguranța publică

PENTRU ACESTE MOTIVE,

Ordon agenților competenți ca, în conformitate cu legea
aseze și să conducă pe SALCA Iulin ALEXANDRU
atul M.A.I. reg. Stalin pe durata cercetărilor, după care se de-
în Penitenciarul Sibiu.-
Punem în vedere administrației locului de deținere să-l
ască și să-l dețină până la data de 15.XI.56 până la 14. Jan 957 înaintându-ne
de încarcerare.-

Am primit o copie de
pe acest mandat
ÎNVINUIT

kommunistischen Regierung bekannten Oppositionellen erneut

Mandatul de arestare, din dosarul penitenciar
(în prezent în arhivele Tribunalului Cluj)

ins Gefängnis geworfen.

Mit den Augen dessen, der das Leid am eigenen Leib erfahren hat, beschreibt er die

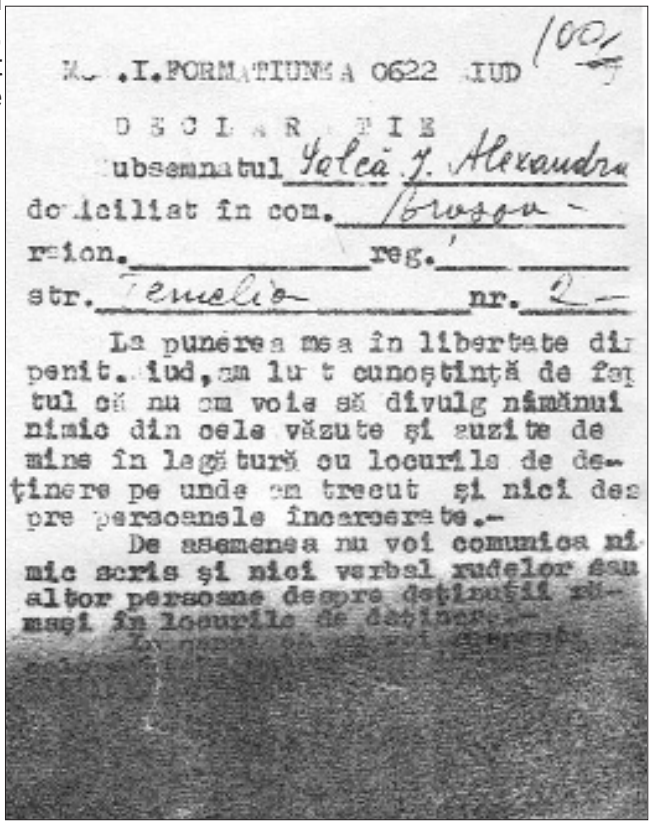

M. .I.FORMATIUNEA 0622 .IUD

D E C L A R A Ţ I E

Subsemnatul Tolcă I. Alexandru

domiciliat în com. Brazga -

raion. reg.

str. Tineretului nr. 2 -

La punerea mea în libertate din penit. Iud, am luat cunoştinţă de faptul că nu am voie să divulg nimănui nimic din cele văzute şi auzite de mine în legătură cu locurile de deţinere pe unde am trecut şi nici despre persoanele încarcerate.-

De asemenea nu voi comunica nimic scris şi nici verbal rudelor sau altor persoane despre deţinuţii rămaşi în locurile de deţinere.-

unvorstellbaren Verhöre und animalischen Ausbrüche der „Sekuristen”.

Ein Scheinprozeß hat lediglich dar Urteil der Peiniger bestätigt: 20 Jahre Haft, weitere 20 Jahre und zusätzliche 10

Declaraţia semnată la eliberare, din dosarul penitenciar
(în prezent în arhivele Tribunalului Cluj)

Jahre, für jeden der entsprechenden Anklagepunkte.

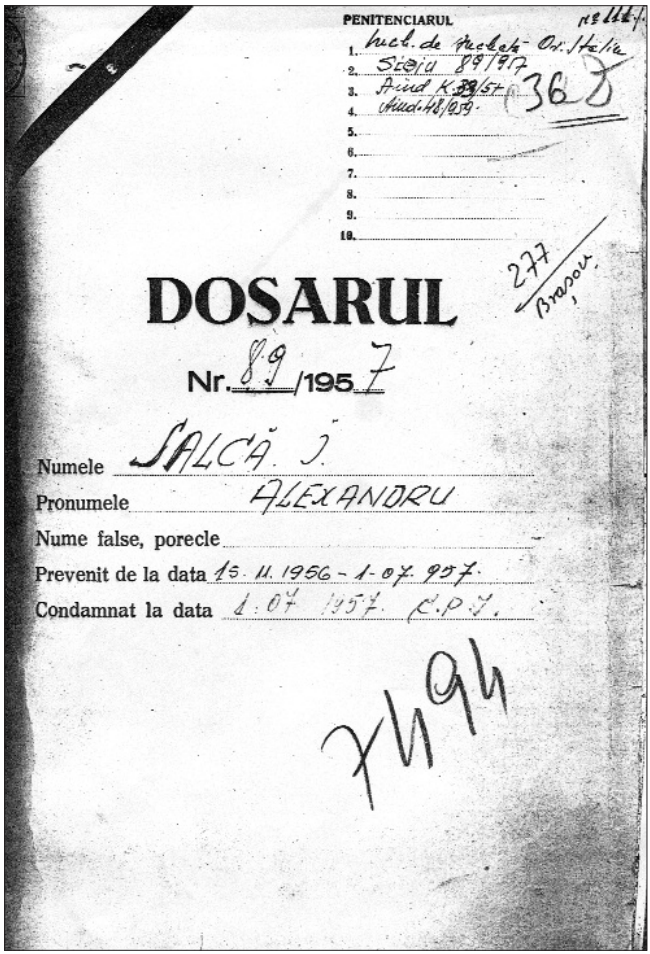
PENITENCIARUL

1. Inch. de Recheh- Or. Italia
2. Sesia 89/957
3. Acud K 89/57
4. Acud. 48/959.

DOSARUL

Nr. 89/1957

Numele SALCĂ I.

Pronumele ALEXANDRU

Nume false, porecle

Prevenit de la data 15. II. 1956 - 1. 07. 957.

Condamnat la data 1. 07 1957. C.D.T.

Coperta dosarului de judecatã
(unul dintre cele 6 volume, în total 1600 de pagini)

Nach Aiud geschickt, ins gefürchtete Gefängnis, das vom

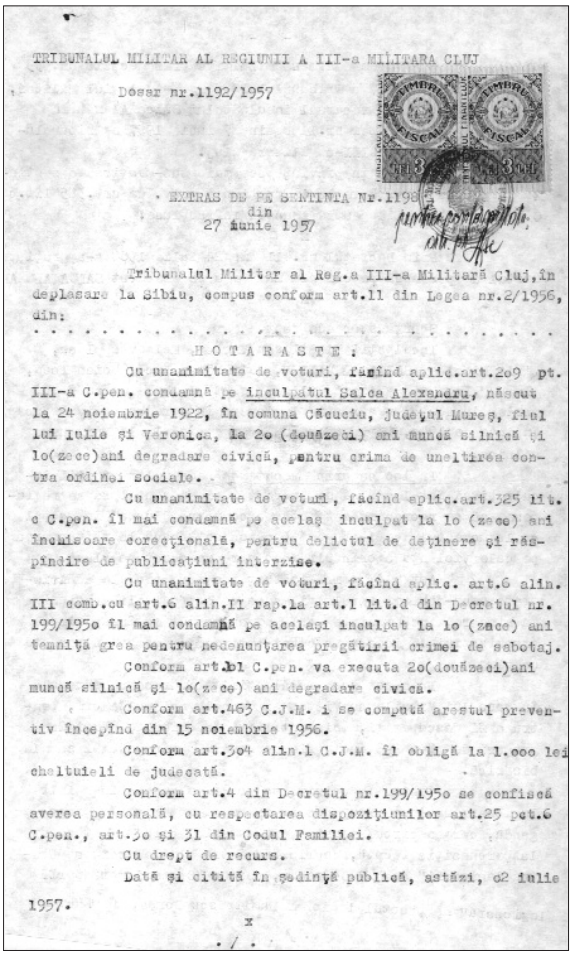

TRIBUNALUL MILITAR AL REGIUNII A III-a MILITARA CLUJ

Dosar nr.1192/1957

EXTRAS DE PE SENTINȚA Nr.1198
din
27 iunie 1957

Tribunalul Militar al Reg.a III-a Militară Cluj,în deplasare la Sibiu, compus conform art.11 din Legea nr.2/1956, din:

. . . . . .

H O T Ă R Ă S T E :

Cu unanimitate de voturi, făcînd aplic.art.209 pt. III-a C.pen. condamnă pe inculpatul Salcă Alexandru, născut la 24 noiembrie 1922, în comuna Căcucia, județul Mureș, fiul lui Iulie și Veronica, la 20 (douăzeci) ani muncă silnică și 10(zece)ani degradare civică, pentru crima de uneltire contra ordinei sociale.

Cu unanimitate de voturi, făcînd aplic.art.325 lit. c C.pen. îl mai condamnă pe același inculpat la 10 (zece) ani închisoare corecțională, pentru delictul de deținere și răspîndire de publicațiuni interzise.

Cu unanimitate de voturi, făcînd aplic. art.6 alin. III comb.cu art.6 alin.II rap.la art.1 lit.d din Decretul nr. 199/1950 îl mai condamnă pe același inculpat la 10 (zece) ani temniță grea pentru nedenunțarea pregătirii crimei de sabotaj.

Conform art.61 C.pen. va executa 20(douăzeci)ani muncă silnică și 10(zece) ani degradare civică.

Conform art.463 C.J.M. i se compută arestul preventiv începînd din 15 noiembrie 1956.

Conform art.304 alin.1 C.J.M. îl obligă la 1.000 lei cheltuieli de judecată.

Conform art.4 din Decretul nr.199/1950 se confiscă averea personală, cu respectarea dispozițiunilor art.25 pct.6 C.pen., art.30 și 31 din Codul Familiei.

Cu drept de recurs.

Dată și citită în ședință publică, astăzi, 02 iulie 1957.

x

. / .

Innenministerium für die Legionäre vorgesehen war, hat der Verfasser das Leid mit Gelassenheit ertragen:

Extras de pe sentinþa din 27 iunie 1957 (prima paginã)

Ich zitterte vor lauter Kälte, der Hunger verursache uns

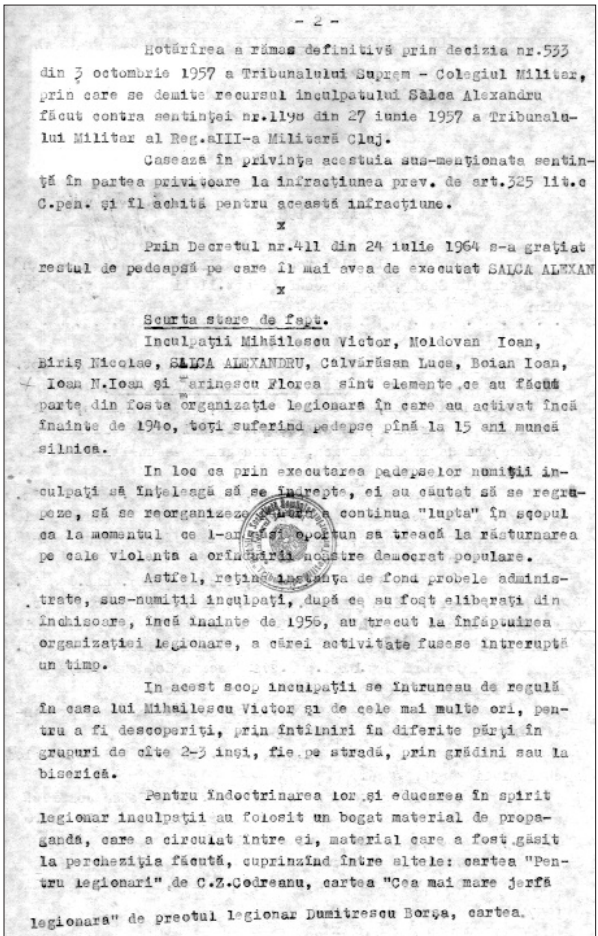

- 2 -

Hotărîrea a rămas definitivă prin decizia nr.533 din 3 octombrie 1957 a Tribunalului Suprem - Colegiul Militar, prin care se dem... recursul inculpatului Sălca Alexandru făcut contra sentinţei nr.1195 din 27 iunie 1957 a Tribunalului Militar al Reg.aIII-a Militară Cluj.

Casează în privinţa acestuia sus-menţionata sentinţă în partea privitoare la infracţiunea prev. de art.325 lit.c C.pen. şi îl achită pentru această infracţiune.

x

Prin Decretul nr.411 din 24 iulie 1964 s-a graţiat restul de pedeapsă pe care îl mai avea de executat SALCA ALEXAN

x

Scurta stare de fapt.

Inculpaţii Mihăilescu Victor, Moldovan Ioan, Biriş Nicolae, SĂLCA ALEXANDRU, Calvărăsan Luca, Boian Ioan, Ioan N.Ioan şi Marinescu Florea sînt elemente ce au făcut parte din fosta organizaţie legionară în care au activat încă înainte de 1940, toţi suferind pedepse pînă la 15 ani muncă silnică.

In loc ca prin executarea pedepselor numiţii inculpaţi să înţeleagă să se îndrepte, ei au căutat să se regrupeze, să se reorganizeze [illegible] continua "lupta" în scopul ca la momentul ce l-ar... oportun să treacă la răsturnarea pe cale violentă a orînduirii noastre democrat populare.

Astfel, reţinînd... de fond probele administrate, sus-numiţii inculpaţi, după ce au fost eliberaţi din închisoare, încă înainte de 1956, au trecut la înfăptuirea organizaţiei legionare, a cărei activitate fusese întreruptă un timp.

In acest scop inculpaţii se întruneau de regulă în casa lui Mihăilescu Victor şi de cele mai multe ori, pentru a fi descoperiţi, prin întîlniri în diferite părţi în grupuri de cîte 2-3 inşi, fie pe stradă, prin grădini sau la biserică.

Pentru îndoctrinarea lor şi educarea în spirit legionar inculpaţii au folosit un bogat material de propagandă, care a circulat între ei, material care a fost găsit la percheziţia făcută, cuprinzînd între altele: cartea "Pentru legionari" de C.Z.Codreanu, cartea "Cea mai mare jerfă legionară" de preotul legionar Dumitrescu Borşa, cartea.

./.

Schwindelanfälle, insbesondere mir, nach dem langen Hungerstreik.

Extras de pe sentinţa din 27 iunie 1957 (pagina a II-a)

Morgens und abends sprachen wir unser Gebet und warteten, was wohl noch kommen würde. Die körperliche und seelische Ermüdung hatte uns zermürbt. Wir sprachen weniger und schwerer.

In jenem Jahr, waren die

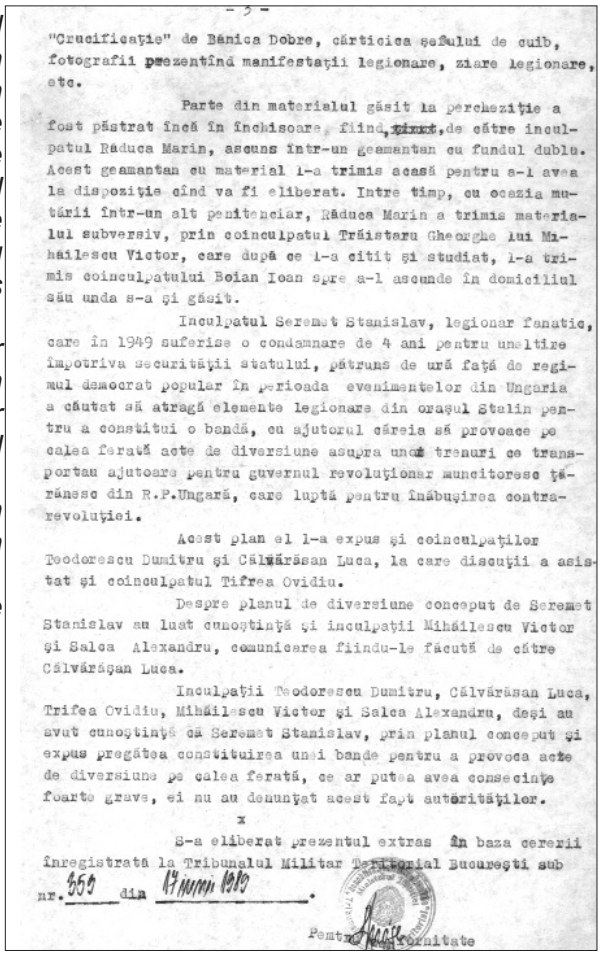

- 5 -

"Crucificaţie" de Bănica Dobre, cărticica şefului de cuib, fotografii prezentînd manifestaţii legionare, ziare legionare, etc.

Parte din materialul găsit la percheziţie a fost păstrat încă în închisoare, fiind, ~~zisut~~, de către inculpatul Răduca Marin, ascuns într-un geamantan cu fundul dublu. Acest geamantan cu material i-a trimis acasă pentru a-l avea la dispoziţie cînd va fi eliberat. Intre timp, cu ocazia mutării într-un alt penitenciar, Răduca Marin a trimis materialul subversiv, prin coinculpatul Trăisteru Gheorghe lui Mihăilescu Victor, care după ce l-a citit şi studiat, i-a trimis coinculpatului Boian Ioan spre a-l ascunde în domiciliul său unda s-a şi găsit.

Inculpatul Seremet Stanislav, legionar fanatic, care în 1949 suferise o condamnare de 4 ani pentru uneltire împotriva securităţii statului, pătruns de ură faţă de regimul democrat popular în perioada evenimentelor din Ungaria a căutat să atragă elemente legionare din oraşul Stalin pentru a constitui o bandă, cu ajutorul căreia să provoace pe calea ferată acte de diversiune asupra unor trenuri ce transportau ajutoare pentru guvernul revoluţionar muncitoresc ţărănesc din R.P.Ungară, care luptă pentru înăbuşirea contrarevoluţiei.

Acest plan el l-a expus şi coinculpaţilor Teodorescu Dumitru şi Călvărăsan Luca, la care discuţii a asistat şi coinculpatul Tifrea Ovidiu.

Despre planul de diversiune conceput de Seremet Stanislav au luat cunoştinţă şi inculpaţii Mihăilescu Victor şi Salca Alexandru, comunicarea fiindu-le făcută de către Călvărăşan Luca.

Inculpaţii Teodorescu Dumitru, Călvărăsan Luca, Trifea Ovidiu, Mihăilescu Victor şi Salca Alexandru, deşi au avut cunoştinţă că Seremet Stanislav, prin planul conceput şi expus pregătea constituirea unei bande pentru a provoca acte de diversiune pe calea ferată, ce ar putea avea consecinţe foarte grave, ei nu au denunţat acest fapt autorităţilor.

x

S-a eliberat prezentul extras în baza cererii înregistrată la Tribunalul Militar Teritorial Bucureşti sub nr. 559 din 17 iunie 1957.

Pentru conformitate

Osterfeiertage im Mai. In der Osternacht habe ich das

Extras de pe sentinţa din 27 iunie 1957 (pagina a III-a)

Glockenleuten, das die Wiederegeburt Christi kündigte, gehört.

W i r h a b e n a l l e s B ö s e

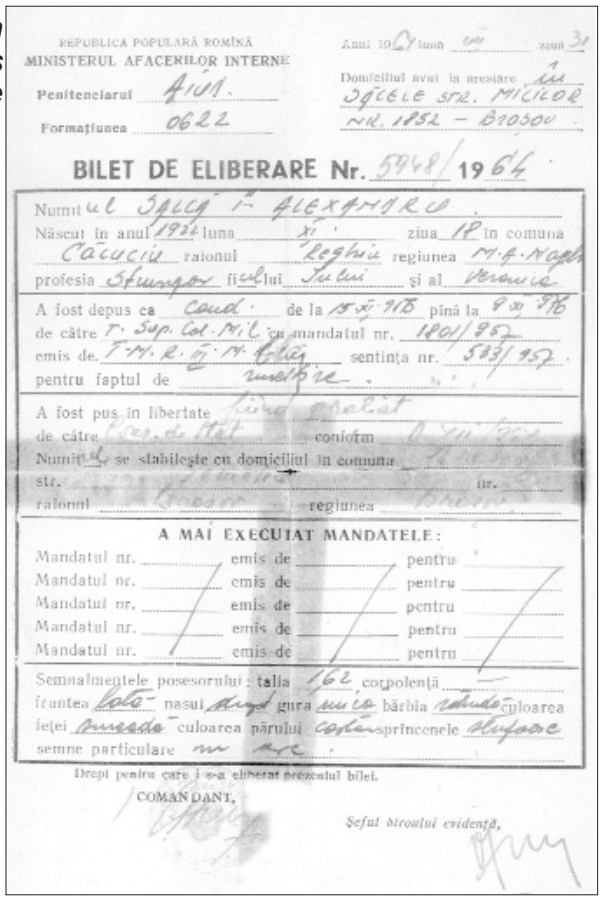

REPUBLICA POPULARĂ ROMÎNĂ
MINISTERUL AFACERILOR INTERNE
Penitenciarul Aiud.
Formaţiunea 0622
Anul 1964 luna mai ziua 31
Domiciliul avut la arestare Mu
Ogăţele str. Micilor
Nr. 1852 – Braşov

BILET DE ELIBERARE Nr. 5948/1964

Numitul Sălcă I- Alexandru
Născut în anul 1924 luna XI ziua 18 în comuna
Căcucin raionul Reghin regiunea M.A.Nagh
profesia Strungar fiul lui Iulie şi al Veronica
A fost depus ca cond. de la 15.V.965 pînă la 8.00 3/6
de către T. Sup. Col. M.I. cu mandatul nr. 1901/957
emis de T.M.R.Ş.N. Cluj sentinţa nr. 533/957
pentru faptul de uneltire.
A fost pus în libertate
de către conform
Numitul se stabileşte cu domiciliul în comuna
str. nr.
raionul regiunea

A MAI EXECUTAT MANDATELE:

Mandatul nr. emis de pentru
Mandatul nr. emis de pentru
Mandatul nr. emis de pentru
Mandatul nr. emis de pentru
Mandatul nr. emis de pentru

Semnalmentele posesorului: talia 162 corpolenţă
fruntea lată nasul drept gura mică bărbia rotundă culoarea
feţei smeadă culoarea părului castan sprîncenele alungite
semne particulare nu are.

Drept pentru care i s-a eliberat prezentul bilet.

COMANDANT,

Şeful biroului evidenţă,

vergessen und haben nur an die unsrigen zu Hause gedacht.

Für uns, die Einzelhaft, saßen, gab es am ersten und am zweiten Ostertag kein Essen.

Biletul de eliberare de la Penitenciarul Aiud

Wir fasteten, ohne es zu wollen. Wieviel Haß und Boshaftigkeit konnten den Seelen der Wächter anhaften?

Wir haben ihnen keine Eier und auch keinen Schluck Wein an diesen heiligen Feiertagen verlangt, zumindest eine Suppe aus Lammresten, so wie sie es am heiligen Freitag ausgaben,

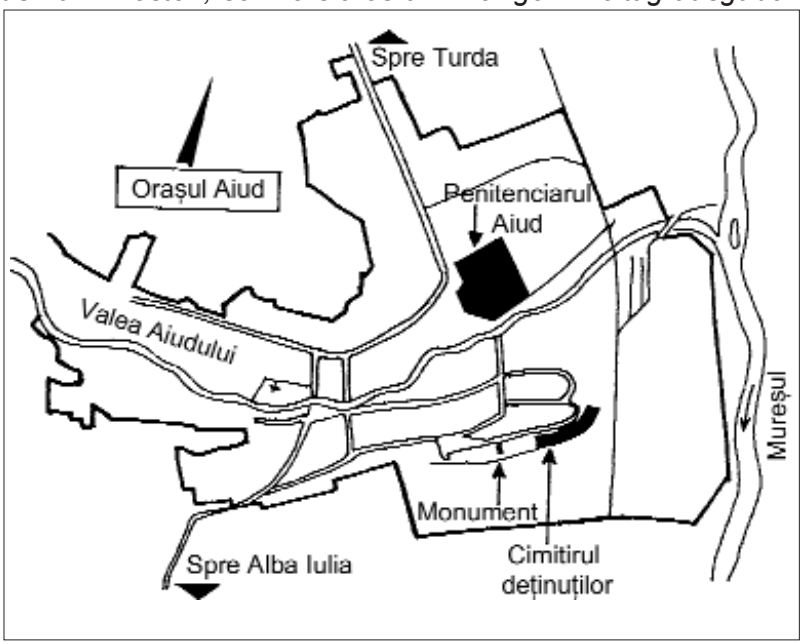

damit sie uns zum Sündigen zwingen.

Genaue Beschreibungen der alten Kampf und Leidensgenossen beeindrucken den Leser, der die wiedererlebten Gefühlsregungen des Herren Salcã förmlich spührt.

Der Band wird mit der Beschreibung des Leids, das die Familie und die Ehefrau, eine echte Penelope, gemäß den

Situarea Penitenciarului Aiud
(dupã o schiþã întocmitã de AFDPR)

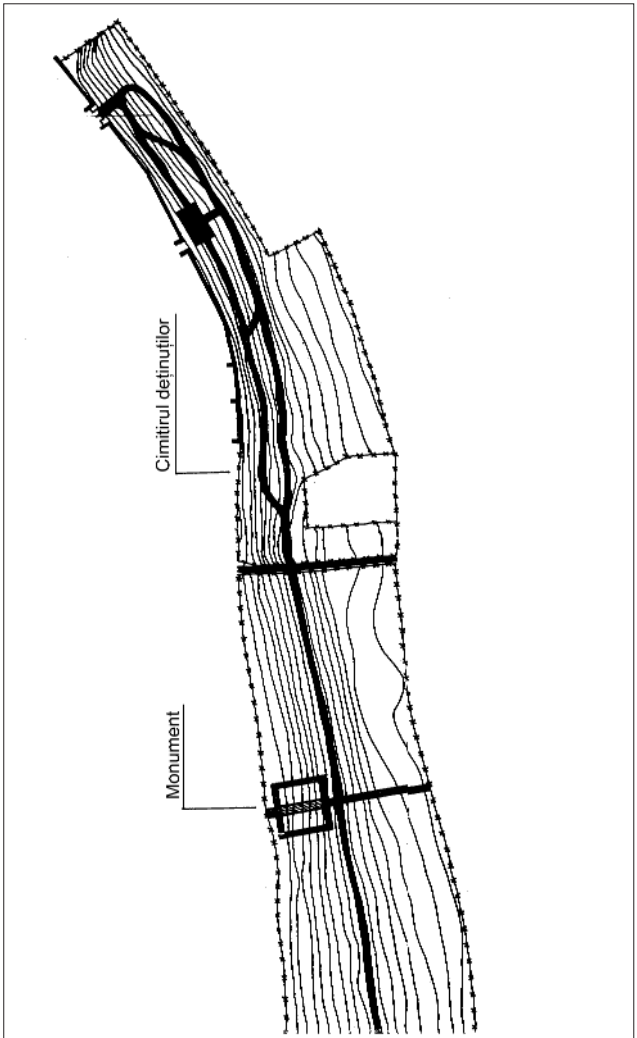

Râpa Robilor, locul în care sunt îngropați, cei mai mulți în gropi comune, deținuții morți la Aiud

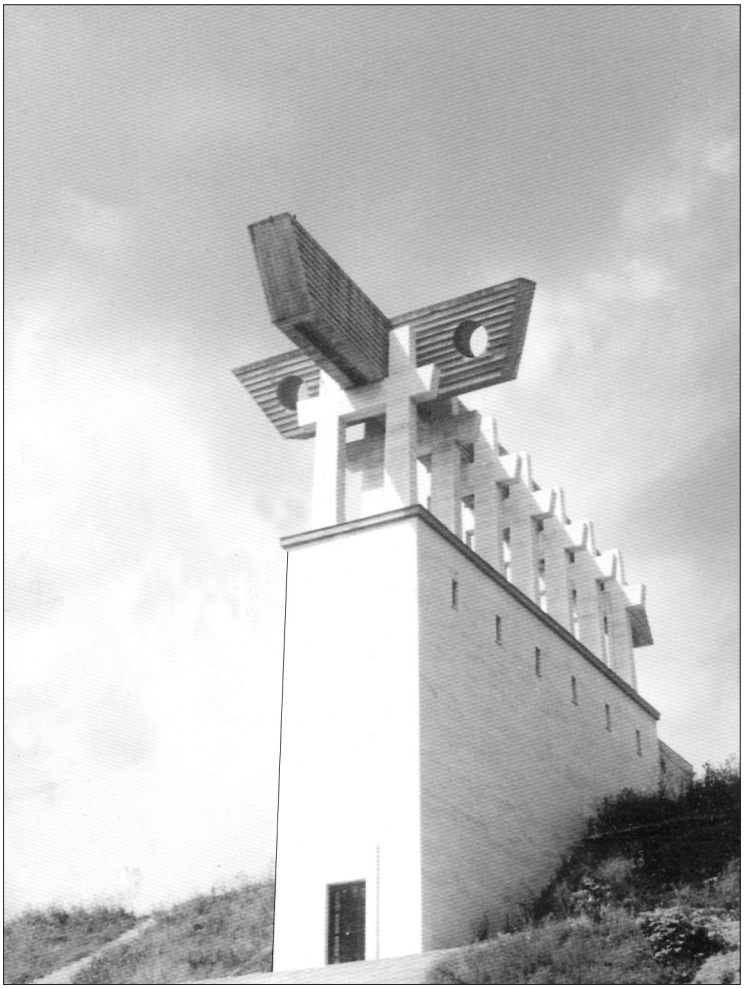

Mausoleul de la Aiud, ridicat la iniþiativa lui Gheorghe Brahonschi ºi conceput de arh. Anghel Marcu, sfinþit în 14 septembrie 1999, ziua Înãlþării Sfintei Cruci

Huldigungen, die ihr für die Geduld und das Vertrauen mit denn
s i e

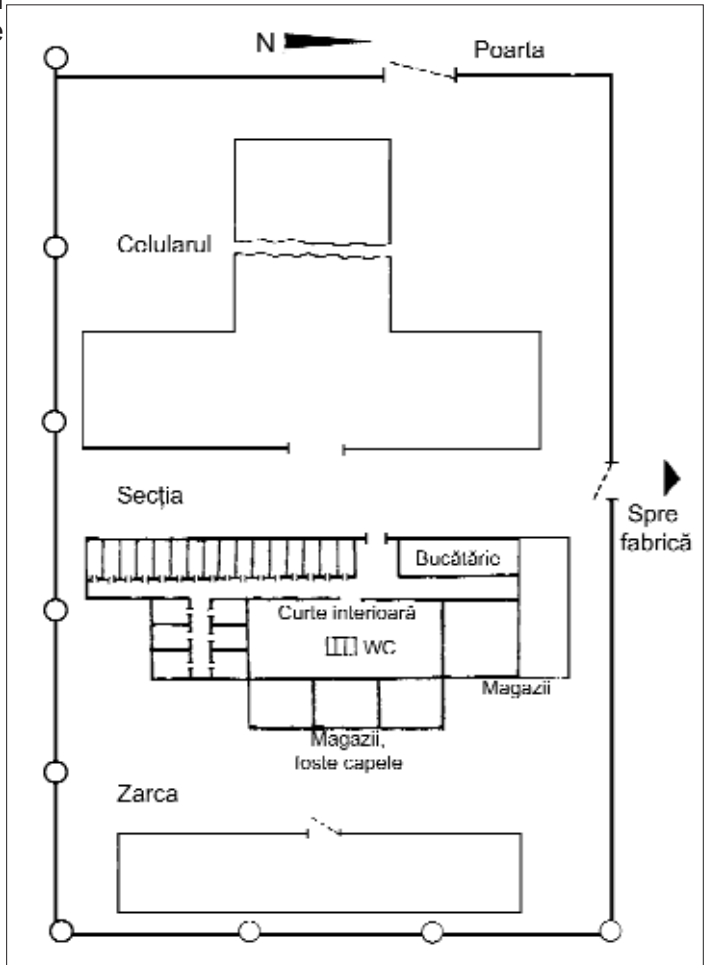

gewartet hat, erfahren mußte und mit dem Beginn eines neuen

O schiþã, din memorie, a Penitenciarului Aiud

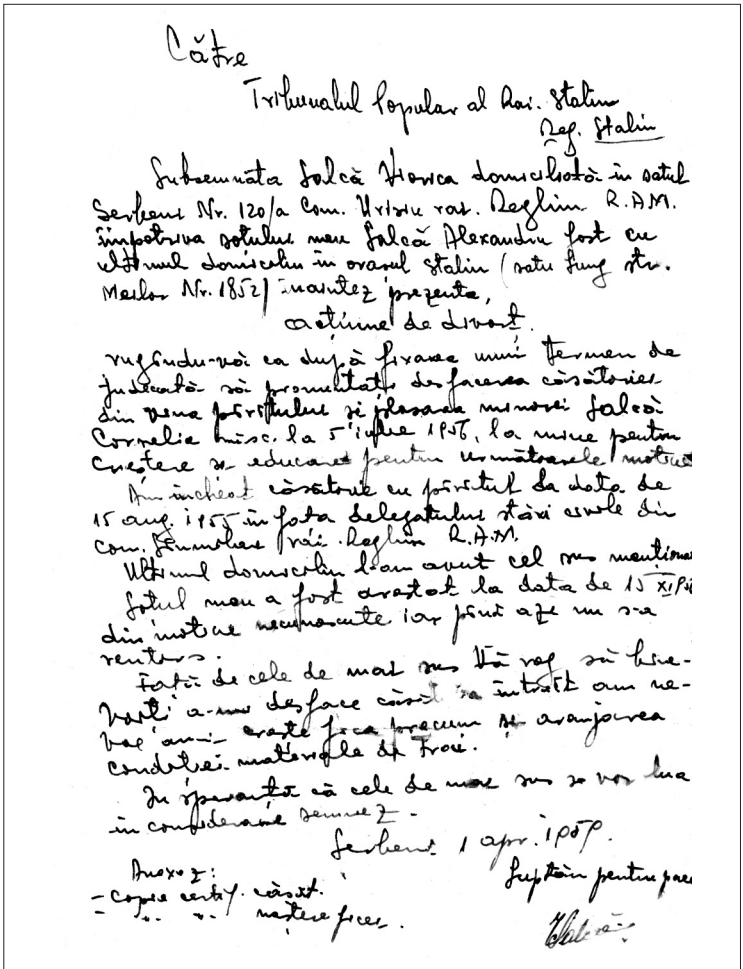

Către

Tribunalul Popular al Rai. Stalin

Reg. Stalin

Subsemnata Falcă Hanca domiciliată în satul Serbeni Nr. 120/a Com. Urlaia rai. Reglim R.A.M. împotriva soțului meu Falcă Alexandru fost cu ultimul domiciliu în orașul Stalin (satu Jung str. Mailor Nr. 1852) înaintez prezenta,

acțiune de divorț.

rugându-vă ca dupâ fixarea unui termen de judecată să pronunțați desfacerea căsătoriei dintre pârâtul și reclamanta numitei Falcă Cornelia născ. la 5 iulie 1936, la care pentru creștere și educare pentru mănăstire

Am încheiat căsătorie cu pârâtul la data de 15 aug. 1955 în fața Delegatului stării civile din Com. Kumunkar rai. Reglim R.A.M.

Ultimul domiciliu l-am avut cel cu numărul fostul meu a fost arestat la data de 15 XI/51 din motive necunoscute iar până azi nu s-a reîntors.

Față de cele de mai sus vă rog să binevoiți a-mi desface căsătoria întrucât am nevoie de ajutor pentru creșterea și educarea copilului.

În speranța că cele de mai sus se vor lua în considerare semnez -

Serbeni 1 apr. 1957.

Reclamanta

Anexe:
- Copia certif. căsăt.
- " " naștere fiicei.

Falcă

Lebens beendet.

Acþiunea de divorþ la care a fost constrânsã soþia pentru a putea primi serviciu...

E i n

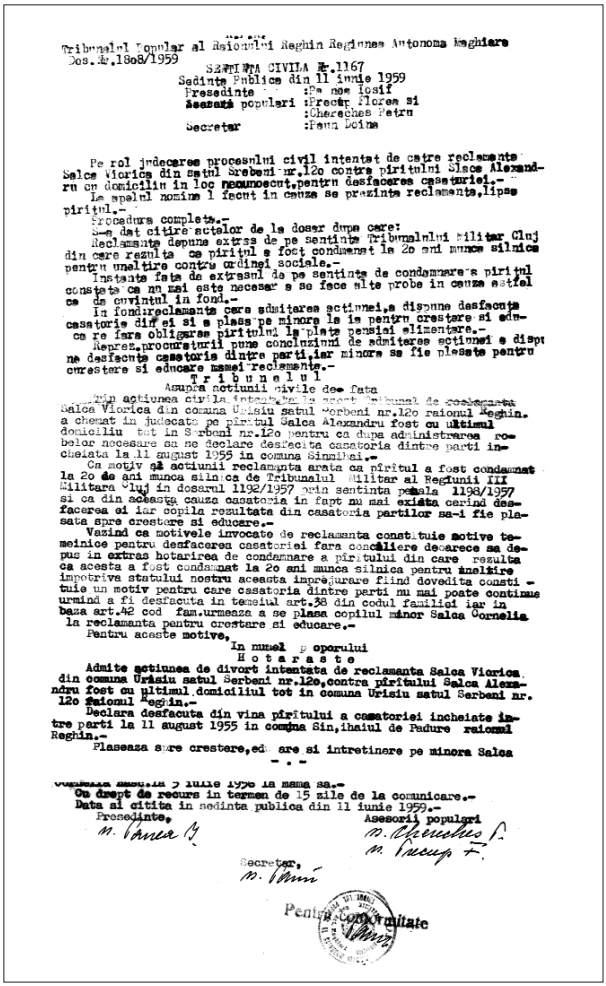

Tribunalul Popular al Regiunii Reghin Regiunea Autonoma Maghiara
Dos.Nr.1808/1959

SENTINTA CIVILA Nr.1167
Sedinta Publica din 11 iunie 1959
Presedinte :Pe nse Iosif
Asesorii populari :Precup Florea si
:Gherecheș Petru
Secretar :Pana Doina

Pe rol judecarea procesului civil intentat de catre reclamanta Salca Viorica din satul Sreberi nr.120 contra piritului Salca Alexandru cu domiciliu in loc necunoscut,pentru desfacerea casatoriei.-
La apelul nominal l facut in cauza se prezinta reclamanta,lipsa piritul.-
Procedura completa.-
Se dat citire actelor de la dosar dupe care:
Reclamanta depune extras de pe sentinta Tribunalului Militar Cluj din care resulta ca piritul a foct condamnat la 20 ani munca silnica pentru uneltire contra ordinei sociale.-
Instanta ista de extrasul de pe sentinta de condamnare a piritul consista ca nu mai este necesar a se face alte probe in cauza astfel ca de cuvintul in fond.-
In fond reclamanta cere admiterea actiunei,a dispune desfacuta casatorie dintre ei si a plasa pe minora la ia pentru crestere si educare iar obligarea piritului la plata pensiei alimentare.-
Asupra procuraturii pune concluzinul de admiterea actiunei a dispune desfacuta casatoria dintre parti,iar minora se fie plasata pentru crestere si educare mamei reclamanta.-

T r i b u n a l u l

Asupra actiunii civile de fata
Constata actiunea civila intentata de catre Tribunal de reclamanta Salca Viorica din comuna Urisiu satul Serbeni nr.120 raionul Reghin. a chemat in judecata pe piritul Salca Alexandru fost cu ultimul domiciliu tot in Serbeni nr.120 pentru ca dupa administrarea probelor necesare sa se declare desfacuta casatoria dintre parti incheiata la 11 august 1956 in comuna Sinmihai.-
Ca motiv sa actiunii reclamanta arata ca piritul a fost condamnat la 20 de ani munca silnica de Tribunalul Militar al Regiunii III Militara Cluj in dosarul 1192/1957 prin sentinta penala 1198/1957 si ca din aceasta cauza casatoria in fapt nu mai exista cerind desfacerea ei iar copila resultata din casatoria partilor sa-i fie plasata spre crestere si educare.-
Vazind ca motivele invocate de reclamanta constituie motive temeinice pentru desfacerea casatoriei fara concaliere deoarece sa depus in extras hotarirea de condamnare a piritului din care resulta ca acesta a fost condamnat la 20 ani munca silnica pentru uneltire impotriva statului nostru aceasta imprejurare fiind dovedita constituie un motiv pentru care casatoria dintre parti nu mai poate continua urmind a fi desfacuta in temeiul art.38 din codul familiei iar in baza art.42 cod fam.urmeaza a se plasa copilul minor Salca Cornelia la reclamanta pentru crestere si educare.-
Pentru aceste motive,

In numel p oporului
H o t a r a s t e

Admite actiunea de divort intentata de reclamanta Salca Viorica din comuna Urisiu satul Serbeni nr.120,contra piritului Salca Alexandru fost cu ultimul domiciliul tot in comuna Urisiu satul Serbeni nr. 120 raionul Reghin.-
Declara desfacuta din vina piritului a casatoriei incheiate intre parti la 11 august 1955 in comuna Sin,ihaiul de Padure raionul Reghin.-
Plaseaza spre crestere,ed are si intretinere pe minora Salca

- - -

Cornelia nascuta la 5 iulie 1956 la mama sa.-
Cu dreptde recurs in termen de 15 zile de la comunicare.-
Data si citita in sedinta publica din 11 iunie 1959.-
Presedinte, Asesorii populari
M. Varga I. M. Gherecheș I. M. Precup F.
Secretar,
M. Pana

Pentru conformitate

zukünftiger Band könnte die bedingten Freiheitsjahre, nach der

... ºi sentinþa de divorþ datã *din vina mea*, în lipsã

ROMÂNIA
PRIMĂRIA MUNICIPIULUI BRAŞOV

DIPLOMA

DE CETATEAN DE ONOARE
AL MUNICIPIULUI BRASOV

Se acordă domnului **Salcă Alexandru**, membru al Asociaţiei Foştilor Deţinuţi Politici – Filiala Braşov, pentru toată activitatea depusă în organizarea şi înfăptuirea acţiunilor de rezistenţă anticomunistă.

Braşov, 7.12.1999

Ioan Ghişe
Primarul Braşovului

Begnadigung

von 1964, beschreiben.

Un gest de recunoaºtere a suferinþei,
pe care însã nu-l aºteptam

Nach dem Fall des Kommunismus, trotz Krankheit, hat er sich für die Gründung des Vereins der ehemaligen politischen Häftlinge (AFDPR) und für die ununterbrochene Unterstützung der Kammaraden eingesetz. Einiger dieser Personen möchte er, auch durch den Titel dieses Buches, seine Huldigungen entgegenbringen.

INSTEAD OF A SUMMARY

This volume describes the years of the second imprisonment of the known anticommunist fighter who Alexandru Salcã is, i.e. between 1956□1964.

In the introduction of the memoirs, the author presents us the short time he had spend at liberty.

He was liberated after 6 years of confinememnt which he spent at the construction site of the Danube □ Black See Channel and our hero just got the time to get married, trying to integrate himself in the society, but only in the way a *paria* was allowed to.

His happiness after the birth of Cornelia, his first child, didn't last too long. After the counterrevolution from Hungary, a great number of well known opponents of the regime, some of them with antecedents, have been imprisoned again.

With the consideration of someone who really knows what suffering means, the author describes the pitiless

investigations and the beasty behaviour of the guardians.

A mere mockery trial confirmed the previously put verdict by his investigators: 20 years, and other 20 years and once again 10 years, for each of the 3 counts of indictment.

He was send to Aiud, the dreadful prison specially destinated by the Ministry of Inner Affairs for the legionars, iron□guardists, where he stoically endured the suffering which he describes in his own words:

"We shivered with cold, hunger gave us dizziness, especially to me, after a long period of hunger strike. We prayed every evening and every morning and waited meekly for what was to come.

Both physical and psychical tiredness seized us, we talked less and less and with more and more difficulty. That year, Eastern was celebrated in May and Eastern Eve we heard the bells ringing for Jesus Christ's resurrection. How much consolation for all those in suffering!

It seemed that the bells rang in a different way, only for us. We forgot all the Evil and concentrated all our thoughts to the beloved from home.

To us, the isolated ones, the first and second Eastern days meant no food at all, so we fasted without our will.

How much hate and malice could be in the souls of those jailers!

We neither asked them for Easter eggs or a sip of wine those Holy days, nor for a lamb broth which they used to give us on Good Friday, just to profane us".

The reader will be impressed by the very cleary outlined characters of his fight and suffering comrades and surely will feel the emotions relived by Mr. Salcã.

This volume ends with the description of the family's sufferings, especially of his wife's □ an authentic Penelope, whom the author praises for the patience and trust with which she waited for his release □ and with the start of a new life.

A future volume of the memoirs could possibly include the story of the freedom years, even if on parole, after the author's pardoning in 1964.

After the fall of communism, though sick, Mr. Salcã involved himself in setting up the Association of the formerly political prisoners and uninterruptedly supported his comrades, even to the detriment of his own heatlh.

Very elegantly, he brings, for some of them, a warm homage even by the title of this book.

ILUSTRAÞII